

ADY ENDRE
LEVELEZÉSE

II

ADY ENDRE
LEVELEZÉSE II.

ADY ENDRE

ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

KOCZKÁS SÁNDOR

LÁNG JÓZSEF

VEZÉR ERZSÉBET

Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó
Budapest • 2001

ADY ENDRE

LEVELEZÉSE

II.
(1908–1909)

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
HEGYI KATALIN és VITÁLYOS LÁSZLÓ
JEGYZETEKET ÍRTA
VITÁLYOS LÁSZLÓ

Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó
Budapest • 2001

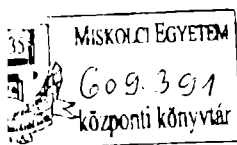
Készült
az ELTE BTK Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék,
az MTA Könyvtára
és a Petőfi Irodalmi Múzeum kutatási tervének keretében.

A kutatást támogatta
az OKTK, az OTKA
és a Soros Alapítvány.

Megjelent
az Ady-életmű Alapítvány, az Oktatási Minisztérium
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.
Az Oktatási Minisztérium támogatását a Felsőoktatási tankönyv- és
szakkönyvtámogatási program keretében biztosította.

Az Ady-életmű Alapítvány támogatói:

Dr. Schmidt Lajos
International Management Services Kft.

LEKTORÁLTA

BUDA ATTILA

KOCZKÁS SÁNDOR

© **Argumentum Kiadó, 2001**

ISBN 963 446 176 x

Összkiadás ISBN 963 05 2458 9

A kiadásért felel Láng József,
az Argumentum Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Hegedős Mária
Tördelte Láng András

Nyomta az Argumentum Kiadó Nyomdaüzeme
Felelős vezető: Roznai Zoltán

LEVELEK

1908–1909

445. IGNOTUSÉK – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jan. eleje]

[nyomtatva: VEIGELSBERG HUGO]ék

köszönik kedves megemlékezésetet s minden jót kívánnak az új esztendőben
A Magyar Hírlap címe is ez [nyomtatva: Báthory utca 3.]

446. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 7–8.]

Édes Jóm, Mindenem,

köszönöm a táviratot s magáért aggódnom most legjobban, holott sohase voltam ilyen beteg. Mindenkiel meghasonlottan, reménytelenül azt érzem, amit maga jósoltt. Senkim sincs, maga minden, ami az életből nekem megmaradt, ha megmaradt. Nem tudom csak azt, hogy legkésőbb febr. 4-én utazom. S ha még teszek kísérletet a magam életéért, csak azért, hogy maga van s hogy maga mellett lehessenek. Édes Jóm, Mindenem, maga legyen legalább nyugodt. Milyen magához Dodó s mi az ujság. Még Budapestre írjon s kérem, hogy írjon. Én egyetlenem, mindenem, minden fájdalomával és imádásával csókolja magát: Adyja

447. ADY ENDRE – DIÓSI ÖNÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 11.]

Édes, jó Adél,

három napig feküdtem, tegnap s ma szörnyű sok volt a dolgom, ezért írok ilyen későn. Miklós nem várt Bécsben, kilenc órakor behajtottam a Bäcker-Strasszéra. A házmester leánya tudatta, hogy Medve aznap reggel elutazott Montekárlóba, három hétre. Kérdeztem, az asszony is elutazott-e. Azt mondta nem s én fölmentem. Főnt – úgy látszik táviratomtól alarmírozva – elállták az utam a cselédek. Azt mondták, hogy Paula színházban van. Én leadtam a névjegyem s elég nyugtalanul vágtam Bécsnek. Eszembe jutott, hogy legbőlcsebb a személyvonatot elcsípni. Ez kocsival sikerült s reggelre[,] persze alvás nélkül s betegen megérkeztem. Itthon várt a Medve levele, hogy ő vagy *esetleg* Paula is Carlóba utaznak. Most már nem tudom, hogy otthon volt

e cousinjaival vagy Carloban ő és önagsága? Csütörtökön direkt csak azért keltem föl, mert Ignotus levélben emlékeztetett a vacsorára. Nem a paksi asszonynak vezettek föl, annak csak egy könyvet kellett dedikálnom. Hatvany Lajos kérte, hogy rendezze Ignotus a találkozót. Nagyokat bókolt a fiu, egyébként intelligens, de nem tulkellemes[!] frater. Rajtunk kívül Fényes Adolf, a piktor volt meghíva, aki pompás intelligens ember. Nagy vacsora volt, de én szökni szerettem volna. Most már a bolonduláson tul is ideges vagyok. Dolgaim nem sikerülnek, de akárhogy is utazom haza febr. 4-én. Hallom, Földes levélben exkuzálta ügyetlenségét. A Fábián-dologban alighanem lesz egy kis fordulat: esetleg lemegy Fábián. Ha csak nem csak a Földes szája jár. Dodót ölelem, kezeit csókolja

Ady Endre.

/:Szombat:/

Milyen Páris, hogy érzi magát, mi van Bölonivel?

[Címzés:]

Madame

Adèle Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

448. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1908. jan. 11–12.]

Édes Ernő,
mindkét vers közlendő, de ha akarod közös cím nélkül. Ha közös címet adsz, ez legyen: Öregség.
Ólel

Adyd.

449. RÁKOSI JENŐ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

Budapesten 908. Jan. 14.

Tisztelt Uram,

rendelkezésre állok bármikor a nappali órákban (d.u. 1/2 4-ig) a lakásomon, 5 től kezdve a szerkesztőségben. Mindenesetre tanácsos azonban előzetesen telefonon kérdést tenni, mert néha ülés vagy eféle elfoglal. Tisztelettel

Rákosi Jenő

450. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

Édes Lajoskám,
hasztalan várok tőled egy pár sort, nem írsz. Mi ennek az oka? Ha rögtön ír-
nál még Budapesten találna a leveled. Mert készülök Mindszentre, nagyon
beteg vagyok.

Kabos megbízásából mellékelem ezt a levelet, hogy írj vagy intézkedj.
Add át kézcsókom Vésziné öméltóságának, Jolánnak s meleg üdvözetem
mindenkinek. A könyvem (2 példány) megkaptad, tetszik? Ölel

Adyd

451. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

Kedves Margit,
remélem, megkapta a könyvemet s vártam, hogy két szóval megnyugtat. Jó-
magam írtam volna, de föl-fölkelek egy napra s öt napot fekszem utána. Na-
gyon beteg vagyok, sokféleképpen s készülök haza egyelőre. Ha megengedi,
tudatom majd, amikor elutazom. Ha eszébe jutok s ír nekem, írjon a régi
címre. Ha elutaznék is, utánam küldik. A könyvnek se sajtósikere, se könyv,
vagy mondjuk pénz-sikere se volt. Barátaim, akik legjobban vállalták, hall-
gatták el legelszántabban a könyvemet, s csináltak ellene hangulatot. Lajosék-
nak is küldtem könyvet, levelet, de egy sort se válaszolnak. Hogy van, hogy
él, nem fázik-e? Csókolom Mártát s igaz barátsággal a Maga kezét

Ady

Kedd.

452. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 21.]

Édes, jóm, Mindenem,
megint feküdtem két napig egy félórai alvás nélkül. Rettenetes ideggörcsök
között s olyan képzelődésekkel, hogy borzasztó. Magát láttam, magáról kép-
zelődtem s nagyon szenvedtem. És láttam az életet világosan és átkozód-
tam. Egyébként is olyan vagyok, mint egy üldözött vad. Az Ignotus kritikája
megvadította az ellenségeimet. Ugy bántanak, úgy marnak, hogy rettenetes.
Pedig ha tudnák, hogy milyen beteg vagyok. Minden körülmények között az
első, hogy meneküljek innen s próbáljak gyógyulni. Sikerül-e s mi lesz ve-
lem, nem tudom. Hogy él maga, édes Mindenem? Legalább maga érezze nyu-
godtabbnak, tűrőbb lelkűnek s hívőbbnek magát. Két álmatlan éjszakán bi-

zonyosnál bizonyosabbnak láttam, hogy – nem látom többé magát. És mégis, ha ezer bizonyosság ülne rám és fenyegetne, mégis látni akarom és fogom. Még írok az elutazásom előtt. Csókolom egész lelkemmel, valómmal

Adyja.

Kedd.

453. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1908. jan. 25.]

Kedves Margit,

bajok, betegség és bizonytalanságok miatt válaszolok későn. Ugyan megriasztott a Maga hangulata s talán bűnbe is vitt. Elárultam valakinek, amit ezennel bevallok s amit azóta megbántam. Zaklatott (Turin után): tudok-e valamit magáról s én könnyeinek hittem. Ígérem, ez volt az utolsó visszaesés bűnömben. Én már a bolonduláson túl s felül bomlott és érzékeny vagyok. Valószínűleg február 4-én utazom Érmindszentre, egy utolsó kísérletet tenni az életemért. Mindenkitől félek, talán nem is csak üldözési mánia ez, mert igazán sokan bántanak és senkim sincs. Mikor úgy néha tervezni merek, úgy remélem, hogy tavaszra mégegyszer kijutok Párisba. Erre ma még alig van kilátás, de sajnós, hogy mindennél kevesebb az erőm. Ugy-e, hogy Maga azóta már erősebb, vidámabb? Amennyire tudok – és különösen most – szabad-e még életéhez szólnom, magának nagyon erősnek illik és kell lennie. Berlinből nem kapok hírt, ma egy távirat jött Lajostól, az arcképemet kéri a Litt. Echo számára. Amiket a verseimről ír, jólestek, mert Maga írta, de én most nagyon utálom magam. Éjszakánként hangosan szidom, ócsárlom, csufolom az életemet s látom a csunya végemet. Mártát csókolom s magának igaz barátsággal csókolja a kezeit

Ady Endre

Szombat.

454. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 31.]

Péntek

Bandikám, hát nincs pardon; *minden* időjárás esetén találkozás 1/4 3 előtt 5 perccel a Nyugati Pályaudvar II o. várótermében. Gyere el, fiam, mert különben megölnék (már mint engemet) a nők.

Ölel

Ignotus

455. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Budapest, 1908. jan.]

Kedves Bélám,
érted, csak érted betegen is, megírtam a verset. Az ágyból keltem ki, bár a téma
nem volt új. Beteg vagyok, látogass meg, ha van időd ma vagy holnap. Kér-
lek, utald ki a szükséges és ígért krajcárokat és küldesd el.
Ölel szeretettel

Adyd

456. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1908. jan.]

Kedves Lajoskám,
itt küldöm a kért arcképet. Miért nem írsz? Én rosszul vagyok, nagyon rossz-
szul. Pár nap múlva megyek Mindszentre. Mindnyájatokat nagy szeretettel
üdvözöl

Ady Endre

457. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

Kedves, jó Bertuska,
sokat betegeskedtem, ezer bajom volt, nem írhattam neked. Most is csak
azért írok, hogy bejelentsem: ma este utazom Érmindszentre. Párisba írtam
kétszer is, de egy szó válasz nem jött. Légy olyan jó, írd nekem Érmindszent-
re (u. p. Érszentkirály), ha van valami írnivalód. Mik a te terveid? Én nem is
sejtem, mit fogok csinálni. Egyelőre gyógyulnom kellene, de ha még ez vala-
hogyan sikerül is, nem tudom mi lesz azután. Ha csak lehet s ha jobban le-
szek, meg foglak benneteket látogatni Váradon. Írj, nyugtass meg, mint van-
nak Adélék.

Csókolja a kezeidet szeretettel

Ady

[Címnézés:]

Nagyságos

Brüll Berta

kisasszonynak

Nagyvárad.

Főutca, Stern Márton-ház

458. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

Édes jó Adél és Dodó, újra betegeskedés s nagy erőfeszítések árán talán ma, kedden este hazautazok végre Érmindszentre. Ez minden, amit magamról írhatok, megyek, megpróbálok gyógyulni. Otthon talán később meglátom, mit tegyek és próbáljak. Mi van veletek s miért nem kap az ember egy szót, egy betűt se? Eppen most írtam Bertának s kérdezősködtem. Amit Földes a Fábián-ügyről mondott, megint ostobaság volt. Tegnap előállott, hogy most már végleg összehent minden. Ellenben nekem betegágyból is meg kellett csinálnom az öccse színpadi sikerét. A Nyugat megjelent s küldeni fogják. E számból kimaradtak a verseim. Anna nem jelentkezett máig s nem tudom, mi új van a dologban. Adél kezeit csókolom, Dodót ölelem. Üdvözletem a Perraud kisasszonynak.

Ady Endre

Kedd.

[Címzés:]

Monsieur

E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

459. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Párisi kártyán, Érmindszentről, nagyon betegem üdvözli minden jókat kívánva híve

Ady

460. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Édes jó Adél és Dodó, voltaképpen talán nem is kellene megírnom e levelet, hiszen talán csak untat és bosszant benneteket. Egyetlen sor-írást nem kaptam az Adél távozása óta. Én szerda óta Érmindszenten vagyok nagyon rossz bőrben s még eddig itt se tudok aludni. Édes anyám s az öreg Ady is, örülnek, de aggódnak is. Meddig bírom, vagy maradok, avagy mikor s hova innen, nem is sejtem. Ugy jöttem el Pestről, mint egy veszett kutyáktól halálramart ember. Azonfelül, amit magam vétkeztem magam ellen, alaposan megajándékoztak az emberek is. Ve-

getálok, kurálom az idegeimet, a gyomrom s nagy sétákat teszek a havas, lucskos mezőn. Ujságot Budapestről keveset tudok írni. Cigány[!] kéri az Adél nyilatkozatát, hogy melyik képre reflektál. (Egyébként boldog ember, a felesége más állapotban van.) Febr. 15-én a berlini Litt. Echoban nagy kritika jelenik meg rólam arcképpel. Vészi (akiről különben egyre erősebben tartja magát a hír, hogy tíz évre évenként 40000 koronát huz a kormánytól) lefordította németre már tíz versemet s három megjelenik a napokban Berlinben. Mindezek alighogy érdekelnek, s csak megírom. Rákosihoz se mentem el, ma vagy holnap írok neki levelet s ha fölmegegyek Pestre s nyugodtabb leszek[,] meglátogatom. Gyurkának egy levelet küldök a ti címetekre, s kérem, írja,[!] meg a címét. Szabad-e küldeni egy kis töltött káposztát?

Adél kezeit csókolja[,] Dodót öleli

Ady.

U. i. Legközelebb, a jövő hét végén megküldöm a fogorvos pénzét s egy kis törlesztést Melikiánnak.

[Címzés:]

Monsieur

E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

XVII.

Paris.

461. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Kedves Gyurkám, írd meg a címedet s írd végre egy levelet: hogy én is írhaszak neked. Betegen gunnyasztok Érmindszenten s nem tudom, mi lesz velem. Ölel

Ady Endre.

Itókát üdvözlöm.

[Címzés:]

Monsieur G. Bölöni

92 Rue de Levis 92

Paris.

462. ADY ENDRE – KARDOS ALBERTNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 8.]

Mélyen Tisztelt Főtitkár ur, nagy örömmel ígértem meg Szávay urnak, hogy Debrecenben, kivételesen igenis fölolvassok. De már akkor mondtam, hogy csak ha február vége felé fordulna a sor erre. Az az én esetem ugyanis, hogy én

pihenni jöttem falura, beteg vagyok s most érzem, látom, hogy sokkal beteg-
gebb, mint hittem. Akárhogy is hánytam-vetettem egész napon magamban
a dolgot: képtelen leszek én még febr. 19-én utazásra és szereplésre. Egy
héttel később szinte biztosan, de 19-én még nem. Szóval könnyelműen ígér-
tem, de igazán nagy akadály, nyomorúság szegeti meg velem az ígéretet. Ha
más szép számok között elcsuszának két egészen új, esetleg pláne debreceni
emlékü vers, azt elküldeném. Oláh Gábor vagy valaki a fiatalok közül esetleg
fölolvasná. Kikötésem csak az volna, hogy ne kerüljön a lapokba, mivel
ezután értékesíteném rendes lapjaimban őket. Ha ennek volna valami becsé,
kérem egy kártyán megüzenni. Főtitkár urnak régi tisztelője, híve

Ady Endre

febr. 8.

463. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK ÉS BIRÓ LAJOSNÉNAK

[Érminsztent, 1908. febr. 8.]

Kedves Jolán és Lajos, nagyon betegem, végre itthon próbálok talpraállni.
Azt hiszem, vége mindennek. Szeretettel üdvözlök

Ady.

Érminsztent.

A Direktor uréknak szerető üdvözlöt.

[Címzés:]

Monsieur L. Biró

Berlin, W. Schöneberg

20. Land/:s:/huter-Str. 20

464. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érminsztent, 1908. febr. 8.]

Kedves Ilonka, látod milyen szép Páris? De Érminsztent se csunya. Egyéb-
ként még mindig nem tudok aludni. Add át dupla kézcsókom édes anyádnak
s ölelésem édes apádnak. Írok levelet is, ha nem leszek ilyen bolond. Üdvö-
zöl öreg cimborád

Ady.

[Címzés:]

Ngs. Kabos Ilona Irina

Annunciáta kisasszonynak

Budapest.

Eötvös u.<33>32.

465. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 10.]

Édes Dodóm, nagyon köszönöm a lapokat, már két küldeményt kaptam. Ez az egyetlen jel arra, hogy éltek s tudomásul veszitek, hogy én is élek. A Budapesti Napló jár-e rendszeren, mert Érmindszentre tegnap szüntették be. Hát a Nyugat-ot kapjátok-e rendszeren, illetve megkaptátok-e /:a:/ harmadik számot. Érmindszenten kemény tél van, kevés hóval. Én veszettül álmatlan, ideges, nyugtalan, bolond vagyok. A gyomrom is kínoz, de emellett már két nap óta annyit eszem, mint egy bélpoklos. Ez egyetlen jó tünet, mely arra vall, hogy bolondok házába igen, de sírba még pár héten belül nem megyünk. A kálvínista papékhoz járok csupán, ez is elég unalmas. Keveset írok s keveset olvasok, én magyar nemes vagyok. Adél kezeit csókolom, téged ölel

Adyd.

Hétfő.

[Címzés:]

Monsieur

E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

466. ADY ENDRE – KARDOS ALBERTNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 11.]

Igen Tisztelt Főtitkár ur,
szíveskedjék megírni az uti programom miatt, hogy délután lesz-e s hány órakor a fölolvadás. Én mindenesetre *huszonhatodikán* délben Debrecenben leszek. Illetőleg, mikor déltájban Nagykároly felől a vonat érkezik. Igaz híve<s>, tisztelője

Ady Endre.

Kedd

467. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 11.]

Kedves Bertuska, mi ujság van? Miért nem ír egy szót sem. Én faluzom, de egyelőre nem igen javul az állapotom. Párisból csak lapokat kapok, semmi mást. Kezeit csókolja Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. Brüll Berta kisasszonynak
Főutca, Stern-Márton-ház
Nagyvárad.

468. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 11.]
Édes Szerkesztő úr, faluzom, élek, vagy legalább is azt hiszem. Aludni még nem igen tudok. De már úgy eszem, mint egy farkas. Mint ti hárman együtt, ha nem többet. Nyugtalan, bus vagyok s ez minden. Sokat gondol rátok s üdvözlől kit-kit szerető fiad

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos Kabos Ede urnak
Eötvös u. 32. III.
Budapest.

469. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 12.]
Kedves Nagy Mihály,
Köszönöm azt a lelkes, megértő, szép fölolvasást, melyet Nagyváradon tartott. Mostani meghasonlott, halálraítélt állapotomban különösen jólesett.

Őszinte híve Ady Endre
Érmindszent II/12.

[Címzés:]
Ngs. Nagy Mihály
hírlapíró urnak
Nagyvárad.

470. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 12.]
Édes Ernő, holnap a versek mennek. Kérlek okvetlenül juttass azoknak is a *másik kettő mellett* helyet.

Adyd.

471. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. közepe]

Édes, Drágám, Mindenem,
nekem Magán kívül senkim sincs s<m>/:M:aga is nagyon fájdalmas minde-
nem nekem. Televagyok nyugtalansággal s félek nem látom soha. Miért nem
intézi el a dolgot bátran, miért nem ír legalább ennyit: vége? Rögtön tudnám,
hogy mit akarjak s mit tegyek az életemmel. Bűneim talán nem csak nekem
vannak s mérlegen lemérni, melyikünk adott egymásnak többet, lehetetlen.
De lehetetlen az is, hogy Maga így bánjon velem. Nem azért, mert nincs joga,
de mert nem bírom. Nagyon elfoglalt, nagyon boldog, nagyon indifferens?
Talán egy szót mégis írhatna. Egyébként ahogy akarja, nekem olyan mind-
egy, hol és hogyan fogom végezni. Maga lássa s ítélje meg a dolgokat. Ezer
csókkal

Ady.

Péntek.

472. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 15.?)

Édes Dodóm üdvözlö betegen, desperáltan (ittthon se tudok aludni, bomlott
vagyok),

Adyd.

Kézcsókom Adélnak.

[Címzés:]

Monsieur E. A. Diósy
92 Rue de Levis 92.
Paris.

473. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 17.]

Kedves Szerkesztő ur,
hogy boldogságom teljes legye<k>/:n:/, három napig örült influenzában fe-
küdtem. A nagy láztól tizedrésnyit aludtam, mint máskor, képzelheted, mi-
lyen sokat. Ma délre már lábbadozóképpen fölkeltem. Kérlek, írj egy pár
sort, ha történt vagy van valami, ami engem érdekelhet. Egyébként idegessé-
gemen s e kedves influenzán kívül megvolnék. Aludni nem tudok, de enni igen,
dolgozni alig s ez bosszant, habár okosabb. Szakálam[!] majdnem olyan

hosszu, mint a F. Samué. Feleségednek sok kézcsók, Ilonkát örülten üdvöz-
löm, jó fiad

Ady

[Címzés:]
Nagyságos Kabod Ede urnak
Eötvös u. 32
Budapest.

474. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 17.]
Hétfő

Édes Dodóm

a mai postával egy kis csomagot adott föl címedre édes anyám: fogadjátok
s fogyasszátok szívesen. Én most keltem föl néhány napi örülten lázas, súlyos
influenzámból, de napokig még a szobát strázsálok. Adél kezeit csókolja,
téged ölel

Adyd.

[Címzés:]
Monsieur E. A. Diósy
92 Rue de Levis 92
Paris

475. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 17.]

Kedves Zuboly,

azt hittem, hogy házbontás-közben eszedbe jutok két-három sor erejéig. Mi
ujtság, hogy élsz? Mi van a jeruzsálemi piacon? Hogy van Csücs ur? Még
tudtommal nem írt ide névtelen levelet. De névvel se. Négy napig nagybete-
gen, influenzában feküdtem. Most keltem föl. Szeretettel gondol rád

Ady E

[Címzés:]
Ngs.
Dr. Bányai Elemér
urnak
Budapest
„Pesti Napló”
Andrássy-ut.

[Budapest, 1908. febr. 20.]

Kedves Bandi fiam,

írtam volna én már neked régen, ha az a marhaság nem esik rajtam, hogy az influenza két hétre lever a lábamról. Teljes két hétig feküdtem s harminckilenc és fél fokos láz vacogtatott és mondatott velem furcsa vallomásokat. Tegnap végre kibujhattam a szobából és újra emberek közé mehettem. De híreket még nem tudok, se jót, se rosszat. Vázsonyi állítólag szombaton érkezik vissza Itáliából.

Valami Grill-féle könyvkiadó-cég (Veres Pálné-utca 16) Magyar Írók Aranykönyvtára címmel húsz kötetes modern ciklust ad ki s a jövedelemből ingyen reklám ellenében 8000 koronát ad az Ujságírók Egyesületének. Velem is kötöttek szerződést egy 16 éves regényre. Fizetnek ívenként 60 koronát, összesen 960 koronát s előlegül adtak mindjárt 300 koronát. Ha többet kérek, talán többet is adtak volna. A kéziratot csak 1909. január 1-ére kell szállítanom. Azért írom meg ezt olyan részletesen, mert ezeknek a vállalkozóknak Ignotus a főlegényük s ha te neki írnál, csak be tudna tán csempészni a fránya Aranykönyvtárba. Akkor mindjárt volna pénzed. Hát: vagy írd Ignotusnak, vagy – s ez volna tán a legokosabb – gyere fel mentül előbb Budapestre. A régi vendéglőd szívesen vár.

Ma jelent meg a Nyugat és gyönyörködtem a verseidben. A Fekete pillangók fogatján gyönyörű. A régi Kálvin-templomban se kutya. Hanem ami a Pimodan befejezését illeti – az fene keserű tornaízű. Ady Lőrinc uram nagyon ülhet a borán, hogy ilyen alkohol-mámor nélkül szükkölködjik ez a befejezés. Mért nem ittad le magadat, hogy ne lettél volna ilyen keserű? Nincs egyáltalán semmi borod vagy így elkeserít a Fényes Samu-szakál[!]? Harmónikusabb befejezés illett volna ehhez a szép tanulmány-vallomáshoz.

Itt nincs ujság. Cigány[!] most itt ebédel. Kétszer is nekiült már, hogy ír neked, de a fiú most semmit se tud befejezni: se képet, se levelet. Kritikus hónapjai vannak.

Ady Lőrinc uramnak, de legkivált édes jó anyádnak add át az ismeretlen jóbarát üdvözlését. Ha nincs ez az influenza, el nem szalasztom az alkalmat, hogy leutazzam s megismerkedjem az én Bandi fiam szüleivel. De gyereket csinált belőlem a láz s most tanulok megint járni.

Öllelek, kedves jó fiam és várlak.

Kabos Ede

február 20.

Édes Bandikám, köszönöm a kártyát és az üdvözlést. Kívánok nagyon jó álmot.

Sokszor üdvözöllek

Ilonkád
(Irina Annunziata)

477. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érminsztent, 1908. febr. 24.]

Kedves, jó Szerkesztő ur, ne hidd ám, hogy nincs itt bor, sőt. Megláttad volna, bár megláthatad volna, ha lejössz. Majd meglátod egyszer. Ellenben erő és kedv nincs semmi. Nem tudom én, mikor lát engem Budapest. Nyavalygok fizikailag, de még jobban másképpen. Nem tudom, mi lesz velem. Titeket szeretnék látni. De más értelme csak úgy volna Budapestnek, ha onnan mehetnék mindjárt tovább. De teljesen gyáva és reménytelen lettem. Őnagysága kezeit szeretettel csókolom, Ilonkával együtt öllelek

Adyd.

[Címzés:]
Nagyságos
Kabod Ede urnak
Eötvös u. 32.
Budapest.

478. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érminsztent, 1908. febr. 29.]

Édes jó Adél és Dodó,
átmentem érminsztenti remeteségemből egy napra Nagyváradra. Berta jó színben van, elég vidám s nem láttam nagy bajokat. Mint ti is tudhatjátok, nov. 1-ig megtartja a lakást. Berta akkorig csak eljuthat valami határozatra. Margitról biztos, hogy erőszakon kívül el nem mozdítható. Most ott van Erdélyi Nelly is[.] Bertánál ebédeltem s vacsoráztam, az estémet Kollányiékkel töltöttem. Reggel nyolckor már el is utaztam. Budapestre hívnak, várnak, de, ha megfeszülnék se tudnék most akár nyolc napra is fölmenni. Utálom, utálom szívemből Budapestet. Persze itthon, nagyon és sajnós, igaznál igazabban betegül, csak pusztulok. De absolute nincs is vágyam semmi, egye meg a fene, huzom, ameddig huzhatom. Egyedüli örömöm az anyám, aki örül s aki előtt, amikor csak lehet, jókedvet mutatok. Ugy látom, Gyurka nem akar nekem írni. Mindenesetre köszönöm, hogy olykor megcímezi a küldött lapokat, melyeket nektek külön megköszönök. Ki <-> se mozdulok a házból soha. Éppen most írtam Pályinak, hogy vége a munkatársi viszonyoknak. Egyelőre nem is tervezek semmit, olyan Lázár vagyok. Jobb kedvet, több erőt, több békét és reményt kívánok nektek, mint amennyi nekem van. Adél kezeit csókolom, téged, Dodóm, ölel

Adyd.

Szombat.

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

479. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 29.]
Érmindszent. II/29.

Édes jó Lajoskám, egy hónap óta Érmindszenten élek, nagyon beteg, nagyon szomorú, szinte meggyógyulhatatlan állapotban. Most telt le három havas fölmondásom a B. N.-nál s hálaistennek sehol se vagyok. Itt se jó, mert sírok, gyötrődök, de innen pláne ki se tudnék egyelőre mozdulni. Nagyon rosszakat (vagy jókat?) sejtetek, azt hiszem, vége mindennek. És te miért nem válaszolsz, miért nem írsz valamit magadról s a családról. Jolán kezét csókolom, Vészi-éket szeretettel üdvözlöm. Ölellek

Adyd.

[Címzés:]
Ngs. *Biró Lajos* urnak
W. Schöneberg, Lands-
huter-Str. 20.
Berlin.

480. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

[Érmindszent, 1908. febr. 29.]
Érmindszent, 1908. II. 29.

Kedves Gyulám!
remélem, hogy hirhedt, de érthető érzékenységed sem szenvedett az én lár-mázásomtól. Biza nagyon szerencsétlen vagyok, szeretek fájdalmat szerzően kötődni azokkal, akik még érdekelnék. Közöld ezt Dutkával is, és hidd el, hogy szeret

Ady Endre

481. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. febr. 29.]
szombat délután

Kedves Ady úr,
influenza, rossz kedv, sok dolog, még több bosszúság megakadályoztak abban, hogy azonnal feleljek kedves megemlékezésére s megírtam, mennyire meg-

hatott az az érzés, a mely rövid sorait sugallta. Csak leveléből tudtam meg biztosan, hogy odahaza van a hepehupás vén Szilágyban.

Különös világ lehet, a melyben ott él, – el sem bírom képzelni, milyen lehet ott az élet, a természet, az ember. Ezt a vidékét Magyarországnak nem ismerem, fogalmam sincs róla, a mit nagy hiányosságnak érzek. Önnek, remélem, jót fog tenni, el fogja oszlatni, vagy legalább könnyebbé fogja tenni azt a depressziót, a melyet írásai elárulnak s a melyre <.....> nem bírok szomorú érzés nélkül gondolni.

Pedig sokat foglalkoztam Önnel, nemcsak gondolatban, hanem szóval is. Nagy disputákat állottam, <.....> vén butákkal és ifju irigyekkel, a kik jöttek hozzám. Ön mellett foglalt álláspontonon csodálkozásukat kifejezni, az Ön egyénisége és tehetsége által keltett nyugtalanságukat elárulni. Ön ellen áskálódni. A vén butákkal könnyebben boldogultam, egyiket-másikat <.....> meggyőztem félig, negyedrészig, – az irigyeket megsuhintottam malicziám vesszejével. Mert azt Ön, a ki csak mint rezervált és talán czerimoniás[!] embert ismer, nem tudja, mennyire malicziózus tudok lenni s mekkora szatirikus rejlik bennem.

Mondom, Ön, talán szerencsémre, kevésbé ismer, eddigi érintkezésünkör mindig azt tapasztaltam, az én félszegen tartózkodó természetem hasonló rezervákat kelt Önben is, a mi nagy akadálya a személyes összemelegedésnek. Szeretném, ha ez máskép lenne, mert testvért látok Önben lényünk, környezetünk, életmódunk, származásunk minden különbözősége ellenére. Talán lehet is máskép, – ha majd visszajön Pestre.

Egyelőre azonban alighanem jobb, ha nem jön. Talán az otthoni levegő meg tudja nyugosztalni idegeit, s ad egy kis erőt az élet elviselésére. Szeretném egyszer már az életörömöt is hallani Öntől, s nem hagyok fel a remény-nyel, hogy fogom is.

Száműzetésében, – magyar embernek sokszor száműzetés otthon lenni – remélem, mennél kevesebbet gondol politikára s kiszelleőzteti magából ennek a nyomoruságos, tespedt, akaratörlő, lélek-pusztító Pestnek a mérgeit. Néha annyira megundorodom ettől a ködös, sivár levegőtől, a mely itt körülünk terjeng, hogy szenvedélyesen vágyom valami Isten háta mögötti faluba, ködmönös emberek társaságába, a kik akármilyenek is, de emberek legalább. <Én>Nem tudom, mért keserít épen most sok dolog, a mi megvolt azelőtt is, de nem törődtem vele. Uglátszik[!], evezek én is szépecskén a neuraszté-
nia vizei felé.

A *Magyar Pimodant* olvastam, érdekelt, – de hiszi azt mind, a mit ott mond? Én nem tudok benne egyebet látni líránál. Különösen abban, a mit a végén a saját bukásáról beszél. Mi az a bukás? Én meg vagyok győződve, a döntő győzelem még előtte van és az nagy lesz. Még a fejlődés nagy perspektívái nyílnak meg a számára s olyan sikerek, hogy az egész New-York kávéház, kapcsolt részeivel együtt belepusztul. Qui vivra, verra.

Tegnap beszéltem Önről, szememben az egyetlen magyar nővel, a ki megérdemli az író nevet: Kaffka Margittal. Tudja, mit mondott? Hogy a mióta Önt olvasta, nem mer verset írni. Érzi, hogy nem bír szabadulni az Ön hatásától. Ez csak bók!

Szeretnék én is írni valamit a Nyugatba, de nincs elegendő hangulatom, se témám. Aztán furcsa emberek azok az Osváték; minduntalan izengetnek, így-úgy fel akarnak keresni, beszélni akarnak velem és eddig színét se láttam egyiknek se. Uglátszik[!] mégis nekem, az öregnek kell megtennem a közeledő lépést hozzájuk, fiatalokhoz. Nem büszkeségből nem tettem eddig, – de nagyon nehézkes a természetem.

Kicsoda az Ady Mariska? Nyilván rokona Önnek. Kedves kis naiva lehet, – ha rokona s találkozik vele, mondja meg, sok szerencsét kívánok a házasságához.

Szeretettel üdvözlí

igaz híve

Schöpflin Aladár

Nb. A halál lovai – enfin – a jövő héten jönnek. Vidéki embernek mindig akad komissiója, – szívesen állok rendelkezésére.

482. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 29.?)

Kedves öreg Zubolyom,
engedd meg, hogy mindenekelőtt alaposan összeszidjalak. A vasuti jegyet csak úgy kaphattam volna meg, ha *három* napon belül fényképeimet beszál-lítatom. Most már valószínűleg vége mindennek, pláne, hogy nem sietek vissza a laphoz. Most a hogy átmentem Debrecenbe és Váradra, ez nekem tizenöt forint vasuti költségbe került. Váltig csodálkoztam, hogy Szilágyi minden ígérete mellett a füle bojtját se mozzgatja. Szóval össze vagy szidva, öreg haszontalan pinabuvár. A leveled, eltekintve a váratlan hanyagság és rosszaság bevallásától, kedves, jó és mulatságos. A Göröcsöni-dogról Nagyváradon hallottam már. Ellenben, mivel nem tudtam már magam mivel galvanizálni, elmentem Debrecenbe fölolvadni. Mit mondjak neked (én úgy se tudtam örülni) a szép civis asszonyok s leányok majd meettek. Ahol valamikor züllött senki voltam, úgy tértem oda vissza, mint egy Molnár Ferenc. Sajnos, ők Debrecenben nem sejtették, hogy ma züllöttebb és senkibb vagyok, mint valaha. Olyan nyugtalan, beteg, sírógöröcsös, nyavalyás és amellet öngyilkosságához gyáva fráter [vagyok], hogy szeretném, ha idejőnnél és leköpnél. Én is lefekszem félnyelkork s ágyban maradok tízig, reggelig, de ebben alvás vagy pihenés két óra sincs. Utálom az életem, amit csináltam s amit csinálni fogok, ha fogok. (Nagyváradon egy Hartmann nevű tanárral, tisztelőmmel barátkoztam össze csupán azért, mert téged ismer és általam üdvözöl.) Elte-

kintve egy két napos rokon-látogatástól a belső Szilágyságba s e mostani debreceni–nagyváradí ostoba uttól, ki se mozdulok. Szarni, peselni járok ki, mikor nagyon muszáj. Semmit se csinálók, semmit se akarok, de gazul szenvedek. Reinitzről keveset írtál, mi van veled? És <...> add át kézszerításmat Szilágyinak is. És a Három Hollóval mi van? Nagyon sokszor úgy látom, hogy nem foglak benneteket ujalatni. Félelem fog el a gondolattól, hogy Pestre visszamenjek. Pedig Párisba se mehetek, állás s pénz nélkül vagyok és félek, hogy Mindszentbe se tudok beletörödni úgy, amint illenék, s addig, ameddig még rongyos, kis életem tart. Szütsről elképzelem, hogy uj és uj pacientura után kénytelen nézni. Bár sikerült volna annyira vinnem az étellel való megegyezésben a dolgot, mint neki sikerült. Nem rossz dolog egészen bolondnak lenni. A fénykép, illetve jegy-dologban most már próbáldd[!] meg, ami még esetleg megpróbálható. Hátha mégis lesz, vagy lehet annyi erőm, hogy föl szeretnék hozzátok nézni. Írni pedig hamarabb írj, mint most. Szeretettel üdvözöl ölel

Ady

483. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érminsztent, 1908. márc. eleje]

Édes Adél és Dodó,
nem tudom Dodó visszaérkezett-e Nizzából? Irigylem, mert itt derékig érő sár s nagyon nyomoruságos tavasz van. Nem írtatok arról, hogy a töltött káposzta és szalona[!] megérkezett s jó volt-e? A Matinokat nem kapom öt nap óta. Furcsán vagyok. Budapestre még pár napra is félek fölmenni. Aludni most se tudok, éjjel virrasztok lázasan, köhögön. A B. Naplóval teljesen nem szakítottam. Pályi olyan jó, holott tizedrésznanyit se tettem neki, mint Vészi-nek s úgy kér, hogy teljesen ne szakítsak, hogy embertelenség volna másként tennem. E hó közepe táján vagy után néhány napra mégis csak fölutazom Bpestre. Ott elvégzem az elvégzendőket s ha csak lehet, már Mindszentről egyenesen utaznék Párisba. Szegény anyám, aki most látom, többet szenved az apám durvaságaitól mint valaha, kétségbe van esve. Azt mondja, előérzete van, ő meghal, maradjak itthon. Ígérem is neki, hogy Budapestem nem fogok lakni többé. Párisból majd egyenesen hazajövök. Nem járok sehova, senkivel se érintkezem. Enni bor<s>asztóul sokat eszem, hízik is, de az idegeim rosszak. Adél kezeit csókolom, Dodót ölelem

Ady.

484. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érminsztent, 1908. márc. 3.]

Kedves Doktor ur,
Ernönek hiába írtam egy kis pénzért s önhöz fordulok. Nagyon koldus vagyok, címem Érminsztent, up. Érszentkirály <,> Szilágy vm. Könyörüljön rajtam, ha a könyörület lehetséges. Igaz tisztelője és híve

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. Dr. Fenyő Miksa
urnak
Tudor-u. 6.
Budapest.

485. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érminsztent, 1908. márc. 3.]

Édes Szerkesztő ur,
légy kegyes s írdd[!] meg nekem a Kozma Andor címét minél előbb. Mi ujság? Hogy vagytok? Itt olyan sár van, hogy még a madár lába is sáros. Én hűségesen nyögök. Lázás vagyok, köhögök, nem alszom. Feleséged kezeit csókolja szeretettel, Ilonkát s téged ölel fiad

Ady.

[Címzés:]

Nagyságos
Kabod Ede urnak
Eötvös u. 32.
Budapest

486. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. márc. 4.]

Budapest, 1908 márc. 4.

Drága Bandim, e percben jött vissza mint kézbesíthetetlen, /:az első a:/ három levél közül, melyet az utóbbi napokban címedre küldtem – rossz címre, mert, nem tudom, micsoda szórakozottságból: Érmihályfalvára.

Tehát röviden: Grillnél már *besetzt* ez a széries, de talán sor kerül egyszer újabb 20 kötetre, s akkorra első helyre jegyez elő. Kár, hogy ily későn s elkésve jutott eszünkbe a dolog; s a holnapai tűzök sovány reménység.

Szeretnénk már látni, valamennyien, első sorban az asszonyok. Verseid rendre, szinte kivétel nélkül elragadók. De a Nyugat egyébként Te vagy, ugy-e?

Ez volt Grillügyben[?], három levelem foglalata. És sok szeretet, mellyel vagyok viszontl[átásig]

igaz híved s tisztelőd
Ignotus

487. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 5.]

Édes Zubolyom,
ma kapok Pályitól levelet: egy hónap óta várnak a jegyemmel. A keresk. min. már ötször fenyegette meg őket, hogy visszavonja. <..> Ha nincs kész a fénykép, azonnal tudass táviratilag vagy expresszben. Hadd próbáljak még valamit, ha lehetséges. De viszont ha elintézed, erről is tudass hamar. Nagy dolog ez nekem s nagyon bánt, hogy így történt. Írj. Mi ujság. Ölel

Adyd.

[Címzés:]
Nagyságos dr. Bányai Elemér
író urnak
Horánszky-u. 25
Budapest.

488. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 6.]

Kedves Ernőm, a Nyugat pompás s igazán, amennyire kevés erőm van ezidő-szerint lelkesedni, annyira fölülmultam magam az örömmel. A hosszú novella valószínűleg csak hosszabb novella lesz, tehát nem hosszú. Nyomorék vagyok s nem ígérhetek többet, de ez ott lesz idejében (legkésőbb 12-én reggel.) Kérlek, Schöpflint keressétek fel vagy te vagy Fenyő, ha már bejelentették neki. Fenyő küldött 15 forintot, köszönöm, de őszintén szólva többre lett volna szükségem. (Mi lesz a Vér és arany kritikájával, remélem most már jön?)

Öllelek szeretettel benneteket

Ady E

III/6. 5. u.

[Címzés:]
Nagyságos Osvát Ernő urnak,
a Nyugat szerkesztője
Sajó-u. 5/a. földsz. 2.
Budapest.

489. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. márc. 6.]

Édes Lajosom,
 most kapom az Ehot s leveledet: köszönöm. Érindszenten élek, nagyon nyavalyásan. Fogalmam sincsen, meddig s még kevésbé, hogy mit csináljak. Éppen úgy vagyok, mint te. Sehol se kellek alapjában. Még szerencsém vagy szerencsétlenségem, hogy Pályi nem akar egészen lemondani rólam. Kér, hogy valamit ezután is dolgozzak. Anyagiakról nem esett szó közöttünk s nem tudom, meddig bírja az – orrom. Rosszul vagyok én mindenképpen. Idegileg – roncs, irodalmilag desperált. Helyem sincs, hova írjak, írnivalóm sincs. Édes anyám azt szeretné, hogy vele maradjak. Tele van halálsejtelemmel s az apám rosszabb hozzá, mint valaha. Asszonyilag is a lehető legrosszabbul vagyok. Azt se tudom, mit próbáljak remélni. Egy bizonyos, Budapesten nem fogok élni többé. Hát te nem tudod a Kiss József dolgát? Az egész célja az volt, hogy ne rontsam el a jubileum harmoniáját. Kosztolányival íratott a kötetemről s ráadásul a bírálóknak csak a lírizáló végét adta le. Erre olyan komisz lettem, amilyen csak lehettem. Belemartam még a vesekőveibe is szóval s üzenettel és otthagytam. Én is feküdtem napokig influenzában, pedig elég nyavalyás vagyok különben is. Add át kinek-kinek legszeretőbb üdvözetemet. Sokat gondolok rátok. Mikor találkozunk? Szeretnék, ha egy kis erőre vergődök, elnézni Berlinbe. Hát ti mikor jöttök Varsányba. Jolánnak kézcsoksomat. Öllelek Lajosom

Adyd.

[Címzés:]
 Nagyságos
 Bíró Lajos urnak
Berlin.
 W. Schöneberg
 Landshuter-Str. 20.

490. JUHÁSZ GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1908. márc. 7.]

Válasz

Ady Endrének.

A Pimodán hotelben
 Koccintsunk, cimborá,
 Hadd, részegítse lelkem
 Dalaid színbora
 A Pimodán hotelben.

Fáradt utas vagyok
A Pimodán hotelben,
Vágyak, lángok, dalok
Öleljenek ma engem,
Fáradt utas vagyok!

Hej, azt a ragyogóját
Be fáj ma itt az élet,
Átkozza fogadóját,
Ki balul idetévedt,
Hej, azt a ragyogóját!

Csapláros, száz szál gyertyát
A Pimodán hotelbe!
A magyar siralomház
Ragyogjon messze, messze
Hej, azt a ragyogóját!

Juhász Gyula

[A jobb margón keresztbe:]

Most olvastam el a M. P. t. Ilyen vallomásokat még nem hallottam a Kárpátok alatt, de azokon túl se! Mit mondjak? Gyönyörű, – s' il vous plâit!

[Címzés:]
Nemzetes
lellel Ady Endre
Urnak,
Ér-Mindszent.
(Szilágym.)

491. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. márc. 9.]
Báthory u 3
1908 márc 9

Drága Bandim, levelednek megörültem, bánatodra elszomorodtam, de el is mosolyodtam; éppen jókor gondolsz elvonulásra, mikor e percben körülbelül terólad beszélnek legtöbbet az országban. Gyere csak fel; majd megválnak itt, mitévő légy.

Én alkalmasint szombaton este, e hó 14^{én}, felszaladok vagy 1–1 1/2 hétre Berlinbe, tehát lehet, hogy nem leszek itthon, mikor feljössz. Természetes, hogy azért a famíliámat el ne hanyagold, s a töltött káposztát feleségemnél rekla-

máld. Különben ápr. 1re mindenesetre itthon vagyok, s reméllem, addig fenn maradsz. – Olvastad a $\frac{XX}{100}$ -ban Hatvanynak rólad szóló himnuszát? Ölel
Ignotus.

492. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 10. körül]

Kedves Hatvany Lajos,
ugy-e szabad nekem az ön Huszadik Században írott cikkéből levonásokat csinálnom? Mindent levonok, csak a személyemnek szóló barátságot, az akaratlanul is személynek szóló kedvességet nem vonhatom le. A kritikushoz nem volna tehát szabad szólnom, de úgy érzem, hogy van jogom szólni Hatvany Lajoshoz. Olyan kevesen vagyunk, hogy még levél-banálítások árán is ápolni kell a mi közösségünket. Remélem érezte (*s én is éreztem*), hogy a mi összeköttetésünk, barátságunk nem a vers-produkciótól függ. Ha ez ezt erősíti, isten neki, nagy szeretettel gondol mindig Önre igaz híve és barátja
Ady Endre

493. ADY ENDRE – FÉNYES SAMUNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 11.]
szerda

Kedves Doktor ur, beteg vagyok, de fölhorokan bennem a régi harci paripa. Az istenét a himpelléreknek, legalább ott lehettem volna. Nehogy egy kicsit is a szívére vegye a dolgot. Ez már a mi sorsunk: harcban állni. Nagyobb siker ez minden sikernél. A harcos, hős ember még temettetni is fegyverrel temeteti el magát. S higgye el, még nagyobb veszélyek is ígérkeznek. De viszont nagyobb harcok és győzelmek is. Köszönti tisztelettel és szeretettel híve Ady.

494. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 11.]

Édes Ilonkám, ugy nézd meg, hogy ez az anix Mindszenten vevődött a szövetkezeti boltból. Nemsokára csak beállítok váratlanul hozzátok. Édes anyád kezét kétszer csókolom, téged és édes apádat öllelek

A. Endre

[Címzés:]
Nagys. Kabos Ilonka

kisasszonynak
Eötvös u. 32
Budapest.

495. ANTAL SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1908. márc. 11.]

Kedves Ady Ur. Szemtelenség ugyan, hogy csak most írok, de valami eredményről is akartam írni és egy Nietzsche reliefet is akartam Önnek küldeni. Az öntvény sajnos most is olyan nedves még, hogy nem merem a postára bízni. Pár nap múlva elküldöm.

A lap ügye jól áll, van egy csomó irodalmi hajlandoságu pénz ember. Május elsejére, vagy még hamarabb felveheti a kívánt 400 korona előleget. Tréfán kívül fogunk ott tartani, hogy minden sor írást szerényen honorálhatunk. Juhász írt egy szép szelíd riadót, én átírtam tárogatóra, vasárnap meg fog jelenni.

Csak most olvastam végig a Magyar Pimodánt. És igaz, őszinte kritika után éreztem, hogy hogy[!] szebb, nagyobb[!], mint Heine minden prózája. Pedig az is gyönyörű ám. Heine szaktárs azt mondja a Französische[!] Zustände valamelyik fejezetében, hogy a biblia csakugyan az Uristen szava, mert úgy beszélni ember még nem tudott. Csak Shakspere[!] egy némely helyen. De – mondja Heine tovább – S.[hakespere] azokon a helyeken öntudatlan, nem tudja hogy beszél, nem is ő beszél, hanem maga a poezis, az Uristen. A S.[hakespeare] átkozott módon objektív drámaseregébe könnyű volt 30–40 sort anyagmentesen beleihleni. A Magyar Pimodán is az uristen szava, de egy szubjektív, törvénytelen pogány uristen beszéde. –

Talán az idők jele, hogy egy kis kártyaszobába hozták el hódolatuk mirrháját a napkeleti és napnyugati tanárok. Én emberek közt még soha olyan olyan[!] jól nem éreztem magam. Tisztességes polgárok töltötték meg a kis kártyaszoba nagyobbik részét, és mégis benne voltam egy nagy harmoniában. Láttam Önt – nem bolondok és sakálok között, hanem – az uj nép között, amely nép tele szívta magát az uj ritmussal, az Ön poezisével.

Nem csak Ön volt ott Ady Ur, hanem benne ragyogott, benne vonaglott abban az Ön egész poezise, azok az érzések amiket leírt, amiket le fog írni, meg azok is, amelyek leíratlanok maradnak, amik a legjobban fájnak. Azt, hogy a Vér ég el Arannyá, talán csak én éreztem, de azt láttam, hogy a nép micsoda gyönyörűséggel tobzódott egy tékozló isten méretlen, pazar kincseiben.

Ezen az egyetlen esten megadatott nekem, hogy ne maradjak jozan a mámorosak asztalánál. –

Tudom, hogy nem való énhozzám ez az írás, a szemébe nem is tudnám Önnek elmondani, mint ahogy azt is letagadtam, amit Hartmann tanár Ur el-

pletykált. De most, mikor ezt a levelet olvassa, felejtse el az én antialkoholista arcomat. –

Én nem szoktam pofozkodni, mert én gyáva zsidó vagyok, és félek, hogy a másik erősebb. De Ön nem zs.[idó], ugyan verje nyakon becses jóakaróit. Szeretnék igazi, palesztinai héber lenni, a szinedrion hangja, beh megköveztetném azokat a Hatvani[!] Lajosokat, akik pimasz locsogással[!] mernek a szép felé közeledni. –

Ha a lap dolgában valami történik, értesíteni fogom. Ha ír, levelét az „Emkébe” címezze, mert különben csak későn kapom meg.

Igaz szeretettel üdvözli

Antal Sándor

Nagyvárad 1908. III. 11.

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre úr

Ér-Mindszent

Szilágy megye

[Feladói cím:]

Antal Sándor

Nagyvárad

496. KOZMA ANDOR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. márc. 13.]

908 márczius 13.

Nagyon tisztelt Uram,

kedves társam,

vettem levelét, igyekszem kívánságát megtenni. Az természetes, hogy senki e világon tőlem vagy az egylet nemes elnökétől Br. Eötvös Lorándtól, kinek az összeget utalványozni kell, erről egy hangot hallani soha nem fog.

Pénzünk nem sok, de özvegyünk árvánk bőven van. De azért Ady Endre számára kell hogy legyen 200 K mikor egészségéről van szó.

Meg vagyok róla győződve, hogy az elnök is így fog érezni, de nála nélkül nincs jogom intézkedni. Ezért kérem szíves türelmét, a míg vele beszélhetek. Nagyon sokat van távol, kivált így a hét vége felé.

A legőszintébb érzéssel köszönti

tisztelő és érdeklődő

író társa

Kozma Andor

U. I.

Csak a történeti hűségért jegyzem meg, hogy a Magyar–Francziához semmi közöm. K

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre író

urnak

Érmindszinten.

U. p. *Érszentmihály*

(Szilágy m.)

497. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 10–15. között]

Édes jó Mindenem,

nem számolom föl magának, miket éreztem, milyen álmaim, milyen álmatlanságaim voltak. Ötezer év óta se érdemelt együttvéve minden valami aszszony ilyen sokat. Nem bántom érte, dehogy bántom, bár tudnám úgy bántani, hogy ne létezzen a számomra. Amit a gonoszságaimról mond, a maga érzései, tehát nem vitázhatom velük. Én jól tudom, hogyan és egyre bolondabbul mint szerettem magát. Már kezdetben késő lett volna menekülni, most már lehetetlen. Ha néha úgy érzem, hogy gyűlölöm a sírásig és szinte haldoklásig, nem azt mutatja, hogy maga nekem csakugyan a minden? Nem merem s nem akarom papírra leírni, amiket mondhatnék. Most is avval akar maga engem megnyugtatóni, hogy maga érteni fog a szakításhoz. Ha eljön az ideje, tudni fog engem megszüntetni. Szép, tehát folyton emlékeztetnie kell engem arra, hogy szeszélyből kerültem bele az életébe? S hogy mikor már én voltam, még maga mindig és máshol is kísérletezett? Az életem összehozott emberekkel, de mióta magát ismerem, maga mellé még csak villanásnyilag se került senkinek az alakja. Miért állítja, hogy maga nem volt soha bűnös? Nem látott még maga összeesve, elgyötörve, irgalomra várva a maga bántásai alatt? Ha én bennem van egy kicsi sadizmus, magában több van. S szerencsétlenségemre, Maga még akkor is tud bántani engem, amikor nem is sejti. Azt se vette tekintetbe, hogy milyen beteg voltam. Mint egy vérkelés, egy seb. S ha tudtam jó lenni, megölelni a maga lelkét, egy kicsit földeríteni, ez sohse jutott eszébe olyankor, amikor esetleges bűneimért az enyhítő körülmények meglátását is kérhettem volna. Mint egy gyerek, hányszor mondtam magának, amikor vádaskodott: hiszen, emlékezzék, jó is voltam, szerettem. Türelmes voltam. Csak milyen éjszakát szerzett akkor is, amikor Váradról visszaérkezett. Nem is várt, az ablaktól is visszavonult, mulattatta egy ostoba milliomos zsidó udvarlása, ki azt mondta el magának, amit még Fehérmé is

régen megkapott már tőle. Ilyen árulásokra sohse voltam képes. Az, akit maga ujabban legtöbbször emleget, megmondhatná. Maga nekem mindig nagy és mindig-mindig szeretettebb volt. Én sohase tudtam volna arra se gondolni, mi lesz, ha nem szeretem majd magát vagy pláne mást szeretek. Megöltem volna magam, ha komolyan jött volna ilyen gondolatom. Legutolsó, rövid levelemet is, pedig ennek a dühe, keserősége csak érthető ugy-e megsíratam s napokig sirattam. A maga hallgatása megbénított, megvénített s minden élettervtől visszadobott. Egészségesebb, vidám lennék, dolgaimat rendeztem volna s már régen maga mellett vagyok. Szegény anyám tudná megmondani, aki nem vállaltott s akinek én is alig szóltam, mit szenvedtem. Ő érezte, nem szólt vagy alig kérdett, de siratott. Ha igaza van magának s gonosz voltam, sokszorosan megszenvedtem. És most imádatlalt képzelem el magát, amikor e sorokat írom s mégis gyűlölöm egyidőben. Mert én tudom, esküszöm, hogy nem érdemeltem meg ezt. Azt írja, hogy ne levelezek senkivel illetve valakivel Párisból. Nem is teszem. Budapestről írtam egy levelet, előre megmondtam magának. Az ő levelét megmutattam Molnárnak s ezt be kellett jelentenem. Hálaistennek választ se kaptam rá. Annyira respektálom a maga idioszinkriziáját, hogy a berlini Echo-t se küldtem be, melyben Biró írt rólam, s az arcképemet is közölte. Pedig mindent beküldök magának. De már Dodó előtt is kifakadt, hogy én ismét Vésziékkal trafikálok. Nem biz én. Senkivel se. Belémcsimpaszkodók vannak szép számmal, nekem azonban voltaképpen senkim sincs. Se nő, se férfi. Tudja, én most falun, nagyon őszintén, nagyon egyedül élek. Beteges érzékenységgemmel sok mindent jobban látok, mint más vagy máshol én vagy akárki. Egyet biztosabban tudok, mint valaha: maga nélkül már semmi se lehetséges. Ugy érzem, hogy magának én még mindig nem vagyok – punktum. Furcsa, kétségbeesett élet az enyém, de a magáé is. Lehet, hogy nem élünk sokáig. Szeressen maga egy kicsit fönttartás nélkül, emberebben, mint eddig. Ördögbe is, ami igaza, nem volt, élt mostanában asszony, aki olyan végtelen odaadást ébresztett volna, mint maga s talán ez egy csöppet az én javamra is szól. Nincs több vád, nem bántlak, ezredrésnyit se, mint te engem akaratlanul. De *hidd el*, ha az vagy, akinek én imádlak, hogy te vagy nekem a világ, a Minden s nem *fölmondásra*, mint én neked, de mindig<.> és mindig jobban. Ma talán aludni is fogok egy kicsit, hogy ezt megírtam. Csókollak, csókollak és halálíg szeretlek.

498. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. márc. közepe körül]

Édes Drágám, jóm, Mindenem,
nem tudtam még annyit se aludni az éjjel, mint máskor. Ugy rémlett, az jutott eszembe, hogy félreérted a levelemet. Nem látod meg, hogy valósággal a kivett szívemet viszem elébed. S mint annyiszor, mint csaknem mindig, alvás

helyett jajgattam a te nevedet. Volt egy rövid álmom s az is az volt, hogy mi kétszer bucsuztunk el egymástól sírva. Ez rettenetes s még rettenetesebb volna, ha a te idegességed új tápot kapna a keserűségre. Én nem tudtam megírni mindent, mely e rettenetes hetekben kínozott, de ennyit meg *kell* írnom. Csak éppen az kell ehhez, hogy te lásd, miért írtam meg. Avval vádolsz, hogy én untalak. Nem lehetett másképen válaszolnom, mint megírni egy kis részét annak, ami engem belül már régen s mindig gyötör. De mindezenfölül, holott most nem is akarnék kimondottan „kutya” lenni, a valóság az, hogy úgy szeretlek, ahogy manapság egyetlen asszonyt se szerethet senki. Szeretlek, szeretnék általad, benned, megháborodottan, boldogan meghalni vagy élni is, ha te akarod. Egyebek között azt sem tudtam értelmesen megírni, hogy nekünk szeretnünk *kell* egymást. Nekünk már jaj volna minden dacos kísérletezés s csak egymás végét siettetnők. Szeress csak úgy, ahogy én szeretlek, ilyen impertinensül beteg, örült módon. Ha akarod. Ha nem, légy boldog. De ugy-e szeretsz, ugy-e szeretsz? Én mindenem, életem, csókollak, csókollak.

Péntek d.u.

499. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmondszent, 1908. márc. 15.]

Kedves Nagy Mihály,
én hétfőn, vagy kedden elutaztam volna, de most már az istennek sem. Nagy szeretettel kérlek s várlak benneteket. Legföljebb annyi kifogásom van, hogy kevés időt tölthetünk együtt. Nem jöhetnétek a tizenegyes személyvonattal? Akkor már korán reggel itt lennétek. Szeretnék kocsikat küldeni, de csak egyet tudnék s erre nem férnétek. Mindenesetre vigyázzatok s alkudjatok a fiakkeresekkel a nagykárolyi állomásnál. Két kocsinak nyolc, maximum kilenc forint már nagyon megfizetett ár. Én 4–4,50-et szoktam fizetni. Ez fontos dolog, nehogy becsapjanak benneteket. Nem lehetetlen, hogy visszamenet veletek tartok. Szeretettel várunk benneteket édes apámmal s anyámmal együtt. Add át Laszkyéknek[!] szíves üdvözetemet.

Üdvözl szeretettel

Ady Endre.

[Címzés:]

Nagys.

Nagy Mihály Úrnak

Nagyvárad

a Szabadság szerkesztősége

500. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – ELEK ARTÚRNAK

[Érindszent, 1908. márc.15.]

Kedves Uram,

Révész Béla itt volt, megnézett engem szomorú remeteségemben. Nagyon sokszor és nagy szeretettel emlegettük Önt.

Ady Endre

Szeretettel üdvözlí Révész Béla

[Címzés:]

Nagys. Elek Arthur
urnak, az „Ujság”
szerkesztőségébe
Budapest.

501. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. márc. 15.]

Kedves költő és barát!

Köszönöm levelét, melyből én is tudom, hogy mit kell a pusztá udvariasság számára levonnom. De a mi marad – az is elég nekem. Köszönöm felajánlt barátságát – bár volna minél gyakoribb alkalmam Önnel személyesen találkozhatni! Utazik-e idén Párizsba? S ha igen – mikor? Nekem itt könyvem jelenik meg – remélem 3–4 hét múlva. Mielőtt verést kapnék – utazom, me-nekszem Párizsba. Juniuban Hatvanban leszek s rendkívül örülnék, ha ott láthatnám. Főlöszleges mondanom, hogy minél továbbra jő, annál jobb. Ott <...> ápoljuk – ha úgy tetszik – s békébe is hagyjuk, ha úgy még jobban tet-szenék. Írhat ott a valamikor márványtáblával megjelölendő szobában – senki se fogja zavarni. Ugy-e nem kéreti magát és eljő?

A mi a hozzám intézett levélben kifejezett gyanuját illeti, hogy én ba-rátságból, illetve személyes vonzalomtól vezetettve írtam a mit írtam, arról bizony szó sincs. Czikkem, mint <az> /:amaz:/ éjjel be is jelentettem Önnek, már akkor Jászínál feküdt, amikor mi Ignotuséknal[!] találkoztunk.

Ismeri azt a bizonyos anekdotát a sultánról, ki saját háremhölgyeit el-csábítja, álszakált s álrühát öltve magára? A sikerült csábítás után férfiúi öné-rzete, mely magának önmagáért való becsülését kívánja, kielégült – de csorba esett a szultánon s fölszisszen a fejedelmi gög.

Félek Ön is úgy jár, ha én azt mondom, hogy magasztalásom nem Ady-nak az embernek, hanem Adynak a költőnek szól. Csupán neki. Nyomatott betű nem arra való, hogy hirdesse mily kedves nekem Ady az ember is!

Berlinben Ignotussal vagyok; sokat vagyunk együtt s gyakran említjük, idézzük Önt.

Igaz barátsággal, személyének és műzsájának egyaránt híve

Dr. Hatvany Lajos

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre író úrnak

Ér-Mindszent

Ungarn!

502. BIRÓ LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. márc. 17. és 24. között]

Kedves Bandikám,

napok óta készülök rá, hogy neked írjak. De egy hét óta nagy vendégjárás van nálunk, itt voltak Vágóék, itt van a nagymama és itthon van Gyula.

A leveledet szomorúsággal és örömmel olvastam. Szomorkodtam a rossz dolgokon és örültem annak, hogy esetleg kijössz Berlinbe. Az öreg azt üzeni neked, hogy erre az esetre meg vagy híva hozzánk vendégnek. Ha Gyula visszamegy Göttingába, akkor felszabadul itt a vendégszoba, amelyet elfoglalhatsz. Kosztod és kvártélyod tehát van, – csak az úti költségre kell pénz. Mihelyt Gyula elmegy azonnal megírom neked.

Varsányra az asszonyok már május végén hazamennek. Hogy az öreg és én mikor megyünk, azt még nem tudjuk. Varsányon természetesen szívesen látnak, mihelyt otthon vannak.

Gyere ki Berlinbe. *Itt mindenki nagyon örülne neked.* És látnál egy pár szép dolgot.

Nálunk egyébként semmi ujság nincs. Most egy náladnál felette sokkal kevésbé szívesen látott magyar író tisztelünk itt Berlinben: Molnár Ferencet. Igaz, hogy ő nem is a mi vendégünk. A napokban lesz itt a premiéreje. Itt van Ignotus és Hatvany Lajos is: azok már voltak nálunk. Nem tudom ezek az Ördög kedvéért jöttek e ki.

Bandikám, kérlek, mondd meg az édes anyádnak, hogy kezét csókolom nagy alázattal és szeretettel. (Régen volt az mikor mi Nagyváradon együtt voltunk.)

Szánd el rá magadat öregem, hogy kijössz. És írd meg, hogy rászántad magadat.

Szeretettel ölel

Lajos

503. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. márc. 20.]

Drágám, Adéloom, Jóm, Mindenem,
máig vártam, hogy ír valamit, akármit. S ma úgy vagyok, akinek fogalma sincs,
miért várja meg a holnapi napot. Nagy csacsóság, egyre jobban látom: mit
akarok én magától, amikor nem kellek magának? Három nap mulva indulok
Budapestre, de ott csak pár napig leszek. Lejövet meglátogatom Bertát. S meg
fogom talán tudni, hogy ismét várandós állapotban van s ez az állapota inti
vissza tőlem. Nekem most már minden mindegy. Valószínű, hogy egy végső
filozófia fog születni e gyötrődéseimből. Ki vagy mi lesz? – majd elválík. Én
legjobban a semmit, a halált szeretném. Csókolja

A.

Péntek.

504. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érindszent, 1908. márc. 20.]

Kedves, jó Zubolyom,
a jegy végre (már napok óta) megvan. Miért nem írsz? Talán már a jövő hé-
ten láthatlak. Tudatni foglak, ha megyek, diszkréció alatt. Vágylak látni s be-
szélni veled. Szeretettel:

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. Dr. Bányai Elemér
(Zuboly) urnak, író
Budapest.
Horánszky u. 25.

505. ÁCHIM ANDRÁS – ADY ENDRÉNEK

[Békéscsaba, 1908. márc. 23.]
Békéscsaba Pta. gerendás 908 3/23.

Édes Endre!

Mikor megszabadultam a magyar sajtószabadság kilátásba helyezett és a m. Kir.
ügyész úr által árva fejemre csak 6 évi öszbüntetést[!] rimánkodó szabad saj-
tójától és szabadságától – a te és a ti baráti üdvözléte[tek] az én paraszti lel-
kemnek felette jól esett – tehát ismét nyitva a ketrecz és mink üvölthetünk<,>
de csak üvölthetünk, itt a széles nagy rónákon hogy éhes, hogy nyomorúlt,
hogy árva, – hejh de gyáva, is már a a[!] magyar paraszt, – elpusztúlt! elseny-
vedt! Hejh – édesapám lelkem danoló madara, – tanáld már ki,! danold már

ki, azt a nótát a mitől egyszer, nem is oly régen, oly szépen égtek itt az uri kastélyok, és plebaniák, amikor úgy kezdődött hogy „talpra” és a vége úgy volt – hogy – dolgozz Paraszt[.] Fizess, fizess és dögőj meg, de ne tovább mert jön ő, a fő közbíró úr és zavarogni talál, mitől különben tán nem is oly nagyon félünk[.] téged

ölel a te hű parasztod

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre magyar Író úrnak

<Érmindszent.> /:Budapest:/

<(Biharmegye)> Eötvös u 33

506. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. márc. 27.]

Édes Adél és Dodó,
három nap óta Budapesten vagyok. Egy-két napig még itt maradok s megint haza. Az öreg Révésszel busulunk ezidő szerint. Szeretettel

Ady Endre

Kézét csókolja
Révész Béla

[Címzés:]

M. E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

XVII

Paris

507. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. márc. vége]

Édes Mindenem, Adél,
én legkésőbb május elsején Párisban vagyok. A kultuszminisztérium ad kétezzer korona utazási ösztöndíjat s a lapnak rendes munkatársa maradok, amíg csak a lap és én élünk. Ez a megállapodás. Rajtuk kívül még egy lapnak írok négy tárcát. Szóval: biztosítva vagyok teljesen. És nem kell föltétlenül és mindig Párisban lennem. Ahol akarok, közben-közben ott lehetek. Szeretném s lehetséges, hogy már május előtt Párisban vagyok. Én Mindenem, úgy vágyom már. Ez talán az én életemnek igazán utolsó vágya és akarata. Milliószer csókolja és áldja Magát hűséges

Adyja.

[Budapest, 1908. márc. 24. és 31. között]

Kedves Bertuskám,
 mindenekelőtt meg kellene köszönnöm, hogy mégis csak gondolsz reám s időnként szerzel nekem néminemű örömet. De ezt hagyjuk. *En Adél leveleit nem mutogatom. En Adélról* Biró Lajoson és Medve Miklóson kívül *soha egy lélekkel sem beszéltem*. Nekik is csak azt, hogy nagyon-nagyon szeretem, nincs nála külön nő s ha most már sohse ismerne meg, akkor is az maradna nekem, aki. Ezt sem bor mellett, bor felett, bor alatt vagy nem tudom én, hogy kínálod nekem kedvesen a mentség-formulát... Mert mikor párszor beszélgettünk akkor sem hangzott soha név, sem Adél, sem más. Valaki, aki én előttem piederstálon van. Félteted Adél hírnevét az ismerőseitől, a barátaitól, a rokonaitól, a legközelebbi hozzátartozóitól is, még talán Magadtól s Tőle magától Adéltól is jobban, mint tőlem. Mert tudom és érzem, hogy őt nem is becsülhetné valaki annyi feltétlenséggel s hírére-nevére, lényére nem lehet <m>senki féltékenyebb nálam. Ezek után, írhat sz neki, ha ez vág jobban dolgaiba. Soha még nevetségesebb vád nem ért s könnyebben nem viselem. Ismétlem: Neked s Adélnak nem annyi, nem olyan óvott Adél, mint nekem. Ellenben most már kezdem sejteni a forrásodat. Sa<m>jnos, hogy a tartózkodáson kívül az illetővel szemben mit sem tehetek, mert egyébként az illető nekem nem kellemetlen ember, a legutóbbi időkben szívességeket is kellett tőle igénybe vennem s végre ő nem tehet róla, ha pletykáiban fegyelmetlen. Kezd kivirágozni az én régi szerencsém, hogy mindenki halálosan kitüntet meleg érdeklődésével. Bocsáss meg, ha e levél semmiképen sem formás vagy illdomos. Ezer dologban csentem őt perceré. Nem azért, hogy kérjelek: ne légy annyi rossz gyanuval hozzám. Ez már késő. Adéltól sem kaptam levelet. Nem keserűség mondatja velem, de napok óta evvel a kérdéssel kínozzom magam: nem jó volna pontot tenni a do/:l:/gok sorára? Megőrizném arra az időre, ami még esetleg nekem hátra van, a tökéletes Adélt s azt a Bertát, aki alapjában barátom volt s valamikor mesésen jó. Miért fullaszam pocsolyába azt, ami az életemben legkülömb volt? És e sok bizalom után talán a leveleidről is intézkedni fogsz. Nehogy mutogassam őket. Elégessem vagy visszaküldjem? Az Adélei fölött pedig tal/:á:/n ő döntsön. Mondhatom neked, édes Bertuska, nem ez a te leveled, de minden gondoskodik rólam, hogy iszonyu boldog legyek. Valahogy lesz. Az azonban mégis csak hidd el, ha nem is lenne több szavad hozzám, örökre hálával és szeretettel gondolok reád. En sem Adélt sem téged nem engedlek pocsolyába rántani. Igaz híved

Ady

509. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Nagyvárad, 1908. ápr. 2.]

Édes jó Adél és Dodó,

Budapesten voltam kilenc napig s most hazajövet egy két napra benéztem Nagyváradra. Margit éppen csak hogy gyöngének mondja magát, de teljesen jól van. Sokat, jól eszik, főt jár, vidám, jó színben van. Bertus is nagyon jó színben van s itt van még Nelly. Budapesten részben elintéztem elintézendő ügyeimet. Egy bizonyos, hogy Budapesttel végképpen szakítottam. Adél kezeit sokszor csókolja, téged Dodóm ölel

Ady

Gyurkát üdvözlöm

[Címzés:]

Monsieur

E. A. Diósy

<92>Páris

92 Rue de Levis 92

510. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 5.]

Kedves Margit,

Maga egy diák-korcsmában, nem valami előkelő magyar társaságban, a következőket mondta:

Adynak sem írok többet soha, csunya módon indiszkrét volt. Képzeljék: ő folyton írogatott nekem is a bajairól, gondjairól, érzéseiről. Írta, hogy beteg, én tehát azt gondolhattam, én is írhatok neki magamról ezek után. És ő leveleimet megmutogatta mindenkinek, még olyan helyen is, ahol pláne nem lett volna szabad.

Ha ezeket mondotta csakugyan, Margit, nagyon igaztalan és rossz volt. Én az én indiszkréciómat Magának bejelentettem s Maga tudhatja, hogy ez az indiszkréció – helyesen vagy helytelenül – magáért történt. Sok okból fáj ez a nyilatkozat, olyan okokból is, amiket ezek után önmagam előtt is titkolni fogok. Ugy látszik, maguknak nemcsak az erkölcsök mások, de az érzéseik általában (nagyon hasonlít ebben az urához) s még a megjegyzéseik is csak amolyan másodlagosak. Nagyon keserű dolgok és rossz napok közben értesültem a maga nyilatkozatáról. Még mindig sokra becsülöm magát, hogy ezt a szemrehányó levelet egyáltalában írom, megírom. Kár, hogy mindent veszítve el kell vesztenem azt a barátságot is, melyet én éreztem s érzek maga iránt.

Bocsásson meg, ha a levelem bántja, először és utoljára voltam rossz magához. Kezeit csókolja

Ady

Érmindszent, 1908. IV. 5.

511. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 5.]

Életem, egyetlenem,
két hét után most érkeztem Budapestről (Nagyváradon is töltöttem két napot.) Holnap fogok tudni bőven válaszolni két leveledre. Most csak annyit tudatok, hogy Vészi Margitnak olyan levelet írtam, amelyet megérdemelt s amilyen fájdalmakat okozott a te leveled. Husvét után, ha török-szakad, kiszaladok Párisba. Elpusztulok, csunyán, rettenetesen, ha meg nem csókolhatlak. Csak te vagy és senki sincs. Nem lehet, hogy te ebben kételkedj. Imádlak, csókollak, én életem, mindenem, drágám.

Ady.

512. DIENES LÁSZLÓ, DIENES PÁL, DIENES VALÉRIA ÉS PIKLER GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. ápr. 5.]

Dienes Valéria

Dienes Pál

Dienes László

Pikler Gyula

ma vasárnap d. u. együtt gyönyörködve a Vér és Arany-ban, csodálatukat és szeretetüket küldik Ady Endrének.

1908. IV. 5.

513. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 6.]

Kedves, jó Barátom, köszöntöm Önt hálával és szeretettel. Talán Párisban találkozni fogunk, szeretném. Híve, tisztelője

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. *Hatvany-*
Deutsch Lajos
urnak
Berlin
Hotel Bristol.

514. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 7.]

Édes Zubolyom,
küldök címedre egy első Ady-könyvet. Diszkréciónak melletted odakölcönözheted Mikesnek, akinek add át meleg, levélti üdvözlétemet. Ne kerüljön sok kézbe. Ha találkoznak, dedikálni fogom neked. Hogy éltek? Én <-> sehogyt. Szeretettel üdvözlöl

Ady

[Címzés:]
Nagys. Zuboly = dr.
Bányai Elemér urnak,
Andrássy-út, Opera-vendéglő
Budapest.

515. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 7.]

Kedd.

Kedves Fenyő,
a mai napig (kedd, ápr. 7.) nem kaptam meg a Nyugatot. Kérem küldesse el. Cikk és versek idejében mennek. Kedves feleségének kézcsókom. Szeretettel

Ady.

[Címzés:]
Nagys. Dr. Fenyő Miksa
urnak,
Tudor-u. 6.
Budapest.

516. MOLNÁR FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. ápr. 7.]

április 7.

Kedves Endrém,
Kellemesen lepett meg, hogy írtál, bár az a hang, ahogy magadról beszélsz, nem valami vidám. De úgy érzem, hogy ez csak egy része az örök Ady-panasznak, s emellett neked jót tett a falusi levegő és élet. Legalább az írásaiból ez látszik. Prózák és versek minden olyannak, akitől neked jól esik, nagyon tetszettek. Szeretnék ugyan Pesten látni, de ha másként határozta, igazán nagyon sajnálom. A levélben említett urnak örömmel írok és köszönöm a közbenjárásodat.

Ami engem illet, én most nagyon intenzíven élek befelé, mert kevés kivétellel összes „barátaim” kitűnően a lábamba haraptak. Turin után kezdték, Bécs után sportot csináltak belőle, Berlin után ebből élek. Olyan egyedül állok, hogy gyönyörű, de a legények nem jól teszik, mert még visszafelé talál elsülni a hajsza, amenyiben, ha továbbra is így bánnak velem, isten bizony még írók csinálnak belőlem. Ezt azért írom meg neked, mert te mindig erősnek csúfoltál. Sokszor gondolok most erre.

Ezzel zárom soraimat, nehogy irodalmi levél legyen belőle. Nagyon ideges és beteg vagyok, nem tudok dolgozni. A nagyvilág egy kicsit fejbevert.

Ölel
Feri

517. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 8.]

Kedves Miska,
a pipa megjött, nagyszerű, újra köszönöm édes apádnak. Hát ti mikor jöttök, mert én már nagyon hamar utazom.

Mindnyájatoknak üdvözlöt

Ady Endre

[Címzés:]

Ngs. Nagy Mihály urnak,
a Szabadság szerkesztősége
Nagyvárad

518. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 8.]

Szervusz, édes Zuboly. Egyelőre semmi ujat és jót. Írj, ha van írivalód. Ölel

Ady Endre

[Címzés:]

Ngs. Dr. Bányai Elemér,
Zuboly mesternek
Budapest.
Pesti Napló szerkesztősége

519. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 9.?)

Édes Ilonkám, hogy vagytok? Ugy-e jobban már? Én nagyon, de affektálás nélkül nagyon rosszul. Édes anyád kezeit csókolom, téged és édes apádat szeretettel öllelek.

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. Kabos Ilonka

kisasszonynak

Budapest.

Eötvös u. 32.

520. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 10.]

Édes jó Lajoskám, néhány napig Budapesten és Nagyváradon voltam. Azóta betegen, nagyon betegen ismét Érmindszenten kuksolok. Fogalmam sincs, lesz-e erőm és módom kimenekülni. Majd értesíteni foglak. Add át Vésziéknek szerető üdvözlőmet. Jolán kezeit csókolja, téged ölel

Ady.

Péntek.

[Címzés:]

Ngs. Biró Lajos úrnak

W. Schöneberg. Landshuter- Str. 20

Berlin.

521. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]

Kedves Fenyő, csak két verset tudtam Ernő címére önöknek küldeni. Ezeket is valószínűleg elkésve. Nagyon beteg vagyok. Ha meg nem halok vagy még nagyobb baj nem történik, a jövő számra lelkebb leszek. Hat nap óta nem tudok aludni. Megőrülök. Üdvözli s leveleit várja szerető híve

Ady Endre.

[A bal margón keresztbe:]

A Dutka könyvéről is írok, ha tudok, a jövő számban.

522. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]

Kedves Gyulám, köszönöm szíves figyelmedet, a Szabadság küldését. Gyönyörködöm a fiatalságodban, erődben s keserves visszaemlékezések bántanak. Add át üdvözlétem barátainknak (Dutkát ne engedd elkeseredni) ölel
Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. Juhász Gyula
urnak, a Szabadság szer-
kesztőségében
Nagyvárad

523. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. közepe]

Édes Mindenem,
ahogy akarja. Azt már elérte, hogy jobban és többször átkozom, mint áldom. Igaztalan, rossz, de talán beteg. S ha beteg, én betegebb vagyok. S ha maga szeretett, én mindig jobban szerettem. Bár lenne a maga szívtelenségének annyi haszna, hogy legalább egy kis dac-kedvet, dac-egészséget adna. Talán lesz. Nagyváradra azért mentem, hogy halljak valamit magáról. Bár ez lett volna az utolsó utam, amit magáért teszek. Mert halni már nem magáért fogok.
Ady.

524. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]

Édes Szerkesztő ur, hat nap óta nem tudok aludni. Csak a düh tart vissza az öngyilkosságtól. Semmi jó és új. Nem jöhetsz el husvétra? Mindnyájatokat szeretettel ölel

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. *Kabos Ede*
Eötvös u. 32.
Budapest.

525. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. ápr. 16.]

Édes jó Adél és Dodó,
azt hittem, hogy itthon megegyeségesedem. Holott éppen itthon kezd kitérni rajtam minden ideg-nyavalya. Már hat nap óta nem alszom semmit. Dolgozni se tudok, ez talán még szerencse. Ugy számítom, nem tudom, sikerül-e, e hó végére kimegyek Párisba. Egészségemtől függ, hogy egy hónapra-e vagy többre. Bár úgy érzem, hogy Páris tudná legjobban összeszedni az idegeimet. Nem vagyok s nem tudok kedves lenni, de sokan látogatnak. Budapestről, Nagyváradról, Zilahról. Mindenkihez kellemetlen vagyok, mert beteg vagyok. Itthon van az öcsém ezidőszert s úgy tud aludni, mint egy mormota. Én csak irigyelni tudom, pedig 1 1/2 grm veronált veszek be. Köszönöm, hogy külditek a Matineket. Bár csak mielőbb annyi erőre jutnék, hogy láthatnálak benneteket. Adél kezeit sokszor csókolom, téged Dodóm öllelek

Ady.

Mmlle. Perraudnak s Fischernek üdvözet.

[Címzés:]

Mr.

E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

526. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK ÉS SZÜTS DEZSŐNEK

[Érindszent, 1908. ápr. 16.]

Édes Zuboly és Szűcs, Mikesnek megy ma a *Még egyszer*, de a tulajdonjoga ennek is a Zubolyé. Dezsőnek már elment a régen reklamált csomag. Én se jobban, sajnos: se rosszabbul nem vagyok. Szeretlek benneteket <-> s írjatok

Ady Endre

[Címzés:]

Nagyságos

Dr. Bányai Elemér = Zuboly

urnak, Andrassy-ut, Ope-

ra-vendéglő

Budapest.

527. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]

Életem, drágám, Jóm,
vagyok, élek, de csak azért, hogy téged még egyszer lássalak. Én se bánom (őrült és beteg vagyok én is) ha csak egy napig veled lehetek. Nem kellett s nem kell más, mint Te, mióta ismerlek. Mindenben, amit még hajsoltam, téged láttalak és kerestelek. Soha méltatlanabb vádat nem hangoztathattál, mint hogy hazudok. Az egész lényem egy szomorú, kényszerű, folytonos önleplezés. Nagyon rosszakat várok, de legalább látni foglak még egyszer, látni akarok minden áron. Akarom, hogy csókolj, beismerd, hogy szeretsz. Ugy képzem, hogy május elsejére Párisban leszek, mert akarom s ha nem sikerül, rettenetes lesz. Lehet, hogy nem sokáig maradok künn, de látlak, de megölelhetlek. Nagyon rossz a mi istenünk, nagyon kell nekünk szenvednünk minden ok nélkül. Borzasztó az, hogy még egymásnak is több fájdalmat okozunk, mint boldogságot. Addig is, amíg eléd állok: higgyél. Senkim sincs, senki se kell, csak te vagy s azt is akartam, hogy Te légy és maradj a Minden. Nem tudok levélben beszámolni az életemről s dolgokról. Majd személyesen, hiszen ennyi időnk ugy-e lesz rá? Azután – így is érzem – jöjjön, ami elrendelte<te>tett. Lássalak, csókoljalak s legyen vége az élet-komédiának, ami egyre jobban rángat és zaklat. Drága tested, lelked milliószor csókolom, áldalak, én Mindenem.

Kedd.

528. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Érszentkirály, 1908. ápr. 21.]

Édes Bertám,
rosszabbul vagyok, mint voltam. De akármi történjék, elutazom Párisba. Pár napra legalább is. Tudatni foglak, de az ezüst-dolgokat már is küldheted. Egy biztos. Biztos, hogy utazni fogok. Kezeidet csókolom

Ady

Kedd.

[Címzés:]

Nagys.

Brüll Berta kisasszonynak

Fő utca, Stern Márton-ház

Nagyvárad

529. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]

Édes Ilonkám, nagyon beteg vagyok: soha ilyen nem voltam. Nem tudom mi lesz velem s mikor láthatlak benneteket. Öllelek s csókollak mindötöket

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys.

Kabos Ilonka kis-

asszonynak

Eötvös u. 32.

Budapest.

530. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]

Kedves, jó Zubolyom,

most hagytok el, amikor a legbetegebb vagyok? Írjatok, próbáljatok valami vídamságot küldeni. Mert nem tudom mi lesz velem, olyan rosszul vagyok. Öllelek

Ady E

[Címzés:]

Nagys. Dr. Bányai Elemér

= Zuboly = urnak

Pesti Napló szerkesztősége

Budapest.

531. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. vége]

Édes jó Adél és Dodó, azt hittem, hogy ilyenkor már régen Párisban vagytok. Sajnos, olyan félelmetesen rosszul vagyok (heteket nem alszom, fantáziálok, rohamaim vannak), hogy megint elmaradt az utam. Most már május 2-án egy kis hugom esküvőjére kell mennem Lompértra, ha már itthonvesztem. Azután néhány nap múlva, ha csak élek, kinézek pár hétre Párisba. Édes anyám, apám üdvözlötüket küldik, Adél kezét sokszor csókolom, Dodót öllelem

Ady E

[Címzés:]

Mr.

E. A. Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

532. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 5.]

Kedves Fenyő,
köszönöm levelét s most már csak arra kérem, hogy az ötven forintot rögtön küldje. Micsoda most a Hatvany címe? Nem pénzért, isten ments, de írni akar-nék neki. Belátom, hogy tényleg nem fordulhatott Ön az adott körülmények között hozzá. Már csak az én érdekem miatt sem. Elég baj, mert kellett volna a pénz. Így is lesz valahogy s akármilyen beteg vagyok a jövő héten akarok menni. Ha gyöngék a cikkek, miért adták le? Én mindig avval a bizalommal küldöm be, hogy Önök megakadályozzák, hogy magamat kompromittáljam. A novellát s a verseket okvetlenül megírom. Szeretettel küld üdvözlötet

Ady.

Kedd.

[Címzés:]

Nagys.

Dr. Fenyő Miksa

urnak

Budapest.

Tudor u. 6.

533. KAIZLER GYÖRGY – ADY ENDRÉNEK

[Zilah, 1908. máj. 5.]

Zilah 1908 V/5.

Igen tisztelt Uram!

Nagybecsű levelére, őszinte sajnálatomra, nem áll módomban óhajomnak megfelelő választ küldhetni. Akadályoz ebben engem a törvény, a mely a tiszteletbeli tisztviselői állásokat a fizetésekkel egyenlő minősítéshez köti, de akadályoz egy minist. rendelet is, a mely előírja, hogy tiszteletbeli tisztviselők csak a fenforgó szükséghez képest nevezhetők ki. Bármily nagyra becülöm is tehát, a mi kedves vármegyénkhez való ragaszkodását, sajnálatomra, nem áll módomban a kívánt intézkedést megtehetni.

Kiváló tiszteletem kifejezésével vagyok

igaz híve

Kaizler György

[Címzés:]

Tekintetes

Ady Endre úrnak

Érmindszent.

u. p. Érszentkirály.

534. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 7.]

Kedves Fenyő,
ugy-e megkapta a levelemet. Ma jött meg a Nyugat s nem rossz, amilyennek Ön profétizálta. A két kis cikkemmel mi legyen? úgy gondolom, hogy a Korrobori elrejtethető a Figyelő-rovatban. A Dutka-kritikát küldje vissza (még addig Mindszinten leszek remélhetőleg) s majd kicserélem egy jobbal. A novellát s verseket meg fogom írni.

Most arra kérném különösen még, hogy írjon a jövő számban a kötetemről a Nyugat. A B. H.-ból úgy látom, hogy a B. Szemle megint belémgázolt. Sohse voltabb[!] érzékenyebb, mint most betegen. Nagy kedvem volna pofozkodni, ha valamivel erősebb volnék. De úgy komolyan, igazi pofonokhál. Kérem a Nyugatot ne engedjen engem latrok prédájának. Ha egészséges volnék, magam rugdosnék szét a piszkos állatok között. A kis pénzt is várom s az Ön levelét. Szeretettel üdvözli valamennyiüket

Ady E

Csütörtök

[Címzés:]
Nagyságos
dr. Fenyő Miksa, a
Nyugat szerkesztője
Budapest.
Tudor-u. 6.

535. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. május közepe]

Édes, jó, minden, Életem, Istenem,
hát nem akar tudni rólam? Sebaj, majd akad valaki, aki az én utolsó napjaimat megcukrosítja. Én nem voltam rossz, én csak beteg vagyok. Áldja meg az Isten.

Adyja.

536. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. máj. 15.]

Édes Dodóm, úgy tervezem, hogy tíz nap mulva Párisban leszek. Ha másért nem, csak azért, hogy a szanatórium előtt próbálkozzak meg az utazással, mint kurával. Rettenetesen zilált, megereszkedett, bomlott idegű vagyok. Ez igazán az *utolsó-előtti próba*. Hátha megnyugtat az utazás, az új impressziók,

érzések sora. Add át szeretettel küldött kézcsókomat Adélnak. Üdvözlöm Perraud kisasszonyt s Fischert. Engedelmeddel táviratozni fogok neked Münchenből. A rossz Gyurkával is tudasd, ha a táviratomat megkapod.

Ölel
Adyd

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis 92
XVII.
Paris.

537. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 15.]
Péntek

Kedves, jó Barátom,

ez a levél sok keserű okból késett így meg. Amikor az Ön nobilis, baráti levelét kaptam, másnap fölutaztam Pestre. Amikor pedig, néhány nap múltán, a falumba visszajöttem, nyomorékabb voltam, mint valaha. De így is írtam volna, ha nem félek, hogy Ön elment már Berlinből s a levél elkallódik. Csak rosszabb azóta az állapotom, szinte reménytelen. Van olyan hét, hogy nem alszom öt órát s amit alszom, az olyan álmokkal jár, mihez képest az élet vigasság. Most már, akárhogy, nem akartam Önnek s önmagamnak adósa maradni. Nagynehezen megkaptam az Ön címét s írhatok. Utolsóelőtti kísérletképpen (az utolsó radikális lesz) zavartan, betegen utrakelek. Ugy gondolom, egy hét múlva Párisban leszek, (ha fáradságot vesz 92 Rue de Levis alatt jól esne nekem az ön pár szavát is kapnom, /:találnom:/.) A párisi utazási tervvel mi van? Szeretném, ha ott Önnel találkozhatnék. Persze én most megerezkedett, sőt rohadó idegekkel nem tudom, két évig vagy két hétig bírom-e ki Párist. Szeretettel gondolok Önre, köszönöm szíves invitálását. Ha össze nem roskadok, egyszer, mihelyst lehet, örömet fogom Önt meghívó szaván. Tisztelő s szerető barátsággal híve

Ady Endre

538. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. máj. 15.]
Péntek

Kedves Fenyő, köszönöm a levelét s az Ön jó barátságát. Soha így nem voltam rászorulva a bátorításra, mint ma. El se képzeltem ilyen szerencsétlen,

bomlott állapotot. Az idegeim nem megfeszültek, de olyanok mint a meg-ereszkedett és meg- és elpattant hurok. Sokszor három napig nem alszom s miket érzek! Ugy gondolom hétfőn este Pesten leszek, de ez késő az ön számára. Azonban kedden délután 3 órakor legyen, ha teheti a New-Yorkban Ernővel. Mert én legkésőbb szerdán délután 2.35-kor indulok Páris felé. (Ha teheti, invitálja meg Eleket is ez időre.) Zavart, beteg vagyok s igazán csak halálugrás ez a párisi út. Lehet, hogy hat nap után ápolók szállítanak haza. Kedves feleségének kézcsókomat küldöm s önt szeretettel üdvözlöm

Ady Endre

P. S. Csak a mult Nyugatban megjelent versekről szól, ír. Az ujak nagyon rosszak? És a tárca? A Dutka-kritikát miért nem küldte vissza?

Ady.

[Címzés:]

Nagyságos

Dr. Fenyő Miksa

urnak

V. Ferencz-József-tér 6

Budapest

Magyar Gyáripárosok

Orsz. Szövetsége.

539. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. máj. 18.]

Kedves barátom!

Én sajnos nem leszek Párisban. Geographiai ismereteim rendkívül fogyatékosak, de azt sejtem, hogy Párisba lehet Olaszországon át is utazni – illetve ez az út nem nagy kerülő. Én Firenzébe utazom.

Párisz nekem sajnos nem Bakonyom, de színházam, szalonom, muzeumom, könyvtáram. Mínderre pedig nem juniusban kell oda menni. Eddig itt tartott német könyvem, melynek megjelenése késett. Ma, az Ön levelével együtt kaptam az első példányokat – ez azt jelenti, hogy már egy hét mulva enyém a világ.

Firenzében sok a jó barátom; ismerem a várost; éltem ott sokáig s örömet térek vissza. Szeretném Önt odacsábítani. Tudnám önt úgy elhelyezni, hogy jól érezné magát; jó levegőben, olcsón, kényelmesen, nyugalmasan. Párisz valóságos merénylet az egészsége ellen. Ez a füledt város – nyáron! Valóságos önkínzás. Én tudom, hogy ön abból *költ*, hogy önmagát fogyasztja – de most jó volna egy kis fogyasztani valót gyűjteni. Én, az olvasója hálás vagyok érte a sorsnak, ha Ady Endre kínlódik... én a barátja szeretném önt szanatóriumba dugni. Nyomorult, szörnyű idegbajból gyógyított ki a szanatórium[.] A legjobban szeretnék mindenkit odaküldeni. De legalább Hatvanba

jönne – ha nem akarja a mi zajos vagy nem bírja a mi zajos falusi házunkat – el tudnám helyezni nyugalmasan is. Ha kedve szottyan egy óra alatt mindig benn lehet a városban, annak *lehető legbodegább* negyedeiben. <Csak>

Csak Párizsba ne menjen!

Ha Flórenczbe jönne velem – találkozhatnánk Velenczében. Levelét Pest Nádor u. 3 alá kérem – ha Olaszországba jön, sürgönyét ide. Még levél is elér ugyan – e hó végén – 28–29 felé utazom.

Utolsó két verse /:a Nyugatban:/, különösen az a kétségbeesett második, fenséges volt. Műörömet rontja, hogy most bepillantanom enged abba a lélek- és idegállapotba, melyből a vers kiforrt. Jó volna egy kis napfény az ön életében – meleg, olasz napsugarak, pár tengeri fürdő a Lidón s a költészete is megérezné. <Uj> Nem szebb – de újabb hangokat adnának új benyomások.

Legigazabb híve

HLajos.

[Címzés:]

Herrn

Endre Ady

<Ér-Mindszenten> </:Budapest:/>

</:Budapesti Napló

szerkesztősége:/>

Ungarn

540. ADY ENDRE – MARCHISIU OTÍLIÁNAK ÉS BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érminszen, 1908. máj. 19.]

Édes Itókám,

diszkrétén add át e levelemet, illetve pár soromat Gyurkának. Ti rosszak, nemsokára látlak benneteket. Egy-két hétre kiszaladok Párisba, mielőtt megbolondulnék vagy megölném magam. E levélről ne szóljatok Dodóéknak.

Szeretettel

Ady.

[Ugyanazon levélpapíron:]

Édes Gyurkám, Dodó fog szólni neked, hogy én érkezem. Te ne lásd tudni ezt a dolgot. De hass oda, hogy valami *csöndes, olcsó* szobát vehesetek ki egy hónapra. Teljesen leromlott, örült, beteg vagyok. Ha a te címed tudtam volna, neked táviratoztam volna csak meg, mikor érkezem. Azonban az öreg Révész Abbáziából csak az Itóka címére emlékezett. S hátha éppen az[on a] délutánon nem találkoztok. Öllelek benneteket:

Ady E.

[Címzés:]

Madame

Itóka de Kozmutza
22 Place Dauphine 22
Paris.

541. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. máj. 19–21. között]

Igen tisztelt Uram! Fenyő úr nálam járt – én ez esetben készséggel állok rendelkezésére. Igen kérem, hogy Medve barátunknak ne szóljon.

Ha elutazása előtt Hatvanban megtisztelne látogatásával igen örvendenék.

Szerencsés, kellemes, termékeny (dalban! persze) tartózkodást kíván személyének és műsájának igaz tisztelője.

[a névjegy nyomtatott szövege:]

Dr. Hatvany Lajos

Nem tudom[!] óhajt-e Párizsban némi tár[sa]ságbeli ismeretséget s ajánlásokat adhatnék-e?

542. ADY ENDRE – DÉNES SÁNDORNAK

[Budapest, 1908. máj. 21.]

Édes Sándorom, egészen keddig nem kaptam levelemre, illetve verseimre választ. Ekkor Budapestre jöttem, értesültem, hogy itt lehetsz még, de már későn kerestelek a Pannóniában. Ha a verseimet visszaküldöd, címem ez: Páris, 92, Rue de Lévis. Egy óra múlva indulok Párisnak. Ha azonban egy kis pénzt küldesz, küldd: Ady Lőrinc Érmindszent, Szilágy vm., u. p. Érszentkirály. Ti. az apámtól kértem volt kölcsön egy kis pénzt. Szeretném, ha az Almanach megjelenne. Föltétlenül küldd el nekem.

543. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Budapest, 1908. máj. 21.]

Édes Lajoskám, félóra múlva indulok Párisba, csókollak. Ha írsz, írd 92 Rue de Levis. Add át üdvözetem jó embereimnek

Endre

[Címzés:]
Ady Lajos
tanár urnak
Zilah.

544. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

Édes Lajoskám,
Párisban vagyok s innen üdvözöllek *mindőtöket*. Címem Hotel de l'Europe,
Rue de Constantinople. A régi. Indítsd meg azonnal a Szilágyot. Ölel csókol
Endre

[Címzés:]
Mr. L. *Ady*
Zilah.
Hongrie

545. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

Édes Bertuskám,
három nap óta Párisban vagyok. Írni fogok. Szeretettel üdvözöl
Ady.

[Címzés:]
Mmlle
Berta Brüll
Fő utca Stern-Márton-
ház
Nagyvárad
Hongrie

546. ADY ENDRE – DÉNES SÁNDORNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

Kedves Sándorom, köszönöm szeretetre méltó válaszodat, de bocsáss meg, ha az ügyet nem tartom elintézettnak. Én, mikor tudom, tehetem és akarom, szívesen elfelejtem, hogy pénz is van a világon. Dolgoztam szívesen és sokszor már renumeráció nélkül. De ez esetben, a mi esetünkben másképpen áll a dolog. Én egy fél év óta beteg vagyok, s nagy kínnal dolgozok. Öt-hat lap hiába vár, kér, sürget tőlem kéziratot, a te leveledben bízva írtam és küldtem el a négy verset, ugyanakkor, amikor a Vasárnapi Újságnak azt válaszoltam, hogy – sajnos – nem adhatok egyelőre verseket. Sőt annyira biztos voltam a dologban, hogy édesapámtól, akitől nem szoktam pénzt kérni, ötven forint előleget kértem egyenesen a ti pénzetekre. Valahogyan, nagyon kérlek, oldjátok meg ezt az ügyet, de *sürgősen*. Talán valamelyik könyvkereskedő ad előlegül százötven koronát, amennyire – azt hiszem, elég szerényen – az árat

számítom. Nekem erre a pénzre már elsején feltétlenül szükségem van, s elképzelhető, hogy nem ok nélkül kérek. Bocsáss meg, ha nem lehetek olyan gavallér, amilyen szeretnék lenni, s ha terhellek, de muszáj. Távirati cím: E. Ady 92 Rue de Lévis.

547. ADY ENDRE – DÉNES SÁNDORNAK

[Párizs, 1908. máj. 28.]

Édes Sándorom, engedd meg, hogy a te saját Érmindszentre küldött leveled újbóli elolvasása alapján helyreállítsam a való helyzetet. *A félreértés nem az én hibám*, s nem az én oldalamon van. Ha te akkor kérsz egy-két új verset, de megüzened, hogy fizetség érte nem lesz, lehet, hogy megírom, lehet, hogy nem. Bizonyos azonban az, hogy nem számítok semmi pénzre, hiszen én eléggé utálom a pénzdolgokat. De az is bizonyos, hogy az én legsajátosabb jogom akkor gavallérkodni, amikor tetszik, mert megtehetem. Az adott körülmények között már csak minden önérzetem megtagadása árán szerepelhetnék a Holnap Almanachjában. Tehát kérek, *juttasd el hozzám* ajánlott levélben a négy eredeti verset. Egyben intézkedj, hogy *teljesen kimaradjak az Almanachból*. Ez annyira magam iránt való kötelességem, hogy kényszerűség esetén *üggyédemet bízám meg az érdekeim megóvásával*. Tehát sem új, sem régi, se semmiféle Ady-versek az Almanachban nem jöhetnek. Szeretném, édes Sándorom, ha ez a mi egyéni jó viszonyunkban semmi nyomot nem hagyna. Te vagy olyan okos és egyben érzékeny ember, hogy belátod az én elvitathatatlan igazamat. *Nekem nincs szükségem Nagyváradra és a Holnapra*. Én azonban szívesen állok rendelkezéstekre mégis, hanem egy kis megbecsülést kívánok és kívánhatok.

548. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ, DIÓSI ÖDÖN, AUSTERWEIT GÉZA – BRÜLL BERTÁNAK

[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]

Üdvözöl szeretettel

Ady.

Sokszor csókol, mielőbb írni fog

Adél

Itt voltunk ma délutánra Fontainebleauban.

Ölel csókol

Dodo

Ismeretlenül a kezét csókolja

Austerweit Géza

[Címzés:]
Mlle Berthe Brüll
főnsága. Stern Márton ház
Nagyvárad
Hongrie

549. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]

Kedves Ilonkám, ölellek benneteket, elég jól vagyok

Ady

[Címzés:]
Mlle I-
lonka *Kabos*
Eötvös u. 32.
Budapest
(Hongrie)

550. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. jún. 1.]

Paris jun. 1.

Kedves, jó barátom,
lássá: Párisban vagyok, az Ön levele későn jött. Talán, sőt szinte bizonyosan, megcsináltam volna a firenzei kerülőt. Mit írjak magamról? – Ön jól meg-
érezte, hogy és mint vagyok. Most már próbálkozom, mert illik, sőt kell el-
nem vágódní. Könyvét ma küldték be nekem Deutschék: Nehezen megy az
olvasás, de szerencsére akadt valaki, aki kisegít s akivel együttolvassuk. Ír-
jon, ha kerül erre is olykor egy csöpp ideje. Írja meg azt is, ha írásaimból
súlyedőnek lát. Nagyon kell s jól esik kevés barátainknak közelsége és ér-
deklődése. És szinte hiszterikus módjára éhezem az ítéletükre. Szeretettel

Ady.

E. de Ady Hotel de l'Europe Rue de Constantinople.

551. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Firenze, 1908. jún. 1. után]

Nagy, jó Uram és barátom!
Most olvasom a Májusi zápor után-t és sietek, hogy elmondjam Önnek hálá-
mat, köszönetemet. Nagy lélekzet, mély lélekzet, melybe kitárul az ember

szűk mellkasa. Ilyen frisset, hatalmasat „pirosat”, már szinte lobogó bíborat rég, tán sohse írt. Nékem, az ön személye iránt érdeklődőnek is jólesett az a sor, hogy: „Ó mégis-mégis élni jó” s a zárójelek sem ijesztettek meg. Örvendtem, hogy az élet ujongó köszöntését ép úgy ki tudja fejezni mint a suhogó, vad káromlást a világra, létre s hozzájuk hasonló jókra. Bár többször hallanám e hangot!

Két pedans megjegyzés, melyekért ugyanannyi pofont érdelek, de a melyek kikíváncsoznak belőlem.

[„]Ott a záporverte mezőn” az első strófa ritmusban hibbanó sora rossz esett, mert zavarja a vers diadalmas zöngelmét.

[„]Szinte sercent...”, a milyen nagyszerű, új lelemény „trouvaille de génie” a „sercent”, úgy fáj nekem a *szinte*. Minek bágyasztani a hatást?

Ezek után üssön pofon, „tiporja rugja” alig levő hasam... én ily kedélytelen helyzetben is maradok hálás hívője és bámulója

Hatvany Lajos.

552. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. jún. 4.]

Mélyen Tisztelt Szerkesztő ur, Párisban vagyok már s egy Zóla temetéséről írott (ugy képelem: elég friss) riporttal rukkolok be. Talán hasznát veheti a pünkösdi szám, mert ennek meg kéne érkeznie szombatra. 18-val a B. N.-tól, hova némi adósság kötött, megválok, remélem s akarom, hogy hasznos leszek s legyek az Ujság számára. Mélyen tisztelt szerkesztő úrnak igaz, tisztelő híve

Ady Endre
Csütörtök

[Címzés:]

Az „Ujság” szerkesztő-
ségében Elek Arthur urnak

Rákóczi-ut

Budapest

Hongrie

[A címzésoldalon Ady írásával:]

(Kézirat, fölbontható)

553. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 8.]

Édes Bertuskám,

16 napja vagyok Párisban s úgy hiszem, hogy most már (ha nem is mindent) sok mindent látok. A Dodó üzleti situációja valamivel talán kényelmesebb,

mint amikor te itt voltál s közben. De az én látásom szerint semmivel se biztosabb, habár egy dolog bizonyos: Dodó <ur>:ur:/ibb, kedvesebb lett. Ami Adélt illeti, ő naponként jajgat, sír miattatok, de – miként egykor és mindig – önmaga miatt is. A Dodó és Adél együttes élete se sokkal jobb, mint amilyennek te tudod. Temagad talán – külön lakással a házban természetesen – valahogyan, talán jobban, mint Nagyváradon, ellehetnél. Azonban Margittal (holott Margitot elhagyni kész katasztrófa) bajosabban menne. Figyelmeztetek a multkori tanácsomra: küldd, illetve ügyvéddel küldesdd[!] be a kérvényt, hogy Adél aláírja. Ha egy kicsit sürgetitek, hat hét alatt gondnokság alatt lesz Margit. Ez fontos, sőt ez a *legfontosabb* teendő, mert evvel mindent előre paralizáltatok. Adél idegállapotát az jellemzi, hogy öt-tíz napig tulságos békében megvolt velem. Azóta a leghisztériásabb módon kínozza engem s kínozza önmagát.

Az én *nagyon megfontolt* tanácsom ez:

Vegyetek ki akármilyen tűrhető lakást, ha Marczi már olyan gazember volt. Siettesdd[!] Margit gondnokság alá tevését. Próbálj egy-két hónapra találni valakit, aki téged a háznál helyettesítsen. Te pedig *gyere ki* egy, maximum két hónapra. Ebben a házban ez olyan nagy idő, hogy nem színészkedhetnek, ha akarnák se. A lakást, ha kell (de hiszen még november előtt kijöhetsz) kiadhatod azután. Itt látsz, hallasz[!] és *beszélhetsz*, après hazamehetsz, ha akarsz s úgy csinálsz mindent, ahogy akarsz. Mivel pedig egyszer azt mondtad, hogy velem egyidőben nem leszel künn, megnyugtatlak, hogy már engem, ha 3–4 hét múlva jössz, se fogsz künn találni. Összefoglalom még egyszer: *jöjj ki* mindenestre a Margit gondnoksági ügye elindítása után. Öllelek szeretettel s írj (írhatsz)

Ady Endre

554. ADY ENDRE – PETRI MÓRNAK

[Párizs, 1908. jún. 10.]

Kedves Móricz bátyám, Párisból, hol megint élek, illetve élni próbálok, üdvözöllek igaz tisztelettel: híved

E. Ady
Hotel
de l'Europe
Rue de Constantinople
Paris

[Címzés:]
Nagyságos
Petri Mór, kir.
tan. Pestvármegye
tanfelügyelője

Budapest.
Hongrie

[Feladói cím:]
E. Ady
Hotel
de l'Europe
Rue de Constantinople
Paris

555. ADY ENDRE – BEER BÉLÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 10.]

Kedves Bélám, a jelentés nincs kész még ma sem, több ízben sürgettük. El fogják küldeni neked hivatalból. Jól estek megemlékező leveleid. Én is szer[te]ttel gondolok reád

Ady.

[Címzés:]
Monsieur
Béla Beer
VI. Andrásy ut 6. II.
Budapest
Hongrie

556. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 13.]

Édes Ernőm,
Itt van három vers és Dutka-kritika, mely most már *jöjjön*. Többet nem tudtam írni: beteg vagyok, a jövő számra egy hosszú cikket vagy novellát is írok. De kérdd meg Fenyőt, hogy most már küldje a hátralékos, megígért ötven forintot. Nagyon rosszul vagyok, végem van. Anyagi bajok kínoznak, mert – dolgozni nem tudok, mint régen. (Mi lesz az Ady-kritikával?) Ignostust s Fenyőt szeretettel ölelem. Remélem, nem késtem még le a Nyugat új számát.

Ölel

Adyd.

[Címzés:]
Nagyságos
Osvát Ernő urnak
a „Nyugat” szerkesztője
Budapest

Sajó u. 5/a fldsz. 2.
Hongrie

557. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Firenze, 1908. jún. 8. és 15. között]

Kedves barátom!

Iszonyúan fáj, hogy nem került erre felé. Szerettem volna Önnel ezt a vidéket bejárni; kép, szobor, architectura iránt is sikerült volna tán fölkelteni érdeklődését. Nem műtudományt szeretnék Önre kényszeríteni, de műörömet. Uj érdeklődésből uj versek támadnának, uj hangok kelnének. Azt hiszem (jól hiszem-e) hogy Ön, ó Ad legkedvesebb fia eddig nem járt Olaszországban – s ha járt is, nem amateur szemmel. Pedig van oly kép itt akárhány, a melyből úgy meríthetné a részegséget és a kéjt, mint a borból, nóból.

Dehogy hiszem, hogy sülyed! Csak azt látom a mit a *Nyugatba* ír – s az fenséges. Tudja, hogy vigyázok jelzőimre. Én inkább úgy veszem észre, hogy az első kötet óta (melyet ma se szeretek) egész a másodikig és azota... folyton-folyton nő és halad. A hangköre tágulása csak idő kérdés. A Nyugatban megjelent prozái is duzzadnak erőben.

Vigyázzon magára és térjen haza ősszel. Akkor meglátogat Hatvanban – ugy-e? Tán megbeszélünk egyet-mást, a miből lesz valami.

Könyvem a németeknek tetszik és befutja a maga utját. A Zukunft Harden jegyzetével leközl belőle pár fejezetet; a Neue Rundschau rendes dolgozótársnak szólított fel. Magyar sajtó hallgat – de hisz ez se baj! Ott nincs keresni valóm.

A Nyugat májusi számában Szimat és Izlés című nyomdahibákkal ékes értekezésben igyekeztem elmélettel sántikálni az Ön röpte után. Látta-e?

Igaz szeretettel

Hatvanyja.

Finenze-Settignano

Via del Torre 2

junius 18-ig – aztán *Hatvan*.

558. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jún. 20.]

Budapest, 1908 VI/20

Kedves Ady úr,

csak várom az ígért kéziratokat, de hasztalan. Csakugyan annyira leigazza a hypochondria, hogy nem tud dolgozni?

Most következhetnék egy vigasztaló, bátorító chria, a melynek eredménye épen csak annyi volna, hogy tán unatkozva olvasná s aztán folytatná, a hol abbahagyta. Az efféle azonban nem kenyerem, nem hiszek a szavak vigasztaló hatásában; egy megértő kézszorítás többet ér egy hónapi szónoklásnál. Hát csak várok és bizakodom, hogy jön valami közbe, egy öröm, egy bánat, vagy – a mi ezzel egyértékű – egy asszony, a mi kissé helyrebillenti a lelkét. S – optimista vagyok, – hiszem, hogy még lesz idő, a mikor az élet-öröm hangját is hallhatom Öntől.

Mostanában volt egy kis bánatom. Sokat olvastam, este, odahaza, az Ön verseit, sok vigasztalást találtam bennük. A magam lelkének tükrét láttam bennük, elringatott a ritmusuk és enyhült a kínlás feszültsége. Ön a negyedik költő életében, a kiben ezt megtaláltam. Egész fiatal koromban Petőfi, később, életem egy szomorú szakában Heine, egy utána következő hűvös korszakban Goethe tudták így szavakba foglalni a bennem lappangó érzés-ritmusokat. Ezért, a mi ezekhez a költőkhöz s köztük Önhöz is húz, nem csupán az üres artisztikus érzés, hanem a személyes hála érzése is. Az ilyen versek nekem nem olvasmányok, hanem élmények, az élet integráns részei.

Nem nagy és szép dolog az, ha az ember tudja, mint Ön, hogy akár csak egy emberben is ilyen hatást tudott kelteni? Én azt hiszem, ez a tudat felérhet az élet sok szenvedésével. Egyike lehet ez azoknak a kevés dolgoknak, melyekért érdemes születni.

Hogy a Nyugatban <írt> Vörösmartyról írt cikkem – gondolom, erre célzó levelében, – tetszett, annak felettébb örülök. Kezdem azt hinni, hogy cakugyan jó dolog, mert olyan emberektől, a kikre lehet adni valamit, olyan formában hallottam dicséretét, a melyet többnek kell tartani merő udvariaságnál. Egészen különös, új érzés nekem, látni, hogy a mit írok, annak hatása van: örülnek neki és haragusznak érte. Vagy tizenöt éve élek törvényes házasságban a tollammal, de egész a legújabb időig sikerült annyira elbűjnom, annyira elkerülnöm az észrevételest, hogy ma szinte kezdő írónak érzem magamat. Oly kevés volt bennem az önbizalom s körülményeim annyira alkalmasak voltak ennek a kevésnek is az elfojtására, hogy ma szinte fel kell fedezni önmagamot önmagam előtt.

Ez a Vörösmarty-cikk különben <...> része akarna lenni egy könyvre való essay-sorozatnak, a melyben a főbb magyar lírikusokat akarnám hasonló szempontokból lefotografálni. Hogy megcsinálom-e valaha, az Isten tudja. Mindenesetre azonban előbb egy kis könyvet szeretnék írni Vajda Jánosról; ez az alak már nagyon nyomja a lelkemet.

A mi most már a Kincs Gyula-ügyet illeti, az öcsce is írt nekem róla ép az nap, a mikor az Ön első levele megjött. Megírtam neki, küldje be az arcképet s egy kis curriculum vitae-t, majd szólok róla Hoitsy urral s hiszem, nem lesz akadály. Az <ö>/:Ö:/n versét a jövő heti, 28-iki számban adjuk; H. úr kívánságára el kellett hagyni alóla a megjegyzést, hogy K. Gy. jubileumára szól; efféle dolgokban néha különös elvei és nézetei vannak, melyek-

hez makacsul ragaszkodik. Bajnak ez nem baj; a hol ismerik a személyt, a kihez szól, úgyis ráismernek, a hol meg nem ismerik, ott a neve amúgy is csak pusztán szó volna. Ha esetleg azt[!] volna a kívánsága, hogy a vers egyidejűleg megjelenjen a zilahi lapban is, szívesen küldök róla levonatot. Ady Lajos még eddig tudtommal nem küldte be a <cse> képet s a méltatást.

Valamint Ön se küldte el az ígért kéziratokat, pedig azokat kíváncsian várom[.]

Addig is melegen üdvözlöm, mint híve és barátja

Schöpflin Aladár

Nb. A Kincs-versért járó pénzt csak hétfőn küldethetem, mert előbb nem bírom az utalvány ügyét H. úrral elintézni.

559. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 21.]

Kedves Ernő,

már belekezdtem egy novellába, de a megtudott baleset miatt nem küldöm. Mi történt, megbukik a Nyugat? Mindenesetre itt küldök két verset, hátha még fölhasználjátok. Kéziratát mindenesetre őrizték meg, mert nincs másolatban meg. Nem tudok dolgozni, mindenképpen nyomorban vagyok. Írjátok meg, mi történt? Ölel

Ady

[Címzés:]

Hongrie

Osvát Ernő urnak,

a Nyugat szerkesztője

Sajó u. 5/a fldsz. 2.

Budapest.

[Feladói cím:]

Exp. E. Ady

92 Rue de Levis

Paris

560. MURÁNYI ERNŐNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jún. 22.]

Ne ijedjen meg. Nem kezdem újra, csak valamit nagyon szeretnék még megmondani. Úgy teszek, mint a vidéki primadonnák: visszavonhatatlanul utolsó előadás. És hogy minden stilszerű legyen, a tűz is csak görögtűz volt. Most már egész bátran írhatok, mert – hiába kaptam a fricskát magától a „Jan-

ká”ban, én most már az asszonyiságomat egészen és végérvényesen és örökre eltemettem. És higgye el, nem nagy kár érte, mert „mink szegény asszonyok” nagyon kevésbé boldogok, de – kivált a finnyásabbja – annál inkább nyomorultak és szerencsétlenek vagyunk, mikor asszonyok vagyunk. A szerelem cukros pirula nekünk, amiről a cukrot – nem mi nyaljuk le.

A mit azonban szintén eltemettem, és a mit megsirattam és a mi – most már látom, a fő oka volt az én nyugtalanságomnak, türelmetlenségemnek és elégedetlenségemnek, és a miért kapkodtam fűhöz-fához, íráshoz, muzsikához és más mindenféle szurrogátumhoz, ez a – Jánoska volt.

Látom nagyot néz most, hát megpróbálom megmagyarázni. Tudja „mink szegény asszonyok” a világon semmihez sem jutunk hozzá, minket mindenünnen elkergetnek a hol tenni lehetne. Mulier taceat. És ez volna valahogy talán, ha a mulierek csupa muliertől születtek volna a világra. Csakhogy ebben az actusban az apák, nagy- déd és többi apák is ludasok voltak és a csendes passio (majd azt mondtam usistaneia) természet és vérmérséklethez hozzáörököltették az ő tevőlegességüket. Ezzel aztán „mink szegény asszonyok” nekimegyünk mindenféle korlátnak és még jó, ha idejekorán észre vesszük. De mikor észre vesszük és nem merünk magunk nekimenni – talán nem is tudunk, akkor mit teszünk, ha okosak vagyunk? Mert azért is, *azéris* okosak vagyunk! Olyasmit, a mit minden asszony devise-ül írhatna fel az életéhez: Tettetünk, hogy tesszünk. Vagyis mindenfélét – sokszor lealacsonyító dolgokat is elkövetünk, hogy ha magunknak nem lehet, más vigye ki az akaratunkat. Néha a férj, néha a szerető, de a mi a legszebb, a legtermészetesebb a legboldogítóbb és a legkielégítőbb: a fiú. A Jánoska. A ki nekem nincs, nem volt és sajnos soha nem is lesz. Evvel nekem adósok maradtak. És sajnálhatják. Mert ha nekem fiam lett volna. Hüh. Na nem mondom többet, de az Megpróbálom a kis lányaimat fiúsítani. Talán sikerül. Ha nem, igyekszem legalább fiúunokát megkaparítani. És – *c'est le mot*, mert akkor jaj a lányaimnak meg a vejeimnek, *az* a gyerek az anyém lesz, és én a kis ujjam körminek a lehegyéig anyós leszek. – De nem erről akartam beszélni és egyáltalán nem akarok magamról beszélni nem vagyok olyan érdekes téma.

Más az a miért még egyszer visszajöttem. Nagyon gyönyörködtem a Jánoskában, mert az oly remekül volt egy pár biztos vonással megrajzolva, hogy az ember maga előtt látta, mintha élne. És gyönyörködtem a maga nagy művészetében a mi az ilyen jelentéktelennek látszó kicsiségekben a legjobban mutatkozik. És mikor erről gondolkoztam és a maga egész művészi egyéniségéről, olyas valami jutott eszembe, a mit *muszály*! magának megírom. Nem bánom, ha mérgeledik is és izetlennek talál vagy akármicsodának.

Mikor ezeket az igénytelennek látszó alakokat látom szinte kilépni a sorok közül, a kikre maga talán ügyet sem vet és talán csak időtöltésből rajzolja őket, vagy azért, hogy a Naplónak tárczája legyen, önkénytelenül is arra gondolok: miért nem ír maga drámát? A magyar drámát, a mire Bánk bán és Madách óta várunk. És hiába várunk. Mert eddig még mindenki elpuskázta.

Az egy Thury Zoltánnak sikerült egy kicsit a „Katonák”kal, de az úgy látszik szegény nem mert. Maga pedig olyan ember, a ki merne. És a mi a Garami Ernőnek meg a Bródi[!] Sándornak nem sikerült, magának nagyszerűen sikerülne. Mert Bródi Sándornak sem sikerült, hiába tapsolnak a Tanítónőjének. Legalább nekem az az érzésem. Csupa íróasztal előtt szépen kiszínezgetett papír maché figurák az ő alakjai. Csupa staffage; tájkép levegő és fény nélkül, pedig manapság már mellékes a staffage és ez a kettő a fő. Hogy maga lyrikus? Hát baj az? Hát Ibsen nem az? Vagy Shakespeare? Vagy Maeterlinck? A legszebb drámák a lyrikusak. Nézze a Hauptmann-éit. A míg lyrikusak a drámái – vagy symbolikusak, a mi mindegy – gyönyörűek. A többi pedig egyszerűen hülye. Azok a művei t.i. a hol csak actio van. Még a Herczeg Ferencz dolgai is ott értékesebbek a hol magából ad hozzá kicsit. Igaz, hogy az ő lyrája csak amolyan Casino-lyra. Mert – de ezt valahogy meg ne hallja senki – Herczeg Ferencz nagyon finoman, elegánsan, szellemesen és biztosan ír és sok mindent meglát és észrevesz, csak az a baj, hogy az egész világot a Casino ablakából nézi.

Még Kant is, a ki pedig hasas kötetekben dörög az empirizmus mellett – a „reine Vernunft” közepéig keresztül ettem magamat, de tovább nem bírta a gyomrom, nem ötlet – az öreg nagyon okos ember, sőt szellemes is – hanem a tudományos argot-ját – még Kant is mondom mikor valami nagyon szépet és nagyon igazat akar mondani, kijelenti, hogy: Die Metaphysik ist die Königin der Wissenschaften.

És mért ne lenne benne a királynő a drámában? Kivált a maga drámájában. Aztán meg a maga lyrája tulajdonképpen drámai lyra. A legelmélkedőbb versében és a legrövidebben és a legegyszerűbben is van actio, mozgás. Ezért olyan érdekesek és ezért nem lesz soha unalmas. Ezt maga is érezheti, mert például a „Fekete hold” szerkezetében is már érvényre juttatta. És pedig a Fekete hold talán a legszebb verse. Azután nehéz választani. Mindegyik versében azonban történik valami. Némelyik egész kis dráma. Kiss József legmozgalmasabb balladája sokkal csendesebb és nyugodtabb, lassan folyóbb és mélyebb (umgekehrt ist auch gefahren – mondják Lipóciában) mint a maga legjelentéktelenebbnek látszó érzésnyilvánulásai. A „falu”jának az alakjai pedig a milyen egyszerűek olyan igazak és nagyszerűek. Azért, mondja: olyan nagy boldonság ez a mit én gondoltam? Próbálja meg. Írja meg. Egyet, gyönyörűet, nagyszerűet, hatalmasat, olyat, mint a Fekete hold, a hol magáról legyen szó és mikor magáról van szó, akkor az emberről van szó. És ezt versben. És aztán egynéhányat prózában. A „faluból”. Olyan Rizásat, Jankásat, harangosat, matrózosat és a tengert is tegye bele és mindent a mi a maga nyugtalan nagy lelkét foglalkoztatja. És ez gyönyörű lesz. Majd meglátja ettől meg is gyógyul és ez lesz az utolsó előtti kísérlet. Jaj de szeretném már látni! Es valahogy ne a Vígsize küldje. A Vígsize előadásai már olyan elcsépeltek kezdenek lenni, mint a Lipótvárosi jourok. Sandwich. Hegedűs és Gerbeaud-Mignon. Varsányi felváltva Góth-Ananász és Góthné-Parfaitvel.

Aztán mosoly, toillettek és és az obligát szellemességek. Valami nagyszerű egyszerű új színházat kellene kitalálni, valami egészen újat. Pose nélkül. Fes-ték nélkül és színészek nélkül. Vagy valami egészen új soha nem látott színé-szekkel a kik el tudják felejtetni, hogy nekik is van lelkük és – testük. Egy nagy fátyolt én mindig leeresztetnék a színpad előtt és azon át nézhetném a mi szép. Ilyen valami nagyon nagyon szépet találjon ki. Ezt csak maga tudja.

Csak idáig akartam. És csak idáig kellett volna. De még valami kiki-vánkozik belőlem. A multkor írt maga valamit Vivianiról és Marxról. Hát én most kezdtem Marxot olvasni és mindjárt az elején ráakadtam arra, hogy ő ugyanazt mondta, mint a maga Vivianija. Voila: előbb „Umwälzung”ról van szó, aztán: „eine Gesellschaftsformation geht nie unter bevor alle Productier Kräfte entwickelt sind, für die sie weit genug ist und neue, höhere Produc-tionsverhältnisse treten nie an die Stelle, bevor die materiellen Existenzbedingungen derselben im Schoss der alten Gesellschaft selbst ausgebrütet worden sind. Vagyis ő – Ő is azt mondja, hogy az „Umwälzung[”] magától jön. Na és ez a Marx! Tudja én mindig mulattam egy kicsit, ha okos és művelt és kiváló embereket láttam térdre borulni egy bálvány előtt.

Van valami újság: Munka szemléje. Ennek a címlapján van egy nagy nap rajzolva, a mint a földet bevilágítja. Néha, néha elolvastam és konstátáltam, hogy Dinner Dénes József nagyon okos ember és rendkívül művelt ember és nagy tudós és jól is ír, de borzasztóan egyoldalú és az újságja nap-jára szerettem volna beleírni, hogy: Halleluja Marx! Mert Marx az ő napja, a minék a sugaraiban sütkérezik. És most kezdtem Marxot olvasni és – ször-nyen élvezek. Mert hogy valaki ennyit tudjon, és ilyen nagyszerű dolgokat tudjon, az nagy dolog és szép dolog – de nem ritkaság. Van a világon tudós elég. És nemzetgazda. (Mondja, mért hívják ezt „Nemzetgazdaság”nak? Hi-szen sem a „nemzet”nek sem a „gazdaság”nak tulajdonképen semmi köze hozzá. Egyszerűen Gazdagság tannak kék nevezni.) De nem ezt akartam mondani, hanem, hogy valaki, ha ilyen tudós, a mondanivalóját ilyen szépen tudja előadni, az nagy művész is. És hogy milyen kedves ember azt a jegy-zeteiből lehet látni. Tulajdonképen nincs kiállhatatlanabb dolog a jegyzetek-nél. Kivált egy komoly könyvben. A míg elolvasom, mindig elfelejtem, hol tartottam, aztán újra kell kezdenem és mérgeledöm. De a Marx jegyzetei oly szellemesek és oly kedvesek és annyi mindent lehet belőlük kiolvasni. Szinte látja az ember, a mint mosolyog és hunyorít, hogy ne gondold ám, hogy én valami kiállhatatlan tudákos fráter vagyok. Én genie vagyok és szívem van és mosolyogni is tudok. És ezért szeretem én Marxot. A ki ilyen nagy ember és mosolyogni tud, az jó ember. Különben minden igazi socialista jó ember. Nem az Achimokat gondolom. Biz azok nem jók. És tudja a Csabai tót mint socialista, a világon a legnagyobb és legmulatságosabb caricatura. Én csak tudom. In izs odá váló vágyom. A Csabai tót természetrajzához tartozik, hogy két krajczárért felakasztja magát. (Én csak négyért.) És a socialismusa abból áll, hogy másokat akar most felakasztani a két krajczárjukért. Szegény-

séget nem ismer a Csabai tót még híriből sem és ha haragszik legfeljebb azért haragudhatik, hogy más még gazdagabb. Különben úgy járt azt hiszem most, mint a szarvasi tót legény, a ki a menaszériában a tigris ketreczébe dugta a kezét. Persze a tigris lekarmolta a húst róla és mikor a doktor bekötözte és rárivallt: Maga számár, hogy tehet ilyet! a vállát vonogatta: „Tudtá fene hogy hárapós! [”]

Megyek már megyek. Csak még valamit. Egy kicsit megint asszony leszek. Nem *olyan*. Olyan soha többé. Igazán elbutítja az embert a – a „szerelem”. Nem hiába tiltotta el a nem tom milyen pápa a papjainak a házasságot. Igaz, hogy ő szegény a „Hedwig”ekre nem gondolt és arra, hogy az ő utódjai úgy fogják majd felfogni a szüzességi fogadalmat (oh, shoking!) hogy – fogadnak maguknak egy szüzet – vagy többet. Azt szeretném csak tudni, hogy miután nem felelt a levelemre, mégis csak furcsákat gondolhat rólam. Pláne, ha a Janka én rólam szól. Én rólam? És akkor – kikérem magamnak a tótot. Mert a Jánoska apja nem lehet gyalázatos hitvány, mert ha ilyen lehetne, akkor lenne és akkor Jánoska is lehetne. De akkor nem volna Jánoska. És Jánoska ezért soha sem lesz. Elég kár.

– Hát kérem. Én ezennel a legszemtelenebben kijelentem magának. Hogy: én nem vagyok nem voltam és nem is leszek olyan asszony, még ha azt az ostoba és, igaza van, ízetlen leveleket nem is a férjem szemtelen beavatkozására írtam volna! Dixi. És ha nem hiszi el, ha nem hiszi el... mit csináljak, hogy elhigyeje? Kitől hozzak erkölcsi bizonyítványt?

Mert miután nem felelt semmit a levelemre, azt hiszem, hogy erre van szükségem. Ha azt hiszi rólam, azért is írok még többet. Én mindig pontosan visszabosszantom azokat, a kik engem bosszantanak. És miután Marx szerint szabadon Gebrauchswerth-je nincs a levelemnek, ez lesz a Tauschwerthje. Muster ohne Werth.

Csak még azt az egyet engedje, hogy megírom, hogy de szép volt a „Nyár” – de szép volt! és de szép maga, mikor olyan jó, olyan okos és jó a zsidókhöz.

Az Isten áldja meg érte. Meg más egyebekért is. Igazán nem röstellem a mi történt, pedig ha más lett volna, nem maga, ugy-e nagyon csúnya dolog lett volna?

És – úgy-e soká lesz még az a förtelmes Tavasz?!

Tegye, hogy soká legyen, hadd jöjjön előbb az ősz – az időbeli, meg a tél – ráér még soká azután.

Ne akarjon elmenni.

[Címzés:]

Monsieur

E. Ady

Paris

92. rue de Levis 92.

[Feladói cím:]
Murányi Ernőné
II. Bimbó u. 21.
Budán
Hongrie

561. ADY ENDRE – BEER BÉLÁNAK

[Budapest, 1908. jún. 29.]

Édes jó öregem, kérünk egy nagy szívességre Diósyval együtt. Küldj nekünk *mint a érték nélkül* vagy két <tucat> csomag magyar kártyát, esetleg átjatszottat. 92 Rue de Levis. Hogy élsz? Szeretettel üdvözöl

Ady Endre

[Címzés:]
Bela Beer
Budapest
Andrássy-ut 6. II
Hongrie

562. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 29.]

Édes jó Bélám,
hiszen szeretnék én néked szép, biztató, derűs és derítő leveleket írni. De ha nem lehet, nem eszem, nem alszom, nem érdeklődöm. Nem dolgozok, mert nem tudok s mert nem dolgozok, ráadásul koldus vagyok. Nem éhezem, mert Dodóéknál most pláne nagy látszólagos jómód van. Csak egy szalont 7000 frank árban rendeztek be a minap. Annál több aztán a házi vihar is. Gyurka délelőtt Dodónál dolgozik s velünk szokott ebédelni. Most mindenekelőtt a legfontosabbról hadd írjak. *Azonnal beszélj Elekkel* s mondd el barátságosan kibővítve a következőket. Én beteges, neuraszthéniás voltam s vagyok. A B. Napló azt ígérte, hogy <május> junius elején megkapom a nekem járó 150 frankot. Egy fillért se kaptam, de gondoltam, valamit dolgozok július 3-ig, hátha az évnyed engem is juttathat egy kis pénzhez. Szóval a Naplónak azért dolgoztam, hogy minden reményem el ne vesszen. Most már *akár jön pénz, akár nem*, jul. 3-án *végleg*, örökre szakítottam a Naplóval. Egyben ígérd meg nevemben, hogy már két nap mulva megkezdem a rendszeres munkát az Ujságnak, tárcát s cikket küldök.

Ezekután beszéljünk más dolgokról. Gyurka érdekében írtam Heltai Jenőnek, beszéljen *Légrádyval*. A fiu kétségbe van esve, hogy Párist el kell hagynia. Itóka belevitte lóverseny-ügyekbe s ez is ártott neki. Nektek holnap küldöm a kis cikket, hosszabb lesz, mint ez az utolsó s valószínűleg tárca is megy.

Nagyon örültem – szép gesztus volt és szép írás is – a Biró-tárcának. Miért nem írsz pletykákat, amikor például egyedül busongsz valami kávéházban. Csak úgy ceruzával írd össze-vissza mindent.

Hjha, még egy érdekes, pikáns hírt írok le neked. A Schweitzerné 15 1/2 éves leányát, akit én most egy évvel /:ezelőtt:/ tapogathattam Bécsben öt nappal ezelőtt vette nőül Hikmet pasa, ellentengernagy, a szultán főhadsegéde. Exellenciás hárem-hölgy lett a kis Trudiból s azóta már a seggét is kifurta a pasa, aki olyan 45 éves vén gazember s három farka van, de lófarka, mint jelvény. Itóka nemrégiben ismét abortált – állítólag. Írd te is, vigasztalj, írd ilyen számárságokat. Öllelek Adyd.

Üdvözlöm szeretettel Garamit, Kunfit, Benét.

Hétfő

P. S. Ne felejtkezz el Ady Lőrincről s a grammofonról. És *küldd el*, disznó, az ígért mellényt nekem.

[A 4. oldal margóján:]

A Nyugat meghalt?

563. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 4.]

Mélyen Tisztelt uram,
talán Révész már beszélt Önnel. Én csak most tudom megkezdeni az Ujságnak írást. Holnap vagy holnapután két párisi levél megy. Kérem, ezt még várja meg. S ha lehet, ekkor utalványoztasson ki értük egy kis pénzt. (Husvétkor is jelent meg egy novellám.[]) S ha lehet, *majd* együtt küldje el nekem táviratilag. 92 Rue de Levis, de könnyebbség okáért A. Diósy címre. Nekem tudniillik nincs kellő igazolványom. Szeretettel üdvözlöi igaz híve

Ady
Szombat.

[Címzés:]

Elek Arthur urnak
„Az Ujság” szerkesztőségében
Budapest.
Rákóczi-út
Hongrie

[Feladói cím:]

Exp: E. de Ady
92 Rue de Levis
[A boríték hátoldalán Ady írásával:]
Kézirat, fölbontható

564. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. júl. 9.]

Kedves Lajosom,
Párisban poshadok egyéb lehetőség híján. Valamennyiőtöket nagy szeretettel
üdvözl Adyd.

[Címzés:]
Mr. Louis *Biro*
<Budap>
D. Varsány
(Pest-m.)
Hongrie

565. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 10.?.]

Édes Elek ur,
nem tudom, hogy Pesten van-e most. Én e tárcát az ön címére küldöm. Ha
a szerkesztőség bontja föl, az is jó. Csak azt kérném, hogy ha és ami jár ne-
kem, tessék táviratilag elküldeni. Ady 15 Rue de Constantinople, <...>
Szeretettel

Ady.

566. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

Kedves jó barátom, könyve nagyon előkelő. Most fejeztük be az olvasását.
Örülök, hogy sikere volt, bár pompás könyv. Én vegetálok, valószínűleg puszt-
tulok. De Önre s egy-két barátomra nagy szeretettel gondolok ma és mindig:
Adyja.

[Címzés:]
Mr. L. de Hatvany
Hatvan
Hatvany-Deutsch-kastély
Hongrie

567. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

Kedves Elek ur,
itt küldök két cikket az Ujság számára. Holnap két verssel is beköszöntök.
Ha a versek nem kellenek, Ön majd átadja a Nyugatnak. Köszönöm a küldött
pénzt. Tartson meg jó barátságában tovább is. Ágay szerkesztő urnak adja át
tisztelő üdvözetemet. S írjon egy-két szót, ha van ideje rá. Igaz híve
Ady Endre

[Címzés:]
„Az Ujság” szerkesz-
tőségében Elek Arthur
urnak
Rákóczi-ut
Budapest.
Hongrie

[A címzésoldalon Ady írásával:]
(Kézirat, címzett távollétében fölbontható.)

[Feladói cím:]
Exp. Ady
92 Rue de Levis
Paris

568. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

Édes, jó Schöpflin ur, köszönöm sok kedvességét. Utjára sok örömet s élvezet
et kívánok. Közben egy-két nap mulva cikket küldök a V. U.-nak. Szeret-
tettel híve

Ady Endre

[Címzés:]
Hongrie
Mr. Aladár
Schöpflin
Reáltanoda-u.
„Vasárnapi Ujság”
Budapest.

569. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 22.]

Édes Elek ur,
itt van két vers s ha az Ujságnak nem kell, adja át a Nyugatnak. Szerető

Adyja.

[Címzés:]

Nagys. Elek Arthur urnak,
„Az Ujság” szerkesztősége

Budapest

Rákóczi-ut

(*Hongrie*)

[A címzésoldalon Ady írásával:]

– Kézirat –

570. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 24.]

Édes Ernőm,

én nektek fogok még az aug. 1 számra prózát és verset is küldeni. Gyöngeségből teszem, számár vagyok érte, de küldök. Mert egy sorra nem méltattatok, a Nyugatnál történt változást is véletlenül kell megtudnom. Jól tudod, hogy Párisba kijöve biztam, amit megígértetek, abban. Szóval, hogy még kapok ötven koronát a régen megígértből. Más dolog, hogy nem érek meg annyit s nincs nektek. De ígértétek és én számítottam reá. Most nyavalyás vagyok, nem dolgozok, az éféle biztosra vett pénz elmaradása érzékenyen sujt. Nem lett volna nagy kunszt Gondánál kikötni, hogy Adynak is dobjunk vagy száz koronát. Pár hónapra elnémultam volna s talán becületből is jobban dolgozom, ha kínos-nehezen megy is. Ha tehetitek, küldjete most valamit s még elseje előtt. 92 Rue de Levis címre, hova ötven frankot Fenyő már küldött. Az én nevemre. Egyébként ne vegyétek személyetek ellen valónak s szemrehányásnak e sorokat. Szeretettel gondolok reátok s üdvözöl mindőtöket

Ady Endre.

[Címzés:]

Nagys.

Osvát Ernő urnak,
a „Nyugat” szerkesztője

Sajó u. 5/a. fldsz. 2.

Budapest.

Hongrie

571. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 29.]

Édes Ernőm,
 az ötven frankot, mely levelemet keresztezte, köszönettel nyugtázom. Kérlek,
 légy kegyes s küldesdd[!] el nekem a *Nyugat* 3 utolsó számát. De biztosan
 s ha lehet, kapjam ezután két példányban a lapot.

Ady.

[Címzés:]

Hongrie

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

a „*Nyugat*” szerkesztője*Budapest.*

Sajó u. 5/a. földsz. 2.

572. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. eleje]

Édes, jó barátom,
 bocsásson meg Hatvanba küldött táviratom alkalmatlankodásáért. És nagyon
 köszönöm a válaszát, mely újra éreztette velem, hogy Ön nekem valaki. Nem
 is tudom (s ez jellemző) mint egy Pósa-verssel megmagyarázni az ügyet. Ot-
 hat napon át úgy voltam, hogy „kiesett a világnak a közepe.”[!] Végleg el
 vagyok nyomorodva, nem csak idegileg, de fizikailag is. Ilyenkor fokozottan,
 az örvöngésig érzek, sőt tudok mindent. Ugy volt, hogy innen, ahol (őszintén
 szólván) most már nincs mit keresnem, azonnal mennem kell. De sajna, az
 élet úgy <...> van berendezve, hogy pénz is kell hozzá. És ha megfeszültem
 volna, se tudtam volna kisütni, kihez? Képzelve s értse meg, talán Öntől a
 legnehezebb nekem ilyesmit kérni. De édes anyám, az egyetlen, aki tyukból,
 tojásból nekem pénzt szokott kiárulni három-négy évben, ha ilyen helyzetbe
 jövök (mert őt se szoktam zaklatni) most a Felixfürdőben gyógyítja a nyomo-
 rék lábát. Dolgozni már nem tudok úgy mint régen. Tehát az Ujságtól, Vasár-
 napitól s Népszavából járó összes pénzem se tették volna ki az utiköltséget.
 Nem szólok arról, milyen nehéz hamarosan megkapni a lap-pénzeket. Szó-
 val bevallom, hogy én Budapestre érkeztemig Öntől akartam kérni százötven
 forint utiköltséget. Szinte jólesik most magam megkínózni avval, hogy ezt el-
 árulom. Azóta valamit enyhültek a dolgaim. Talán nem vagyok s leszek kény-
 telen máról-holnapra elutazni. Az azonban bizonyos, hogy szeptember elején
 utazom. Otthon találom-e Önt? Talán föl se merem keresni, mert csak elkese-
 ríteném egy groteszk spektakulummal. Én magam vagyok ez a spektakulum,

aki – félek – (vagy örülök) nem húzhatom már sokáig. Még egyszer bocsánat, minden bizalom és barátság Önnek

igaz híve
Ady Endre

15 Rue Constantinople

573. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 2.]

Édes Lajoskám, nem tudom ugyan merre mulatsz, de haragszom. Tehát írok. Sem leveleimre, sem kártyámra nem írtál egy szót se. Eltekintek a magam ügyecskéitől, de a te személyed is érdekel annyira s ehez maradt még annyi jussom, hogy havonként egyszer legalább pár sort írj. Jolánnak a kezét csókolom. Üdvözlöm szívemből a direktort s az egész famíliát. Ugy sejtem, Varsányon vagy. Ölel öreg, zsémbes, beteg barátod

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos
Biró Lajos urnak
Dunavarsány
(Pest vm.)
Hongrie

574. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 5.]

Édes Lajoskám, remélem azóta hazaérkeztetek. Írj mindenről részletesen. Én türrhetően vagyok. Egy kicsit lesoványodtam. Nincs étvágyam, álmom s keveset dolgozok: Hogy mulattál a váradiakkal? Miket beszéltek rólam? Mi ujság Mindszenten? Ezer csók mindőtöknek

Endre.

[Címzés:]
Mr. Louis *Ady*
Érmindszent
(Szilágy-vm.)
Hongrie.

575. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Párizs, 1908. aug. 6.]

Kedves Zubolyom,
élek betegen, munkátlanul, a levegőbe. És ti mit míveltek? Mi van Reinitz-
cel? Talán szeptemberben látjuk egymást. Üdvözlő nagy szeretettel

Ady.

[Címzés:]
Bányai Elemér
Zuboly urnak, a
„Pesti Napló” szerkesz-
tőségében
Budapest
Hongrie

576. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 6.]

Édes Lajoskám, vártam, de hiában a leveledet. Írj arról is, hogy mi van Séra
Ilonkával? Miért nem tudatnak, mint kértem, a kinevezés ügyében? A mind-
szenti ismerősöket üdvözlöm. Írj helyi pletykákat. Édes szüleimet s téged ezer-
szer csókol

Endre.

[Címzés:]
Mr. Louis Ady
Érminsztent
(Szilágy-vm.)
Hongrie

577. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. aug. 17.]

Édes, jó Elek ur,
itt küldök egy kis cikket s két verset. Azért küldöm, hogy megtudjak valamit.
Nyolc nap óta várok Öntől értesítést és választ egy levelemre, melyhez no-
vella s cikk volt mellékelve. Elveszett volna ez a levél? Ugy elkeserített az,
hogy semmi hírt (mellékesen: pénzt) se kapok<,>. Emiatt vagy tíz nap óta
nem tudtam íróasztalhoz ülni. Mi van? Mi ujság? Ön talán már nincsen Bu-
dapesten? Én televagyok keserűséggel, neuraszténias kínokkal. Holnap ismét
küldök valamit. De kérem, ha Ön Budapesten van, legyen mellettem. Ágai
szerkesztő urat üdvözlöm. Önnek szerető, igaz híve Ady.

[Címzés:]
Ngs. *Elek Arthur* urnak,
Az „*Ujság*” szerkesztősége
Budapest
Rákóczi-ut
Hongrie

[A borítékon Ady írásával:]
(Kézirat, fölbontható.)

578. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. aug. 17.]

Édes Ernőm, nem tudom, a te kezedbe kerül-e ez a levél avagy máséba? Sőt azt se tudom, miért írom? Azt se tudom, van-e Nyugat vagy nincs? Én nem kaptam a legujabb számot. Sőt nem kaptam hírt a küldeményemről, egy kis prózáról s egy versről. Azonkívül kértem a Nyugat négy utolsó számát. Azután híreket kértem felőletek. S minden, amit kaptam: három gyűjtő-ív. E gyűjtő-íveket én fölhasználom. Remélem, öt-hat előfizetőt szerzek. De kérem, leg-alább a lapot kapjam, ha még él. S a kézírataimat küldjétek vissza, ha már nem éltek avagy ha nem akartok engem. Őlel mindőtöket Ady Endre

92 Rue de Levis

Két vers van itt, mivel nincs meg másolatban, küldjétek vissza, ha nem kell.

Ady

[Címzés:]
A „Nyugat”
szerkesztőségének
Budapest
VII. Akácza-ú. 5.
Hongrie

579. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. aug. 28.]

Édes Elek ur
köszönettel nyugtázom a ma kapott nyolcvan frankot. Egy-két nap múlva le-
vél megy. Üdvözli szerető híve

Ady Endre

[Címzés:]
Ngs. *Elek Artur*
urnak, az „Uj-

ság” szerkesztősége
Budapest
Rákóczi-ut
Hongrie

580. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. második fele]

Kedves, jó Barátom,
vallok önnek először is valamit s ne essék terhére, ha akarata ellen gyóntató papommá teszem. Én idestova hat esztendő óta egy asszonygöngyölegbe göngyöldtem bele. Ez az állapot sok dologban jóságosan végzetes volt a sorsomra. Sok dologban viszont megköt, megaláz, elüt a magam dolgainak uri intézésétől. Íme most már megmondtam azt is, hogy miért vágyom én hiába most abba a budai villába. Jó volna s én így bomlottan, mint most, pláne vágynék egy ilyen séjour után. Azonban nem lehet szeptember tíz előtt ebből a csakugyan kánikulai és iszonyu Párisból távoznom. Szeptemberben hazamegyek s ha a hatvani meginvitálásra szabad lesz reflektálni, október elején meglátogatom Önt Hatvanban.

Olyan jó ön (Ignotus volt még hozzám hasonlóan jó), amikor biztat. Csakugyan tudok még valamit s csakugyan úgy látszik, mintha még nem szikkadtam volna ki egészen? Ugy képezem, hogy sejtí távolról és sorok közül az én mostani válságomat. Ha nem kapok valami újat magamban, amibe belefogózzak, baj lesz. Olvasok, keresek és tűnődöm, de csak egy nagy neuraszténia korlátain belül. A szenvedéseim pedig nem eléggé pozitívek (lehet-e így mondani?), hogy anyagul használhassam föl őket szép, kompakt, nagy dolgokra, melyek megfrábikálására[!] különben fizikai erőm sincs most.

Jó lesz s én örülök előre, ha majd, amikor önt ez érdekli s ha érdekli, beszélhetek erről s hasonlókról. Igaz szeretettel üdvözlí

Adyja.

P. S. Köszönöm a nem várt százötven forintokat. Nem ró meg, ha ezt az újabb kölcsönt is megtartom? Most biztosítva van, ha közben abszolute tehetetlen is lennék, a hazautazásom. Még egyszer szeretettel (hálálkodni szégyellek) üdvözlöm.

581. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1908.? aug. 29.?]

Én legjobbnak látom ha ide jön külömben is holnap vasárnap lévén, tudja hogy nem igen mehetek ki. A legkorrektebb szerintem ha maga eljön ide

Adél.

[Címzés:]
Monsieur
Endre de Ady
Hôtel de l'Europe
rue Constan[t]inople

582. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Velence, 1908. szept. 1.?)

Kedves Lajoskám, leveled tegnap délelőtt kaptam meg, de már a Szimplon alagut segítségével ma délben már Velencében voltam. Zilahról a pénz nem jött, ha jönne intézkedtem. Távozási dologod nagyon meglepett, sőt döbbenett. Alig várom, hogy hazaérkezzek s veled is beszélhessek. De még egy-két hétig körutazom. Jóembereimet s téged öllelek

Endre

[Címzés:]
Ady Lajos tanár
urnak,
Zilah.
Ungheria

583. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Velence, 1908. szept. 5.?)

Édes Lajoskám édes anyámhoz írott levelemben beszámoltam ügyed állásáról. Minden megtörtént. Most már várjunk. Én reménykedem s neked sem szabad nyugtalankodni. Tragikusan pedig a legrosszabbat sem érdemes és szabad venni. Írhatnál magadról egy hosszú levelet is. Add át üdvözetem Bothnak, Kincsnek, Kapusnak stb.

Szeretettel ölel

Ady E

[Címzés:]
Hongrie
Nagyságos
Ady Lajos fő-
gymn. tanár urnak
Zilah

584. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Velece, 1908. szept. 5.?)

Szeretettel küld üdvözlletet hazamenőben a viszontlátásig igaz tisztelője és barátja

Ady Endre

[Címzés:]
Mr. L. de
Hatvany
Hatvan
(Hatvany-Deutsch-kastély)

585. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BÖLÖNI GYÖRGYNEK,
MARCHIȘIU OTÍLIÁNAK

[Velece, 1908. szept. 5.?)

Kedves Gyurkám
sajnálom, hogy nem várhattalak be titeket. Öllelek a viszontlátásig s Itókát üdvözlöm, Ady.

[Diósiné írásával:] Remélem Ti is már Parisban vagytok jól kipihenve és megbarnulva. Kár hogy nem találkozhattunk így hát innen üdvözöllek mindkettőtöket. Vigyázzál Dodóra Gyurkám és légy jó gazdasszony

Adél

[Címzés:]
Mr. G. Bölöni
[Az eredeti címzés törölve, olvashatlan.]
Post restante
Bureau de poste Centrale
Bruxelles

586. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Velece, 1908. szept. 5.]

Édes Szerkesztő Ur
Veleceben gyógyítottam volna rossz idegeimet, de nem segít ezeken semmi. Ma utazom el, de bizonyisten nem tudom még, hova. Önagysága kezeit csókolom, Ilonkát s téged öllelek

Adyd

[Címzés:]
Ngs. Kabos Ede
urnak

Budapest
Eötvös u. 32.
Ungheria

587. ADY ENDRE – SOMLÓ BÓDOGNAK

[Nagyvárad, 1908. szept. 15.]

Kedves Tanár ur,
nagy hallgatás, egymástól elszakadás után jelentkezik Önnek egy jó és hű, régi barátja. Ne haragudjék, ha ez a jelentkezés rögtön – kérés. Nagy Mihály nagyváradai hírlapíró, kedves barátom érdekében. E hó huszonharmadikán akar szigorlati vizsgát tenni Kolozsvárott. Az Ön tárgya kedves studiuma volt, mint – hiszem – meg is fog tetszeni a vizsgán. Szeretné azonban, ha Farkas Lajos tanár urnak pár jóindulatu szóval szóval[!] ajánlaná. Én is nagyon kérem Önt erre, mert akiről szó van, nagyon derék, jeles, nagy értelmű, jó fiu.

Én most érkeztem pár napra Párisból, illetve Velenczéből. Nagyon elfáradt, reménytelen ember lett belőlem. Utazom megint haza, falura (Érmindszent, Szilágy-vm) elbujni. Ön hogyan él, harmónikusán, <...> jól ugy-e? Én így gondolom s így szeretném. Szeretettel, tisztelettel üdvözli régi híve

Ady Endre

Nvárad IX/15.

588. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. szept. 16–17.]

Édes, egyetlen Adél,
egy álmatlan, szörnyű éjszaka után végre itthon vagyok. Sok bajt találtam, de ezekről majd csak személyesen szólok. Az apám s Lajos (akinek az ügye egészen bizarr) okozták. Ráadásul várt egy levél a Bud. Naplótól, melyben tudatják, hogy vasuti jegyemet megsemmisítették. Ugyancsak – Dodó írja – egy ajánlott levél érkezett a M. Á. V. igazgatóságától Párisba, de ő nem vette át. Én írtam rögtön Pályinak s bejelentettem, hogy kegyetlenül bepörölöm. Dodónak különben két levele is várt, melyekben odaküldött leveleimet is küldte. Ma már harmadik levelét kaptam, melyben ismét biztat, hogy Pályival keményen bánjak el. Ugyancsak írtam e levéllel egyidejűleg Lacinak, Patosfára. Az Ujság pénzéért a párisi postára kellett folyamodnom egy Gyurkától beküldött minta szerint. Pár forint ugyan, de kell jó pár hét, míg ezt a táv. utalványt megkapom. Zilahról viszont elment a pénz a napokban Párisba s remélem, Dodó megkapta már. Dodónak egyelőre nem írtam kimerítő s véleményutató levelet. Majd, ha nyugodtabb leszek s inkább tudok írni. De írtam rög-

tön neki, ahogy hazaértkeztem. Édes anyám szeretettel küldi üdvözetét magának. Bertát ölelem, Margitot üdvözlöm. Kezeit csókolja alázatos, szegény
Adyja.

589. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

[Érmindszent, 1908. szept. 22.]

Édes Tamásom,
megírtam a te kedvedért s egy csöppet daczból az ígért verset. <k> Kérlek, másoldtasd le azonnal s *az én nevemben küldd el a Nyugatnak*. Nagyon nyomorult lelki és testi állapotban vagyok. Szombaton nyolc órakor szóljon be valaki közületek az Európa-szállodába avagy a szomszédos Stern–Brüllházba. Ha nem érkeztem meg, ez azt jelenti, hogy képtelen voltam elutazni. De remélem és akarom, hogy ott leszek és legyek. Szeretettel üdvözlöm a viszontlátásra az egész társaságot. Öllelek, édes Tamásom,

Ady Endre

Érmindszent IX<I>/22.

590. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. szept. 24.]

Édes, jó Ernőm,
itt van két vers, a harmadik – gondolom – ezekkel egyidőben Nagyváradról érkezik. Ugyancsak egy időben, de legfőljobb egy fél napi késéssel kapod a cikket. Gondolom, van még idő rá. Révész írta, hogy pénztelenségemből pár garas előleggel kisegíttek. Mára már vártam, de nem kaptam. Ölel mindnyájatokat

Ady E

Érmindszent,
csütörtök

[Címzés:]

Ngs.

Osvát Ernő urnak,
a *Nyugat* folyóirat szerkesztője
Budapest.

VI. Sajtó-u. 5 a sz.

591. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. szept. 24.]

Édes, jó, egyetlen, Drága Adél,
akármiképpen, de ígéretem szerint idejében Nagyváradon leszek. Olyan ve-
szettül ideges vagyok, hogy talán a Holnap programjáról elmaradok. Alig
várom, hogy lássam magát s beszélhessek. Borzasztó változások fogadtak
itthon s valósággal menekülnöm kell innen. Minderről majd személyesen fo-
gok beszámolni. Dodó nagyon kedvesen még azóta is írt egy levelet. Gyurka
pedig rendesen küldi a Matin-okat. Ha nem is olvasok föl[,] de legkésőbb
hétfőn Nagyváradon leszek. De nincs kizárva, hogy erőszakot teszek maga-
mon s már szombaton ott leszek. Nagyon befolyásol a B. Napló dolga is,
hogy a jegyet elvették tőlem. Már írtam egy ügyvédnek, hogy pörölje Pályit.
Édes jóm, egyetlenem, Mindenem, alig várom, hogy lássam. Bertát üdvöz-
löm szeretettel s magának csókolom a kezét a kis körme hegyéig

Ady.

592. BIRÓ LAJOS, VÉSZI LENKE ÉS VÉSZI GYULA
– ADY ENDRÉNEK

[Dunavarsány, 1908. szept. 25.]

Kedves Bandi –, öregem, hallom, hogy haza jöttél. Miért kerüld el Var-
sányt? Benézhetnél volna legalább. Mi szombaton Berlinbe megyünk már és
nem találkozhatunk veled. Legalább egy üdvözlötet küldünk mi: összes var-
sányiak. Szeretettel ölel

Lajos

Nagyon nélkülöztük és sokat emlegettük a nyáron. Jöjjön ki a télen Berlinbe,
és jövő tavasszal biztosan várjuk Varsányra. Üdvözli

Lenke

Én is borzasztóan sajnálom, hogy nem jöttél ki, huszonegyezni és tutázni.
Szervusz, üdvözöl

Véski Gyula

[Bíró Lajos írásával:]
(A többiek Budapesten vannak.)

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre urnak
Ér-Mindszent
u. p. Ér-Kávás.
Szilágymegye

593. SOMLÓ BÓDOG – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1908. szept. 26.]
Kolozsvárt 908 szept 26.

Kedves Barátom,

nagy öröm volt nekem Öntől közvetlen hírt kapnom, ha nem is volt olyan vidám, amilyennek szerettem volna. Rosszul esik, hogy annyiunk örömének bőkezű osztogatója szomorú.

Rólam jól gondolja, hogy elég harmonikusan élek. Az én munkám olyan, hogy annál jobb, mennél jobban ki tudom belőle hagyni magamat. Ezt kellett hát megtanulnom, az objektív mérések mesterségét, a hevülések, a gyűlöletek és szeretetek elfojtását. S mivel elég sokat dolgozom, elég sokat rejtőzködöm saját magam előtt s így elég jól vagyok.

Poétának persze nehezebb dolog az elégedettség.

Igen, Nagy Mihály a római jogból, sajnos, nem volt megmenthető. Mint-hogy azonban csak ebből az egy tárgyból esett baja, könnyű lesz a rendbehozatal.

Ha eszébe jutok olykor s küld egy-két sort, nagy örömet szerez veled.
A régi szeretettel és tisztelettel üdvözlö

Somló Bódog

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre úrnak

Érmindszent

Szilágy vm.

594. FARKAS IMRE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. szept. 30.]

Kedves barátom,

valamelyik jóakaróm megküldte a Nagyváradai Napló ama számát, melyben felolvasásod foglaltatik. Es ott olvastam a rám vonatkozó „apostroph”ot is.

Emlékszem az esetre. Én Telekiékhez utaztam, amikor találkoztam veled. Te kérdeztél, én feleltem, bátran, tudva hogy régi barátommal állok szemben, akihez mindig őszintén vonzódtam, s a ki szintén szimpátiát mutatott irántam. Hogy eme privátbeszélgetés alatt miket mondtam, csak félig emlékszem, de hogy abban dicsekvés nem foglaltatott, azt annyival is inkább merem mondani, mert a dicsekvés soha életemben nem volt a kenyerem.

Hogy ez nem annyira az író, mint inkább az embert sérti meg bennem, – hagyján! Hogy épp most jött ez a támadás, amikor még azok is, akik ezelőtt üttöttek, elismeréssel adóznak az újabb dolgaim, írásaim iránt, – az se fájna ugy. Csak az fáj, hogy tőled jön, barátom. Annyival is inkább, mert minden-

kitől vártam inkább, mint Tőled. Még legutóbbi találkozásunkkor olyan konziliánsnak, elismerőnek mutatkoztál velem szemben, – hogy ez az odavetett megjegyzésed, amikor elolvastam, úgy hatott rám, mint egy váratlan ütés. Miért bántasz Te éppen engem?

Nagyon érzékeny ember vagyok. Először a kelleténél jobban fölkaptak, aztán majd agyonvágta. Egy éve sincs, hogy a régi biztosságot érzem a szívemben. Ha megmaradtam is az utamon, én is igyekeztem tanulni, haladni. Én is közeledtem Hozzád, a magam módja szerint. Azt hittem: észrevetted. Most írtam egy hosszabb költői elbeszélést. Téged akartalak megkérni: írd valamit hozzá. Meg vagyok győződve róla, ha meghallgatod meg is teszed, – úgy mint jogászkoromban írtál szeretettel, melegséggel az „Álom” című kis dramolettemről. Mert az tetszett neked. És tetszett volna ez is.

Barátom, te most nagyon főnn vagy. Kívánom: sokáig így legyen. De ez nem ok rá, hogy így megbántas valakit, mint Te engem, joggatlanul, érdemtelenül. Mert hidd el, nem egykönnyen rémítenek meg a támadások. Volt elég részem benne. Szinte szeretem! De ez az egy nagyon fáj. Ha szívedre teszed a kezed, megérted: miért? Nem kívánom neked, hogy valaha részed legyen abban az érzésben melyet Te okoztál ezzel a megjegyzéssel nekem.

A régi barátsággal
köszönt

Farkas Imre

Budapest
Szentkirályi u. 26. 908 9. 30.

595. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 7.]

Édes, drága jó Adél,
összesűrűsödtek itt a bajok s a dolgot komplikálja, hogy napról napra írnom kell valamit, hogy élhessek. A jegyemet csakugyan megsemmisítették s most az egyszerű utazási jegyért is szaladgálnom kell. Pályi átkozza magát, hogy az ő tudtán kívül történt, ígéri, hogy letörleszti az adósságát, de hát ez csak beszéd. Pörölni pedig hiába pörölk: nincs ott semmi s talán holnap-holnapután beszünik a lap. A Meteorban kell laknom drágán, mert az öreg Révésznek, aki nagyon-nagyon beteg, rossz pamlaga van. A könyvem dolgát Singer- és Wolfnerékkel elintéztam valahogyan. A magam cselédugyében is a legjobban <le> eljárta. Majd mindenről szóval: legkésőbb pénteken, lesz ahogy lesz, Nagyváradon leszek. Bertust <csó> ölelem, a maga kezét sokszor csókolja

Adyja

[Címzés:]
Nagyságos

D. Brüll Adél urnónek
Nagyvárad
Főutca, Stern-Márton-ház

596. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Budapest, 1908. okt. 8.]

Foglalj Európába szobát, várj éjjeli gyorsnál. Ady

[Címzés:]
Nagy Mihály
ujsgíró
Nagyvárad.

597. FARKAS IMRE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 14.]

Kedves,

jó barátom Bandi.

Köszönöm szíves soraidat. Teljesen megnyugtató. Bármennyire bántott is ez az incidens, most – már nem bánom hogy így történt[.] Legalább kedves leveledből megtudtam, amit különben amúgy is sejtettem, hogy nem viszonzatlan irántad való barátságom és szeretetem s hogy nem haragszol azokra, akik nem azon az uton járnak, amelyen Te. Ugy is elegenden mennek utánad. Nem is értem, hogy Te aki a szíveddel, agyaddal, öklöddel töröd magadnak az utat a magasság felé, minek cipelsz még a kabátod szárnyánál fogva egy csomó senkit?

Az új könyvemet megmutatom neked. És keresni fogom az alkalmat hogy találkozzak veled. Addig is ölel régi barátod

Farkas Imre

908. 10. 14.

598. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 15.]

Budapesten 1908 okt. 15.

Igen tisztelt uram.

Nagyon szépen köszönjük a verseket. Sajnos erről a számról lekéstek; pedig az egyik *nagyon* szép közöttük.

Nem küldené nekünk a rég ígért hosszabb és szép elbeszélést? Ne bánjon uram rosszul a Nyugattal, mert mégis csak ennek a szerkesztősége az ön legkülönb[!] (ha nem is leggyerekesebb), legigazibb olvasója és barátja.

Nagyon szívesen szorítja kezét
igaz híve

Fenyő Miksa

599. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 15.]

Péntek.

Nagyon kimertülten és elutazás előtt úgy érzem, hogy egy nagy adósságom van Önnel szemben.

Megköszönni azt a sok vigaszt, reményt és kipihenést amit az Ön csodálatos verseiből kaptam.

Mikor ennek a mi generációnknak minden termékét rég elporlasztotta az idő s elenyésztek mindazok nevei, kik filozófiát, /:művészetet:/[,] tudományt és propagandát csináltak, az Ady Endre neve és poézisa még mindig élni fog.

Csak ezt akartam Önnel elmondani a „Nyugatra menekülés” utolsó perceiben.

Szeresse magát és higgyen magában!

Igaz szeretettel és tisztelettel

Jászki Oszkár.

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre

urnak

Érminsztent.

Szilágy vármegyey

600. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érminsztent, 1908. okt. 17.]

Kedves, jó uram,

sajnálom, hogy a verseim lekéstek. Osvát adta ezt a határidőt. Cikkem is volt készen, de csak másnap s még jó, hogy evvel is nem torlasztottam le nem közl[>]t kézirataim masszáját. A jövő számra megy novella és két cikk is. De nagyon kérem, hogy *levonatban* amint csak lehetséges, kaphassam meg a négy verset. Nincsenek meg másolatban s kötetemet rendezem tehát kellenének. A Nyugat szerkesztőségét pedig nagyon szeretem s egyre jobban.

Adyja

[Címzés:]
Ngs. Fenyő
Miksa urnak,
a Nyugat szerkesztő-
je
Budapest
<Akácza u. 5.>
[Idegen kéz írásával:]
Sajo u. 5/a

601. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érmindszent, 1908. okt. 18.]

Édes jó uram,
köszönöm, hogy mindig gondolt reám, amint én is gondoltam – és sok szere-
tettel – Önre. Kerestem Önt a redakcióban s akkor távol volt. Most kérem meg,
közölje Ágaival, hogy családi okok miatt decz. 1-ig itthon kell lennem. Itthon
és távol Párisól, melynek egyetlen érdeme, hogy nem – Budapest. Még – remé-
l<é>em – fogunk találkozni Párisba menetelem előtt. Én mindenesetre akarom
s keresem, hogy találkozzunk. Itt küldök egy tárcát és két verset. Kérem, személye-
sen intézze el Agaival. S nagyon kérem, hogy az értük járó kis pénzt *táviratilag*:

Ady Lőrincné
Érmindszent
Szilágy-vm.
címre tessék küldetni.
Igaz szeretettel s a viszontlátásra üdvözli

Ady Endre.

[Címzés:]
Nagys.
Elek Artur urnak
Budapest
Az *Ujság* szerkesztősége
Rákóczi-ut

[Feladói cím:]
Főladta:
Ady Endre
Érmindszent
(Szilágy-vm.)

[Ady kézírásával:]
Szerkesztőségi ügy

602. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. okt. 19.]

Édes, jó Adél, dolgozom, mint egy kutya[?] s nem hiszem, hogy péntek előtt – ismert okokból – Nagyváradra jussak. Akkor mindenről beszélünk, de már annyit, hogy Magára mindenki szeretettel gondol a háznál. Bertát ölelem, Margitot üdvözlöm. Ezer kézcsókkal

Adyja.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
Fő utca Stern-Márton-ház
Nagyvárad

603. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1908. okt. 19.]

Édes Gyurkám,
nagyon kérek, a Nyugat náladlevő *harmadik* számát kegyeskedj azonnal Nagyvárad, Stern-Márton-ház címre elküldeni. Sürgős. Itókát s téged szívből ölel
Adytok.

[Címzés:]
Nagys.
G. Bölöni
60 Quai des Or-
fèvres
Paris

604. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. okt. 21.]

Édes Ilonkám, ezt a lapot úgy nézd meg ám, hogy Érmindszenten vásároltam, a szövetkezeti boltban. Az Isten tudja, mikor jutok föl hozzátok, semmiféle jegyoperációm nem sikerült. Még egyszeri utazásra se kaptam semmi jegyet, s nem is kaphatok. Majd csak lesz valahogyan, mivel már panaszkodni se tudok. Mamád kezeit csókolja, téged <...> s édes apádat ölel

Ady Endre.

[Címzés:]
Nagys.
Kabos Ilonka kisasszonynak
Eötvös-u. 32.
Budapest.

605. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. okt. 22.]

Novella, esetleg cikk is hétfőn, esetleg már vasárnap ott lesz, nehogy megint elkéssek. Ölel

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. Osvát Ernő urnak
a Nyugat szerkesztője
Budapest
Sajó-u. 5/a. fldsz. 2.

606. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. okt. 23.]

Édes jó Adél,
gyalázatos pénzokok miatt s mert Lajos is jönne a kinevezése ügyében, legjobb esetben szombaton indulhatunk. Lehet egy napra vagy félnapra kitérünk Váradra. Ha nem lehet, csak jövet mehetek le.

Majd mindent szóval, kezit csókolom, Bertát ölelem, Margitnak üdvözlöt
Adyja

[Címzés:]

Madame Adéle Diósy
Főutca, Stern-Márton-ház
Nagyvárad.

607. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1908. okt. 30.]

Kedves Barátom, Lajosom,
kerestelek személyesen, telefonon és kérdezősködve. Így bucsuzom tehát tőled szeretettel s a viszontlátásra. Nagyon kérlek, ments ki önmagad és Moscovitz előtt. Kellett, illetl volna személyesen megkérnem, de már így is elkéstem. Muszáj utaznom. Még egyszer szeretettel üdvözöl

jó híved
Ady

X/30.

[Címzés:]

Nagyságos
Dr. Hatvany Lajos

urnak, író
Budapest.
Nádor-u. 3.

608. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmihályfalva, 1908. nov. 2.]

Édes Dodóm, Pesten voltam egy hétig. Egy napig pedig most Váradon voltam. Érmihályfalváról írok, ahol Margittal vagyok. A vicinálissal jöttünk s várjuk a pesti vonatot. Zavart vagyok ennyi baj között. Szegény Berta beteg, Adél az örületig ideges. Margitot, nem tudom, sikerül-e Mindszinten véglegesíteni. Majd, ha nyugodtabb leszek, levélben.

Csókol
Adyd

[Címzés:]
Mr.
E. A. Diósy
Paris
92 Rue de Levis 92.

609. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. nov. 4.?)

Édes, drága Adélom, Margittal bajos kijönni, de – úgy gondolom – sikerülni fog. Lehet, ámbár valószínűtlen, hogy fölmegeyek Pestre. Margithoz az öreg Ady a leggyöngébb s mást nem kell mondanom. Ő arról beszél, hogy Nagyváradon hónaposszobát vesz ki. Szörnyű, hogy az egy rapli.

Csókolja a kezét

Adyja

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
Budapest
Meteor-szálloda

610. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 4.]

Édes Lajoskám,
sajnos nem mehettem el Varsányba. Elkéstem. Szeretettel gondolok mindannyiatokra. Molnár s Molnárnéval együtt <.....> |:vacsoráztam:| Pesten a mult

estén. Mártha nagyszerű leány, de kissé csoda-gyermek, aki elszomorított a nagy érettségével. És a te kis leányod[?] Irigyen látom, mennyit dolgozol. Én valószínűleg megdöglöm. Bár már ma. Üdvözetem minden családtag részére. Ölel Adyd.

P. S. Egy Párisba küldött kis írást, amit ma kaptam meg, mellékelek [?]

[Címzés:]

Monsieur

L. *Bíró*

Berlin

W. Schöneberg

20 Landshuter-Str. 20

611. MOLNÁR FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 6.]

Budapest november 6.

Kedves Endrém,

most vettem a megbízást Messertől: értesítelek, hogy a dolgod rendben van. Azt üzeni Messer, hogy az a megállapodás, amit itt fenn kötöttetek, 1909 január elsején életbe lép, de addig is számít rá, hogy tárcát fogsz írni a lapnak. Egyelőre ez az egész.

Szeretettel üdvözöl

Feri

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre urnak

Érminsztent.

Szilágymegye.

612. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1908. nov. 7.]

Édes, drága jó Adél, nem merem magam biztatni, hogy föl tudok utazni, de még minden reményt nem adtam föl. Margittal bizony minden iparkodásaink, udvarlásaink dacára bajok vannak. Szidja a falut, szeszélyeskedik, makacs. Végre is édes anyámmal meggyőztük, hogy még a börtönben is ki lehet bírni öt-hat hónapig. Ugy látszik, Nagyvárad és a barátnői hiányoznak neki. Pedig még az öreg Ady is meglepően kedves és figyelmes hozzá. Higyjük a legjobbat, én is beszélek a szívére s maga is írjon. A nagy kofferjét nem tudtuk fiákkal kihozni. Tegnap hozattuk ki a többi csomaggal együtt. Ma már meg

is csináltattam az asztalossal. Holnap már végleg berendezkedhetik Margit. Szobája fűtve, gondozva van s én igazán egyebet se csinállok, mint hogy kedvet szerezzek neki.

Nagyon szeretném látni, drága Mindenem és Bertáról is hírt kapni. Írjon azonnal vagy táviratozzon, meddig marad Pesten.

Idemellékelek a többi kritika közé egy olasz revüből egy kritikát. A bim-boutcai nő írt ma. Az Ujság közvettítette a levelet, 16 oldal Spinoza-kommentár. Majd elviszem, ha ugyan valaha kimozdulhatok.

Dodó nem írt, ellenben Gyurkával íratott. Biró Lajosért váltó miatt bepöröltek s Párisba küldték az írást. Singer és Wolfnerékkel meg akadtam. Beküldték a szerződésmintát s én inkább ki se adom a könyvem. Eszerint nekik joguk van *örök időkre* minden egyes kiadáshoz 400 koronáért. Írtam nekik szigoruan, de /:a:/ választ hasztalanul várom.

Bölonyi[!] azt írja, hogy pár hét múlva hazajön. Nem írt erről Dodó. Édes anyám csókolja s azt üzeni, hogy mindent megtesz, amit tud és lehet Margitért. Költség (nem sürgős) a vasuti jegy Mihályfalvától, költség, hordár és fuvar a pakkokért s az asztalos. Az egész valami 13 korona, újra ismétlem: nem sürgős. Fiákkert s hasonlót természetesen én fedeztem s ez nekem ugyis kiadásom lett volna. Ha nem mehetnék föl, írjon a szívére Margitnak. Váradot kívánja s hónapos sz<e>/:o:/bát. Mindenesetre gyorsan, mindenről írjon. Bertát ölelem, a maga kezeit százszor csókolja

Adyja.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
Hotel Meteor
Budapest.

[Feladói cím:]
Exp. Endre de Ady
Érmindszent,
Szilágy-vm.

613. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 7.]

Édes jó Lajoskám, hétfőn jöttem Váradról Margittal, akivel bizony van elég aggodalom és baj. A te ügyeidben minden gondosan és lehetőségig megtörtént. Én nekem sok különös váratlan gondom és nyomoruságom van. Szeretnék fölutazni Pestre, de ez szinte lehetetlen. Dolgozni nem tudok, pénzem nincs. Édes anyám valamivel jobban van. Édes apám lábára ráesett egy nagy deszka és nagyon rosszul van. Ölelem összes barátaimat, téged csókol

Endre.

[Címzés:]
Nagys. Ady Lajos
tanár urnak
Zilah.

614. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 8.]

Édes, jó Elek ur,
itt küldök egy tárcát, de mert félek már az Ujságnak tárcát küldeni, gyors intézkedést szeretnék. Amennyiben kedden d.u. 5-ig személyesen nem jelentkeznek, kérem vagy a pénzt vagy a tárcát leggyorsabb uton Érmindszentre visszajuttatni. Írja meg ugyanakkor, rögtön azt is, küldjek-e egy-két verset s például egy cikket. Lehet, de – sajnos – nem bizonyos – kedden este személyesen beszélhetünk. Ha nem, kérem kedves levelét.

Igaz tisztelője és
barátja

Ady Endre

Érmindszent
(Szilágy vm.)

[Címzés:]
Nagys.
Elek Artur urnak,
az Ujság b. munkatársa.
Budapest.
Rákóczi-ut.

[Feladói cím:]
Földadó:
Ady Endre
Érmindszent

615. SINGER ÉS WOLFNER – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 9.]
Budapest, 1908 november 9.

Nagyságos
Ady Endre úrnak
Érmindszent

„*Az Illés szekerén*” című legújabb verseit tartalmazó könyvének első, második és harmadik kiadását megvesszük öntől, kiadásonkint fizetendő honorá-

rium mellett. A honorárium kiadásónként 400.- kor. azaz négyszáz korona, mely összeg mindig az utolsó ív korrekturájának imprimálásakor esedékes. Abban az esetben azonban ha az első kiadás a megjelenés napjától számított három év alatt elfogyna, úgy a további kiadásokért nem 400.-, hanem 600.- kor. azaz hatszáz koronát fizetünk önnek kiadásónként. Az első kiadás honoráriumából 50.- koronát ez év október 3.-án, 150.-koronát pedig október 27.-én felvett tőlünk; a még hátralévő 200.- koronát akkor fizetjük, ha a könyv korrekturáját imprimálta.

Egy-egy kiadás példányszáma 1200 példány és 10 % többlet, ingyen és tiszteletpéldányok céljaira.

Szóbanlevő verskötetete első három kiadásának joga a mi és törvényes jogutódaink tulajdona lévén, azt tőlünk sem ön sem törvényes jogutódai meg nem vonhatják.

Kiváló tisztelettel
Singer és Wolfner

616. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Budapest, 1908. nov. 10.]

Kedves, jó uram,

én itt vagyok, de családi ügyben s kérem, ne árulja el senkinek. Mert nem tudom lesz-e valami időm is barátaimmal találkozni. Önnel mégis akartam, szerettem volna találkozni, de most már röstelnék a szemébe nézni. Mint ahogy most már röstellem, hogy az Ujság velem szégyent vallott. Tudja, mire célzok: a vasárnapi szerk. üzenetre. Nem kérem tehát, véglegesen nem mem <,> kérdezni, kellene e versek. Sőt most már kérem a beküldött tárcát is és bár csak ne történt volna meg azóta már a visszautasítás. A Meteorban lakom, kérem oda egy levélben, a hotelben lehelyezni. Bocsásson meg, ha Önnek valami kellemetlenséget okozott irántam való szimpátiája. Baráti tisztelettel és szeretettel híve

Ady Endre

617. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Zilah, 1908. nov. 17.]

Édes, drága Adéloom,

megérkeztem álmatlanul Nagykárolyba s bementem két órára aludni próbálni egy hotelbe<n>. Édes anyám várt sírva, magánkívül, nagy baj történt. Lajos váratlanul hazaszökött Zilahról bomlottan, mert ez a bizonyos szakács-ügy megint kiujult. Dermedten, betegen azonnal utaztam volna Zilahra, de már késő volt. Ilyenformán egy álmatlan éjszaka után hajnali négy órakor utrakel-

tem. Most itt vagyok Zilahon s részben végeztem már valamit. Közben a szakács elutazott Ermondszentre s meg kell várnom, míg visszajön. Az anyám percenként szívgörcsöket kapott, az apám, aki most tudott meg mindent, jajgat. S *nekem*, éppen nekem kell a családban, a mai állapotomban a legerősebbnek lennem. Remélem, elintézek radikálisan mindent.

Margitnak nincs semmi baja, beszélgettem vele s elmondtam, amit el kellett mondanom. Egy kicsit szomorú, de már mintha egészen megszokta volna Mindszentet. Majd meg[!]válnék. Most csak egy kicsit enyhülnék a fejem fölé kegyetlenkedett bajok. Dodótól ujságok vártak levél nem. Maguk sieszenek, drágaságom, elutazni. Írjon. Várom. Örült, zaklatott perceimnek ez volna az enyhítése. Bertust ölelem. Magát, drága Jóm, csókolom, csókolom sokszor.

Ady E.

Zilah
Kedd

[Címzés:]
Madame
Adéle *Diósy*
Budapest.
Vas-u. 17. Pajor-
szanatórium.
expressz

618. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 18.]

Kedves Adym!

„Nincs ki ne lássa, bár csupa vak”, hogy cikked a lehető legkíméletlenebb formában fordul azok ellen, kik a legnagyobb nyíltsággal és önzetlenséggel írtak rólad jókat. Lehet, hogy sok veronált szedtél és álmatlan voltál, mikor a cikket írtad – ezt én, a privátember szívesen és tisztelettel veszem tudomásul. De a cikks s általában cikkek – nyilvánosság dolga.

Úgy lesz a mint kívánod – én soha az életben nem írok rólad többé egy sort se. A legujabb irodalmi fejlemények, tehát főleg feléd irányított előadási sorozatomat a T. T-ben még ma lemondom. Két cikkeket, az egyik az Ujságíró Almanachban s egy Nyugatról szóló compte-rendut, mely főleg a te érdemeidet méltatja s mely legközelebb a Neue Freie Pressében jelenik meg, már nem vonhatom vissza. Ez írásokban, intencióid ellenére, forradalmárnak tüntettek fel.

Remélem, hogy harmadik kötetedről Balla Ignác és Herczeg Ferencz, mint a hagyományba illő ártatlan Pósa bácsi dalokról conservatív nézeteidet nem sértő bírálatokat fognak írni. Legyen meg a te akaratod. Kíváncsi va-

gyok, hogy Szabolcska Mihály mikor fog rólad a Budapesti Hírlapba dicsőítést írni?

Sajnálom, hogy így beugrottál Herczegnek, ki remélem beprotégál a Petőfi társaságba.

Kár, hogy primadonna létedre személyekkel nem tudod és nem akard fedni azt a mozgalmat, melyet írásaiddal fölkelítettél. Ennek az lesz az eredménye, hogy náladnál tehetségtelegebbek fölbed kerekednek. Megállítani a mozgást nem tudod többé – ha nem lesz ura, meghaladnak. Végül nem lehet a bennem elnyomhatatlan, örök aesthetát elhallgattatni: cikked hangja, ízetlen croquisszerűsége nem méltó hozzád. Néked idegen olvasóközönség előtt méltatlan bemutatkozás. <Tehát nem csak> Az Uj Időket olvasó ispánok és diurnisták, Kisfaludytársasági tagok és rabbinusfeleségek ebből a cikkből nem is fogják sejteni, hogy itt *igazi* költő beszél s /:nem:/ valami pózoló irodalmi komédiás. Ha W. Pali nem azon volna, hogy mielőbb lejárd magad s úgy viselné gondodat, mint Osváth[!] hát ki se adta volna.

Verseidnek *privatim* s személyednek is maradok tovább akije voltam, barátja s bámulója, *nyilvánosan* ez életben nem lesz több dolgunk egymással.

Ölel

HLajosod.

619. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Zilah, 1908. nov. 19.]

Leveled majdnem gonosz, beteg. Mindenkire gondoltam, de reád nem. Mentegetőzés nélkül levélben megírom véleményemet

Ady.

[Címzés:]

Dr. Hatvany Lajos

Bp., Nádor utca 3.

620. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 19.]

Kedves Ady!

Sürgönyödöt megkaptam s leveledet be se várva írok neked. Nem tudom, hogy mit fogsz nekem írni s nem is tudom, hogy mentegetőzés nélküli leveled mit tartalmaz. Jobb is szeretek most írni, mikor e nevezetes epistola nincs kezeim közt.

Verseidről ez országban Ignó, /:Schöpflin:/[,] Fenyő, Kéri, Lukács írtak figyelemre méltót (tudtommal) minthogy én is nagyon szeretem Vér és arany köteted, sőt Petőfi és Arany kötetein kívül semmit se szeretek

jobban, én is írtam rólad. Mindannyian kik rólad írtak constataták azt, hogy magyarabb vagy magyargyűlöletedben, mint akármilyen márczius <tizento> tizenötödiki versvezércikkíró, mindnyájan constatatuk azt, hogy tényleg a Balassák, Csokonaiak, Petőfiek fajából vagy – de nem hallgathattuk el, hogy föllépésed igenis szakítás sok hagyománnyal, szóval irodalmi forradalom. Hisz – s <e> ez az a mit neked nem kell bizonyítanom – ebben ép annyi öntudatlanság, mint szerencsés művészi számítás[!], Rippl-Rónaismus van a te részedről – szóval ez az a mit nem csak akartál elérni, te hál' Istennek el is értél.

Már most odaállsz az Uj Idők publicuma elé s magadat mint a hagyomány hív örét tünteted fel s kijelented, hogy „utálod azokat a kik dicsérnek”, hogy semmi közöd azokhoz, kik pár német könyv olvasása után meg akarják váltani a magyar irodalmat, hogy *senkik* kapaszkodnak beléd stb. stb.

Erre megírtam neked, hogy ezentúl is maradok verseid tisztelője, érdekes személyed iránt – <érdeklődő> igaz vonzalommal viseltető barátod – de rólad nyilvánosság előtt soha többé egy szót nem fogok szólni. Erre neked semmi szükséged nem volt, ezt belátom, hisz *jó vers* érvényesül magától is – apró sakkhúzásaidban pedig tán zavart. A mi engem illet nekem se volt szükségem reá. Én úgy <er> éreztem, hogy rajtam könnyít ha rólad, <és> illetve arról a mi verseidben oly intensíve foglalkoztatott, írhatok is. Ezentúl erről le kell mondanom.

Te azt sürgönyzöd, hogy levelem gonosz volt. De hiszen csak nem hitted, hogy megköszönöm, ha nyilvánosan kijelented, hogy *utálsz*.

Sürgönyöd szerint rám nem gondoltál. De minthogy a <mi> czikk minden olvasója reám s a főnnebb említett urakra nyilvánvaló célzást látott benne, muszáj, hogy a fogalmazásban lett légyen valami kétértelműség. A *Huszadik Század* urai ugyanígy gondolkodnak.

Nékem az egész dolog igen hasznos. Német és magyar írói vacillálásomnak véget vet. Megyek szépen Berlinbe.

S ha oda-küldik a Nyugatot rendkívül fogok örülni, ha e folyóiratban ismét oly szép verseidet látom, mint a legutóbbiak. Ott aztán örülhetek nekik – senkise fogja reám fogni, hogy *ez által érvényesülni akarok*.

Sok üdv

Hatvany Lajos

621. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. nov. 19.]

Kedves, jó barátom, Lajosom, emberséged, kiválóságod, okosságod, nobilitásod – valamennyit hálával tapasztaltam, – parancsolják nekem, hogy válaszoljak a leveledre. Táviratban már megtettem s voltaképpen ezt a pár szavas táviratot köll most föleresztenem. Gonosz, beteg órádban írhattad azt a levelet, mely külömben engem

rettenetes szituációban, Zilahon, egy váratlan családi tragédia elintézése, illetve elcsittítása közben talált. Ez se volt szerencsés óra s nyilván nem szerencsés órában íródott az Uj Idők cikke is. Mindegy: el *kell* hinned, hogy talán éppen csak *te* voltál az, akire nem gondoltam s gondoltatni nem akartam. Annyira beteg és furcsa – sajnos – nem tudok lenni, hogy éppen Hatvany Lajost válasszam ki annak a demonstrálására, hogy mindenféle morálon tulvagyok. Hogy miattam nevetségessé tetted magadat? Ugy-e bánod, hogy illet leírtál s talán jobban bánod, mint én azt a szenteltvíz-cikket, különben – helyes – számár cikket. Hatvany Lajosnak nem szabad csupán csak azért megsértődnie, hogy Wolfner Pálnak ez jól essék. Az én forradalmiságom, melyet íme – szerinted – eljátszottam és kompromittáltam? Nem akartam soha csak azért forradalmár lenni, hogy ez a címem legyen.

Furcsa, ez már igazán furcsa és megríkító, helyzet amelyben én most vagyok. Minden szóval, a legforróbbal és legőszintébbel is gyanut kelthetek. Te – látom – érzékenyebb s poétább vagy Ady Endrénél is. Ha bejelentem, hogy nagyon fáj a neked ok és szándék nélkül okozott fájdalom, majd még azt hiszed, hogy ezután is íratni akarok veled magamról. Holott ez is jól esik, de mennyire! Jobban, mint akárki írása. De büszkének is illik lenni, muszáj, amennyire – jaj – tehetem. Én Istenem, te egy csomó emberi dolgot, siralmat, nyomorut nem ismersz. Én megtehetem azt, hogy az Istennél, akár melyiknél, többnek hirdetem magam, de nem tehetem meg, hogy a kenyérről, cigarettáról és spriccerről lemondjak – sirba dőlve. Talán holnap, ma még az idegeim tudnak éltetni. Azt hiszem nem sokáig. Egyről akarlak legbecsületesebb és legszamarabb őszinteséggel, egyébként is reménytelen állapotban s minden cél nélkül biztosítani. Önmagadért s csak magadért téged még senki se becsült, talán önmagad se, mint én. Viszont ne hogy azt találd hinni, hogy vissza akarlak hódítani. Szép, szép, hogy emberként s barátként megmaradnál nekem. Köszönöm: én Hatvany Lajost úgy szerettem s úgy akarom, amilyen volt, másként nem. Bomlottságomban próbáltam új, konzervatív minőségemhez illő értelmet tenni e sorokba. Lehet, hogy új félreértés lesz belőle, de téged haragosan és messziről is szeretni foglak. Sok és halálos nyavalyám van, de még komikus részleteket is észrevettem. Hát kell-e *neked, előttem* bizonyítani, hogy neked más talentumod is van, mint Ady Endrét kidicsérni? Nem írok többet, lehet s ha akard, soha. De ennyit ugy-e meg volt szabad írnom? Aludnom kellene egy kicsit végre s ezt a levelet mívelem a különben bizonytalan alvás helyett. A végső mondat? Talán Ady Endre is nagyon lealacsonyította magát, de Hatvany Lajos is ezt tette. Ady Endrénél is szomorú ez, de Hatvany Lajosnál még szomorubb. Én csak rossz cikket írhattam, de rossz senkihez se voltam, legkevésbé hozzád. Ahogy akard: a viszontlátásra vagy /:egy:/ örök viszont nem látásra, de mindig híved lesz, hálás, jó, igaz híved:

Ady.

[Budapest, 1908. nov. 20.]
Budapest, 1908. nov. 20.

Igen tisztelt uram.

A napokban találkoztam Gárdossal a Franklin<n> igazgatójával s említettem neki, hogy okos dolog volna, ha az ön verses kötetjét (esetleg hozzávéve a Pallasnál megjelent Uj verseket is) a Magyar könyvtárban kiadná. Gárdos hajlandónak mutatkozott erre; ha tehát önnek is van kedve a dologhoz, lépjen vele közvetlen érintkezésbe.

Az Uj Idők-beli cikkét olvastam s hiába titkolnám: be kell vallanom egy kissé kényelmetlenül éreztem magamat. Úgy éreztem: hogy hibámon kívül nevetségessé váltam, hogy egy kissé figura vagyok mindazok előtt, a kik<et>:/:nek:/ érdeklődését – akár rokonszenvesen, akár ellenszenvesen – fel tudtam kelteni az ön költészete iránt. Nem mintha az ön czikke jó cikk lett volna, – tagadhatatlanul hazug és ostoba cikk volt (szépen körül tudtam volna ezeket a jelzőket írni, de most így seggberugottan semmi kedvem a stylizáláshoz), hanem mert nem lehet vele vitakozni. Mert úgy van megcsinálva, hogy az utolsó szó az öné. Csak nem állhatok oda s nem mondhatom, hogy én nem lármáztam, nem túloztam, mikor a leginkább érdekelt fél azt mondja, igenis utálnivalóan tele szedted a szájadat. Csak nem tiltakozhatok az ellen a vád ellen sem, hogy az ön czizmaszárára[!] kúszva igyekeztem magamat észrevéttetni. Csak nem mondhatom, hogy te derék, baráti érzületű Ady Endre te tévedsz, te nem utálsz engemet, és nem keveredik a gyomrod a látásomra, mikor Ady Endre az ellenkezőjét állítja.

De hát mért, uram? Ha azt látnám, hogy a barátainak ebből a felrúgásából önnek haszna van, akkor azt mondanám: ez ugyan perfidia a mit tett, de hát ő genie, a geniének Schopenhauer barátom szerint sok minden szabad, ha ez érvényesüléséhez szükséges; szóval okosan tette, jól tette. A költészete most diadalmaskodni fog s ő az eddigi 400 kor. helyett havonként ugyanannyit fog keresni. Okosan tette. Egy szemrehányó szót sem szóltam volna. De így... minden ok és okosság nélkül beugrani Herczeg Ferencznek, kijelenteni, hogy ön bennünket még Herczegnél is jobban utál, hogy az mit jelenthet önnek: nem igen tudom belátni.

<Most> Egyébként azonban örülhet, uram, a cikkéről beszéltek.

Versei nagyon szépek voltak; a most küldöttek még szebbek és én – daczára az ön cikkének – nagyon tudok örülni nekik. Szóval ön csak írjon szép verseket s küldje a Nyugatnak: a solidaritását elengedjük.

Isten önnel uram. Ne nehezteljen levelem őszinteségeért (vagy nehezteljen, ahogy jól esik); ha kifelé nem is, önnel szemben – úgy éreztem – tisztázni kell e dolgot. <Bár ön az ön...> Jó egészséget[!] és jó kedvet kíván önnek

igaz tisztelettel
Fenyő Miksa

623. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érindszent, 1908. nov. 21.]

Kedves Ernőm, itt van megint két vers, hogy versbélileg legalább meg legyen nyugtatva a lelkiismeretem. Most már, ha kell, igazán írok más is. Remélem sem Ignó, sem Fenyő, sem te nem érezték úgy irántam, mint Hatvány. Azt a számár Uj Idők-cikket egy olyan /:privát:/ levéllel kommentálta, hogy igazán most is remegek a meglepődéstől és dühtől. Talán elmondta nektek. Én válaszoltam neki s most kíváncsi vagyok, érzi-e, hogy neki azt a levelet jóvá kell tennie? Én nem tudom, mit várnak tőlem a legjobb embereim is. Én legyen az Isten, a tökéletesség. Pénzem nincs, aludni nem tudok, ingerült, beteg vagyok. De még se vagyok talán haszontalan senki, akit lehet földhöz rugdosni s fölemelni tetszés szerint. A kis novella kimaradt megint. Mindegy, már magamért is küldeni fogok egy vagy két kis figyelőt a jövő számra. A többi a ti dolgotok. Ölel mindőtöket

Ady E

[Címzés:]
Nagyságos
Osvát Ernő urnak
a „Nyugat” szerkesztője
Budapest.
Sajó-u. 5/a földsz. 2.

624. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 21–22.]

Kedves Adym!

Mikor cikkedet annak idején elolvastam <...> éreztem ugyan, hogy éle amaz emberkör ellen irányul, mely téged ez országban leginkább elismer, szeret és bámul – de azt gondoltam magamban, hogy lyrikusok és tenoristák elméldései nem föltétlenül komolyan veendőek. Erre apám, ki a mint képzelheted nem nézi örömmel, hogy én Szemlegyerekből Nyugatlegény lettem s ki megkezdett utamon egyetemi katedrát látott előttem, melyet egy év óta magyar és német nyelven kifejtett működésemmel örökre eljátszottam, szóval apám jó haza egy társaságból, hol egy W. P. által felbujtogatott hölgy olvastatta el vele cikkedet. En hiába próbáltam mosolyogni, hiába próbáltalak védeni, oly fausse positiont teremtettél magadnak s magamnak is, hogy bizony hagnom kellett apámat kidühöngenie. „Ti őt felmagasztaltátok, a míg az úgynevezett hivatalos irodalom se ignorálhatja őt többé s most ott hagy a faképnél. Ez egy közönséges, ordináré s a fináncvilágban ismert trükk – de én az ilyen urakkal megszakitom az összeköttetést.” Mondtam az öregnek, hogy mi más világot élünk, hogy írott szó nem komoly dolog, hogy akármi vagy is, mint

privátember, te írod ez országban ötven év óta a legjobb verseket s ez a fő!... az ő józan fejébe ezek az argumentumok nem fértek bele. S lehet, hogy mert ennek a józan, okos embernek fia vagyok, nem volt bennem elég bohém könnyűség, hogy felejtsem a mit mondott. Bennem maradt az ék!

Hát még mikor más nap a collegák még mélyebbre verték. A cikket védeni nem lehetett többé'... s a mi írásműben a legszomorúbb, az enunciáció formája volt hozzád méltatlan, olcsó croquisszerű. Te nem vagy oly híres ember mint Szomaházy István – a publicum csak harangozni hallott rólad – hallottak valamit, hogy ez az új Petőfi s íme így ismerkednek meg veled. Nem csoda, ha ezentúl még nagyobb bizalmatlansággal néznek majd reád.

<Lu>
De ne beszéljünk erről többé. Te azt írod nekem, hogy csak *reám* nem gondoltál s hogy ezt higgyem el. De engedd meg – én teljesen solidarisnak érzem magam a többiekkel, kikkel a *te* írásaid cultusa fűz egybe. Neked az volt a hallatlan szerencséd, hogy ez országban, hol minden: kijárás, p<ro>tekció, reklám, föltétlenül jóhiszemű és önzetlen körre talál<a>tál. Lehet, hogy nem a legtehetségesebb emberek, de bizonyára a legfogékonyabbak. S tehetséged van magadnak elég s e tisztességes „fogékony” bandával lassan érvénysültél volna. Természetes, hogy most b. nyájad megriadt. S valami módon újra össze kell őket kolompolnod.

Hát Ignotusra vagy akár Fenyőre szabad volt czélozgatnod? Ignotus a maga körében (a Hét körében Ambrus, Heltai, Molnar[!] stb) ép úgy exponálja magát érted, mint jó magam az akademikusok s Fenyő mester, a „gyárosok” között kik ily „seccsiós” titkárt némi döbbenéssel néznek. Képzelted, hogy cikked után ez urakat mennyi mosolygó arcz fogadta. Szóval *én* evvel a körrel teljesen identikusnak érzem magam.

Czikked tehát köztünk *elfeledhető*, de nem excusálható. <...> Feledjük el!

A nyilvánosság persze nem feled ily gyorsan. Ezért kérek tekintsd formalitásnak, ha <egyidőre> pl.[.] a Társadalomtudományi Társaságban rólad szóló előadásaimat e cikkekre hivatkozással lemondani s ha <ezen> ezentúl amolyan Bányai-Zuboly-féle kérelmeknek hasonló okból eleget nem tehetek.

Különben „Nichts für ungut”. Mikor látlak Pesten?

Igaz tisztelőd és baráti híved

HLajos.

625. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Érmondszent, 1908. nov. 21.]

Édes jó Schöpflin ur, írja meg nékem (én összetörtebb és összezavartabb vagyok, mintsem még kérdezni is tudjak) vétkeztem én, milyen vétket követtem el s Ön is a Catók között van[?]. Hú

Adyja

[Címzés:]
Nagys. Dr. Schöpflin
Aladár urnak
Budapest
Vasárnapi Ujság,
Reáltanoda-u.

626. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 22.]

Édes Mihályom, sok (ez nem a szokásos panasz) váratlan, rettenetes bajomban következő levelemig is köszönöm soraidat. Írhattál volna hosszabban s kérlek, hogy írd. A Napló nem jön, nézz utána. Indítsd meg újra egy hónapra legalább. A fiúkat mind-mind üdvözlöm. Áldjon meg az Isten. Ölel

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys.
Nagy Mihály urnak
Nagyvárad
a Szabadság szerkesztősége

627. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 23.]

hétfő este

Kedves Ady úr,
hogy egész őszintén szóljak erről a fene Duk-duk affér[r]ól, – mert ugy-e, erre vonatkozik ma érkezett levelezőlapja – az egészet nagyon mulatságosnak tartanám, ha nem látnám, hogy komoly és kellemetlen hátere van magára is, másokra is. Így azonban a legnagyobb mértékben csodálkozom rajta. Sehogy se tudom megérteni, miért írta azt a cikket, mit akart vele elérni. Ha nem tartanám smokkságnak azt a divatot, a mely mindent a világon a psychopathia sexuálisba akar visszavezetni, sadizmust kellene látnom benne. Ehhez azonban az kellett volna, hogy szeresse azokat, akikkel rosszul bánik, de erős a gyanúm, hogy a nagyváradai fiúkat talán szerette egy kicsit, a többiekhez azonban nem fűzte egyéb, mint <egy ...> néhány vékony irodalmi szál. Mindenesetre sajnálom, hogy megírta azt a dolgot, mert most már maga is láthatja, ártott vele önmagának. Azokat, a kik eddig akár meggyőződésből, akár affektációból hívei voltak, elriasztotta magától, viszont azonban azokhoz, a kik eddig ellenfelei voltak, nem jutott közelebb egy lépéssel sem. Még szerencséje, hogy amazok annyira exponálva vannak a nyilvánosság előtt maga

mellett, hogy irodalmi boszuállásra nem is gondolhatnak, viszont /:pedig:/ <azonban> véget ér az a gyerekes tömjénezés, a melylyel egyik-másik fiatal bámulója erőnek erejével primadonnát akart magából csinálni. Sőt, roszabbat: tenoristát. Ezt én mindig boszusággal néztem, mert nem tartottam méltónak a maga tehetségéhez. Nagyon kevesen vannak, a kik annyira exponálták magukat nemcsak irodalmilag, hanem magánuton is magáért, mint én és nagyon kevesen vannak, a kik annyit, oly szeretettel és annyi élvezettel foglalkoztak a maga poézisével, mint én. De erre a pincsiugrándozásra, a melyet egy-két fiatal ember maga körül végzett, mindig bizonyos émelgyéssel gondoltam. Így Fedák Sárít kell körülkaffogni, nem egy igazi költőt. Szóval: azt a tényt, hogy ezeket lerázta magáról, <jo> nem nézem rosz szemmel. A mód lehetett volna szerencsésebb, mert így őket a kelletténél nevetségesebbé tette, közös ellenségeinknek megszerezte a káröröm élvezetét, önmagát pedig úgy állította be, mint a ki perfidiát követett el.

(A perfidia szót nem legroszabb értelmében használok s még ebben az enyhített értelmében sem teszem magamévá. Én egy régi theóriám szerint, a melyet a begyemben hordok, de <amit> megírni talán sohasem fogok, azt tartom, hogy poétának s pláne lírai poétának lenni annyi, mint több-kevesebb asszonyi dispozczióval bírni. Ezért hajlandó vagyok azt, a mit a poeta tesz, /:az:/ asszonyi morál szempontjából megítélni. Asszonymak pedig természetes állapot a perfidia, ösztönszerű védekezés, a mely ép ezért se nem morális, sem nem immorális, hanem amorális.)

Egyébiránt én épen ezért zárkózom el turris eburneámba <...> az ugynevezett irodalmi élet mindenféle intrikái, cselszövényei, féltékenykedései és érdek-harczai elöl, hogy kívülről, tehát magasabbról nézhessem őket. Személyemben nem érintenek, az irodalomra való felfogásomat nem módosíthatják. Ezért pro foro interno ez az affaire nekem nem fontos.

Hogy magával szemben az én álláspontomat fixírozom: viszonyunk ebből az esetből kifolyólag nem változott egy árnyalatban sem. A verseit, ha nem romlanak el – és ugy-e, nem fognak romlani? – szeretni fogom ezután is, személye érdekelni és vonzani fog ezután is, magával kezét szorítani öröm lesz nekem ezután is, – de in litteratura a kritikus attitűdjét meg fogom tartani, mint mindenkivel szemben, ezután is. Én nem csinállok irodalmi couloirpolitikát, én irodalmat akarok csinálni, ahhoz nekem nem párhívek és kortesek, hanem írók kellene. Maga író, tehát testvérem.

Ha Pestre jön, adjon alkalmat, hogy találkozhassunk. Ha egyáltalán nem tartanám számárságnak a tanácsok adását, azt tanácsolnám, írjon verseket ihletből, írjon novellákat pénzért, írjon <...> cikket arról, amiről akar, – de irodalomról ne írjon.

Egyebekben melegen üdvözli

igaz híve
Schöpflin Aladár

* Nb. ezeket a fiúkat igazán sajnálom.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre urnak
Ér-Mindszent
Szilágymegeye

628. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 24.]

Édes, jó Fenyő,
nem írok csak egy pár szót, de ezt tudassa Ignotussal első sorban, Osváttal,
Lengyel *Menyhérttel*, Lukácsal s ön körülbeli tudja, kikkel. Én önne<k>/:1/
veszett jókedvben beszélgettem a Meteorban s Ön nagyon is szóról-szóra
vette az akkor mondottakat. Viselkedjenek, ahogyan akarnak s bízzanak en-
gem vesztetre, de annyira lírai költő nem vagyok, hogy a beszámíthatatlan-
ság köpenyébe burkolózzak. Ifju, tehetségtelen, taknyos senkikre írtam azt a
rossz cikket. Szégyellem, hogy védekezniem kell, de megérdemlem és meg-
érdemljük. Részben Önöktől </> részben mai borzasztó testi-lelki állapo-
tomtól függ, hogy ezt a Duk-Duk-affért elintézhajjuk-e? Kérem: én láttam – s ez
komoly – hogy az én éhhetetlenségem árán ötven ügyes senki törekszik a va-
lamiért. Fáj, rossz helyen írtam le, de stilszerű volt. Hanem önöket kevésbbé[!]
értem, mint a leghomályosabb Ady-verseket. Szerettem önöket mindig s ta-
lán jobban, mint Önök engem. Mindegy. Vederemo. Igaz, tisztelő híve,
Adyja.

[Címzés:]
Nagyságos
Dr. Fenyő Miksa
urnak
Budapest.
V. Zrínyi-u. 1.

629. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 24.?]

Édes, jó Barátom, Lajosom,
kérhetek-e még tőled utoljára annyi barátságot, hogy ments meg az „affér”
újabb komplikációitól? Hiszen az szörnyű, ha te már Ignotusról, Fenyőről s
nem tudom kikről beszélsz. Hiszen te édes apád, érzékenységed s helyzeted
miatt kerülhetsz fausse positionba, de Ignotus talán nem hiszi, hogy a tenge-

lyem az övébe akaszkodjék? Nem érzed-e Lajosom, a komikumát annak, hogy a nagyváradai Holnap fölajdult? Hát azért, mert én Fenyő előtt tréfáltam s mert alapjában igazán el voltam keseredve az én utam megrekedése miatt s mert snobok vadásztak a szavaimra, így kell én velem elbánni? A bohémság tálcáján átnyujtott enyhítő körülmény nem kell nekem. Én nem vagyok bohém, én – jaj be fáj leírni ilyen banalitást – Ady Endre vagyok. Nekem is van egy okos apám, akinek az okosságától én még többet szenvedek, mint te. Mert ez az okosság a diósadi trágyadombokon plántálódott el valamikor. Te csak megérteted magad az apáddal valahogy, de én sehogysem. Te csak kiheversz egy-egy ilyen affért, én aligha. Kijelentem s nem fogok többet se írni, se szólni erről:

Én védekezni és tiltakozni akartam az intellektuális taknyosok egyre nővő és folyósodóbb serege ellen. Azok ellen, akik nyakamra nőttek, mielőtt a szemeket föl tudták nyitni. Tudtam, hogy az én révémen már a hatodik gimnáziumokban emberek készülnek győzni. A Nyugat is már ötödik gimnazistákat engedett magához. A Holnap ellen is volt már egy nagy adag utálatom, a Holnap iránt és magam iránt. De senkit, aki érték, nem álmodtam, hogy kisujjammal is érintsem. Lelkemre, életemre kijelentem, hogy nincs okom még magyarázatokra sem. Jók, derekak voltak, de mégis csak én pusztítottam el az életemet abban, hogy végül, no, ti is megtagadjatok. Istenem, nekem van egy számár teóriám. Bizonyos épületű országokban csak a gerendáig lehet emelkedni. Én, sajnos, csak a kárát élveztem, hogy a fejemet átvertem a padlás-gerendán. Vágjátok le a disznófejet, valóban nektek, Ignotusoknak, Hatvanyaknak van hozzá legtöbb jussotok. Jobban is fog esni, ha ti teszitek, mint mások, szakállasabbak, akikre akármit gondolsz, még döglésem után se fogok semmit se adni. Ami rezervált barátságodat illeti, hálásan, de újból: nem kell. Nem azért, mintha a kidícsérő Hatvany (nem) hiányoznék; hiányoznék, de nem vallanám be. És talán jobb is ilyen embert, mint én, rossz sorsára bocsátani. De ne függjön a te barátságod se az apádtól, se a Lipótvárostól, se az Új Idők-től, se a szociológusoktól, stb. Még polgári – s pláne más erkölcsökben – is szívesen veszem föl a versenyt akikkel akarod. Ezt megadással, szomorúan mondom, mert ha magatisztelő, bátor egyéniség volnék, most elmennék s cselekednék, élnék úgy, mint Rimbaud tette. Beszélj, kérlek (ezt megteheted akkor is, ha mi soha, levélben se, találkozzunk) Ignotussal, Fenyővel, Schöpflinnel, Lukácsal, Osváttal s akiket még te gondolsz az én vallomásaim szerint. Én nem bánom, ha sose lesz találkozásom, akár írásban, akár személyesen veletek, de olyannak lássatok, amilyen vagyok. Szeretettel ölel

Ady.

630. ADY ENDRE – A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK

[Érindszent, 1908. nov. 25.]

Mélyen tisztelt kiadóhivatal,
itt van négy vers, melyeket még a *mai napon* kérek az Osvát Ernő ur címére eljuttatni. Egyben kérem Osvát ural tudatni, hogy *holnap* Georges Eekhoud-ról és Miklós Jutkáról *megy* cikk. Erre kérek helyet fönntartani.

Sok szeretettel

Ady Endre

631. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érindszent, 1908. nov. 26.]

Édes Ernőm, itt küldök egy figyelőt, de erről *is* biztosan tudom, hogy nem fog megjelenni. Azért írtam, mert *hiszem* s mert meg akartam nektek mutatni: halálraítélten se vagyok hűtlen. Rosszul, nagyon rosszul vagyok de meg tudtam volna írni a Miklós-Jutka-kritikát is. De, gondolom, magad is látod, ez idő szerint, no, még csak ez kellene nekem. Vártam tőled legalább két megnyugtató szót, rá vagyok szorulva, sajnós. No, mindegy, a Nyugatot küldjétek el és mint gyűlölő ellenségeimet öllelek téged, Ignotust, Fenyőt, Hatvanyt s azokat, ha még akadnak, kiket te is tudsz.

Adyd.

[Címzés:]

Nagys.

Osvát Ernő

urnak,

a Nyugat szerkesztője

Sajó u. 5/a fldsz. 2.

Budapest

632. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 26.]

Báthory-utca 3.

1908. nov. 26.

Drága Bandim, hagyd már a fenébe azt a duk-duk-affairet – s ebbe a hírlapi polémiákat is beleértem. Eleve furcsállottam, hogy komoly és érdemes férfiak egy percre is magukra vehették, hogy *őket* akarod lerázni magadról, s csak a tétel kedvéért mondom, hogy még ez az eset sem változtatna azon az irodalmi kötelességükön, melynek érzéséről a te költészeted polgárjogáért küzdöttek, olyan teljes sikerrel, hogy íme minden tábor magáénak reklamál. Neked,

s ezt a jövőre mondom: személyedben, meggyőződésedben s törekvéseidben semmi kötelességed nincs azok iránt, akik ezt az irodalmi kötelességet érezték, és hazai viszonyaink közepett még nagy sikereid után is tovább érzik. Azt pedig, hogy az ember hová és kikhez tartozik, nem ő maga határozza meg. Vagyunk most ebben az országban egypáran, akik akkor is összetartoznánk, ha lenéznök egymást és undorodnánk egymástól.

Ha szabad, a nagy szimpátia jogán, mellyel irántad kezdettől fogva vagyok, valamit tanácsolnom: azt szeretném, ha érzésedet, idegzetedet, kivétel nélkül mindenki iránt való viselkedésedet arra állítanád be, hogy *nem történt semmi*. Ezt neked kell megkezdened, azon az egyszerű okon, mert bárki más részéről kicsinylés volna az iránt a faktum iránt, hogy egy jó poéta írt valahová valamit. Hagyd ennek hullámaid elsimulni, és ne törődj egyébbel, mint hogy írsz. Ez a legfontosabb, az egyedül fontos.

Verseidet nagy gyönyörűséggel látom a Nyugatban, s magadat legjobb szeretnélek idefenn látni s közöttünk, mint a vad elefántot a szelídek között. Feleségem sokszor üdvözl, és, barátaid, mind szeretettel gondolunk rád, – még a csacsiságokra is, amik körülötted történnek.

Minél előbb való viszontlátásig ölel

Ignotus.

633. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908. nov. 26.]

Édes Lajoskám,

ne vedd szemrehányásnak, de én, aki együttvagyok[!] most naponként édes anyámmal, <...> akit nagyon félték, hidegnek tartom a te viselkedésedet. Ha valóban nincs baj, mint hiszem s *kell* miért nem írod azt te úgy, hogy biztosra vegyük s örömet szerezz vele édes anyámnak. Én nem tudok most eléggé vigasztalója lenni, az Uj Idők cikke miatt az egész világ becsapta az ajtót (remélem: pár hétre, ha én kibírom) előttem. Rémes levelek jöttek s jönnek; se aludni, se dolgozni nem tudok. Ne felejtsd el, hogy ha mi édes anyánkat elveszítjük, mindent elveszítünk. Légy erős, hiszen van hozzá izmod, eszed és elég hű pár barátod. Légy őszinte, de amellet légy melegebb is, nem hozzá, édes anyámhoz. Remélem, semmi baj most már, sőt remélem, hogy a kinevezésed is hamarabb jön, mint várjuk. Mindenesetre végy időt, hogy hosszabban írjál édes anyámnak és nekem is, kinek ez most különösen jól esne. Hiszen van időd, írsz Zilahi híreket, ha mást nem tudsz. Üdvözlöd melegen a nevemben Kincséket, Bécsereket, Nagy Sándorékat, Dobayékat, mindazokat akik jók hozzánk. És írsz főképpen arról, hogy te nyugodt és bátor vagy. Elég egy családban egy poéta s egy – olyan ember, mint én.

Csókol

Endre.

[Címzés:]
Nagys.
Ady Lajos
tanár urnak
Zilah.

634. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. nov. 29.]

Édes, drágám, mindenem,
rámförmedt az egész világ s majdnem örülök neki. Közelebb érzem magamat hozzád vagy a leszámolóshoz. Hogyan utazhatok, milyen a Dodó szituációja és kedve? Hogyan utaz<v>/:h:/atnék én ki – Berta miatt, ha egyáltalában ez életben lehetséges lesz. Ahogy megjósoltam, úgy történt. Az emberek megsokaltak s az első ügyetlenségemnél ellenem fordultak. Majd talán megmutathatom Hatvany és társai leveleit. Sebaj, ha a családi ügyek jobbra fordulnak, aludni jobban tudok, néhány napot pihenek, megbosszulom magam, ahogyan illik. Dolgozni fogok akár kedvük ellenére is. Írj, édes[,] drága, szomorú, egyetlen Mindenem. Ezerszer, nagyon öleli, csókolja egyetlenét

A

635. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. nov. 29.]

Édes Adél és Dodó,
Adélnak Zilahról már írtam egy expressz-levelet s ő elmondja a dolgot óvatosan Dodónak. Gyurkának nem bánám, ha tudomására jönne véletlenül, de Itóka miatt félek. Hálaistennek az ügy nem tragikus, s valahogy rendben van. Az egész dologban az a rettenetes, hogy Lajos öcsém ilyen gyáva. És az, hogy az anyám nem bírma ki még egy ilyen megpróbáltatást. Szerencsére, ilyen affér és idegpróba mellett a saját dolgaimat majdnem könnyen bírom. Az Uj Idők cikke miatt Hatvany Lajos táviratban s ajánlott levelekben végleg szakított velem. A Nyugat is, Ignotus is, a Holnap is, mindenki. Hülye cikk volt s csak az az egy értelem volt benne, hogy egy legió ember az én éhletlenségem révén akar megélni, az én zsenimből. Ugy látszik, hogy ha hülye cikk is volt, talált. Most egyelőre várom a hullámok elsimultát. Itthon, Mindszenten, semmi fontos, csak idétlen, kicsinyes dolgok. Margit írt Jóskának s olyan negatív választ kapott, hogy édes anyámnak panaszkodott miatta. Általában most már több bizalommal van, de gyanus, hogy a Maga által küldött pénzt keveselte. Nyilván Jóskától is pénzt kért és nem kapott. Pedig a régiebb pénze is majdnem teljesen megvan. De valakinek bevallotta, hogy szeretne

pár napra Nagyváradra rándulni. Legyen nyugodt Adél, édes anyám vigyáz reá és tud is már reá hatni. Egyébként hízik Margit, általában nem is rossz kedvű, bár cserélhetnék lelket és helyzetet. Gyurka ma írja, hogy decemberre jön. Igaz? Dodónak nagyon köszönöm a lapokat. Bertát ölelem. Rettenetes hó van, Margit valószínűleg pár <hét> nap múlva csizmát kap, bemegy Tasnádra édes anyámmal. A pipa nem érkezett meg még, tán holnap jön, de az öreg már ellágyult és hálás érte. Most már mindenkit szeret, csak a két fia miatt keserű. Mi lesz itt velem? – nem tudom. Adél<t>/:k:/ezeit csókolom s édes Dodóm ölel

Ady

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis 92
XVII.
Paris.

636. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 29.]

Budapesten, 1908. nov. 29

Kedves Ady! Nagyon köszönöm – és köszönjük mindannyian – az utolsó levelét és fejezzük is be ezzel ezt a nem kellemes affert. Érdemben sok felelni valóm volna, a cikkre, levelekre, Juhász-válaszra, de ahoz /:a tényhez:/ képest, hogy ön szíves irántunk, hogy jóindulattal van irántunk, mindannak – a mit mondhatnék – semmi jelentősége nincs.

Versei nemcsak nekem tetszettek, hanem azoknak is, kiket ön ellenségnek tisztel. Különösen az „asszonysírkő” vers. Azt hiszem, hogy azok is tetszeni fognak, melyek ebben a számban jönnek. (A novella is jön.) Ha ön olyan kedvben van, hogy nekünk egy hosszabb novellát tudna küldeni, nagyon megköszönnék.

Kötetje mikor jön? A Nyugat most egyszerre fog írni a két utolsó kötetről. Nyilván én fogok írni (ujra kitevén magamat az ön utálatának.)

Isten áldja meg önt, uram. Szíves kézzel

igaz híve
Fenyő Miksa

637. OLÁH GÁBOR – ADY ENDRÉNEK

[Debrecen, 1908. nov. 30.]

Öreg, neved napja van! Háromszoros hurraht kiáltok a Duk-Duk afféred alkalmából is. Csak a kis Juhász barátot minek bántod? Elég bántás ő maga-

magának. A faluból pedig ki ne mozdúlj télére, mert úgy veszem észre, ott igazán jó verseket írsz.

Oláh Gábor

Debr. 1908. XI/30.

[Címzés:]
Nagys.
Ady Endre
író úrnak.
Érmindszent.
(Szilágy m.)

638. ZEMPLÉNI ÁRPÁD – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 30.]

1908. november 30.

Mélyen tisztelt Uram!

Bocsásson meg, hogy e pár bizalmas sorral háborgatom. Ugy veszem észre, hogy a Petőfi-Társaság tagjai között, rajtam kívül, még jó egy néhányan vannak, akik az Ön költői működését megbecsülik, s Társaságunk tagjává meg szeretnék választatni. Kegyeskedjék engem felvilágosítani, hajlandó-e magát ily választás esélyeinek kitenni? Ha igen, – vagy az idén vagy jövőre, amint elegendő szavazatot bírunk toborozni, szóba hozzuk Önt s rajta leszünk, hogy megválasztassék.

Szíves válaszát kéri nagyrebecsülő híve

Zempléni Árpád
IV. Bástya-útcza 11 sz.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre úrnak, író
Érmindszent.
(Szilágy megye.)

[Feladói cím:]
Zempléni Árpád
Budapest, IV.
Bástya-útcza 11 sz.

639. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. eleje]

Édes, Drágám,
nem tudom, mit gondoljak, egy sort se ír, mikor legjobban rámférne, mikor olyan nagy szükségem volna rá. Dodó írt, tehát neki kellett írnom kötelesség szerint, de még mindig óvatosan, Margitról is. Szeszélyes, nehéz, furcsa, de nagy szeretettel tűri el mindezt mindenki. Várad bántja, oda szeretne menni. Persze, hogy én le tudom inteni, de mi lesz, ha én elmegyek? Ujra meggyőződtem, hogy csinos fiuval ki lehetne a lelkét csalni. Endre napján a sógorom diskurált, táncolt vele s még ma is sóhajtvá emlegeti, hogy ilyen ember kelle-ne neki férjnek. Egyébként nem csinál semmit, de hízik. Szidja magukat, különösen Bertát. Miért mondta meg Dodónak, amit Berta beteg, hisztériá-san mondott s én visszamondtam? Ami az én életemet illeti, sivár, munkátlan s reménytelen. Összes barátaim elhagytak. Karácsony után vagy Abbaziába megyek előbb a munkás-szanatóriumba vagy Pesten maradok, ha tudok dolgozni. Maga nem írt, tehát nem is akarja, hogy Párisba menjek. Ezer csókkal csókolja mégis

Adyja.

640. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. dec. eleje]

Édes Dodóm,
meg nem foghatom, mi történt, hogy Párisból egy életjel se jön. Én sokkal összetörtebb s egy nektek megírt hajsza óta összetörtebb vagyok, mintsem válaszok nélkül írhaszak. Tíz nap óta még a nevem se írtam le, még gondolatban sem. Azonban Margi<...>t sír itt minden nap, hogy nem jön levél. Egyébként Margit úgy-ahogy megbékült volna mindennel. Most csak az a mániája, hogy fogorvos kell neki, még pedig csak nagyváradi. Nincs semmi baja különben, még a foga se fáj s ami mindennél nagyobb szerencse, nagyon megértik egymást az öreg Adyval. Egyébként pedig Endre napján táncolt; mulatott reggelig s azelőtt egy Katalin-napon szintén ezt cselekedte. Mond meg Adélnak, hogy édes apám nagyon köszöni a pipát. Gyurka ott van még s egyáltalában mi van veletek? Ölel, csókol szeretettel

Adyd.

Adél és Berta kezeit csókolom, Gyurkát, ha ott van, Itókát, Fischert üdvözlöm.

Ady

641. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. dec. 2.]

Édes, jó barátom, Lajosom, kedves, figyelmes táviratodat későn kaptam. Azután betegen, borzasztó idegállapotban s más egyéb bajok között. Kedves, szép dolog lett volna veled az én fél-pátriámban, Váradon együttlennem. Így csak azt ígérhetem, ha ugyan ez neked nem kellemetlen, hogy pár nap múlva Pesten jelentkezem. Ha addig élek s meg nem bolondulok, ami szintén megtörténhetik – végre komolyan. Bizonyosan találkoztál a váradi fiuk közül egygel-kettővel. Kíváncsi vagyok, mi a véleményed róluk? (Igen, ujságolom, hogy nem jelenek meg karácsonyra. Singerék örök időkre akarják kiadásonként 200 frtért a kötetem. Inkább,[!] ne jelenjek meg többet s nem is baj.) Remélem, hogy sikerül fölmennem a napokban s látnom téged s barátaimat, ha még ugyan vannak. Szeretettel gondol reád

Adyd.

642. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. dec. 2.?]

Édes jó Lajoskám,
a duk-duk affér – ugy gondolom s látom – rendben van. Nagyobb baj az, hogy én se aludni, se dolgozni két hét óta nem tudok. Még egy rövid levelező lap is nehezen menne. Köszöndd[!] meg minden hívemnek a jóindulatát. Főképpen az asszonyoknak csókolj forróbban kezét. Kapus Samunak mondd meg, hogy én az Ujsággal összevesztem. Személyesen nem írok kritikát, mert nem írhatok, de ajánlhatom könyvét Elek Arturnak. Írja vagy írd meg, elég lesz ez? Még valamit, ha már így ideges-bolondul beleerőltettem magam az írásba. A Petőfi társaság II. titkára, Zempléni ma bizalmasan kért, hogy pályázzak. Képzelteted, milyen jó neki, hogy mostani állapotom miatt választ nem kaphat. Írj magadról, Kincsekéről, Nagy Sándorékról[!], Dobayékról, Bothról s mindenkiről. Neked több időd és ideged van. Ölel – csókol

Endréd

[Címzés:]

Nagys.

Ady Lajos

tanár urnak

Zilah.

643. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. dec. 3.]

Édes, jó Barátom, Lajosom,
sok minden szakadt reám a számár duk-duk-ügyen kívül is – mostanában. Ez értesse meg, hogy csak most írok neked s üzenek – ha kegyes volnál vállalni – a Nyugatnak. Mondd meg Ignotusnak, Fenyőéknek (Hatvanynak ugye nem kell?), hogy jólesett a belátásuk. Fenyő egy hosszabb novellát kért, légy kegyes mondd meg neki, hogy megírom. Holott a neked s Fenyőnek írt levelem óta egyetlen sort nem írtam. Ugy pofoncsapott ez a számár ügy – egyéb pofonok mellett – hogy nem látom, sőt kezdem nem érezni magamat. Ehez csak a rossz alvást (olykor három éjjel nem alszom), ezt a vad, téli falut, az ostoba, egyébként pedig nálunknál alapjában annyival külömb, hasznosabb embereket képzelj el. Nem tudom, hogy ebből a mostani letöröttségemből mikor tápászkodok föl. Ettől függ az is, mikor mozdulhatok e szörnyű helyről. Én szeretnék még e hónap vége felé elszabadulni innen. Mikor mégy te Berlinbe, találkozhatunk még? Sajnos, szanatorium-tervünket tönkretették ezek a közbejött csacsiságok. Már – ugy látszik – én csak akkor megyek gyógyulni, ha visznek. De bár jönne olyan csoda, hogy ne is érezném szükségét a gyógyulásnak, így vagy – ugy. Aldjon isten, édes Lajosom s ha van időd, írj egy pár sort. Hiszem, hogy azóta mosolygósabban gondolsz a te alapjában gazul hű, becsületes, <s> szinte költőitlenül nazarenus, csak egy kicsit neuraszténiás
Adydra.

644. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 3.]

Kedves barát!

A mit leveledben írsz és a mit cikkedben megírtál nem egy és ugyanaz. Ha cikkedben az áll a mi leveledben, senki arról szót se szól – igazat írtál volna. De szövegezésed tele volt rossz – mondjuk – jóhiszemű kétértelműségekkel. Különben a duk-duk afferre már csak Kiss József és Wolfner Pál gondolnak. Olvastad-e a Hetet? Mi csak neveltünk rajta.

S a ki egyszer nevetett, az megbékélt. Végső megnyugtató olvastam a multkor [a] Nyugatban eddig megjelent dalaidat s mondhatom köteted souverain lesz. Örömmel láttam, hogy az Uj versek második kiadást ért.

Ha Pestre jössz s itt még a duk-dukka akarsz bennünket izgatni, senkise fogja tudni, hogy mi az.

Tehát duk-duk nem volt és nem lesz. Alkalmadtán pertractálhatod ezt a kérdést nyilvánosság előtt s világosan fejezd ki a mit akarsz. Ha csak nem a *homály* ép az, a mit akartál? De ne beszéljünk többet róla.

A fő, hogy vigyázz magadra s olyan verseket írf a milyeneket legutóbb
Osvátnak küldtel[!].

Igaz szeretettel
Hatványd.

* Nem értem minek aggódnod – csupa jó és meglepő versed van. Úgy
örülök a kötetednek, mint egy gyerek.

645. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Kedves Fenyő uram,
a vers (nem tudom, olyan-e, mint Osvát akarná) meglesz, de akkor képtelen
vagyok novellát is írni. Sziniről ezer örömmel, kedvvel írnék, ha a könyvét
látnám. Az én novellám dolgában Ernőnek írok külön levelet. Szerettel híve
Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos
Dr. Fenyő Miksa urnak
II. Tudor-u. 6.
Budapest.

646. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Édes jó Miskám,
írnék én, de képtelen vagyok, hát csak ennyit most, hogy döglődöm. Kollá-
nyinál is ments ki, ha látnátok, megértenétek. Azokat a fiúkat, akik még nem
tagadtak meg, ölelem. Napról napra betegbb vagyok.

Ölel

Adyd

[Címzés:]
Nagys.
Nagy Mihály
hírlapíró urnak
Nagyvárad.

647. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Kedves Ernóm,
Fenyőnek külön is megírom, hogy kívánságod irányában, nem tudom, hogy
egészen szerinte-e, a vers idejében ott lesz. De akkor fölmentést kérek a leg-

jövendőbb számra a hosszú novella alól. Olyan nyavalyás, valóban az és /:nem:/ csak amugy hisztériából, vagyok, hogy bár megdöglenék már. Ami a kötetet illeti, örülten, nagyon szeretném. De nagy baj van: nekem raktáron alig van két-három novellám. Részben lapokban van, részben, kisebb részben, eladódott. Rossz kalmár vagyok s nem gyűjtöttem össze őket. Ha Pesten volnék, semmi baj, két nap alatt átadnék vagy ötvenet. De most nem tudok Pestre menni s ha mehetek ennek a hónapnak a végén, akkor is csak átutazóban, hogy bemenjek egy szanatóriumba. Szóval nagy dologról volna itt szó, édes Ernőm, de csak öt perces fáradsággal jár. Menj föl Tolnai Simon urhoz, ki igen jeles ember. Nála van ötven novellám. Beszélj vele, hogy ő nyer avval (mert panaszkodott, hogy olvasói panaszkodnak reám) ha a rossz tárcákat kicseréli jókkal. Én azonnal <át[?]> küldöm a kiválasztott rosszak helyett a neki való jobbakat, mert ilyenek vannak nálam. Adja át neked egy félórára (a már esetleg megjelenteket is) és te válogasd ki. Írdd meg nekem, hogy hány akadt s hányat kell kárpótolni. A Vasárnapi Ujságnál Schöpflin emlékezni fog, ha vajjon jelent-e meg (ugy sejtem, kettő jó) ide, nektek való novella. Ha most már még a Nyugat-ban is van egy (azt hiszem, egy van csak valamirevaló), rendben lesz. Ha azonban erre te nem vállalkoznál, szomorúságot okoznál nekem, de beletörődnék, hogy én majd csak halálom után adassak ki a Nyugat által. Vagy későbbben, ha élnek; *írd meg nekem, hogy hány akadt s hányat kell kárpótolni.* (Az az Eekhud-cikk[!] olyan nagyon rossz?)

Ölel szeretettel mindőtöket

Ady Endre

[Címzés:]

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

a „Nyugat” szerkesztője

Sajó-u. 5/a. földsz. 2.

Budapest.

648. ADY ENDRE – ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 5.]

Érmindszent 5/XII.

Mélyen tisztelt Uram,

az Ön kedves ötletéért és leveléért mindig hálásan fogok emlékezni Önre. A helyzet ez: én akaratlanul jobban exponáltam magam bizonyos irányban, mint szabad lett volna. S a helyzet továbbá: pár száz ember jobban exponálta magát értem, mint szeretett s mint – én szerettem volna. Mindegy, de most, hütlenség[!] látszata nélkül, pláne egy friss, nem régen lezajlott affér után, én nem tehetem, hogy az ő kínos-víg hahotájuk mellett irodalmi legitimálással válaszoljak nekik. Végtelenül jólesik, hogy Ön s talán még páran reám gon-

doltak a Petőfisták közül, de mindent concedálva, képzelje el, mi lenne, ha Ady Endre elbuknék? Mintahogy beletörődtem abba, hogy saját gyerkőceim megtagadnak, bele kell abba is törödnöm, hogy ne lehessen soha általánosan elismert író-társaim között. De az Ön levele, Uram, szubjektíve, egyike lesz az én beteg, meghasonlott életem legszebb dokumentumainak. Maradtam az Ön régi tisztelője: Ady Endre.

[Címzés:]
Nagyságos
Zempléni Árpád
urnak
IV. Bástya-u. 11 sz.
Budapest

649. ZEMPLÉNI ÁRPÁD – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 7.]
1908. december 7.

Kedves Ady úr!

Lemondó sorait vettem. Elszomorodtam rajtok, mondhatom. De, egyelőre legalább, igazat kell adnom Önnek. Nem akar bunkó lenni, ha Botond lehet. Azonkívül nem akarja cserben hagyni azokat, akikkel közös célon fogódtos. Hát, ha élünk, megcsináljuk később, mikor Önt azok, akikhez oly igaz kitartással ragaszkodik, cserben fogják hagyni szavuktartása nélkül. Ady Endre győzni fogja ésszel, leleménnyel és képzelettel akkor is, mikor kisdéd társasága már régen letört, ki és beszáradt. Pihenőül, ha ugyan érzi szükségét, ajánlok valamit. Fordítsa le a modern francziákat. Ugy érzem, erre Ön hivatottabb nálamnál. Tapasztalatból beszélek. A Kisfaludy-Társaság pár év előtt megjelent Anthológiájának második kötetébe leginkább én fordítottam a Baudelaire-Verlaine dolgokat. Mikor az „*Uj Versek*” című könyve Önnek kezembe került, meglepetve tapasztaltam, hogy Ön, gyengébb rímekkel bár, Baudelairebbül fordít nálamnál. Szabadabb, könnyedebb volt, mint az én fordításom, melyet azóta, hogy az Önét olvastam, merevnek tartok. „*A repedt harang*”-ot gondolom. Az utána következő is nagyon jó, bár annak eredetijét nem ösmerem. Ezt már rég meg szerettem volna izenni vagy írni, de az idő meg az alkalom mindig hiányzott. Schöpflint már régóta maczerálok, hogy hozzon össze Önnel, de hát idáig ez se sikerült.

Az irodalmi megújhodást én épp úgy szomjazom, mint Ön és tiszteletreméltóan komponáló társai. Tíz kis esztendeje rágódom Ázsiai atyánkfiaim, főképp a sziberiaiakon, hogy egy kicsi trágját vagy virágot, szóval egy kötet *Turáni dalt* szállítsak a közképzelet megtermékenyítésére. Talán tavaszig el is készülök velök. Én ugyanis a nyugatiakban sok tekintetben csalódtam,

félsárga (nép)törzstársaink jobban vonzzák fantasztikumot kedvelő képzeletet. De mit ér egy patak, ahol folyamok kellene. Azért örülök az Ön egyre gyarapodó hírnevének s könyveinek, mert azokban a képzelet szabad szárnyalásának (s az ész lobogásának) valóságos tűzijátékait élvezem. Adjon Önnek Tauri szittyai isten erőt, kedvet és kitartást, főképp hosszú életet, hogy legművészibb műveit is megírhasssa még.

Ha pedig Pesten jár, egy pohár Tállyai borra szívesen látom. Viszontlátásig üdvözl

igaz tisztelője
Zemplén Árpád
IV. Bástyá-utca 11 sz.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre író úrnak,
Érmindszent.
up: *Érszentkirály.*
(Szilágy megye.)

[Feladói cím:]
Küldi: Zempléni Árpád
Budapest, IV. ker.
Bástyá-utca 11 sz.

650. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 7.]

Édes, jó Ernőm,

Itt van a vers, nekem tetszik, de neked nem muszáj, hogy tessék. Sok szigorú szavát töröltem, mert félek, hogy a Nyugat lány-olvasói előtt is eljárszom kis játékaimat. Áldjon meg a Devla, ölel valamennyieteket

Adyd.

[Címzés:]
[Ady írásával:]
Ajánlva
Nagys.
Osváth[!] Ernő urnak
A „Nyugat” szerkesztője
Sajó u. 5/a. földsz. 2.
Budapest

651. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 7.?)

Édes, jó Lajoskám, tegnap küldtem el az imprimáturját az Illés szekereknek. Ugy-e nem lesz baj, ha holnapi levelemben az öt példányt Kincs címére kérem? Ezt intézdd el. Velem nem tudom, mi lesz. Majd itthon beszélünk. Okvetlenül szanatóriumba kell mennem. Add át jóembereimnek szerető üdvözetemet s ments ki előttük. Te pedig élj higgadtan s vigyázz magadra.

Ölel, csókol
Endre.

[A lap margóján körben:]

Édes anyámnak sok a dolga, beteg is s édes apám megint háborodott.

[Címzés:]

Nagys.

Ady Lajos tanár urnak

Zilah.

652. ADY ENDRE – MOHÁCSI JENŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 5–8.]

Kedves Jenőm, bár beteg vagyok, a kért novella idejében ott lesz. Írjon azonnal, van-e jogom ugyanaz időben egy magyar lapban leközöltetni? Akkor, hogy ne öljem vele magamat, visszakérem a kéziratot. Ha nem, nem, ez nem lesz baj. Miért nem írt magáról többet? Én nyavalyás és szomorú vagyok. Üdvözlöm szeretettel Ady Endre

[Címzés:]

Nagys.

Mohácsi Jenő író urnak

VIII. József-körut 29

Budapest.

653. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec.10. táján]

Édes Mindenem, jóm, Egyetlenem, lázban, influenzában feküdtem öt napig. De lázasan, betegen is mindig és mindig csak magát láttam. Láttam, csókoltam, mindenütt, mindenét és sírtam. Semmit se tudok magáról, nem tudom, mi van magával s mi lesz velem. Ma már lábadozó vagyok, de napokig nem lesz szabad kimennem. Meddig bi-

rom, állom ezt a kegyetlen próbát, nem tudom. Nem ígérek, nem jósolok és nem fenyegetek. Bizonyos, hogy *ezt* nem érdemlem meg s valamit tennem kell. Akármit, akármilyen örültet, főbenjárót. Gondolatban most is, mindig egész lelkével, tudatával és öntudatlanságával, minden valójával imádjá[,] csókolja

Adyja.

654. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 11.]

Édes, jó Szerkesztő ur,
csak, hogy tudd: élek, gondolok rátok s talán nemsokára látlak benneteket. Karácsony után megyek egy szanatóriumba s átmenve Budapesten megke-
reslek benneteket. Bolond, beteg, furcsa dolgok történtek velem s néha azt hiszem, hogy így van jól. Most már legalább tisztán láthatom, hogy egyetlen barátom sincs. Önagysága kezeit csókolom, Ilonkát s téged öllelek szeretettel
Adyd.

[Címzés:]
Nagyságos
Kabos Ede urnak, író
Eötvös-u. 32.
Budapest

655. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 11.]

Édes jó Zubolyom,
sejtheted, milyen nyomorék vagyok én most. Legalább annyit írnék, hogy van-
nak még emberek, akik engem nem felejtettek el? Van még irodalom s kiket
tör legjobban a nyavalya. De írnék, se<k>nkim sincs s hírt se hallok semmiről.
Tehetetlen, szegény, beteg Adyd ölel.

[Címzés:]
Nagys. Dr. Bányai Elemér
urnak, = Zuboly, író
Károlyi-u 16. II.
Budapest.

656. ADY ENDRE – RÁSKAI FERENCNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 11.]
Érmindszent (Szilágy vm.)

Édes Ráskaim,

szíveskedj engem azonnal tudatni, reflektálna-e a Pesti Hírlap egy tárcára vagy versre vagy mindakettőre[!], karácsonyra? Egyben nagyon leköteleznél, ha tudatnád velem a Mozgó könyvtár, illetve Szerb ur új címét. Új kötetemet innen, meghurcolva és betegen, ajánlom jóindulatodba. Várom gyors válaszodat. Híved

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos
Ráskai Ferenc urnak
A Pesti Hírlap szerkesztősége
Váci-körút
Budapest.

657. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 13.]

Édes, jó Barátom, Lajosom, egy hosszabb levelemre (tíz napja küldtem) egy szó választ nem kaptam. Erős a gyanum, hogy több ugyanazonapon küldött levelemmel a mi hitvány postánkon ez is elkallódott. Írd meg legalább azt, hogy megérkezett-e vagy sem ez a levél? Fő<> és első témája az a kérdés volt, hogy december végén Pesten lesz-e még. Ölel nagy szeretettel híved

Ady Endre

Vasárnap

658. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. közepe]

Édes jóm, Adéloom, Mindenem, maga szokta azt mondani, hogy elhagyom magát, ha baj van. Most – írtam – mennyi minden szakadt rám (tíz nap óta nem aludtam s egy betűt, levelet se írtam sehova) és maga hallgat. Én csak megkérdem s választ várok: mi ez. Nekem nagy könnyebbség lesz, ha ez se köt. Volna, lehetne pedig írnivalója, mindegy. Én legalább két hétig itt maradok. Akkor akárhova, valószínűleg szanatóriumba elmegyek. Margitnak semmi baja. Néha nagyon goromba s fenyegetőzik, hogy ő elmegy Váradra, mert ott az ő helye. Csókolom drága Mindenem, most már, jaj, igazán Egyetlenem, milliószor. Írjon, ha nem ír tíz napon belül, nem tudom, mi lesz.

659. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érmindszent, 1908. dec. közepe?]

Édes, jó Adéloom, Dodóm,
 semmi ujat, jót, különöset nem tudok írni. Margit hízik, alapjában nagyon boldog. Édes anyám pláne az én instrukciómra házassági tervekkel táplálja. Ő azonban fenyegetőzik, hogy így, hogy úgy, ő leszámol a nővéreivel. Ő a pénzt akarja látni. Ezek persze mind Margit-féle mondások. Közben minden jól megy s Váradon kívül Margit mindent megkap, ami megkapható. Ami engem illet, én most abbáziáb<an>[:a:] készülök. Nagyon – végleg elromoltam, beteg vagyok. Most már muszáj egy <.> utolsó próbát tenni. Hát Bertus hogyan van, kiheverte már a – hátsó gondolatát? Össze vagyok veszve az egész világgal s nem is akarok kibékülni. Pardon, mivel Adél ezt rámparancsolta, bejelentem, hogy Margit három forint ára vásznat vásárolt. Nem tudom, mire, pruszlira vagy valami efélére. Nagyon köszönöm Dodónak, hogy a lapokat elküldötte. Itt most nagy sár van, szomoru, falusi helyzet. Bár csak én érezhetném azt, amit Margit érez. Én nem alszom és odavagyok. Nem dolgozom. Az új könyvem csak tíz nap mulva küldhetem. Édes, jó Adéloom kezeit csókolja, a Bertáét is, téged, Dodóm, ölel-csókol

A. Endre.

[Címzés:]
 Monsieur
 E. A. Diósy
 92 Rue de Levis 92
 Paris.

660. OLÁH GÁBOR – ADY ENDRÉNEK

[Debrecen, 1908. dec. 16.]

Kedves Ady Endrém,
 nagyon keserű íze van ennek a most küldött levelednek; csakugyan pogányúl lehetsz, ha már neked is szanatoriumba kell menned. Tudod, mi a szanatorium? Poéták nyugdíjintézete. Még boldog lehetsz, hogy rád ez is vár; vannak olyanok, akik egy nyomorúlt, piszkos kis parasztházban játszá[!] el életüknek ötödik fölvonását.

Talpraállásomat kívánó jókívánatodat köszönöm; de úgy érzem, hogy a „zsidó-református Jehová”-ban keserves gúny kacag. Én már nem bánom, ha fejemre fordítanak sem. Neked volt egy asszonyod legalább, akiért bizonyosan érdemes volt elégned, nekem egy rosszat, egy felet sem adtak kegyelmes isteneim. Tudod, mi az: „magános gyász”? Ismerj meg, én vagyok az.

Most, hogy karácsony fele görget az idő, akaratlanul is elfog valami ellágyulás. Tartozom neked is, nagy szomorú fiú, egy igazság megvallásával:

útnyitó munkásságodért először irigyeltelek, azután bámultalak, most pedig hálás vagyok érte, mert színeket adtál, tompább, de összetettebb színeket, az én magyarosan riktó képeimhez. Schöpflin Aladárnak megírtam ezt és föl-kértem, hogy mondja el mindenkinek, aki ismer engemet. Neked íme most köszönöm meg. Én határtalanul önző lélek vagyok egyben: mindenkit föl-használok és föláldozok magamért, hogy a csontján egy fokkal feljebb lép-jek; míg én is csonttá nem válok. Téged is szolgálatomba kényszerítettelek, amennyire az én keménységem s a te finomságod engedte. Ne dühöngj érte, úgylis hiába való. Megírtam az írói arcképedet, elküldtem régen a Nyugatnak, de nem merik, nem akarják közölni, talán irántad való figyelemből. Pedig hatással terád már úgy sem lehet. Legfőlebb azt mondod rólam: „Nyomorúlt, irigy alak ez az Oláh.” Pedig csak nyomorúlt vagyok, irigy már nem.

A lantot, a lantot pedig szorítsd kebeledhez! Új környezet (t.i. a szana-torium): új témák teremetője. Sokat várunk mi még Duk-Duk mestertől, ahogy a pestiek elneveztek.

Végül egyet kérek komolyan: három „Még egyszer” kötetedből egyet a könyvtárunk megvesz tőled, amennyiért akarod. Többi három könyved meg-van, szégyen volna annak az egynek hiányoznia épen homokos Debrecenből.

Édes anyádat nem ismerem, de kezét csókolom így messziről is. Övé, övé az érdem, hogy te vagy. Áldd meg a lábanyomát is.

Debrecen, 1908. dec. 16.

Igaz szeretettel
Oláh Gábor

661. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 16.? 18.?)

Édes Ernőm, ma<r> váratlanul kaptam a Nyugat kiadóhivatalától <50> 50 = ötven koronát. Külön-külön köszönöm meg Fenyőnek, Gondának és neked. Valóban legutóbbi rosz versem után nem érdemeltem pénzt. No mindegy. Kezdek erőre vergődni s a a[!] jan. 1-i számra – hiszem – prózában, versben külömbeket küldhetek. Ignotust s mindnyájatokat tisztelve ölelem. Maradok híved

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos
Osvát Ernő urnak, a
Nyugat szerkesztője
Sajó u. 5/a fldsz. 2.
Budapest.

662. ADY ENDRE – NAGY SÁNDORNÉNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 16.?)

Üdvözli kézcsókkal s agyában (vagy hol?) egy jobb szonettel a réginél férjeurával egyetemben kézcsókoló híve:

beteg Ady Endre

[Címzés:]
Nagys.
Nagy Sándorné
tanárné urnő-
nek
Zilah.

663. ADY ENDRE – MOHÁCSI JENŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 17.]

Kedves, jó Jenőm,
főszerkesztő ura levelemből láthatta, hogy nem *okvetlenül* kívánom fölhasználni magyarul is a tárcát. Sőt már már mindenképpen el is estem e lehetőségtől s jobb is így. Én csak a kéziratot kérem vissza. S arra kérem Önt, hogy a honoráriumot is sűrgebbe meg. Karácsony után átutazóban (szanatóriumba menet) Pesten leszek s szeretném magával kibeszélni magamat. Majd fölszólítom telefonon.

Szeretettel:

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. *Mohácsi Jenő*
urnak, a *Neues Pester*
Journal szerkesztőségében
Budapest.
V. Váczi-körut 34.

664. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 18.]

Kedves, jó Elek ur,
minden fogadkozásom dacára itt küldök egy novellát. Próbálja beszorítani a karácsonyi számba. Szanatóriumba készülök s nagyon kell a pénz. Ha már lekéselt vagy más okból nem jöhet, szó és magyarázat nélkül juttassa vissza. De csak a karácsonyi számban jöhet. Én nagyon nyugtalan, álmatlan, kínos életet élek. Szeretettel üdvözli igaz tisztelő barátja

Ady Endre

S. Ha még beszorul a novella, kérem küldesse el a honoráriumot
Érmindszent (Szilágy-vm.)

Ady

[Címzés:]
Nagyságos
Elek Artur urnak
az „Ujság” szerkesztő-
ségében
Budapest.
Rákóczi-ut.
Expressz
ajánlva

665. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 19–20.]

Kedves Ady!

Most térek haza; Berlinben voltam. Úgy éltem, hogy csak zúgott; azt se tudtam, hogy irodalom van a világon.

Nyájas, két leveledet asztalomon lelem. Megkaptad-e levelezőlapomat – valamikor kávéházban írtuk neked Brody[!] meg én.

Január 3–4-ig itt lelsz. Német könyvírás közben vagyok. Most Ignotus capacitál, hogy próbáljak újra magyarul írni, még pedig az ominosus modern nem modern ügyben szóljak Magyar Hírlapban. Ha megteszem, kénytelen leszek uraságodat ledicsérni. Eléggé fáj nekem, hogy verseit megírta – de ha már megírta, nem tudok mást mint jót mondani.

Fenyő arra kér, hogy [a] Szini-czikket küldd be mielőbb.
Viszontlátásig ölel

HLajos.

666. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 20. körül]

Édes Ernőm,

a Szini-cikk készül, holnap vagy holnapután megy. A novellát aligha tudom megírni, de viszont verseket küldök. Ignotust, Fenyőt, Hatvanyt s <m>/:v:/a-lamennyiteket ölelem

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos
Osvát Ernő urnak, a

„Nyugat” szerkesztője
Sajó-u 5/a földsz. 2.
Budapest

667. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 22.]

Kedves, jó barátom, Lajosom,
levelezőlapodat megkaptam, de két levelem után. És senki se írta, hogy Berlinben vagy. Ugy hiszem jan. 1-én Pesten leszek s még ha ott vagy s akard, beszélhetünk. Volna a sok minden volt /után:/ és várható előtt veled beszél-nivalóm. Fenyőnek mondd meg, hogy a Szini-cikk készül. Hihetetlenül különös, hidegülő az én belső életem. Nagy bajjoktól félek s legalább panaszkodni szeretnék. Ignotusnak, neked, Fenyőnek. Itt a falu elvégezte rajtam még, amit el kellett végezni. Most már nincs egy félórás fix lelki állapotom. Minden zaklat és gyűlölni késztet. (Még olyan semmiség is, hogy Sándor bá' csak a nevét írta alá a kártyád alá, semmi mást. Hát Sándor bá'-ban annyi se maradt a régiből, hogy sejtse, mennyire fájhat ez nekem?) A viszontlátásra (még ír-hatsz addig ide) ölel igaz híved,

Adyd.

XII/22.

668. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 22.?.]

Édes Ilonkám,
ha édes apád s anyád haragszik is reám, te bizonyosan nem. Te elhiszed, hogy nagy baj van itt nálam. Hiszen te voltál az én legfrissebb, legmélyebb új megértőm. Békítsd ki apádat s mamádat, mire én (átutazóban két napra) oda-érek. De addig írhatnál is, ölel, szeret szegény

Adyd.

[Címzés:]

Ngs.

Kabos Ilonka

kisasszonynak

Eötvös-u. 32

Budapest.

[Budapest, 1908. dec. 22.]
kedd este

Kedves Ady úr,

olvasta Rákosi Jenő Holnap-cikkét? Úgy érzem s gyanítom, nagy harcz készül ellenünk, a kik meg akarjuk csinálni az új magyar irodalmat. Hallom, a Kisfaludy-társaság nagygyűlésén Beöthy készül folytatni, a mit Rákosi megkezdett s bizonyára lesznek mások is, a kik szekundálnak nekik.

A lehető legroszabbkor támadnak ránk: a kiknek kutya-kötelességük volna velünk lenni, vagy gyöngék, vagy félnékek, vagy indolensek, vagy irigyek. Hatása alatt állunk egy ügyetlenül kezdett s az emberek gyöngesége miatt időnek előtte elvetélt alakulás csődjének. Organumunk nincs, a melyben ellensúlyozni lehetne azt a hatást, a melyet a publikum előtt nagy tekintélyvel bíró emberek zárt csatarendben való felvonulása okvetlenül fel fog kelteni. A Nyugat erre kicsiny, közönsége zártkörű, a hitele még nem eléggé konszolidált arra, hogy olyan régi s tradícionális tekintélyekkel <si>győztesen szembe tudjon szállni. A pillanat veszedelmes, úgy visszalökhetnek, hogy tudja Isten, meddig nem tudunk feltápáskodni. Meg is vagyunk hasonulva: a Nyugat támadása a Holnap ellen, a maga Duk-duk-czikke, más dolgok, olyan zavart és széthuzást támasztottak a között a nagyon kevés ember között is, a ki becsületesen fogja fel a dolgokat, az ellentábor vagy nagyon jó taktikus, vagy fene nagy szerencséje van, hogy most szervezi a rohamot.

Ha ad valamit a szavamra s igazán adhatna, mert senkiben sem dolgozik annyira kizárólag az ügy érdeke, és senki akkora áldozatokkal nem dolgozott érte, mint én (akármilyen keveset tudtam is tenni) <bármily kevés> – arra kérem: ne szóljon most bele a dologba. Nem bizalmatlanságból mondom, de attól tartok, hogy maga tulságosan impresszionista, a hideg dialektikusok éles kardjával a líra puha húsát állítja szembe; megvágják a nélkül, hogy hasznot csinálna. A támadások taktikai központja maga lesz, magának ez egyszer mozdulatlanak, fixnek kell maradni, <sa> magát lehet legkönnyebben megsebesíteni, <tehát t> mert a legérzékenyebb, – tehát távol kell maradnia a harctértől. Ha ütik, jajgasson, káromkodjék, a mi jól esik, – de ne írjon. Elég sok hibát követtek el mások a maga nevében, követett el maga is, ne tetézzé most, mert csak bajt hozhat önmagára.

Elhíheti, hogy csak a legönzettelenebb <erz> impulzus vezetett e levél írására; senkivel e tárgyról nem beszéltem, – a Nyugat embereivel próbálok majd beszélni, kisütni valamit, hogy legalább egészen névtelenek ne legyünk s ne szorítottassuk magunkat buta birkák módjára a vágóhídra.

Szeretném tudni, mi a véleménye a dologról; ha ír nekem, írjon a lakásomra (IX. Rákos-utca 2 I. 9.), mert az ünnepek alatt nem leszek a szerkesztőségben.

Szívesen üdvözli

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre urnak
Érmindszent
Szilágymegeye

670. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 23.]

Édes Dodóm,
köszönöm újra a lapokat, de nem értem sehogyse, hogy nem jut időtök egy-két sorra. Csak nincs valami nagy baj? Most itthon van Lajos, aki olyan bus, mint egy pócsi Krisztus. Gyurkáról eddig semmi hír. Nekem a könyvem megjelent. Majd elküldöm nektek: csunya, utálom. Nem dolgozom, mert nem tudok. Január 1 felé indulok el hazuról bizonytalan direkcióval. Margi<..>t gyanusan elégedett és hallgat. Néha panaszkodik, hogy egy sort se kap tőletek. Ellenben van itt most egy házassági terv, távoli s ez borzasztóul foglalkoztatja. Adél kezeit csókolom, Bertát ölelem, téged csókol

Adyd.

Az öregek s Lajos is csodálkoznak, hogy ti így hallgattok. Ellenben szeretettel üdvözölnek benneteket. Az öreg Adyval megint baj van. Megint komisz, mert megint szerelmes. Margit egy hajnali veszekedés után, mit végighallott, kijelentette, hogy kitekerné a nyakát, ha neki ilyen ura volna.

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis 92
Paris

671. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 24.?.]

Édes, jóm, Mindenem,
mi lelte magát, miért nem ír két szót. Ha netalán szerencsétlen és beteg, én is az vagyok. De engem két szava egy kis erőhöz tudna juttatni. Berta írt s a Dodó leveleire célozva azt írja, hogy Maga nagyon ideges. Én is az vagyok, most se alszom, örült kényszer gondolatokkal birkózom. De mindig és mindig Maga szerepel e gondolatokban. Két nap óta nagy influenzában fekszem, csunya, hóolvadásos idő van. Nem tudom, mi lesz velem, ha semmi bizonyosság

nem érkezik magáról. Nem akarja, hogy kimenjek? Adjon, küldjön egy kis kedvet, erőt. Milliószor, nagyon-nagyon csókolom

Adyja.

Csütörtök

672. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 24.]

Édes, jó Ernőm,
itt küldöm a Szini-cikket: becsületes írásnak hiszem s küldöm. Ne sajnáljatok egy táviratot, hogy vers vagy novella kell-e az új számra? Idő van, hiszen úgy se jelentek meg jan 3 vagy 4 előtt. Küldhetek, ha táviratoztok verseket vagy novellát avagy újféle író-képeket. E<.>setleg többfélét is, mert nektek nyavalyámban is szeretném megmutatni, hogy veletek vagyok. Ha ti nem is vagytok velem. Ignotust, Fenyőt, Hatvanyt s téged ölel

Adyd.

Táviratcím:

Ady
Érmindszent
Érszentkirály

[Címzés:]

Ajánlva
Nagys.
Osvát Ernő
urnak
Sajó u. 5/a fldsz. 2.
Budapest.

673. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 24.]

Édes, jó, Miskám, könyvemből, mihelyst megérkeznek, kapni fogsz. Kedves volt és jólesett a leveled nyomorúságomban. Bizony baj van, nagy baj van s nem tudom, milyen nagyobb baj lehet még. Egyre kérek: értesd meg a fiukkal, hogy semmit ellenük nem vétettem. Kezdjük, ha akarják, előlről, illetve ott, ahol abbamaradt, a dolgot. Én, bizonyisten, még Lipótmezőről is küldök írást. Kollányival légy jól s szeressetek engem. Lajos öcsém üdvözlését küldi. Ölel szeretettel

Ady Endre

A fiukat, főképpen Tamást ölelem.

[Címzés:]

Nagys.

Nagy Mihály urnak

hírlapíró.

Nagyvárad Napló

Budapest.

[A helynév áthúzva, ismeretlen írással javítva: Nagyvárad.]

674. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 24.]

Kedves Adym! Nincs nekem itt levélpapírom kéznél, így hát fogadd e kutya-nyelv-fajtán válaszomat kedves idegleveledre.

Sanatorium, sanatorium, sanatorium...! én nem hiszem, hogy márczius előtt sanatoriumba juthassak *cherchez la...* okokból. Akkor ugyancsak ez okok odavalóvá fejlesztenek. Egyelőre hozzám is beköszöntött az álmatlanság és kedélytelen, aestheta-mivoltomhoz nem illő gyomor miseriák.

Fene productív időm van. Félig elkészült új német könyvem, mely nagyon is lelkemből lelkezett, zsidó, pánzsídó írás – csak úgy gestikulál. Valami tótágast álló aesthetika.

A magyar ügyek megint elragadnak. Rákosi cikkét nem hagyhatom szóltanul. Írok egy cikket új kötetéről, Oláh kötetéről s ebben nekimegyek Jenő bácsinak, a ki valóságos cretin. Aztán desavouálj, ha tetszik. De én kiadom a mérgemet. Nézd meg a karácsonyi Magyar Hírlapot – ott írtam az ügyekről s rólad is. Oláh Keletiek Nyugatonja a legszebb modern prózairás. Versei még keveset érnek. Adysmus. De lehet, hogy lesz belőle valami – van néhány egyéni hangja. Az *Ady, Oláh korszak* komikum. Pláne, ha valaki Dóczy, Rákosi korszak valaha-voltáról beszél. No de mindezt megírom. A Pesti Hírlap vasárnapi vagy újévi számában <van> /:lesz:/ Bányai almanachjába szánt írásom.

Legszebb volna, ha *te* magad szólnál. Nem érzékenyen, hysteriásan, aszszonyosan, nyavalygósan – de úgy, mint verseid írójához illik. Se a Holnap beszéd, se a duk-duk hangján – valami olyan prózába elmondott lyrai program, méltóságos „*úri, ősz*” voltod büszke odaállítása. Jó volna a *Nyugatnak!* No de teged[!] „külön Apollo”[.] „szűz borzongások királyfia” minden új untat. Így hát a felrugdalt korusnak kell kiabálnia, ha lábodra lépnek.

Hogy lehet valaki oly – pardon – *csacs*módra gyerekes, hogy Sándor bá'-ra haragszol pusztá névalírása miatt. Ő szeret és hisz benned – ezt tudom. Ignotuson kívül, a pesti nagyfejűek közül az egyetlen.

Molnártól hallom (ott vacsoráltam minap, reggelig tartó vacsora volt) hogy a Duk-duk után neki írtál: mikép hatott rá az eset. Bandi, Bandi, ha te

nem volnál verseid írója!? Különben még Molnár is kénytelen érezni, hogy te vagy és azt is, hogy mi a jelentőséged – ezt érezni minden szavából.

De szép volna, ha színt vallnál. A mit elértél nem apró sakkhúzásaidnak, de nagystíliú verseidnek köszönöd. Minek, hát ez a képmutató, alakoskodó játék?

3–4-kén utazom. Szép volna ha 2-án még látnálak. Különben tavaszra, Párizsra marad a viszontlátás.

Ölel igaz hived

HLajosod.

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre író úr

Ér-Szent-Mihály

Szilágy-megye.

675. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 24.]

Kedves Ady,

holnap eljárók a szanatorium dolgában. Azt hiszem olcsón, a te számodra kedvezően, meg lehet csinálni; mindenkit megmozgatok a cél érdekében. Bölcse teszed, ha lemegy Abbaziába, akár komolyabban beteg vagy, ha csupán nyugtalankodol; kedves, egészséges pihenés vár ott, onnan érkező emberektől hallom, hogy nagyon bájos, derült, sugaras most Abbaziába. Tehát tarts ki a terved mellett, ha odajutsz, ottani embereimmel, igazán meg tudok szerezni a számodra minden figyelmességet.

Ma Karácsonyeste van, a nyugati pályaudvar mellett, egy magányos kávéházban süketen gubbasztok és rád gondolok. Kíváncsi vagyok miket fogsz nekem mondani, miután irodalmi affairód után, hallomásom szerint, több emberrel leveleztél, csak velem nem közöltél semmit. Nem szemrehányás ez, lehet hogy előszóval többet, jelentősebbet mondasz el számomra, bár mondom, hogy ezt se kérem és semmi sem zavar meg abban, ahogyan a mi barátságunk megsűrűsödött éveit érezni tudom. Szanatoriumi informáltságom után rögtön írok neked. A szüleidet szeretettel köszöntöm, ölel

Révész Béla

Gyurka Sz.-Somlyón van, új év után, meg akar téged látogatni.

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre író úrnak

Érmindszent

Szilágy megye.

[Kolozsvár, 1908. dec. 25.]
Kolozsvár, karácsony.

Kedves Ada barátom!

Sebtiben vetek ide néhány szavakat hazafele való menetelem közben vasut-állomás éteremben. Pestről nem írhattam, mert iszonyatos mértékű munkákat kellett minden nap végezni. Egy darab Pesti Napló melléklet, még egy darab Pesti Hírlapi melléklet, jubileumi hazugságokkal megtűzdelve s ráadásul az almanach apróbb cikkekcskék és firkák özönében. Annyira azonban jutottam, hogy mindent elvégeztem. Az Almanachban alig van cikk, amelyben rólad ne lenne szó, hol magasztalnak, hol átkoznak, de inkább magasztalnak. De ez végre mellékes. Duk-duk eseted óta sokat beszéltek rólad kávéházakban és irodalmi körökben. Nekem az az ítéletem, hogy kár volt még pedig nagy, – ezt a cikket megírod. Igaz ugyan, hogy téged sokfelől izgatnak s te magad is sokféleképen vagy felfordulásban magaddal, de ha már egyszer á-t mondtál, akkor állani kell a platzot rendületlenül. Mert, mit értél el a Duk-dukkal. Az Uj idők karácsonyi számában olvasván Farkas Pál tetű „legmodernebbjeinek fejlődéséhez” című cikkét, láthatod, hogy még csak meg sem vagy említve benne. Te tudod jól, hogy nem hiúsági okból hozom én fel itt ezt a dolgot, hanem annak a megvilágítására, hogy egy ilyen senki, egy ilyen legutolsó irodalmi szemét mire képes, ha látja, hogy nem kemény öklű emberrel áll szemben. Aztán tapasztalhattál, ha lapokat olvastál, egyebet is. Oláh Gábor, ez a bárcásnál alább való kurva levelet írt Rákosi Jenőnek. De kicsodát? Merem mondani; hogy kurva az önézet, a jóízlés és a szolidaritás ellen nem vétett nagyobbat még soha Magyarországon, mint ez a gatyás, disznózsír szagú piszok. A te duk-dukodat nem veszik komolyan, de ennek a disznónak a szoknyaemelgetéseit és kínálkozását ugyancsak súlyosan tárgyalják. Ebben részem van nekem is, aki olvasván az Oláh levelét olyan dühökbe estem, mire évek óta nem emlékszem. Hát szabad-e tíz koronáért, reklámért és vállonveregetésért ennyire lealjasodni? Elutazásom előtt még volt anynyi időm, hogy Schöpflinnek és a nyugatosoknak figyelmébe ajánljam, hogy bojkott alá tevén rugják segbe ezt a gazembert, aki az iránta való jóindulatot annak köszönhetette, hogy lopkodván a te szavaidat és modorodat, azt a látszatot mutatta, mintha köze volna ahoz az agitaló irányzathoz, melyhez ma minden tisztességes és agyon nem butított magyarnak tartoznia kell.

Szavamat ejtem még Reinitzról. Eddig 18–20 versedre csinált már zenét, hozzáteszem nagyon szépeket. *Ének a póról*[!] című versedre csinált muzsikája megrendítő. Temetői hangok ütnek ki belőle, gályarabsorsu gyászmagyarok sírásaival. Biztosra veszem, hogy nagy hatásuk lesz, ha megjelennek. Más hírem az, hogy Mikes az almanachban egy külön cikket írt rólad nagy szerelemnyilvánításokkal, Szűts Dezső pedig a Magyar Nemzet karácsonyi számában Anyánk a föld címen pedig egy tárcát, melyben te Kapy Georges név alatt szerepelsz, én pedig Kaczor név alatt oly polgári ciniko-

lappárido-unalmasiko vegyítésekkel, minő megjegyzések<et> betöréses lopásokért illetékesek. Hirtelenében egyebeket írni nem tudok. Holnap megyek tovább örményföldre azaz Szamosújvárra és ott maradok január 10-éig. Ha írni akarsz, oda intézd. Illés szekerén című kötetedet kerestem Pesten, de még nem volt. Ugy hallottam, hogy ujév után fogják kihozni, mikor a karácsonyi köny[v]ipar vásár lármája már lecsöndesedett.

Szeretettel üdvözl
Bányai Elemér

677. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 26.]

Gyurkám, drágám, ha lehet, *azonnal* gyere. Táviratozz, hogy Szakácsiban várhasson a fogat. Mert most már csak azért vagyok Érmindszenten, hogy veled beszélhessek. Lehetőleg indulj azonnal. A viszontlátásra csókol

Adyd.

[Címzés:]

Nagyságos

Dr. Bölöni György

urnak, író

Szilágy-Somlyó

[Feladói cím:]

[Fel]adta: Ady Endre

Érmindszent.

678. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 26–27.]

Édes, jó Lajosom,

ugy csinálom most már, ha török-szakad is, hogy téged Pesten találjalak. Mert a legutolsó leveled is szaporította az elintézetlen ügyek számát. De már előre a nyakamat kínálom<, > föl, hogy Te – nekem fogsz igazat adni. Tanácsolod, hogy rukkoljak ki s nézzek alaposan a szemükbe elleneimnek. De tudod-e Te, hogy nekem még a Nyugatban se lehet mindent megírom, mert megcenzurálnak – ott is? Nem gondolod-e, hogy egy seregnyi ügyetlenség után legüdvösebb nekem hallgatni? Pláne akkor, amikor a tébolydák előszobájába kell készülődni? Szóval – tudom – sok mindent, még dadogva is, jobban meg fogok értetni veled. Jan. 2. előtt utazom, <...> újabb tervem ellenére, hogy veled találkozzak. Áldjon meg az Isten, akiben hinni kezdek (bár neki nem lehet ebben nagy öröme.) Idegeidre vigyázz, de ha kedvelsz egy nőt, add oda az utolsó szálát is. Ez az egyelen, ami az életért kárpótol s legroko-

nibb a Halállal s az Istennel, kik valószínűleg – egy személy. A viszontlátásra, ölel a te lehányatlott, szegény rosz<z>

Adyd.

679. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 28.?)

Édes Tamásom,
én kérek nagy, fájdalmasan köteles bocsánatot tőled, hogy csupán üzenem neked s nem írtam. De beteg vagyok én, édes Tamásom s én azt sejtettem, hogy téged nem foglak elveszíteni. Bár beszélhetnénk, mert ilyen neuraszténiás állat mint én, nem tud levelet írni. Am mégis biztos vagyok, hogy te megértettél s magadnak megmagyaráztál mindent. Nem árultam el senkit, akit nem szabad, még Juhász Gyulát sem. A taknyosokat árultam el, a belőlem élő önképzőköristákat s a magam – politikátlanságát. Voila, így kell nekem éppen ezeknek prototípusa, Oláh Gábor üssön vissza. Mindegy. Csak arra kérek, hogy tovább is, sőt nem lehetetlen, gyors megdöglésem után is hidd el, hogy téged s titeket szerettelek, ezidőszerint élve szeretlek. Két nap mulva utazom Pestre s onnan szanatóriumba. Írj a Meteorba. Kollányit s Nagy Miskát különösen, de minden jó emberemet üdvözlöm. A te szerető Adyd üdvözlől, ölel s kér téged, édes Tamás, hogy Canossa-járás gyanuja nélkül számíts reá a Holnap számára is.

680. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 28.]

Édes Ernőm,
Fenyő táviratára több napos ágybanfekvő betegségem ide vagy oda, elküldöm, amit így betegen írni tudtam. Három vers, de – hiszem – nem is beteg versek. Holnap küldök még valamit, várjatok rá (mert biztos) ha várhattok. Majd a jövő számba dusabban rukkolok ki s személyesen beszéljük meg ezt. Átutazóban pár nap mulva Pesten vagyok s megkereslek benneteket. Ölel mindőtöket

Adyd.

[Címzés:]

Expressz

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

a „Nyugat” szerkesztője

Budapest.

Sajó-utca

5/a földsz. 2.

681. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. dec. 29.]

Édes, jó Adél,
 tegnap kaptam a levelét, már azt hittem nem is ér, ha jön is, itthon. Azonban az állapotom négy nap óta nagyon rosszra fordult s Lajos is ágybanfekvő nagy beteg. Itthon kell még maradnom pár napig, amíg csak egy kicsit jobban leszek, pedig a falu még jobban megöl, most már nem bírom. Magának s Dodónak küldöm az új könyvemet, az összes nekem eddig juttatott példány ez a kettő. Gyurkának nagy betegségemben, nyugtalanságomban írtam, jöjjön el hozzám azonnal. Sürgönyözött, hogy ma este érkezik s már készítik a szánat az állomáshoz. Margitnak semmi baja, a multkor gyöngékedett két napig, nyilván mert sokat evett. Hát bizony szeszélyeskedik, dohog, bolondoskodik, tervez, de édes anyás[!] s mindenki jó és türelmes hozzá. Maga azonban ne küldjön sok pénzt neki, inkább csak apró ajándékot, levelet gyakrabban, ami jól esik neki. Mert gyanus nekem az ő nagy pénzgyűjtése s az a vágya, hogy még és még kapjon pénzt. Semmire se költ egy krajcárt se, a multkor a boltban vett valamit harminc vagy negyven krajcárért s azt se fizette ki. Szóval láthatólag gyűjti a pénzt. Ma nagy öröme volt újra írt Regina néni, Berta, Jóska egyszerre. Megjött a cipő Váradról, illetve jelzik a postán. Valamint ma jelentik egy értesítővel az édes anyám utalványát is. A Bálint dolga bajos. Ő jönne s engednék szívesen. De utiköltség s pár forint kellene ruhára. Én megtáviratozom, hogy Pesten leszek s ha érzem, látom, kibírom az utat. Akkor aztán Pestre fölrendelem Bálintot s ha lehet s magam is mehetek, viszem. Nagyon odavagyok, a szívemet hallgatom egész éjszaka. És most az öcsém miatt is új nyugtalanságaim vannak. Sokszor csókolom a kezeit, Dodót, Bertát ölelem

Ady Endre.

[Címzés:]

Madame

Adéle Diósy

92 Rue de Levis 92

Paris.

682. ADY ENDRE – MARCHISIU OTÍLIÁNAK

[Érindszent, 1908. dec. 29.]

Édes Itóka,
 nincs Mindszenten más, jobb kártya. Kértem Gyurkát express, hogy látogasson meg, mert én beteg vagyok s mindenképpen szeretnék vele beszélni. Táviratozott, hogy ma este jön, szánkó megy utána az állomáshoz. Tőle majd

hallok Párisról, rólatok. Én már mennék, de beteg vagyok s talán nem látom többé Párist. Szeretettel üdvözöl

Ady Endre

[Címzés:]
Madame
de Kozmutza
Paris
22 Place Dauphine

683. ADY ENDRE, ADY LAJOS – BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 30.]

Édes Bertus, küldöm neked az Uj Versek-et, régi tartozásom. Az *Illés szeke-rén*-ből ezután kapsz. Mert nekünk sincs egy se. Kettőt sikerült gyorsan csináltatni s küldetni Singerékkal, e piszkos céggel. E kettőt Adéléknak küldöm. Boldog új évet kívánunk szeretettel

Ady Endre.

Kezét csókolja Ady Lajos

[Címzés:]
Mmlle
Berta Brüll
Paris
92. Rue de Levis 92

684. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 30.?.]

Édes, jó Fenyő úr, olyan beteg lettem, hogy újévre csak a verseket írhattam meg. A többi ígért dolgot s az Oláh és Kosztolányi-kritikát a jövő számra. Ha csak lehet, nyavalyásan is fentleszek Budapesten két nap – három nap mulva. Valamennyiöket szeretettel üdvözli

Ady E

[Címzés:]
Nagys. Dr. Fenyő
Miksa urnak, a Nyu-
gat szerkesztője
Budapest
VII. Akácfa-utca 5.
[Az utolsó sor áthúzva; alatta és fölötte ismeretlen írással:]
A Magyar Gyáripárosok orsz. szövetsége
Gresham palota, Zrinyi utca

685. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 31.]

Édes, jó Lajosom, a magam s itthon vakációzó öcsém hirtelen nagy betegsége miatt én csak legjobb esetben jan. 2-án este a gyorsal érkezhetek Pestre. De jobban szeretném, ha harmadikán érkezhetnék. Mivel azonban veled egyetlenül szeretnék találkozni, táviratozd meg, meddig maradsz vagy maradhatsz Pesten? Őlel szeretettel a viszontlátásig

Adyd

[Címzés:]
Nagyságos
Hatvany Lajos
urnak
Budapest
Nádor-u. 3.

686. ADY ENDRE, BÖLÖNI GYÖRGY, ADY LAJOS
– MARCHIȘIU OTÍLIÁNAK

[Érmindszent, 1908. dec. 31.]

Érmindszent dec. 31.

Kedves Itóka, a könyveim ma se jöttek meg Singeréktől. Intézkedni fogok, hogy megkapd. Itt van Gyurka és beszélgettünk sokat rólad. Kezeidet csókolja

Ady Endre

Sok jó ujesztendőt kíván

Gyurka
Ady Lajos

[Címzés:]
Madame
Kozmutza
22. Place Dauphine
Paris

687. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. dec. vége]

Édes, jó Zubolyom,
ezer bajomban is megírtam legjobb erőm szerint a cikket. Kegyeskedj az érte járó forintokat táviratilag elküldeni. Nemsokára Pesten ölelhetlek

Adyd.

688. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmindszent, 1909. jan. 2.]

Édes jó Gyurkám,
 te elfelejtetted s én is elfelejtettem, hogy írjak a kötetembe. Tehát így gondolom: küldök neked nevemmel egy más könyvet. Amit neked adtam, – *köttesdd[!]* be és küldd el *Itókának* s majd Párisban írok bele. Én csak reggel utazom, mert vasárnapra nem akartam föl<u> menni s Hatvany táviratozott, hogy ható|di:|káig Pesten marad. Haragszom reád: a cselédeknek, kocsisnak, nagyon könnyelműen szórtad a pénzt. Én voltam ügyetlen, hogy nem szóltam előre. Írj <m>nekiem a Meteorba, mindenről, terveidről. Én is írok neked, meglásd. Édes tiedet szeretettel üdvözli s téged ölel

Adyd.

<.> Szombat.

689. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1909. jan. 5.]

Mindenem,
 Vágyom utánad, ha akármilyen les, ha belehalok, látni akarlak s s[!] megyek hozzád. Majd megsürgönyözöm, mikor mehetek s megyek. Nem tud viszatartani semmi most már a halálon kívül. Rosszakat érzek, sejtek, halálosakat, mindegy. Az a fő, hogy még egyszer hadd lássalak, csókoljalak. Csókoljam édes mindenedet, testedet, lelkedet, multadat s holnapodat. És a szádat, te drága, édes, egyetlen minden. Csináljátok, hogy jan. 15-től kezdve közel kaphassak lakást. Csak hónaposat, mert hátha elmehetünk s elmegyünk valahova. Ezerszer, végtelenszer, halálig csókol a te hűség, k<u>:|ó:|bor kutyád.

690. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érszakácsi, 1909. jan. 5.]

Nagybetegen fekszem. Tudass gyorsan mindenről.

Adyd.

[Címzés:]
Hatvany
Budapest
Nyugat
Mérleg utca 9.

691. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. jan. 8–10.?)

Édes Lacim, öt másodperccel később érkeztem a Bristolba, mint te távoztál.
Tíz-tíz és félíg a „3 Holló”-ban írok s vagyok. Nézz be oda vagy telefonálj
Adyd.

[Címzés:]
*Ngs. br. Hatvany Lajos
urnak.*

[Feladó:]
Ady Endre

692. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 10. körül]

Édes, Minden, Egyetlen, Adél, érzem, tudom, hogy ma már minden írott vagy mondott szavam semmi. Ugy szeretem Magát, úgy él bennem, mellettem, hogy nem is tudnám azt az örültséget megkísérteni, hogy kimondani próbáljam. Ami az életnek megtart, ami jövő még lehet, az mind maga. És minden úgy legyen, ahogy maga akarja. Én már magán kívül mindenről lemondok és ez a lemondás a legboldogabb követelkezés, mert Maga, Maga, Maga, Te vagy az ellenértéke. Tulestem, sajnos, megint összetörés árán a pesti tárgyaláson. És most már csak a maga intése él bennem: egészség, hogy magával tudjak élni. Magával, Magáért s igazán még így ki nem pihenten is, az vagyok Magához, mint és milyen egy bolond, kis diák. Ha képzelt vagy némileg jogos panaszai vannak ellenem, törölje le ez az én egyetlen nagy ragaszkodásom. Érezzen engem úgy maga mellett bajaiban, kedvetlenségeiben, addig is míg újra s nagyon együtt lehetünk, mihamarabb, mint én Magát. Csókollak ezerszer, csókollak nagyon-nagyon, oh te édes, de jó reád gondolni is. A te rossz, a te mégis csak egyetlen Adyd, aki úgy szeret, ahogyan soha senki, még ő se szeretett, még Téged sem, mint most.

693. ADY ENDRE – WOLFNER JÓZSEFNEK

[Budapest, 1909. jan. 12.]

Igen Tisztelt Wolfner Ur, még a falumból, ahol mostanig pihennem kellett, akartam e levelet megírni. Czélja, hogy Önt és idejét megkíméljem esetleg fölösleges tárgyalásoktól. Én most megint külföldre készülök s természetesen, hogy ez pénz-aggodalommal jár. Ez a levelem föltétlenül diskreczióra számít s diskrecziót kér. Azt szeretném megtudni, tárgyalhatunk-e mi *Az Illés szekerén*-nek egy újabb szerződéses elintézéséről. Arról volna szó, hogy a három kiadás helyett négy kiadásra csinálnók a szerződést s a 3-ik és 4-ik kiadás honoráriumának 2/3 részét megkapjam mindjárt. Ha ez a terv lehetséges, kegyeskedjék ezt nekem mindjárt megüzenni. Címem: Bpest, István Király szálloda, Podmaniczky-utca. De mindenesetre kérem, hogy e levelemről rajtunk kívül ne tudjon más. Régi tisztelő híve

(: Kedd:)

Ady Endre

694. MEDVE MIKLÓS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 17. előtt]

Kedves Adler, borzasztóan sajnálom, hogy nem találtunk itthon, hívj fel 48–64, 2–3 között délután vagy máskor is és látni szeretnék mindenesetre. Lesz nem csak Bauer, de Ku<k>gler féle is, pá, nyomorult

Miklós

695. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 18.]

Drága Adym!

Géza bácsi volt a ministeriumban. Avval a sovány vigasszal bocsátották el, hogy minden tőlük telhetőt meg fognak tenni. Írj pár sort Garai Károlynénak. (Lesznai Annának) Báthory u. 6.

Oláh <...> egészen megtört nyomorlevelet írt nekem. Szegény fiú! Utóvégre írt olyan könyvet, mely *nekem* nagyon tetszett – így hát jó bánásmódot és hálát érdemel *tőlem*. Kár megvadítani. Ily értelemben békeszelíd levelet írtam neki.

Tíz perc mulva utazom.

Czímem:

Hotel Bellovue
Berlin.

Örülök, hogy rövid Pesten léted alatt megszerethettek.

Ölel Lajosod.

E perczben telefonálnak – valami ügy miatt lehet, hogy még 24 óráig itt maradok.

[Címzés:]
Monsieur
André Ady
Paris
92 Rue de Levis

696. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 18.]

Édes, jó Paula,
szomoruan, megérkezve üdvözlöm magukat. Miért is nem beszéltek le, hogy Párisba jöjjenek. Valóságos poklot találtak itt az én nyomorék idegeim. Majd írok levelet is. Miklóst, Micut csókolom, magának a kezeit csókolja

Ady

[Címzés:]
Madame
de *Medve*
Hotel-Pannonia
Budapest.
Hongrie

697. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 20.]

Édes Lajosom,
ügyedben minden lehető megtörtént s én hiszem, hogy szeptemberre ki leszel nevezve. De mellékesen írok gr. Dégenfeldnek is, hogy tisztántuli ref. iskolához juthass. Csak kétségbe nem kell esni, sok a jó barátunk, igaziak, s előbb-utóbb rendbejön a dolog. Én most úgy vagyok, hogy a te ügyed miatt beteg se merek lenni. Bizalom, erő, kitartás. Nekem több okom volna kétségbeesni. Ne felejtse el, hogy édes anyánkat kell kímélnünk. Minden barátomat üdvözlöm. Írj (92 Rue de Levis) s küldd be, ami engem érdekel. Ölel csókol

Endre.

[Címzés:]
Hongrie
Mr.
<E> Lajos Ady
professeur
Zilah.

698. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 21.]

Édes jó Lajosom,
köszönöm a leveledet, jólesett, mert én ide, Párisba, poklok fenekére szállottam. Majd megtudod s meglátod még, (félek, nem életemben) hogy nem vagyok én hazug, problematikus senki. Az vagyok, aki a verseit írja. De élnem nem lehet, tehát jobb lesz végezni. De mindegy, most az a fő, hogy, hogy[!] szeret egy-két ember s köztük vagy Te. Innen alighanem szöknöm kell. Hova, nem tudom. De Te csak ide írd. Ölel, nagyon szeret

Adyd.

[:Csütörtök.:]

699. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. jan. 27.]

Édes Ernőm,
e számra sok bajom, undorítóan sikertelen dolgaim miatt csak verseket küldhetek. Mindnyájatokat öllelek, a jövő számra verseken kívül más és sok dolog is küldődik, ha élek.

Adyd.

[Címzés:]

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

a „Nyugat” szerkesztője

<VII. Akácfa-u. 5.>

Budapest

<Hongrie> VII. Sajó u. 5/a [keresztbe írva:] földszint

[Feladói cím:]

Exp. Endre Ady

92 Rue de Levis

Paris.

/Kézirat/

700. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. jan. 28. előtt]

Nagy, jó barátom Bandi!

Úgy kezdem a hogy 1850 körül szerelmes leveleket kezdtek: Maga nem is tudja galambom, hogy maga mit jelent nekem. A német könyvembe is bele

kerültek az Ady-eset tanúságai. Úgy hívják azt a fejezetet, hogy: Der Dichter als Erlöser oder Der Werth des Überdrusses. A mi magyarul annyit jelent A költő mint megváltó vagy a Megúnás értékéről. Szóval theologiai és nemzetgazdasági értekezés. Szól pedig arról, <mi> hogy a fiatalság hogyan tapogatózik, mily szerencsétlen az apák adta, örökölt világnézésben, míg jön az a genialis, hóbortos vagy szemtelen Valaki, a ki a dolgokat először meri a maga szemével nézni. <Ezt a nagy> Aztán beszélek róla, magamon érzem, mint viszi ez a Valaki, az embereket önmagukhoz stb. Szóval, az Ady-eset filozófiája.

Sándor bácsinak tegnap sikere volt. Részeg magyarok korteskedtek a színházban. A sajtó véleménye megoszló. Ha vasárnap lesz publicum, sok pénz jelent. Ő maga hihetetlen kedvesen drukkolt.

Gyalázatosan sokat mulatok. Nők, nők és nők. Borzasztóan jó itt. Bevallom, hogy nem vagyok válogató. Fő a változatosság. Akad köztük pár a kit el nem felejték, ha 70 évig élek is.

Ma Brody[-]lakoma Reinhardtnál. Hofmannsthal ott lesz. Tegnap kérdezősködött, hogy mit csinál az a nagy költő, a kiről neki tavaly beszéltem. Mondtam: sok bolondot és nagyszerű verseket.

A Pesti Naplónak fabricálok Palidöngető tárczát Uj értékelések czímen. A Népszavát láttam. Ignotusnak a Magyar Hírlapban Bársonnyal folyik polemiája a te dolgodban. Nem olvastam. A Független Magyarországnak olvastam rosz tárczát az Illés szekeréről. Az illető, Pogány nevű (?) nem szereti, hogy hangod néha békés, lemondó, fáradt. Az illető harczot kíván. Az illető engem elmond minden szépnek-jónak. Az illető idióta.

Ha Párizst elhagyod jere hozzám – márczius végén együtt[!] utazunk haza. Öcsém címe: Hotel Meurice Paris. Röpíts feléje levelező lapot. Írtál-e Gézáéknak?

Nagyon jól tennéd, ha írnál pár sort.

Ölel
Laczi.

701. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

Édes jó Lajosom,
Pálunk cikke butább, mint a Duk-duk-cikk, de kissé nemtelenebb is. Mai, harcképtelen állapotomban egyszerűen csak tudomás<a>|:u:| veszem. Bizom én még az idegeimben és inaimban. Egyszerre rugok vissza öt-hat csípésért, ha erőm egy kicsit visszajön. Mit csinálsz? Én semmit. Nem tudok dolgozni s Páristól nem kaptam több enyhülést, mint Érmindszenttől. Lehet, hogy haza is megyek már február végén, ha addig nem jön meg a dolgozó erőm vagy egy másik, gyógyuló tervem nem sikerül. Öcséd mikor jön ki? És te nem

jössz-e, jöhetsz-e hamarabb Párisba, mint Pesten tervezted? Nyugatékről[!] se tudok semmit. Jegyemet megkaptam tőlük. Írni csak verseket írhattam, de talán ezekkel is lekéstem. Ama bizonyos tervelt versek közül valók, de még mindig nem tudtam (talán ez a бүдös neuraszténiás, álmatlan, nyugtalan állapotom az oka) a napról-napra való vallomás igazi, forró és becsületes módját eltalálni. Ezek csak akarások még. Barátaim, akik tudósításokat ígér<n>|:t|ek, mit se írnak, lapokat se látok. Azaz a Népszavát olvastam ma, ahol Csizmadia költőtársam, szegény, szapul engem nagyon szánandóan. Írj, ha van időd. Őlel nagy szeretettel

Adyd.

|:Csütörtök:|

702. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

Édes Lajosom,
mindenek előtt indíttasd meg két-három hónapra a Szilágy-ot. Ügyedben Moskovitz írt nekem. Harmadszor volt Apponyinál, de Apponyi csak azt ígérte, hogy „jóindulattal fogja elintézni” kérelmedet. Most tehát Tóth János és Ignotus (gróf Andrassy) szorításától függ minden. Ne edd magad, muszáj ennek meglenni s meglesz. Kérlek, tudass hogy Somogyi Bandinak írtál-e avagy én írtak? Nem igen tudok dolgozni. Február végén Nizzába akarnék menni. Ha ez nem sikerül, haza kell mennem. Van-e láрма otthon a könyvem körül? Az én kedves barátaim nem írnak semmit. Hatvany, akivel nagy-nagy barátságban vagyunk, küldött be Berlinből egy Farkas-Pál-féle szennyes tárcát. Pénzem van még egy-két hétre való s azután, nem tudom, mi lesz. Medvéék ígértek, ha nekik sikerül egy kölcsön, négyszáz forintot nizzai tartózkodásra. Nem nagyon bízom benne. Hatvanytól pedig *most* el se fogadnék semmit. Vigyázz magadra s édes anyámnak írv gyakran és bízó, derült leveleket. Az én neuraszténiám nagyon súlyos s az alkoholt is nehezebben nélkülözöm, habár mérséklem, amennyire tudom. Írj mindenről, mindenkiről. Üdvözlöm jóembereinket. Csókol

Endréd.

[Címzés:]

Hongrie

Ady Lajos

tanár urnak

Wesselényi-kollégium

Zilah.

703. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

Kedves Jó Paula,
 ugy gondolom, hogy Maguk még mindig Budapesten vannak. Levelező lapomat megkapták? En már ilyen vagyok: csak panaszkodni tudok Maguknak. De igazán van okom reá. Párisban kevesebb megnyugvást találtam, mint vártam, pedig alig vártam valamit. Barátaim, akik nagy ígéreteket tettek, hogy tudósítanak engem érdeklő magyar ügyekről, egyértelműen hallgatnak. Másfél gramm trionil mellett is szörnyű ideglázakat szenvedek át éjszakánként. Az egy Hatvany Lajosnak jutottam eszébe, aki Berlinből írt, illetve beküldött egy Wolfner-Pál-féle, bennünket csufoló, szamar cikket. Majdnem olyan buta, mint az én Duk-Duk-cikkem, de nemtelenebb. Mi van a montekarlói[!] tervvel? Azért írjanak erről, hogy hátha mégis megcsinálhatom, hogy pár hetet ott töltsék magukkal. Írjon pár sorth vagy Maga vagy Miklós. Diszkrétebb csalódásaimat nem akarom papírra bízni. Talán találkozunk még személyesen. Kezeit sokszor csókolja, Miklóst és Micut öleli, csókolja szerető

Adyjuk

Csütörtök, 92 Rue de Lévis

[Címzés:]

Hongrie

Madame

Paula de *Medve*

Hotel Pannonia

Budapest

704. MEDVE MIKLÓS, MEDVE MIKLÓSNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. vége]

Kedves Bandus,
 nagyon örült Paula levelezőlapodnak. Még talán 6 napig maradunk. Remélem, jól megy a dolog és 2–3 hét múlva írhatunk, hogy jöjj hozzánk. Írj, mi van ott, [Párisban:]? Idegölő? Idegölőbb? Írjál. Nem vagyok jól. [Olvashatatlan szó, talán: Ölelünk] Micza is és [olvashatatlan szó]

Medve Miklós

Paula

705. ADY ENDRE – SCHÄFFER GYULÁNAK

[Párizs, 1909. febr. 1.]

Testvéri szeretettel köszönöm meg a Népszavában írott írását. Többre bocsúlom ezer „kimerítő” kritikánál. Testvéri szeretettel

Ady

[Címzés:]
Schäffer Gyula
urnak mázolósegéd
VII. Szövetség-u. 2. I. 13.
Budapest
Hongrie

706. MOSKOVITZ GEYZA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 1.]

Budapest

Február 1

Igen tisztelt kedves barátom nagyon bocsánatot kérek hogy szíves soraidra csak ma válaszolok, legyen mentségem igazán soron kívüli elfoglaltságom, mely arra kényszerít hogy akaratomon kívül úgy az illem mint hajlamaim törvényei ellen is, nem egyszer vétkezem. Igen örülök hogy házam körén belől kedélyesen érezted magadat és remélem hogy visszatérted alkalmából újra örvendeztet|t:|sz. Kedves fivéred ügyében újból is eljártam és ügyét nem fogom elejteni. Remélhetőleg sikert aratunk. – Igen becses és bizonyára élvezetdús parisi idődet nem akarván soraimmal fecsérelve igénybe venni, fogadd szívélyes őszinte nagyratartásomnak ezenneli kifejezését. Jó mulatást kíván a gyönyört értékelni tudó de azt senkitől sem irigylő

Moscovitz Geyza.

707. LESZNAI ANNA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 1.]

Kedves Ady – épen most mikor írni kezdek – most hallom hogy az öregek (náluk írok a dohányzóban) is ma írtak magának. – Külömben én mindennap „írtam magának” nem papíron de gondolatban. Mert Ady ki nem *csak* érez mint Lesznai Anna – annyira tiszteletre méltó egyén szemeimben, hogy legjobb esne néki „vonalzott irkalapon szépírásbetűkkel írni” mint gyerekkoromban az ünnepi gratulációkat. Nagy örömet okozott nékem a maga kedves barátságos levele, igazán hálával vettem hogy gondolt rám – és van számomra mondanivalója. Mindnyájan megszerettük magát – és gyakran emlegetjük

Adyt a kedves barátságos embert – a másik mellett. Én őszintén vallom – még nem tudtam „összeszeretni” a kettőt – a rettenetes nagy és szép mesebeli imakönyvek apját – és a másikat kit megszerettem volna akkor is ha sohasem olvastam volna költeményét. Igazán őszintén várom, hogy Isten segédelmével találkozzunk. Üdvözli magát és Párist

Garai Máli

708. POLÁNYI KÁROLY – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 2.]

Bp. 09. II. 2.

Galilei Kör

Bécsi u. 4.

Kedves Ady,

ujra valami nagy márciusi ünnepre készülünk. Mindenki egy véleményen van, hogy annak csak egyetlen tisztességes, méltó és teljes módja van: Ady Endrének kell a magyar ifjúsághoz szólania.

A Vigadó nagytermében rendezzük az ünnepet, Kernstock[!] Károly fogja a meghívót rajzolni és Ady Endre fog ott beszélni. Akár röviden szólani, akár versét olvasni, akár ujat, akár régit.

Itthon lesz Ady akkor? Magát látni, hallani akarják, magát úgy akarják szeretni, mint aminő szeretettel nem szerettek nálunk Petőfi óta senkit. Egy emberéltre, egy Ady életére elég lesz, amit itt fog látni, itt fog érezni ha eljön közeánk, a maga országába. Jöjjön!

Itthon lesz akkor? Vagy meg teszi, hogy haza jön az ünnepre? *Meghívjuk, jó?* |:Vagyis vállaljuk a költséget.:| Tegye azt, amit jónak lát. Az utolsó gyönyörű verse óta dupplán[!] szeretem magát. Végzett azzal, ami nincs, és ott akar élni, ahol a dolgok <ott> vannak. Az pedig a felelőségek országa.

Kedves Ady, kérem gondolkodjék azon hogy mennyire és miért szeretjük magát és felelje azután azt, amit jónak lát.

Szeretettel és tisztelettel

Póányi Károly

709. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 4.]

Édes, jó Lacim, kaptam választ is már Geyza bácsitól s Lesznay[!] Annától. T. i. a te első leveled előtt írtam nekik. Őcsédnek írtam még nem jelentkezett. Szeretlek s jó dolog, hogy <,> Te vagy. Mi lesz? Nem tudom. Ölel

Adyd.

[Címzés:]
Monsieur
L. de Hatvany
Hotel Bellevue
Berlin.

710. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 6.]

Kedves Lacim, élsz? Én bizony isten már nem élek. De így is igazán szeret

Adyd.

[Címzés:]
Mr. Dr. L. de Hatvany
Berlin-Moabit
13 Tille Vardenberg-Str. 13.

[Feladói cím:]
E. de Ady
15 Rue de Constantinople

711. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 7.]

Édes Lajosom, nagyon elnéző, igaz, jó emberem,
most köszönhetem meg kedves, megnyugtató lev. lapodat. Ezer nyavalyám
van, végemet járom s nem tudom, melyik nap intéz el. Készülök különben
haza – ok és cél nélkül, de megyek. Páris nekem nem Bakonyom már, de Ör-
dögszigetem. Dolgozni nem tudok, híreket se veszek sehonnán, egy kicsit
már meg is haltam. Irigyellek téged, ha mindjárt kételkedem is Goethei mi-
voldban. Még se járná, hogy te igazán olyan boldog, harmonikus légy, mint
amilyennek mutatod magad. Ha irsz, még ide írj Párisba:

15 Rue de Constantinople.

Ölel, nagyon szeret
Adyd

Vasárnap.

712. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 8.]

I. Városmajor u. 57.

Budapest, 909. II. 8.

Kedves és tisztelt Barátom. Nagyon örülnék, ha csakugyan írna a Ritoók Emma könyvéről és egyéb dolgokról is, a mik a H. Sz.-ot érdeklik.

Az Ön új verskötetéről Lukács György fog írni. Ugy érzem, hogy a tömérdek kritika közepette, mely az Ön költészetét kíséri ép[!] a legfontosabb és a legtörténelmibb szempontok még mindig észrevétlenül maradtak. Talán Lukács <észrevesz> |:megsejt:| egyetmást abból is, a mit Hatvany nem látott meg.

Jó munkát és kedvet kíván

tisztelő híve és barátja

Jászi Oszkár.

713. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. febr. 8.]

72. av. d'Iéna[?]

Kedves Barátom

Nagy örömmel látnálak máma vendégemül vacsorára. Ha convenial neked, úgy légy kérlek 1/2 8-kor a Café de la Paixben ahol várni foglak. Kandó Laczit is meghívom, aki neked nagy b mul d.

Szívélyesen  dv z l

Hatvany

Csak az esetben kérek választ, ha nem lehetsz ott a rendez vouns de akkor azonnal kérem a választ, hogy m g 5 órakor otthon találjon.

[Címzés:]

Monsieur

André Ady chez Mr. Diósy

92. rue de Levis

714. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 9.]

 des Ern m,

hogy k shettem  n le a multkor a versekkel? Remélem e versek már idejében jönnek. Add együtt valamennyit[!]. Ma kedd van. Szerdán adok f l prózát, pénteken ott lesz. Várjatok reá. Lehet, hogy Fenyő számára az önéletrajzot is

küldöm már holnap. Ignotus miért haragszik reám? Mi van veletek? Fenyő írjon. Ölel

Adytok.
Kedd

[Címzés:]
Hongrie
Nagyságos
Osvát Ernő
urnak, a „Nyugat”
szerkesztője
Sajó-u. 5/a fldsz. 2.
Budapest.

[Feladói cím:]
Exp. E. Ady
15 Rue de Constantinople.
Paris. Kézirat.
Sürgős.

715. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 11.]
Báthory-utca 3
1909 febr. 11

Kedves Bandim, ne vedd figyelmetlenségnek vagy szeretetlenségnek, hogy leveledre nem válaszoltam. Csak: igen rossz állapotban vagyok, s ez nálam rettenetes fáradtságban mutatkozik s a tollfogástól való irtózásban. Ujságot ugysem mondhatok – itt minden a régi utálatos. Gondolj ránk s adj hírt magadról, nem nézve, hogy én mit s hogy felelek. Ölel szeretettel

Ignotus

716. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. közepe]

Édes, jó Lajosom,
öcsédet magamhoz invitáltam, próbáltam meghódítani, de – úgy látszik – okos embereknél |nincs| szerencsém. Bejelentem azonban Neked, hogy indiszkrét voltam s a nőkről szóló jelentésem elárultam. Haragszol? A Ferenc fiu nagyon kedves, bölcs ember, azon kezdte, hogy ő fűtyü<m>l az irodalomra. Be boldog ember. Hát te mit művelsz? Én (talán, *nagyon* talán) le fogok menni Medvéékhez San-Remóba két hét múlva. Nyavalyás vagyok, munkát-

lan, impotens, utálatos. Nem volna ideje már is egy gyorsvonat elé feküdni?
Ölel a te szegény, szerető, nem rossz

Adyd.

717. NAGY ENDRE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

Édes Barátom!

Egy fenét iratok zenét azokhoz a versekhez! Gyilkosság volna! Minden este kiállok, felolvasom és a publikum (mindeneste roskadásig) – úgy megtapsolja, mintha egy vicc volna Faragó Jenő tollából. Milyen idők! Még megérjük, hogy egy „közönség kedvence” leszel! Itt volt tegnap este Singer (a Wolfner Singerje) és majd kiugrott a bőriből. Azt mondja, van náluk egy könyved és ez jó reklám – márhogy nekik.

Az a „Catullus”, a „Katóka” és a „Nyomor” a leghatásosabb. Az „Ö”-kről valót is fölolvastam, de nem nagy hatással. Hát abbahagytam. A „Budapest éjszakája szól” nekem a legjobban tetszik. A „Kató”-t megveszem tőled, mert ahhoz mégis csináltak muzsikát a Reinitz-cal. Bolondod és az a mániája, hogy neki mindenhez muszáj zenét csinálnia.

A munkásoknak átadtam üdvözlötedet és verseidet. Közben egy kicsit <felelte> beleszóltam abba a vitába, ami a Népszavában folyt a vörös hülyék között. Megmondtam, hogy frászt vagy Te „modern”. Mindig csak a talentumtalan a modern. Rajtad nem politur van, hanem a szobrok patinája. És bitang, aki egybe soroz azokkal a kamerúni szerecsényekkel, akik orrukra patkoltatják a rézsarkantyút és azt hiszik, hogy most már ők is lovassági őrnagyok.

No és most beszéljünk biznesszről. Küldd be hozzám a verseidet, utasítással együtt, hogy melyiket melyik laphoz juttassam. Én előbb itt este fölolvassom és másnak[!] küldöm híven a redakciókba. Ezért küldök neked havonként száz francot. Kutya-kevés, de talán jobb a semminél. A „Kató” vers megzenésítési jogáért, valamint minden más nótára alkalmas versért jár ötven korona. Gilt?

Ölel barátod

Bandi

718. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

Kedves Ady,

sok minden nyugtalansággal, szomorúsággal megzavart napokat éltem át. Anyám komolyan megbetegedett, megoperálták, féltettem őt, mostanában egy kicsit jobban van. Egyébként is rángatnak jobbra-balra a bajok, fölöttük a rettenetes nyavalya, öt-napos, egy hetes, váltakozó süketeségek.

A viharokat olvashattad, amik körülötted történnek és viharzanak majd továbbra is, mert a pártvezetőség, egyenesen felszólította az elvtársakat a vitára. A magad részéről izléssel, hódítón válaszoltál, a versed mindenfelé különös nagy hatást okozott. Vidéken agitáló elvtársaktól tudom, hogy az országban is, ilyen volt a hatása a versednek; Garami Abbaziából – ahol még pihenteti idegeit – írt, hogy küldjem hozzád az üdvözlését. Bizonyos az, hogy akiknek szavuk van a pártban, azok a te embereid, a tömeg pedig mindinkább a tiéd lesz. *Neked* semmi képen sem ártott ez a hercze-hurcza, *Csizma-diának* igen. A redakció is a tiéd, forró éjszakát okoztunk nekik a napokban, Reinitzet elvittük magunkkal és elmuzsikáltattuk a verseidet. Közöttünk van egy csomó munkás-származású ember; megmámorosodtak az éjszakától. Weltnernek folytonos attackjai vannak érted, úgy harcol, mint egy oroszlán.

Benének jól esett az üdvözléted, <melynek> amelyet teljes egészében adtam át, Kunfi is szeretettel köszönt, közelebb írni fog neked.

Igazán hazajönnél? Talán helyesen is teszed, ha bánt a milieu, vagy a pénztelenség. Pesten, Mindszenten békében megélsz, ha pedig nagy a nyugtalanságod, olcsón, könnyen lemehetnél Abbaziába.

A Pesti Naplóban jelentek meg írásaid. Nem kaptad meg a pénzt értük?

Szini Gyula marciusban alighanem kimegy a feleségével együtt Párisba és hosszabbideig[!] ott akar maradni. Írj magadról, beszámolóbban, mégis te könnyebben veted gömbölyű betűidet, mint én ezeket a rettenetes szarkalábakat.

Környezetedet melegen üdvözlöm,

ölel
Révész

719. MEDVE MIKLÓS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

Kedves Bandink,

Micza is beteg volt, hülés nagy láz – jobban van. Nem tudok még semmi bizonyosat, semmi jót. Csak lenne. Rossz itt. Csókol

Medve Miklós

Paula is meghült.

720. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. febr. közepe után]

Kedves Bandi, te pokoli fiú!

Mi az ördögnek vagy indiskrét. Képzelem szegény Ferit, hogy megijedt. Miért hiszed, hogy Feri okos ember? Kettőnk közt én vagyok a józanokosságú.

Hogy az irodalomra fűgyül... az igaz. De csak azért, mert neki nem eléggé igaz művészet. Neki a művészet zenénél kezdődik.

Sándor bá' tegnap utazott el. Darabja bukott, de ép úgy hiszi, hogy sikere volt, mint Molnár. Különben üzletnek üzlet... még pedig nagy. Sorra jelentkeznek a vidéki színházak. Egy kis papírczédulán, melyet szobájában felejtett, találtam a következő feljegyzést:

Kenéznék[?] írni... jöjjön az előadásra

Dusénak írni, hátha szerep neki

Ugy-e csókolnivaló? Te, ha megint indiskrét lész, verstermő fejedet veszély fenyegeti. Beveretik. (Ne félj – gyáva zsidó vagyok.)

Nem írok többé, alig olvasok. Sok az élet. Még soványabb vagyok mint valaha. Tegnap este jó Hauptmann Gerhardt atyusnál voltam. Souverain volt. Vasárnap megint együtt[!] leszek vele. Ma sűt a nap, mindjárt öltözöm és sietek ki Berlin környéki tópartra, hol valakivel a ki szép is kedves is és olyan a hangja, hogy bele lehet örülni, a magyar irodalom ujjáteremtése céljából, szánkázni fogunk.

Bizony szeretném, ha te idejőnnél hozzám. Sándor bá' jövő hét elején itt lesz, regényírandó, Lengyel holnap tér vissza s Biró–Vészi colonia is megbocsátja kisebb-nagyobb gagságaidat s tárt karokkal vár. Molnárné itt van – ugy sejtem vissza se tér többé.

Öllelek Bandi
Laczdí

Léda asszony kezét csókolom. Az Illés szekerén nagy a hallgatás lapszerte.

[A megszólítás fölött fejjel lefelé:]

Ép most jelenti kiadóm, hogy könyvem második kiadást ér. Írok hozzá bevezetést, a könyv tendenciája ellen. Leduk-dukkolom az egészet.

721. WOLFNER JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 17.]
Budapest, 1909. febr. 17.

Kedves Uram!

Levelét rögtön elintéztem azzal, hogy a tegnapi póstával küldtettem címére 200 – koronát. Kétszázat és nem négyszázat azért, mivel a pénzügyi és üzleti viszonyok nagyon rosszak. Óriási kiadásaink vannak, künnlevőségeink pedig nagyon nehezen folynak be. Ezek a körülmények kényszerítenek bennünket, hogy kiadásainkkal a legszükségesebbre szorítkozzunk. Remélem, hogy a 200 – kor. egyelőre elég lesz a gyógyulásra.

„Az Illés szekerén” aránylag szépen kél. Hogy ez mennyit jelent számokban azt egyelőre bizony még megközelítőleg sem tudom, mert a könyv legnagyobb része bizományban van a könyvárusoknál. Lehet, hogy elkelt 800,

de az is lehet, hogy csak 300. – Itt küldöm a szerződés ellenlevelét és „A végtelen szerelme” című verset.

Engedje meg, hogy mint tapasztalt kiadó egy tanácsot adjak: A szerzőnek mindég érdeke, hogy összes könyvei lehetőleg egy kiadónál jelenjenek meg. A kiadó sokkal többet áldozhat terjesztésre, ha több könyvről, – mint ha csak egy könyvről van szó. Kedves Uramnak három könyve eddig három kiadónál jelent meg. Ajánlom válassza azt a kiadót, akivel az összekötetés önnek a legkellemesebb és az újabb könyveit mind egy helyen adja ki. Ez sokkal jobb önre nézve. Remélem, hogy „Az Illés szekerén” a szerződésben megállapított 3 év előtt fog elkelni.

Minden jót, főképp pedig jó egészséget kíván és szívből köszönti

Wolfner József

722. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. febr. 18.]

Édes Bandim,

a „Holnap” új antológiát fog kiadni. Szeretnénk ha március 15-re megjelenhetne, annyival is inkább, mert soha kedvezőbb időpont egy könyv megjelenésére nem volt. Fől van minden kavarva, a kíváncsiság az idegességig feszült – egy jó Holnap kötet és körülbelül nyert ügyünk van. A Társaság *minden egyes tagja* fokozott ragaszkodással viseltetik irántad, szeretnek, vágnak közöttük látni s neked még is csak érezned kell, hogy ez a fiatalság a Te műved eredménye. Te voltál, neked kell a vezérnek maradnod. Ügyes fogás volt a pestiektől, mikor a Holnapot kétfelé különítették, hogy úgy elbánhassanak vele. Azt tudtam mindig, hogy a szíved velünk van, nagyon kérlek édes Bandim, ne ugorj bele a taktikájukba – az egész társaság nevében kérlek legyünk együtt. – Lesz benne örömd, tudom előre. Küldjél 15 verset, ha nincs annyi készen új, engedd meg, hogy az „Illés..”[-]ből kiegészítsük. A kötet szerkesztésével engem bíztak meg, ugyszintén egy nagyobb tanulmány megírására – az elején – amelyben a jelenlegi helyzet – irodalmi helyzet – kifejlődését, állását, a Te eljöveteledet, jelentőségedet, a Holnap szerepét, feladatait fejtegessem. A társaság maga, még soha, sehol sem nyilatkozott. A tanulmány tónusa nagyon tárgyilagos lesz, de egytuttal lesújtó a baglyokra nézve. – Úgy szólván már egészen készen van.

Az eddigi poéták közül Balázs Béla tett ki leginkább magáért, nagyon szép dologgal jött. Babits nekem csalódást hozott, ámbár elég erős, de többet gondoltam róla. Egyáltalában nem látom indokoltnak azt a nagy rajongást, amivel iránta viseltettek. Hideg, és bravuros, de nem vérbeli lírikus. Juhász nagyon sokat fejlődött, édes és igaz, persze... Emőd és Dutka a napokban adja át verseit, Miklós Jutka, amilyen volt.

Nagy a munka kedv és jól alakúl a talaj egy modern lap alapítására – amit most is azt mondom, neked kell a kezedbe vened. Azt hiszem az őszire meg lehet indítani; az égre kérek gondold meg ezt a dolgot és dolgoz[z] egy lap megindítása felé. – Ránk mindig számíthat[sz], soha őszintébb szeretettel és megértéssel nem ragaszkodtak vezérhez, mint mi hozzád – de lapot lapot s neked az él-re kell állanod.

Magam is bomlok, nem tudom mi vár rám, de úgy tetszik néha, mintha minden össze forogna a fejem felett. Piszkos állapotok vannak itten, s aki a kapzsi „köz”-be be nem tud, v. akar illeszkedni, annak tönkre kell mennie.

Édes anyádtól kértem meg a címedet s bocsáss meg, hogy zavartalak párisi magányodban.

Ölel és csókol

Kollányi

[Címzés:]

M.

E. de Ady

Páris

Rue Levis 92.

[Feladói cím:]

Feladó: Kollányi Boldizsár

kir. mérnök

Nagyvárad

(:Hongrie:)

723. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. febr. 20.?)

Édes, Jó Paula,

no, hogy Maga is írt, mert a Miklós két levelét még ma is hasztalan olvasom. Kérem Magukat, mentsenek ki innen csak két-három hétre: nagyon meghálálom. Ha azt jelenteném, hogy megbolondulok, ez nem új, de nagyon – kevés. Kérem, ha írnak, írjanak e címre:

15 Rue de Constantinoples Hotel de l'Europe.

Remélem s biztosan: most már mindnyájan egészségesek. Akarják, egy csöppet értem, de első sorban magukért, hogy pihenjünk, nézdegéljünk jó helyen egy keveset. (Most már Bécsben vannak s nem leszek indiszkrét, ha elárulom: nagyon kedves levelet kaptam Lesznai Annától. Hatvány Laci is frogat s Feri pedig meglátogatott.)

Írjon, írjanak s ha kell táviratozzanak. A Maga kezeit csókolja Micát és Micut szájon csókolja

Ady Endre

724. ADY ENDRE – GÁRDOS ALFRÉDNAK

[Párizs, 1909. febr. 20.]
Szombat

Kedves és Tisztelt Gárdos Uram,

Őn a nagy filozóf, aki sok mindent lát, figyel és ért, meg fog engem is érteni. Voilá: nem próbálok hizelgő előszót fabrikálni e levelemhez, de kirukkolok, hogy nekem sürgősen szavazzon meg száz koronát. Annyira sürgősen, hogy akár sürgönyileg jöhet, ha lehet és ha valóban – jöhet. A címe ez volna: előleg a Vér és Arany második, biztos kiadására. Semmi összeg, de most nem dolgozom, beteg vagyok s minden rámfér, sőt nagyon-nagyon kell. Ugyis (és ezt ne vegye csak az ügy érdekében írott valaminek, mert személyesen is mondtam már) ha érdemes lesz valamit még tőlem kiadni, sohse megyek máshova, mint Franklinékhoz. Megbántam, hogy egy gyöngye percemben más tettem, de ez maradjon titok. Kérem vegyen magának időt s fáradságot, hogy e kis ügyet (nagyon sürgős) intézze el. És ez ne zavartassék össze a Magyar Könyvtár dolgával, mely más és szintén most intéződik el. (Nem anyagilag, hanem holnap küldöm be teljesen új verseimet e füzet számára.) Nagyon kérem, valami gyors s egyszerű módot lelni, hogy a pénzt hamar megkaphassam. Tessék talán táviratoztatni, ha nyugta kellene előlegesen. De talán száz koronánál s Ady Endrénél utólagosan is megy ez. Régen és sokszor tapasztalt kedvességét köszönve s barátságára apellálva maradok tisztelő, igaz hive

Ady

15 Rue |:de:| Constantinople
Paris

725. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

Édes Lajosom,

türelem, türelem és ne szomorítsd édes anyámat. Návay Lajos megy megint ügyedben Apponyihoz. Címem:

E. de Ady
poste restante
Monte-Carlo.

[Címzés:]
Mr. L. Ady
Zilah
Hongrie

726. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

Kedves Lajosom,
nem tudom, mi lelt, miért nem írsz. Nem vagyok bővében a baráti kezeknek. Nyomorék állapotomban hiányzik a te megemlékezésed. Öcséddel vagy háromszor találkoztunk már: érdekes fiu, de cukorgyáros lesz. Kár érte, de das ist das Leben. Írj, Írj, írj: Ölel

Adyd.

[Címzés:]
Mr. L. de Hatvany
Hotel Bellevue
Berlin

[Feladói cím:]
Ady
92 Rue de Levis

727. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 23.]

Édes Ernőm, Nyugatot még nem kaptam, se semmi választ. Utasítást, parancsot, egy kicsi levelet legalább. Egyelőre itt egy szép vers. Talán holnap megy más is. Ölel benneteket

Adytok

[Címzés:]
Hongrie
A Nyugat
szerkesztőségének
Osvát Ernő urnak
Sajó u 5/a fldsz 2
Budapest.

728. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. febr. 23.]

Drága lelkem, poétám Bandi!
Ne neheztelj reám kérlek. Csak lusta voltam. Ezenkívül meg sok a levél- és könyvírnivalóm. Sokat is alszom, sokat szaladgálok, sokat beszélek, sokat ölelek. Nem tehetem azt a mit szeretnék, a barátokkal nem correspondálhatok rendesen: Ignotusról se tudok semmit. Feri öcsémről se. Hogy te bennem élsz, arra tanúm az a három kötet Ady, mely<[:ek:]>től sohse válok el. Ta-

núim a hozzám járó magyarok és németek, kik menthetetlenül hallanak rólad. Különben a legujabb Nyugatban csoda vagy. Csodább a rendesnél is. Szívárvány-versed ama sok sikerült vers közt, melyben magadat és rendeltetésedet mondod el, tán a legsikerültebb. Nem tudok betelni vele. <Naplo> Iskolai példa lesz. Naplódát ne hagyj abba. Szűz, szent könyv lesz, ha meglesz. Az az egyetlen *epos*, melyet meg kell írni. Neked kell megírni.

Hogy az Illés-szekeén még mindig ül a csend – ez bosszant. Tudom, hogy mindegy. Hisz kiről nem írnak? Ez a hallgatás, húzódozás – hódolat. De azért mégis botrány. Én röstelek róla írni. Meg aztán magamfajta akkor tud csak írni, ha lelki elválások teszik szabaddá. Mihelyt *szempontjaim* vannak, túlhaladtam a dolgot. Verseidet illetőleg nincsenek szempontjaim. Végigszeretném őket idézni. Valami ilyest tervezek a *Napló* számára.

E napokban itt járt német kiadóm. 12 kötetes magyar írótárt tervezünk. Bródy, Gárdonyi, Tömörkény, Molnár, Mikszáth, Baksay, Szini–Jób, Ignó, Biró, Ambrus, <Kóbor?><Heltai?> Herczeg. Novellák. Bár akadna hozzád méltó versfordító. Te vagy a mi mondanivalónk. Azért ezek a kis novellakötetké is jelentenek majd valamit. Még a dolog ki nem alakult. Vésziékhez vittem a kiadót, ki a könyvek felét Magyarországon szeretné eladni. Ezt biztosítani kell. Szóval érintkezésbe kell lépni akademiával, casinókkal, tán állami subventióra is lesz szükség. De impozáns volna.

Molnár itt van. Még nem láttam_[.] Mit szólsz Lengyel ügyéhez? Darabja rossz s így nem lehet érdekében felszólalni. Ez fáj nekem. Különösen bosszantó, hogy ez ügyből kifolyólag a Nemzeti Színház visszautasította a majdnem elfogadott és jó Nagy fejedelmet. Ó hazám.

Tavalyi könyvem új kiadást ér. Új könyvemen nyögök. Párizs csak májusban lát. Haza aligha megyek. Szép volna, ha idejőnnél. *Kényeztetnélek.*

Ölel

HLajosod.

Nincs levélpapírom. De így is jó.

[Címzés:]

Monsieur

André Ady

Paris

92 Rue de Lévis

729. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 25.]

Édes Ernőm,

eztúttal még egy versen kívül mást nem tudok küldeni. Egyébként megfogadom Fenyő tanácsát: nem polemizálok. Ellenben küldök novellát, figyelőt

stb. Az önéletrajz szükséges? Kérlek, nem kaptam meg a legújabb Nyugatot. Címem: 92 Rue de Levis. Szóval a réges-régi. Ide kérek lapot, pénzt. Ölel mindőtöket

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys.
Osvát Ernő urnak,
a Nyugat szerkesztője
Sajó-u. 5/a fldsz. 2.
Budapest.
Hongrie

[Feladói cím:]
Exp. E. de Ady
92 Rue de Levis
Paris.

730. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 27.]

Kedves Ady,
ezt a levelet azért írom, ha nyugtalankodnál Marczial, Kadosa Marcell nevű ügyvéd-állat mai pimaszkodásáért, ami a Népszavában megjelent, hogy kutyába se vedd ezt a rongyos firmát. Az egész redakció fölháborodott ezeken a bomírtságokon, mégis leadták, a pártvezetőségi ukáz és elveink alapján. Engem egész nap nagyon böszít ez az eset, hogy fáradtan, dögölten is írok neked most éjszaka. A nyomorék különben a legostobábban végezte a dolgát; ez a prozelita-fiskális ír olyasmiről, hogy emberek meglesik mi tetszik nekünk és azzal jönnek be közénk, a hasznukat keresve – mindenki tudja erről a rothadt zsidóról, hogy azért szájaskodott közöttünk, hogy szakegyesületek ügyésze lehessen; éppen azt a versedet bántja, amely még a legdühösebb embereket is lefegyverezte, még ma is konstátálom az eleven, hódító hatását.

Tehát ne bokrosodj, az ilyen silány fráter meg nem érdemli, hogy a semi-<s> szava komolyabban hangozzék, mert <ez az> az ember törődik vele.
Írj, ölel

Révész

731. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 28.]

Öllelek, Lajosom.

Adyd.

[Címzés:]
Mr. Louis de Hatvany
Hotel Bellevue
Berlin.

732. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 1.]

Édes Lajosom, két-három hétig írj poste restante Monte Carlo E. de Ady. De írhat sz párisi címre, rögtön küldik. Írj kül-<ls>ső, belső dolgaidról. Az esetleges eseményekről avagy eseményről. Barátaima<a>t ölelem. Csókol

Endréd

[Címzés:]
Mr. Louis *Ady*
Zilah
Hongrie

733. KAFFKA MARGIT – ADY ENDRÉNEK

[Miskolc, 1909. márc. 1.]

Kedves Ady! Csodálatosan szépek a versei, – engedje, hogy szívből üdvözl-jem értük. – Ne vessen, – de örülök az Uj Idők „kegyes engedményei”-nek, mert a „középosztály” lelkiismeretébe csak azon át lehet eljutni. Pedig sajnálnám a középosztályt, ha semmi jó dolog nem juthatna hozzá. Szíves örömmel üdvözl-i

Fr. Kaffka Margit

[Címzés:]
T.
Ady Endre
urnak
Budapest.
Budapesti Napló.

734. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 3.?)

Kedves, jó Lajosom, két hétig Monte-Carloban vagyok. Poste-restante E. de Ady. De Párisba is írhat sz. Öcsédre haragszom, holott megállapodtunk, nem tudatott ideérkezéséről. Ő (Medvéék, kik szintén itt vannak, mondják) kissé gyöngélik. Ölellek igazán

Adyd.

[Címzés:]

Mr. L. de Hatvany
gr. Hotel Bellevue
Berlin

735. ADY ENDRE – RADÓ ANTALNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 4.]

Nagyon Tisztelt és Kedves Szerkesztő ur,
a mai napon Mikes Lajos címére, ki páratlan barátsággal magára vállalta a vers-füzetem összeválogatását – természetesen az Ön felülbírálása mellett [-] egy tucatnyi kötetben meg nem jelent, új s a „M. K.”[-ba] illő verset küldtem. Ezt tisztelettel bejelentem s evvel együtt egy kérésemet, mely nem új Ön előtt, de szörnyen aktuális most nekem. Szeretném, ha az otthagytott novellas[!] füzet-anyagért nagyon sürgősen (persze nagyon előlegképen, de talán ez nem nagy baj) megkaphatnám a száz koronámat. Beteg vagyok, munkaképtelen. Három héten belül a címem: E. de Ady Monte-Carlo, poste restante. De azelőtt, aközben s mindig: 92 Rue de Levis, Paris. Kérem, nagyon jó, tisztelt Szerkesztő ur, legyen hozzám ezuttal is szíves. Igaz, tisztelő híve

Ady Endre

Csütörtök

736. ADY ENDRE – MARCHIȘIU OTÍLIÁNAK

[Nizza, 1909. márc. 6.]

Kedves Itóka,
szeretettel üdvözlök igaz híved
p. rest. Monte Carlo

Ady Endre

[Címzés:]

Madame
de Kozmutza
Paris
22 Pl. Dauphin

737. MARCHISIU OTÍLIA – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. márc. 7.]

Paris március 7 1909

22 Place Dauphine

Édes Belzebub,

köszönöm lev. lapodat, örültem nagyon megemlékezésednek. Küldöm a „Lucifárul”-ból kivágott két versedet. Látod szegény rumuny atyámfiait milyen nagyon vágyódnak az irodalmi világosság után. Téged most már valósággal imádnak. Kértek írjak nekiek egy tanulmányt a verseidről, sőt óhajtanák nagyon közölni a fényképedet is. Na de minderről szólunk egymással, ha visszatérsz Párisba, nekem ennél érdekesebb terveim is vannak, talán tudod is már őket Gyurkától, mert természetesen ő lenne a főmunkatárs.

Meglehet e hó 18[-]ikán pár napra én is Nizzában leszek, ha ugyan Etienne és Clémenceau megtartják ígéretüket és elvisznek a Gambetta szobor leleplezésre. Írd meg kérlek, hogy ez esetben hol találkozhatnánk, de vedd azt is tekintetbe, hogy nekem igen fog kelleni az idővel takarékoskodni. – Szívességet tennél, ha valami olcsó kis nizzai hôtelt ajánlanál.

A viszontlátásig ölel és óhajtja légy jó egészségben szeretettel

Itóka

738. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 7.?)

Kedves Ilonka, üdvözlí magát a szép Rivieráról a maga nem szimpatikus embere, ki egyben mamájának küldi üdvözlő kézcsókját.

Monte-Carlo vasárnap

Ady Endre

[Címzés:]

Kabos Ilonka

kisasszonynak

Budapest (Eötvös utca)

Hongrie

739. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]

Édes jó Lajoskám,

első dolog a türelem, ha már eddig túrtél. Návay Lajos is fog az érdekedben szólni. Nem tartanád-e helyesnek, ha én írnék Apponyinak? Leveledet Párisba címezsd 92 Rue de Levis. Ha esetleg itt maradnék is utánam fogják küldeni.

De lehet, hogy visszatérek hamarosan Párisba s onnan esetleg szintén hamarosan Pestre. Hiába –, baj van, csak betegebb vagyok egy<y>|:re:|-egyre, itt már csak a szanatórium használ. A lapok dolgai, írásai rólam alig érdekelnek. Ugyszólván örülök, hogy az Illés szekerén-ről nem írnak. Nem kell ez nekem. Édes anyáméknak ne írj arról, hogy beteg, sőt betegebb vagyok. Magadról is lehetőleg mindig vidáman írj. A te helyzeteddel szívesen cserélném el az enyémet. Nem szabad kétségbeesni. Ha aludni tudnék s dolgozni, ma már ez boldoggá tenne. Csókol

Endre.

[Címzés:]
Mr. Lajos *Ady*
Zilah
Wesselényi-kollégium
Hongrie

740. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖN, DIÓSI ÖDÖNNÉ
– BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]

[A lap képes oldalán:]
Ölel, édes Gyurkám, szerető híved

Ady Endre

[Diósiné sorai:]
Monte-Carlo kedd.

Édes Gyurkám! Innen köszönöm meg a küldött sonkát, mit Bubi jelzett Párisból. Kedves vagy, hogy gondolsz reánk. Mi itt vagyunk vagy tíz nap óta de eddig még nem igen volt sok szép időnk de annál több veszteségünk ami nagy baj. Sokszor szívből üdvözöl Léda

Ölel Dodo

[Diósi írásával:]
[Címzés:]
Ngs. dr. Bölöni György
író urnak
Szilágy-Somlyó
Hongrie

741. ADY ENDRE – ADY LŐRINCZNÉNEK

[Nizza, 1909. márc. 10.]

Édes jó Anyám, fürdőket veszek itt s villamos kezelést. Remélem jól fog tenni. Ha levelet ír édes, csak a párisi címemre tessék írni. Onnan utánam

küldik. Lajosnak írtam már kétszer is Zilahra. Tessék mindenről írni nekem, Margitról is, akit üdvözlök. Ezerszer csókolja édes anyámékat

Endre

[Címzés:]
Ngs. Ady Lőrinc
urnak,
Érmindszent
Szilágy-vm.
Hongrie

742. WOLFNER JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 13.]
Budapest, 1909. március 13.

Igen tisztelt Uram!

A napokban a Lampel cég nevében nálam járt Mikes Lajos azzal, hogy igen tisztelt Uram költeményeiből a Magyar-Könyvtárba egy füzetet akarnak kiadni és kérte, hogy ebből a célból engedjem át nálunk megjelent kötetének legszebb verseit. Én nem csak hogy nem engedtem meg, de leghatározottabban tiltakoztam ellene, s ajánlom hogy ha Önhöz fordulnak, semmiesetre sem adja beleegyezését [a többi kötetekre sem:]. Nem csak nálunk megjelent verskötetének kelendőse érdekében, hanem elsősorban az Ön jól felfogott érdekében. Ilyesmit megengedhet az az író, akinek már 10–15 kötete jelent meg. De annak az írónak, akinek még csak néhány kötete van, határozottan csak kárára lehet, mert ha valaki 30 fillérért olvashatja Ady Endre 40 legszebb versét, legalább is valószínű, hogy a többit nem fogja megvásárolni.

Így volt ez Szabolcskával is. Tudtunk és beleegyezésünk nélkül kiadtak a Magyar Könyvtárba[n] egy füzetet[!] Szabolcska költeményeiből és a szerző is, mi is érezzük, hogy mennyire hátrányára van többi könyvének. Hogy csak egy példával illusztráljam, a „Museumok és könyvtárak”, ugyszintén a földművelésügyi miniszterium által feláll[!]ított „Népkönyvtárak” jegyzékébe is ezt a 30 filléres füzetet vették fel. Álláspontomat meg is mondtam Mikesnek, aki helyeselte indokaimat és szintén egy nézetem van velem.

Ha arról volna szó, hogy Ady Endréről egy 3–4 íves essayt adnak ki és ennek a keretében bemutatnak néhány verset és strófát, azt én is helyeselném. De fél ív essayt és 3–4 ív verset adni, ennek határozottan ellene vagyok és bizton hiszem, hogy Ön is ellene lesz.

Szívből köszönti

Wolfner József

Tekintetes
Ady Endre urnak
Páris

[Nagyvárad, 1909. márc. 7. és 14. között]

Édes Bandim,

még vasárnap este adtam át Dénes Sándornak 100 koronát a Holnap ama határozatával, hogy azonnal küldje el a címédre. – Most beszéltem vele telefonon és megígérte, hogy azonnal póstára teszi. Tehát körülbelül az én levelemmel egyidejűleg kézhez kapod.

A kötetet a múlt héten vittem föl Budapestre, ott töltöttem vagy négy napot, míg végre Deutsch Zsigmond és Tsa-val egyezsége jutottam. Még e hónapban, de legkésőbb húsvétra megjelenik. Mindig akartam neked írni, de annyi dolgom volt ezzel a kötetel, a házasságomban a vállalással stb. hogy alig alig értem rá valamire.

F. hó 26-án lesz a végtárgyalás, anyagilag is meg vagyunk egyezkedve s így a vállást, hűtlen elhagyás címén ki fogják mondani. A jövő hó végével pedig megtartjuk egybekelésünket Adéllal – eléggé megszenvedtünk már egymásért.

Szeretettel emlékezik meg rólad mindég, és üdvözlöl és mindig jobban megszeret. A múltkor Bpesten együtt voltunk a Nagy Endre kabaréjában „A magyar vigasság”-ot adta elő Nagy Endre Reinitz zenéjével – nohát egyenesen csuda volt az a nagy hatás, ami az egész hallgatóságon végig fagyott – ezen a mulatni vágyó publikumon!

Maga a kötet szenzáció lesz. Jászi Oszkár maga vetette közbe magát, hogy megjelenjen és sikerült is olyan szerződést csinálnom, amilyenre kevés példa van.

Tíz kötetet fogsz kapni Te is tisztelet példányt, majd ird meg, hova küldessem.

A versek közül 14-et vettem át és a tizenötödiknek „A szivárvány halálá”-t vágtam ki a Nyugat-ból ez lesz a sorozatodban az utolsó. A többieket mellékelve küldöm.

Édes Bandim, arra kérlek, de nagyon, küldj nekem 2-3 verskéziratot tőled; emlékül akarom, mert igazán nem lehet tudni semmit.

Ugyan én legjobb szeretném, ha az ősszel egy lapot alapíthatnánk „A Holnap” címmel, a Te vezetésed mellett, ez az én régi tervem (persze Budapesten) s azt hiszem ez után a kötet után egész biztos talaja lesz. De neked kell szerkesztened, mert különben nem lesz belőlle semmi.

Nagyon, nagyon érzem ennek a szükségét, de hát a sorsokat nem én szabom.

Féltelek, s fázva gondolok a missiódra, – de nem szabadna neked még menned!

Hiszen most kezd még virradni, most kezdenél még Te is őszintébb napokat látni – s jaj, most, most hagy nál itten bennünket?

Hiába, nem igen tudok belenyugodni az ilyen csúfos esetekbe pedig tudom, hogy a természetben nincs igazság, legalább emberi értelemben.

– Május elsejével áthelyeztek Nyitrára s most már aztán igazán nem tudom mikor láthatjuk egymást, pedig de szeretlek, de örülök ha a közelemben tudlak.

Meddig maradsz M. Carlóban?

Ölel, csókol a Te öreg barátod

Kollányi

744. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 5 és 15. között]

Kedves Ady,

kurtán méred a hozzám írt soraidat, de azért én, aki bolond, süket, mindenképen nyomorék vagyok, mégis bővebben küldöm az olvashatatlan betűimet. Komoly bajod van? Hosszabb ideig maradsz Monte Carloban? Ha igen, írd meg rögtön, nagy kúrákedvezményt tudnék neked ott szerezni. Nizzában Szabados Sándor bátyjának dr Freistadtl Dezső orvosnak szanatóriuma van, mindenféle idegbajt gyógyít. Ha akarod (és akard, ha ott maradsz) Szabados nagyon szívesen levelet ír nyomban a bátyjának, aki minden előzékenységgel, minden költség nélkül kezelni fog téged. Írj tehát rögtön.

A másik ügy, amiben írok, hogy a Pester Lloyd husvéti számába cikket írnék. A kis Bródynak megadtam a címedet, ő felkér majd erre. Ne novellát írnék, valami társadalmi, irodalmi tárgyú cikket akarnak, amit te könnyen[!] írnék. Honorárium gyanánt fölajánlanak 100 koronát. Április[!] 2–3 ára be kell érkeznie a cikknek, a terjedelmét rád bízom. (Nagyon kurta ne legyen.)

Talán tudod már, hogy három versedet a Reinitz-nótákra a Nagy Endre kabaréjában dalolják. Egész hónapon át fogják nótázni a dalokat, kétszer bementem a kabaréba, hogy a hatást megnézzem; furcsának és érdekesnek tartja a közönség ezt a produkciót. Nagy Endre nagyon becsületesen akarja a sikeredet. A három dal bemutatása nekem alkalom volt arra, hogy írjak Reinitz dalairól; a cikket (azt hiszem érdekel) beküldöm –

Barátok, ellenségek egyre növelik idehaza a szobrodat; elvtársaink is nagyon belédbolondultak, mostanában is lesz két matiné<†>, ahol felolvasni, magyarázni fognak téged. Írj arról, hogyan élsz, mik a terveid, mikor jössz haza? Én borzasztóan oda<haza> vagyok, a süketiségem süketebb, mint azelőtt és kicsalta egészen a neuraszténiámat. Az orvosok küldenek, de én már csak itt fogok megdöglenni. Éljen vidáman, mindenki körülöttem igazi szeretettel köszönt,

ölel
Révész

745. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Marseille-Vintimille, 1909. márc. 16.]

Édes Ernőm, tudassatok sürgősen, esetleg táviratilag, megjelent-e a Nyugatban Fenyő Ady-kritikája. Mert ha nem, beküldöm az önéletrajzot, mely kész van három nap óta, de e számról lekéstem vele. Egyébként a febr. 16-iki Nyugatnak színét se láttam. Ugy szintén a pénzt is hasztalan várom. E számra négy napon belül sok kézirat megy. Mindnyájatokat szeretettel köszönt, ölel
Ady Endre

Címem: E. de Ady Monte-Carlo poste restante

[Címzés:]

Nagys. Osvát Ernő urnak,
a „Nyugat” szerkesztője
Sajó-u 5/a fidsz. 2
Budapest.
Hongrie

746. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 16. után]

Édes Fenyő ur, beteg voltam bocsánat. A végémet[!] járom. Schöpflin átad önöknek egy verset. Ma éjjel írok s holnap küldök még kettőt. Esetleg megy az önéletrajz is. Ha a nyavalyás szívem engedi. A jövő számra lelkiismeretesebb leszek. De az Istenért, jöjjön már a pénz. Akár táviratilag. Öleli mindüket
Ady Endre

[A képpoldalon:]

[Cím]em: E. de Ady
poste restante
Monte-Carlo.

[Címzés:]

Ngs. Fenyő Miksa
dr. urnak, a Nyugat szerkesztője
Budapest
Akácza-utca 5.
Hongrie

747. BRÓDY ERNŐ – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 17.

Kedves barátom!

Főszerkesztőm nevében kérlek, légy oly kegyes és írj valamit nekünk husvétára. A téma választását természetesen tetszésedre bizzuk, lehet társadalmi vagy esztétikai. Csak egy feltételhez van kötve, hogy a kézirat legkésőbb április ötödikéig birtokunkban legyen, mivel megfelelő <gondos> fordításról kell gondoskodni. Igen jó társaságban leszel, a legjelesebb külföldi és hazai írók között. Sub rosa elárulom, hogy tudomást szereztem arról, hogy husvétai számunkban néhány versed |:is:| remek fordításban <is> meg fog jelenni. Értesíts minél előbb, hogy biztosan számíthatunk e nagybecsű közreműködésedre. Írjad<d> egyuttal meg, minő egészségi állapotod!

Barát|:i:| üdvözlettel

híved és tisztelőd

Bródy Ernő

a „Pester Lloyd” munkatársa

748. ADY ENDRE – BÖLÖNY GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]

Édes Gyurkám, itt vagyok már három hét óta. Fürdőket veszek, öregebb vagyok száz évesnél, néha, ha pénzem akad, játszom és veszek, kedvetlen, reménytelen, impotens vagyok. Itókától kaptam levelet s oláh Ady-verseket. Hogy vagy? Címem: E. de Ady Monte-Carlo, poste restante.

Ölel szerető

Adyd.

[Címzés:]

Nagys.

Dr. Bölöny György

urnak, író

Szilágy-Somlyó

Hongrie

749. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]

Kedves Bertuskám, hogy vagy? Itt szörnyen esik, csapdos a hideg, télies záporosó. Miért nem írsz két szót? Dodót ölelem<,>. Esztikének üdvözet. Téged ölel szeretettel

Ady

[Címzés:]
Mlle
Bertha Brüll
92 Rue de Levis XVII.
Paris

750. MIKES LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 23.]
Bpest, 909. márcz. 23.

Kedves Barátom,
nagyon megörülök mindig, ha hírt hallok rólad, pláne, ha magadtól hallom a híredet. De nagyon elszomorít, mikor azt kell hallanom, hogy szorongó, rossz érzéseid vannak, hogy a halál sejtelve bánt és elégedetlenkedel. Ilyenkor nagyon szeretnék melléd kerülni azon nyomban, hogy vigasztaljalak, kicsúfoljalak, biztassalak, szóval, hogy szerethesselek a magam módján. Mert az a meggyőződés, hogy a kit közel kaphatok a barátaim közül, abba át tudom önteni az energiámat és a<z> nyugodt életkedvemet. Persze messziről hiába próbálnék szavalni, a hangomat és a szememet nem tehetem póstára, márpedig e nélkül fenét ér a prédikációm. Ha itt hagytl bennünket hűtlenül, fiacskám, törd a kinjaidat hűségesen, a míg haza nem kerülsz. Félteni nem féltetek, mert szükség van még rád, s a magyarok istene azért küldi rád az idegenben a megpróbáltatásokat, hogy megedzzen a nagy csatára, a melyet idehaza kell megvívnod – mikor üt az óra. Tudod, hogy háborúba készülünk, hála Istennek! A Haláltó poshadtsága szünőfélben, és ha megcsapolják a vérvünket, új életet kezdünk friss vizeken és vígan fog repülni a hajónk. Úgy érzem, igen nagy időket élünk, és közeleg a mi napunk is. Lesz még az én szavamnak is hallgatója, a te táborod pedig megtisztultan fog növekedni.

A fürdő nem árt semmiképpen, csak a drágasága nem használ. Fürödjél hát addig, a míg a pénzedben tart, de addig is gondold rá, hogy idehaza is lehet ám fürdeni, mégpedig – olcsón. Arról nem írsz, hogy készülsz-e haza? Mert ahhoz még nincs jussod, hogy ne vágyjál vissza a földedhez. Egy verssel, ha szép is, nem intézhetjük el ezt a kérdést, s a földet, a mely elűzött bennünket, kutya kötelességünk még néhányszor megostromolni. A szerelem és a fürdés erőgyűjtésre való csak az új ostromhoz. Látod, én bízom benned; értem és megbocsátom, hogy a halálra gondolsz, mert elernyedtl vagy unatkozol vagy ritkán van sok pénzed. De tudom, hogy a trombitaszóra visszazáll beléd a lélek, és ha elvágtuk a pányvádat – mert ilyesmiben fő a fejünk! – ifjúi tűzzel fogsz megint az élünkön ficzánkolni és megmutatod, hogy kell a hasakat rúgni és tiporni. Ez jobb multság és jobb munka, mint a nyavalyás halálnak udvarolni, s minthogy ez a szép élet biztat benn[ünket, nem szabad] elhagynod magadat. Intézkedtem, hogy az összes Tökmagjankókat csatasor-

ba szállítsák, mert így hamarabb tisztul a levegő. Neked azonban azt ajánlom, hogyha általános mozgósítás lesz, – valószínűleg nyocz-tíz nap mulva, olvasod majd az ujságokból! – szerezz *azonnal bizonyítványt valami szanatóriumból odakint*, hogy halálos beteg vagy, és *küldd be rögtön az illetékes katonai hatósághoz. Ezt el ne mulaszd*, ha még hadköteles vagy, azután várd<d> be nyugodtan a békét, a mikor majd derül nekünk is idehaza. Pontos haditudósításokról gondoskodni fogok.

A Magyar Könyvtár dolgában nagyon helyesre vált a gondolkozásod. Jártam Wolfnernél és Löwensteinnél. Mind a ketten nagyon szeretnek. Pénzt is hajlandók voltak küldeni Párisba vagy Monte Carlóba, de a verseidet sokkal többre becsülik, semhogy kölcsönadják a Franklinnak. Mind a kettőjükkel megállapodtam, hogy senkinek a világon meg nem engedik, hogy a kötetekből válogathassanak, mert ez elsősorban a te károd lenne. *Írj hát rögtön Radónak vagy Gárdosnak*. Írd meg, hogy minekutána az a terved, hogy mind a három kötetedből válogassunk, a kiadók makacsságán hajtörést szenvedett, elállsz attól, hogy a M. K.-ban verseid jelenjenek meg. Mert arról szó sem lehet, – *ezt is írd meg!* – hogy a Vér és Arany-at kivonatolják. Hiszen így soha többé egy példányt a drágább kötetből el nem lehetne adni. Ezt pedig ők sem akarhatják. Én már előkészítettem a fordulatot és megdolgoztam mind a két urat. Pénzt ők úgysem adnak. A mit adtak, azt számítsák hát újra, úgy mint eredetileg volt, egy füzet prózára. Írd meg világosan és határozottan, hogy te úgy értetted a versfüzetet, hogy az *összes verseidből* legyen összeválogatva. Minthogy ez nem sikerült, |:egyedül:| a Vér és Arany kivonatolását *semmi szín alatt meg nem engedheted*. Ha Radónak írsz, kérd vissza tőle a neked küldött verseket is. Ezek most nála vannak. Isten ments, hogy a vén Kisfaludysta műfordító ezeket találja kiadni a M. K.-ban, mint új Ady kötetet. Egymagukban meg nem állhatnak, csak nagyobb tömeg új verssel együtt, a melyet azóta írtál és ezentúl fogsz írni.

Én, mielőtt fölkerestem a kiadóidat, összeállítottam a tervezett Válogatott verseket. A kéziratot elteszem. Valamikor felhasználhatjuk még ezt az összeállítást, ha jobb körülmények között és több pénzért drága kötetben lesz módunk rá, hogy válogatott Adyt adhassunk <a három> |:illusztráltan:| *esetleg a három kiadó közös czégére alatt*. Majd a háború után! Az én összeállításom nagyon meghamisítja a költészetet azok számára, a kik azt szeretik benned, a mit én nem szeretek. De az én gárdám, – és a háború után ezé a jövő! – úgy fog szeretni, a hogy én mutatlak nekik. Az én Adym, és ez lesz az övék is, a most még apróké és csitriké, a Vajda János utált, félt és agyon hallgatott tárogatójának a friss:|:ebb:| szavú és élesebb hangú kürtöse, a kinek kivándorlása, harcza az ős kajánal, a disznófejű nagyúrral és – Lédával – csak a lélekzetvételeket tölti ki a tárogató bűgása közben. De erről talán nem is illendő ennyit beszélni.

A feleségem jobban van, tiszteltet és boldogságot kíván. Most a nagyobbik lányom, a Klára beteg. Nem súlyosan. A családom kezd már szeretni.

Nehezen megy a dolog, mert valamikor én is szidtalak, és a família csupa ellenkezésből saját magamra szokott hivatkozni nem egyszer. Szerencsére Reinitz nótája minden szónál sikeresebben puhítja az asszony nép szívét.

Édes Adym, Isten áldjon meg. Vigyázz magadra, és ha nagyon elbúslod magad, gondolj rám. Lesz még szülő lágy kenyérrel, szentül hiszem.

Ölel
Lajosod.

751. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNAK

[Monaco, 1909. márc. 25.]
Csütörtök

Kedves, tisztelt igazgató ur,
most köszönöm meg, hogy Ön, távollétében is, szeretettel intéztette el az én dolgaimat. Egyben beujságolom, hogy a „Magyar Könyvtár”-nak Dr. Mikes barátom levelei után megírtam az ultimátumot. Semmi esetre sem engedem, hogy füzetet adjanak ki a verseimből. Kérem, igazgató úr, írassa meg nekem, hogy vásárolják-e az Uj Versek új kiadását? Egyben kérem, mint nagyon megszorult ember, szíveskedjék nekem száz koronát küldetni. Önnek nem pénz, nekem nagyon nagy pénz – most. Majd meglátja, félek, hamar, mert megdöglök, nem olyan rossz ilyen kicsi pénzekre Ady Endre. De ezt nem kell fitogtatva bebeszelnem az én első, megértő kiadómnak. Kérem adja át felesége öngaságának tisztelettel küldött kézcsókomat. Szeretném s kérem, hogy ez a kis pénz táviratilag jöjjön. Címem

E. Ady
Monte-Carlo
poste-restante

Nagy, igaz szeretettel üdvözli Önt

híve
Ady Endre

752. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 25.]
Budapest, 1909 III/25

Kedves Ady úr,
a minap, mikor Önnek írtam, nagyon sok volt a dolgom és hozzá mindenféle bajaim voltak: katzenjammer, nők, és egyebek, – nyilván ezek érzettek ki abból a pár sorból, nem pedig Ön elleni hidegség. Higyje el nekem, soha nem szoktam barátaimhoz való viszonyomat ostoba pillanatnyi apprehenziók szerint szabályozni s nehezen tudnék oly dolgot elképzelni, a mely Öntől el tud-

na idegeníteni. Ebben a tekintetben teljesen nyugodt lehet most és mindenkorra. Hogy még én is annyira rabja vagyok a hangulatoknak, hogy néha kiérzenek írásomból, arról nem tehetek. Mostanában nagyon rossz idők járnak rám; nagyon keservesen érzem, hogy – mint Szűts Dezső állítása szerint Zuboly <mon> csodálkozva mondta rólam – még én is ember vagyok s rajtam is erőt vesz az asszonyi állapot. Ehhez hozzájárul, hogy csakugyan sok a dolgom; reggel 9 órától este 6-ig, 7[-]ig folyton munkában gondok között lenni, nem kicsi dolog tétlenségre született embernek, kivált ha még egy s más studiummalis[!] szeretne foglalkozni. Hát bizony, sajnos, nem mindig vagyok jókedvű. Ebből azonban épen nem folyik az, hogy ne szeressem Önt, sőt ilyen állapotok közt épen szükségem van arra az enyhülésre, hogy legyen legalább egy-két emberem, a kikre szeretettel gondolok.

Levele különben egyéb gondot is vetett a nyakamba: nem ír arról, hogy a pénzt, melyet a múlt héten küldtettem, megkapta-e. Postán ment Montecarlóba, poste restante. Kérem, alkalmmilag nyugtasson meg ez ügyben s ne képzelődjék, ha esetleg nem tudok Önnek úgy írni, a hogy szeretnék s a hogy talán Ön is szeretné.

Egyebekben szívesen üdvözli

szereető híve
Schöpflin

753. BÁNYAI ELEMÉR, REINITZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 25.]

Kedves Ada! Micsoda beszéd az, hogy én rugdosom a haldokló szamarat. Hát tudod te azt, hogy amíg Montében gurítod aranyaidat a nagyteremben és ontod véredet a százfrankos nők kebelén, mi, ugymint én, Reinitzom, Kunfi és még vagy ötvenezer tetű<k>, hol rettegsben, hol meg nyavalyatörésben töltjük a napokat s várjuk, hogy mikor esik fejünkre a nagy téglá. Hallottál reméllem Szerbiáról, annak Petár és Zifkovics nevű tolvajairól, aztán hallottál a magyar koalíció és osztrák imperium nevű rablóbandákról. Gondolj ezekhez még vagy huszezer főrablót, vagy tízezer zsidót, ugyanannyi kövér papot s miegymást, kik miatt a háborus szeleket fujtatják és dagasztják s aztán gondold még azt is hozzá, hogy mi is itt állunk a téglapotyogások között, mint tartalékosok s mivel nincs pénzünk arra, hogy szökjünk, hát várjuk, hogy mikor rendelik el a mozgósítást, ami után csak disznóságok következnek. Ugybizony, kedves atyám, jó lesz neked is vigyázni s megfogadni a Mikos tanácsát, mert tudomásom szerint póttartalékos vagy. Ha mozgósítás lesz annál a hadtestnél, ahova te is tartozol, vonulj rögtön egy szanatoriumba, hogy majd igazolhassad magad. Ma (csütörtök) ugyanis még mindig háborus hírek vannak és a lapok nagyrésze is, nevezetesen a Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Magyar Hírlap, Alkotmány, Magyarország, mind háboru pártiak, a par-

lament aussi. Erről a disznóságról azonban többet nem beszélek. Inkább kezdem a jelentéseimet.

1. E lap belső részén láthatod, hogy Röpülj hajom versedet megrajzolták és a Gallilei[!] Körben több versedet szavalni fogják. Az a terv is van, hogy két dalodat egy Huszár nevű tenorista énekejl[!] [énekelje]. Csak az a baj, hogy Reinitzommal nem lehet semmire sem menni, nubs <az> |:a:| mozgósítás miatt jajgat.

2. A[z] Ujságíró Almanachot már vagy három hét előtt átadtam Mikesnek, mert ő magára vállalta a továbbítását. Azóta bizonyosan megkaptad.

3. Reinitzom körülbelül vagy 30 dalodat zenésítette meg eddig. Nekem mind nagyon tetszenek. Jó volna megrugni már őt, hogy adja ki legalább a felét ezeknek. Nem régebben a New York pincéjében Ujházy is meg[h]allgatta őket és igen megvolt hatva.

4. A Szocializmusban csak most olvastam az irodalmi vitákhoz fűzött cikkedet. Sokan azt mondják, hogy nem előkelő dolog, de nem erről van szó. Én nagyon örvendtem neki, mert egy jól sikerült körpofozás lovagias elintézését látom benne. Mindenki megkapta a magáét és így van jól.

5. Eddig a Meteorba jártunk (én csak febr. 22-ike óta vagyok Pesten), de valószínűleg ma vagy holnap kivonulunk és más helyen alapítunk bandát. Szücsöt már nem lehet kibírni. Mért nem hal meg rögtön az ilyen ember? Egyszerűen borzasztó a kurvasága, most már hazafi lett.

6. Az Alkotmányban Görcsöni nyű Oláh Gáborról írván, neked ront és elnevez perverznek, vallástalannak, hazafiatlannak stb. Már kitepték a cikket a lapból, ezért nem küldhetem, de nyugodt vagyok benne, hogy Szücs révén ez a köpedék talán e levéllel egyszerre hozzád kerül.

7. Palágyi Menyhért vagy egy hétig Pesten lévén, hozzá jártunk a Meteorba filozófiai istentiszteletekre. Nagyon okos, nagyon kiváló ember, csak az a kár, hogy üres óráiban ő is reakcios. Baszsa meg az isten!

Neked kedves atyám sok aranyakat, nagyon jó egészséget és hazafias dühöket kívánva, ezennel visszavonulok. Szeretettel

BElemér.

[Reinitz sorai:]

Mozgósítás miatti ijedség folytán nagyon ideges vagyok. Nem írhatok [?]. Legközelebb írok

Reinitz

754. BÖLÖNI GYÖRGY – ADY ENDRÉNEK

[Szilágysomlyó, 1909. márc. 26.]

Szilágysomlyó, márc. 26.

Kedves Bandi lelkem,

köszönöm, hogy rám gondoltál. Még itthon vagyok egy hétig: egészségesedni, ami rámfért. Ne búsulj és ne öregedj: ma nincs nálad fiatalabb ember. A „Pesti

Napló"-ban látlak csak néha, kevés lap kerül itt kezembe. Itókával magyar írókból francia könyvet készítünk: írd meg, melyik tárcádat gondolod beleveendőnek. Az élet itt rossz; háborúról beszél mindenki és fél; – minden becsületes kultur mozgalom meghal megint e nyomorult országban. Őlel szeretettel

Gyurka

[Címzés:]
Monsieur
Endre de Ady
Monte-Carlo
Poste restante

755. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 26.]
Budapest, 1909 III/26

Igen tisztelt uram!

Legyen oly szíves, írja meg, hogy küldi-e az ígért életrajzot. Sajnálnam, ha nem küldené; ez esetben azonban kérném lehetőleg postafordultával válaszát. Egy kicsit úgy gátol a dolgozásban ez a bizonytalanság.

A verseket megkaptuk. Még nem olvastam őket. „Abolond, halalos éj”[!] gyönyörű volt. Szívesen tiszteli

igaz híve
Fenyő M

756. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 27.]

Édes jó Dodóm, nem tudom, miért nem írsz pár szót, két levelet is írtam. A bank letört bennünket, egyébként úgy vagyunk, mint rendesen. Adél két nap óta ágyban fekszik, rendes havi törlesztés. Veszekedni nem veszekedünk nagyon sokat, mert én már azt se tudok. De legalább Berta írhatott volna két szót! A lapokból, ha volna valami érdekes, küldjétek be. A Nyugat nem jött oda sem. Őlel szeretettel mindkettőtöket

Adytok.

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de
Levis
Paris

[Budapest, 1909. márc. 28.]

Kedves Bandi fiam,
 haragszom rád, hogy versenyzel velem a lustaságban s ha már írsz is, olyan távirati stílusban írsz, mintha pénzért mérnéd minden szavadat. Még azt se tudod az embernek megírni, meddig maradsz odalenn s mikor méltóztatod lábaidat ismét magyar földre rakni. Pedig végre is, ez érdekelne leginkább.

Mondhatom, elkényszeredett levelezőlapjaidnál több gyönyörűségem telik néhány hazaküldött versedben – a montecarlói éjszaka és a Szivárvány például gyönyörű volt – azonkívül azt is jól esik látnom, hogy most már az Ady-nyavalya elkapta az egész országot s amilyen mértékben dohognak az öregek, úgy esküsznek rád a fiatalok. Ma voltunk éppen a Galilei-kör taknyosainak matinéján s gyönyörűségem volt figyelni, hogy mialatt a podiumon Adyt szavaltak, Adyt énekeltek és Adyt szónokoltak, azalatt a publikumban úgy súgtak-búgtak minden elszavalt és elénekelt versed körül, mintha mindenki betéve tudná valamennyi versedet s mintha valamennyi jelenlevő az édes fiának tartana tégedet. Megható így közelről figyelni, hogy a publikum, kivált a lányok és a fiúk, mennyi szeretettel vannak irántad. Ha divat dirigálná is ezt a szeretetet, akkor se utolsó jelenség s jól esik látni, hogy az a generáció, amelyik jön, ha divatból is – egészségesebb korszakot ígér.

Irodalmi és művészeti téren, ami van és lenni akar, Ady körül forog. Nyugaték április 15-ére külön Ady-számra készülnek s telefonon engem is megkértek, hogy írjak rólad. De én megvárom Fenyő vagy Osvát látogatását, hogy bővebbet tudjak a tervről, mert akármilyen keretben nincs kedvem rólad írni. Reinitz se pihen s gyönyörűen megcsinálta ujabban három versedet. (Páris az én Bakonyom, Fekete pillangók fogatján, A Szajna partján él a másik). Csáth Géza tíz versedet zenésítette meg s egyet (Szívek messze egymástól) ma énekeltek is közülök a Galilei-matineén. Finom muzsika. Nagy Endre kabaretjában is meghallgattuk a dolgaidat, de Nagy Endre ostoba kuplékat csinált a Reinitz nótáiból s még az Uj vizeken járok is úgy hat az ő szájából, mint a Hallod-e te körösi lány. A festők közül a kis Kozma vette rád magát. Úgy tudom, megküldték neked az Uj vizeken járok rajzát. Hogy tetszik? Engem elragadott az a kompozíció.

Ilonka köszöni a gratulációdát, de azt üzeni – és méltán – hogy nem szolgált rá. Az a szereplés kötelesség volt, könnyű közönségnek könnyű bemutatkozás. Nem érdemes róla beszélni.

Ami az asszonyomat illeti, az kétségbe van esve. Képzeld, egész Februárt ott töltötte Monte-Carlóban s éppen akkor jött haza, mikor te odaérhettél. Pedig nagyon örült volna, ha találkozhatik veled s ha csak egy szóval jelzed, hogy akkortájtban odautazol, meg is várt volna.

Magamról jobb, ha nem írok. Robotolok egy bolondnak, de kenyérről van szó. Írásról álmodozom néha, de nem jutok hozzá. Valamim hiányzik,

talán a társaság, mely ösztönözzön. De meg az az érzetem, hogy rossz az idő is: Magyarország ötven esztendő után visszajutott a Petőfi-idők hangulatába s csak versek érdeklík. Novella, regény egy darabig most nem fog kelleni, ebbe már bele kell törődni. Még a színpad se olyan vonzó most, mint volt s jellemző volt egy kritikus megírott sohajtása: a színpad várja az Adyját. Szerencsésen agyonütöttél te itt mindent – magadon kívül, akit azért az agyonütöttek szeretnének agyonütni.

Azért írok ennyit, hogy valahára a távirati képeslapok helyett levelet írj. Tudni szeretném a terveidet, a jövő dolgaidat. És hogy, mikor jössz.

Valakinek add át üdvözlétemet, téged pedig családommal együtt ölelünk. Szerető öreged

Kabos Ede

758. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BRÜLL BERTÁNAK

[S. Remo, 1909. márc. 29.]

Hétfő

Édes Bubokám! Remélem te is jól vagy, mint én is. Mindent megtudsz külföldben tegnap küldött levelemből. Édes írja, hogy Margo mindenáron menni akar szegény anyuka és apuka sírjához s nem lehet visszatartani. Kérlek tehát írdjál te neki és beszélj újra a fejével, mert hidd el nekem ennek jó vége nem lesz és a legnagyobb zavarok lesznek, ha ő lemegy Váradra. Én nagyon is szigoruan írnék ami neki szegénynek nem tetszenék majd. Minden esetre megírhatod, hogy ha ő most lemegy Váradra, ugy én egészen leveszem a kezemet róla és ne felejtse ő el hogy csupán 35 forint jövedelme van egy hónapra s többre akkor nem is számíthat. Talán ez hatni fog, nem gondolod? Sokszor ölel csokol

Adélod.

[A lap képes oldalának bal felső sarkában:]

Szervusz öreg, ölel

Ady.

[Címzés:]

Mademoiselle

Berta Brüll

92 rue de Lévis

Paris

759. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Ventimiglia, 1909. márc. 29.]

Kedves jó Schöpflin ur,
köszönöm megnyugtató levelét. S egyben nyugtázom a nyolcvan frankot is,
megjött. Kérem, ha Mikest látja, reklamálja tőle az Ujságírók Almanachját.
Én még 8 napig maradok e vidéken. Esetleges levelet vagy a V.U. husvétii
számát már Párisba kérem, 92 Rue de Levis.

[A lap képes oldalán:]

Sehogy se vagyok, se jobban, se rosszabbul, sehogy. Szeretettel üdvözlí
igaz tisztelője s barátja

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys.

Schöpflin

Aladár urnak

a „Vasárnapi Uj-
ságnál.”

Reáltanoda-u.

Budapest

Ungheria

760. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 31.]

Nagyságos asszonyom,
Monte-Carlóból írok Önnek, ahol öt hét óta vagyok. Nyomorult idegeimet akar-
tam gyógyítani, fürdőztem is, de hasztalanul. Értesültem, hogy kedves férje-
urával erre kívánnának jönni. Kötelességem Nagyságos asszonyomnak némi
renseignementokkal[!] szolgálnom. Öt hét óta nem volt öt igazán szép nap a fran-
cia Rivierán. Most azonban gyönyörű, főséges idő következett be. Azonban
április már nem igazi szezon Monacóban. Április 20-án végződik végérvénye-
sen és haldoklóan a szezon. Ez azt jelenti csupán, hogy kevesebb valamivel az
amerikai milliomos s az európai herceg. De voltaképpen ez a legszebb év-
szaka a Rivierának. És én jó lélekkel ajánlom, hogy jöjjenek ide. Még és min-
denképpen kellemesebb ez az idő, mint a teljes szezon. Egyébként pedig van itt
még élet, hiszen májusban lesz csak a híres léghajóverseny is. Kérem, Nagy-
ságos Asszonyom, adja át kedves férjének hálás köszönetemet leveléért s leve-
lét megelőző küldeményéért. Szeretettel gondol önökre kézcsókoló, igaz híve

Ady Endre

poste restante, Monte-Carlo.

Szerda.

761. [FEHÉR?] DEZSŐ, NAGY MIHÁLY, HARASZTHYNÉ
SZEDERKÉNYI ANIKÓ, KOZMA LAJOS, HARASZTHY LAJOS,
SÁDLER IRMA ÉS ISMERETLEN – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909? ápr. 11.?)

[Fehér Dezső sorai:]

Édes Ady, persze megint Ady verseket olvasunk – ! az emberek meghatottak és jóknak érzik magukat. Üdvözöllek és szeretettel öllelek

Dezső.

[Nagy Mihály sorai:]

Mindnyájan nagyon imádunk édes Ady, öllelek csókollak

Misu.

[Haraszthyné Szederkényi Anikó sorai:]

Én is szeretem megcsókolni azt, aki elmegy
Üdvözlöm én is szeretettel

Haraszthyné Szederkényi Anikó

[Kozma Lajos rajza (temetőkapu) alatt:]

A Halál rokonához nagy nagy szeretettel.

Kozma Lajos.

[Haraszthy Lajos sorai:]

Kedves Ady apám, én nem tudok semmit sem írni, mert a mindent nem tudom leírni. Sok szívvvel vagyok

Haraszthy

[Sádlér Irma sorai:]

Köszönöm azt a sok örömet, amit Öntől kaptam én is

Sádlér Irma

[Ismeretlen sorai:]

Egy maga által ismeretlen, de magát jól ismerő és végtelenül szerető csodálója, sok szeretetet küld magának

[olvashatatlan aláírás]

762. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 14.]

Lajosom, hacsak emberileg lehető, kölcsönözz táviratilag négyszáz koronát pokoli helyzetből hazautazásra. 15 Rue Constantinople.

Ady.

[Címzés:]

Ludwig Hatvany
Berlin
Hotel Bellevue

763. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. ápr. 14.]

Drága Bandim!

Hol jársz? Hogy élsz? Verseid oly megrendítően szépek, hogy áhítattal, kaplelvéve állok ennyi kétségbeesés és ekkora búk, bánatok ily kifejez nitudása előtt. Kicsit szégyelem kinjaid Himalayaja <előtt> |:láttára:|, örömeim és gyönyöreim Gellért-hegyeit és Venus dombocskáit. Ez a város aligha ereszt el. A mint Ignotus apánk mondja. Nekem itt jól megy.

Hogy áshatsz-véshetsz magadba, hogy tépheted magad a míg olyan bámulatos tavaszkáromlást írsz aestheta izraeliták öröme, mint a multkor. Szegény, kedves, <.....> fiú, rossz lehet, ha az ember nagy poéta.

Könyvem kész – nagy mi? Most írtam rólad a Nyugatnak hosszú le dukk-dukkolni valókat.

A magyar írás-irogatás ébresztette föl bennem a nagy vágyat: hallani felőled valamit.

Öllelek
Lacxid.

Itt most fölrugtam az arrivék társaságát és sokat vagyok ifjakkal. Nagyon jól esik. Sok a kitűnő fiú – de nincs Adyjuk.

Ezt a levelet délután 1/2 3-kor írtam – 4-kor jött sürgönyöd.

764. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 15.?)

Kedves jó Lajosom,

könnyező, igaz, elfogódott, kissé szégyenlős hálával köszönöm meg táviratomra adott beváltó válaszodat. A helyzet ez: idegbeteg ember, aki pláne dolgozni se tud, állandó golyózáporában van az ő még neuraszténiásabbá vált asszonyának. Ma este öcséddel együtt Szmrecsányi<a>|:é:|knál vacsorázunk (tépd el ezt a levelet: az a hitem, hogy Feri szerelmes az asszonyba.) Valószínűleg a jövő héten utazom el innen s nem tudom hová. Ha lesz rá mód, Berlingen keresztül megyek s ott töltök 24 órát, hogy lássalak s Berlint is lássam. Tudod, nem lehet levélben megírni mindent s én ügyetlen taktikus is voltam, – még ez esetben is. Előre félre vertem a harangokat s most senki se hiszi el, hogy baj van. Többet mondok neked: a hozzám legközelebb állók is elhagytak, mint Ignotus egy tegnapi levele s a Babitsról írott P. Ll.-i tárcája mutatja. Nálunk büntetlenül még barátaink szemében és szívében se lehetünk valakik. „Ady Endre ...”, – unják, anélkül, hogy láttak, megláttak volna s Ignotus maga is szívesen állana azok közé, akik a revolvert a kiszemelt ur kezébe szokták adni. Sajnos, én nem merek revolverrel dolgozni, de ennek az okát megint csak szóval lehetne elmondani. Olyan igazán mindig megmaradt

embernek, barátnak, jónak, mint te, meg merem ezt <er> írni. Pláne, ha eltépedt ezt a levelet. Ugy veszem észre, hogy asszony-eseted van, vigyázz, ne add oda minden hajlamodat s erődöt. Őcséd gyönyörűen fejlődik, nagy tehetőség s mégis ő lesz Hungária új Láczy Leója. Ezt különben neki sokszor megmondtam. Öllelek, édes Lacim és kérlek, légy ezután is nem akaratos, de megértő barátja a te

Adydnak.

765. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 15. ?]

Édes barátom

4 óra helyett csak 4 1/2 órakor lehetek otthon, kérlek légy oly jó és légy Te is ugyanakkor nálam, hogy együtt mehessünk Szmracsékhez azután a Boisba.

Ölel Feri

Ha esetleg korábban jönnél, Achilles fogad és érdekes könyv vár az asztalon.

766. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 17.]

Édes, jó Lajosom,

írnék sokat, de még nem tudok. Két nap óta kezdem csak hinni, hogy talán még se pusztulok el. Se Lipótmezőn, se amugy, egyszerű halál-módon. Valahova elmegyek, talán öt-hat nap múlva. Írd meg, Berlinben vagy-e? Hova kérszülsz? Öllelek igaz szeretettel

Bandid.

(Szombat.)

767. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. ápr. 22.]

Hotel Bellevue

Potsdamer Platz.

Drága, lelkem, poétám Bandi!

Nehéz ebből a *más* életből *neked* írni. Bika rugaszkodik. Kötél szakad vala írja szent egyszerűséggel Selymes Péter barátod. (Írt-e Arany valaha ily szépet?)

Nem hiszek én a te berlini utadban – haza se mész – csak ott maradsz, a hol vagy. Jól teszed-e – rosszul-e – ki tudja?

Én utazom. Svájcba megyek május elején. Thunba Villa Weidenau a címem. 7–8-ika felé leszek ott. Tán mégis átnézek május vége felé hozzátok. Isten végez és az ő szőkehajú angyalkái – ne tervezzünk.

Könyvem kész – újra átdolgozom thuni magányban, illetve félmagányban.

Nyugatok után lázasan nyúlok – verseid miatt. Szebbnél-szebbek. Szegény fiú, nagy poeta te – micsoda komisz életből írod a te szép verseidet. Ne hidd, hogy Ignotus haragszik reád vagy nem szeret. Csak szereti Babitsot is. Ezt én is megteszem. A mi nem von le semmit irántad érzett bámulatomból és abból az érzésből, hogy számomra ma te vagy: Magyarország.

Ölel
Laczi.

[Címzés:]
Monsieur
Andre Ady
Paris
15 Rue Constantinople

[Feladói cím:]
Hotel Bellevue
Hativany

768. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 22. után]

Édes, jó Lajosom,
ezt a pár sort Berlinbe küldöm még s ha elutaztál is, hiszem, hogy megkapod. Egyszer a levélírásról beszélgettünk, mint előcskult irodalmi műfajról. És – neved ki – én most téged meg akarlak fogni a te saját lépeddel. Te valószínűleg irodalmi levelet küldtél Feri öcsédnek. Ő viszont csak éppen azt nem akarta elárulni a levélből, ami rólam szól. Kérlek, nehogyszemrehányást tegyél Ferinek. El se áruld, hogy én ezeket írom. Ám ha elkövetted meggyőződésed ellen a bűnt, lakolj érte. Írd meg nekem azt, amit Feri nem árult el a leveledből. Olyan nyomorult, bomlott vagyok, hogy például ez a dolog is örülten bír nyugtalanítani. Te tehát, ha emlékszel reá, meg fogod írni nekem, amit rólam írtál. Egyebet? Csak nyögni tudnék ugyis. Ha Thun nem esnék nagyon távol Zürichtől, mivel ugyis Svájcban át megyek majd haza, egy napra megnéznék. Ölel nagy szeretettel s várja leveledet

Adyd.

15 Rue de Constantinople.

[Nagyvárad, 1909. ápr. 23.?)

Édes Bandim,

látod azért ragaszkodtam kedves anyádhoz mindig úgy, egy megmagyarázhatatlan vonzalommal, mert éreztem, hogy kívülem olyan érdektelenül – csak az szeret Téged.

Lehet, <...> |:sőt bizonyosan:| vannak fanatikusaid, bámulóid – én túl ezen szeretlek, amely csak talán nagy megértés, jobban megérzésen keresztül lehetséges. – Majd meggyőződsz még róla, ha még eddig nem látod is egészen.

Bebeszélheted még magadnak is, az örült zaklatások nyomása alatt – hogy rossz vagy; hiheti rólad az egész világ: én egy pillanatra sem tudtam kételkedni a Te nemességemben, emberi nagyságodban. Ismerem az életet – s az emberek indulatokon alapuló ítélkezését; lehet hogy ők a feddhetetlenek, a vitézlők, és te vagy az örült – de én mindig Messiásnak, – többnek láttalak.

Ha érzed szükségét – küldj Adélnak kötetet *Szabakára* Kölcsey út 255 – de édes Bandim, legyél hű magadhoz, és ne tegyél udvariasságból koncessiókat.

Írtam már – most másodszor Kemény Miksa kiadónak, hogy neked 100 koronát sürgönyileg küldjön, első levelemre egy megbízottja válaszolt, hogy főnöke beteg, de pár nap múlva egészséges lesz s akkor elintézi. Ma megsürgtettem. – Nagyon messze menő engedményeket tettem neki így reményilem hamarjában küldeni fogja.

Bizony, azt hiszem őszire teljesen megérik a talaj egy új, modern lap megalapítására. De csak a Te vezetésed alatt – Pénzt, hiszem, hogy lehet rá összehozni.

Minden esetre érdemes lesz ezt a dolgot jobban megbeszélni.

A fiuk jobban szeretnek Téged mint valaha, büszkén vallanak vezértüknek, mert az utánzás vádja megszűnt – nincs ok a féltékenységre. – Kicsinyes irigykedés pedig már a gyengébbek sajátja – ha van is – nem árt.

Te biztos voltál mindig magad felől.

Hogy a sok líra csömörré vezet? – én is azt hiszem, de annál szebben, a maga nagy fönségében tűnik majd fel, – kiemelkedik a Te hatalmas poézised, a sallang ami nyomában sarjad, úgy is eltűnik. Így maradnak fenn mindig a klasszikusok.

Mi jön azután? a fene bánja!

Azt hiszem a télen megírom esztétikámat – amivel véglegesen tisztázom az egész szép kultuszt. – Előttem már teljesen lezártan és világosan áll, nem is lesz annyira esztétika, mint – tudja az Ördög mi? – Nem tudom miféle műfajba sorolni.

Május 1-től kezdve címem: <Nagylehóta>

Nagylehóta, u.p. Privigye.

Nyitra megye.

Adél szeretetének és ragaszkodásának is tolmácsa vagyok

Ölel

Kollányi

A fiukra vonatkozó megjegyzéseidet teljesen osztom; Eredeti, Babicssal[!] soha sem tudtam megbarátkozni. Hidegen hagy – haragszik is érte Juhász rám, de hát nem tudok egyikükért se nagyon lelkesedni. Tetszenek, tetszenek – de hol maradnak a Te izzó egyéniségedtől? Juhász írt hozzád egy verset a Függetlenségibe. Emőd határozottan a legkedvesebb és legőszintébb az egész társaságban. Mindazonáltal a társaság kezd valami felelmetes–forma tekintélyt kapni, ami egyáltalán[!] nem árt az Életnek – de semmi köze a művészethez. Pá

770. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. ápr. 24.]

Budapest, 1909 IV/24

Kedves Ady úr,

egy furcsa ügyben írok Önnek: figyeljen egy kicsit ide.

A fővárosnál most van az u. n. milleniumi díjra való pályázat, mely tudvalevőleg egyebek közt ezuttal költőnek is szól. Ugy tudom, a díj 1000 forint.

Tegnap egy-két városközi emberel[!] e dolgról beszélgetve, hirtelen feléltől bennem, hogy mi volna, ha Ön is pályázna? (Mert pályázni okvetlenül kell, csak olyannak adhatják a díjat, a ki pályázik). A hogy én látom a helyzetet, nincs okvetlenül kizárva, hogy megnyerje a díjat. Az eljárás ez: a közgyűlés kiküld egy bizottságot, a melynek előadója tudtommal dr. Wildner Ödön tanácsjegyző lesz. A bizottság választ a pályázók közül s jelentését a közgyűlés elé terjeszti, a mely elfogadja a jelölést vagy nem fogadja el.

Most már mi történhetik? Vagy megkapja a díjat, vagy nem. Ha megkapja, talált ezer pengőt, a melyet senki se veszített el. Ha nem kapja is meg, gondoskodni lehetne róla, hogy dicsőséggel ne kapja meg. Biztosan lehetne fölbérelni egy-két városi képviselőt (pl. Bródy Ernőt vagy Szalay Mihályt), a ki – ha a bizottság Ön ellen foglalna állást – a közgyűlésen fölszólal mellette, a Polónyi-bandából meg akadna bizonyára contra felszólaló (pl. Andreánszky), szóval vita volna. Ady-vita a főváros közgyűlésén – nem volna a legrosszabb viccz, mit szól hozzá?

Megjegyzem, a bizottság többsége bizonyosan Vázsonyiék embereiből fog alakulni s ezekre, valamint Wildnere[!] lehetne hatni a Társadalomtud. társaság emberei által. Szóval a dolog csöppet sem kilátástalan.

Mondom, ez hirtelen ötlet és nem kapacitálás. Ha azonban rászánná magát, akkor azonnal kell eljárni, mert a pályázati határidő május 1. Csak egy rövid kérvény kell, melyben hivatkozik eddig megjelent könyveire. Nem kell mellékelni egyebet, csak keresztlevelet, ha van; ha nincs keresztlevele, akkor meztelenül is be lehet adni a kérvényt s a keresztlevelet utólagosan

pótolni. (Igazolni kell, t. i., hogy még nem töltötte be 40-ik évét.) A kérvény[t] Budapest székesfőváros tekintetes közgyűléséhez kell intézni. Legjobb lenne, ha a kérvényt azonnal elküldené nekem, én ráragasztanám az 1 koronás bélyeget és beadnám.

Szeretném tudni, mit szól ehhez a tervhez; volna-e kedve belemenni vagy ostobaságnak tartja? Kérem[!], írja meg egész őszintén, abban az esetben is, ha nem megy bele.

Az én életemben, illetőleg helyzetemben különben lényeges változás készül beállani. T. i. beszélődtem Tarnóczára bojtárnak, vagyis a Franklin-társulathoz irodalmi titkárnak a Rózsa Miklós üressé vált helyére. Hogy jól tettem-e, azt nem tudom, <de> kiszülhet belőle az is, hogy ez a legnagyobb számársága, az is, hogy szerencsés fordulata életemnek. Qui vivra verra. Május 1-én már elfoglalom a helyemet. A fővárosi Muzeyznál elfoglalt, úgys csak ideiglenes jellegű és embrióban levő állásomat elhagyom, ellenben a V. U.-nál való pozíciómban megmaradok, sőt erre helyezem a fősúlyt.

Zubolylyal beszéltem az Ön pályázása ügyéről, ő neki is nagyon tetszik az ötlet.

Egyik versét e heti számunkban adjuk.

Szeretettel üdvözlí igaz barátja

Schöpflin Aladár

771. ADY ENDRE
– BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÖZGYŰLÉSÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 24.]

Tekintetes Közgyűlés!

Tisztelettel pályázom Budapest székesfőváros millenniumi írói díjára. Debrecenben „Versek” címmel jelent meg legelső verses könyvem. E könyvemet követte Nagyváradon a „Még egyszer” című kötetem. Az „Uj Versek”, „Vér és Arany”, „Az Illés szekerén” című verses könyveimet Pallas, Franklin és Singer-Wolfner könyvkiadó cégek hozták a közönség elé. A nagyváradi „Holnap” irodalmi társaság két kötetében nagy részem van. Jelentek meg könyv-alakban apró novellisztikus munkáim. A lapokban, napiakban és időszakiakban, tizennégy év óta állandóan versben, prózában, publicisztikában avagy egészen esztétikai uton a magyar intellektuális művelődés gyarapítását igyekeztem szolgálni. Apellálok tehát pályázatomnál Budapest székesfőváros közgyűlésének ismert, magas szempontú kritikájára és kultur-lelkiismeretére. Pályázó írásomhoz keresztleveletem mellékelem, hogy kor tekintetében is igazoljam jogosultságomat a pályadíjra. A tekintetes Közgyűlésnek döntésében egyébként eleve megbízok

nagy tisztelettel
Ady Endre

Paris 92 Rue de Levis
1909 ápr. 24

[Párizs, 1909. ápr. 25.]

Édes jó Lajosom,
 borzasztó napok voltak, egy kicsit már tullestem rajtuk. Tényleg nem utaztam el (egy kicsit a te leveled is szuggerált.) Hat év után talán maga a halál: *igy* távozni egy összetépett embernek. Ki se tudom beszélni, hogy e tébolyos napok alatt a te hideg, fa-lelkűnek látszó öcséd milyen jó, meleg és vigasztaló volt hozzám. Neki nem mondom meg soha, talán nem is kell ez neki. Egyelőre maradok. Ha *igy*, most rögtön mentem volna haza, a bizonytalanságba, nagy baj lett volna. A siettetett vég. Dolgozni nem tudok, ellenben nyomorult személyem golyózárporban áll otthon. Borzasztóan érzékeny vagyok. Biztos katasztrófa várt reám. Halasszuk el két-három héttel. Dühvel, daccal s kétségbeeséssel nem szabad nekem Párisból s az asszonyomtól *most* elszakadnom. Szép volna, ha addig, amíg itt vagyok, te bekukkantanál Párisba. Pláne, ugy tudom, nővéred és sógorod is itt lesznek. És a Feri társasága is elég kedves és furcsa. Én mégis szeretnék hazamenni. Szeretnék verekedni. Csak egy kicsi erőm jönne. Avagy otthon változnának a dolgok. (Sub rosa: téged félt a familiád. Feri ilyes leveleket kapott. Félt, hogy valami nagy halálugrásra készülsz. Készülsz, anélkül, hogy tudnád. Ezt megint nem kell elárulnod, hogy tőlem tudod. Én nem hiszem, mint ahogy nem hiszek semmi jót vagy rosszat. Ellenben örülök, ha egy csöpp-csöpp extázis kicsurran gyér soraidból. Szerencsésebb voltál mint én, fiatalabbnak maradtál.) A Nyugatot másfél hónap óta nem láttam. Pardon: két hónap óta. A Nyugat urai valószínűleg szakítani akarnak velem. Amilyen desperált vagyok, esetleg megkönnyitem nekik ezt a processzust. Öllelek, édes testvérem, jó, szegény, lírikus, csak egy kicsit boldogabb Lajosom –

Adyd

15 Rue de Constantinople
 Vasárnap.

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

Édes Lajoskám,
 mi van veled? Nagyon nyugtalanít a hallgatásod. Írj. Én a te dolgodban megint próbáltam valami újat. Nyavalyás és tehetetlen vagyok. Ezért nem merek egyelőre haza se menni. Barátaimat öllelem. Téged csókol

Endre.

[Címzés:]
 Ady Lajos
 tanár urnak
Zilah.
Hongrie

774. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

Édes jó Anyám,
nagyon nyugtalan vagyok, hogy semmi levelet se kapok. Ugy volt, hogy hazamegyek. De otthon csak izgatottság várna. S egyelőre nem bírnám ki. La-
jos dolgában lelkiismeretes vagyok. De tőle se kapok hírt. Kérek azonnal le-
velet. Ezer csók

Endre.

[Címzés:]
Nagys.
Ady Lőrincné
urnőnek
Érminsztent
(Szilágy-vm.)
Hongrie

775. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. ápr. 28.]

Édes Ernőm, itt van két vers, nyilván elkéstem velük. Nem tehetek róla, be-
teg vagyok s bajjal tele. A jövő szám<ban>|:ra:| megkezdem azonban terve-
zett montekárlói tanulmányomat. Tetszik? Ha nem, az se baj. Nem levelet, de
egy Nyugatot nem látok két hónap óta. Főlöskéges vagyok én már nektek.
Legalább a lapot látnám.

Adytok.

[Címzés:]
Hongrie
A
„Nyugat”
szerkesztősége
Sajó-u. 5/a fidsz. 2.
Budapest.

776. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. ápr. 29.]
Budapest, 1909 IV/29

Kedves Ady Úr,
kérvényét megkaptam s a holnapi nap folyamán be fogom adni. Hogy lesz-e
sikere, az persze az istenek térdén fekszik, mint az agg Homérosz mondaná,

de elvégre semmi sincs kizárva. A kívül eddig a dologról beszéltem (Zuboly, Osvát, Fenyő, Vikár Béla), mind helyeselték. Az eredmény természetesen a bizottság összeállításától függ.

Írni minden esetre írjon az említett uraknak; a bizottság tagjainak megválasztását majd figyelemmel fogjuk kísérni s a kire lehet, ezekre is megpróbálunk egy kis szelíd nyomást. Azt téves információ alapján írtam a minap, hogy a közgyűlésen vita lehet a dologról, mert a szabályok szerint, melyekhez csak most juthattam hozzá, a bizottság határozata döntés s ezt csak bejelentik a közgyűlésnek. Ha tehát egy esetleges közgyűlési vita gondolata nyugtalanítaná, akkor ez jobb is így.

Hallom, a Nyugat Ady-száma ismét elhalasztódik május közepére. Nekem ez jobb, mert most írhatok bele, holott e hónap folyamán lehetetlen lett volna. Kellene azonban, hogy ha már megcsinálják, igazán jó is legyen. Hát majd meglátjuk, ha megérjük.

A pályázati ügygel ne nagyon sokat törődjék; tekintse úgy, mintha volna egy osztálysorsjegye, a mely ha nyer, jó, ha nem nyer, akkor se halunk bele.

Novellát, ha van, jól tudnánk használni.

Szívesen üdvözli igaz híve s barátja

Schöpflin

777. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

[Párizs, 1909. ápr. 27–30. között]

Édes Gyulám!

Köszönöm a versedet. Félek, hogy funeratorom leszél mihamar. Nagy baj van. Szeretnék még látni. Talán sikerül!

Adyd

778. ADY ENDRE – MAKOLDY MIKLÓSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 30.]

Kedves Miklós bátyám, köszönöm szíves levelét. Azt a vén, szegény állatot nem bánthanám. A Független Magyarország husvétii számában írtam róla verset. Itt kereszteltem el Költőcskének. És a B. Ujságírók Almanakjában cirógattam meg egy kicsit. Több bajom, gondom van, mintsem ilyen nullával állandóan törödnék. Párisba kijönni s egy hétig szolidan élni, ez egy személynek elég kényelmesen: ötszáz korona. (II. osztály, jó hotel, stb.) Édes anyámnak írok ez ügyben, de én is megpróbáltam már kicsalni, hiába. Szeretettel küld üdvözlötet hívük

Ady Endre

[Címzés:]
Hongrie
Nagyságos
Makoldy Miklós
urnak
kir. it. tábla
Temesvár

779. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 30.]

Édes Lajoskám
türelem, bizalom. A gr.-nak írtam. Minden remény megvan. De kétségbeesni
külömben se szabad. Bízz bennem, magadban és sorsodban. És nem olyan
nagy a baj, amilyennek látszik. <N> Nézd az én esetemet. És én se vagyok
kétségbeesve. Most még a nyárig maradok. Mert félek otthon betegen és ér-
zékenyen ezer ellenség közben. Minden barátomat ölelem.

Endréd.

[Címzés:]
Mr. L. *Ady*
professzeur
Zilah
Hongrie

780. APPONYI ALBERT – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. 1.]

Tisztelt Uram!

Legyen meggyőződve hogy egy nagy tehetségű írónak az az iránya, melyet
én eltévelyedettségnek tartok, és a mely bennem inkább sajnálkozást mint
ellenszenvet ébreszt magának az írónak személye iránt is, semmikép sem áll-
hatja útját azok boldogulásának, a kik ehez az íróhoz közel állanak, ha ők
maguk megfelelnek annak a mértéknek miket ifjuságunk nevelőire nézve föl-
állítani és érvényesíteni kötelességem. Utasítást adtam hogy Ady Lajos, a
mennyiben ezeknek a kriteriumoknak megfelel, a legközelebbi tanév kezde-
tén a lehetőség szerint valamely állami középiskolánál alkalmazást nyerjen.
Arra az éppen nem valószínűtlen esetre hogy én akkor már nem volnék mi-
niszter, Molnár Viktor államtitkár figyelmébe ajánlottam az ügyet.

Kiváló tisztelettel
Apponyi Albert

Bp. 909. máj. 1

781. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. máj. 2.]
vasárnap

Édes barátom

Roppant megható, hogy milyen kedvesen emlékezel meg rólam. Hugom is igen szeretne veled találkozni távozásá előtt, ha tehát stimmel neked, holnap hétfőn együtt déjeunirozhatnánk. 1/2 1 órakor várlak nálam. Szívből üdvözlő barátod,

Hatvany.

782. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. máj. 3.]

Édes Lajoskám,

ez a levelem *nagyon diszkrét*. Most kaptam *sajátkezű s hosszú szép levelet Apponyitól*. Ügyedet még arra az esetre is biztosította Molnár Viktornál, ha ő otthagyná a miniszterséget. Hiába, mégis előkelő és uri ember ő. Most már azután bizalom és erő kell, fiam. Csókol

Endre.

Hongrie
Nagys.
Ady Lajos
tanár urnak
Zilah.

783. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. 12.]
Budapest, 1909 V/12

Kedves Ady Úr,

itt küldöm a fővárosi díj bíráló bizottságának névsorát arra az esetre, ha nem kísérté a pesti lapokban figyelemmel. A kik<g>re ezek közül bármi módon s bármi közvetítéssel hatni lehet, próbálja meg; a mi kevés összeköttetésem van, én már mozgásba hoztam. Benedek Jánost, úgy írta, ismeri, Márkus Miksára talán Ignótus hathatna, Wolfnerékkel Ön nem tudom, hogy van; a város-házi emberekre esetleg közvetett uton, a Társadalomtud. társaság főemberei útján próbálhatna hatni.

Ugy hallom, számbavehető konkurrensé kettő van: Tormay Cecil és Zsoldos László. Furcsa összeállítás ez a kettő és Ady Endre, de az élet maga is furcsa valami. Ezek mind a ketten erősen dolgoznak, Önnek is meg kell

tennie, a mit lehet. Egy a dolgokkal igen ismerős emberem szerint kilátásai határozottan kedvezők. De sürgősen kell csinálni mindent. (Igaz, Wodianerhez talán elküldheté Mikes Lajost, a ki úgy tudom, jól van vele; én majd próbálok más utakat is keresni hozzá.)

A Franklinnál csakugyan megkezdtem munkámat; egyelőre elég tetveszkedő dolog, de talán lesz belőle valaha valami. Dolgom – mindenféle – töméntelen van s magán viszonyaim is nagyon bonyolultak, – olyan munkához, a melyhez egy kis szerelem is vonzana, nem bírok hozzáfogni. Tehát ne vegye rossz néven azt se, hogy most ilyen sebtiben írok.

Szívesen üdvözli igaz barátja

Schöpflin Aladár

784. NAGY SÁNDOR ÉS TÁRSASÁGA – ADY ENDRÉNEK

[Zilah, 1909. máj. 12.]

Kedves Bandi! Most élveztünk először hangolva tégedet. Vannak, akik így jobban értenek, de ezekbe ne bizzál, mert csak a reminiscentiákból élnek. Szóval nem lehet mindenkinél ugyanaz készen különböző – másik.[?] Bár lát-nánk már!

Nagy Sanyi

Dobai Dobainé
Maris Marosiné
Gizi Öreg komád: Nagy Sándor
Bakóné Nagy Sándorné
Ella

[Két olvashatatlan aláírás]

[Címzés:]

Monsieur

Endre d' Ady

à Paris.

92 Rue de Levis.

785. ADY ENDRE – MOLNÁR VIKTORNAK

[Párizs, 1909. máj. 15.]

Méltóságos Államtitkár Úr!

Apponyi gróf miniszter úr öngyméltósága kegyesen válaszolt egy levelemre, melyben Ady Lajos öcsém tanári kinevezését kértem. Méltóságod két esetben is volt kegyes már e nekünk nagyon fontos ügyben engem meghallgatni. Apponyi gróf úr levelében arról is értesít, hogy az ügyet Méltóságod figyel-

mébe ajánlotta, minden non putarem esetére. Én tehát most ismét csak megismételhetném, amit személyesen előadtam. Komoly, derék, hivatását szerető s kollégáitól becsült ember Ady Lajos. Méltóságod nemcsak emberséges dolgot fog cselekedni az ő kinevezésével, de utat nyit egy hasznos ambíciónak is. Ezenfelül egy szomorú családi katasztrófát hárit el. Apponyi gróf önméltóságát nem akarom újabb levéllel molesztálni. E levélben köszönöm meg Méltóságodnak s neki, hogy olyan kegyesek és jóindulatúak voltak ebben az ügyben. Méltóságodnak nagyon tisztelő, igaz, régi híve

Ady Endre

Páris, május 15.
92. Rue de Levis

786. SZÜTS DEZSŐ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. közepe]

Irsai drnénál a minap estély volt. Hajdú József, a nemzeti színházból, előadott valamit. Végül bejelentette, hogy Ady Endrétől szaval. A hátulsó sorból egy rikácsoló hang szólalt meg:

– Mit beszél Ön, fiatal ember? Kicsoda az a versíró? Megbolondult Ön is, hogy tőle ad elő!

Jászai Mari volt, aki az első kellemetlen kritikát ma se tudja elfelejteni, mert arra hivatkoznak, ma még jobban, mint valaha. Persze, Hajdú nem kapott tapsot, nem mert senki se tüntetni Jászai ellen.

Bírónak sikere volt. A darab – darab, novella. A sajtó jól fogadta, 8–12 lábas tárcákat írtak Szilágyi és Alexander.

A Nyugat kettős száma 30.án jelenik meg, Ady-szám lesz.

Szüts

787. MOLNÁR VIKTOR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. 18.]

Budapesten, 1909. V. 18.

Tisztelt Uram!

Becsés levelére van szerencsém értesíteni, hogy öccsének, Ady Lajos urnak kérését előjegyzésbe vettem.

A miniszter ur is szólt nekem, és én csak azt ajánlom kedves öccsének, hogy üresedés esetén tájékoztasson engemet, nehogy feledékenységbe menjen kérése, és hogy olyan helyre kerüljön, amelylyel meg lesz elégedve.

Szív. üdvözlettel

Molnár Viktor

[Címzés:]
Monsieur
E. Ady
Paris.
92 Rue de Levis.

788. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. 21.]
Budapest, 1909. V. 21.

Nagyon tisztelt és kedves Barátom,

Képzelteti, hogy a legnagyobb örömmel és a legigazibb hűséggel fogok eljárni ügyében és ha a főváros csak egy kissé modernebb és tisztességesebb, mint az Állam, tudni fogja, hogy az Ön megkoszorúzásával csak önmagát tiszteli meg. Mindenkit meg fogok mozgatni, a hol csak valami eredmény föltételezhető.

Kéthónapi kóborlásból csak pár napja kerültem haza s visszautaztamban – sürgős ügyek hívtak haza – Párisban nem állhattam meg. Pedig szerettem volna nagyon fölkeresni s megkérni, hogy győzze le magát és vesse alá magát valami szigorú, következetes és az ön akaratát teljesen kikapcsoló kúrának. Egy jó öreg orvos, az egyetlen a kiben hiszek, az apám, csodákat mesélt el, hogy egy bizonyos külföldi kúra minő fényes eredményeket hozott létre pacienseinél. A betegeket heteken át izzasztják és száraz kenyeren tartják. A kúra heróikus, de a vér teljes átformálásával kecsegtető. Ha hallgatna az én aggodalmas baráti szavamra, ugy minden szükséges információt beszerznék. A földolog az, hogy néhány hónapra teljesen lemondjon lelki életéről s rabszolga módra szolgáltatassa ki magát egy a világtól elzárt szanatórium feyelmenék.

Nagyon kérem méltassa egy kis figyelemre ezt a javaslatomat.

A mi a honi állapotokat illeti, én úgy látom, hogy a történelmi fordulópont itt van s elérkezett a grófok alkonya. Úgy látom, hogy az általános válsztójog – becstületes keresztülvitelben – ante portas van s vele együtt a produktív Magyarország. Lehet, hogy tévedek és csak a májusi mámort érzem, mely itt Budán nagyon megzavarja az embert. De Méray is ugyanezt látja, sőt még többet és reményteljesebbet, mint én. Ha csak a fele következnek be „prognózisainak”, akkor is itt volna a dagály és elővehetnők az evezőket. És megszólalhatna a meggyógyult Ady Endre ajkán a diadalmas ének!

Az ígért írásoknak előre is örvend és igaz szeretettel köszönti
tisztelő híve

Jászi Oszkár

[Címzés:]
Monsieur

Endre Ady,
92. Rue de Levis
Paris

789. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. 22.]

Báthory utca 3

1909 máj 22

Drága Bandim, Márkus közlünk való ember, vagyis, legbecsületesebb és teljesen megbízható impresszióm szerint, melyre feltétlen építhetsz, őrajta nem fog mulni, hogy Ady Endre megkapja azt a bizonyos fővárosi angol díjat, ha pályázik rá. Hogy ő mint fogja magát kivágni az affaireből, azt bízzuk az ő kitűnő okosságára s ravaszágára, de hogy ellened és másvalaki javára csak akkor szavazna, ha a te többséged már biztos, s viszont, ha többséged az ő szavazatától függne, hogy azt [:föltétlen:] terád adná le: arra én mérget merek venni, pedig nem szeretek mérget venni. Efelől tehát légy nyugodt.

Ölel
Ignotus.

[Címzés:]

M. A. de Ady.

92 Rue de Levis

Paris

[Feladói cím:]

Ignotus.

Báthory u. 3.

Budapest V

790. BENEDEK JÁNOS – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. május 22.

Kedves Bandikám!

Örülök, hogy írtál, mert öröm nekem azt olvasni, a mit te írtál, pláne a mit nekem írtál.

Azonban sajnálom is, hogy írtál. Hát kellett neked – nekem – írnod? E miatt?

Hát van a világon más magyarul író poéta, a ki felvehetné veled a versnyt, ha te a fővárosi ösztöndíjat ambicionárod?

A te ügyedet én előttem hajszállal se vitte elébb a leveled. De mert arra következtetek írásod miatt, hogy nyugtalan vagy: megnyugtatósodra jelen-

tem, hogy még leveled érkezése előtt csak úgy szórtam a kosarakat a személyesen kopogtató poétáknak és íróknak:

– Nem lehet uram; nem lehet öcsém: szó se lehet itt másról, mikor Ady Endre is pályázott!

Ha valaki ismer, szeret, nagyra van veled, olvas, figyelemmel kísér: én bizonyára leghívebb gárdádhoz tartozom. Alig van sorod, a mi figyelmemet az évek folyamán kikerülte volna.

Szóval én még öklömmel is harcolok érted és melletted. Osztják-e hevíletemet jury-tagtársaim? egyelőre nem tudom; de remélem, hogy tied lesz a jutalom.

Te érdemled. Meg aztán hogy rád is fér.

Írjak-e Tulipániáról? Itt most nagyon mulatságos az élet. Nyár kezdete van és már rá csapott a dér a koalíció kutyáira. Csak hagyjuk őket szorongva vergődni a Bank kapuja alatt. Egy felől bizonyos vagyok: kutyából sose lesz szalonna!

Teljes szeretetével ölel
hű öreg pajtásod

Benedek János

[Címzés:]
Monsieur
Andrée Ady
Paris
92 Rue de Levis

[Feladói cím:]
Benedek János
II. Margikörút

791. ADY ENDRE – MOLNÁR FERENCNEK

[Párizs, 1909. máj. 23.?)

Édes, jó Ferencem,
ne haragudj, hogy írok neked, ne haragudj, hogy téged tartalak jó, türelmesen jó emberemnek a te környékeden. Tegnap egy tárcát, ma két cikket s egy verset küldök a Pesti Naplónak. Nyavalyás, utolsóit rugó ember vagyok (nem én mondom, de öt-hat doktor). Nem tudtam betartani, amit Mesternek ígértem. Tehát el kellett fogadnom hálásan, amit kaptam. Például a január második felében megjelent egy tárcámért, én is olvastam, nem utaltak ki honoráriumot. Én megszorulva, szégyenkezve, pénzt kérve és kapva nem mertem ezt reklamálni. Egy-két cikkről is lehetne szó, de hagyjuk. Szerény számíttással a *beküldött* dolgok után (három tárca és legeslegkevesebbül négy cikk, versért ti nem fizettek,) kétszáz korona járna nekem. Olyan szörnyű helyzetben va-

gyok, hogy ez az utolsó szalmaszál. Erről ne beszélj te Mesternek, de igenis nagyon kérlek, kapacitáld, hogy a *kiadóhivatal* küldje a pénzt *azonnal*, de *azonnal*, *távíratilag*. Ha kétségeik volnának (holott mondom, kevesebbet merek kérni, mint minimálisan járna) ígérem, hogy letörlesztem. Hogy vagy-tok? Margitnak add át üdvözetemet, kis Mártádat csókolom. Félek, nem látlak titeket se soha. Szeretettel ölel

Adyd.

15 Rue de Constantinople.

792. TAUNAY, VICTOR AUGUSTE – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. máj. ?]

Président de l'Association de la Presse Judiciaire de Paris

Secrétaire du Comité de Direction des Associations de Presse

regrette très vivement d'avoir manqué la visite de son distingué Confrère Monsieur Endre Ady. Il demeurera chez lui à sa disposition, Mardi, toute la matinée.

VTaunay

Paris, 21, Rue de Sevres

793. DÉSI GÉZA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 4.]

Budapest, 1909. VI. 4.

Kedves Barátom!

Elfoglaltságom miatt csak most válaszolhatok szíves soraidra, kérlek, ne haragudjál késedelmemért.

I (:Hajnóczy:) Az ügy körülbelül megszűnt. Ugyanis a tárgyalás napján pontosan megjelentem és észrevettem, hogy H. még nincs jelen, – felkértem tehát az elnököt, hogy kezdje meg a tárgyalást, – megtette, ekkor meg arra kértem, tekintettel a panaszos távollétére, a törvény értelmében mondja ki a bíróság, hogy a panasztól elállott. Így történt. Egy óra múlva lélekszakadva előrontott H. s megtudva, hogy fölsült, méltatlankodni kezdett stb. stb. igazolási kérelmet is nyújtott be, de azt hiszem elutasítják. Szóval teljes nyugalommal haza jöhetsz, nem keres senki, de nem is keresett, – ez ne tartson vissza, én felelek testi épségedért és szabadságodért.

II. (:2000 koronás irodalmi díj:) A hitelezők karmaitól úgy mentesítheted, ha valamelyik barátoddal lefoglaltatod.

III. (:Udvary:) Annyi jót mondtál róla, hogy nem használhatom. Pegasussal nem lehet szántani. Nekem szorgalmas józan közepes tehetségű munkásra van szükségem, Isten ments' a talentumoktól. Horsetzky nem genie,

mégis nagyobb fajsúlya van, mintsem kellene, s ezért már őt sem tudom használni hát még egy olyan Alkibiadest, mint aminőnek Udvaryt fested?! Aki genie, az írjon verset a „fekete zongoráról”, de ne menjen ügyvédi irodába. Sokat írnék, de jobb szeretek beszélni veled, jöjj haza. Isten áldjon, szívből ölel és köszönt

szerető
Gézád

794. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 8.]

Kedves Adél,

azt az egyet akarom még, ismét, de utoljára, így írásban is kijelenteni, hogy én Maga ellen soha árulást el nem követtem. Ezt bátran magam és mindenki előtt vallom, holott érzem, hogy nevetséges vagyok, mindegy. Magát szeretem, becsülöm jobban, mint hat év alatt bármikor is. Minden jóságára, a Magáéra és hozzátartozóiéra is végtelen hálával emlékezem. Emberfölötti módon igyekeztem a rossz idegeimmal, bomlottságommal is, hogy ezt demonstráljam. Azt is bátran vallom be, hogy a sikertelenségnek én vagyok az oka. Igaz, hogy Maga beteg, izguló, kiszámíthatatlanul érzékeny. De ha például három év előtt lett volna ilyen, én kibírtam volna. Kutyakötelességem is lett volna a végső tűrő képességemig el nem felejtteni, hogy micsoda Maga nekem. De most már sajno<n>[:s:] elértem oda, hogy bizonyos izgalmak kiforognak teljesen magamból. Még idegenek bántása is majdnem megőrjít s a maga bántásai még ezerszeresebben fájnak. Részlet-dolgokról, kicsinyes pör-témáinkról nem írok. Én igenis, ma is, mindig mindenki előtt úgy viselkedtem, hogy nincs, akivel magát fölcserélhetném. Mint kis dokumentum – önmagam számára csupán – hogy míg Párisban leszek, senkivel nem fogok még levélben se érintkezni. Ha az volnék, aminek Maga indulat-rohamaiban hisz, én volnék a legboldogabb. De – sajnos – mindabból, amivel Maga gyanúsított, semmi se igaz. Sajnos, Maga nekem nem volt jó sorsom, holott az akart lenni. Bár veszttem volna Nagyváradon, bár ne csináltam volna meg, amire Maga biztatott, ezt a hatéves kálváriát. Odaadtam semmiért erőmet, butaságomat, életkedvemet. Mindezzel ostobául, de mai kínjaim nélkül élhettem vagy pusztulhattam volna. S a legrettenetesebb az, hogy ma kevésbé tudom Magát kitörülni az életemből, lelkemből, mint a hat év alatt bármikor. Annál – sajnos – okosabb vagyok, mintsem Magát mondjam a fátumomnak. A fátum utolért volna mindenképpen, de úgy történt, hogy a Maga személyében kívánt végigverni. Akármilyen akárh<a>[:o:] s akármilyen hamar történik velem, – még magamon kívül se – okolom csak Magát. Viszont én is elvárom, hogy több irgalommal és belátással gondoljon reám. Rettenetes ér-

zéseim vannak, a helyzetem is az, de nem tehetek semmiről, jöjjön, ami jön.
Dodótól és Bertától személyesen sikerül talán búcsúznom.

Kezeit szeretettel, nagyon csókolja

Ady.

[Címzés:]

Madame

Adéle Diósy

92 Rue de Levis

E. V.

795. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 8.]

Kedves Barátaim

itt a beigért vers. Ha netalán eddig nem küldte volna el a kiadóhivatal a két-
száz koronát, most azonnal, sürgőnyileg küldje. Két nap mulva Pesten vagyok.
Szeretettel

Adytk

796. EGHIASARIAN, LÉON – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 11.]

Mon cher M. Ady, nous avec M. le Docteur, venons de trouver votre paquet
avec vos photographies. Nous voulions justement mettre à la poste que le
commissionnaire vient nous trouver, nous lui remettrons. Encore une fois,
avec M le Docteur, nous vous souhaitons meilleures chances et bonne santé –
Avec nos sincères cordialités

Léon Eghiasarian

11 Juin 09

Budapest

797. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 12.]

Édes jó Adél és Dodó,

borza<s>ztó ut volt, de végre Pesten vagyok. Utálatos, szomorú itt minden.
Hosszabb levelet majd Mindszentről írok. De addig még küldök levelet.
Mert olyan fáradt vagyok s annyi a dolgom, hogy csak kedden, szerdán me-
hetek el innen. Ma voltam Sasvárinál. Örülten örült |:nekem:|. Azért nem írt
Dodónak, mert már három hét óta készül mindennap Párisba. Valószínű,

hogy tíz napon belül künn lesz. A kormányválság miatt nem intézkedett. Ha kimegy, intézkedni fog. Akárhogy rugtam, kapálóztam, holnap, vasárnap velük kell vacsoráznom. A családja Dodóról akar hallani, gondolom, főképpen Piroska. Nekem meg kell hoznom Dodónak ezt az áldozatot ugy-e? Bródy Margit egy csomó számár pletykát csinált itt rólam. Egyébb[!] ujságokról később. Itt küldök egy-két engem csufoló lap-darabot. Csókol mindőtöket szeretettel
Adytok.

[Címzés:]
Monsieur
A. Diósy
Paris
92 Rue de Levis
XVII.

798. MÓRICZ ZSIGMOND – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 17.]

Kedves Lelkem,
a feleségem és a magam nevében szívesen és egyszerűen megkérlek, nézz el hozzánk legalább egy perczre míg itt vagy Pesten. Holnap pénteken egész nap, vagy szombaton <bármikor> |:délig:|, a mikor neked időd s kedved van, szívesen várunk. Én most dolgozom s reggeltől estélig itthon vagyunk.

Hát igen, tán láttad már is rajtam, hogy jó falusi ember vagyok, nagyon egyszerűen s bizalmas kis fészekben élünk, s a teketóriának minden féle fajtája idegen a házunkban.

Ezzel téged magadat, vagy akár háromszavas válaszodat várva maradok szíves szeretettel

baráti érzéssel
Móricz Zsigád

Bp. 1909. jun. 17.
Üllői ut 95. III. 79.

799. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Budapest, 1909. jún. 18.]

Nagybetegen is hacsak lehető lemegyek. Reinitz nincs Pesten. Ölel

Ady.

[Címzés:]
Nagy Mihály
hírlapíró
Nagyvárad

800. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. jún. 19.]

Édes jó Adél és Dodó,
csak ma este utazok el a förtelmes Budapestről. Sajnos nem egyenesen haza,
de Nagyváradra. T. i. Gyurka, ahogy megjósoltam, bajbakertült a tárlatával.
Egy Ady-matinéval akarnának segíteni rajta s nekem így, betegen is muszáj
kötélnek állni. De még délután a gyorsvonattal jövök vissza Váradról. La-
dányban találkozóm van Regina néniével, aki jön velem Margitot meglátogatni.
Én Mindszenten 4–5 napot időzök. Onnan egyenesen Kolozsvárra megyek.
A Ferencz József tud. egyetem ideg és elmekórtani klinikájának kísérleti ideg-
osztályára. Ugy-e szép elkeresztelése [e]z a bolondok házának? Az orvosa
nagyszerű ember, dr. Lukács Hugó. A minisztérium kedvezményes helyet
engedélyezett. Három doktor is megvizsgált: nagyon nagy baj van. Egy hét
óta költöm, töltöm itt az időt, pénzt és egészséget. De alig tudtam pár helyen
elvégezni ügyeimet. Apponyinál voltam, kedves volt, de én úgy látom, ő már
bukott ember. Az államtitkár nagyon kedves volt szintén. Édes Adél és Dodó,
nagyon-nagyon nagy szeretettel gondolok rátok. Bocsássatok meg, ha vétet-
tem néha idegesen, bolondul ellenetek. Bertával együtt ölel

Adytok.

[Címzés:]

Mr.

E. A. Diósy

92 Rue de Levis

Paris

801. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 21.]

Hétfő

Édes drágám. Már éppen egy nagyon haragos levélbe akartam belefogni mi-
dön megjött a maga második levelé[!] végre, s mely ép elég szomorú arra,
hogy ne bántsam én is magát. De eddig még azt sem tudtuk hogy hol van
még írni sem lehetett magának. Hát így vagyunk megint panasz és szomorú-
ság pedig én másképen gondoltam azt hittem megtalált ott *mindent* és *min-
denkit* akikre oly nagyon vágyott és azt hittem hogy az a nagy titkos öröm, a
mi utobbi időben mindég ott bujockázott az arczán, mégis „kifizette magát”.
A maga levele szerint azonban ez nem lenne így. Nem hiszem én azt édes
drágám, sok mindent nem hiszek én ma már. A legszomorubb azonban az
hogy Maga beteg, ezt is tudtam és láttam is már régen, szeretném tudni meg
fog e mindent |:tenni:| amit tennie kell e miatt. Én édes fiam valószínűleg
nem írok többet magának ilyen társas levelezésbe nem bocsájtkozom bele,

Bubi és Dodo bizonyára felelnek majd a leveleire, ha ugyan írna még, és azt hiszem két válasz egy levélre tökéletesen elegendő.

Én nem szeretem ha valaki engemet le akarja rázni a nyakáról, idáig nem is engedem hozni a dolgokat, de hát hagyjuk ezt, én nem akarok semmit én nem kérek semmit legyen úgy a hogy lesz.

Itt azota minden a régiben, Dodo egy hét óta Baden Badenben van úgy gondoljuk holnap jön haza mint írja az üzlet elég jó uton halad. Nagyobb újság, s ennek maga is örülni fog biztosan, hogy megjelent Kovács Lajos Amerikából én beteg voltam és kénytelen őt ágyban fogadni s ő két délután itt ült az ágyammal és mesélt, mesélt, mesélt, biztosan a legszebbeket fogja rólam mondani mert én oly szépen tudtam őt meghalgtatni és fölhuztam a szemöldökömet és mosolyogtam és közben olyan jól el lehetett gondolkozni és kiszámítani hogy, de ezt nem írom meg, hogy mit, ez nem érdeklí magát.

Ma kiautoztunk vele, tényleg egy nagyon kedves fiu, borzasztóul bántotta hogy magát nem találta itt, megadtam a maga címét Mindszenten s ő majd írni fog Pestről magának. Juliusban ismét visszajön Parisba. Édes Adym ha találkoznak ne legyen ez megint ok a lumpolásra, lássa mi a következménye ezeknek. Führer is elutazott Dodoval együtt, utolsó napon, nagy vallomásokot tett, mivel mindenre visszaemlékezett. Lássa édesem miért kellett ismét hazudni, és előadni itt dolgokat miket, ismerve magát úgy sem hihettem el, és melyeket maga másoknak be is vallott. Tehát maga kényszerítve volt nekem mindég hazudni, szegény ember, pedig a hazugság magától a legbántóbb és legnehezebben elviselhető – inkább bármi más csak ez nem. Mennyivel szebb például mikor föláldozza magát Dodoért és Sassváryékkal[!] tölti a drága idejét ez legalább méltó Adyhoz ez egy nagy és nemes cselekedet, én remélem hogy úgy Dodo mint Piroska megfogják ezt még nagyon hálálni.

Én e heten már kétszer voltam beteg most utóbb a rendes, de azelőtt egy 39 ¹/₂ fokos láz mely három napig tartott, fogalmam sincs mitől lehetett. Székely fényképész ismét küldött egy csomo fényképet ugyan olyanok mint az előbbieket csak a papiros más, mi történjen ezekkel drágám?

Biffi czipész írt hogy nem meri a maga czipőit mintá nélkül elkészíteni és szeretne egy pár hordott czipőt mintául. Mit írjunk neki? Talán küldhetne maga neki onnan egy pár czipőt. Címe: J. Biffi Nice J. rue Hotel des Postes. Kérem édes Ady írjon mielőbb hazulról, ha nem is nekem, Margorol sokat, ugyszintén Regus néniről mint Magárol is. Remélem ez nem nagy kívánság s ezt még megteheti. Kedves Ady néni és bácsinak sok üdvözet.

Téged mindennek daczára sokszor sokszor nagyon nagyon mindörökre
Adéle

[Címzés:]
Endre de Ady
Érmindszent
Szilágy-megye
Hongrie

802. ADY ENDRE – KONRÁD BÉLÁNAK

[Érindszent, 1909. jún. 21.]

Édes jó Doktor ur, kedves barátom,
Szeretettel ajánlom figyelmedbe édes apámat, aki kissé gyáva s nagyon falusi ember. A lába fáj szegénynek, a Félixbe menne, de félttem egy komoly orvosi vizsgálat nélkül. Légy kegyes, vizsgáld meg, s mondd el neki a véleményedet. E kegyességédért igaz szívből nagyon hálás lesz

szerető híved
Ady Endre

803. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érindszent, 1909. jún. 22.]

Édes jó Dodóm,
tényleg le kellett mennem Nagyvár<á>:a:|dra. Segítettem is valamit Gyurkán, aki teljesen úgy járt, ahogy megjósoltam. Ama bizonyos pénzt bizony nem adta át még szüleidnek nagyon röstelli. Sietni fog, mihelyst lesz neki. Édes apád pompás erőben, kedvben. Édes anyád egy kicsit gyöngélikedik de nincs semmi veszedelem. (Zárójelben és diszkrétén: Miska egy jó párti előtt áll.) Én még három-négy napig maradok Mindszenten s megyek Kolozsvárra. Ha írnatok, még Mindszentre írjatok, ha későn jön utánam küldik. Ölel beneteket [!]

Ady

[Címzés:]

Mons.

E. A. Diósy

92 Rue de Levis

Paris.

804. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 23.]

Budapest, 1909 jun. 23.

Kedves barátom!

Talán már itt időzésed alkalmával észrevetted, hogy a Nyugatnál valami van készülöben. Minthogy azt tapasztaltuk, hogy Gonda minden jóhiszemősége mellett sem tud a lapból valamit csinálni, elhatároztuk, hogy a lapot visszaváltjuk tőle és mi magunk igyekszünk belőle valamit csinálni. Persze ez csak Hatvany áldozatkészségével lehetséges, <..... más sem kell> a kitől egyébiránt ez új kísérlet eszméje eredt. S ebben a dologban, kedves barátom, neked is teljes igyekezettel és jóindulattal ki kell venned a részed. Ugy gon<gon>-doljunk hogy <önnek> fizet neked a Nyugat havonta 100 kor fixumot s ennek

ellenében <önre> |:rád:| csak az a kötelesség hárulna, hogy *verseket kizárólag* a Nyugatnak írsz. E fixumon kívül természetesen minden írásodat (verseidet is) külön honorálnok és pedig jobban mint eddig, úgy hogy a Nyugat számodra mint komoly keresetforrás is számbajöhetne.

Mindez pedig arra az esetre, ha Gondával meg tudnánk állapodni az átvétel tárgyában. Miért is az ügy érdekében nagyon komolyan kérlek, hogy senkinek egy árva szóval se említsd az ügyet.

A másik dolog a következő: Ma találkoztam Gárdossal, a ki utánad tudakozódott, mert – úgymond – meg akar veled állapodni a Vér és Arany <kiad> második kiadására nézve. Mondom: mit fizet ön Adynak ezért a kötetért? Azt mondja: semmit, hanem erre a második kiadásra is tartja a <fele> |:régi megállapodást:|: a haszonban való félrészeseledést. Erre én – inkább tréfálkozva – azt feleltem neki, hogy a Nyugat Kiadóvállalat mindenestre 200 koronával többet ad a kötetért, tehát adja meg a Franklin is ezt a többet. Gárdos boszankodott[!] az ajánlaton s kijelentette, hogy erről szó sem lehet, ha azonban te képes vagy arra, hogy a Franklint elcseréled a Nyugattal, ám legyen: ő már most szabadon adja a Vér és Arany második kiadását, de akkor te többet ne kerülj a szeme elé.

Mondom én inkább tréfából tárgyaltam Gárdossal, fel akartam hajtani köteted árát, de utólag az egészszel mint komoly tervvel komolyan foglalkoztam. Már most az a kérdés: hajlandó vagy-e <.....> |:kedvező:| feltételek mellett a Nyugatnak ideadni a Vér és Arany kötetet. Ha igen: hajlandó vagy-e kezünkre jární, hogy az Uj verseket és – ha lehet – az Illés szekerét is megszerezzezzük. Mondom: olyan feltételekre gondolok, melyek nem túlzottak, mert ezt nem bírónk meg, de a melyek mindenestre jobbak, mint bármely magyar könyvkiadó felté[te]lei. Ezzel a tervvel annál is inkább kell foglalkoznunk, mert az anthologia csak így volna nyélbeüthető. Másként nem. Mert sem a Franklin sem Singer Wolfner nem köteles túrni, hogy mi az ő köteteiből kiszedjük a legszebb verseket.

Persze ezekről sem szabad szólnod, mert mi drágán nem vásárolhatjuk vissza a kiadás jogát senkitől. És várnod kell a Radó – Magyar Könyvtár tervvel is.

Gondolkozz mindezen barátom és írjad meg |:mielőbb:| szándékaidat. Semmiesetre se állapodj meg Gárdossal, míg velünk ezt az ügyet meg nem beszélted.

A Nyugatnak pedig küldj mielőbb verseket és – ha jobban érzed magadat és dolgozni tudsz – akkor esetleg a Montecarlo cikket is. Gyuri egyre kérdi a verset. Mondom: arra várnod kell még kis fiam. Mire Gyuri: „talán egész könyvet ír nekem az Ady bácsi.”

Sajnálunk, hogy nem búcsúzhattunk el tőled. Jo egészséget kívánunk neked. Felelj mielőbb ezekre a dolgokra.

Szeretettel ölel barátod

Fenyő M

805. FÖLDESSY GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jún. 25.]

Kedves Poétám!

Remélem, eljutnak ezek a sorok Magához és érdekelni fogja, hogy Bodon Pál fiatal zenész a *Fekete hold éjszakáját* megzenésítette (ének és zenekari mű) és megnyerte vele az Erkel-díjat (1000 kor.).

Az opusból én is hallottam egyetmást, pl. az egész bevezetést, nagyon szép.

Úgy-e szabad még azt is megírni, hogy <"A> |:a:z *Első szeretőm ölében* csodaszép volt; azok közül a versek közül való, a milyeneket még soha költő nem írt s a mely számos más versével óriási kulturális jelentőségű, az én megérzésem szerint azt jelenti: az emberiség elért a fejlődésnek arra a fokára, a melyen a nagy metafizikumok az emberiség átélése révén *biztos* igazságokként alakulnak ki. – Édesanyjának adja át kézcsókomat.

Szeretettel üdvözlí
Bpest 1909–VI–25

Dr Földesi Gyula
V. ker. főreálisk. tanár

[Címzés:]

Ady Endre
úrnak

<Érminszen> |:Kolozsvárt.:|

<Szilágymegye> |:Ideggyógyászati Klinika.:|

806. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminszen, 1909. jún. 26. előtt]

Drága, édes Adél, csak pár órát töltöttem Váradon s nem mehettem ki a temetőbe. Kolozsvárra menet direkt ezért kiszállok egy félnapra. Azért nem maradtam tovább, mert Ladányban várt Regina néni. Együttérkeztünk éjfél után éjszaka. Nagy volt az öröm, Regina néni itt tölt még másfél napot, nagyon jól érzi magát. Margit is nagyon boldog volt. Nagyon jó színben van, semmi baja. Ruháját s más dolgait Székiné <S> s Károlyban olyan jól megcsinálták, mint Párisban. Margit kedvéért édes apám a fűrdőben, a Felixben lévén meglátogatta Jóskát. Jóska nagyon panaszodik. Én e hét végén megyek a bolondok házába. Sok bajom van, de nem panaszodom, mert már unalmas vagyok. Édes anyámon szegényen súlyos szívbaj tüneteit konstatálták. Ha ír, drága jó Adél, egyelőre Mindszentre írjon. Innen Kolozsvárra küldik majd utánam. Mindenesetre írjon s *adjon módot*, hogy ír hassak.

Ezerszer csókolja a kezeit

Adya

807. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmindszent, 1909. jún. 26.]

Kedves jó Barátom, sietve írok. Holnap utazok Kolozsvárra. Cím: ideggyógyászati egyetemi klinika. De még ma megírom a Monte-Carlo cikk elejét. Közöljétek rendesen küldöm a folytatást. Ami a Nyugat vers-<p>monopóliumát illeti, ezer örömmel. De a „V. U.”-nál van még három vagy négy versem. A könyvek dolgát meg kell gondolnunk. A M. Könyvtárt teljesen elejtettem, nem kell. De az Anthológiának nincs akadálya. Egy fillér nélkül érkezem Kolozsvárra. Távirat megy azonnal hozzátok s jöjjön táviratilag a pénz. A Gyurka verse meglesz. Szerető hívetek:

AdyEndre

[Címzés:]

Nagys. dr. Fenyő Miksa
urnak, Magyar Gyáriparosok
orsz. Szövetsége V. Zrínyi-utca 1.
Budapest.

808. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1909. jún. 26.]

Édes, drága, jó Adél, nem jó lesz az se úgy, hogy maga nem ír, se úgy, ha egyenesen megkínzó céllal ír. Levelére sokat tudnék s fogok írni. Most öcsémet látogattam meg s holnap megyek Kolozsvárra. Címnek – úgy gondolom – elég: egyetemi ideggyógyászati Klinika, Kolozsvár. Holnap, ha kiszállhatok Váradon, megnézem a sírt. Minden egyébről pedig Kolozsvárról írok. Remélem, azóta írt már nekem újból. Nagyon kérem, segítsen meggyógyulni, mert akarok. Ez magától is függ s legyen jó, ha érdemesnek tartja. Ha nem, hát legfölbbe tönkremegyek. Maga pedig tegye, teheti, amit csak akar. Margitot beküldtem Regina nénivel Jászi orvoshoz ajánlással. A lábait fájlalja, álmatlan. Most kurákat végez. Az orvos szerint a szíve is gyöngé. Az is baj, hogy nagyon kövér: százöt kiló. Szegény, ő azt mondja 70. Egyébként várja Bertát. Elég jó kedve van. Jöjjön maga is Bertával. Tarcsa magának nagyszerű volna s én is odamennék kurám után. *Írjon*, hogy ír hassak. Ezer kézcsoókkal

Adyja.

Édes anyám, édes apám üdvözetüket küldik. Biffinek nem érdemes cipőt küldeni.

809. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent,? 1909. jún. 26.]

Kedves Miskám, vasárnap déli gyorssal érkezem Nagyváraadra. Pár órára kiszállok, várj. Majd szóval mindenről.

Ölel Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. Dr. Nagy Mihály
hírlapíró
Schlauch-tér Nagyvárad

810. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Hatvan, 1909. jún. 26.]

Kedves poetám Bandi!

Sajnálom, hogy nem búcsuzhattam tőled. Köszönöm, hogy búcsuukázodban megemlékeztél rolam. Szívesen mennék Kolozsvárra. De most dolgozom s augusztusban nem vagyok magam ura. Verseid a legutóbbi Nyugatban páratlanul szépek. Köszönet értők. Leghálásabb olvasód és igaz barátod

HLajos

[A lap képes oldalán:]

Feri s [olvashatatlan szó] sokszor üdvözölnek.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre író úr
<Ér-Mindszent> |:Kolozsvárt.:|
<Szilágy megye> |:Ideggyógyászati klinika.:|

811. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Nagykároly, 1909. jún. 27.]

Gyorst lekéstem, délutáni személlyel érkezem

Ady

[Címzés:]
Nagy Mihály hírlapíró
Nagyvárad

812. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Kedves jó Adél és Dodó,
megérkeztem Kolozsvárra a zöldfedelű, híres házba s kétségbe vagyok esve. Az a doktor, aki miatt idejöttem, híres idegyógyász, nagy tisztelóm, valami haláleset miatt két hétre elutazott. Most itt vagyok idegenek és bolondok között árván. Szeretnék elutazni, de most már meg kell próbálnom a gyógyulást akárhogy. Tegnap délután kiszállottam Nagyváradon. A Farkas-virágtelepen kiválasztottam amennyi szép fehér rózsza volt s kivittem a sírra. A sír jóállapotban van, a kő ki van jóval cserélve. Ezer nyugtalanság bánt, mihelyst kissé lecsittulok, írni fogok. Bertust üdvözlöm s ölel szeretettel mindötöket

Adytok

Írjatok!

[Címzés:]
Monsieur
A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris

813. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Kedves, jó Nagyságos asszonyom, ma érkeztem meg Kolozsvárra. Nagyon beteg vagyok s tele félelemmel. De így is nagy szeretettel gondol önökre kézcsókoló híve

Ady Endre

814. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Édes Ernőm,
mindenekelőtt kérek: azonnal küldjete *táviratilag* pénzt. Akárhonnan, akármi címen. Ne várjátok meg, míg én táviratozom. Mindent eladok, azaz megígérek <r> nektek. Cikkem holnap küldöm, remélem nem kések le vele. Kétségbeesetten, fillér nélkül ideérkeztem máma. A híres zöldfedelű palotába, a többi, sok bolond közé. Azt hiszem innen még szép dolgokat is fogok írni. Címem: Kolozsvár, idegyógyászati klinika. Ölel mindötöket s a több ízben kért és megígért pénzt azonnal várja

Adytok.

[Címzés:]
Nagyságos
Osvát Ernő
a „Nyugat” folyóirat
szerkesztője
Budapest.
Aréna-út 66 fldsz 2.

815. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

Édes, kis Ilonka hugom, itt vagyok, rosszabbul, bolondabbul, mint valaha.
Címem: ideggyógyászati klinika. Sok, leírhatatlan baj esett velem közben.
Gyertek, látogassatok meg. Ölel mindőtöket Ady

[Címzés:]
Kabos Ilonka
kisasszonynak
Eötvös-u 32
Budapest.

816. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 30.]
szerda

Édes egyetlen rossz Mindenem

Az egyetlen szép és jó, hosszú idők óta hogy végre meg *akarsz* gyógyulni, de akard ezt igazán és nagyon? Azt írod akard e ezt én is és hogy én tőlem is függ es hogy legyek jó hozzád[.] Édes drága minden ez a legnehezebb dolog a világon[.] Az ember mikor azt hiszi hogy már majd meghal a joságtól és ugy szeret egy bolondot hogy majd beleorúl, akkor jösz te és azt mondd hogy rossz vagyok gonosz vagyok, bántasz, gunyolsz elhanyagolsz és futsz mások után és a mi még a legrosszabb unsz, unsz, hogy szinte az én számban érzem a te unalmadnak az ízét. Hogyan kell hozzád jónak lenni azt szeretném ha megmondanád. Egyszer minden sok neked a szeretet a gyöngédség, minden minden ha aztán csigamodra magamba visszabujok, akkor te panaszkodol. Nem tudom ma már milyennek kellene lennem. Azt hiszem ép itt a baj[.] Azelőtt bárminő voltam mindenkép jó volt. Ne mondjad hogy bántalak most, csak beszélgetek veled. Ha tudnád mennyire hiányzol mennyire kellenél ha tudnád mily üres és szomorú itt minden s ha tudnád mennyire nem lett volna szabad elmenned ennyi keserűséggel mint a mennyit fölhalmoztál bennem egész ittléted alatt mindezt itt hagyni rajtam nem volt szabad, időt kellett

volna hagyni hogy jóvá tehesse egyet mást, hogy elmentél most nem lehet mindezt soha sem én úgy érzem. Oly keveset írsz és nem mondsz el semmit amit tudni szeretnék. Ki az az orvos? Ki vitt hozzá? M<0>|:i:| tulajdonkép a bajod? Mit kell tenned? Miből áll a kura és meddig tart? Mi lesz aztán? Hová megy? Kikkel voltál Pesten és mit csináltál? Minderre szeretnék feleletet, kapok e vajjon? Ugy látom máshova akarnál írni mint ide nem tudom jól értelmeztem e e kérést leveledben, ha igen úgy csak azt felelhetem, erre nincs semmi szükség, sok nagyon sok mindent megírhatsz te nekem ide, egyebeket nem kell írnod, sokkal közelebb voltam hozzád és megmondhattad volna ezeket szóval. Aztán meg mikor elmentél erről nem szóltál egy szót |:se:| bármint igyekeztem ezt a szádba adni fájt is egy kicsit és gondoltam te nem látod ennek szükséges voltát, hát most már csak legyen így talán jobb is. De azért írnál gyakran és sokat, ha akarod hogy én is írjak, csak akkor írok, ha te is fogsz írni különben nem. Eddig három kis semmi levelet írtál. Mit csinálsz ottan? Kikkel vagy? Lumpolni és inni szabad? Dolgozol e valahová én semmit nem olvasok tőled, ez oly borzasztó, miért nem küldetsz be nekem dolgokat a miket írsz. Küldesd el a nyugatokat[!] is. Lapokat küldtem Mindszentre és már Kolozsvárra is. Milyen lapokat akarnál. Regus néni írt ma nagy elragadtatással nagyon megszerette édes anyádat és házatokat nagyon jó helynek tartja Margit részére. Engem nagyon aggaszt amit te Margitról írsz, félek valamit el is halgatsz, pedig szeretném ha megírnád őszintén a dolgokat[.] Most még egy baj van, Bubi bármiként is számolt szegény lehetetlen megtennie ez utat mi most nem adhatunk mivel Dodo a legnagyobb bajokban van, most pedig ez a szegény lány várja Bertát és szeretne Váradra menni. Mit tegyünk tehát. Nem látod te szükségesnek hogy megvizsgáltsuk Margitot dr. Konrád által Váradon akkor ha nehezen is áldoznék egy pár garast hogy lemenjen egy, két napra Váradra és felkérném édes anyádat kísérsje őt el és legyen folyton mellette, akkor talán könnyebben viselné el hogy Bubi most nem megy vele de én ezt főleg az orvos miatt tenném meg, mert különben most kell vigyázni minden garásra és a mi kis kamat meggyűlt azt tartásdíjra és téli ruházatra fordítanám mivel Dodo már sem [!] tud adni[.] Tehát írnál erről, hogy szükségesnek látod te ezt, természetes ha csak egy kis ok van jobb szeretem hogy egy jó orvos vizsgálja meg s megteszek minden lehetőt. Ma írtam neki ugyszintén édes anyádnak is de még nem mertem megírni hogy Bubi nem megy. Előbb bevárom a te válaszodat. Dodo holnap utazik Ostendébe Schelerhoffhoz, az egész ügyben már nem bízom mert a vevők előbb biztosak akarnak lenni hogy megkap játékconcessiot, azt pedig nem lehet kivenni előbb míg a birtok nem az övék, mert az eladó úgy felszofolja az árat hogy nem lehet majd megfizetni. Sch. tehát előre meg kellene venni a birtokot megkapni a concessiot mire ezek átveszik. Nem hiszem azonban hogy Sch. riskírozna 3 milliót. A baj ott van hogy Dodo most mindent erre a kártyára tett föl és ha ez nem sikerül a legnagyobb bajok lesznek. Dodo rém ideges és látom oda van szegény egészen. Sasváryék itt vannak már be is volt

jelentve látogatások de én bizony lemondtam. Apropos miket beszélt rólad Brody Margit[.] Mert Eszti is bevallott sok mindent amit ő itt reád mondott. Eszti különben egyebeket is bevallott hazakísérgető kocszizásokat stb. stb. Külömben is most már oly pimasz hogy nem lehet vele kijönni ezt is neked köszönhetem. Hát Hatvanyék mégis bárok lettek? Most jobban fogod még őket szeretni vagy kevésbé? Mikor írsz nekem, ugye sokat fogsz írni, mindent mindent rólad. Te se légy rossz hozzám édes drága egyetlen Mindenem úgy fáj a szívem ha tudnád[.] Annyit kínlódtam már miattad úgy nem kell semmi az életből, csak [;az,;] hogy a te szemed végigsimogasson egyszer még úgy mint régen azelőtt, nem most. Ezt az egész párisi tartozkodást ha úgy ki lehetne törölni valahogyan úgy fáj, tudod úgy fáj, és mindig csak ide térek vissza, hallok minden gonosz szavadat, látom a rossz szemeidet, miért voltál ilyen úgy félek sohasem fogom tudni elfelejteni pedig úgy szeretlek. Csokol nagyon a szádra és a rossz szemeidre

Adél.

817. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 1.]

csütörtök

Mindenem édes, csokolom a szádat az imádottat ezerszer, a szíved helyit és a testedet véges végig a rozsáért. Vágyodom utánad, és beteg vagyok és bolond vagyok, és meghalok utánad. Írjál már, mert semmit nem tudok felőled. Mit csinálsz ott a bolondok között? Milyen szép lehetne ha én is ott volnék veled s a mindaketten bolondok lennénk a kedvünk szerint[.] Mennyi sok szép mindent csinálhatnánk, hisz bolondok lennénk, pedig így is érzem hogy bolond vagyok. Miért mentél el, nem is szeretsz nem igaz, akkor nem tudtál volna itt hagyni. Kikkel vagy ottan és mit csinálsz egész napon át. Kérlek írjál sokat magadrol.

Nagyon csokollak

Adél.

[Címzés:]

Monsieur

Endre de Ady

Kolozsvár

Egyetemi, ideggyógyászati Klinika

Hongrie

818. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 2.]

Édes, jó Adél és Dodó,
Adél egy levelén kívül semmi hír tőletek, rólatok. Én most már öt nap óta vagyok Kolozsvárott. Kezelő orvosom ideális ember és doktor, Ady-imádó. Egy félcsöppnyi alkoholt nem iszom. Czigigaretázni[!] félannyit se mint mások. fürdőket[!] kapok, tornázom, koránfekszem[!]. Nappal a doktor válogatott, kedves társaságot gyűjt. Szóval meggyógyulhatnék, de az alvás még mindig nehezen megy, tele vagyok határozatlan, kínzó vágyakozásokkal és félelmekkel. Írjatok, én már sokszor írtam. Aug. 1-ig akarok itt az idegyógyászati klinikán maradni. Ha Adél és Berta eljöhethének abba a fürdőbe, ahol Gyuri van, én is odamennék. Nemcsak női fürdő, de ideg, szív és vérkeringésbeli bajok ellen való. Kérlek írjatok, Bertával együtt szeretettel ölel

Adytok.

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis.
Paris

819. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

Édes Barátom,
Kolozsvárról írott levelem, melyet több levéllel együtt küldtem, a többivel együtt elsikkadt. Éjjel küldtem ki a New-York portása által. Ezért nem tudtátok, hogy én igenis tárgyalni akarok a könyvek átvétele dolgában s ezért nem kaptam táviratilag tőletek pénzt, ahogy esengve kértem. Az anthologia is megcsinálható. Én csak S. és W.-nek vagyok lekötve 3 kiadásra. Majd ezt megbeszéljük. Ölel benneteket szeretettel s küldjétek több pénzt, mint 100 korona.

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. dr. *Fenyő Miksa*
a Magyar Gyáriparosok
országos Szövetsége
Budapest.

820. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

Édes jó Adél,
ahogy ideérkeztem, rögtön levelet írtam magának. Megírtam, hogy Váradon kiszállottam s kimentem a temetőbe. A sír rendben van, a kő kicserélve. Vittem fehér rózsákat édes mamája sírjára. Ez a levele[m] több levelemmel együtt a New-York szálloda portása kezén elsikkadt. Pld. az édes anyám se kapta meg az akkor küldött leveletemet. Most várom, hogy Míndszentről megjöjjön a postám[.] Mint mindig eddig, fogok írni ismét. Sok-sok kézcsók és ölelés mindnyájuknak.

Ady Endre

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

821. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

Édes, kis Ilonka hugom, ahogy ideérkeztem, azonnal írtam neked is. De a New-York portásával küldtem ki a leveleimet s úgy látszik, elsikkadtak. A Nyugat se kapta meg, édes anyám se. Hát hízom, eszek, mint egy farkas. Egyelőre pompás dolgom van. Lukács isteni orvos és ember. Kolozsvár bög a butaságtól, de ez is jó nekem. Hát ti mit csináltok. Édes anyád kezeit sokszor csókolja, téged és édes apádat formálisan csókol

Adyok

[Címzés:]
Kabos Ilonka
kisasszonynak
Eötvös-u 32
Budapest.

822. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

Hétfő

Édes, jó Adél,
ma két levelet kaptam egyszerre, az egyik Karlsbadot is megjárta, úgy látszik nem tudták kiolvasni Kolozsvárt. Evvel együtt három levelet kaptam, Do-

dótól egyet s egy levelezőlapot Baden-Badenből. De én sokkal többet írtam, mint maguk s nem érdelek szemrehányást ezuttal ezért a dologért. Mint megírtam már: egy levelem több más levéllel egyetemben elveszett a New-York hotel portásának a kezén. E levelemben számoltam volt be váradi temetői látogatásomról. Ugyanebben a levélben proponáltam, hogy jöjjön maga augusztusban Tarcsára, mely nagyon magának való fürdő s mely nekem is ajánlatos volna fürdőkurára, utókurára. És ugyanebben kértem – ha jól emlékszem – amit most megismétlek: az arcképekből válassza ki, ami magának tetszik s a többit küldje ide Kolozsvárra. Pesten egy hetet töltöttem: elleptek az emberek és a tisztelők a fene egye meg őket. Egyébként folyton <f> vizi-teltem a kétezer koronás díj dolgában, a Lajos ügyében, a szanatóriumba<n> való fölvételem érdekében és hogy forintokat szerezzek az én költséges tartózkodásomhoz és utamhoz. Egy esetben Bródynál ebédeltem doktorommal |:és Molnár Ferivel:|, máskor mindig Kaboséknál. Vacsorázni a Nyugat embereivel vacsoráztam hol itt, hol ott. Hatvany bejött Hatvanból, ki akart vinni, de én nem mentem. Egy este Löwensteinékkal vacsoráztam a Margitszigeten s udvaroltam az asszonynak (vén, borzasztó nő), hogy kapjak a Pallastól még száz korona előleget. Egy este végül – mint írtam – Sasváriékkal vacsoráztam a Hungáriában. Az asszony olyan, mint egy bordélyháztulajdonosnő. Piroskáról pedig egész Pest beszél, hogy eladták annak a Moysenak vagy hogy hívják. Ezuttal is az küldött pénzt nekik s az ő számlájára vannak ott.

Ami Kolozsvárra jöveletem illeti, ez egy összeesküvés eredménye. Dr. Lukács Hugó, első egyetemi tanársegéd már egy év óta készül legőni és meggyógyítani. Nemesebb embert még nem ismertem. Szép, hatalmas legény, muzsikál, gyönyörű képei vannak, szeret minden művészetet, az összes Adyverseket könyv nélkül tudja. Ideg orvosnak s pszikiaternek pedig híres az orvosok között, bár még csak harmincnégy éves. Már elment volna a klinikáról, mert fő orvosnak választották meg a |:kolozsvári:| munkás-betegsegélyező kerületben. Miattam maradt itt, összeveszett miattam a professzorral, a vezető tanárral, az összes orvosokkal. Nagyszerű, uri kényelemem van s ő úgy vigyáz reám, hogy szegénynek egy szabad perce sincs. Budapesten is lehetőleg minden meghívást visszautasítottam s itt is azt tenném. De erre nem kerülhet sor, mert nélküle nem szabad kimenni a városba. Együtt sétálunk, kocsizunk eszünk. Ha ő ki is akar este maradni, előbb engem föl kísér ide a hegyre, ahol mi, bolondok lakunk s lefektet. Mióta itt vagyok *egy fél csöpp alkoholt sem* ittam, cigarettázni azonban tizenötöt szabad. Fürdőket veszek, leöntéseket, holnaptól kezd[v]e vizes göngyöléseket. Aludni egy fél gramm <veronált> |:medinált:| kapok még, de holnaptól kezdve már csak 1/4 grammot. Eszek, mint egy farkas és hízok, de az alvás nem megy még s tele vagyok félelemmel és nyugtalansággal. Pedig Lukács még arra is vigyáz, hogy kikkel érintkezhetem. Egy-két fiatal egyetemi magántanár, okos, kedves, szerető, vidám emberek. Nőtársaságban nem igen szabad lenni. Ma este kivételesen megyünk el Somlóékhöz vacsorára. Dolgozni nem dolgozom semmit,

de már kezd ehhez is kedvem szottyanni. A Nyugatnak írtam csupán nyolc verset, mióta itthon vagyok. Azonnal írok a Nyugatnak, a fene egye meg őket. Hiszen fölírták az összes hiányzó példányokat s megígérték, hogy rendszeresen küldik a lapot Párisba. Nagyon örülök, hogy Regina néni összebarátkozott édes anyámmal. Váltig sajnálja édes anyám, hogy maga akkor volt Mindszenten, mikor ő beteg volt és elfoglalt. Sajnálja, hogy nem tudott olyan lenni magához, mint amilyen szeretett volna lenni. Margit miatt ne aggódjék, nincs semmi, komoly baj. Jászi pedig jobb orvos, mint Konrád. A váradi utról majd intézkedem én, ha aug. elején hazamegyek, személyesen. Ha erőm megjön, darabot írok. S ha őszre megkapom a kétezer koronát kimegyek Párisba. De jó volna Rómába menni, ugy-e? Lukács reméli, hogy meggyógyulok s én akarok meggyógyulni. Nagyon-nagyon, mindig gondolok magára és mindenekelőtt magára. Lássá, én nem felejtettem el, amire céloztam s amit maga megértett, de én meg magától vártam. *Írjon*. Bertát, Dodót ölelem. A maga kezeit ezerszer csókolja hűséges

Adyja.

P. s. A bolondokról pedig majd sok érdekeset fogok magának beszélni. A tarcsei tervről gondolkozzék s írjon.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diosy
92 Rue de Levis
XVII.
Paris

823. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

Kedves Ernőm, Szendrő megígért bizonyos Nyugat-számokat s nem küldte el Párisba. Pedig oda kell, hogy menjen is állandóan lap. Reklamáld nála a dolgot, bár azóta a kiadóhivatal is változhatott. Nem tudom, mert 5-én délután hiába jártam sorra a kolozsvári könyvesboltokat. Itt is, mint Váradon, panaszkodtak, hogy pl. Ady-számból többszöri kérésre se küldtek. Ez nem adminisztráció, így megdöglünk. Ölel mindőtöket

Ady Endre

[Címzés:]
Nagyságos Osvát Ernő
urnak, a „Nyugat” szerkesztője
Bristol-kávéház
Budapest.

824. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

Kedves Miskám,

Hát mi az ördögnek tűröd, hogy ugrassanak a fiúk? Persze, hogy sajnáltam otthon nem létedet, de dehogyis haragudtam. Gyógyulni próbálok, Lukács isteni ember, úgy vigyáz reám, mint a szemefényére. Nem iszom semmiféle alkoholt, sétálok, fürdök, eszek, mint egy farkas. Még csak az álom nem akar megjönni s az oktalan félelem és nyugtalanság eltávozni. A fiúkat, mind, szeretettel üdvözlöm, s írd meg a Kollányi címét. Ölel igaz barátsággal

Adyd.

Fehérné önnagyságának kézcsók.

[Címzés:]

Nagys.

dr. Nagy Mihály

hírlapíró úrnak,

„Nagyváradai Napló”

Nagyvárad

825. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Hatvan, 1909. júl. 5.]

Drága Bandim!

Feri ezt a levelet 3 hete hordja zsebében.

15-éig dolgozom. Akkor Berlinbe utazom. „O jaj mi rég nem láttuk egymást.”

Augusztus 20-ika felé Pesten.

Add nekünk a Vér és Aranyt. Ne bontsd meg a hadsort. Hidd el, mi, mint kiadók, legjobban becsülünk meg.

Ölel

Lacsid.

[A levelezőlap tetején, a megszólítás fölött, fordítva:]

Mondjam, hogy megint nagyszerű vagy a Nyugatban Hisz már unod és tudod ezt a nótát.

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre ur

író

Kolozsvár

Lechner-szanatorium

[Feladói cím:]
Hatvany Lajos
Hatvan

826. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Hatvan, 1909. júl. 5.]

Kedves Barátom,
fényképedet, melyet nekem küldtél, igen szépen köszönöm[.] Indítva tulajdonkép azért érzem magam, hogy írjak neked, mert visszaemlékezésemben párisi tartozkodásom alatt bizony egynéhányszor igazán *nem kedvesen* viselkedtem irányodban és ez annál is inkább bánt, mert Laczitól hallom, hogy őszinte sympathiát értesz irányomban.

Tehát mint mondom most csak azért írok, hogy elnézésedet kérjem <esetleges> arrogans viselkedésemért, mely arrogantia (ismerem magam) inkább timiditásomnak különös alakja, és semmi szánkéd[!] nincsen benne.

Remélem idegeid itthon megnyugodtak és a párisi félmagány után jót tesz a pesti zajos élet.

Minap ismét olvastam |:egynehány:| költeményedet és csodálkozással tapasztaltam hogy én (kinek úgyszólván semmi fogékonysága költemények iránt) mennyire értettem és élveztem őket.

Legközelebbi viszontlátásig ölel kész híved

Hatvany Feri

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre úr
író
Kolozsvár
Lechner-sanatorium

827. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 8.]

Kedves Szerkesztő ur, ölel mindőtöket

Ady Endre
gyógyuló beteg
az idegosztályban
Kolozsvár.

[Címzés:]
Nagys.
Kabos Ede író urnak

Budapest
Eötvös-u. 32.

828. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 8.]

Csütörtök

Drága édesem, olyan boldog voltam a leveleddel, tán soha még ilyen hosszú és kimerítő levelet nem írtál nekem, azt is kiveszem belőle hogy tényleg javuloban van egészséged olyan szép rendezetten s csinosan van írva, hogy nó. Nem veszett el leveled drágaságom hiszen a fehér rozskákat meg is köszöntem. Mennék én Tarcsára és hozzád hacsak lehetne de most igazán nagyon rossz bőrben vagyunk, nem mondom hogyha erőltetném a dolgot, Dodo biztosan elengedne de nem tehetem drágaságom látva az ő nehéz helyzetét. Most a napokban jött haza Ostendéből, az ügy annyiban jóra fordult hogy Sch. megveszi a birtokot és a játékconcessio megnyerése után átadja ennek a társaságnak, de az Isten tudja meddig tarthat még el.

Holnap küldöm a képeidet kivettem belőle magamnak, ne haragudjál édes drágám hogy előbb nem küldtem de olyan jól esett hogy itt volt ez az egész csomo kép és a Te utálatos embereid nem kaphattak belőle, míg én nem akarom. Nem nagy baj ugy e? Tudod mit szeretnék, odaszaladni hozzád és ott maradni melletted vagy három napig azt hiszem ennyi eddieg [= ideig] most már tudnál jó is lenni hozzám és kérnél hogy maradjak tovább s én egy perczig sem maradnék csak éppen három napig. Azt sem lehet azonban, egyáltalán nem lehet semmit, még azt sem hogy kiugorjak a bőrömből ha éppen ugy tetszik. Megkaptam az első juliusi Nyugatot (a többit nem) édes szép versek. Ki az az Agnes? és ki helyett írtad, azt hiszem hogy ez csak nekem szol – *más helyett?* ugy e. Edes jó okos ember lehet az a Te doktorod és nagyon csodálnám ha ő téged első augustusban már elengedne és visszaeresztene Budapestre a jó pajtásaid közé, kárba veszett akkor édes gyerekem az egész kura, inkább kérd meg tartson ott téged egy két hónapig még s kísérjen el téged Magyarország határáig, esetleg még tovább és jöjj te ki egyenesen Parisba és ha még egyszer akarnál jó és okos lenni és reám halgatni mint hat év előtt valamikor én nagyon vigyáznék reád, de csak akkor ha te ismét a régi édes jó egyetlen fiu lennél, ha az átkod is voltam mint mondogattad, az még sem ártott neked hogy akkor jó voltál és reámhalgattál ugy e nem? En ugy élek, mint tudod, üresen, ostobán egyszer lázadozva egyszer resignáltan de mindig és mindig veled vagyok. Dodo kijár sokat „Az üzlet, az üzlet”!!! kiáltással multkor éppen fél kilenczkor reggel jött haza, de én digerálok ezt is ha ugy tetszik. Ma ugyan egész nyugodtan kijelentettem hogy ennyire imbécile-nek ne tartson, mit ő látszozag el is fogadott. Bubi némely napokon kedves és jó, némelyiken megemészthetetlen, ilyenkor ha véleményemet han-

goztatom próbálja kijátszani a fő ütőkártyát: Ady, Ady, Ady, természetesen Dodo előtt, meg akarna félemlíteni ilyenkor de tudod hogy ez nem megy és ilyenkor én még erősebbeket mondok Ady és rólam úgy hogy rendszerint az ő mondása ilyenkor kárbavész. A szerelem az ő oldaláról még fennáll s komikus, mennyivel dühösebb ő a Dodo kimaradásai miatt mint én és Piroska nagyon boszantja. Apropos, írtam hogy ezeket nem akartam elfogadni, de elfogadtam azt a szegény szerencsétlen Sasváryt, kinn is voltunk vele vacsorázni és a Bullier-ben szegény ember itt is folyton dolgozott és még csak nem is egy hotelben lakott a feleségével ő valaminő kis rongyos szállóban lakott. Edes drágám, hogy Biffinek nem feleltünk mégis elküldte a cipőidet, írja ha esetleg nem lenne jó, úgy visszaveszi, nem utánvéttel küldte azonban elküldte a számlát. Mi történjen tehát most ezzel, Dodo hazaküldeni utánvéttel nem akarja, hátha nem váltanak ki, intézkedjél tehát drágám. Ami Margitot és Varadramenését illeti édes fiam ha csak nem okvetlenül muszáj az egészsége miatt úgy jobb szeretném ha megtakarítanók ezt a kiadást mivel az egyévi kamatot már most is túlhaladtam s az érette járó juliusi 100 koronát egyszerűen elloptam, nem tudtam magamon máskép segíteni, Dodo kijelentette hogy most ne számítsak reá e miatt. Így hát ha továbbra sem adhatna kénytelen leszek a kamatokat fölhasználni ugyszintén ebből akarnám télire is kiruházni így hát minden felesleges kiadást kerülni kell. Regus néni újbol írt nagyon hív Tarcsára, de hát nem mehetek. Kovács írt hogy nemsokára ismét jön Parisba, írta hogy kapott tőled néhány sort. Itt most nem tudjuk tél van e vagy nyár két hét óta szakadatlanul ömlik a hideg eső és oly hideg van hogy fűteni lehetne. Nem írtad meg rendes czimedet sem s én az eddigieket is csakugy találomra írom s így bizony könnyen elveszhetnek a levelek. Mikor megírtam egy levelet már mindegy számíthatom mikor jöhet a válasz és míg ez megjön az olyan hosszú hosszú idő. Most miután nem dolgozol nem iszogatsz, nem cigarettázol nem is lenne oly rossz időöltés ha minden nap írogatnál egy pár sort ide ki Párisba és az valakinek olyan nagyon de olyan nagyon jól esne. Ugye megteszed drágaságom. Majd minden nap küldtem lapokat megkaptad e őket? En is szeretnék ott a bolondok között lenni, olyan jó mulatnánk veled. Milyen bolondok szabadon járnak? Magunkfajta bolondokon kívül még soha nem láttam bolondot és úgy szeretnék egyet látni csak az összehasonlítás végett is. Talán mára elég is lesz nagyon csókolom a szemedet és a gonosz szádat, a mivel annyi rossz szót mondtál nekem

Adél.

[Címzés:]
Monsieur
Endre de Ady
Kolozsvár
Trefort-utca
Egyetemi, ideggyógyászati klinika
Hongrie

829. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. júl. 8.]
VII. 8.

Én édes Bandi bátyám,
íme egy töredelmes vallomás: a New-York portása a legbecsületesebb ember
Kolozsváron és én bizony megkaptam a te első kártyádat is. De azért örülök,
hogy nem válaszoltam rá, mert úgy talán sohase kaptam volna egy ilyen friss
jókedvű levelet tőled. Ez volt az első, de remélem ezután csak ilyenek jön-
nek. Add át gratulációmat dr. Lukácsnak.

Itthon van egy néhány ujság. Papa elutazott tegnap este Abbaziába, és
mielőtt elment ott hagyta a Naplót. Azt mondta fog Abbaziából neked írni.

Mi egész nyáron Pesten maradunk. Mégis csak itt a legkényelmesebb.

Írjál ide édes öregem, és ird meg, hogy hogy állasz étvágy és álom dol-
gában. Dolgozol valamit? Jobb lenne ha most pihennél egyelőre.

Minden jót édes Bandim! Csókollak

Ilonkád.

Mama tiszteltet <sz> sokszor.

[Címzés:]

Nagys.

Ady Endre úrnak

Kolozsvár.

Ideggyógyászati klinika

830. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

Kedves Tamásom, innen, e gyógyító helyről szeretettel kérlek két dologra.
1.) Írdd meg nekem a Kollányi és a Horvát Henrik címét azonnal. 2.) Intéz-
kedj, hogy ígéret szerint kapjak végre a Holnap-ból egy-két kötetet. Édes
anyám címére küldesd: Érmindszent. Azután írd magatokról. Kolozsvár, ideg-
gyógyászati klinika. Szeretettel ölel

Ady Endre

[Címzés:]

Emőd Tamás költő

urnak, „Nagyváradai Napló”

Nagyvárad.

831. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

Édes Ernőm,

Itt vannak először is a versek. A cikk (legalább az első folytatás, de esetleg két számravaló) hétfőn ott lesz. Ölel benneteket

Ady Endre

[Címzés:]

Nagyságos

Osvát Ernő urnak,

a „Nyugat” folyóirat
szerkesztője

Budapest.

VII. Aréna-ut 66 fidsz. 2.

Ajánlva

832. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

Édes Bélám, kezdek gyógyulni, nem iszom semmit, nagyszerűen falok. Talán az álom is megjön s a munkakedv. Augusztus elejéig leszek itt. Az orvosom nagyszerű ember. Van egy-két nagyon kedves jó barátom. Általában tele vagyok türelemmel és reménységgel. Ezt a szerintem pompás fényképet doktorom csinálta. Addig míg levelet írok ölel

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. Révész Béla

urnak, a „Népszava”

szerkesztőségében

Rákóczi út 32.

833. ADY ENDRE – BIRÓ VERÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 11.]

Kedves, kicsi Vera, sokszor csókol téged Ady Endre bácsi. Édes anyád kezeit csókolja, édes apádat szeretettel öleli. Nagymamádat, nagypapádat, mindenkidet, akik téged ott becéznek, üdvözli. Légy mindig jó kis leány, szépség, kedvesség és vigasztalás.

Kolozsvár 1909 július 11.

[Címzés:]
Biró Vera kisasszonykának,
Mélt. Vészi József ur címén
Duna-Varsány
(Pest-vm.)

834. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 12.]

Édes, jó Adél,
levelét ma kaptam, összes levelei jól vannak címezve, de egy<re>, melyre céloz, mintha nem jött volna meg. Nehéz dolog ám a gyógyulás, sok-sok és sokfajta reakciót érzek. Az agyam mintha kiszikkadt volna, kis társaság, olvasás halálra fáraszt. Egy bizonyos: az ital szinte eszembe se jut, cigarettázni kevesebbet szívok, és három ember helyett eszek. De az álom minden fürdés, mesterkedések dacára késik. Kolozsvár unalmas, ostoba, szerencsém az orvosom s két vagy három közös barátunk. Somlóékkal is voltunk egypárszor, ma nálunk ebédelték, a napokban utaznak nyaralni. Én a doktoromnál lakom, együtt étkezünk, vacsorázni azonban lemegyünk a városba. Az intézet modern, nagyszerű: van idegosztály, aztán külön, zárt osztály súlyos idegbajosoknak, férfi és női elmebeteg-osztály s dühöngő betegek osztálya. Én Lechner udv. tan. professzor ur egy csomó kellemetlenkedése után fölköltöztem Lukács dr.[-]hoz. Az érdekebben (mert Lechner az összes osztályok igazgatója) még a minisztériumból is írtak, Janovits igazgató, aki pénzelőget ajánlott föl s adott színdarabra, táviratoztatott a főispánnal az ügyemben Pestre. Hatványék írtak Lechnernek, Ignótus írt, Somló és Palágyi tanártársai jártak fönt nála stb. stb. Végre beleegyezett, hogy én külön, mint Lukács vendége legyek, ő kezeljen s nála lakjak. Aug. 1-ig minden esetre, aránylag irigylendő kényelemben itt maradok. Lukács itt hagyja az intézetet s akkor én is megyek. A cipőket (bár én vettem itt Kolozsvárott sárga cipőt) kérem ideküldeni. Ha esetleg nem jók, visszaküldöm azonnal, ha jók megtartom s azonnal küldöm a pénzt a Dodó címére avagy, ha jobb lesz, egyenesen neki. A doktorom ismeretlenül tisztelettel csókolja a kezeit. A Margit dolgában a napokban írok haza hosszabb levelet.

Egyébként itt mindenféle bajomat kezelik s a fiatalabb orvosok olyan dühvel verekednek a gyógyításomért, hogy már alig-alig bírom. Sok-sok apróságot, esetet írhatnak még s fogok írni. Persze érdektelenek, de itt nálunk a kicsi dolgok is nagy események. Bertust, Dodót ölelem, kezeit sokszor-sokszor csókolja szeretettel

Ady Endre

[Címzés:]
(Nagyságos)

Madame
Adéle Diósy
92 Rue de Levis 92
XVII.
Paris.

835. BIRÓ LAJOSNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Dunavarsány, 1909. júl. 15.]

Kedves Ady – Vera megkapta a maga nagyon kedves kártyáját és ő és egész családja, nagyon örültek annak, hogy megint egyszer gondolt rájuk. – Vártuk magát ide Varsányra, mikor Pesten volt. Lajos fel is kereste volna, de mikorra ő bement, Pestre, maga már nem volt ott. – Szóval vegye tudomásul, hogy magát itt a régi szeretettel és barátsággal várjuk. – Reméllem, a kolozsvári nyugalom olyan jót fog tenni, hogy hamar visszajön és akkor eljön és megismerkedik Verával. – Az egész família tiszteli magát és papa alig várja, hogy akadjon valaki, aki a varsányi bort is megissza. – Tehát viszontlátásra! A régi barátsággal üdvözlő

Biró Lajosné

Dunavarsány, július 15.

[Címzés:]
Ady Endre úrnak
Kolozsvár
Ideggyógyászat

[Feladói cím:]
Biró Lajosné
Dunavarsány
Pest megye

836. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Velence, 1909. júl. 15.]

Bandikám, innen kis söt Nagy-Magyarországból (most más sincs itt, mint magyar) sok-sok szeretettel üdvözlő

Ignotus

[Címzés:]
Nagys. Ady Endre urnak
Egyetemi Klinika
Ideggyógyító-osztály
Kolozsvár
Hongrie

837. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 15.]

Kedves Bertus, íme, küldöm neked is becses, legujabb pofámat. De a Székely-féle képeket nem kaptam meg. Küldesd, ha még nem volna postán. Én unatkozom s talán gyógyulok. Nagyon kedves volnál, ha írnál egy pár sort. Mindnyájatokat ölel

szerető
Adytok.

[Címzés:]

Mmlle

Berta Brüll

Paris

92 Rue de Levis

XVII.

838. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nyitra, 1909. júl. közepe]

Édes, drága Öregem;
csakhogy megszóllaltál!

Már már azt hittem, fel kell vernem érted <...>ev. ref. hazánkat, mert nagyon könnyen elvész itt még Ady Endre is.

De hát a sors bölcsőbb az ő nagy ostobaságában – sokszor, még a nagyon bölcs emberek ostobaságánál is – s meghozza a Te ajkadra is azt az elemezni való kis mosolyt, ami szinte láthatatlan a profán szemeknek, de jellemző, fájó, jaj szörnyű drágán megfizetett a tulajdonosnak és ijesztően problematikus az őt szerető embereknek.

Igazán megbékültél az Élettel, vagy csak egykis póz az egész; hangulat, „Most ez az életmód van ínyemre!” Vagy tényleg komoly.

A fotográfia után igazán nem vagyok tisztában veled.

Félek és reménykedem. Ez a megtörtség, ez a bródy-sándoros világborongás, – ez a szükségképpen előálló megroppanás-e az, amelynek elő kell állnia, ha egyik megszokott életmódból az ellenkező végletbe csapunk át, vagy pedig!... jaj, jaj! – A fizikumod szinte hihetetlenül erős, ellenálló; hiszen amin Te keresztül hajszolódtál, annak negyedrésze végérvényesen föl-emésztett volna minden normálisan konstruált embert; mégis, legjobb belátásom szerint azt hiszem, a tetőponton túl vagy, a krízis után javulás áll be. Istenem, csak olyan szokatlan nekem ez az új Ady (jelenthet-e többet három bőtü!) szeretnélek nyugodtan erősnek látni már egyszer, olyannak, aminő a férfi ember java korában szokott lenni: Te ugyan gyorsabban futod meg az életfolyamatot s azt hiszem 35 éves korodra leszel mint más kiváló jóval ké-

sőbb – de erre a főséges nyugalomra, élethiggadságra szükséged is van, ha megakarod még csinálni azokat a nagy föladatokat, amik szemed előtt lebegnek.

Tudod, hogy én mindig bíztam hozzád – ez ugyan ma dicsekvésszámba megy már, de tény. És én tudom, mit leszel Te képes még alkotni, ha a hatalmak irgalmasak lesznek a fajtánkhoz.

Reménylek, – Lukács Hugónál én is azt hiszem, nagyon jó kezekben vagy. Egy estét töltöttünk vele együtt, Váradon; és mondhatom, azok közül a ritka lelkű emberek közül valónak gondolom, akik tudásuk és tapasztalataik révén csak megerősödtek idealizmusukban – amit én közönségesen szeretek egyszerűen csak szívnek nevezni.

Mindenféle díszítő jelzőt szívesen, blindre alkalmazok bárkire: „nagy, okos, kiváló, genialis” – csak az „intelligens”-re vagyok nagyon kényes. Itt megvárom a többi attributum mellett a szívet is!... és minden közhasználat dacára csak a legkritikább esetben merem valakire alkalmazni. Nos hát első benyomásomra Lukács Hugó intelligens embernek tűnt fel.

És ezért tölt el nagy megnyugvással az otlétednek tudata.

Édes szenvedő fiú, Te; öreg, hát tud Bandi öreg lenni? Sokszor olyan ellenállhatatlan vágyat érzek megcsókolni Téged, pedig nem szeretem az érzélgősséget.

Tehát legközelebb egészségesnek, pihentnek, erősnek foglak látni, és majd meglátod, sokkal impozánsabb dolgokat fogsz alkotni, mint azt rólad gondolták volna. A régi Ady Endre tüneményes, káprázatos volt az ő nyugtalanságában. De Bandi, az erő az inakban rejlik ám, és hiába ha az rendben van, jobban bírjuk a munkát. Mindenesetre izgató, végtelenül nyugtalanító az új Ady Endre, akit, hej! sokan szerettek volna már eltemetni. Bízom hozzád! benned.

Nagyon örültem a „Nyugat” Ady számának. Egy különös véletlen folytán éppen akkor léptem be az elő (nem) fizetők sorába mikor a Te számod megjelent, s képzelheted, legkedvesebb könyveim közé került. Az arcképe kitűnő, többet mond, mint az egész kötet. Pedig elég jól *kezdik* a kezelésedet.

Szinte sajnáltam, hogy vékony a kötet, és még abban is egyéb dolgokról is szó esik. Profanizálás. Te Magad vagy. Az igaz, hogy a többiek között látnak csak nagygnak – de boldogok, akik nem összeméréssel érzik meg, kicsoda Ady Endre!

Éppen azon tájt (június 6.) tartottuk egybekelésünket Adéllal s szinte ünnep volt az egész világ – szép volt az Élet, a kis tót falu az egész vidékével és két hét múltán leégett minden – na nem, csak a holmiaim, a kis cókómókom, közöttük egy pár drága emlék, sok-sok könyv szóval a lelkemen kívül minden. Odavesztek a leveleid, az első vizitkártyádtól az utolsó párisi lev. lapig (nem is gyűjtöttem soha semmi mást, még bogarat se gyerekkoromba), de ezeket a leveleket szerettem nagyon; ott veszett az a két verskézirat is, amit küldtél, a „Nyugat” Ady-száma, a Te Holnap-köteteid, de bementem még és kihoztam a Te munkáidat, csak egy veszett el az „Új versek”. Annak

is megvan egy másik példánya, elküldöm neked, írj bele valamit, ha csak a nevedet is. És küldjél majd nekem még egy pár vers-kéziratot, mert nagyon szeretlek, Bandi.

A feleségemmel sokszor elbeszélgetünk felölled[!], féltő gondunk keres, kísér mindenütt, és nagyon nagyon szeretnénk, ha egészségesen meglátogatnál bennünket. Szép, fenyves helyen vagyunk, tele szép sétahelyekkel, azt hiszem, javadra válna ez az üdülés. Mégsem volnál egészen kulturálatlan helyen, el-elbeszélgetnénk, és az izgalmi ennek a kultúrának mégsem hatnának úgy reád.

Eltölthetnél itt pár hetet, vagy amennyit kedved tartja, lesz külön szobád stb. Nekünk se gondot, se fennakadást nem szerzel, mert jó szakácsnénk van, és egy személy több vagy kevesebb a háztartásban.

Várunk.

Éppen most kaptam Emőd Tamástól levelet. Jelzi, hogy keresed a téged illető 10 kötet „Holnap”-ot. – Kettőt elküldtem neked Párisba, egyet közös elhatározással minden szerzőtől ajándékoztunk a többi Holnap tagok között, s így neked még jár 7 db. Miután ezek nálam voltak és a tűz eset alkalmával benn égtek, várnod kell, míg egy kis pénzem lesz, akkor megrendelem Deutsch Zs.-nál, mert ingyen már nem köteles többet adni. Pár hét múlva bizonyosan elintézem.

Addig is, a viszontlátásig is feleségem üdvözl, én pedig öllelek és csókollak. Adél szeretettel vár.

Kollányi

Add át üdvözetemet Lukács dr.-nak is.

839. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 16.]

Édes Jó Adél,

telnek a napok s úgy gondolom, hogy sokat javult az állapotom. Csak az agyam olyan fáradt, mint még talán soha. Aug. elején azért mégis szeretnék kimenni innen. Lehet hogy pár napra a közeli Magura-havasokba mászok föl ekkor. Nyolc óra kocsin, 1400 méter magas, vad hely, gyönyörű, néhány villával s egy kis hotellel. Egy-két kedves ismerősöm nyaral ott s nem volna utolsó egy kis lábszánkózás. De nem bizonyos s valószínűbb, hogy megyek egyenesen Érmindszentre. Itt változatlan az élet, pár emberrel érintkezem. Dolgozni nem is szabad, de nem is igen tudok. Lukács, a doktorom, mindig mellettem van. Estenként 10–15 percre a színházba néztünk be, de a színházat e hét végén bezárják. A tökéletes unalom s a majdnem teljes butaság és élettelenység városa Kolozsvár. Levelet se igen sokat kapok. Ugy vélem, hogy egy esztendei hallgatás után, így, meghalnék a világ számára. Egyébként már kezdek aludni is jobban tudni. A képeket nem kaptam még mindig meg s

Bertusnál megsürgettem. Dodó miért nem ír vagy két sort. A lapokat kapom, jólfognak, köszönöm. Sokat, állandóan gondolok magára, magukra. Vajjon mikor láthatom. Ezer szerető kézcsókkal

Adyja

Bertust, Dodót ölelem.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
92 Rue de Lévis
Paris.

840. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 16.]

Péntek

Édes drága Minden,
képzeld drágaságom a mult héten Pinard-nál voltam megtudni hogy azt az utálatos kurát folytassam e tovább megvizsgált és azt mondta hogy okvetlenül el kell mennem *Rheinfelden-be* hogy miért és minek ezt nem mondta azt dr. Kellner az ottani majd tudni fogja már. Ez egy kis hely a Rajnán Schwizben és Basel és Zürich között fekszik Pestről Párisba jövet mindig érintjük nem is drága hely legalább a beszerzett prospektusok szerint. En nem számítottam semmiféle elmenésre, még így sem tudom hogy hogyan és miből megyek el, ha megyek ugy augustus elején fogok menni három, négy hetre, de mondhatom igazán nem szivesen mert inkább télire ohajtottam volna ismét elmenni de ha most megyek alig mehetnék a télen is. Mellékelten küldöm edes anyád ma érkezett levelét ebből azt veszem ki hogy az a szegény Margit betegeb mint nekem írják és én mondhatom egész oda vagyok. Kérlek azonnal írjál edes anyádnak írjon meg nekem mindent őszintén és menjenek be ujból Károlyba ha te azt hiszed hogy az egy jó orvos. Drágaságom nem lehetne e megcsinálni hogy Margo velem legyen ott a Schweizban te elhoznád oda és te is ottmaradnál és neked is jót tenne ez. Pénzem persze nincs de előszedném az összegyűlt kamatokat, habár Dodo beszéde szerint ugy veszem ki hogy ő majd nekem nem fog pénzt adni és arra igyekszik hogy én ezt az én fürdőzésemre fordítsam. Mai beszédéből gondolom ezt, mikor előhoztam hogy ezt szegény Margora lehetne fölhasználni nagyban mondogatta, ki kell venni a tőkéből persze hogy aztán majd mi lesz arra nem gondol így a tartásdíjat sem akarja többet előadni, a mult hónapban ezt mint már írtam neked egy darabban elloptam a jövő hónapit most kezdem összelopdosni csak sikerüljön, mert még a kamatokhoz is csak a legnagyobb muszáj esetén akarnék hozzányulni. Írjál tehát drágaságom e dologban azonnal hogy mit

tegyünk. Nem haragszol hogy zaklatlak, de hát kihez fordulja, Dodo nemcsak hogy Margittal nem törődik de még velem sem nagyon, mindég idegenebb és idegenebb ez az ember. Berta sem sokat ér, és mióta tudom hogy az a szegény kidobott gyerek beteg, sok hidegséget érzek iránta. Ugy sajnálom azt a szegény Margot s olyan rossz álmaim és előérzeteim vannak megint. Utolsó leveledből úgy látom mintha te is most már türelmetlenebb lennél édes drágám folytasd a kurát a meddig csak lehet, légy türelemmel. El sem tudom képzelni hogy nem iszol, látod hogy mégis le lehet szokni erről és ha tudnád milyen utálatos voltál már mindég egy fél mámorban és a borszag csak úgy ömlött belőled mindég. Csak a jobarátoktól féltelek ezek majd mindjárt rávesznek hogy ujból igyál s ha csak megkóstolod az italt véged van azt tudom. Tegnap itt volt Biffi Nizzából, mi kifizettük a számlánkat és mondtuk hogy ha jó a cipőd te onnan megküldöd neki. Ma küldtem a cipőidet is, előzőleg kicsomagotam és a talpát bepiszkítottam hátha így nem kell vámot fizetni[.] Gyönyörű cipők és én azt hiszem jók lesznek. Tudod drágám 45 frcs. vessekedtem is Biffivel ezért mivel úgy emlékeztem hogy 40 fr. de ő nem engedett Dodoét is ennyiért számítja. Így tehát ha jó küldj<el>|:ed:| be neki a 45 frankot címre: J. Biffi. Nices 7. rue Hotel des Postes. Külömben ez benne lesz a cipőbélésben is. Szörnyen bántana ha az a levél miben a rozsákat köszönöm meg más kezébe jutott volna. Tudom hogy bolo<d>|:n:|d voltam és Isten tudja miket írtam neked benne. Eszti miután ezresekeltöltött toilettekre minden, szó, beszéd bucsuvevés nélkül eltűnt Párisból egy nappal előbb azonban meg elfogadott egy füzömgrendelést tőlem, a nélkül hogy bejelentette volna elutazását[!], azonkívül csinált még több ilyen szemtelen sticklit. Mióta *te elmentél* egyszerűen többet nem volt itt, akkor is csak azért mert egy színházi matinéera meghívtuk: nem tartom lehetetlennek hogy hozzád utazott, tekintve |:az:| itteni <a> titkos éjjeli kocsizásokat, melyekre külömben nem is reflektáltál Leveleidben mindég sokat akarsz elmondani és oly keveset írsz. Kapod az ujságokat rendesen? Fényképeid megjöttek e baj és hiba nélkül? Ezek között volt egy pár sor a fotográfustól, (nem tudom most hová tettem) melyben előre köszöni az ígért könyvet. Dodo nem akarta bele tenni mert ez büntetés alá esik, ha meglelik. Dodo ismét kinn van allitolag kártyázik Weisnal, egy héten háromszor négyszer marad ki külömböző dolgok miatt de szép pár hazugság már rábizonyult. Bánom is én, csak a pénz bánt és szeretnék egy külön ágyat. Mindenem édes drága egyetlen gyűlölsz még mindég, nagyon? Sírní, zokogni szeretnék a szép elveszett napokért és kikért és kik miatt? Soha nem lesz ez többé én már úgy érzem. Olyan ronda érzés nélküli halott vagyok, nem kívánok nem akarok semmit nem vágyom semmi után. Te utánad sokszor vágyodom nagyon örülten, de mindjárt utána jön a félelem, jaj megint bántana, jaj megint rossz lenne, nem drágaságom nem bímám elviselni még egyszer a lefolyt dolgokat. Olyan sokszor és nagyon gondolok ezekre szeretném szinte magamat látni csak bűnösnek ezekben, de nem tudom drágaságom nem volt semmi bűnöm ha csak nem az hogy

nagyon is bolondul szerettelek, akárhogy próbálok magam elé hozni e dolgokat mindég csak ezt látom és nem mást. Dolgozol e már valamit, semmit nem olvasok tőled, de minden lap tele van téged utánzó hitvány semmisségekkel, szinte már utálatos, egy gondolatod minden variatióban feldolgozták, tulsok már ebből is. Nem szeretlek azon a képen mit felküldtél, olyan tulszomorú de főleg olyan tulszelid vagy rajta úgy e nem így vagy? Írsz úgy e azonnal, mindig hűségesen bevárod leveletem mintha amúgy nem is írhatnál. Maj[d] megvakulok ennél a hálócoupé világitásnál, szegény gyermekem mennyit kínlodtál te is itt. Doktorodnak sok mindent elmondtál úgy e? Azt is hogy rossz, gonosz voltál? Biztosan azt mondja hogy nekem igazam van, én úgy érzem hogy ezt mondja és azt is hogy nem igaz hogy az átkod vagyok. Ismét egy hét míg egy választ kapok tőled. Írjál mindenről sokat és szegény Margo dóljáról is, és őszintén írd meg hogy van szegény és mit kell tenni. Az is gyanus nekem hogy most mikor a ruhát kapta nem ő írt, hanem édes anyád biztosan nagyon beteg szegény. Azt hiszem reggelig el tudnék itt irogatni neked, mintha csak itt lennél mellettem és mindég mindjárt nyolcz ora volt, nekem legalább *mindjárt* <annyi> |:volt:|. Ugye szeretsz egy kicsit szeretsz édes drága bolondom.

Gyerekeim édes, én nem szeretnék ilyen bolond leveleket kapni mint te most én tőlem. Tudod miért? En nem mondom meg miért de te találd ki. Kíváncsi vagyok kitalálsz e, ha kitalálsz úgy egy kissé még szereted a te bolond asszonyodat, de ha nem úgy már nagy baj van. Isten áldjon meg édes drága egyetlen csokolom a szemedet szádat mindenedet

Adél

En is udvözlöm a doktorodat és szeretnék gratulálni majd egyszer neki a sikerült?? kurához.

841. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 19.]

Hétfő

Édes drága Minden,

Meg kellett már kapnod a képeket mert már rég elküldtem ezeket ugyszintén a cipők is elmentek, tehát nem szükséges hogy Bertát is fölszólítsad ezek elküldésére, én megírtam neked hogy elküldtem, tehát azt hiszem ezt el is hiheted nekem. Ma kaptam az új Nyugatot szép versek nagyon de furcsák. Kis rövid leveledet tegnap kaptam úgy látszik mégis nagyon el lehetsz foglalva hogy ily rövidke leveleket írsz nekem, pedig nem hiszem hogy a levélírás is el lenne tiltva. Majd meglátod ha így folytatod egy szót sem írok többet neked. Mikor felelsz levelemre jönni fogsz oda vagy nem, szeretném ezt előre határozottan megtudni. Édes drága egyetlen rosszam úgy érzem hogy egy csöppet sem szeretsz már. Kit szeretsz? Ma megint nagyon bolond vagyok,

nem lelem helyemet és szaladnék hozzád. Tegnap régi holmik között motoztam sok leveleidet átolvastam tudod a Vészi aerából, panaszos bánatos levelek, de leg[al]ább jó hosszúak és minden levélben szerepel Vészi M. Bánom is én, csak most írnál sokszor és sokat. Ugy élek mint egy állat, még csak ki sem megyek most már nem is bánom hogy el kell mennem pedig nem akartam. Dodonak sok baja van azért nem ír. Nem hiszem hogy az a nagy üzlet sikerülne, most már nem is igen beszél rola. Most sem iszol semmit, igazán? Írjál, írjál, írjál, írjál.

Nagyon sokszor

Adél

[Címzés:]

Monsieur

Endre de Ady

Kolozsvár

Egy. Ideggyógyászati Klinika

Trefort utca

Hongrie

842. ANTALFFY ENDRE, FOLYOVICH JÁNOS, BODOR ALADÁR,
ORBÓK LORÁND – ADY ENDRENEK

[Újtörökország, 1909. júl. 19.]

Ujtörökország, 9. VII. 19. 14 kivégzés.

A tornyok itt is hullnak
S |:az:| árkok följebb lépnek,
Fognak a magasságok,
Sekélyek a mélységek.

A fizikai lehetőségig ölel

Bodor Aladár

Már 2-szer haldokoltam! Ölel Orbók Loránd

Antalffy Endre

Folyovich János

[Címzés:]

Ady Endre urnak

Kolozsvár.

Ideggyógyintézet.

Hongrie

[Kolozsvár, 1909. júl. 20.]

Édes, jó Adél,

a Margit dolgában azonnal s hosszú levelet írtam édes anyámnak, aki magát tudatni fogja. Én nem hiszem, hogy valami komolyabb baj fenyegethetne. A légző szervek gyöngesége maguknál családi baj. Ő kövér most s talán csak egy kis nehéz lélekzés az egész. Nem hinném s doktoroktól is kérdeztem itt, hogy asztmája lehetne vagy komoly szív baja. Ha aug. első napjaiban hazamegyek, majd a szükség szerint intézkedek minden kérdésben. Nagyon szeretném, ha Rheinfeldenbe én is eljuthatnék, de gyalázatos pénzügyi helyzetben vagyok. Dolgozni nem dolgozok s nem keresek pénzt, de adósságaimat se lehet már növelni. Ha azonban lehető lesz bármilyen módon vagy ha Margitot muszáj lesz kivinni, és ha maga csakugyan odajön, én is odamegyek. Erről majd az idő, körülmények fognak dönteni. De kérem, még ide Kolozsvárra írja meg azonnal, hogy megy-e Svájcba s ha lehet azt is, hogy miért *kell* mennie. Itt azért maradok csak aug. 1-ig, mert akkor Lukács távozik s én nélküle nem tudnék itt maradni. A képek a maga legutóbbi levele után három órával érkeztek épen és szépen. A Biffi-dologban megvárom mindennek előtt a cipőt. Hanem nagy gazember a kis öreg, hiszen mi a negyven frankot is sokaltuk s nehezen mentünk bele. Nem is fog kapni, csak negyvenet. Esztről, édes jó Adél, ezuttal se írhatok sokkal többet. Nem hinném, hogy hozám utazott volna, mert e helynél könnyen kaphat jobb helyet. A „kocsizások” egy kocsin-hazavivés volt s általában nincs szerepem sem Eszti kedveseiben, sem szemtelenségeiben. Ami az én állapotomat illeti, sokat javult, habár most is tele vagyok félelemmel. Még attól is félek és nem minden ok nélkül, hogyha egyébből nem, de a zsenimből kigyógyulok. Nem tudok s nincs kedvem írni. A Nyugatba mégis írtam öt verset, de ez minden. Egyébként – nem tudom megírtam-e már – a Nyugattal megegyeztem, hogy csak nekik írok verset. Jobb is lesz ez így. Életem resteskedés, fürdés, séta, olvasás, cigarettázás, evés, már-már egy kis alvás is. Éjfél előtt ágyban vagyok persze. A bimbóutcai nő bolond leveleket küld Mindszentre. A többek között egy versekkel teleírt rongyos batiszt-zsebkendőt, mely állítólag sírásban szakadt szerte-szét. De ez lesz az utolsó zsebkendő. Én méltányoltam a küldeményt s a zsebkendőt még utoljára legzsebkendőbb hivatásának engedtem át s bedobtam a papírkosárba, hova a levelei is várták már. Most jött haza Olaszországból első ideálom Zsóka, akit meg kell látogatnom. Tudja, hogy Kolozsvárt lakik szegény, kis, süket asszonyka. Látja, hogy mennyire vigyáztam, hogy ne írjak bolond levelet. Vagy azt kellett volna írnom? Istenemre, semmi se ment volna olyan könnyen. Olyan bolondokat hozott volna ki belőlem az a szomorú helyzet, hogy nem bírom semmiben, se erőmben, se talentumomban, se életemben s hogy magához fűzött vagyok erősebben, kétség-

beesettebben, mint valaha. Bertát, Dodót ölelem, a maga kezeit ezer csókkal csókolja

AdyEndre

844. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 21.]

Kedves Barátom,

ma írom meg a verseket, bár lázas, beteg vagyok, egy nagy meghülés nyomorékja. Ugyancsak a versekkel együtt küldöm a Monte-Karló-cikk *első* folytatását, illetve az első közleményt. Én jobban ismerem magamat s akkor írok igazán, jobban s minden folytatásra hosszat, ha valami már megjelent, ha kötve vagyok. Kegyeskedjetez tehát sans scrupule leadni okvetlenül az első részt. Befejezhetném a második folytatást is, de ti akkor egyszerre adnátok <ide [?]> ki. Szóval: bizalom. Nem tudom, mikor mehetek Pestre, de tudatni foglak előbb benneteket. Móricz könyvét elolvastam, nagyon tetszik. Írjak róla avagy Ignotus vagy te akartok írni? A verskönyvek dolgának – mint írtam – elvben barátja vagyok. Gárdos nem írt nekem semmit. Mi írivalója volna, hacsak pénzt nem akar küldeni, ami bizony jó volna? A második kiadásra karácsony még elég távol van s ugyse tudok semmit, míg veletek nem tárgyalok. Hatvany Lajosnak mi a címe? Valamennyieteket szeretettel ölel

Adytk

Szerda.

Kedves feleségednek add át tiszteletes kézcsókomat s Gyurkát ölelem.

[Címzés:]

Nagys.

Dr. *Fenyő Miksa*
urnak, a „Nyugat”
szerkesztője
Bristol-kávéház
Duna-part
Budapest.

845. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Kedves Lajoskám,

ugy gondolom, tévedtem tegnapi 1. lapomban. Az áthelyezés talán csak az utolsóra, a nyíregyházaira értendő. Ha nem mennél személyesen Molnárhoz,

mellesleg s finoman kerítsd bele a le<p>veledbe App[onyi] írásbeli és szóbeli határozott ígéretét. Csókol mindnyájatokat

Endre

Csighyéknak, ha még ott volnának add át legszívesebb üdvözetemet.

Endre

[Címzés:]

Nagys. Ady Lajos

tanár urnak

Érmindszent

(Szilágy vm.)

846. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Édes szerkesztő ur, én bizony nem maradok itt tovább aug. elsejénél. Talán, ha egy-két garast szerezhettek, elmegyek valahova utókurára. Jobban vagyok vagy nem vagyok, az ördög tudja. Az azonban istenugyse igaz, hogy elhülyültem. Csak ennek volna komoly alapja és állandósága. Hát te hogyan élsz, mulatsz Shaw olvasásán kívül? Ilonkától ma kaptam egy kedves kártyát. Meddig maradsz Abbáziában. Lehet, hogy aug. első felében már Pesten leszek. Ölel szerető fiad

Ady Endre

[Címzés:]

Nagys. *Kabos* Ede

író urnak

Abbazia

Pension-Schalk

847. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Édes Ilonka hugám, aranyos, jó nőcske vagy, hogy csak nyomorult kutyának titulálsz. Pedig több vagyok: komisz, elhülyült, dög, tehát dögölt kutya. Veronált pedig már csak nagyon néha veszek. Bort azonban két nap óta iszom 3–4 decit. Nem dolgozom s csak aug. 1-ig maradok itt. Lehet pár napra fől-megyek a Magura-hegységbe. Édes apád ma írt egy pár gonosz sort. Reinitz, a betyár, a gombos cipős Lavotta, mért nem ír? Én nem tudom az ő címét, viszont én <k> ismert közintézetben lakom. Édes anyád kezeit szeretettel csókolja s téged igazán csókol szerető bátyád:

Ady Endre.

[Címzés:]
Nagys. Kabos Ilonka
kisasszonynak
Budapest.
Eötvös-u. 32.

848. ADY ENDRE – KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

Kedves Boldizsárom, nagyon köszönöm a leveledet. Rámfért, mert itt van, most van csakugyan a krízis. Majd írok, hosszabban, sokat később. A „Holnap”-ból nekem csak *egy = 1* példány kell. Érmindszentre. Ezt elküldik Deut-schék. Adélod kezeit csókolja, téged nagy szeretettel ölel

Adyd.

E lappal egyszerre küldöm az „Uj Versek”-et is.

[Címzés:]
Nagys. Kollányi
Boldizsár urnak,
kir. kat. mérnök
Kis Lehotka
u. p. Privigye
(Nyitra vm.)

849. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

Kedves Barátom,
ezennel hálásan nyugtázom a száz koronát. Milyen kedvesek vagytok ti. No, talán én is lehetek még hálás. Kéziratok ma s holnap mennek. Szeretettel

Adytok.

[A képes oldalon Ady írásával:]
Adyék házikója: Érmindszent.

[Címzés:]
Nagys. Fenyő Miksa dr.,
a „Nyugat” szerkesztője
Budapest
Bristol-kávéház
(Dunapart)

850. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

Édes, jó Adél,
nem érdemeltem meg szemrehányását, mert én nem várok mindig a maga le-
velére s írok rendszeren, gyakran. A képeket azért reklamáltam, mert aggódtam,
hogy elvesztek a postán s biztosat akartam tudni. A cipőket máig még nem kap-
tam meg, valószínűleg a vámhivatalban késnek. Margit dolgában két levelet is
írtam s édes anyám és Lajos is válaszoltak. Tehát Margitnak nincsen semmi
baja, az egész képzelődés. Édes anyám különben fog magának is írni. A mi
a Svájcba-menetelt illeti, újra csak azt írhatom, hogy minden erőmmel akarni
fogom megcsinálni. Lajos öcsém kinevezését lessük, ő fel is utazott Budapest-
re. Én már nem bízom benne, nagyon aggódom, hogy becsapták. Három nap
óta egyedül élek, Lukács fölutazott Pestre. Lehetséges, hogy Nagyváradig elébe
utazom két közös barátunkkal s ott töltünk pár órát. Ami a kurámat illeti, dié-
tázom, fürdök. Cigarettaizni még mindig szívok naponként 18–20-at is olykor,
de inkább kevesebbet. Öt nap óta szabad az étkezéshez két deci bort innom.
Ezt az influenzámnak köszönhetem. Fürdőt fölváltva leöntésest és, mint maga,
szénsavast kapok. Egyébként – mint írtam – rettenetes barbár hely ez a Ko-
lozsvár, unalmas, ostoba. Még itt bent sincs egy-kettőnél több érdekes beteg.
Várom a maga válaszát az én levelemre, mely keresztezhette a magáét. Az-
után már Mindszentre kérem a leveleit, mert itt, az intézetben aug. 1-ig vagy
legfőljebb 3-ig maradok. Bár lehetne rögtön ezután Mindszentről Svájcba
mennem. Ezerszer csókolja a kezeit, Bertust, Dodót öleli

a maga hűséges
Adyja.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diosy
92 Rue de Levis
Paris

851. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Érminsztent, 1909. júl. 23.]

Édes Szüleim, lám, itt van levelező lapon az Ady-ház. Lajos tudasson engem
azonnal, mivel járt. Ezer csók

Endre

[Címzés:]
Ady Lőrincné
urnőnek
Érminsztent
(Szilágy vm.)

852. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

Édes Ilonkám, itt nem tudok én élni s itt ittam a többek között sokat. Megkaptad tegnapi kártyám? Csókol szerető bátyád

Ady.

P. S. Megállj, nem dicsérted meg a „Nyugat” uj Ady-verseit.

[A képes oldalon Ady írásával:]

Adyék házikója
Érmindszent.

[Címzés:]

Kabos Ilonka
kisasszonynak
Budapest
Eötvös u. 32.

853. ADY ENDRE, ORBÓK ATTILA – ZIPSZER ANNÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

[A levelezőlap a szöveggel együtt megcsonkult. Orbók Attila sorai:] [...] hogy milyen hasznosan töltöm a szünidőm, mert a társadalmi gazdaságtanban nem jutottam el a haszon elméletéig. Csókolom kezét

Orbók Attila.

[Aláírás:] Ady Endre.

854. ADY ENDRE, NAGY MIHÁLY, FEJÉR LIPÓT, KANITZ HENRIK, GYÖRGY ERNŐ – LEIMDÖRFER MARISKÁNAK

[Nagyvárad, 1909. júl. 25.]

Édes Mariskám!

Kint vagyunk Püspökfürdőben. Csókollak drágám.

Miska

Ismeretlenül is nagy-nagy tisztelettel és szeretettel

Ady Endre
Fejér Lipót
Dr. Kanitz Henrik
Dr. György Ernő

[Címzés:]

Önagysága
Leimdörfer Mariska urhölgy

Csanádmegye
Mezőkovácsháza
P. Kaszaper

855. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 26.]

Kedves, jó barátom,
itt küldöm a verseket, öt vers, újféle vers, nagyon lelkemből sarjadzottak. Ma éjjel vagy holnap délelőtt megírom s küldöm a Móricz-kritikát. A Monte-Károly-cikk első folytatása is megy. Novella azonban csak a jövő számra kerülhet. Egyebekről majd személyesen augusztus első felében. Ölel szeretettel
Adyok

[Címzés:]
A „Nyugat” folyóirat
szerkesztősége
Budapest.
VII. Aréna-ut 66 f. 2.
Ajánlva

856. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 27.]

Kedves fiuk,
itt a Móricz-cikk. Holnap megy a Monte-Carló, mert le akarom előbb másolni. Fenyő ma írt a Füg. Magy.-ban megjelent versről. Két évvel ezelőtt írtam. Kabarétba szántam s a Holnap kötetében megjelent. Erről nem tehetek. Ha akarjátok, adok nektek írást verseim tulajdonjogáról. S akkor pereljétek a „Füg. Magy.”-ot, a „Polgár”-t stb. Én igen *komolyan* veszem a *Nyugat* monopóliumát.

Ölel benneteket

Ady

[Címzés:]
A „Nyugat” folyóirat
tek. szerkesztősége
Aréna-ut 66 f. 2
Budapest

857. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Édes Lajoskám, a viszontlátásig, (aug. első felében[]) ölel s kérlek üdvözöld illően nevemben minden tiedet. Itt csak pár napig maradok már, itt Kolozsvárott.

Adyd.

[A képes oldalon Ady írásával:]
Adyék házikója
Érmindszent.

[Címzés:]
Nagys. *Biró*
Lajos
urnak
Dunavarsány
(Pest vm.)

858. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Édes, jó Adél,
már csak pár napig leszek Kolozsvárott s azután: Érmindszent a címem. Hazulról megyek Pestre pénzt hajszolni, hogy kijuthassak tíz napra legalább Svájcba. Nagyon-nagyon akarnám, de nem tudom, sikerül-e. Édes anyámtól újra kaptam levelet s írja, hogy Margitnak semmi baja. Voltunk én, az orvosom s két egyetemi tanár barátunk Váradon egy napot. A Püspökfürdőben vacsoráztunk. Kedves, elég jó kis kirándulás volt. Kornállal az utcán találkoztam s nagyon haragosan fogadta a köszönésemet. Mire én oda se mertem menni hozzá. Itt Kolozsváron semmi, semmi. Alig várom, hogy szabaduljak innen. Bár úgy éltem, mint egy angyal s úgy faltam, mint egy farkas, alig egy kilót híztam csak. Most már az alvás is jobban megy valamivel. Szörnyű itt a hőség, ott is? Ma levelet vártam magától s<e[?]> nem jött. Egész éjjel, mint majdnem mindig, Magával álmodtam. Talán holnap már jönni fog a várt és kért levél. Dodót Bertát ölelem, a maga kezét ezerszer csókolja

Adyja

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
92 Rue de Lévis
Paris

859. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Édes Ilonkám,
hát Abbaziában vagytok ebb' a kutya melegben? Az én címem most már:
Érminsztent aug. 1-től. Valószínűleg Pestre is fölnézek[.] Csókol benneteket
szerető bátyád

Ady

[Címzés:]

Kabos Ilonka, kis-
asszonynak,
Abbazia
Pension-Schalk.

860. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. júl. 28.]

Budapest, 1909. júl. 28.

Kedves barátom!

Osvát el van ragadtatva verseidről és a Moricz cikktől. A versekre azt mondja,
hogy legszebb verseiddel fölrnek. S a Moricz cikkre: hogy elsőrendű. Én
még nem olvastam egyiket sem, de képzelheted, hogy mennyire örültem Osvát
kijelentésének.

A Moricz cikk sajnos erről a szám|:r|ól lemaradt. |:Az első helyen
akarjuk közölni.:| A versek honorariumát holnap postára adom. Szeretettel ölel
Fenyő M

861. GÁL JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

Mélyen tisztelt Uram!

Midőn udvariasan e levél utján bemutatkozom, szíves bocsánatát kérem ki,
hogy soraimmal bátor voltam Önt felkeresni.

Levelem célja, hogy Kegyedtől engedelmet kérjek a „Magyar Messiá-
sok”, „Párisba beszökött az ősz”, „Add nekem a te szemeidet” c. költemé-
nyeinek megzenésíthetésére.

Midőn kérem, hogy, amennyiben megengedni méltóztatnék, szívesked-
jék elhatározását velem tudatni, megígérem, hogy október folyamán kiadóm
utján a példányokat Kegyedhez fogom juttatni.

Rajongó híve

Gál József

Ferencz József út 84.

[Címzés:]
Nagys.
Ady Endre
H
Ideggyógyászat.

[Feladói cím:]
Ferencz József út 84.

862. JANOVICS JENŐ – ADY ENDRÉNEK

[München, 1909. júl. 28.]
München, den 28-ten Juli.

Kedves Mester!

Nem igen szoktam Anzikszoikat firkálni, de most – ez talán naivitas – szük-ségét érzem annak, hogy írjak két sort valakinek, a kit nagyon szeretek. Hát írok Önnek. Láttam itt valamit, a mit soha nem lehet elfelejteni. A mi 36 éves multamban a legmélyebb benyomást gyakorolta rám. Egy csodálatos, tökéletes japán – kiállítás. Kelet-Ázsia egész kulturája vagy húsz terembe szorítva. Nagyobbszerűt, finomabbat, bevégzettebbet, egészebbet elképzelni nem lehet. Hagyja ott Lukács barátunkat és jöjjön ide, nézze meg, nem fogja megbánni. Szerető híve

Janovics Jenő

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre Urnak
Kolozsvár.
Ideg-gyógy intézet. Trefort-utca.
Ungarn.

863. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 29.]

Drága, édes Minden,

nem írtam e héten, nem is tudom miért, időm sem volt sok az igaz de azért e miatt bizonyára írhattam volna, de mint már írtam neked azt hiszem egészen bolond vagyok bánt hogy nem vagy itt, bánt az is hogy őryöngök utánad nem tudom miért, minnek. Te nem törödsz velem úgy érzem, oly ünnepiesen írsz mint egy celebráló püspök, annyi minden eszembe jut a miért utálni akarlak[.] A verseidet is olvasgatom, azok is olyan hazugok. El kell mennem, de nincs kedvem hozzá és tulajdonképen azt sem tudom miért és minnek kell

mennem. Pinárd azt mondta mindezt ott fogom megtudni, bolond egy doktor, az itthonmaradáshoz sincs kedvem, vágyom utánad mint |:egy:| veszett állat azt remélem, látni foglak mielőbb s aztán félek tőled hogy rossz leszel hozzám. Azt sem tudom szeretsz nem szeretsz, azt hiszem, ha biztosan tudnám nem szeretsz egész szépen nyugodtan tudnék megmaradni, ugy e nem szeretsz egy cseppet sem szeretsz ugy e? Azt hiszem képtelen vagy megérteni mi az enyire vágyodni valaki után, nyújtogatni ki a karokat valaki után milyen érzés ez, erről azt hiszem nincs fogalmad, nagy erőmegfeszítéssel tudom csak visszafojtani hogy ne kezdjek el zokogni bármikor az utcán, az asztalnál az ágyban <bármikor> és mindég. És Te ezalatt Isten tudja hol vagy és mit csinálsz? Rettenetes dolog ha elgondolom, engem merészeljen valaki így lekötni, így lefoglalni és miért? És én nem is akarom ez Bimboutczai nőknek való csak.

Apropos ebben a dologban is megtudtam, hogy nem mondtál igazat egészen, de bánom is én. Tudod most már semmit sem bánok azt sem ha nem jönnél oda. Én utazom szombathoz egy hétre örültül boldog tudnék lenni ha már ott találhatnám de ha nem jössz az sem baj. Alapjában ugyanis úgy érzem mikor elmentél hogy soha többé nem látlak. Bántott nagyon mikor írtad hogy ismét megkostoltad a bort édes fiam, akkor te újból elkezdesz most már inni, így mifajta embereknek nem lehet betartani egy kis ránkerőszakolt mértéket. Semmit nem inni ebben legalább van valami kis hősiesség amiért érdemes egy kissé megszenvedni is. Most már ismét csak úgy lesz a hogy eddig volt mindég többet és többet fogsz inni. Csodálom a doktorodat mondhatom ha ilyen kevésbé ismer még tégedet. Mi lesz Margóval? Vajjon őszintén megírtál e mindent és nincsen semmi baja? Nem kell szegényt elvinni a Schwetzba? Nem tenne ez jót szegénynek? Remélem minderről írsz majd hazulról. Dodo furcsa nagyon. Fáradt keserű, meghalásról beszél és lehetőleg gyakran kinn éjszakázik. Mindenből látom nagyon nagy bajok lehetnek, én hiába kérdezgetek semmit nem mond, pénz azonban nincs azt látom.

Független Magyarországon jött egy kis Léda tárca, nem tudom hogy tévedek e de azt hiszem Neked és a te Lédádnak szól. Olvastad? Jó pár nap óta ismét nincs levelem tőled. Mi van veled? Hol és hogy vagy? Ne menj Pestre a barátaidhoz, megint betegé tesznek ott téged.

Czipőid végre megjöttek? Jók e?

Írjál édes drága egyetlenem.

Csókollak nagyon végtelenül

Adéle

[Címzés:]

Monsieur

Endre de Ady

Kolozsvár

Egy. ideggyógyászati klinika

Hongrie

864. MOLNÁR VIKTOR – ADY ENDRÉNEK

[Badgastein, 1909. júl. 30.]

Kérem teljesen nyugodt lenni; Kedves öccsét mindenesetre fogjuk.
Szív. üdvözlettel
Molnár Viktor

[Címzés:]

Ngs.

Ady Endre író

urnak

Kolozsvár

Ideggyógyászati

Klinika.

Ungarn.

865. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 31.]

szombat.

Édes, dragám, most már otthon vagy bizonyára, csak kérlek ott is folytasd a gyógyulást azzal hogy nem iszol semmit. Mint még Kolozsvárra írtam mához egy hétre utazom <szomb> szobát előre rendelünk innen s én megsürgönyzöm neked innen hová szállok. Arról nem kell tudni senkinek, így is azt képzeli Dodo hogy ez egy kettőnk között kicsinált dolog, mintha legalább is én mondtam vol<tam>[:na:] Pinard-nak hogy engem oda küldjön, pedig ha tudná mennyire nem szívesen megyek. Most már csak főleg azért megyek mert Dodo végtelen durva és rossz hozzám.

Teged sem hívlak, én örült boldog lennék ha ott volnál, de reád bízom és Te magadtól tud meg kell e jönnöd vagy sem: ezt neked kell érezni és tudni, tégy tehát úgy mint jónak látod. A cipőid miatt én is szoltam hogy nem fűzős lett rendelve, de Biffi azt mondja a te lábaidnak ez jobb és szebben lehet megcsinálni, magam is így gondolom, a mi a színt illeti ez gyönyörű ezért hát nem is szoltam. Ha nem jó, küldjed neki vissza egyszerűen, és csináljon ő egy másikat. Írjál azonnal talán még itt találhat leveled.

Nem hiszem hogy kevesebbet aludnál mint én most, folyton lázám van, nem bírok aludni és mindig és mindig veled vagyok én édesem.

Sokszor, nagyon csokol

Adél

866. SZÜTS DEZSÓ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. júl.]

Kedves Ady,
nagy gyomorgörcsöket visszakaptam, fekszem. Nem mehettem ki s nem tudok mozogni. Mikes közli, hogy Palágyival átvettek s megállapodtak, ki vagy. Palágyi Menyhért felolvass rólad a Petőfi-társaságban, rólad: Ady és Szabolcska címmel.

Tűrelmet kíván, Lukácsot szívből üdvözli s régi helyemen új életkedvet óhajt

Szüts Dezső

Sógornőm üdvözetét küldi.

867. TÖBBEN – ADY ENDRÉNEK

[Szabadka, 1909. aug. 2.]

Őszintén üdvözli s gondol magára

[.....] Ivánné Kass Margit [?]

Vezer Károlyné
Lichtwekert [?] Istvánné
[.....] Károly
Kálosiné Kass János

A szép versért sok köszönet a férjtől.

Kedves Ady, itt van ám sok és jó bor. Minden jót és egészséget kíván

Bandi

Kass Dezső [?]

[.....]

[Címzés:]

Ady Endre író
nagyságos úrnak.
Kolozsvár.
Ideg sanatórium

868. ADY ENDRE, MARCHIȘIU OTÍLIA, ADY LŐRINCNÉ,
BRÜLL MARGIT, MARKIS ADORJÁN – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Nagykároly, 1909. aug. 2.]

Az állomásnál vagyunk Bandit kísértük ki. Talán előbb is magához érkezik, mint a kártyánk. Üdvözlik szeretettel, barátsággal

Ady néni üdvözli

Majd adok én neked ugyis személyesen

Ady

Üdvözli Brüllmargit
Markis Adorján

[Címzés:]
Georges de Bölöni
journaliste
Budapest
Csengeri utca 9 sz.
Földszint 3 ajtó

869. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. aug. 13.]

Édes, drága, jó Adél, most jöttem Pestre s lázasan dolgozom, hogy nyélbeüt-
hessem kiutazásomat. Remélem, öt-hat nap múlva indulhatok. De töméntelen
a bajom s rengeteg az akadály. Addig is írjon, hogy mint van. Én majd be-
szélni fogok, traccsolni sokat. Kicsi csomaggal megyek ki. Kell-e szmokin-
got vinnem? Milyen az a hely, a stílus? Károlyba édes anyámmal együtt Mar-
git is elkísért. Semmi baja sincs, csak nagyon kövér. Az öcsém kinevezése e
napokban dől el. Ez is nagyon izgat. Egészségem valami kicsit javult Pesten
vigyázok magamra tanácsai szerint. Ezerszer nagyon-nagyon vágyik maga után
Ady.

[Címzés:]
Madame Adéle Diósy
Rheinfelden.
Suisse
Hotel [des Salines]

870. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. aug. 14.]

Édes drága Adél, tegnap már küldtem innen Pestről levelet. S ma küldik
Mindszentről a maga két levelét. Ez a két levél megdöbbsent és fáj. Én magá-
nak Kolozsvárról jul. 31-én is írtam. Aug. 1-én, mint bejelentettem, fölmen-
tem öt napra a Magura-havasra. Visszajöttem s Kolozsvárról megint írtam
magának. Mindszenten várt a távirata, melyre én táviratot küldtem. Drága
mindenem, ne vádoljon, mert megőrjít. Hiszen abban küzködöm, dolgozom,
hogy magát viszontlássam. Csókolja ezerszer a kezeit s kéri a viszontlátásig,
legyen jó, nyugodt. Nagyon-nagyon szerető

Adyja.

[Címzés:]
Madame Adèle Diósy
Rheinfelden.
Suisse
Hotel des Salines

871. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 15.]

Vasárnap

Édes Ady, Sietek válaszolni kérdéseire habár egész nyugodt vagyok hogy ezután is sokáig marad Pesten még. Tehát igenis egész elegáns hely este felöltöznek így hát mindenesetre jó lesz smokingot hozni magával ha jönne. Eléggé drága is, főleg most a fősaisonban, mindenesetre nyugtató hely és gyönyörű szép, utokurának jobbat nem is választhatott volna magának. Fürdők is vannak mindenféle fajta. En mindig egyedül vagyok, én nem szeretem magam attachirozni, de ez nagyon káros hatással van kedélyemre sok alkalmmal van mindent átgondolni és megérteni. Jobb szeretném ha egyáltalán beszűntetnék a correspondálást mert ez sem valami kellemes 8–10 napban egyszer kapni egy néhány udvariasságból odavetett szót, ezen már mi tul lennénk. Fogalmam sincs mit csinálhat maga Pesten 8–10 napig, én azt hittem maga kerülni akarja Pestet és csupán annyi ideig akar Pesten maradni míg a szükségesség pénzeket összeszerzi. Félek a pesti tartózkodás által kárba vész a Sanatoriumban való időzés. Terveiről, tartózkodási helyéről a jövőben úgy látszik nem akar tudatni tehát nem kérdezem. De most egy őszinte szót Ady, a maga idejövetelét illetőleg, lássa én nem akarok magától semmi de semmi áldozatot, és ha maga úgy gondolja hogy magának ez az idejövetel csak valamikép is áldozatába kerülné avagy terhes lenni![] vagy nehezen tudna megválni mostani barátai vagy barátnőitől úgy bármikép is szeretnék együtt lenni magával, jobb ha nem jön. En a nagy csalodásokon már tustestem így tehát ha nem jönne ez csak egy kissé fájdalmas, de újabb csalodás nem lenne. Még egyszer tulesni az elmúlt téli eseményeken mai érzékenységgemnél fogva nem tudnék és ha ide is magával hozná barátai és barátnői emlékét és a velők átélte örömeiket úgy azt elviselni bizonyára nem tudnám. Ha nem jön ha kellemetlen is az ittartózkodás egyedül, mégis csak ki fogom bírni a megállapított egy hónapig voltak már kellemetlenebb dolgok is. Minden esetre ha Parisba idejében megírta volna hogy nincs szándékában jönni úgy en sem jöttem volna, sőt mint a hogy már írtam azért jöttem ily hamar és készületlenül, ami pedig [ez:] most meglehetősen kellemetlen mert úgy számítottam hogy ha kiszabadul a sanatoriumból örömelem fog a szükséges pár nap mulva ide sietni. De ez látom megint csak „az én ragyogó phantasiám”, mert hát még

csak egy levelet is a legnagyobb elhatározások folytán ír meg. En tehát megtettem mindent tegyen maga úgy a hogy gondolja vagyis a hogy érzi.

Isten vele

Adél.

[Címzés:]
Monsieur
Endre *de Ady*
Budapest
Hotel Météor
Hongrie

872. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNÁK

[Budapest, 1909. aug. 18.]

Kedves Barátom, nagyon köszönöm neked azt az élvezetet és örömet, melyet ma este verseimre írt muzsikád megismertetésével szereztél. Föltétlenül és nagyon óhajtom, hogy ezeket a te Ady-dalaidat megbeszélésünk szerint az én főlolvasó részvételemmel s együtt mutassuk be Budapesten. S nagyon lekötölezel, ha te, aki szabadabb vagy, e bemutatkozást előkészítéd akként, hogy méltó legyen az igazán megértő és művészi nótákhoz. Baráti üdvözléssel igaz híved

Ady Endre

Bpest 1909 aug. 18

873. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Bánhida, 1909. aug. 19.]

Vasuti katasztrófa miatt elakadtunk; segélyvonattal Bécsbe, onnan megtáviratozom utazásomat

Ady

[Címzés:]
Adele Dióssy
Salines 29
Rheinfelden

874. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNÉNAK

[Bécs, 1909. aug. 20.?.]

Kezeit csókolja s az egész famíliát szeretettel köszönti

Ady.

[Címzés:]
Nagyságos
Beretvás Hugóné
<.....>urnőnek
Budapest
Váci-körut 62 I.

875. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSÉKNAK

[Bécs, 1909. aug. 20.]

Huncut, gazember vagyok, ha Rheinfeldenből visszajövet Bécsben legalább két napot nem töltök.

Ady Endre

Bécs 1909 aug 20

876. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 20. után]

Kedves fiuk, íme itt az öt vers. Holnap megy a novella is. Címem: Rheinfelden (Suisse.) Örült előkelő, de jó hely. Ideküldjétek a Nyugatot is. Nagyon kérnélek benneteket, ha az öcsém, Ady Lajos, |:tanári:| kinevezése <ha> megjelent volna, *táviratilag értesítetek erről*. És küldjétek el Kemény Simon és Balázs Béla könyvét. Szeretettel ölel mindőtöket

Ady Endre

877. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

Édes Dodóm, két nap óta itt vagyok én is. Nehezen ment. Majd holnap levélben bővebbet. Bertának is, kinek levele Pesten ért. Ölel szeretettel

Adyok

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

878. ADY ENDRE – POGÁNY BÉLÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

Kedves Barátom, távirat szólított Svájcba s oly gyorsan, hogy benneteket nem látogathattalak meg. Két hét múlva Pesten leszek. Addig is levél és kézirat. Igaz barátsággal

Ady Endre

Címem: E. de Ady Rheinfelden
Hotel des Salines.

[Címzés:]
Pogány Béla urnak
ujságíró
„Független Magyarország”
Budapest
Hongrie

879. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

Kedves Lajoskám, címem: Rheinfelden (Suisse) Hotel des Salines. Táviratozz, ha szükség lesz reá. Jól vagyok. Írj. Csókol mindőtöket

Endre

[Címzés:]
Ady Lajos
tanár urnak
Érmindszent
(Szilágy-vm.)
Hongrie

880. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 25.]

Kedves Ilonkám, címem: Rheinfelden Hotel des Salines, E. de Ady de Diosad stb. Mert ez fene előkelő és drága hely. De pompás fürdőket veszek, kirándulatok. Édes anyád kezit csókolom, édes apádat ölelem. Köszönts Reinitzot, Czigányt. Írj, mi ujság? A Pesti Naplóban megjelent egy kis tárcám? Csókol szerető bátyád.

[Címzés:]
Kabos Ilonka
kisasszonynak

Eötvös u. 32. III.
Budapest
Hongrie

881. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 26.]

Kedves Barátom, Rheinfelden (Suisse) Hotel des Salines E. de Ady a címem.
Üdvözlő jó barátsággal s a nagyságos asszony kezeit csókolja: igaz híved
Ady Endre

[Címzés:]
Nagys.
Beretvás Hugó
urnak
Váczi-körut 62
Budapest
Hongrie

882. BODON PÁL – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. aug. 26.]
Budapest 1909 aug 26 án.

Kedves Uram!

Bár az oly irányú tollforgatás, hogy gondolataim szavakban fejezzem ki, nem a mesterségem s nem is igen szívesen teszem, mégis rá kellett fanyalodnom ilyenmű ténykedésre is.

Abból az alkalomból, hogy a „Fekete Hold éjszakája” című költeménye megzenésítésével, mellyel a Lipótvárosi Casinó Erkel díját sikerült megütnöm, tudtán s talán akaratán kívül is munkatársamul választottam.

Már régebben készültem az írásra, de részben külföldi tanulmányutam miatt, részben mert címét nem tudtam, várnom kellett mind ez ideig.

Megértettem, átéreztem költeménye szépségeit, muzsikát csináltam hozzá a magam módja szerint s ezzel zenei énemmel elintéztem volna az ügyet.

De mivel – barátaim lebeszélésének engedve – nem kértem ki erre előzetes engedélyét, hátra van még az, hogy nem annyira az udvariassági formának, mint inkább becsületézésem parancsoló kényszerének eleget tegyek s utólag mondjak egy pár szóval köszönetet Önnek költeményéért, mellyel munkára inspirált s bocsánatot kérjek, a miért azt önkényesen felhasználtam.

Kicsiny a világ s így nincs kizárva, hogy mihamarőbb személyesen is megismerkedünk s ha ez bekövetkeznék, úgy csak arra kérem, ne fogadjon szemrehányó pillantással a miért hangulatait a magam anyagi javára aknáztam ki.

Hisz poéták vagyunk mindketten s ha nem egy eszközzel fejezzük is ki differenciált érzéseinket, e közös hivatás hozott közelebb bennünket egymáshoz.

Fogadja tehát jó szívvel baráti közeledésem s ismeretlenül is szívélyes üdvözetem, hálás hívtétől

Mihályfalusi Bodon Páltól

Lakom: Bpest. VI Gr. Zichy Jenő utca
38. II em. 16 sz alatt.

883. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

Édes jó Lajosom, nagyon leköteleznél, ha küldetnél két olyanféle, kétféle színű kendőt, amelyeneket Varsányban láttam. Amilyen Jolánnak is van s amelyet Pali is vett a feleségének. *Utánvéttel* persze, de a portót posta-szabály szerint előlegezd. Itt szép, de fene uri és drága. Kurát tartok s még tíz napig maradok. A varsányiakat szeretettel köszöntöm. Ölel

Adyd.

[Címzés:]

Ngs.

Biró Lajos urnak

író, az „Ujság” szerkesztősége

Budapest

Hongrie

[Feladói cím:]

[Cí]m: Endre de Ady

[R]heinfelden (Suisse) Grand-

[H]otel des Salines.

884. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

Édes jó Dodóm,
nagy-nagy hajszá után tehát sikerült eljutnom Rheinfeldenbe. Szükségem van reá, mert Kolozsvártt nem fejeztem be a kurát. Lechner professzor ural csu-nyán összevesztem s mivel Lukács, a doktorom is megvált az intézettől, én is mentem. Pesten nagy hajszám volt pénz és egyéb okok miatt. Képzeldd, az őcsém dolga is elromlott: Barkóczyra maradt s ő csak helyettség akarja a fiut kinevezni. Beszéltem vele, írtam is Bécsből neki s most várom minden pillanatban a távirati információkat. Adélnak – úgy látom – jót tesz ez a hely, bár még mindig ideges. Nem tudom meddig maradhatok, mivel Pesten ezer

dolog vár s ami a legfőbb, nagyon drága ez a hely. Igazán isteni vólna, ha le-
szaladnál s láthatnálak. Mégis többet s jobban tud az ember elbeszélni, mint
levélre bízni. Bertusnak mondd meg, hogy édes anyám s én egyformán leckéz-
tettük Margitot. Margitnak különben nincs semmi baja s remélem a Bertus
levele egyelőre eredményt hoz. Itt most három nap óta esik az eső. De csinál-
tunk azért már egy-két kedves kirándulást. Gondolom, tíz-tizenkét napig még
itt maradhatok.. S remélem, hogy veled is találkozhatom. Mert hogy Párisban
mikor láthatjuk egymást, a bűdös sors tudja. Bertussal együtt ölel szeretettel
Adyd.

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

[Feladói cím:]
Exp. E. de Ady
Budapest
Mérleg-u. 9.

885. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

Tisztelt, kedves jó barátom, itt élek most s gyógyulok. Szeretettel gondolok
jó barátaimra s a legelsők között <...> Önre. Címen ez a hotel. Mi ujság van
Budapesten. Szeretettel híve

Ady Endre

[Címzés:]
Nagys. Schöpflin Aladár
urnak, „Vasárnapi Ujság”
Reáltanoda-u.
Budapest
Hongrie

886. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

Édes Gyurkám, szép és jó itt, kurát tartok, de szörnyen előkelő és drága. Itó-
kát –, aki már Pesten lehet – csókolom Veled együtt. Szerető

Adyd

Lándor szerkesztőt s Mikes dr-t szeretettel köszöntöm.

[Címzés:]

Nagys. Bölöni György urnak
„Magyar Nemzet” szerkesztősége
Miksa-utca
Budapest
Hongrie

887. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

Kedves Ilonkám, még nem válaszoltál bázeli kártyámra. Mi ujság? Írj valami engem érdeklőt. Ha lap volna ilyesmi, küldd be. Az egész famíliával együtt csókol bátyád:

Ady

Reinitzot ölelem.

[Címzés:]

Kabos Ilonka
kisasszonynak
Eötvös-u. 32 III.
Budapest
Hongrie

888. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]

Kedves Barátom,

két levelezőlapod olyan ideges és – bocsáss meg – gyanúsító, hogy én is majd kiugrok most a bőrömből. Én neked hűségesen beszámoltam Gárdossal folyt tárgyalásomról. Azt mondtam neki, mivel a Franklin is szíves volt hozzám, én sem akarok brüszk lenni. S erre – mint Osváttal előző napon <-> megbeszéltük –, följajánlottam, ha megfizetik, a Vér és Arany II. kiadását, összes verseimet, új verseimet |:stb.:| Hangsúlyoztam, hogy legalább olyan kedvező ajánlatot várok, mint a Nyugat-é. Ő érzelgett s végül is odalyukadt ki, hogy *egyelőre* ugyis csak a Vér és arany II. kiadását csinálná meg, *egyelőre*. Mert erről még a télen tárgyaltunk, sőt ő erre adott nekem pénzt. Azonban, erre sem vár rögtönös választ s úgy döntsek, ahogy nekem kedvezőbb. Mikor távoztam – *szokás szerint* – (mert mi még nem számoltunk ám el) azt mondtam:

– De azért ad<-e> ugy-e most is száz koronát.

– Önnek már sok az előlege és most már a Nyugathoz megye ugyis.

– Ha a Nyugathoz megyek, el fogunk számolni s legrosszabb esetben ezt az ötven forintot visszaadom, ha tényleg többet kaptam, mint nekem járna.

Arra egy percig sem volt okom gondolni, hogy ő ez ötven forintot ámenek tartja az üzletre. Hiszen még ezután is újra megállapodtunk, hogy végleges elhatározásomról értesíteni fogom. Hogy pedig ezt nem tettem, ennek furcsa oka van. Tudod, hogy belementem a főváros irodalmi díjáért való futásba. Az a kétezer korona mentsen odiózus cselekedetemért. Ebben az ügyben Gárdos szaladgált, tárgyalt. Gondoltam, szept. 15-ig, amikor a pályázat eldől, várok elhatározásom közlésével. Evvel csak egy csöpp perfídiát követtek el <le> muszájból s a Nyugatnak nem ártok. Ugyse kerülne kiadásra addig egyik könyv se. Én innen Rheinfeldenből akartam írni Gárdosnak. De ez okból halasztottam el. Ha <o> már kompromittáltam a pályázattal magam, legalább kudarc esetén magam magam előtt menthessem: mindent megtettem. Félttem, hogy Gárdos, aki – ismétlem – nyavalygott, érzelt, <-> nem mint egy zsidó könyvkiadó, de mint egy keresztény kurva, – esetleges esélyemet elronthatja, ha szept. 15 előtt megírom, hogy nektek adtam el a Vér és Arany<t> II.-t s az új könyvet. Így történt s a többi már Gárdos kötekedése lehet veletek. <S> Mivel azonban te nagyon beszámíthatatlannak tartasz engem, most már kötelességem szept. 15[-]ig nem várni. Megírom tehát Gárdosnak, hogy a Vér és Aranyt nektek adtam el s kérem az első kiadásról a részletes elszámolást. Most már nem bánom, ha dulva-fulva esetleg el is rontja a fővárosi pályázatot. Ellenben te lásd be, hogy én nem írtam volna alá titeket megcsalva a szerződést, ha már Franklinnal megállapodtam volna. Ez egy kicsit sok költőiség, amivel ez ügyben is fölruházol. Szóval: a Vér és Arany a Nyugaté, a legújabb Ady-kötete is. Az anthológiával (Magyar Könyvtár) tudod, hogy vagyok. Letiltottam volt a tavasszal s azóta Radóval nem beszéltem. Így áll a dolog kiegészítéseképpen a neked szóval már elmondottaknak. Kérlek, egy ajánlott levélben küldj nekem kétszáz koronát. Legkésőbb két hét múlva egyébként Pesten leszek. Akkor az Illés szekerén ügyét is elintézem. *Ezt is a fővárosi díj miatt halasztottam. Egyébként szeretettel ölel mindőtöket*

Ady E

Hétfő

889. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]

Hogy vagytok? Mi újság; Írjatok pár szót! Két hétig még itt maradok. Címeme hotel, E. de Ady. Mindőtöket ölel

Ady

[Címzés:]

Kedves Nagy Mihály dr. úrnak,
hírlapíró
Nagyvárad
Hongrie

890. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]

Édes Dodóm, leveledet megkaptam. Sok ujságot nem igen írhatok. Csináltunk ismét egy sikertült kirándulást. Az időnk azonban szeles nagyon és esős. Jómagam aludni se tudok az izgalomtól. T. i. az öcsém ügyében semmi hír. És egyébként is bajaim vannak Pesten, Bertát szeretettel ölelem veled együtt
Adyd.

[Címzés:]

Mr. E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris
XVII.

891. ADY ENDRE – ORBÓK ATTILÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]

Szeretettel üdvözlöm, de a F. M.-ba írt cikkért még valamikor nagy összevesszés lesz ám köztünk. Kedves famíliájának is szíves üdvözlöt.

Ady Endre.

892. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. szept. 4.]

bár kicsit késő belemegyek viszontlátásra üdvözöl Ady

[Címzés:]

beretvás bpest váczikörut 62.

893. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. szept. 6.]

Kedves fiuk,
Fenyő nem válaszolt a levelemre, ami nagyon bánt. Ma kaptam 100 frankot. Itt van egy novella s holnap-holnapután természetesen mennek a versek. Néhány nap mulva látlak benneteket. Szeretettel ölel

Adytok.

[Címzés:]

Recommandee
A „Nyugat” folyóirat
tek. szerkesztőségének.

Budapest.
Rákóczi-ut 9 II. 3
Hongrie

[Feladói cím:]
Exp. E. de Ady
Rheinfelden,
Hotel des Salin<e>|:e|s

894. BERETVÁS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 4. és 9. között]

Kedves Barátom, köszönöm a kedves kártyát és bocsánatot kérek hogy a Rheinfeldi csöndet – ha ugyan ismered e fogalmat, sürgönyömmel megzavartam. A november|i| <hó> |:napra| a Royal <teremben> már jó részt elő volt jegyezve és alkalmasabb dátum mint a 27ke (szombat) nem volt. Sürgönyöd alapján megerősítettem a Méry Béla hangversenyrendezővel végleg leköttöt szerződést és azt ma alá is írtam. Méry kirakata részére 3-4 Ady fényképet[...]

Környey nálunk volt és dalaim meghalgotása[!] után nyomban és készséggel kijelentette hogy a megbízást elvállalja és nagy örömeire szolgál hogy <Veled> ilyen keretben léphet a nyilvánosság elé. Dalaim rendkívül tetszetek és a legnagyobb ambícióval fogja az „új irányú” műveket tanulni. Szívélyes üdvözlétet küldi és meg van győződve hogy ezen hangversenyt még számos más követi.

<Boldogan gondolok az augusztus 18ki napra, a mikor hő vágyam teljesült hogy Veled együtt lehessenek, és arra kérlek nagy Barátom, hogy azt a szimpátiát melyet – éreztem – irányomban tanusíts, megtartsad.>

E hó 15én egyenesen Biarritzba utazunk, hol teljesen dalaid megzenésítésének szentelem időmet, <úgy hogy> Okt 15-től kezdve Környeyvel alaposan munkához látunk. <Még csak a rendezés egyik technikai kérdésére óhajtok visszatérni. Méry a sajt[...]>

Kellemes üdülést kívánok <és nagyon örülnék ha e hó 15-ig még hogylétedről értesítenél> |:és| feleségem szívélyesen üdvözl. <jó> én meg szeretettel öllelek.

Rajongó híved

14. ig czímem

biarritzi czímet majd közlöm és mindenestre tudósíts, ha Reinfeldent elhagynád.

895. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Eismeer, 1909. szept. 9.]

Kedves Barátom, most Svájcban bolygok s aligha talállak már Budapesten. Tudasd biarrizti címedet, mert írni valóim lesznek. Leveleidet: Budapest, Meteor-szálloda frd. Itt gyönyörű idő van. Kedves feleségednek tisztelettel kézcsoókomat, téged üdvözöl baráti szeretettel

Ady

A fényképek dolgában utasítsd Mérit, hogy forduljon Székely Aladárhoz. Nekem egy fia sincs.

Ady

[Címzés:]

Ngs. Beretvás Hugo
urnak
V. Váci-körut 62
Budapest
Hongrie

896. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Flüelen, 1909. szept. 11.]

Édes jó Anyám, csodaszép helyeken járok. Lajos táviratban értesített kinevezéséről. De semmi részletest nem írt. Alig várom, hogy bővebb híreket kapjak. Tíz napon belül otthon leszek. Ezer csók:

Endre.

Sok üdvözlettel
Adél

[Címzés:]

Nags Ady Lőrincné
urnőnek
Érmindszent
(Szilágy-vm.)
Hongrie

897. ADY ENDRE – SOMLÓ BÓDOGNAK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

Édes Bódogom,
azóta már lekerültetek a kolozsi Svájcból. Én is elkerülök már egy-két nap mulva innen. A nagyságos asszony kezeit csókolja, téged ölel szeretettel:

Ady

[Címzés:]
Nagys. Dr. Somló
Bódog egy. tanár
urnak
Kolozsvár
(Hongrie)
Monostori-ut 72

898. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BRÜLL BERTÁNAK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

Öllek szeretettel

Ady

[Diósiné sorai:]

Ez a fogaskerekű vonat, mely fölvisz a magasba a leghetetlenebb mélysé-
geken keresztül.

[Címzés:]
Mlle
Berta Brüll
Paris
92. rue de Lévis

899. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ
– BRÜLL BERTÁNAK, DIÓSI ÖDÖNNEK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

Vasárnap.

Édes gyerekek,
most jövünk a Rigi tetejéről, hol megháltunk. Öt orakor föltrombitáltak és
néztük a napfelkeltét. Csodaszép volt az ut és ott 1800 méter magasban, de
majd megfagyunk és még csak nem is fűtenek fenn. Órült drágaság van itt
fennt. Ma délután Zürichben leszünk.

Csokol Adéle.

[A címoldalon a Postkarte felírás fölött, fejjel lefelé:]

Szervusz,
ölel
Adyd

[Címzés:]
Mr. E. A. Diósy
92. rue de Lévis
Paris

900. LEOPOLD LÍVIA – ADY ENDRÉNEK

[Szekszárd, 1909. szept. 14.]

Szekszárd 09 szept. 14

Kedves, soha nem látott barátom!

Rheinfeldeni levelezőlapjáról hiányzott a címe, ezért csak most írhatom meg, a mi már réges régen a szívemben van: hogy nagyon, nagyon várjuk és hogy semmi áron se mondunk már most le magáról. Huszonötödikétől kezdve állandóan itthon vagyunk és már ma sincs kedvesebb témánk, foglalkozásunk, mint magára várni. Küszöböljük ki barátságunkból ezt a kényelmetlen miszticizmust, fogja a kalapját és a kabátját, jöjjön. 4.10[-]kor délután elindul a keleti pályaudvarról a sárbogárdi gyorsvonattal, Sárbogárdon átszáll Szekszárd felé, hol 9.13[-]kor olyan örömmel fogják fogadni, a milyenről fogalma se lehet. Az idő most, mint minden szeptemberben, gyönyörű, őszi is meg nem is, meleg és szüreti ködökre hajló, este megcsal, reggel kibékít; ilyenkor még Szekszárd is tűrhető. Ugy-e eljön? A viszontlátásig köszönti régi hűséggel

Leopold Lívia

901. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Goldau?, 1909. szept. 15.]

Édes Miskám, Svájcban járom a bolondját, de pár nap múlva otthon leszek. Szíveskedj Pestre a Meteorba vagy Érmindszentre írni, mindegy. A fiúkat veled együtt. Írj.

Ady.

[Címzés:]
Nagys.
Dr. Nagy Mihály
hírlapíró úrnak,
Nagyvárad
Hongrie

902. NIL [DAPSY GIZELLA], ORBÓK ATTILA, ÉS ISMERETLENEK
– ADY ENDRÉNEK

[Szeghalom, 1909. szept. 18.]

Szeretettel köszöntik és várják, várják egyszer ide

leghívebb hívei:

Orbók Attila I. Böske Annus Nil

[A képes levelezőlap képes oldalán a következő szöveg:]

Szeghalom, 909. IX. 18.

Szigoru szeme meg se rebben,
Falu <még> nem várt még kegyesebben
Városi bujdosóra...

[Címzés:]

Svájc

<Rheinfelden

Hotel des Salings[!]>

A monsieur

André d' Ady

[Más írásával:]

Grd. Hotel Meteor

Budapest

903. BERETVÁS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Biarritz, 1909. szept. 19.]

Biarritz, 1909. szept. 19.

Kedves Barátom, kedden Párizsba utazunk, hol 2–3 hétig maradunk. Címe-
met azonnal közlöm. Feleségem és jómagam szívélyesen üdvözlünk. Igaz
híved

Beretvás

[Címzés:]

Monsieur

<A>|:E:|. de Ady

Hotel Meteor

Budapest

Hongrie

904. ADY ENDRE – MOLNÁR VIKTORNAK

[Budapest,] 1909. szept. 20.

Méltóságos Államtitkár Úr!

Csak most jöttem haza külföldi utamról, hol pihennem és gyógyulni próbálnom kellett. Bocsánat tehát, ha kissé késve érkezik e levél. Hálásan köszönöm Méltóságodnak Ady Lajos kinevezését. Minden vágyam az, hogy e nagy háladatosság Ady Lajosnál mint szerencsés, példás tanári működés, énnálam és bennem pedig mint örökös, manifesztálódni tudó érzés maradjon meg. Most csak így egyszerűen, de minden meleg, megilletődött, jó érzéssel: köszönöm.

Méltóságos Államtitkár Úrnak nagyon hálás, mélyen tisztelő híve

Ady Endre

905. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

Édes, drága Jóságom,

hát miért nem kapok egyetlen tudósító szót se? Azt ígérted, hogy írni fogsz. S még azt se tudom, nem ért-e baj az utazásodon. Mint mindig, de most százszorosán úgy történt. Ahogy elhagytalak, borzasztóul árva lettem. Mintha nem én lennék. Nem lehet már nekem élnem a te közelséged nélkül. Azóta mindig, mindent úgy tervezek, hogy minél előbb Párisba legyek. Be jó volt melletted még sincs ma már nekem semmi, ami csak egy kicsit is pótoljon téged. Majd meglátod, nem leszek rossz. Nagyon foglak szeretni és te is fogsz szeretni. Ma megyek, talán este, haza. Írni fogok, beszámolok mindenről. De írd már te is. Akár Mindszentre, akár a Meteorba. Édes mindenedet nagyon-nagyon ölelem, csókolom, a te vágyódó, nagyon vágyódó

Adyd.

906. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

Édes jó Dodóm,

ma kedden utazom el minden valószínűség szerint Pestről. Ostoba kicsi, főképpen pénzügyi dolgok tartottak itt. De Mindszenten nem maradok tovább három napnál. Okt. 3-án a „Nyugat” matinét rendez Nagyváradon. Én is szerepelni fogok. Ami az én fölolvásó körutamat illeti, még semmi bizonyos. Hasonlóan bizonyosság híján vagyok a fővárosi díj dolgában. Nem valószínű, hogy én kapjam meg. Itt ujság nem igen van. Itóka – Gyurka meséli – betegen feküdt sokáig Szarajevóba[n]. Vasuti szerencsétlenség érte, kiugrott s eltörte a karját vagy mijét. Biró Lajos két-három nap óta súlyos tifusz-

beteg. Őcsém jól van. Külön levelekben köszöntem meg Apponyinak, Molnárnak, Barkóczinak. Fehér Dezsővel éppen e percben találkozom. Pár nap múlva megy haza. Mindszentről, Margitról stb. majd írni fogok, mihelyst ha-zaérek. De ti is tudassatok végre magatokról. Szeretettel hű

Adytok.

[Címzés:]
Mr. E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

907. ADY ENDRE, BÖLÖNI GYÖRGY, ADY LAJOS
– MARCHISIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

Kedves Itókám, remélem semmi baj, jól érzed magad. Éljen az Élet és gyere Pestre. Szeretettel

Ady

Kedves Itóka,
Bandit teszem vonatra a pályaudvaron. Pár napra megy haza. Itt lesz Pesten, mire maga visszakerül Dalmáciából. Jó pihenést kíván, csókolja

Gyurka

Kézcsókkal és szíves köszöntéssel

Ady Lajos

[A lap képes oldalán Ady írásával:]
Jujujujj, nem birok magammal,
Táncolni szeretnék a h ———

[Címzés:]
Dalmatij
Madame
Kozmutza
Grarosa
Postgebäude

908. MÓRICZ ZSIGMOND – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

Kedves Felem!

Mikor a cikketed elolvastam nagy, nagy erejű hangulat fogott el. Dythirambot írtam neked. Nem küldtem el, mert nem tudtam mely világokban hord a szél. S aztán gondoltam, ha majd találkozunk, az első alkalommal...

Ez az első alkalom íme elmúlt. Nem vagyunk szóhősök, némán s közönyös színnel mult el. De én nem akarom, hogy Te meg ne tudd, milyen hatást tett rám megértő, rokonlelked ereje. Hát tudd meg Bandim, ha ezredekig élnék sem felejténém, s ha az isten segít, megpróbálom tovább faragni azt a köszirt bálványt, a kit gyalázva imádunk, imádvá gyalázunk: a fajtánk sárarany <...> belsejű, agyagot mutató, kemény sziklavalóságát.

Ölel szerető hű feled

Móricz Zsigmond

Bpest, 1909. szept. 21.

909. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmindszent, 1909. szept. 23.]

Kedves jó Miskám,

Itt Mindszenten várt a leveled, de esküvőd hamarabb időpontjáról Pestre érkezett meghívóból már értesültem. Most már először is lásd a helyzetet. Én súlyos influenzával érkeztem haza. Ezt a levelet is úgyszólván ágyból írom. Legjobb esetben is, ha okt. 3-ra, a nagyváradai Nyugat-matinéra szedhetem össze magam. Lázás vagyok, köhögök s teljesen be vagyok rekedve. De még így is mennék, ha nem félnék a tüdőgyulladástól. Innen szeretnék s muszáj szombaton elutaznom, ha tudok. Lehetetlen tehát, hogy nyavalyásan vasárnap hajnalban induljak Csaba felé a legjobb esetben is. Pedig gondolhatod, hogy egész szívemmel szeretnék tanúja lenni boldogságos életeseményednek. Úgy is vedd, mintha ott volnék. Hiszen tudod, mennyire szeretlek s mennyire óhajtom, hogy házasságod boldog legyen. Sok hajszával, bajjal élek. A svájci út jó, kellemes volt. De most megint nem dolgozhatom, íme a kórtól. Ugye nem mentek nászútra? Ugye nem lehetetlen, hogy okt. 3-án Váradon leszték? Ha csak jobban leszek, akkor lemegyek Váradra. Menyasszonyodnak, édes szüleidnek s az ő családjának add át szerető gratulációmat. Áldjon meg az Isten minden lehetséges jóval. Szeretettel csókol igaz barátod

Ady Endre

1909. szept. 23.

Érmindszent

910. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érmindszent, 1909. szept. 24.]

Kedves fiuk (azért megint fiuk, mert Osvátnak fáj) itt a versek. Sajnos, csak hat, tehát összesen kilenc. No majd kipótolom. Legalább csoda-szépek. Ölel a viszontlátásra (talán vasárnap, ott leszték-e délután a Brisztolban?)

Adytok.

[Címzés:]
Expressz
A „Nyugat” folyóirat
tek. szerkesztőségének
Rákóczi-ut 9
Budapest

911. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. szept. 24.]

Péntek

Édes Adym, nem írtam addig, míg nem kaptam magától levelet onnét, nem akartam, tudni vágytam, mit fog írni s aztán nem is voltam benne biztos, hogy írok e egyáltalában, lelkemre mondom, hogy némelykor visszagondolva mindenre, nemcsak a mostaniakra (most végre is nem volt oly sok kifogásolni való, csak épen az, hogy a régieket nem tudta jóvá tenni és elfelejtetni velem), valódi gyűlöletet érzek maga iránt. Igaz, jobb szeretnék ilyenkor megírni minden érzésemet, megértetni magával hol és mikor bántott, de aztán elgondolom, minek, el sem olvasná, ép úgy mint mikor nem akar meg sem halgatni[!] s aztán javítani nem tudok már semmit úgy sem, ezt már egészen tisztán látom. Levelével sem tudom örvendjek – vagy haragudjam meg érette. Magához akar ránczigálni minden szavával, hogy alkalom adtán félrerugdosson egy pár idegen hitvány alakért. Igaz, most az egyszer nem volt túl rossz, passiv, és hűvös mint egy jégbarlang, nem érdeklődő, nem résztvevő és főleg nem megértő, pedig annak, ki akart volna megérteni dolgokat, lett volna sok megérteni valója, de ez ma már tulesik a maga szerepkörén. Aki egy oly önimádatban él mint maga, az sok mindent nem lát meg, még talán olyat sem, mit egy kicsi egyszerű ember észrevenne. Csak meg ne unja magát aztán, miután egyebet nem lát, mint magát. Egy bizonyos, hogy azt hiszem, soha úgy nem tudnám többé várni, mint akkor vártam, soha úgy nem tudtam volna mindent elfelejteni, mint akkor és soha úgy nem vágytam arra, hogy tökéletesen boldogok legyünk együtt. Magának alapjában minden semmi, s ezek után jön egy ilyen levél s ilyenkor ha az embernek van egy kis józan esze legjobb szeretne elkezdni egy jót kacagni. Ez aztán tényleg semmi, de semmi, megmutatni kell az ilyesmit, nem pedig leírni. Hagyjuk, hagyjuk, éljen boldogul ott a barátai között. Az utamról akarok beszámolni, majdnem nagy bajok lettek. Egész vagyonom, mint tudja, 13 frank volt. Ebből jegy és trinkgeldre adtam 2.50 et, s reméltem könnyelműen hogy csomagra elég lesz a megmaradt 10.50. Baselben kiszállani nem lehetett miután be kellett hozni a zürichi háromnegyedórai késést, átadtam tehát a kalauznak vagyonomat remélve hátha ebből futja, ekkor azonban mégis megijedtem és jól utánaszámolva gondoltam, mégsem lehet ez elegendő, összekeresgéltem táskámat és

megleltem szerencsére a Dodótól ellopott 10 frankot. Futva jött vissza a ka-
lauz, megfizette a csomagot, a mely kitett valami 17 frankot és még neki trink-
geld is kellett. Képzelve most el helyzetemet, ha meg nem lelem e 10 frankot.
Mit csináltam volna ekkor. Dodó állítja hogy Párisból is 15 frankot tett ki
csomagom és most vissza is emlékezem erre és ehez még a fekbér. Ide ér-
keztem schweizi óra szerint egy órakor (itt 12 volt tehát épen megfordítva
mint maga állította) étlen, szomjan, s az éhségtől gyomorgörctől gyötörve,
de higye el, boldog voltam, hogy megleltem azt a 10 frankot. Itt nagy bajok
vannak. Dodónak borzasztó helyzete van, a Schelerhoff féle üzlet sikerülésé-
re semmi kilátás, e miatt Dodo képzelheti ideges és türelmetlen. Bubit sze-
gényt nagyon rossz színben találtam, borzasztó vérszegény, de azért szor-
galmasan dolgozik tovább. Most vasat és arzént adattam neki. Még kinn sem
voltam s nagyon hiányzik a mozgás és levegő nekem. Führer is itt van ismét
a feleségével, most jöttek Ostendéből s itt maradnak egy hétig. A tönk szélén
vannak, nincs egy garasuk, de mit nem tesz az ember a Galleria kedvéért, ugy
e!/? Az Itóka karja, vagy mint maga írja „micsodája” kitörését kellőleg meg
tudjuk érteni és jót neveltünk rajta, ha egyszer találkozunk megmagyarázom
magának. Nagy a fantasiája a kis nőnek, az bizonyos. Esztiike itt van, miután
beutazta az egész világot, hogy szerezzen magának egy férjet, nagyon felbő-
szült, midőn azt mondtam, hogy maga azt állítja, hogy csak egyszer kísérte
haza s ekkor elmesélte a megvárásokat és hogyan könyörgött a nagy költő,
hogy együtt menjenek mulatni. Reméljük, hogy ezután engedékenyebb lesz
és még majd sokat mulathatnak együtt. Egyéb ujság nincsen. Az én életemre,
érzésekről már nem is beszélve, bizonyára nem kíváncsi. Magyar lapokat
nem kapunk. A Nyugatot kaptuk, igazán sajnálom hogy kimaradt belőle.
Ennyi erővel bizony nyugodt lélekkel végignézhettük volna a szép luzerni
alléet, nem gondolja maga is? Édesem, írjon mielőbb Margitról és kérdezze
meg a mamájától, hol lehetne Margonak egy csinos téli ruhát kabáttal csi-
náltatni, kalapot ismét innen küldünk. A szeptemberre járó pénzt innen azon-
nal elküldtem, azota már ott is lesz. Adosság törlesztésre most csak 5 forintot
küldhettem, mert nagyon koldus vagyok. Lehetőleg kérem nyugtassa meg
Margitot, s írassa meg tartozom-e még valamivel. A foga miatt menjenek be
Nagy Károlyba, talán csak van ott egy jó fogorvos? Ha írni fog nekem, min-
den esetre én is írok.

Sokszor üdvözli

Adél

Biztosan tudom, hogy e levél a maga szokása szerint ismét egy bizonyos
edénybe vándorol tehát előreláthatólag, hogy az utókor semmit ne veszítsen
lecopíroztam.

912. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1909. szept. 25.]

Édes jó Adél,
már megyek is vissza Pestre, csak három napot tölthettem itthon. Persze nagy az öröm a Lajos kinevezése fölött. Egyébként is elég jól vannak, Margit is, ha a fogával nem volna baja. Most vinném magammal Károlyba, de hosszú nap van s nem akar jönni. Meg van dagadva a foginnye. Muszáj lesz párnapra bemenni vele Károlyba. Most megint Nagyváradról fantáziált és lármázott, de édes anyámmal leintettük erősen. A pénz megjött, nem volt semmi baj a késés miatt. Most úgy áll a dolog, hogy Margitnak összes adóssága nyolc forint, de nem sürgős. Hoztam neki egy gyönyörű kendőt, még szebbet, mint a maguké. Nagy volt az öröm s mindjárt sétálni ment vele. Már beletörődött, hogy Berta jövetelég marad. Most valami erdődi ügyvédrel ábrándozik, mint férjéről. Valaki ígérte, hogy el fogja hozni leánynézőbe. Pestről még fogok írni, ha odaérek este, de most már itt a kocsi. Remélem, végre már vár egy levél maguktól. Édes anyámék szerető üdvözlétüket küldik. Én is ölelem Bertust, Dodót. Ezer kézcsókkal hű

Adyja.

[Címzés:]

Madame

Adéle Diósy

92 Rue de Lévis

Paris.

913. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

Édes jó Adél,
most már igazán kétségbe vagyok esve, mi történt. Egy rövid sor se érkezik. Hát mi történt? Megint Pesten vagyok. Nagyon elbusultan és elvonultan. De legjobban bánt, hogy magukról mit se tudok. Még holnapra van egy kis reménységem. Hogy lesz levél. Akárhogy is, hosszú levelet írok holnap. S ha levél nem jött táviratozok is. Influenzám még mindig tart. Nem mehettem Nagy Miska lagzijára se[.] Vidéki körutam k<...>:ör:ül semmi pozitív még. Most szeretnék két egyfelvonásost írni. Bertust, Dodót ölelem s az istenre kérem – írjon. Ezer kézcsókkal hű

Adyja.

Vasárnap.

[Címzés:]
Madame
Adéle Diósy
92 Rue de Lev[is]
Paris

914. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

Kedves Barátom,

hát most már Pesten vagyok s maradok – egyelőre. Többet, okosabbat nem igen tudnék magamról levélben írni. Ha majd visszaérkezel, találkozunk s beszélünk mindenről. Remélem még vidéki körutam előtt itthon léssz már. Környeivel találkoztam, beszélünk kedvvel rólad s dalaidról, melyeket ő idejére vár. Én ezuttal csak egyet mondhatok, érintve, röviden. Félek, hogy a hangverseny teljesen Ady Endre cégére alatt lehetetlen. Borzasztóan kényelmetlen s idegeim nem bírnák ki, hogy én menjek teljes mellel egy nem egészen saját hangversenyemnek. Ne értsd ezt félre. Ha hazajössz, megbeszéljük. A nagyságos asszonynak tisztelettel kézcsók, téged szeretettel köszönt híved

Ady Endre

Vasárnap

[Címzés:]
Monsieur
H. Beretvás
Royal Hotel
33 Avenue Friedland
Paris

915. BERETVÁS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. szept. 27. után]

[...] hírek szerint az estély <iránt> iránt máris igen nagy az érdeklődés így több mint valószínű, hogy többször megismételjük. Ebből kifolyólag az anyagi eredmény is igen kielégítő lesz. Ezt előre látván elhatároztam, és annak idején, mikor Környeit <angagáltam> lekötöttem[?], közöltem is <ezt> veled, a te anyagi érdekeidet <is> szem előtt tartva, hogy a|:z:| <tiszta> első hangverseny tiszta jövedelmét neked ajánlom fel. Míg tényleges érdeklődést nem tapasztaltam, nem akartam ezt veled közölni, de most már merem állítani, hogy nem ébresztek benned hi<áb>:ú:| reményeket. –

Az én vakácziom eddig nem sok örömet hozott, mert mindjárt <elutaz-

tam> elutazásom után megbetegedtem, és ma van az első jobb napom. Október 15. én otthon leszek de addig is kérlek ha nem esik nehezedre értesíts mik az aggályaid és terveid. <Addig is meleg barátsággal> Feleségem szívélyesen üdvözlöl én pedig meleg kézszorítással maradok igaz híved

916. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 1.]

Édes, drága jóm, Adéloom,
hát ez a maga levele, így ír maga nekem? Sohse írhatott volna rosszabbkor így mint most s tudhatja, hogy engem csak kétségbeejt és elvadít így. Mert újra és soha erősebben nem volt Maga még annyira bennem, mint most. Szomorúsággal, halálos vággyal mindig-mindig csak magára gondoltam elválásunk percétől. Mindenre gondolok s arra is, amit ne adjon az isten, hogy mindenki helyett mindenkije szeretnék lenni. Igazán, hiszen életnél-halálnál komolyabb, több, maga nekem, csak magáért csinálnék mindent, amit s amíg tudok. Ne legyen kegyetlen, amiért magának bizonyos dolgokban érzései szerint igaz vádjai s bántásai vannak. Én volnék a legboldogabb s akarom is, hogy olyan legyek, amilyenek maga szeretne. Ha minden gyöngédséget tudnék magának adni s ha soha se lázadnék föl, még ha hitem szerint igazságtalan is. De látja evvel szemben van egy alapjában nemes és nem utolsó embernek hat éve kipróbált, változatlan, szinte egyetlen és példátlan imádása. Aki, ha hibázik s magának oktalanul vagy okkal bánatot szerez, megbánja s aki minden kívánságára alázatos szerelemmel kész. Idegeimből élek és idegéletet élek, ilyen ember botlik, de botlásaiért szívesen vezekel és magát úgy szereti, ahogy még asszonyt aligha. És ez a hűség, ez a magához való alkalmazkodó vágy erős, egyre erősebb. És magáért mindenről, mindenkiről, ami életlehetőség szerint lehet, lemond. Ne sértse meg magát – és engem se – apró, hitvány nőstények emlegetésével. Ne emlegesse az én állítólagos önteltségemet, mely magával szemben voltaképpen csak a Maga kultusza. Akarom feledtetni esetleges hibáimat annak a láttatásával, hogy magát olyan valaki szereti, akinek a szerelme többetérő bárkiénél. Hát bűn ez? Nincsenek olyan barátaim, akik magától egy percnyire sejtésnyire el tudnának vonni. Nem élnek olyanok, akiket el nem dobnék, míg maga engem szeret. Olyan nagyon-nagyon sokat szeretnék még mondani, ha a diákosságtól, a komikumtól, ami újabban velem szemben magánál éles és gyors, nem félnék. Valahogy úgy vagyok, ahogy legodaadóbb időmben se voltam. Szeretném, ha éreznék, hogy szinte a halálba menő ember vad, egyetlen ölelésével fordulok most mindig maga felé gondolatban. Pedig egészségben nem vagyok nagyon rosszul most s inkább élni szeretnék, mint elmulni és magának és magával élni. És beszéljen egy kicsit a maga engem-szerető lelkével, hogy csakugyan olyan hitványnak tart-e? Nem szabad ennyi szerelemért s ennyi lehető egymáshoz forrásért

csak szenvedtetést juttatnunk egymásnak. Holnap, a házhoz, még Pestről vagy Váradról levél megy. És írjon, drága jóm, ha két sort is, de sűrűbben. Mennyit nyugtalanokdtam, még sírtam is levele elmaradásáért. A verset nem magához fogom elküldeni, megírom s a Nyugatnak adom. Én akarom, hogy tudják, hogy én nagyon szeretem, jobban, mint bármikor. Minden vágyával csókolja, csókolja

Adyja.

917. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. okt. 1.]

Kedves, jó Dodóm,

no végre Adéltól tizenöt nap után jött egy levél Érmindszentről utánamküldve. Neki is fogok majd külön írni, de nagyon bántott ez a ti hallgatástok. Mindenre gondoltam, hogy ő beteg vagy te vagy nagy bajban. Vártam, újra vártam huszonnégy órát s már éppen táviratozni akartam, midőn a levél jött.

Pesten vagyok s itt kell maradnom egyelőre, akárhogy is utálom. Pár nap alatt elválik a körutam dolga, lessz vagy nem lessz. A fővárosi díj legjobb esetben is csak októberben kerül döntésre. Dolgoznom kell itt, mert ezer helyről szedtem föl előlegeket. Azután a könyveimet, melyeket a Nyugat ad ki, kell sajtó alá rendeznem.

A jövő héten várjuk édes anyámat két napra. Lajossal sok bajom van, a fizetése még nincs kiutalva s nekem kell kevés pénzemből adogatnom neki.

Holnap a Nyugat embereivel Nagyváradra kell mennem, hogy[!] vasárnap matinét tartunk. Föl fogom keresni édes apádat s írok majd róla. A Margit ügyében egészen úgy intézkedtem s most megint írtam, amint most Adél írt.

Baj van Mózes Bálinttal, egyik bátyja elvitte s a polgári iskolát akarja elvégeztetni vele. De én azt hiszem, őszre visszajön s ha kell nektek, ki fogom tudni vinni.

Egy pár ujságot írok, ami érdekelhet. Valószínű, hogy darabont-féle kormány s választás jön. Ez esetben, ha pénzt adnak, nem lehetetlen, hogy egy körületben, talán Váradon föllépek. Dehát ez távoli dolog és terv: még tán a király se tudja mi lesz. Loránt Dezső meghalt. A tripper a szívére húzódott, tízezer esetben egyszer történik meg s ő szegény így járt. Nagy nyomorban hagyta a családját. Biró Lajos súlyos tifuszbeteg még mindig és veszedelmes szívbaja van Bródy Sándornak. Hatvany Lajos nősül: elveszi a berlini színésznőjét Eidenschütz[!] Kamillát. Képzelheted, a familiája hogy kétségbe van esve. Én a Meteorban lakom, mint rendesen. Ez a címem is, ha közben esetleg köruton járok is. Nagy aggodalommal vagyok dolgaid iránt s szeretnék valami hírt kapni. Adél kezeit csókolom s téged Bertussal együtt ölel igaz szeretettel

Adyd

Hogy van Bertus, dolgozik s mi a terve?

[Címzés:]
Monsieur
E. A. Diósy
92 Rue de Levis
Paris.

918. ADY ENDRE, KIS LUKÁCS[?] – HIDVÉGI ERNŐNÉNEK

[Nagyvárad, 1909. okt. 3.]

[Ady Endre sorai:]

Kezeit csókolja s szeretettel gondol Magára híve

Ady Endre

[Kis Lukács sorai:]

Már megint itt! A Nyugat matinéjára jöttem

Kis Lukács[?]

[Címzés:]
Hidvégi Ernőné
urnő
Szabadka
Színház

919. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 4.]

Édes jó Adél,

nagyon nehezen ír maga nekem – úgy látszik – pár sort is. Ilyenformán mindig tájékozatlanul magam se tudok naponként írni, mint akarnék. Itt töltöm haszontalanul Pesten az időt s ha megharagszom, egy szép napon csak eltűnök. Tudniillik: a |:fölolvasó:| körutnak ezer akadályja van. Főképpen a Nyugat miatt, mely szintén matinékat rendez s letarolja a városokat. A legnagyobb akadály az, hogy nem kapok egy jó titkárt. Ugyancsak baj van a fővárosi díjjal: csak novemberre lesz döntés. Darabba pedig nem tudok fogni<...> ezen az utálatos Budapesten. Élni az öcsémmel s Gyurkával élek legtöbbit. Ebédelni Kaboséknál szoktam. A minap kivételesen a haldoklót játszó Bródy Sándornál voltam ebéden. Délutánonként a Nyugat szerkesztőségében vagyok. Reinitzcal péntek estére Ignotushoz hívtak teára. Azt mondták, hogy csak a háziak lesznek s rokonok, ama bizonyos paksi doktorné. Ehelyett szokásuk szerint összecsődtettek ötven nőt s hímet. Elég furcsa meglepetésképpen a hölgyek sorában üdvözölhettem Esztit is. Azt mondta, a napokban megy Párisba vissza. Szombaton a Nyugat vasárnapi matinéjára leutaztunk tömegben Nagyváradra. Fogadó bizottság, bankett stb. Bizonyosan, nem fogja elhinni,

de utáltam halálosan magam, mert én voltam a primadonna. Valósággal me- nekültem a legelső vonattal. Külömben rajtam kívül csak Reinitznak és Hat- vany Lacinak volt sikere. Iszonyuan megbukott a matiné. Én a többek között egy nagyon hosszú, új Léda-verset olvastam föl. Órült hatása volt, valamint a Reinitz nótáinak is. A Nyugatnak most Pesten készül matinéja s muszáj lesz ott is fölolvasnom. Tetszettek-e a Nyugatban az új írásaim? Az új vers a jövő számban fog jönni. Most e napokban elhelyezek írásokat a Méditerranéről. Ujságokat, érdekeseket azokon kívül, amit Dodónak írtam, nem igen tudok. A Dodó édes apját nem tudtam megtalálni, valahol falun volt, talán üzleti ügyben. Egyébként pedig a Holnap emberein kívül senki váradival nem be- széltem. Halással itt találkoztam Pesten, ide költöztek föl. Hát Berta, hogy van s mit csinál? Várom a Dodó levelét, híreket. És nagyon-nagyon kérem magát, írjon, hacsak egy pár sort is. Sok szerető kézcsókkal:

Ady.

920. DÉNES SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. okt. 8.]

Kedves Bandim,

igen örvendek, hogy az aradi kirándulás tervéhez hozzájárulsz, előbb azon- ban tisztáznunk kell egy félreértést, *melyre* nem a Holnap szolgáltatott okot. Tanuskodom reá, hogy még szept. elején, amikor senkinek, tán magadnak se volt fogalma arról, hogy Ady-tournét akar csinálni, mi elhatároztuk, hogy meghívás folytán Aradra átmegyünk. De nevetséges és kicsinyes volna itt az elsőbségért vitatkozni s ha ezen a ponton összekerülne a Holnap az Ady Endre érdekeivel, hidd el, hogy az itteni fiúk rögtön átengednének minden teret a számodra, mert ha veszekednek is, abban egygyek, hogy te vagy a bál- ványuk. – Én úgy gondolom, hogy mindenképen előnyösebb és alkalmasabb a[!] forma a testületi megjelenés. Te és Reinitz egyedül <en> nem vagytok elegendők (a program fizikai terjedelmére gondolok.) Arról, hogy az ügyre ráfizessetek, szó sem lehet, mert mindenképen első a ti költségetek. Azután ne felejtsetd el, hogy a rendezés minden gondját mi vállalnánk. Csak meg kell érkezned. 2–300 K-t nem tehet ki az az összeg, ami a nagyvárad 2–3 ember költségét teszi, hanem 100–120 K-t. Viszont kilátásunk van rá, hogy a Fehér Kereszt termét igen olcsón, úgyszólván ingyen kapjuk meg. Ha mindezt ösz- szeveted s eszedbe jut, hogy a Holnap nem rendelkezik semmiféle alapaal [!], mely az ily kiadásokra fedezetül szolgálna, változtatás nélkül elfogadnád első levellem propozícióit.

Erre postafordultával kérek választ, hogy az előkészületeket megtehessük. Ha mindez ellenedre van, a Holnap lemond az aradi matinéről.

Üdvözöl s ölel

Dénes Sándor

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre
úrnak
Budapest
Meteor-Szálló

921. BRÜLL BERTA – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 10–12.]

Kedves Ady,

Bocsáss meg hogy a minap olyan nagy kéréssel terheltelek. Gondolhattam volna mindjárt, hogy az ilyen kegyvel és fáradsággal járó dolgot nem fogod csekély személyem-nek meg tenni mikor annyi sokkal méltobb egyének vannak kiknek érdemesebb (ha ennél csekélyebb is) szívességeket tenni. –

Azt a nehány érte járó koronát pedig úgy is megtérítettem volna.

Miután nekem szükségem lenne olyan kendőre csak arra kérnélek írnád meg nekem a helyet<†> a hol azok kaphatók[.] Annyi időd remélem lesz. Külömben a címzet mással is megírathatod.

Szívélyesen üdvözöl

Berta

[Címzés:]
Monsieur
Endre de Ady
Budapest
Meteor szálloda
Hongrie

922. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 14.]

Édes jó Adél, egy csufolódó, de nem sok értelmű lev. lapot kaptam maguktól s ez minden. (Bertától kaptam egy levelet, mely szintén aféle kötekedő hangu valami. A kért kendőt természetesen el fogom küldetni a napokban, ha egy kicsivel több pénzem lesz. Ő azt írta, hogy válaszomra nem reflektál, tehát csak itt üzenhetek neki valamit. Sajnos Esztikének színét se láttam, hírét se tudom. Eléggé nem illik ez tőle, de nem jelentkezett s azóta már talán Párisban ékeskedik.) Édes anyám itt volt három napig. Sokfelé hívogatták, de nagyon fáradt volt s nem akartam, hogy látványosság legyen belőle. Színházba, kabaretbe elvittük, ebédre mindig Kabosékhoz. Nagyon megható volt a Margit levele, aki mindjárt második nap írt, hogy menjen már haza édes

anyám. Pedig maradt, aki Margitra vigyázzon, de – látom – már nagyon hozzászokott édeshez. Egyébként – hallom – Margit egészséges, fogával orvosnál volt s fog menni még és jobban van. Édes anyám itt találkozott Regina nénivel s nekem is nagy öröömre Lacival. A Margit-[s]zigeten töltöttek együtt egy délutánt. Lacinak megígértem, ha Pécssett vagy Kaposvárt fölolvassnék nála töltsék pár napot. Láttam Bertát aki itt volt ugyanakkor (Bélaék is) és Ilonát. Berta is, Ilona is elég, sőt nagyon rossz bőrben vannak. Hatvany Lajosnak egy Lengyel Menyhérttel írott darabját adták. Majdnem egészen az a téma, amit maga sokat beszélt velem. A szüzesség és a házasság. Rossz darab, de friss, bátor, értékes. A piszkos pesti sajtó szeretne volna megbuktatni, de nem sikerült. Hatvany külömben a hajsza elől kiutazott Berlinbe a menyasszonyához. Én a Nyugatnál furcsán vagyok. Ignost láthatóan utál, amiért én vagyok a lap zászlója. Még a vidé[ki] körutam elrontásában is az ő keze is benne van. Már nem bízom e körutban. Egyelőre három városba mentem volna le holnapután. De kettő elmarad s Temesvárra megyek el csak vasárnap. Ha rossz impresszióim lesznek, abbahagyom az egészet. Kifáradtam, betegeskedtem, lementem három napra Szekszárdra, Leopoldékhoz, akiket – talán emlékszik – csak levélileg ismertem. Két, aranyos, derék ember, nagy, uri házat visznek s úgy fogadtak, hogy gyönyörű és kényelmes is volt. Azt hiszem, még írok egy levelet, ha nem is kapok magukról hírt. De ha azután is hallgatnak, hát én egész, méltó keserűséggel fogom várni, mikor tartják érdemesnek írni egy pár sort. Balul, most már megint egy gr. medinálnál tartva stációzok itt Pesten ok és öröm nélkül. Legalább egy szót vigasztalásnak megérdemelnék. Bertát, Dodót ölelem. Ezer, meleg kézcsókkal

Ady.

[Címzés:]

Madame

Adéle Diósy

92. Rue de Levis

Paris.

923. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 18.]

Édes Ady, Csodálatos ember maga, meg van mindene ami szép és jó az életben s én tőlem, akinek semmije nincs, kér egy vigasztaló szót és miért és mi okból kell magát vigasztalni nem tudom és nem értem mi baja lehet magának. Annyi barátja, barátnője jóakarója, rajjongója van, ott van azok között akik után mindég vágyik ha velem van, minden nap új és új barátok keletkeznek, csak úgy bujnak ki a földből, mindezek megtesznek mindent a maga öröme és boldogítására, mi baj van tehát? Ignost, kire maga most olyan nagyon haragszik a legönfeláldozóbb embernek tartom, hogy magának ked-

veskedjen képes a felesége <ha>fuzőcsinálóját az asztalához ültetni[.] Azt hiszem adott alkalommal még a szobalányát is foltlalná magának, lássa én ezt, pedig elég jó barátja vagyok nem tenném még, igaz hogy a preliminariák ehhez az ékes szere[le]mhez itt fűződtek nálam, itt lettek a rendez-vousk is megbeszélve, a hosszú és mély pillantások itt történtek és a sötét előszobában míg én siettem magokat kiszolgálni folytak le az egymáshoz való dörögölzések, mindez igaz, de hát tudtomon kívül történt mert ha sejtettem is egynémelyet mégsem mertem magamban magát minderre képesnek tartani, pedig hát így volt. Mindenesetre legcsunyább dolognak tartom a világon, itt nem akarom hosszan commentálni hogy miért, csak legutóbbi levele egy passusára akarok visszatérni, mely így hangzik „én magáért mindenről, mindenkiről ami eklehetőség szerint [:lehet:|, lemondanék” igazán gyönyörű szépen hangzik de hat évi ismeretségünk alatt én ezt nagyon gyakran hallottam emlegetni és eleinte végtelenül boldoggá tett, de ma már csak egy nevetéses phrásissá vált előttem, mert sajnos soha de soha értse meg jól egyetlen egyszer sem bírt lemondani semmiről de semmiről érettem vagy miattam, lehettek azok komoly dolgok vagy hitvány semmiségek, függhetett tőle az egész életem, könyöröghettem kérhettem vagy kiabálhattam tetszésem szerint, ha maga a fejébe vette, úgy magának minden és főleg mindenki elég jó volt arra hogy engem félretoljon, igenis feláldozzon engemet másoknak, ha épen kellett hozzá, úgy tudott vérig sérteni s akár nevetségessé is tenni, most azt mondom, elég, ha beleveszek és beleőrülök is elég. Azt a szerepet mit maga szándékozza nekem juttatni nem fogadom el. Én idejében megmondtam magának nem egyszer de ezerszer válasszon, vagy feltétlenül én vagy a többiek. Maga választott és nem egyszer, tehát úgy lesz. Maga semmit de semmit nem veszít, sőt nyert magának családot, embereket, dísznöket és én soha de soha nem tudnám magának nyújtani azt amit ezek közül csak egy is adhat magának, lássa ezt belátom. Most utoljára mikor jóformán haldokolva írtam magának s hogy nevetségessé ne legyek gunyos próbáltam lenni visszaírja „Tudja mennyire elvadít ilyenekkel”, azért is nem írtam, én nem akartam magát elvadítani, különben is ma már nálam többről lett volna szó mint elvadítás vagy megszelídítésről. Én sok mindent nem tudok s főleg nem akarok többé elviselni, én akartam hogy meglássa maga ami engem bánt s ami fáj nekem erre magának soha sem ideje sem kedve nem volt és mikor a legnagyobb kínokat éreztem némelykor addig maga nagyon boldog és kedveskedő tudott lenni másokkal. Egy egy új alak férfi vagy asszony olyan egészen tökéletesen le tudja foglalni hogy momentán nem ismer mást csak azt.

Azt hiszem most sem nagyon hiányzott levelem, hiszen ismét naagszerű emberek között volt s ott egy csöppet sem érdekelte megtudni vajjon miért is nem írok holott ha velem van minden kis barátja és barátnője eszébe jut és még a világ végéről is hírt ad magáról nekik. Emlékezzék csak vissza, mennyire megsértődött mikor azt mondtam mennyire nevetségessé maga e sok írás-

sal. Megint messzire megyek nagyon s mondok olyanokat amiről most már beszélni sem akarok.

Még csak a még el nem olvasott versről akarok szólni, melyet maga állítólag nekem írt. En egy verset kértem magától mit maga csak nekem írjon maga ezt megígérte, tehát az a kinyomtatott vers nem lehet az [:enyém:], az mindenkié, az a galleriáé és a százötven asszonyé akiknek épen tetszik azt magukra venni, mint a többieket is. Tehát még egy nekem írt verset sem kaphattam magától. Egyebet nem tudok írni ma már. Sok üdvözzettel

Adél

924. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – WELTNER JAKABNAK

[Budapest, 1909. okt. 20.]

Édes Barátom, nagyon és mindig kedvesen gondolok reád, nemes rab barátomra s egyik ilyen emlékezésem bocsáttassa meg, hogy csak lev lapot küldök. Egész, lelkes szeretetemet szeretném küldeni Ölel:

Ady Endre

Kedves Öreg, szeretném hozzád küldeni azt a sok, szép magyar nótát, amit most körülöttünk muzsikálnak. Közeli szabadulásodra a legszebb nótákkal várlak, ölel

Révész Béla

925. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. okt. 20.?)

Kedves Hugóm, vonatom fatálisan szinte egy órát késett. Nem tudom főnnvagytok-e s fölmehtek-e tíz perc mulva? Üzenj. Szeretettel

Ady

[Címzés:]

Nagys.

Beretvás Hugo

urnak

926. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. okt. 20.]

Drága Bandim! Adj hírt úti tapasztalataidról – kissé felelősnek érzem magam. Mit jelent *neked* – mit a Nyugatnak!

Ölel

Laczi.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre író úr
Budapest,
Rákóczy út 9
Nyugat szerk.

927. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 22.]

Édes jó Adél,

levele után keservesen sajnálom azt a kis részét is a Maga iránt érzett érzéseknek, amit papírra bíztam. Pedig ezerszer többször, jobban, igazabban szeretem. Maga azonban egy babonát beszélt be magának, hogy: velem szemben új bánásmód kell. Verni kell engem, kínozni s erre kuncorogva kérem magam vissza. Tudja nagyon jól, hogy mellékesen intelligens, magát és mindent kegyetlenül ellenőrző ember vagyok. Már az halálra sért, ha fölteszi, hogy methodus kell csak s én török vagy megszűnök. Ezt a hangot újabb okok nélkül hozta maga, – vagy külön oka van rá, ez más. Én nem vagyok hűtlen magához, de én is inkább belepusztulok (könnyebben és szívesebben, mint Maga), de nem ismerek el bűnököt, amelyeket nem követtem el. Ha Maga azt mondja, hogy tulvan má<s>|:r| elvadításon avagy megszelídítéson, ez is más. Talán hat évi ragaszkodás (elég változó hőmérsékletű) kimerítette magát. Sokalja a dolgot s eldobja, ha még annyira kár is azt, akihez így-ugy ragaszkodott s aki nem utolsó ember és aki nagyon-nagyon szereti magát. De mindegy, ezek azok a dolgok, amelyek már egészen nőneműek s vers-frázis nélkül: az ember elpusztul miattuk vagy kibírja ezeket is. Én nem hiszem ez utolsót, de amit magának valamikor tréfás komolysággal mondtam: igaz. Gondom lesz rá, hogy éppen csak Magának ne lehessen elégtétele az én pusztulásom osztálypörében. A *mások* beteges kultiválása – újra mondom – nem igaz. Még a mai napig narkózisnak se kell nekem más, mint Maga, csak Maga. Apró nőstény-eseteket újra illendő göggel háritok el vitánkból. Ám lehet, ez már magának nem is vita. Aki például az én magához írt legujabb verseim dolgát már eleve úgy minősíti, mint Maga, az már valószínűleg elintézett mindent magában. M<.>|:i|lyen meghatottan, magam egészen fölmutatva, ujjongva, sírva írtam azokat a sorokat s kikiabáltam az egész világnak. Azt se mondom, hogy kár volt. Nem volt kár, mert az én nagy szerelmem maga<m> iránt ugyanis inkább a magam ügye volt, mint a magáé. Megtagadni csak akkor fogom, ha maga – látom – egészen érdemtelen lesz rá. Akkor: igen. Ha belepusztulok is, mint maga mondja. Én bele is pusztulok. De ehhez már magának nem lessz köze. Fajbéli és nembeli dolgok fogják ezt csinálni. Maga szégyenli, hogy hat évig megmaradt így-ugy nekem. Ne haragudjon. Így kell

lenni. Levelekről beszél, melyeket nem írtam. Igazán neveltség. Minden dologom, gondolatom magával folyik s kapok magától két váratlan, eltaszító levelet. Sok hét alatt. És én legyek erős a Magához való hívő viselkedésben, írjak naponként levelet, holott vérzek s mindenki által látható küzdelmeimben magától várva csak erőt, ezt kapom. Nem is tudom, mit. Jó volna, ha egészen Tisza István módján üzenné meg: legyen vége a komédiának. Még nyíltabban. Világosan. Nem én hozzám rossz Maga, drágám, hanem Önmagához. Csak meg ne bánja. Én nagyon-nagyon szeretem, én neveltségesen odaadtam és akarom adni [magam] magának. És jól esnék, ha nevetnének is. Gondolja meg, mielőtt dönt, ha már meg nem gondolta. Becsületes gyónásokra, igazán kutyai, de jóleső és akart megalázkodásokra nem úgy kell válaszolni mint Maga tette. Mert így igazán azt kell hinnem, hogy a bűnös – nem én vagyok. Nem méltó ha én hazudok, de az se dicső, ha netalán Maga tenné. Kár volna oktalan szeszélyekért fölládozni egy-két év szép valószínűségét, sőt majdnem bizonyosságát. Kár volna ambíció – s mit tudom én <-> miféle – kérdést csinálni s csak d<o>|:e|monstráció kedvéért demonstrálni, hogy Maga *tud* engem elhagyni. Még nem hiszem, hogy így volna, mert érezni fogom én azt. És még halál árán is hamarabb hagyom el magát, mint Maga engem. Mert én szeretem. Áldja meg az isten s gondolja meg, mi lesz. Nagyon-nagyon szeretem, halálomig növő szerelemmel. De Magától függ, hogy másképpen történjék. Életem árán is, amit én több joggal s komolysággal mondhatok. Semmi mást ezuttal nem illik küldenem, mert maga sok üdvözlötet küldött és én csak egyet tudok. Azt az egyet.

Adyja.

928. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. okt. 23.]

Kedves jó Lacim,
köszönöm a levelezőlapodat, de én meg akartalak téged előzni. Már hét, |:söt tíz:| nappal ezelőtt elkértem a kiadóhivataltól a címedet. Közben halasztgattam az írást, történtek is velem némi elrángató események. Ám a Nyugatnál állandóan vallattam minden illetékest, jött-e hír tőled s rólad. És ami jött, azt úgy fogadtam, mintha egyenesen hozzám jött volna. Annyival könnyebben tehettem ezt, mert eredőleg nem akartam Önmagadról s önmagamról írni. Más ügyekről egészen, amik a mi ügyeink mégis s privátum csak egy lett volna benn<e>|:ü:|k. Az, hogy egy csomó helyzetbeli s más furcsaság megint nem engedték, hogy te jobban ismerhess meg engem. Azaz talán engem zártak el tőled úgy, hogy mi még még[!] majdnem ott tartunk, ahol három-négy év előtt. Fáj, mert egyre jobban félek, hogy két ember se lesz, akire igazi voltomnak emlékéit is bízhatom. Te a kiszemeltjeim közül való vagy s elválasztattunk, rossznak látsz vagy rosszabbnak, aki jó vagyok. A többi azután:

közügy, hogy ilyen szép, egyszerű szót mondjak. Temesvári fölolvásomban céloztam reá: nem groteszk egy csöppet sem (jól meggondoltam), én téged <en> e mai Magyarország Széchenyijének látlak. Hogy viseled te e vádat a te dolgod s ez a kor, hogy bírja, ez meg a koré. Minden ujságot, változást beleszámítottam számításaimba s – te jössz ki belőlük. Nem muszáj s nem fogsz megilletődni: valószínűleg kár volna ezt életreszólóan tudomásul venni. De alighanem így van s én így <így> hiszem és ezt talán neked sem kell szégyelned. Nagyon komolyan se vedd, amit redestin<ác>|:ációt sejték:| (a predestináció képére). Ám egyet láss, hogy már egész közönséges emberek is kénytelenek fogcsikorgatva elfelejteni, hogy neked állítólag pénzed van. Fanatizmusod, mely persze olyan új és más, mint új és más a mai magyar társadalom, hited, talentumod és munkád hódítanak. Pedig olyan szenyyes itt minden s olyan sokszor kellett itt megint mostanában magamat utálnom. Te légy több türelemmel magadhoz, és fegyvertársaidhoz és kevesebb utálattal. Amit életed lírájából elhoz a fáma, az nekem öröm és biztatás. Egyébként pedig mindezt (sokkal többet akartam írni) azért írtam meg, mert nem tudtunk itt összelepedni s nem mondhattam el szóval. Az én körutamnak Temesvár volt első stációja s – úgy hiszem – bevégeztem. Barna ur hihetetlen ostobaságokat követett el a rendezésben s a vége egy tűrhető publikum s ötszáz korona deficit lett. Egy kis ügyességgel ugyanennyi haszon lehetett volna ugyanott. A Nyugat megtérítette egy részét e deficitnek s legalább a Nyugatnak – hálaistennek – megérte. Ugy gyűlölnék bennünket, ugy félnek tőlünk, ugy terjed a hírünk, ugy terjed a publicitásunk, hogy biztosan lesz belőlünk valam<i>:i|. Sajnos, a Nyugat kedvéért, ha föl is adtam saját szakálamra a körutat, kóborolnom kell tovább. Holnap megyünk Debrecenbe. Képzelheted milyen érzés. Én ez utakkal pénzre számítottam s lehetett volna is – biztos – ha egy alkalmas emberem akadt volna, pénzt szerezni. És most a magam előtt keserűen elzárt és behavazott mezőkön mennem kell. De kell, mert a Nyugat-nak élnie kell. És nekem nem szabad még magamat se utálnom. Pedig ez utálatos, mutogatnom magamat, cirkuszosdit játszani. Ujabban a legpiszkosabban bántanak a pesti csirkefogó lapok és kölykeik. Szívbélileg a leghitványabb, legmegnérdemeltebb, legjövötlenebb a sorsom. Senkim sincs és nincs merre menjek. És legszomorubb, hogy az emberek igazán meg fogják unni, hogy én egyre a legszebb verseket írom, de mindig verseket. Pesten kell azonban maradnom nov. 27-ig. Mert ekkor valami Ady-estét rendeztetünk Méryvel. S azután, a fene tudja s a fene bánja. Keveset és félszegeen írhattam meg ebben a levélben. De egyet higgy el: nagyon szeretlek. Szeretnék <:> minden bántó, bántható vagy félreismerhető momentumot kikapcsolni ez én szeretetemből. Jó lett volna, ha te néhányszor, mert nyilván nem bízol a poétában még ha intelligens sem, közelről, különféleképpen láthattál volna. Isten áldjon meg, írj, ha írsz a Meteor-hotelbe. Ölel

Adyd.

P. S. Hogy van Feri?

299. SZÁVAY GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Debrecen, 1909. okt. 25.]

Kedves poétám.

A Sors, ez az „ős Kaján” ismét közénk állt. A Szávayak mindent elkövetnek, hogy Adyval találkozhassanak és Debreczen csak oly peches, mint Temesvár.

Nagyon, nagyon sajnálom. De már most is úgy volt megírva, hogy épen amikor a Nyugatiak Keletre jöttek felolvasni, ugyanakkor Kelet Nyugatra ment szintén felolvasni.

Itthon azonban hiszem, hogy rendben találtak mindent, mert rendben hagytam, mint a jó gazdasszony a házat.

Abban a reményben, hogy harmadszorra (mert akármilyen kutya, mégis csak három a magyar!) jobban sikerül az ölelkezésünk, vagyok igaz tisztelője

Szávay Gy

Debr. 909. okt. 25.

[Címzés:]

Ngos

Ady Endre urnak

Budapest

„Nyugat” szerkesztősége

930. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. okt. 26.]

Kedves Bandim!

Az első városi siker – megnyitja előtted a vidéket. Várnod kell egy évig.

A mit Széchényiről mondasz – megbocsáss – csacsiság. Te nem ismered Széchényit és sajnos, nem ismeresz engem. Valami olyan modern Toldi Ferencznek + zsidó ész, mégcsak megtehetnél. Ő is írt magyaroknak németekről, németeknek magyarokról. No de hagyjuk a párhuzamvonogatást.

Sajnálom, hogy első kísérleted balul ütött ki. Ne feledd – hogy te a Nyugatnak nem áldozod fel magad. Ez talajelőkészítés számodra. A Nyugat ép oly kevésbé lehet Ady nélkül, mint Ady a Nyugat nélkül.

Ha Berlinbe jössz, egész közelemben kerések neked alkalmas szobát: ebéd, vacsora nálam. Ha november 21-ig kijönneél, én volnék a legboldogabb.

Hogy a Nyugat a Szűz védelmére kelt – jól esett. Bár félek, hogy sokan rosszhiszeműen magyarázzák az esetet. No de – megszoktam. S most annyi okot adok jó és rosszhiszemű magyarázatokra, hogy semmit se bánok. A fő – hogy jól érzem magam.

Örülök, hogy új könyvem magyarul is megjelenik (remélem Füst jó fordító) s olvasható, mit benne rólad, név megnevezése nélkül, egy fejezetben írok.

Ölel
Laczi.

[Címzés:]

Herrn

Andreas Ady

Schriftsteller

Budapest

Meteor Szálló

[Feladói cím:]

L. Hatvany

Berlin

Tile Wardenbergstr. 12

931. DIÓSI ÖDÖN – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 28.]

Paris, 1909 oct. 28

Kedves Öregem,

Régen nem írtam, tudom, igaz ugyan sok dolgom és még több bajaim voltak és vannak, de Te ismersz, nem szokásom kertetelni s így nyíltan megmondom nehezteltem is rád az elromlott Rheinfeldi[!] napok miatt. Te tudod mily ritkán jut ki nekem bár csak 1–2 napi pihenés is és én abban a hitben tettem meg azt az utat, bár áldozatok árán, hogy lesz néhány kellemes óránk. – Sajnos éppen ellenkezőleg történt. –

Ugy gondoltam Pesten jól töltöd napjaidat s így nem írtam olyan hamarosan mint máskor, de azért gondoltam rád, sokat. –

No de most már hagyjuk e dolgokat, talán Te magad is visszatértél régebbi érzelmeidhez. – Leveleidet örömmel vettem s sajnos úgy látom, nem vagy elégedett. – A mi pedig a marásokat illeti, hát régi dolog, hogy mindenkinek megmarnak a ki csak valaki. – Annyi bot meg nincs is a világon, a mennyi kellene, hogy minden svihákot megverjen az ember. –

Gyurkát sajnálom, de a kinek a tanács nem kell, azon segíteni se lehet. – Bekövetkezik vele a mit mi mind előre láttunk. –

A német-lány cselédünk elszökött, s még nincsen helyettese. Ez képzelheted milyen felfordulást okoz a házban. – Berta napokig beteg volt, s még ma sincs rendben.

Az én orosz dolgom most stagnál s ez nagy baj, mert nagyon számítottam rá. – De még nem adtam fel minden reményt.

Remélem magadról jobb híreket fogsz hallatni s ölel szeretettel

Dodo

[Címzés:]
Monsieur
Endre de Ady
Meteor szálloda
Erzsébet Körut
Budapes[t]
Hongrie

932. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 27–29.]

Szerda

Adym édes, A meglehetősen zavaros, sok ide nem tartozó dologgal teli és engem nagyon megleckéztetni akaró soraira szeretnék ma válaszolni, azonban nem tudom sikerül e ez nekem. Sokkal idegesebb és türelmetlenebb vagyok és bármiként írnék is maga másképp értelmezi, miután megérteni, nem hinném hogy nem tud, nem akar sehogysem. Nem szeretem azt sem, hogy ilyen magas piedestalra helyezkedik el velem szemben, mikor nagyon is közönséges és alacsony s bizony elég földi dolgokról van szó. Mily mély megvetéssel és – göggel – utasítja el maga magától ezeknek még a megemléztését is, holott ezek dolgok, melyeket maga igenis elkövetett, melyekkel engem igenis megbántott és megsértett és sajnos nem egyszer de két év óta szünetlenül és mivel én egyszer határozottan kijelentem hogy érzem nem bírom ezt tovább, nem tudom és nem akarom elviselni, úgy fáj hogy ki sem bírom mondani, ekkor jön maga a nagyszerű, „göggös” mondásokkal s ahelyett hogy azt kérdezné, hol fáj, mi fáj és ha gyógyítani akar gyógyítana, akkor egyszerűen felszökik az egekbe s onnan néz lefelé s onnan mondogat nagy dolgokat. Az egész levelében egy igaz egy szép s megérthető szó van ez: „kár volna oktan szeszélyekért fölládozni egy két év szép valóságát sőt majdnem bizonyosságát^[1]”. Csakhogy ezt is én tölem vette, nem e én mondom, kiáltom és visítom ezt két év óta a fülébe, ha másképp nem lehet sirva és könnyörögve, és minden hangnemből ahogy csak lehetséges, és ki az aki ezt nem szokta meghallani, észrevenni mert akkor az a momentum mindennél többet ér. Ott momentané, ez maga egészen ezt mondom mindig. Az egész levele eltekintve némely dolgoktól olyan mintha azt nem Ady Endre írta volna nekem, de mintha azt nekem kellett volna írni Ady Endrének némely helyen annyira hogy szinte kacagni való, vagyis mint maga mondaná – ha olvasnák megdöbbenének „az emberek”.

Systemákat édes drágám én nem keresek, hogy az emberek mit gondolnak; hogyan és miképp gondolkoznak a mi dolgainkrol azzal igazán nagyon keveset törődöm, én csak egyet tudok hogy van egy némely momentum igaz hogy kevés, mikor tökéletes boldog tudnék lenni s <azt> ugy gondolom ma-

ga is, és ezt maga el tudja rontani egy pár hitványság miatt, amit aztán később maga is beismer hogy kár volt érettek annyit föláldozni. És ilyenekkel nem csak azt a perczet rontja el, ami szinte visszahozhatatlan de elkeseríti és megmérgezi az esetleg lehető többieket is, mivel én nehezen felejték először is s aztán meg ilyenek után nem tudok hinni magának, és mindig egy bizonyos „Qui vive”-en vagyok keresve és rettegve a rászédést. Ha valakit meg akarunk tartani magunknak tökéletesen egészen és mindigre úgy nem szabad soha nem szabad fájdalmat okoznunk, soha és semmi körülmények között. Magok nagyon okos emberek ezt másképp tartják, de ez nem igaz. Ez egy ingerlő időleges játék lehet ugyan de mélyebb valódi érzés sohasem. Ez az én szerény véleményem. Én pedig magával semmiféle ilyen játékba nem akarok bebocsájtkozni, és megint azt mondom mint mindig vagy-vagy. Vagy érek magának annyit hogy (nem mint maga mondani szokta *feláldozok* mindenkét magának) a többiek számba sem jöhessenek, vagy nem érek, ekkor igyekezzünk távol maradni egymástól. Üres momentumok betöltésére nem vagyok hajlandó még akkor sem ha ezek részemre az egyetlen boldogak ez életben. Nem tudom sikerült e magamat megértetni magával vagy sem. Ha a maga érzései hozzám igazán és becsületesen azok és nemcsak *addig amíg a levelét megírta*, mint a hogy maga írja nekem úgy azt hiszem van reménység hogy megérti az én kusza soraimban leírt érzéseket is, úgy a hogyan azokat értelmezni kell. Nem akarom hinni egy pillanatig sem hogy tényleg és igazán ragaszkodásomat magához így-úgy ragaszkodásnak minősíti úgy benne a lelkében is, még haragjában sem hiszem ezt el, ez nagyon is lehetetlen, ezzel csak bántani igyekezett úgy gondolom, de ezért szeretném tudni jól gondolom e ezt?

Van még valami a miért már egyszer szolni ohajtanék de ezt utoljára akartam hagyni mivel úgy vélem nincs összefüggésben az előbbeni dolgokkal. Maga utóbbi időben úgy hangban mint viselkedésben, ugyszintén a mostani leveleiben is a szavak mögött rejtve olyasvalamit akar megértetni velem mintha maga engem legalább is magához emelne, sőt most midőn az igazán cs

Péntek

Szerdán éjjel írt soraimat csak ma folytathatom és fogalmam sincs hogy abban az utolsó mondatban mit akartam még mondani. Itt csak röviden akarom még megjegyezni hogy igazán egy csöppet nem hat meg engem hogy Ady Endre a nagy költő azt állítja, hogy engem szeret ehhez a mi érzelmeinknek semmi köze. Én szeretem magát nagyon végtelenül és a legnagyobb boldogsággal tölt el hogy maga oly mese szép verseket ír, s hogy igazán nagy költő, hisz mindég <a> ezt akartam magam is, jól tudja, de ez pusztán véletlenség mivel ép úgy szerethetném valószínűleg ha maga nem volna ez, és maga is ép úgy szerethetne engem, talán még jobban, azért oly feleslegesnek tartom a folytonos ismétlését annak hogy maga nem utolsó ember. Alapjában édes fiam szerelmi dolgokban ez is tökéletes mindegy de talán ez sem változtatna a dolgokon semmit, hogy nem utolsó ember az csak használ az úgynek, de

alapjában mellékes. Ezzel szemben nekem is folyton ismételni kellene hogy én sem vagyok utolsó asszony, de nem ám, és maga nagyon sokszor utolsobbnál utolsóbb nők miatt képes volt nekem nagyon keserű órákat szerezni.

Ami pedig levelekben *csakis levelekben* olyan nagyon hangoztatott érzelmeit irántam illeti erre is tudnék felelni de félek most már sok is lesz, különben is erre csak akkor volna értelme felelni ha megtudhatnám vajjon igazán megértett végre engem, különben igazán felesleges.

Ugy tudom Dodo írt magának ő nagyon fájdalmasan volt érintve, a Stefyke miatt iránta tanúsított viseletétől, lássa pedig ezt sem én találtam ki, nem is akart írni magának többet s én kértem hogy írjon már magának. Lássa rettenetes módon félek az ilyen dolgok megismétlődésétől. Maga ezt aztán nevetségesnek találja pedig ilyen kis apro túszurások némelykor fájdalmasabbak mint az igazi nagy dolgok. Nem is folytatom már tovább. Azt hiszem ennyi is elég a megértésre. Ha pedig nem értene meg csak azért volna mert nem akar megérteni, akkor plane már tulsok ez is.

Isten áldja meg

Adél

[Címzés:]

Monsieur

Endre de Ady

Budapest

„Hotel Meteor”

Hongrie

[Feladói cím:]

Mme Diosy

92. rue de Lévis

Paris

933. ADY ENDRE – SZILÁGYI DEZSŐNEK

[Budapest, 1909. nov. 1.]

Kedves Dezsőm!

Ahhoz az ügyhöz, melyet itt alább az öcsém – aki most már ugyan nem zilahí, de pesti tanár – előad, s nevemben kér, szíves jóindulatodat kérem. A zilahí viszontlátásig is ölel és kér

Ady Endre

934. ROZSNYAI KÁLMÁN – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 3.]

III. Zsigmond u. 68.

1909. XI. 3

Jó reggelt kedves Ady Endre és ne légy dühös, ha ép az én levelem miatt felköltöttek.

Nincs pénzem, de azért megvettem a fotografiádat. Gyönyörű ráma várja. Arra kérlek, írd rá:

Én csak adtam, adtam, adtam

S a kik kaptak, egyre kaptak

Mért dühöngnek énmiattam?

és dedikáld meg a nevemre. –

Utolsó könyved, olyan csodás antik velencei borszínű selyembe kötetem, antik ezüst kapoccsal, hogy magad is megcsodálnád hogy megbecsüllek. – A Nyugat mellékelt számát is dedikáld meg, hogy a könyvkötőhöz küldhessem. Remek és teljes Ady bibliotékát akarok.

Aradra, mert a szülővárosom, mikor veled oda bevonult az új magyar kultúra, telegrafáltam; hogy köszöntselek. Nem ösmertek! Nem találtak! Vissza jött a telegram. Nagyon örülnék ha egyszer megkeresnél. – Hát a könyvem hogy tetszett? – Tisztelő híved

Rozsnyay Kálmán

935. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Bécs, 1909. nov. 1. és 3. között]

Édes, jó Lacim,

Bécsből írok, hova Medvéékkel és Medvéékhez jöttem pihenni Pestről pár napra. Abszolute nem a munka fárasztott el, de az emberek, muszáj ismerkedések, komisszágok és éjszakák. Nov. 27 előtt azonban, sajnos, nem mehetek most már el Pestről, hova (mellékesen megvallva) pénz <.>[::-:] illuziók s számár ön-szuggesztiók kötöttek le. Debreceni utunkról bizonyosan vettél már hírt, bosszantóan nagy erkölcsi siker. De bizonyos, hogy a Nyugatnak igenis nagyon jó reklám-utak ez utak, csak bírná az ember gyomra és idegrendszere. A Tajfun-ügyben különvéleményem van: nagyon újságírói fantázia munkája s újságíró-munka. Hálaistennek, hogy mellállt a siker, de |:én:| még jobban rémüldözöm |:most már:| a színpadtól, ahol legjobbnak is csak ilyen kell. Én a körutamat nem csinálom tovább, bár még habozom, hogy privát okok miatt Aradot, Szabadkát s Kaposvárt ne kísértsem-e még meg. Nov. 27-én Pesten a Royalban olvasok föl s másnap valamerre, akárhova, el Pestről, külföldre. Párisi ügyeim még mindig rosszul állanak, tehát – félek – nem Párisba. Most már vagy még azt se tudom, megyek-e Berlinbe avagy

Rómába egyenesen? Az új verses-könyvem már nyomda alá van készítve s adva. Még ama novellás könyvem kell összeszednem valahonnan s valahogyan. A Szűz jól tartotta magát s úgy látom – érdekelt –, hogy sok embert jobb véleményre térített. Egyebekről majd Pestről írok. Ölel szeretettel

Adyd

936. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Bécs, 1909. nov. 4.]

Nagyságos Asszonyom, csókolja a kezeit Bécsből s egy pompás, vendéglátó házból, mely a túlsó oldalon látható, igaz híve

Ady Endre

Csütörtök este már Pesten leszek.

[Címzés:]

Nagyságos

Löwenstein Arnoldné urnőnek

Budapest

Honvéd-u. 10.

937. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

Édes, jóságom, egyetlenem, akit gondolatban se mernék magam előtt mássá tenni, mint amilyennek láttam, tapasztaltam és vallom, – hallgasson meg. Igenis megértem, igenis nem csak *leveleimben* s leveleim írtáig, de egy élet minden képességével értem és szeretem magát. *Vagy-vagyát* is megértem, tudom, hogy minden joga megvan e vagy-vagyhoz nem csupán önmagáért s magával szemben, de önmagammal szemben is. Ha azt érti, hogy senkise számítson mit se, ha magával szemben a konfliktusnak csak pici árnyékát jósolná, senki se fog számítani. Heccelődések, miket bánok s magának olykori majdnem kicsinyes vádjai csináltak, ha néha másként viselkedőnek tetszettem. A szigoruan darab-kenyér megtartásához szükséges nexusokon kívül semmit se ápolok, semmit se fogok ápolni. Nem dicsekvés, de az én helyemben senki ezt igazabban nem tudná csinálni. Mert az én magához való hűségem nem attól függ, hogy maga lát-e s nem olyan, mint amilyennek a magával való olykori viták, csufondároskodások magával idegességében s asszonyos bizalmatlanságában elhittetik. Az a vádja, amit szintén gyerekeséggel, tréfákkal kenettem magamra, hogy én I. Ady Endrét játszom magával szemben, nevetséges. Mindig mondtam, hogy nincs példa még a mi esetünkre. Mindig – s ha lehetett, mindenkinek – hangoztattam, hogy maga által vagyok valaki,

ha vagyok. S ha fáj valami magától, az néha-néha egy kis nagyon-asszonyos gyarlóság, mely – én tudom legjobban, sőt talán egyedül – nem illik a maga mindenképpen egyetlen, csodálatos értelmű és ösztönű emberségéhez. Tovább is értem, amit gondol s amit talán nem is irt meg. Mindenképpen igaza van, legföljebb – s ez volt s volna a maga által sokat szememrehányt két esztendő magyarázata – abban nincs, hogy hajlandó rólam egy könnyű gesztus után sulyos ítéletet mondani rögtön. Édes istenem, már írtam egyszer, idegeimből élő fajta vagyok s higgye <..>el – hiszem, hogy hogy[!] magában hiszi is – kevés ember-példány van ma már olyan sok becses, jó indulattal, gyermekes, fehér hittel és szeretnitudással elég skepszis és értelem mellett egy asszonyhoz, aki Maga, az éléhez s önmagához, mint én. A többi: idegrángás, roham, szeszély, de muló s nem igaz. Tartsuk meg egymásnak egymunkat s ne keressünk alant<..>|:o:|sságokat egymásban. Ember még nem akarta szilárdabban asszonyember-társával a minden lehető boldogságot, mint én, a híres momentáné. S rendelkezék – meggondoltan írom – az életemmel, ahogy maga akarja! Nagyon-nagyon csókolom

938. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

Édes jó Adél, bocsánat, hogy kissé késve írok, de kész téboly az életem. Valósággal beugrattam magam az ittmaradás szükségének hitébe. S most már ha belepusztulok is, ki kell bírnom e hónap végéig. Most Bécsben voltam három napig a Nyugat embereivel pihenni. Itt emberek, levelek, táviratok zaklatnak. Alig tudok a Nyugat számára is dolgozni valamit. S bár mindenképpen árt, még vár reám négy-öt haszontalan vidéki ut s nov. 27-én a pesti Ady-Beretvás-este. Máskülönben úgy élek, amint írtam – külsőleg. Mert folyton komplikálódnak a magam-kereste helyzet zavarai. Ha itt vagyok, el<|> kell mennem <mert> |:a:| Tajfun-premierre például, mert Lengyel a Hatvany-család kedvence s a Nyugat titkára. Azután Ignótus/ék/hoz is el kellett mennem ismét egy vacsorára. Beretvás urhoz pláne muszáj volt, mert ő előlegeket adott. És Zilahról állandóan jönnek volt tanárim s úgy gondolják, kötelességük velem lenni. S ezer ilyen számárság: bele kell bolondulni. Bécsben találkoztunk Medvével, aki végre kamarás lett s teszi magát, hogy ez nem esik jól neki. Holnapután, szombaton, Kaposvárra megyek s onnan egy napra Lacihoz. Eszti – úgy hallom – visszautazott Párisba. Itókának a fiát kicsapták s most elutazott vele – mint Gyurka mondja – valahahova iskolába elhelyezni. Ezek a legközelebb „események” s azért írom meg, mert tényleg értesültem róluk s ha elhallgatnám, megnőnének. Bertus bocsásson meg, hogy a kendőt nem küldtem még, koldus és zavart vagyok. Kaboséknál holnap ebédelek utójára. Szombaton az asszony és Ilonka mennek Olaszországba s onnan Montekarlóba. Öcsém házassági ügye a fejlődés stádiumában

van s én erősen siettetem. Nyugodtabb helyről nyugodtabban írok legközelebb. De kérem, Maga addig is írjon egy pár sort. Ezer kézcsoókkal:

Ady

939. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

Édes Dodóm,
lásd, én magamtól vezekeltem, bocsánatot kértem a rheinfeldeni dolgokért. Nem volt a|:zok:|ban se szándékos, se más rosszaság tehát nem kellett volna haragos emléket őrizned róla. Én most már nov.<.> 27-ig továbbcsinálom ezt az okatlan, céltalan, hajszás életet. Voltaképpen semmit se csinállok s mégis tönkre megyek bele. Vettem három napi pihenőt, Ignotussal s Fenyővel fölmentem Bécsbe. Színházakat, tárlatokat néztünk s ma érkezünk vissza. Vasárnap Kaposvárott olvasok föl s onnan egy napra elszaladok Lacihoz. Csütörtökön, mához egy hétre pedig Aradon kell fölolvasnom. A pesti Ady-este nov. 27-én lesz, mint írtam. Nagyon bánom, hogy a pénzszükség belekényszerített. Utálok magamat, mert undorító lármával jár, s haszon mégse lesz rajta. Őcsém házassági ügyében 18-án utazunk le Érszentkirályra. A Nyugat legujabb számában kiszínezve kegyeskedj szemelvényeket juttatni nevemben Haberthez. Ha a „Függ. Magy.”-ban fogok írni, majd azt is beküldöm, de ez már most menjen jelezvén, hogy ez több folytatásos cikk lesz, a *Nyugat* a magyar *Mercure de France* s aki csak magyar Monte-Carlóba mehet, mind olvassa. Egészségem a zivataros élet folytán ismét nyomorult. Hát Bertus hogy van? Mindőtöket szeretettel üdvözöl ölelő Adyd.

[Címzés:]

Monsieur

E. A. Diósy

92 Rue de Levis

Paris

940. GÖNDÖR FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Kaposvár, 1909. nov. 4.]

Kedves Ady ur!

Levelére válaszolva, tisztelettel jelentem, hogy ha 7-én nem lesznek itt, abból kiszámíthatatlan botrányok keletkeznek. A világért sem szabadna ezt megtenni és ha Ady ur mégis megtenné: én magam is elbujdosnám ebből a városból. Egyenesen lehetetlenség elhalasztani a dolgot; tizenegyedikére pedig egy kabarétársulat foglalta le a termet.

Az ügynek tehát visszavonhatatlanul most vasárnap kell leperegnie. Én tovább így foglalkozom a lapban a dologgal és szombat délután feltétlenül várom Ady, Reinitz és Mikes urakat.

Az érdeklődés itt óriási, az erkölcsi és *anyagi* siker teljes lesz. De ha 7-én elmarad a dolog, vége mindennek és én megszököm. Tehát a halasztás egyenes lehetetlenség és én szeretettel várom az urakat szombat este okvetlen. Ebben az értelemben beszéltem egyébként ma telefonon Mikes dr. urral. Tehát hetedikén.

Azonnali, esetleg sürgönyválaszt vár:
igaz tisztelőjük:

Göndör Ferenc

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre urnak
Meteor-szálló Budapest.

941. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. nov. 5.]

Kedves Barátom,

tegnap este érkeztem vissza Bécsből s hotelemben várt a leveled. Személyesen mennék el hozzád, de megint baj van. Muszáj holnap Kaposvárra mennem fölolvasni. Fehér ruhás szüzek várnak, virágok, a fene egye meg. És még ma kell elkészítenem a fölolvásomat s írom legalább egy eredeti verset. Tehát itt írom meg neked a fölolvás címét:

„Író és hallgatóság, poeta és publikum.”

A versek pontja egyszerűen „Uj és régiebb versek.” Ha Kaposvárról visszajövök, tisztelettel bejelentem nálatok látogatásomat. Mondjuk: kedd estére. A Nagyságos asszony kezeit csókolom, téged ölel igaz szeretettel

Ady.

P. S. Édes öregem, végtelen szégyenkezéssel, de kérlek még valamire. Utolsószor t. i. egy előleg-előleget. Jobban mondva: egy betudandó baráti kölcsönt. Kérlek küldj még nekem ötven forintot. De kérlek, ez igazán maradjon csak kettőnknek tudott dolga.

Ady.

[Címzés:]
Nagyságos
Beretvás Hugó
urnak
Váci-körut 62 I.
En Ville.

[Párizs, 1909. nov. 8.]

Hétfő

Kedves Ady. A Nyugatban levő cikk beküldése végett, kérem küldessen be egy másik Nyugatot, én nem szeretném az enyémet odaadni mivel aztán nehezen kapnám meg a hiányzót. Jó lesz ezt minél előbb megtenni ha Monte-Carloba készül, nem illenék úgy mint tavaly épen csak a jegykérés előtt ezt nekik átadni. Írja meg hogy és mint gondolja mit kell írni, az egész cikket nem lehet lefordítani.

En magam nem is gondolhatok téli elutazgatásokra, sokkal több gondunk és bajaink vannak így hát ez szóba sem jöhet, de különben azt hiszem arra felé amugy sem mennék még nagyon friss emlékeim vannak arról a vidékről. Nagyon csodálom, hogy a nekem fájó dolgok oly könnyű és gyors elintézése és visszautasítása után szükségesnek tartja Eszti ő nagysága Pest-ről való elutazását velem tudatni. Magát édesem ugyan érdekelheti ez a hölgy de engem a maga szeretői hol<lé> és hogyan igazan nem érdekel semmiben sem, legyenek azok konyhalányok varronók avagy méltóságos asszonyok, mint a hogy maga szellemes variáltan ezeket össze szokta válogatni.

Női sőt ha akarja emberi méltóságomból nagyon sokat engedve szükségesnek láttam bizonyos dolgokban magát kérdőre vonni mivel úgy véltem erre volna némi jogom is. Kaptam ezekre három feleletet úgy mint:

„Ne<m> beszéljen nekem ilyen kellemetlen dolgokrol.”

„Hogy lehet ilyen nőstényekről beszélni.”

„Lássa az ilyen dolgokkal engem csak elvadít.”

Három ilyen felelet azt hiszem mégis elegendő arra, hogy még az én nehezen felfogó fejem is ezt végre megértse, s én megértettem kellőleg, de azt hiszem ezzel szemben megkövetelhetem én is hogy ne tudasson szeretői cselekedeteiről, még akkor sem, ha magának jó és kellemes érzés ezekről beszélni. Eszti Ő Nagyságának Bubi kénytelen volt írni e napokban egy cím megtudása végett, mivel ő ajánlott egy szücsöt szörme dolgaink megőrzése végett. Azota már többször odaküldtünk de azt a feleletet adták hogy még nincs itthon, daczára hogy ma megtudtuk hogy csüörtök óta már itthon van. Tehát mint a nagy <m> költő kedvese, ma már oly nagy és dicsőnek tartja magát hogy még egy levélre sem tud felelni. Nó de |:nem:| baj a címet majd megtudjuk Návaytól ha visszajön Parisba, addig meg szép nyugodtan fázhatunk tovább. Ugy kell nekünk szolgálókkal nem szokás barátságot tartani nekem azonban van egy gyöngye vigaszom, először is nem az én eszmém volt, másodsor is előre jeleztem a bekövetkezendő dolgokat. Mindettől természetesen megkíméltem volna magát, mert végre is remélem ebben nincs benne a maga keze, de miután maga írt felőle tehát én is tudattam egyről másrol, esetleg még örömet is szerezhetek magának vele. Édes anyjától ma kaptam levelet nagyon kedvesen ír és bőven Margitrol, úgy látszik szegény még most is szenved

a fogaival, de talán csak jobban lesz már valamit. Kérem írjon maga is, hogy ne hanyagolják el a dolgot s menjenek be Károlyba a fogorvoshoz, még pedig egy jóhoz, nehogy valami nagy baj fejlődjék ki ebből. Ne feledje megírni Dodonak hogy hogy és mit kell abból a czikkből lefordítani és beküldeni a P. L. M.-hez.

Sok üdvözzettel

Adel.

[Címzés:]

Monsieur

Endre de Ady

Budapest

„Hôtel Meteor”

Hongrie

943. FLEINER (FÓTHY) JÁNOS – ADY ENDRÉNEK

[Kaposvár, 1909. nov. 9.]

Kedves Ady Endre!

Maga jött és úgy belevágott az én életembe. Nagyon-nagyon jött nekem Maga és úgy tudok ennek örülni. Valahogy olyan álmos valóság volt szembenállni Magával és hallgatni és nézni-nézni.

Olyan különös volt. Én álmodtam Magáról sokat, nagyon sokat. Éjeken, mikor sokat gondoltam – Magára. És másnak képzeltem, valahogy a „Vér és Arany” képe után kiformáztam a Maga képét nekem. – Akkor még nem is mertem gondolni, hogy lássam, hogy beszéljek Magával. –

....És akkor jött... Most már tudom egy kicsit, hogy milyen. Nagyon féltem, hogy az én álomképem, amit alkottam magamnak szétfoszlik. De nem! Szebbnek, nagyobbak láttam és látom, mint az én lelkembeli álomki-rályomat, aki elment, aki nem jön vissza már..

*

Ady, én magát a lelki barátomná tettem! Ne nevéssen ki, engem, érző és rajongó kis állatot. Én csak őszinte vagyok.

*

Én tudom, hogy Maga nem reagál majd az én rajongásaimra, de nem baj. Én tudom, hogy nem fog válaszolni a leveleimre, de nem baj! Azt is tudom, hogy az elkövetkezendő többieket el sem fogja olvasni, evvel is elszámoltam eleve. Nekem szükség, lelki szükség az, hogy én Magát a barátomná válasszam.

*

Már t. i. a barát fogalom, legnemesebb értelmében.

*

Írja meg, mikor jön... És kérem ne felejtse el teljesen, engem.

Üdv!

Fleiner János.

NB. Mikes úrnak és Reinitz úrnak adja át üdvözlétemet.

Ha esetleg megakarná nekem szerezni azt az örömet, hogy válaszolna, írjon a köv. címre:

F. J. Kaposvár. Állami főgimnázium.

*

János

Kedd este. Nov. 9. 1909.

[Címzés:]

Ady Endrének.

Budapest.

Meteor szálloda.

944. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Arad, 1909. nov. 12.]

tízórai gyorsal érkezem csak teához jöhetek = Ady =

[Címzés:]

beretvás hugo bpest

vácikörut 62

945. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 13.?.]

Édes Egyetlenem, aki – úgy látszik – el van szánva, hogy minden erejével tönkreteszi az én szerelmemet, igazán csak azért írok most Magának, mert én Magát magamnak mégis meg akarom tartani még Maga ellenére is. Ez után az utolsó, már majdnem tébolyos levele után nincs reményem, hogy Magával beláttassam: szeretem s nincs senki, aki asszonyt még ennyi fanatizmussal és becsülettel szeressen. Mihelyst Maga így megátalkodik, mihelyst Maga Esztről s Esztről tud nekem csak írni és ilyen módon, voltaképpen ott tartunk, hogy már nem is létezek Magának. Mindig kételkedni, mindig félreérteni, mindig gyanúsítani, mindig szenvedést okozni, ez már majdnem gonoszság avagy szándékos, eldobó methodus. Ám ezekről én már megírtam, amit írnom kellett, ostoba volnék, k<a>|:o|:mikusabb, mint vagyok, ha még mindig mellem verve jajgatnék, holott én hű és becsületes voltam. Jó, hogy nem tudja senki voltaképpen, valóan, a mi dolgunkat s az én igazságomat. Mert engem, aki annyit nem ér el, hogy egy hívást Párisba kapjon, egy kis hívést [!], egy kis gyöngédséget pár sorban, de minden egyéb rosszat hűségéért, igaz vágyakozásáért, a Lipót-mezőre kellene bevinni s nem csak aféle sza-

natóriumba, ahol nem egész bolondok vannak. Más bűnöm, minthogy pár hónapra Pestre internáltak a muszáj-dolgok, nincs. S ezt az egyet még ezuttal leírtam, nehogy valaha könnyen elfelejtse. Szeretem, örvöngve szeretem, el is pusztulok Magáért talán, de eldobni engem nem fog, ezt is megmondtam, megírtam már sokszor. Gondolja meg, amiket már írtam becsületesen, igazán, nagy-nagy, páratlanul egyetlen, igaz ragaszkodással írtam. Még ha nagyon sokat is szenvedtem mostanában magától, ma még nem tudom hinni, hogy Maga méltatlan és rossz hozzám. Nagyon-nagyon kéri megfontolásra, ha még szeret egy kicsit engem a Maga nagyon szerető, nagyon érdemetlenül megkínzott

Adyja.

946. HIDVÉGI ERNŐ ÉS TÁRSAI – ADY ENDRÉNEK

[Szabadka, 1909. nov. 14.]

Ma a Szabadkai[!] leányok egyesületének estélyén elmondtam egy pár versedet. E lapon azok küldik üdvözlétüket, a kik nemcsak megértőid, de szintűgy lelkesednek Érted, mint a te rajongó, hűséges barátod: Hidvégi Ernő, Dr. Székely, Dr. Török, Vida Nelly, Dr. Faragó, Dr. Schäffer Adorján, Dajkác(?) Margit, Milassin(?) Margit, Farkas Matyi, [olvashatatlan] Gyula, Berger(?) a Jövendőből régi híve

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre Urnak,

Budapest.

VII ker. Meteor szálloda

947. RÓTH OTTÓ – ADY ENDRÉNEK

[Temesvár, 1909. nov. 15.]

Temesvár 909 XI/15.

Édes jó Bandikám – e pillanatban olvastam a szép Somló Erzszi asszony kezében egyik itteni krajcáros lapunkban, hogy *2000 koronát* kaptál. Hogy kitől és mi címen, hogy a városi urak a Ferencz Jóska díjjal kedveskedtek néked és hogy Lamperthekkal, vagy mással szemben – az mind, mind mellékes és – legalább úgy hirdetjük – hidegen hagy Téged és gárdádat. A gratulációra nem is volna tehát szükség, hiszen természetes, hogyha csak kissé józanul is gondolkozott az a jury vagy micsoda, – hát csak néked adhatta a pálmát. De a *2000 koronához*, ahhoz már gratulálok. Az bizony mégis csak

valami, legalább nekem nagy, sok és szép valami. Hogy kiszaladnék Párisba!...

Hát nem alkalmatlankodom tovább. Szaladj Te is, amíg tart a pénz és le nem foglalja valami Bedő vagy más zsidó fiskális. – Én üdvözöllek szívből és keblemre szeretnék ölelni erősen, forrón, őszintén ennél a hivatalos bábéraratásnál is, mint mindig. Végtelen az én fájdalmas sajnálatom, hogy nem lehetek ott fõnn Véléd az ünnepeltetések közepette és az obligát ivásoknál. Na de talán a Kisfaludy Társasági, vagy Akadémiai székfoglalódnál már ott lehetek. Addig kénytelen leszek türelemmel várni.

Ég Veled, szervusz – „pályadíjazott hazánkfia” öllelek forrón, csókolak szeretve –

Ottó

[Címzés:]

Ady Endre

úrnak

„Nyugat” szerkesztősége

Budapest

VII., Aréna-út 66. f. 2.

[Feladói cím:]

Temesvár.

Dr Róth Ottó

948. P[ATTANTYÚS] ÁBRAHÁM ERNŐ – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. nov. 15.]

Kedves Ady Endre!

Abból az alkalomból, hogy végre egy igaz nagy költőnek is jutott magyar irodalmi díj, örömet és szíves üdvözlétét fejezi ki régi barátsággal

Berlin 1909. Nov. 15

P. Ábrahám Ernő

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre író Úrnak.

Budapest.

„Nyugat” szerkesztősége. –

949. LÓRÁNT RIKHÁRD – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 16.]
Budapest, 1909. november 16.
VI. Király-utca, 100.

Mélyen tisztelt Uram!

A „Gleichheit” előfizetője [:lévén:] szívesen fogom a kérdéses lapszámot rendelkezésére bocsátani, mihelyt megkapom; eddig ugyanis csak a “Vorwärts”-ben megjelent tartalomjegyzékből tudom, hogy az Ön verse ott megjelent. – Egyes számat a Gleichheit-ből Budapesten alig lehet kapni, Berlinből kellene hozatni.

Szíves szavaira bátorkodom megjegyezni, hogy egy vagy másfél év előtt már volt szerencsém Ignotusnál egy estét társaságban Önnel tölteni s bizonyára örülni fogok, ha bárhol ismét alkalom nyílik, hogy Önnel találkozhassam.

Kiváló nagybecsüléssel

őszinte tisztelője
Lóránt R.

950. BRAUN RÓBERT – ADY ENDRÉNEK

[Cambridge, Mass. 1909. nov. 16.]
1671 Cambridge St.
Cambridge, Mass. '09 nov. 16.

Igen tisztelt Uram,

mellékelve küldöm egyik versének fordítását Miss Alice Stone Blackwelltől, az én prózai fordításom után. Miss Blackwell több <.> versét is lefordította és ezek, remélem, gyors egymásutánban fognak megjelenni.

A fordító a „Woman’s Journal” szerkesztője, egy vén kiasszony, ki nagyon emlékeztet Louise Michel-re. Tele van részvétellel mindenki iránt és emellett nagyon energikus. Elnyomott kis népek verseit ülteti át: örményekét, zsidókét, most a magyarokat veszi elő. Kissé furcsa irodalmi nézetei vannak, de a mellékelte levél bizonyossága szerint tetszenek neki az ön versei. Furcsa (puritán) pl. amikor elismeri, hogy Petőfi harci vonatkozású versei szépek, de hogy fordítsa le ő, amikor ő a békélig tagja. Félek, hogy – valami mértékletességi egyletnek is tagja lévén – ugyanily kétségei lennének a bordalokkal szemben is, az igazi szerelmi költészetről nem is szólva!

Amikor fordítom és magyarázom az ön verseit, érzem csak igazán, hogy mennyire specifikusan magyar, formában és tartalomban egyaránt. Ez a vers túlságosan bőbeszédű az angolban (mondtam is Miss Blackwellnek), de azt hiszem, nem rossz és teljesen benne van az eredeti minden szava. „Az ut-

ca éneké”-t különösen jól adta vissza; majd alkalmilag megküldöm, ha megjelenik.

Én sem versíró, sem „műbíráló” nem vagyok, de ismerem valamennyire és szeretem a java irodalmat. Engedje meg, hogy azt a véleményemet fejezzem ki, hogy az ön kötetei közül minden következő jobb az előbbinél és biztos vagyok benne, hogy még sok mondani valója van.

Igaz híve

Braun Róbert.

951. KOZMA LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. nov. 18.]

Kedves költőm és uram,

Kaposvárról írt pár sorának igen megörültem. Vágyom már a keleti pályaudvarba berobogó nagy vonat után. Valamikor nem így képzeltem el ezt az első levelet. Én akkor elakartam küldeni Önnek minden imádságomat – s most valami fájo szemérem fog el, valami nagy meghökölés és szemkinyílás. Baj belefogni annak az írásba – aki vonalálmát sem tudja épen elálmodni. Így ez a levél nem az első-levél lesz, az talán sohasem fog megíródni – (inognak errefelé a nagy csucskok, én nagyokat szököm, nincs idő imádságra.)

Így mindjárt a második levél. Talán említette Önnek Fenyő Andor, hogy Ady verseket illusztrálok. Vagy Révész Béla! A versek közül az Uri szűz dicséretét rajzoltam meg először. Ez egy nagy ágy körül játszódik le mint egy ősi farçe. Az ágyon az álomkép, a szűz... alatta a város, a Szajna kis hídjai, a nagy völgy. Ezután az alvó csókpalota jött, ott is egy meleg, tüzes ágyon játszik a mese. Az ágy ez a szent nagy butor játszott velem. Színes buja Khaoszt támasztott, vitt engem az álmatlant, tüzelt és mutogatta titkát. Ez a Khaosz minden munkámban a dajkám (nem az anyám) melle, adta [a] tejet a keserű, fekete, zűrös, összefutott tejet. Es én édesnek szívtam. Nagy hevtülésekkel dolgoztam. Az eletem legnagyobb csodája játszódott le bennem... ahogy magától, jött.. ugy ment el magától a játékos ágy, mint egy nagy ágy-hajó, engem ledobott, nagy sötét zuhanásokra ítelt... A művészet nagy álmai elszöktek előlem, nagy ámulások játszanak velem opálos játékok, isteni miseket hallgatok nagy zenés templomokban, ünnepi játékokat látok ebben a szürke aprókedvű világban, nagy tömegindulatokban vájkál plasztikát kereső kezem.. valami ujhoz közeledek, valami szenthez, ami több a műveszetnél, minek nincs közönsége..

A könyv elment 18 lapon 17 versnek az éneke és elől egy prologus, ahogy én el álmodtam. A 17 vers derekán a kettő a „Tisza parton” és „Téli Magyar[or]szág” a milieu, az intermezzo, a nagy tömegtragédia, hegyek összeroppanása... apró kis dolgok vonal és pont atomok, picí kis szolgák nyelv-

vén – A másik 15 vér. A kötetnek ezért „A vér dalol” címet adtam. A kötetet mindjárt megerkezése után meg fogják Kegyelmednek mutatni.

Nagy szeretettel várja, aki örül hogy Önnel egy korban él

Kozma Lajos

Páris, 18 novembre,
7, Rue de Tournon, Hôtel du Sénat.

[Címzés:]
Monsieur
Ady Endre
„Nyugat” Szerkesztősége
Budapest
VI. Rákóczy út 9. II/3
Hongrie

[Feladói cím:]
Louis Kozma
Paris
7. Rue de
Tournon

952. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. nov. 20. körül]

Édes drágám, napok óta fekszem mint egy nyomorék s még mozdulni sem tudok, nem tudom mi van velem, úgy látszik agyondolgoztam magam ez utobbi időben. Ma csak egy pár sort mert kínos itt írnom, utolsó előtti levele édes és jó volt s majdnem hinni próbáltam már, ezt a levelet csak egy hét múlva vagy még később vettem kézhez, mert meg bolond voltam és azt hittem nincs levél egy pár nappal az én utolsó levelem után. Másik levele az utolsó már türelmetlen és bántó ismét. Mindenre fogok felelni de most oly beteg vagyok és csak meghalni vágynék.

Adél

953. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Nápoly, 1909. nov. 22.]

Édes Bandim, nekem ugyancsak kijut most „a daloló, vad tengerből”. De sajnos inkább vad mint daloló. Rettenetes zivatar van. Hát szombaton már primadonnáskodsz? Sajnálom hogy nem foglak hallani. Vigyázz magadra, ne légy beteg, és íj Monte-Carlo, Hôtel Beau Rivage-ba. Vigyázz az apuskámra is! Csókolak szeretettel

Ilonkád.

[Címzés:]
Nagyságos
Ady Endre
Budapest.
Hôtel Meteor. *Ungheria.*

954. ADY ENDRE – FLEINER (FÓTHY) JÁNOSNAK

[Budapest, 1909. nov. 29.]

Kedves János,
csak most tudok válaszolni (vidéki utak, betegség, pesti herce-hurcák miatt) leveleire. Kaposvárra aligha mehetek el, de ha igen, tudatom. Ha nem mennék, írok majd magának hosszabb levelet. Addig is, mint jó bátyja, egy tanácsot adok. Semmiféle író s irodalmat nem szabad életre kiható komolysággal nézni. Az élet s a napi reálítások megbosszulják az ilyesmit az emberen. Egyébként szeretettel üdvözlí

Ady Endre

955. ADY ENDRE – BOGISICH MIHÁLYNAK

[Budapest, 1909. nov. ?]

Bocsásson meg Méltóságos uram, Főtisztelendőséged és Kedvességed, hogy ilyen késve jövök az én szíves és igaz, sőt lelkendező köszönetemmel. Hálás vagyok a sorsnak, hogy csatangolásom közepette ilyen nagyszerű ember megismeréséhez, vendégasztalához, társaságához juttatott. Jogom van utitársaim mély köszönetét is tolmácsolni. Megengedi-e Méltóságod, hogy legkedvesebb és talán legbecsületesebb verseskönyvemet igaz tiszteletem jeleképpen (címe: Az Illés szekerén) beküldhessem? Méltóságodnak régen tisztelő, igaz, jó híve

Ady Endre

Vasárnap.
Magyar Király szálloda, Dorottya-uca Budapest.

956. SZÜTS DEZSŐ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. dec. eleje]

Kedves Ady,
Lukács Hugó e percben tette azt az ajánlatot, hogy menjen le hozzá, ha itt végzett. Addig maradhat, amíg akar. Somlóék, ő és Fehér kankánt táncolnak örömmükben. Nem zaklatja senki. Helyes?

Az előszó *kell*. Segít a nyomdához, kiadóhoz. Harci riadó legyen, sok erővel. Üssön szét s legyen igaz. Hisz benne lesz a legjobb magyar novella.
Választ!

Szűts

Molnárt megöleltem[.] Szeretem.

957. DIÓSI ÖDÖN – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. dec. 1.]
Paris, le 1 Déc. 1909

Kedves Öregem,

Ma vettem k. soraidat; tegnap kedden érkeztek ide a pesti lapok vasárnapi számai[,] megvettem a P. H. és P. N-öt hogy a szombati estéről halljak valamit; ma aztán megérkeztek az általad küldött kivonatok is. –

Mindnyájan örvendünk sikerednek – én csak a Pester Lloyd és Neues Pester Journal kritikáját veszem tekintetbe! – s szívből gratulálunk hozzá. – Ez fiam bármilyen mellék dolgok is lettek légyen a culissák megett, mégis határozottan siker a te részedre.

Csak azt nem értem, miképpen lehet az, hogy te ezen pesti ügyre *ráfizettél!*?

Miután ezen embereknek *reád* szükségük van, tessék ezt kellőleg megfizetni.

Sokkal kellemetlenebbül hatott rám, hogy írod, megint beteg vagy! Bizonyára beleestél régi szokásos rendetlen életmódodba s megint iszogálsz!

Rendezd el ott dolgodat pakkolj össze s gyere ki; mégis csak itten vagy te meg a legjobban!

Nálunk sok a baj; cseléd megint nincs, s különösen mert karácsony előtt alig is lehet kapni. – Az asszony szegény idegebb mint valaha! Bubi január 20-ika körül már Pestre készül. – Nekem magamnak sok-sok bajaim vannak. Az orosz ügyem most ugyan megint jobban áll s ebben van minden reményem.

Képzeld Schelerhoff megnősült, elvette az unoka hugát!

Ha időd van, kérlek nézz fel Sasvárihoz a hivatalába; ő neked szóval megmondja, hogy mint *ítélik* ott meg muzeumi működésemet; te írd azt meg nekem.

[A margón:]

Szeretettel ölel

Dodo

Kérlek ha kijössz hozd magaddal Bálintot! de okvetlenül!

958. VIKÁR BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. dec. 1.]

Bpest 1909 XII/1

(IX Ráday-u. 41. III)

Kedves barátom,

Én egyszerűen üdvözölni akartalak a fővárosi díj miatt és veled óhajtottam volna eltölteni pár esti órát. Egy és más dolgot is megbeszélhattünk volna. De hát ismerve itteni állapotodat, alig merem remélni, hogy ezt nekem lehetővé teszed. *A mód* az lenne rá, hogy Te adj nekem valamelyik estére találkozt. Kedd–péntek mindig itt vagyok.

Ölel szer. bátyád

Vikár B.

[A margón:]

NB. A rendezvous lehet nálam is, vacsorával összekötve. Vagy nem szoktál (párizsiasan) vacsorázni?

959. LÁZÁR GYÖRGY – ADY ENDRÉNEK

[Szeged, 1909. dec. 4.]

Kedves Öcsém!

Tisztelettel felkérek, hogy a *Dugonics Társaság* f. hó 19-én d. u. 4-órakor tartandó felolvasó ülésén egy pár új költeményedet *személyesen* felolvasni szíveskedjél. –

A szokásos 34. korona utiköltség s a polgármesternél egy elég jó ebéd ezuttal is kidukál. Az utóbbira már most feleségem nevében is szeretettel meghívlak.

Szíves válaszodat kéri

Szegeden, 1909. évi december hó 4-én

híved

Dr. Lázár György

elnök

[Címzés:]

Nagyságos

Ady Endre urnak

Budapest

„Nyugat” szerkesztőség

960. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. dec. 7.]

Édes, Jó, Egyetlenem, nagyon levette rólam a kezeit s nagyon mindegy most már magának írok-e vagy sem. Sokat feküdtem én is mostanában, bizony beteg vagyok. A maga pár sora is betegen, ágyban kapott, de hidegsége és szomorúsága dacára egy kicsit talpraállított. A pesti estém, az Ady–Beretvás-est elteltéig beteg s meghurcolt állapotban nem tudtam írni. De meg vártam is a Maga ígért levelét, mely máig se jött meg. Hogy az utolsó levelem türelmetlenül kérdező s kissé – mint maga minősíti – bántó volt, annak az az oka, hogy én azt hittem, hogy a Maga rossz levele már az én előző levelem elolvasása után íródott. Ez a magyarországi pár hónap befűtött nekem nagyon, habár bizonyos fokig szükségem volt reá. Meghurcolt, beteggé tett s undorral töltött el magam, életem és céljaim iránt. Akárhogy is, én innen el fogok menni most már nyolc-tíz nap mulva. És kötelességem magával mindenke-előtt beszélni, tehát akárhogyan is Párisba nézek el először. Remélem, ez ellen nincs kifogása, hiszen, ha úgy kívánja, huszonnégy óra után már továbbmegyek valamerre. Kérem, ha lehet, írjon azonnal pár szót. Végtelenül, nagyon-nagyon kívánom, szeretem Magát s nincs más vágyam, mint végre egészen meggyőzzem erről –

Adyja.

[Címzés:]

Madame

Adéle Diósy

92 Rue de Levis

Paris

961. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. dec. 7.]

Édes jó Adél és Dodó, várom mindennap, hogy a doktoraim megengedik az utazást. Két napig most a Jendrassik-klinikán voltam, de nem bírtam, ott-hagytam. Olyan lázam van állandóan, mely egy bivalyt megölne. Avval biztatnak, hogy 5–6 nap mulva talán már kibírok egy utat. Sasvárihoz nyavalyám miatt nem tudtam még eljutni, de elmegyek. Bertusnak utánvéttel küldtettem egy nagyon szép, zöld kendőt, de, sajnos, most nem olcsó. Verses könyvem három nap mulva jelenik meg, ha igaz. A prózai könyvem karácsonyra, mert csak ma adom le a kéziratot. Mindenre képtelen vagyok, elnyűtt teljesen Budapest. Adél és Berta és te hogy vagytok? Ha igaz, úgy figyelem, a prémiummal is megjárta, Dodóm, mert most megint nagy ára van. Bálintot nem tudom kivinni, Világoson jár a harmadik polgári osztályba, ur akar lenni. Ha nyavalyám enged (most is ágyból írok) megtáviratozom indulásom s kegyeskedj

beszólni akkor majd a hotelembé. Adél kezeit szeretettel csókolja, Bubit s téged ölel szerető

Adytok.

962. LEOPOLD LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Szekszárd, 1909. dec. 8.]
Szekszárd, 1909 december 8.

Édes jó emberem,
amíg oly véghetetlenül szép verseket írsz, nem hiszek én se betegségnek, se halálnak. A bort, sőt tán az ösmertnél valamivel őbbat és zamatosabbat Ady Lőrinc úr címére még ma vagy holnap – a kegyes megemlékezésért a szülőföldi öreg hegyek nevében köszönetet mellékelve – útnak bocsátatom. Valaha Petőfi kocinthatott e küldött bor venyigés ősével a borjádi Sass-kúrián, szomszédságunkban.

Ifj. Cseh Imre úr nevét feljegyzem s igen nagyon lehet, hogy hallok hírt valami jóféle üresedésről, amit Ady Endre barátjának vagy védencének ajánlani merek.

Pesten nagyon-nagyon ritkán vagyunk. De a napokban sok meggyült városi ügy elintézésére én egymagamban felszaladok s akkor – szíves engedelmekkel – megkérdezem a Meteor portásától s a görbe éjszakától, él-e, hal-e Ady Endre, Leopold Éva Líviának legnagyobb barátja? Isten áldjon meg <,> Pesten, Berlinben, Párisban, a jó vidéki isten!

Címeidet küldd meg minden tájékról s szeresd házam népét és engem azzal a gyorsan meggazdagodott hűséggel, amellyel egy nagyon nagy városi embert szeretett |:meg:| egy nagyon kicsi, begyöpösödött rusztikus ember.

Még a december is kitavasodik, mikor téged kísér el pihenni; boldog, hosszú, pompás csavargást!

Ifj. Leopold Lajos

Vasuti mizériaink közül köszöntöm Reinitz Bélát és Mikes Kelemetlent.

Lívia minden szépet gondol és üzen, de végre is olyan számár nem vagyok, hogy férj létemre mindezt elmondjam. Éva „százezevszev” csókol, minek-utána az összes r betűket leszállított áron sikerült értékesítenie.

963. ADY ENDRE – WILDNER ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. dec. 11–12.]

Tisztelt, kedves Wildner úr, kegyeskedjék (sok szívességére ráadásul) e sorok átadójának odaadni a Ferenc-József jubileumra benyújtott kérvényem mellékleteit (keresztlevél, könyvek stb.). Ez sürgős, mert holnap Párisba utazom. Igaz szeretettel, tisztelettel küld üdvözetlet híve

Ady Endre

964. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Párizs, 1909. dec. 19.]

Megérkeztem, bánom, mint a kutya, hogy idejöttem. Szeretettel gondol rátok
Ady Endre

[Címzés:]

Hongrie

Kabos Ilonka

kisasszonynak

Eötvös-u. 32

Budapest.

965. LUKÁCS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1909. dec. 20. körül?]

Kedves Bandi!

Örülök, hogy el nem felejtessz végleg. De a hangulatod –!? Öregem nagy szükség van reád piszok hazánkban, mert még azok akik az utaidon járnak pogányok, de olyan pogányok a kik dörgölődnek az uralkodó valláshoz. Igazán nem csodálnám ha merő utálatból az ellenséghez pártolnál. Hála a muzsának providentialis ember vagy, tehát erényeden nem mulik, hogy hű maradj magadhoz!

Hát fiam nem lehet meghalni – hanem hadakozni kell.

Persze könnyű nekem, én itt nyugodtan élek szép fészkemben – és ugyancsak nem vagyok harcos ember. De nem is hívnak harczba.

Na áldjon ég! Levelet írni buta dolog, plane ha sokat akarna az ember mondani.

Üdvözlöm Parist.

Téged ölel százszor

Lukács

[Más írással:]

Ilma üdvözlő!

966. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1909. dec. 27.]

Kedves, jó barátaim,

itt van a cikk-folytatás. Volna még sok-sok írivalóm, de ha ti úgy döntetek, tegyétek alá, hogy: vége. Jobb szeretném, ha még jöhetne egy folytatás. A pénzt megkaptam. A Vér és Arany öt példányát is. Milyen kicsi, komikus könyv lett belőle. Nem jól érzem magam Párisban, de egyelőre nem tudnám,

hova menjek. A *holnapi* napon postára teszek még egy, *legalább egy* figyelt. Ez biztos. Helyet kérek tartani. A hosszú vers – mint már otthon mondtam – csak a jövő számban jön. Ezuttal panaszlom el, hogy a hiányzó *Nyugat*-példányok másodszer se jöttek volt meg. Holott Szendrő ur az átadott jegyzet után másodszer is ünnepélyesen kijelentette, hogy elmentek. Majd következő, esetleg *holnapi* levelemben már megírom, mely példányok hiányoznak s kellene. Fenyőt nagyon szépen kérem, hogy írjon. Ő tud írni, nem mint Osvát. Írja meg, ha valami kívánsága van, ha írtak ellenem vagy mellettem valami tudnivalót. Szóval teljes gyámi szereppel és joggal kezeljen engemet. Mindnyájatokat ölel igaz szeretettel

Adytok.

Hatvanyról nincs hír? A novellás könyvvel mi van? Fenyő írja meg a Radó Antalnak ígért levelet. Az Egyetértés egy versemet közölte régi, Kabosnak emlékül adott versem. A Népszavába jött versre engedelmet kaptam töletek még régebben. A süketért meg kellett írnom, pláne ők versekre adtak régebben előleget. De evvel vége is

Ady

[Címzés:]

A „*Nyugat*” folyóirat
t. szerkesztőségének
Budapest.
Rákóczi-ut 9.
Hongrie

[Feladói cím:]

Exp. E. Ady
92 Rue de Lévis
Paris.

967. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

Olvastam, uram, köszönöm. Jó és hálás leszek, de most beteg és szomorú vagyok. Reinitzunkat ölelem. Írjon sokat.

Adyja.

[Címzés:]

Mr. Elemer *Bányai*
Budapest
Gr. Károlyi-u. 16. II.
Hongrie

968. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

Szeretettel szomoruan s betegen üdvözöl benneteket:

Ady Endre

[Címzés:]
Mr. Hugo *Beretvás*
Váci-körut 62
Budapest.

969. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

Édes Ernőm, szerettem volna (s van vagy tíz témám) könyvekről s francia irodalmi dolgokról írni. Nincs időm s az itt mellékelt eset volt nagyon a begyemben. Ne legyetek esztéták ezuttal s adjátok ki, mert igaz és szükséges. Egyébként a jövő számra többet s jobbat, ha élek. Ölel

Adytok.

[Címzés:]
A „Nyugat” folyóirat
t. szerkesztőségének
Budapest.
Rákóczi-ut 9
Hongrie

970. ADY ENDRE – FARKAS IGNÁCNAK

[Párizs, 1909. dec. 29.]

Tisztelt, kedves jó Doktorom, csakugyan kiszöktem Párisba. Állapotom elég jó, semmi külső jel és baj. A kurát azonban folytassam, nemde? Szeretettel gondol önre jó híve:

Ady.

15 Rue de Constantinople.

[Címzés:]
Nagys. dr. *Farkas*
Ignác orvos urnak.
Nagykorona-u. 22.
Budapest
Hongrie

971. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Párizs, 1909. dec. 29.]

Kedves Ilonkám,
hogy vagytok s mit míveltek? Én vagyok s nem tudom, meddig maradok itt.
Február végéig akarnék. Csókol szerető bátyád

Ady.

[Címzés:]

Mlle

Ilonka Kabos

32 Eötvös u. 32. III.

Budapest

Hongrie

972. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. dec. 29.]

Kedves Bandim!

Nekem beborult. Az *eset* kiélesítette köztem és enyéim közt a lappangó el-
lentéteket – ma nincs családom. S a nő, kire elég marha voltam, fölteni
mindent, fene tudja, hol csavarog. Jobb is, ha nincs itt. Élek úgy, hogy várom
reggel, az estét. Közben darabot írok. Jó, monomaniac nemis ügy – sok lírá-
val. Este megyek társaságba. Kényszerből. Sándor bá' velem van – ő is kiko-
pott a világból. Alig ír. Sokat alszik és sok bölcset mond. Nélküle veszte
volnék. Ha ezt a krízist megúszom és mint illik valami formában kiírom, le-
het még ember belőlem. Ma, minden bizonytalan. Kár az én szép gondtalan-
ságomért – még a fájdalom életre nevelő, írökká edző volta se vigasztal.
Kissé közelebb jutottam az élethez – nem vagyok néző. De nem bírom ki, én
megkímélt, az érintést. Durva.

Így felelek panaszodra panaszszal. Nem hívlak, hisz nem jössz.

Más,

olvasd el a *Mercure*-ben de Gérando támadását. Felelj, ha harcos kedv-
ben vagy. Itt olvasta egy német barátom és figyelmeztet reá. Lecompromittál
ez a cretin a continens előtt.

Ölel

Lacziid.

P. S.

Jászi is visszaküldte cikkemet – a Nyugat dicsérete nem a H. Sz.-be való.
Értem őt.

[Címzés:]

Monsieur

André Ady

Paris
92 Rue de Levis

[Feladói cím:]
L. v. Hatvany
Berlin
Tiele Wardenbergstr 13.

973. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. dec. 29.]
Budapest, 909 XII. 29.

Édes jó Bandi bátyám, gondolatban most nagy szeretettel csókollak össze. Azt hiszem a te fantaziád elég gazdag, de azt az örömet amit a verseddel nekem szereztél, még te sem tudod elképzelni. Papa egy szót sem írt az egészről, és mikor hazajöttem csak eléem tartotta a könyvet. Valami teljesen artikulátlan hangot adhattam ki. Szóval boldoggá tettél a figyelmeddel. Aztán az Egyetértés szerkesztőségéből felhozták az arcképedet, avval is nagy örömöm volt, bár nem a legjobb képeid közül való. Köszönöm öregem.

Szilveszterkor az „Utazók” egyesületében működöm. Reinitz énekel Ady dalokat és apuskám conferal, közben Ady verseket olvas fel. Szóval a vigécekhez is bevonulsz öregem.

Tegnap jöttünk meg Aradról, a Miska esküvőjéről. Sokat lumpoltunk és ittunk. Ezért is nem írtam mostanig.

Az Egyetértésben (a karácsonyi számban) olvastam egy gyönyörű versedet. Dolgozol sokat? Az új könyvedet nagyon veszik, legalább az én ismeretségemben.

Most már bizonyosan jobban érzed magad künn Parisban. De ha nem úgy lenne, gyere haza drágám. Itt úgy szeretünk mind.

Isten áldjon, szeretettel ölel

csókol
Ilonka hugod.

Együttal b. u. é. k.!

974. SZILÁGYI SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

[Debrecen, 1909. dec. 29.]
Debreczen, 1909 dec. 29

Szilágyi Sándor
Ady Endrének
üdvözlését küldi.

Kedves Bandi!

Azért írtam legfelül az aláírást, hogy megkíméljelek attól a fáradságtól, hogy a végére kelljen fordítanod, hogy megtudd, ki zaklat már megint a száz érdektelen ember közül. Így hamarabb határozhatasz három dolog közül, ú. m.

1) a levelet elhajítani a papírkosárba (ezt is nyugodtan teheted, nem vettem föl másolatot róla);

2) eltenni valahová és majd 5–10 év múlva elolvasni, mikor több kedved és nyugalmad lesz tanbetyári balga bölcseségek* böngészéséhez;

3) elolvasni most mindjárt.

Attérek a dologra, mert látom, hogy sietsz, ma még sok egyéb tennivaló vár rád.

Ne haragudj, hogy már megint Ady Endrével untatlak, de ferde a helyzetünk egymással szemben, amíg el nem mondom a következőket. Előre mondom azonban, hogy csak gyöngén fogom tudni kifejezni azt, ami már régtől fogva (= hetek óta) kikíváncozik belőlem.

Ady Endre, – akit kettőnk közül egyik sem ismer eléggé, mert nem vagyunk rá eléggé méltók, – példás ember.

Egy helyen – a Pimodan-ban – azt mondja magáról, hogy ő tulajdonképpen mintha nő volna. Ennek olvasásakor semmit sem gondoltam – láthattad a ReinitzBélás[!] éjjelen, hogy mily tökéletesen tudok semmitnem-gondolni olyankor, mikor valamit olvasok vagy hallok. De huszonnégy óra múlva eszembe jutott Madách második színe, mikor a nő arról filozofál, hogy mért is van hát a tudás fája, ha azt nem szabad megkóstolni.

„... mért állított mély örvény fölé,

Szédelgő fejje, kárhozatra szánva?

Ha meg a *bűn* szintén tervében áll,

Mint a vihar verőfényes napok közt,

Ki mondja azt vétkesbnek, mert zajong,

Mint ezt, mivel éltetve melegít?”

A „bűn” itt a tudás vágya.

Most kálvinista prédikálói pathosszal folytatva: bűn-é hát a bűn? Bűn-é az, ha az ember, vagy a gyermek – hiszen akkor még gyermek, mert csak attól szűnik meg gyermek lenni – megízleli a tudás fájának gyümölcsét? Mikor megízleli azt, amit mások a „csókok édességének”, A. E. pedig a „csókok tudományának” nevez? (Mert ez a legfőbb, még ha lehazudjuk is). Bűn-é a kíváncsiság? Akkor bűn az élet is, mert az élet = kíváncsiság, legalább a gyermek élete. Avagy azért bűn, mert büntetése van? Mily olcsó hazug sophisma! Hisz ez a büntetés – amelyről a Diafoirus-ök szent művei oly terjedelmesen

* Egyszersmindenkorra jelzem, hogy el ne hidd Reinitz Bélának, hogy én téged tanítani, nevelni stb. akarnálak. Én egyszerű közönséges „hálás és hű” testvéred vagyok, aki csak olyankor szólok hozzád, ha nem zavarlak vele.

beszélnek – egyszerűen elkerülhető azok által, akik praeserváló szerekekkel elsvindlizik a bajt s vele magát az élvezetet is! Hát akkor bűn ez a bűn, ha odaadást és őszinteséget fektetünk bele, s akkor erény, ha svindlizünk? De így meg az őszinteség vált bűnné, és a svindli erénnyé. Vagy ugyanaz bűn vagy erény aszerint, hogy a másik fél fertőzött volt-é vagy fertőtelen? És ez szempont? Egy bizonyos, hogy pofoncsaptuk azt a legfőbb mozgatót, mihelyt a teljes átengedés helyett bevittük oda a megfontolást, a kiszámítást.

Ne tekintsd az eddigi kérdéseket naivaknak, mert most jön a folytatásuk. Mért van az, hogy az állatoknál ugyanez az aktus mindenféle veszély nélkül való? Mért van az embernek minden más élvezete is átokkal sújtva? Mért van az, hogy minden intenzív nagy élmény, amelynek hatása alatt az ember egyedül érzi, hogy most az egyszer igazán élt, meghagyja a maga nyomát, ha másutt nem, az ember idegrendszerében, hogy szinte érzi az ember, hogy no most megint letört belőle egy darab? És még egy rakás kérdés, mindörökké felelet nélkül. Miért járnak olyan megalégedetten körül azok az emberek, akik ezeket a kérdéseket nem kérdik? Mindig visszatér az eszembe <az> egy ideges gyomorhajú és neurastheniás barátom mondása: „Isten nincs és nem lehet, mert ha volna, átkozni kellene, mert olyan volna, ha volna, mint a legszeszélyesebb zsarnok, akinek kedve telik benne, ha az unokákat bünteti a nagyapák vétkeiért.” Hozzátenném: az embereket bünteti érényeikért, nemességükért, és jutalmazza ocsmányságaikért, álságaikért.

Ha volna hozzávaló képességem, egy prédikációs kötetet vagy akár egy filozofiai művet (tárgymutatóval, cím- és névjegyzékkel, sajtóhiba-fölsorolással stb.) írhatnék össze erről a problémáról, amely egy és örök. Minden vidám ember ennek az elsikkasztása árán vidám. És ha még csak a többi embereket száná meg és azok elöl sikkasztaná el? De magát csalja meg mind.

És az emberek élnek, mint a fatetű, meg a poloska, meg a kukorica, meg a lilium, felkelnek, reggeliznek, dolgoznak (?), beszélgetnek (?), arról, hogy a búza drágább lett meg a szomszéd háznál lakzi készül, és ez a probléma nincs számokra, vagy talán csak alszik valahol az ágyuk alatt mélyen benn, ahová sohasem nyúl a kezök.

S hogy van az, hogy a közönségesen (nagyon közönségesen!) úgynevezett erények oly képmutatásszerűek, hogy az ember legigazabb pillanatában agyterheltségnek nyilvánítja őket, ámbár mégis gyakorolja a szerencsétlen!?

Más, nyúgodt, gondolatmenetes kifejtésben mindezek a dolgok egészen evidenseknek látszanak. Nekem szilárd meggyőződésem régtől fogva (még akkor A. E. – A. Bandika volt és jó viseletű versecskéket írt Pulykakakasvárosban), hogy ezen a problémán, ennek a megfejthetetlenségén dőlt meg minden morálfilozofiai próbálkozás és fog is megoldólni.

És mikor A. E. rosszviséletűvé változott és elkezdte haragítani a haragudni tudókat és – ide teszem a te kedvedért: mosolyogtatni a mosolyogni tudó irigyléreméltó szédülni nem tudó, látni nem tudó, kíváncsi lenni nem

tudó embermajmokat –: mondom, akkor én már ezen a problémán is túl voltam, mert elaludtam.

Ebből az álmomból A. E. hangja költött fel. Nagyon szeretek aludni; tehetetlenül dühös vagyok, ha valaki fölébreszt; képes vagyok az ébresztőt szidni – öt éven át. Ennyi időn át szidtalak – azaz nem is téged szidtalak, hanem azt az A. E.-t, aki mindkettőnknek magas. Neked is több tisztelettel kellene róla beszélned és reá gondolnod és *reá vigyáznod*. A tisztelet csak akkor hülyeség, ha arra nem valót illetünk vele.

Most már végre fölébredtem, itt vagyok és üdvözöllek. Köszönd meg nevemben A. E.-nek, hogy fölébresztett. Érdemes ébren lenni, már csak azért is, hogy némelykor az ember szépeket álmodják, mert erre is ő tanított meg. Eddig csupa káromkodást álmodtam.

Még egyet: ne vedd hízelgésnek, kedves Bandim, – – igen: Bandim, Bandikám, jó igaz emberem, sem magad, sem A. E. iránt ezen soraimat. Én semmire sem vágyom, csak ama probléma megoldására – reménytelenül. Nekem nem kell réveteken semmi földi, érdekszerű. Úgy érzem, mintha soraimban nem is egy élő – ugy-e elég kövér? – valóság szólana hozzád, hanem egy hang valami másféle világból. Egy hangtalan hang, mely minden nagy különbség mellett is testvérének ismeri föl a te hangodat. A „te” szót is azért from kicsi kezdőbetűvel, hogy lásd, hogy nem hízelgek.

Hanem a hála igazi.

És ha neked koronként – minden 6 hétben egyszer – pillanatnyilag jól<e>esik elgondolnod, hogy a sok ember közt, aki A. E.-t bámúlja, akadt megint egy olyan is, aki Bandit is szereti és neki mindig hű barátja lesz, kire Bandi mindig számíthat: akkor gondold el ezt is koronként.

Szervusz! A viszontlátásra! Vigyázz az egészségedre! Naponként egy félcigarettával kevesebb! Stb.

Csókol igaz barátod

Sándor

Ha a c lehetőség állt be s most olvastad el eme sorokat, akkor kérlek még, írd egy névjegy|:ed:|re egy sort s névalírásiadat, Egy tanítványom kéri megint. Üdv! Egészség!

Sándor

Pesti címem: Budapest V Csáky-u. 3 IV 14; vagy, ha úgy neked kényelmesebb, küldd majd Lajoshoz a névjegyét, neki is szólok majd.

[Címzés:]

Monsieur

E. Ady

Paris

92 rue de Levis

975. ADY ENDRE – LUKÁCS HUGÓNAK

[Párizs, 1909. dec. 30.]

Édes, jó Hugóm dehogy is feledtelek én el, hiszen minden nap – más napra halasztottam, hogy írjak neked. Végleg elnyűtt, nagyon beteg ember vagyok s a legostobább ütések, csapások, vágások érnek. Se célom, se akaratom, se munkám, se látásom, se végem, se máám, se holnapom. Akik szeretnek téged és engem üdvözlöm, téged nagyon nagy szeretettel öllelek

Adyd.

15 Rue de Constantinople
Paris.

[Címzés:]
Nagyságos
Lukács Hugó urnak,
a munkás-pénztár főorvosa,
Kolozsvár
Hongrie

976. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Párizs, 1909.? dec. ?]

Kedves, jó Adél, nagyon kérem – lehetőleg *írásban* – üzenje meg, hogy most, vacsora után, a maga nyugtalanítása nélkül, fölmehetek-e?

Kezeit csókolja

Ady

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

Acta Hist. Litt. Hung.	Acta Historiae Litterarum Hungaricum (Szeged)
Ady-könyv	Ady-könyv. Dokumentumok az Ady-kérdéshez. Összegejt., sajtó alá rend. Reiter László. Bp., 1924.
ADok	Révész Béla: Ady-dokumentumok könyve. Bratislava–Pozsony, 1937.
AEI	Ady Endre levelei I–III. Szerk. Belia György. Bp., 1983.
AEL	Ady Endre Levelezése. (Kritikai kiadás.)
AEön	Ady Endre összes novellái. Sajtó alá rend. és jegyz. ell. Bustya Endre. Bp., 1961.
AEÖPM	Ady Endre Összes prózai művei I–XI. Bp., 1955–1982.
AEÖPM I. ₂	Ady Endre Összes prózai művei I. 2., átdolg. kiad. Sajtó alá rend. Vezér Erzsébet. Bp., 1990.
AEÖPM II. ₂	Ady Endre Összes prózai művei II. 2., átdolg. kiad. Sajtó alá rend. Vezér Erzsébet. Bp., 1997.
AEÖV I–II.	Ady Endre Összes versei I–II. Sajtó alá rend. Koczkás Sándor. Bp., 1969., 1988.
AEÖV III.	Ady Endre Összes versei III. Sajtó alá rend. Koczkás Sándor és Kispéter András. Bp., 1995.
AEvl	Ady Endre válogatott levelei. Vál., sajtó alá rend., az előszót és a jegyzeteket írta Belia György. Bp., 1956.
AL	Ady Lajos: Ady Endre. Bp., 1923.
ALné	Ady Lajosné: Az ismeretlen Ady, akiről az érmindszenti levelesláda beszél. Bp., 1942.
AM	Ady-Múzeum I–II. Szerk. Földessy Gyula és Dóczy Jenő. Bp., 1924., 1925.
Atrag	Révész Béla: Ady Endre tragédiája. Bp., I. 1924., II. 1926.
Atril	Révész Béla: Ady trilógiája. Bp., 1935.
Bibl. ²	Ady-bibliográfia 1896–1977. Összeáll. Vitályos László – Orosz László. 2. bőv. kiad. Bp., 1980.
Bibl. kieg.	Ady-bibliográfia 1896–1987. Összeáll. Vitályos László. A 2. bőv. kiad. folytatása és kiegészítése. Bp., 1990.
BH	Budapesti Hírlap
BL	Brassói Lapok
BN	Budapesti Napló
Bóka	Bóka László: Ady Endre élete és művei I. Ady Endre pályakezdése. Bevezetés az Ady-kérdésbe. Bp., 1955.
Bölöni	Bölöni György: Az igazi Ady. 3. kiad. Bp., 1955.
Buda I	Buda Attila: A levelezések őszintesége avagy a filológus kategorikus imperatívusza. A Nyugat-jelenség (1908–1998). Szerk. Szabó B. István. Bp., 1998. 40–82.

Buda 2	Buda Attila: A Nyugat Kiadó története. Bp., 2000.
Bustya kronológiája	Bustya Endre: Ady Endre életének és munkásságának időrendi áttekintése. Összeáll. – – = Ady Endre: Mag hó alatt. Versek. Kolozsvár, 1972. 349–376. [Függelék]
B. Újs. Egyes. Alm. Dat.	A Budapesti Újságírók Egyesületének Almanachja datálás
D	Debreczen (napilap)
Dénes: Akkor	Dénes Zsófia: Akkor a hársak épp szerettek. 2. kieg. jav. kiadás. Bp., 1983.
Dénes: Élet	Dénes Zsófia: Élet helyett órák. Egy fejezet Ady életéből. 3. kiad. Bp., 1976.
DFL	Debreczeni Főiskolai Lapok
DH	Debreczeni Hírlap
DRÚ	Debreczeni Reggeli Újság
DÚ	Debreczeni Újság
É (postabélyegzőn)	éjjel (18 és 6 óra között)
E. Csorba	E. Csorba Csilla: Száz száz arca. (Fényképkonográfia.) Tegnapi és Holnapok árján. Tanulmányok Adyról. Szerk. Láng József. Bp., 1977. 417–457. + 20 fényképpoldal.
EmlAE	Kovalovszky Miklós: Emlékezések Ady Endréről I–V. Bp., 1961., 1974., 1987., 1990., 1993.
épb	érkezési postabélyegző
évk.	évkönyv
EPhK	Egyetemes Philologiai Közlöny
F. Csanak	F. Csanak Dóra: Vörösmarty Mihály – levelezés. Csokonai Vitéz Mihály – levelezés. Ady Endre – gyűjtemény. Bp., 1967. (MTAKK katalógusai 3.)
f	folio
faksz.	fakszimile (hasonmás)
Feljegyzések	Feljegyzések és levelek a Nyugatról. Sajtó alá rend., a bev. tanulmányt és a jegyzeteket írta: Vezér Erzsébet. Bp., 1975. – Fenyő Miksa: Féljegyzések a „Nyugat” folyóiratról és környékéről. Canada, 1960, új kiadása Ady Fenyőhöz írt leveleivel és Vezér Erzsébet jegyzeteivel kiegészítve.
fm	fénymásolat
FM	Független Magyarország
fpb	feladási postabélyegző
Fráter 1	Fráter Zoltán: Osvát Ernő élete és halála. Bp., 1987.
Fráter 2	Fráter Zoltán: A Szövetség szelleme. A Nyugat mecénásai a GYOSZ-ban. Bp., 1996.
FSZEK	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
h	hasáb
Hatvany	Hatvany: Ady. Emlékezések, cikkek, levelek I–II. Bp., 1959.
Hatvany 1974.	Hatvany Lajos: Ady. Cikkek, emlékezések, levelek. 2., bőv. kiad. Bp., 1974.
Hatvany 1977.	Hatvany Lajos: Ady. Cikkek, emlékezések, levelek. 3. kiad. (Összegyűjt. és szerk. Belia György). Bp., 1977.
Hatvany: Ady kk	Hatvany Lajos: Ady a kortársak közt. Bp., [1927]

Hatvany lev.	Hatvany Lajos levelei. (Válogatás és szöveggondozás Hatvany Lajosné és Rozsics István munkája.) Bp., 1985.
Hegedús: Ady elnyeri	Hegedús Nándor: Ady elnyeri a főváros szépirodalmi díját. Bp., 1959. (Irodalomtörténeti füzetek 26.)
Hegedús: AEN	Hegedús Nándor: Ady Endre Nagyváradon. Bp., 1956.
Hegedús: AEnn	Hegedús Nándor: Ady Endre nagyváradai napjai. Bp., 1957.
HSz	Huszadik Század
i. h.	idézett helyen
i. m.	idézett mű
Indig	Indig Ottó: Juhász Gyula Nagyváradon. Bukarest, 1978.
Irod. Múz. I.	Emlékezések. (Sajtó alá rend. Vezér Erzsébet.) Bp., 1967. (Irodalmi Múzeum 1.)
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
Jászi vál. lev.	Jászi Oszkár válogatott levelei. Összeáll., jegyz. ell. Litván György, Varga F. János. Bp., 1991.
JGYÖM	Juhász Gyula Összes művei I–IX. Bp., 1963–1981.
K	kézirat
Kardos	Kardos László: A huszonegyéves Ady Endre. Gyoma, 1922.
Király	Király István: Ady Endre I–II. Bp., 1972.
Klny	különlenyomat
Lengyel	Lengyel Géza: Ady a műhelyben. Bp., 1957.
Lev. Hatvanyhoz	Levelek Hatvany Lajoshoz. Bp., 1967.
M	megjelenés
MH	Magyar Hírlap
mell.	melléklet
mf	mikrofilm
MN	Magyar Nemzet
Morsz (esti)	Magyarország (esti kiad.)
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTA I. oszt. Közl.	Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
MTAKK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára
MűN	Művelt Nép
N (postabélyegzőn)	nappal (6 és 18 óra között)
N	Nagyvárad (napilap)
Nagy Andor	Nagy Andor: Tavasz Váradon. Regény a fiatal Ady életéből. Bp., [1937.]
NN	Nagyvárad Napló
Noteszkönyv	Ady Endre párisi noteszkönyve. Bp., 1924. – AEÖPM V. 182–201.
növn.	kézirattári növedéknapló
Nsz	Népszava
Nv	Nagyvárad (Oradea)
Ny	Nyugat
NyIrK	Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények (Kolozsvár)
8ÓÚ	8 Órai Újság
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
PH	Pesti Hírlap

PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
P. Ll.	Pester Lloyd
PN	Pesti Napló
pr	proveniencia (származás)
r	recto
RAE	Révész Béla: Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről. [3] 2. kieg. kiad. Bp., 1925.
RAéL	Révész Béla: Ady és Léda. Ady Endre több mint száz ismeretlen levelel, verskézirataival, 21 fényképpel és egyéb mellékletekkel. Bp., 1934.
RAól	Révész Béla: Ady Endre összes levelei Lédához és a nagy regény teljes története. Bp., 1942.
RSle	Révész Béla: S lehullunk az őszi avaron. Ady és Léda tragikus szerelmének titkai. Pozsony, 1937.
Scheiber–Zsoldos 1	Scheiber Sándor–Zsoldos Jenő: Ady Endre levelei Révész Bélához. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum (Acta Univ. Szeged.) 1965. 35–45.
Scheiber–Zsoldos 2	Scheiber Sándor–Zsoldos Jenő: Ady Endre levelei Nagy Mihályhoz. PIM Évk. 1960–61. 107–117.
Sz	Szabadság
sztl.	számozatlan
t	tétel
tv	távirat
ua.	ugyanaz
ÚM	Új Magyarország
uo.	ugyanott
u. p.	utolsó posta
v	verzo
Varga	Varga József: Ady és kora. Bp., 1977.
Varga: Beszámoló	Varga József: Beszámoló romániai tanulmányutamról. II. Ady Endre. MTA I. Oszt. Közl. 1955. 7. köt. 3–4. sz. 451–461.
Vezér	Vezér Erzsébet: Ady Endre élete és pályája. 2., átdolg. kiad. Bp., 1977.
Vitályos	Vitályos László: Ady–Léda–Csinszka. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához. Bp., 1977.
VÚ	Vasárnapi Újság

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

Az AEL II. kötete az 1908–1909. évi leveleket foglalja magába.

E két év a költő életének talán legmozgalmasabb, legeseménydúsabb ideje.

1908 elején megválnak a BN-tól (bár nem szakít véglegesen). Február elején hazautazik Érmindszentre. Ezzel megszűnik tíz éven át folytatott rendszeres, szerkesztőséghez kötött újságírói tevékenysége, de biztos havi fix fizetése is. Ettől kezdve évekig sikertelenül próbál állandó külső munkatársként valamely lap szerkesztőségébe bejutni (Az Újság, PN), de tartósan nem tud sehol gyökeret verni.

1908. jan. 1-jén megindul a Ny. A zászló Ady, de a folyóirat nem Adyé. Írásait a szerkesztőség „cenzúrázza” Néha ingerült, sértődött levelek jönnek-mennek. A szövetség sokszor kényszerűnek látszik, de felbonthatatlan. Minden számba (tehát két hetenként) verseket kell írnia. Anyagi gondjai csupán enyhülnek.

Életének színtere (Párizs mellett) Budapest és Érmindszent. Közbeeső állomás Nagyvárad. (Diósiné családja már nem lakik ott.)

Nagyvárad fiatalok (költők, újságírók, irodalomkedvelők) irodalmi társaságot szerveznek, folyóirat indítását tervezik (megelégtelve a „főváros centralizáló hegemoniáját”), s Adyt hívják meg vezérüknek. Ő elfogadja a hívást, de a szervezkedésben nem vesz részt, csak verseit adja az antológiákba – pénzért.

A fővárosi írók is szervezkednek. Tervezett társaságuk vezetői Ady ellenfelei: Ambrus Zoltán, Herczeg Ferenc, Rákosi Jenő. Több ok mellett talán ez volt a legnyomósabb, amely a döntést kiváltotta, hogy megírja gúnyos, indulatos duk-duk cikkét az Új Időkben. Ebben megtagadja a Ny-ot és A Holnapot, „összevész az egész világgal” Levelek sora mutatja a következményeket: kapcsolatok sok esetben véglegesnek tűnő bomlását, Ady hol önérzetes, hol megadó védekezését. (A sértettek megbocsátanak, de nem felejtnek.)

A másik szövetség is tüzpróbán megy keresztül: a Népszavában vita indul arról, vajon be kell-e engedni Adyt és az új irodalmat a hazai szociáldemokrata munkásmozgalom lapjába. A vita Adyék javára dől el.

A *Vér és arany* (1907. dec.), A Holnap első kötete (1908. szept.), *Az Illés szekerén* (1908. dec.), a Ny Ady-száma (1909. jún. 1.) növelik a költő népszerűségét, de szaporodnak a támadások is.

Az Ady-vers bevonul a kabaréba Reinitz Béla megzenésítéseivel. A Holnap első kötetének megjelenése és a duk-duk affér után a költő a vicclapok állandó figurája.

A Ny és A Holnap vidéki városokban tartott előadásainak ő a sztárja. Budapesten 1909 novemberében tartott Ady-esten Beretvás Hugó megzenésítéseit adják elő. (Barátai Reinitz mellőzése miatt megneheztelnek rá.)

Költői beérkezését jelzi az is, hogy megnyeri a főváros 2000 koronás szépirodalmi díját.

Két év alatt háromszor indul el Párizsba (harmadik, negyedik, ötödik párizsi út: 1908. május–szeptember, 1909. január–június, 1909. december–1910. május.)

1908 őszén Diósiné Érmindszentre látogat. 1909 tavaszán együtt vannak a Riviérán, nyár végén a svájci Rheinfeldenben üdülnek.

1908 folyamán egészsége tovább romlik (alkoholizmus, neuraszténia, álmatlanság), 1909 júliusában kénytelen barátai unszolására egy hónapig a kolozsvári egyetem idegklinikáján kezelteni magát.

Kapcsolatainak, levelezőtársainak száma alaposan megnő. A Ny és A Holnap köre mellett új barátságok szövődnek (Móricz Zsigmond, Kaffka Margit, Bányaai Elemér, Mikes Lajos); elkezdődik s 1918-ig tart levelezése Hatvany Lajossal. Megindulnak feléje a versek által megígéztet tiszteletök, rajongók (főként fiatalok) levelei.

E kötetben tűnnek fel Diósi Ödönné levelei, s a levélpárok együtt olvashatók a hanyatló szerelem utolsó éveiből. (A korábbi évek levelei – bizonyára a levélíró akaratából – megsemmisültek, eltűntek.)

A szövegközlés elvei és a jegyzetek szerkezete változatlanok. (L. AEL I. Bevezetés a jegyzetekhez. IV. A kritikai kiadás 298–302.) E kötetben megnövekedett az Adyhoz írt levelek száma. Míg Ady leveleiben nemcsak helyesírási hiba nincs, de elvétve találni tollbotlást, javítást, betoldást, addig a levélírók szövegében ezek nagy számban fordulnak elő. Következetlenség lenne az I. kötet alapelvein változtatva e leveleket mai helyesírással közölni. De fel kell hívunk a szövegek felhasználóinak figyelmét arra, hogy e kritikai kiadásban a betűhű közlés elveit követjük, tehát átvétel, idézés esetén (hacsak nem az eredeti pontos visszaadása a cél) a szöveg a mai helyesírás szabályai szerint javítandó.

Mint az I. kötetben, itt is kivételt teszünk a betűhű közlésben az *i, ő, ü* ékezesénél. E betűket a mai helyesírás szabályai szerint ékezzük.

E kötetben megváltoztattuk a postabélyegzők leírását. A dátumot a Dat. rovatban mindig a magyar helyesírás szabályai szerint írjuk le, mivel nem Ady szövegéről van szó, semmi sem indokolja, hogy a hazai és külföldi posták különféle dátumjelölését kövessük.

A jegyzetekhez ellenőrző forrásként Kovalovszky Miklós emlékezésgyűjteménye (EmlAE) és Belia György jegyzetei (AEL I–II.) voltak nélkülözhetetlen segítők.

A kötet főszerzőjének összeállítását és a szöveggondozást megkönnyítette, bár alapos ki egészítésre szorult, az a gépelt levél-szöveggyűjtemény, melyet Láng József készített és bocsátott rendelkezésünkre. Itt nyugtázzuk ezt köszönettel.

A szöveggondozás és a jegyzet-adatgyűjtés munkáját segítették Jankech Violetta, Molnár Tamás, Varga Virág magyar szakos egyetemi hallgatók, Koczkás Sándor textológiai szemináriumának tagjai, valamint a ma már PIM-munkatárs, Borbás Andrea.

A sajtó alá rendezők köszönik azt a színvonalas segítséget, amelyet Koczkás Sándor és Buda Attila a kézirat lektorálásával, Hegedős Mária a gondos szerkesztéssel nyújtott.

Különösen hálásan gondolunk arra a figyelemre, amellyel Koczkás Sándor munkánkat kísértte és segítette. Mint sorozatszerkesztő és lektor 1909. januárjáig jutott el a kézirat olvasásában, s kisebb javításokon kívül néhány helyen szöveges kiegészítést is írt a jegyzetekhez (l. 460., 492. és 505. sz. jegyzetet). Sajnos a kötet megjelenését már nem érthette meg.

A LEVELEK JEGYZETEI

1908

445. IGNOTUSÉK – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jan. eleje]

K: MTAKK – K 7/89. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Névjegy, nyomtatott rész: Veigelsberg Hugo Báthory utca 8. – 83 × 101 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

A névjegyre írt levél válasz lehet Ady újévi jókívánságára. Közte és Ignotus között 1906–1907 fordulóján fűződött szorosabbra a barátság, amikor a BN a költőt Párizsból való hazatérésre szólította fel, s ő Ignotus közbenjárását kérte, hogy segítsen további kint maradásában (l. a 348., 352., 358. sz. levelet). A családban is megfordulhatott már, mert leveleiben Veigelsbergnét is üdvözlöi. Kapcsolatuk a továbbiakban azonban nem volt zavartalan (l. 452., 476., 486., 764., 922. sz. levelet).

446. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 7–8.]

K: OSZK – Fond 74/4/109 – Levélpapír – 2 f. (r) – 192 × 122 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 73. – RA01 324.

Diósiné vázlatos visszaemlékezésében így foglalja össze 1908 eseményeit: „Januárban visszautaztam Parisba. Bécsig ő ismét elkísért és 1908 tavaszán ismét kijött Parisba, hol csak rövid ideig volt. A nyár folyamán elutaztunk Milanon át, hol megnéztük a kiállítást Velenzébe, hol csak néhány napig voltunk, onnan Kaposvárra mentünk, hová én egy nagybátyám látogatására mentem egy oda közel fekvő kis faluba. Innen Nagyváradra, hol egy két hónapot időztem, és segítségére voltam a hugomnak, ki az ottani nagy háztartást föladata és onnan elköltözött. A[dy] elvitte Margit nővéremet édes anyjához Ér-Mindszentre. Bubi és én Pestre, hogy onnan Párisba utazzunk. Bubi hirtelen beteg lett Pesten és bementünk a Pajor szanatoriumba, hol őt operálták. A[dy] azonnal Pestre jött és egy ideig velünk volt és aztán visszautazott Ér-Mindszentre.” (L. Vitályos 22–23.)

Révész az egy csokorban közölt tizenöt levelet – köztük van ez is – így vezeti be: „dátum nincs rajtuk [...] bortéjkjuk elkallódott” Szerinte: „Léda feljegyezte a figyelmeztetést »1907 nyár«, »1906 tavasz« stb. A levelek tartalma is tájékoztat, hogy 1905 őszén, 1906 telén, tavaszán és 1907 nyár elején íródtak az itt következő levelek.” Ezen a levélen nincs rájegyzés. Poste

restante levél, bizalmas a megszólítás, a tartalom, az aláírás. (Bár ez utóbbi rendhagyó: Ady az így küldött leveleit általában nem írta alá.)

A levelet tartalma alapján tesszük 1908 januárjára. A 447. sz., „szombat”-tal keltezett, az asszonynak írt, de a lakásra címzett „házi” levél szövegéből következtetve Diósiné jan. 4., 5., 6. valamelyik napján hazaindult Párizsba. Ady Bécsig (Király István szerint Münchenig: Király II. 702–703.) kíséerte. Hazaérve táviratot küldött Adynak. Ebből, meg a kérdésből: „*Milyen magához Dodó*” – biztosra vehető, hogy a levelet egy Magyarországról való hazatérés előzte meg. 1908 januárjára utal a biztatás is: „*Még Budapestre írjon*”: Ady készülődött Érmindszentre. Halványabb bizonyították a betegsége, elhagyatottságra hivatkozás. Ez gyakori panasz Ady leveleiben. Felmerülhet még az 1908 végére való keltezés, de akkor viszont nem hiányozna belőle a Bertára és Margitra, a két Brüll lányra történő utalás. (L. az 1908. nov. 2-i, 608. sz. levél jegyzetét.)
*köszönöm a táviratot: Szövegét nem ismerjük
legkésőbb febr. 4-én utazom: Érmindszentre utazott. A levél keltezésének is támpontja ez a dátum, amelyet még két levélben említ (453., 457.).*

447. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 11.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/6 – Hajtott levélpapír borítékkal, bélyeg letépve – 2 f. (r-v) – 174 × 111; 116 × 93 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. [olvashatatlan] – épb: nincs.

M: Lengyel 330. – AEvl 180–181. – AEI I. 271.

A postabélyegzőből a bélyeg letépése miatt csak az évszám állapítható meg. Diósiné Pestről való elutazása január második hetére eshetett, ennek szombatja jan. 11. A levél az előző „házi” párja.

Miklós nem várt Bécsben: átutazóban Ady mindig felkereste barátját, Medve Miklóst és feleségét, Sárosi Paulát (róluk l. az AEL I.-ben a 213. és 228. sz. levelet). Már Budapestről jelezte távirattal érkezését. Medvéék azonban mintha elbújtak volna a találkozás elől. (Ady látogatásai alkalmával gyakran kért kisebb-nagyobb kölcsönt gazdag barátjától, lehet, hogy ezt akarták Medvéék kivédeni?) – Medvéékről l. még AEL I. 212. és 225. sz. leveleket és jegyzeteiket.

Csütörtökön: jan. 9-én.

Ignotus levélben emlékeztetett a vacsorára: Ez a levél nincs meg. A 454. sz. levél nem illeszthető ide.

Nem a paksi asszonynak vezettek föl: Nem tudjuk ki volt ez az asszony, bizonyára a Veigelsberg vagy a Veigelsbergné családéhoz, ismeretségi köréhez tartozó személy, vidéki földbirtokos, földbérlet? (L. a 454. sz. levelet.) Ady fogalmazása arra utal, hogy úgy érezte: Ignotusék nevezetességként, híres-hírhedt emberként mutogatták őt.

Hatvany Lajos kérte, hogy rendezze Ignotus a találkozó: Hatvanyt a *Vér és arany* versei tették Ady lelkes hívévé (l. a kötet elragadtatott ismertetését a Huszadik Század márciusi számában – AEÖV III. 169–175. –, s Ady köszönő levelét 492. sz. alatt). Nem ez volt az első találkozásuk. Két évvel korábban (1906. ápr. 11-én) már egymás mellett ültek a Méray-Horváth Károly szociológus tiszteletére rendezett vacsorán (Hatvany I. 137., 352.; AEÖPM VII. 204–206., 448–452.; EmIAE III. 583–584.). Hatvany az új kötet hatása alatt az alkalmat kereste arra, hogy hódolatát kifejezze a *Vér és arany* költőjének. Ignotusék nagy házat vittek, élénk társasági életet éltek, gyakran adtak fogadásokat, amelyre sok vendéget hívtak.

Fényes Adolf (1867–1945) festő.

Földes, Fábrián: l. az AEL I.-ben a 426. sz. levél jegyzetét.

448. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Budapest, 1908. jan. 11–12.]

K: PIM – A. 208/56 – Levélpapír – 1 f. (r) – 212 × 170 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Feenyő Miksától 1970.

M: itt először.

Ny 1908. jan. 16: *A mi Násznapunk, Én fiatal maradok*. Közös cím nélkül jelentek meg.

449. RÁKOSI JENŐ – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. jan. 14.

K: MTAKK – K 8/68. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Budapesti Hírlap szerkesztősége piros címeres levélpapírján – 1 f. (r.) – 231 × 148 mm – Tintairás – Pr.: Vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: AL 120. – AEI I. 428.

1907 végén Vészi József átadta a BN-t Pályi Edének. A lapban és a lap körül minden megváltozott. Többen elhagyták a szerkesztőséget. Ady kényszerűségből maradt, nem volt hová mennie (Lengyel 324–326. és AEI I. 584., 592.). A Vészi vezette BN-nál hozzászókot a jó fizetéshez, s most létbizonytalanság fenyegette. A Népszavától, VÚ-tól, Ny-tól verseiért kapott honorárium nem jelentett biztos megélhetést. Kiss Józseffel nem tudott összebékülni (l. az AEI I.-ben a 427., 429., 435. sz. levelet). Napilaphoz szeretett volna bejutni, de erre volt „darabontsága”, ismert politikai irányultsága miatt kevés esélye volt. E tényre figyelmeztette Ignóus már 1907 elején (l. az AEI I.-ben a 348. sz. levelet). Mégis a legkonzervatívabb politikushoz és újságíróhoz, Rákosi Jenőhöz fordult. (Levele nem került elő.) Kovalovszky szerint „próbálkozása a szükség és kényszer szülte gondolat volt: mint ahogy szorult helyzetében merész ötlettel – s talán lélektani számítással – éppen legtöbbet támadott ellenfeleihez fordult kérrrel [...] Apponyihoz [...] Tiszához” (EmlAE III. 242.). Ady Lajos az „elhelyezkedetlenség”-et jelöli meg okként, s hozzáteszi: „kopogtató levelére ő melegebb, szívesebb hangú invitálást várhatott”, Rákosi levele „üzleti ridegségű válasz” volt (AL 120.). Egzisztenciális gondjai miatti elkeseredést említ Vezér (232.). Bölöni Ady lépésében árulást látott, s feltételezte, hogy mindkettőjükben megvolt a hajlandóság a közeledésre: Rákosi szívesen vállalta volna, hogy „mint nemzeti dicsőséget prezentálja Adyt”, a költő pedig szerette volna meghódítani „azt a magyarságot, amelynek tulajdonképpen írt” (Bölöni 141.). Király István azt hangsúlyozza, hogy Ady mozdulatában nem az „alku vágya” nyilvánult meg, hanem – mint a duk-duk-afférban is – az, hogy szerette volna áttörni a „köré szoruló szigorú vesztegzárt” (Király I. 651., 658.). Hogy nem mondott le Rákosival kapcsolatos tervéről, az látszik a 460. sz. levélből, és később, 1910 novemberében Hatvanyinak küldött soraiból: akkor az öt kigúnyoló kabarévers miatt érzett sérelmet akarta segítségével megtorolni. (L. AEI II. 116.) Sem akkor, sem később nem kereste föl Rákosit. Ady és Rákosi kapcsolatára vonatkozóan l. AEI I. 113., 127. és e kötet 460. sz. levelét és jegyzeteiket, a későbbi évekre Bibl.² 848. tétel, AEÖPM XI. 376–504.

450. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/43 – Levélpapír – 2 f. (r) – 175 × 110 mm – Tintairás – Pr.: Biró Lajosné ajándéka 1958.

M: Lengyel 365. – AEI I. 271. (1907. dec.)

Dec. 14-én megjelenik Ady negyedik (második budapesti) kötete a *Vér és arany*, ezt küldi el Vészinek és Birónak Berlinbe (l. az AEI I.-ben a 443. sz. levelet). Belia 1907 decemberére keltezi a levelet, de a kötet oda érkezésének időigénye és az említett hazakészülődés inkább a január közepét valószínűsíti. Ez és a következő levél a tartalmi hasonlóságból és a szóazonosságból következtetve egy napon íródhatott.

Ady türelmetlenül várta, hogy kötetéről barátai, hívei a megjelenés után mielőbb véleményt, sőt elragadtatott dicsőretet mondjanak (l. a köv. levelet).

451. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1908. jan. 14.]

K: nincs.

M: Irod. Múz. 1. 99–100. – AEI II. 8. (1909)

A tartalomból és a nap megjelöléséből („Kedd”) következtettük ki a kelteztést. Vészi Margit 1909-re datálja a levelet, ez elírás vagy a postabélyegző rossz olvasata.

vártam, hogy két szóval megnyugtát: Ady a *Vér és arany*-ról várt véleményt (l. az előző jegyzetet).

A könyvnek se sajtósikere, se könyv, vagy mondjuk pénz-sikere se volt: A kötetről jan. 14-ig tizenegy recenzió jelent meg hírlapokban és folyóiratokban (l. AEÖV III. 137–154.), ismert nevek, újságíró-társak kedvező méltatásai: Nagy Mihály, Bresztovszky Ernő, Kosztolányi Dezső, Schöpflin Aladár, Mohácsi Jenő, Szilágyi Géza, Baranyai Zoltán, Ignotus. Ezek alapján Ady panasza eltűzöttnek tűnik. De a szerkesztőségek, kávéházak megíratlan támadó, ellenséges szóbeli kritikái is eljuthattak Adyhoz.

A kötetet a Franklin jelentette meg, ők adták ki a népszerű VÚ-ot is. Schöpflin lehetett a kiadás ügyének támogatója a kiadónál.

452. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 21.]

K: OSZK – Fond 74/4/66 – Hajtott levélpapír – 2 f. (r-v) – 175 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK Levelestár, nővn. 1946/21/58 – Pr.: a másoló ajándéka.

M: RSle 74–75. – RA6l 326. – AEvl 181–182. – AEI I. 272–273. (jan. 14.)

Poste restante levél. Belia egy héttel előbbre keltezi a levelet, de ha az Ignotus kritikáját vesszük figyelembe (Magyar Hírlap 1908. jan. 14. – AEÖV III. 151–154.) elfogadhatóbb a jan. 21-i keltezés.

Ignotus kritikája megvadtította az ellenségeimet: A Ny vezető esztétája, hangadó kritikus a az Ady-vers „homályosságát”, „érthetlenségét” indokolja és magyarázza. „Ez a csupa értelem-ember ritkán ír olyan verset, melynek pontosan kipécézhető értelme volna. Ezért, hál istennek, nem muszáj megérteni, s nem is fontos, hogy megértsek.” Példaként *A fekete zongora* című verset idézi, s megállapítja szállóigévé vált: „Akasszanak fel, ha értem. De akasszanak fel, ha hat-hét irodalomban, melyet nyelvtudással megközelíthetni: sok vers akad ilyen egész értelmű, ilyen mellet és elmét betöltően teljes kicsengésű.” Ignotus nem a mindennapi érthetőség kötelezettsége alól adott Adynak felmentést, hanem azt állította, hogy a versekben több van a szavak voltaképpeni értelménél, de az ellentábor igazolva érezte saját vádjait. Adyt bántotta versei

állítólagos érthetlenségének mentő célzatú, de félreérthető magyarázata. Ő nem tartotta verseit érthetetlennek. L. Király II. 533–536., 743. Ignótus kritikája érvet adott a támadóknak Ady ellen.

Ugy bántanak, úgy marnak, hogy rettenetes: Az ellenséges kritikák Göröcsöni Dénes írásával kezdődtek (Alkotmány 1908. jan. 16. – AEÖV III. 154–157.). De bizonyára voltak szerkesztőségi, társasági (informális – szóbeli) ellenséges véleménynyilvánítások is. Ilyenekről ír Alexander Bernáthoz intézett nyílt levelében Hatvany (Hatvany I. 362–363.).

453. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Budapest, 1908. jan. 25.]

K: nincs.

M: Irod. Múz. I. 97–98. – AEI I. 273. (jan. 18.)

A 450. sz., Biró Lajosnak küldött levélhez illesztve és a tartalomból következtetve egy héttel későbbre kelteztük a levelet, mint Belia.

Elárultam valakinek, amit ezennel bevallok s amit azóta megbántam. Zaklatott (Turin után): tudok-e valamit magáról: Vészi Margit akkor külön élt férjétől, Molnár Ferencről: Párizsba költözött a kislányával, Mártával. Molnár Ferenc faggatta Adyt, mit tud a feleségéről, s ő megmutatta a Vészi Margittól kapott leveleket és beszélt róluk. Mindez Az ördög című Molnár-darab nagysikerű torinói bemutatója után (jan. 11.) történt. Ady meggondolatlan árulkodásának következménye lett (l. az 510. sz. levelet).

ma egy távirat jött Lajostól, az arcképet kéri a Litt. Echo számára: Biró Lajos cikket írt Adyról Magyar levél címmel a Das Litterarische Echo márc. 1-i számában (l. AEÖV III. 166–168.).

454. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. jan. 31.]

K: MTAKK – K 7/91. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: v.) – 225 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: Vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: [Budapest, 1908.] jan. 31. – épb: nincs.

M: itt először.

A levél szövegéből kikövetkeztethető szándék: Ady és Ignótus közös látogatása az utóbbi családjához, ismeretségi köréhez tartozó nőkhöz vagy azokkal együtt valahová, valakihez –, közelebbi adatok híján pontosan nem határozható meg. Az esemény időpontját tekintve feltételezés, hogy az OSZK Kézirattárában talált üres boríték a levélhez tartozik, tehát a postabélyegző a levél kelte. A találkozó helye utalhat arra, hogy vonattal akartak utazni, de az is lehet, hogy a városban indultak volna tovább.

455. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Budapest, 1908. jan.]

K: PIM – A. 147 – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 200 × 155 mm – Ceruzafírás – Pr.: vétel Molnár Gézájától 1964.

M: Sára Péter: Egy ismeretlen Ady-vers [Az Isten dicsérete]. Magyar Ifjúság 1964. febr. 1. 8. évf. 5. sz. 7.

A vers kéziratát (a levéllel együtt?) a PIM-nak Molnár Gézáné ajándékozta. A Molnár házaspár nászajándékként kapta 1923-ban „a kommunista Kilián Györgytől, aki akkor a Népszavának volt a kifutója”.

Sára Péter szerint a költemény az istenes versek első darabjai közé tartozik, 1907 végén íródhatott: „a magára hagyott ember szorongó érzéseit, panaszait” fejezi ki. Az Ady Endre Összes versei 1989. évi kiadásának jegyzetében (II. 667.) Láng József és Schweitzer Pál megállapítják: a levélből „kiderül, hogy Ady a verset a Népszavának szánta. Keletkezése 1908 elejére tehető.”

Januári leveleiben Ady többször emlegeti, hogy ágyban fekvő beteg (l. a 450–451. sz. levelet), ez alátámasztja az év eleji kelteztést.

bár a téma nem volt új: Az Illés szekerén c. kötet első ciklusa (A Sion-hegy alatt) foglalja magába az istenes verseket. Közülük kettő a BN-ban 1907. dec. 25-én (*Álmod: az Isten, A vídám Isten*), egy 1908. jan. 1-én a Ny-ban (*A Sion-hegy alatt*), egy jan. 5-én a BN-ban (*Krisztus-kereszt az erdőn*) jelent meg. A Népszava 1907. dec. 25-i versei: *Új várak épültek, A téli Magyarország*. Az 1908. jan. 12-i számban található *Az Élet vőlegényei*, amely szintén nem került be *Az Illés szekerén* című kötetbe. *Az Isten dicsérete* későbbi küldemény volt, mert a levélben csak egy versről esik szó. Az Istennel kötekedő, hetyke, kihívó hangú költeményt jellege miatt szánta Ady a Népszavának, de maga is gyengének, sikerületlennek találta, mert veszni hagyta, nem kérte vissza Révészától.

456. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Budapest, 1908. jan.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/41 – Levélpapír – 1 f. (r) – 177 × 123 mm – Tintaírás – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

M: itt először.

Az arcképről és Bíró cikkéről l. a 489. sz. jegyzetet.

457. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1936/86/4 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 170 × 111; 116 × 92 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolfától 1936.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. febr. 4. – épb: Nagyvárad, 1908. febr. 5.

M: RAÉL 311. – RAÖL 237. – AEvl 183. – AEI I. 274.

Párisba irtam kétszer is: Háromszor lrt: l. a 446., 447., 452. sz. levelet.

Mik a terveid?: Özv. Brüll Sámuelné halála (1907 nyara) után a Brüll nővéreknek kellett számolniuk nagyváradi lakásukat.

meg foglak benneteket látogatni Váradon: Febr. 27-én érkezik Debrecenből Váradra. *mint vannak Adélék:* Diósiné jan. 4. és 6. közötti elutazása óta még nem írt.

458. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1908. febr. 4.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/5/3 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 170 × 110; 93 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. febr. 4. – épb: Párizs, 1908. febr. 6.

M: AEvl 182. – AEI I. 274.

irtam Bertának: l. a 457. sz. levelet.

Földes-Fábián-ügy: l. AEL I. 426. sz. jegyzetet.

E számból kimaradtak a verseim: Néha megtörtént, hogy – mivel az utolsó pillanatra hagyta a versírást – elkésett. Diósiéknak mindig küldette azt a lapot, amelyikbe írt. – A febr. 16-i számban négy verse jelent meg.

Anna nem jelentkezett: Diósiék Magyarországról vittek ki maguknak szobalányt, inast. Talán Anna is alkalmazottként utazott volna ki Párizsba Adyval együtt.

Perraud kisasszony: l. AEL I. 402. sz. jegyzetet.

459. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

[Érindszent, 1908. febr. 8.]

K: nincs.

M: Irod. Múz. 1. 99.

A Vészi Margit másolatáról közölt levélszövegben a keltezés helyén ez áll: „(dátum nélkül, 1908)”

Ady febr. 4-én hazaindult Érindszentre. Megérkezve ismerőseinek és barátainak, akiktől levelet várt, jelezte új tartózkodási helyét. Ezen a napon még három Párizsban vásárolt levelezőlapot írt: Bölöni Györgynek, Biró Lajosnak és Kabos Ilonának (l. a 461., 463., 464. sz. levelet), ezek alapján állapítottuk meg a febr. 8-i dátumot.

460. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. febr. 8.]

K: OSZK – Fond 74/4a/5 – Hajtott levélpapír (Favorit paper vízjellel, lekerekített sarokkal) borítékkal – 2 f. (r-v) – 170 × 116; 94 × 118 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 8. – épb: Párizs, 1908. febr. 11.

M: RAÉL 211–212. – RAOl 168. – AEI I. 276.

Ugy jöttem el Pestről, mint egy veszett kutyáktól halálramart ember: Ady itt a *Vér és arany* ellenséges fogadtatására utal (l. AEÖV III. 137–191.), bár a kritikák többsége elismerő volt (l. a 451. sz. jegyzetet). Lehetséges azonban, hogy Ady a maga *halálramart*-ságát nem új kötetek kritikái fogadtatásának hatásaként élte meg, hanem egész eddigi életvitele nagy válságaként érzekelte. E levelében fiktív módon emlegetett *veszett kutyák* arra utalnak, hogy életében többféle gátló, elkedvetlenítő, nyomasztó tényezővel kellett szembesülnie. Meghatározó szerepe van ebben a negatív hangulatban a Vészi–Kabos-féle BN felszámolásának: 1907. okt. 31-én a lap gazdája és irányítója Pályi Ede lett. Eddig az öt barátian kezelő-támogató főnökei, munkatársai (Vészi József, Biró Lajos, Kabos Ede) távozásával Ady is ellentmondásosan furcsa helyzetbe csöppent: kénytelen volt a lappal kötött korábbi szerződését fölmondani. S bár Pályi biztatására jó ideig még rendszeresen publikál a BN-ban, s más lapoknál is igyekszik írásait megjelentetni (Az Újság, Nsz, FM, PN), lényegében szerződéses munkatársi állás nélkül maradt.

1907 utolsó két hónapjában és 1908 első félévében több, végül is sikertelen próbálkozás mutatja, hogy Ady állandó munkatársi elhelyezkedésre törekszik: Kiss Józseffel, illetve A Hét-tel veszi fel a kapcsolatot (l. AEL I. 427., 429. sz. levelet és jegyzetüket), majd Rákosi Jenőnek

maradt fenn egy megbeszélésre alkalmas időpont-jelzése (l. e kötetben a 449. sz. levelet), sőt 1908 áprilisában Szilágy vármegye főispánjához fordul egy levéltárosi állás lehetőségének tárgyában (l. az 533. sz. levelet és jegyzetét). Két egzisztenciális „veszedelmet” igyekszik elhárítani: az állandó meghatározott jövedelem hiányát, illetve azt, hogy konkrét munkahelyhez köthettség: szerkesztőséghez, redakcióhoz, valamilyen intézményhez tartozék. Igaz, hogy 1908 januárjától megindult a Nyugat, de ez a kéthetenként megjelenő folyóirat nem jelent állandó időponthoz köthetőséget, és leadott írásai ellenében kap csak honoráriumot. Ha tetszik, ha nem, rendszeres foglalkoztatottság helyett ún. „szabad úszó” életformát kénytelen folytatni. Munkáját saját belátása és időbeosztása szerint kell megszerveznie. Így nem volt módja kollégákkal rendszeresen találkozni, tőlük informálódni.

A *Vér és arany* megjelenetésekor Ady volt annyira tudatos költő és szellemi ember, hogy érzékelje az általa végbevitt teljesítmény jelentőségét. Nemcsak folytatta, hanem ki is teljesítette az *Új versek*-kel megindított művészi kezdeményezését. Négy-öt esztendő alatt lényeges fordulatot sikerült véghezvinnie a magyar irodalom folyamatában. Kellő öntudattal állapítja meg *A magyar Pimodán* c. esszéjének 1908. febr. 16-án közölt IX. részében: „Bezzeg faltörő kosnak akkoriban, elején az én történetemnek, jó voltam, sőt nagyon jó voltam. [...] Egy-két rést törtem, úgy emlékszem, egy-két babonát szétrúgtam, egy-két embert meghódítottam, talán. A csoda csak két napig csoda, az emberek fölcsúdtak, s a halottakat eltakarították velem együtt. Az én fejem kissé összetört, de a szemem ép maradt s láttam, mint ugrálnak be a réseken, azok, akik engem a legharagosabban ugattak. Ez is fátum: olyan embernek születni, aki másoknak egyengeti az útját harminc éven felül és mindenütt, a leandóknak is. De ennél a fátumnál jobban fáj, hogy véres fejemet és szívemet senki se látja, most se látja.” Még jó másfél esztendő kellett ahhoz, hogy a Nyugat szerkesztői, meghatározó emberei mindezét objektíven is belássák, elismerjék: 1909 júniusában kiadják a folyóirat mindnyájuk elismerését, főhajtását kifejező Ady-számát.

Ennek az elismerő gesztusnak, Ady úttörő szerepe visszaigazolásának hiánya, késedelme volt Ady szellemi „hidegtelelésének” leginkább meghatározó oka. Kifejezni, megfogalmazni ekkor még maga sem tudja, ehhez további fél esztendő kellett, amíg Hatvany Lajosnak küldött, e kötet 550. sz. levelében megírja *halátramart*-sága legmélyebb indítékát: „Nagyon kell s jól esik kevés barátainknak közelsége és érdeklődése. És szinte hiszterikus módjára éhezem az ítéletükre.” Nem frázisos tömjénezést igényelt, és nem riadt meg a szidalmazástól – valóban fölismerő értékítéletre vágyott. Ennek az elmaradása kedvetlenül, nyomasztja 1908 első hónapjaiban.

Cigány[!] kéri az Adél nyilatkozatát, hogy melyik képre reflektál: Czigány Adyról 1907 őszén több portrét készített. A *Vér és arany* belső címloddallal szemben Czigány Dezső szénrajz portréja látható Adyról. A Diósiné által választott barna olaj (szépia) portréról Bölöni írja meg, hogy a szerelmesek közötti hangulat barométere volt (Bölöni 74–75.): összeveszések után lekerült Diósiné szobája faláról, s Ady magával vitte a szállodájába. A képek készülésétől l. az AEL I. -ben a 422–423., 430. sz. jegyzetet.

Febr. 15-én a berlini Litt. Echoban nagy kritika jelenik meg rólam: A cikket Biró Lajos írta, pontos helye Das Litterarische Echo 1908. márc. 1. 10. évf. 11. sz. 796–800. (l. AEÖV III. 166–168.), benne a *Sírni, sírni, sírni* német fordítása Vészi József munkája (l. még Bibl.² 5163–5164. és Bibl. kieg. 2644–2645. tételt).

Rákosihoz se mentem el: l. a 449. sz. levelet.

Gyurkának egy levelet küldök: l. a 461. sz. levelet.

töltött káposzta: l. az AEL I. -ben a 340–341. sz. levelet.

megküldöm a fogorvos pénzét: Ady második franciaországi-párizsi időzése egy-két napot meghaladóan kerek egy esztendőre terjedt: 1906. jún. 20-tól 1907. jún. 23-ig. Közben Pá-

rizsban fogorvosi kezelésre volt szüksége, amelynek költségét vagy csak részlegesen vagy egyáltalában nem fizette ki. Jelzi Diósiéknak, hogy e tartozását rövidesen rendezí.

egy kis törlesztést Melikiánnak: dr. Melikián Ady párizsi kezelőorvosa.

461. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érminsztent, 1908. febr. 8.]

K: PIM – A. 2/25. – Képeslap: Párizs, Place de la Concorde (festmény repr.) – 90 × 140 mm – Tintairás – Szöveg a képes oldalon. A címzésoldalon az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta és ráírta: Levelező Lap – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 8.?

M: Bölöni 135.

Bölöni így látja Ady akkori válságos korszakát: „egészsége most kerül először veszedelmes, fenyegető állapotba” Társtalannak, elhagyatottnak érzi magát. *A Magyar Pimodán* önvallomása azt fejezi ki, hogy őt „úttörőnek használták” „Mások útját egyengeti”, miközben „igazi testvérei cserbenhagyták” Bölöni szerint „Ady két pólus között futott: jobbról az elmaradt, falusias, a nemzeti hagyományokat túlságosan őrző, korlátozott történelmi középosztály és balról a haladó szellemű moderneskedő városias zsidóság között. Versei harc az elmaradt irodalom ellen és harc az egész elmaradt feudális Magyarország ellen” Jövője teljesen bizonytalan: „Mások, küzdőtársai egzisztenciát teremtettek, ő pedig az immár istenített költő [...] nehezen képes mindennapiját megszerezni.” (Bölöni 135–136., 139.)

462. ADY ENDRE – KARDOS ALBERTNEK

[Érminsztent, 1908.] febr. 8.

K: Irodalmi Múzeum, Debrecen (Bartos József tér 1.) – K. X. 76. 168. 1. – Ltsz. I. 190/1947. 2. – Hajtott levélpapír – 2 f. (r-v) – 185 × 110 mm – Tintairás – A címzett rájegyzése az 1. f. r-n: Ér. 1908. febr. 10. – Pr.: Kardos Albert ajándéka 1944. – Előző őrzési helye: debreceni Déri Múzeum Történelmi Adattára.

M: Kardos Albert: Ady Endrének Kardos Alberthez, a Csokonai Kör titkárához intézett két levele. ItK 1943. 316–317. – AEVI 183–184. – AEI I. 275.

Kardos Albert (1861–1945) tanár, a debreceni Csokonai Kör főtitkára. *Szavay Gyula* (1861–1935) újságíró, költő, a Kör vezetőségi tagja volt. Az irodalmi estre végül is febr. 26-án került sor. Ady hét versét olvasta fel, köztük *Fekete pillangók fogaján* (későbbi címe: *Halálvirág: a Csók*) és *A Maradandóság városában* címűt. A felolvasásról I. Pálffy József és Ötvös Béla emlékezését (EmlAE II. 185., 189–190., 676–677.; valamint a 466. sz. és a febr. végi, 482. sz. Bányaihoz írt levelet).

*Oláh Gábor*ról I. a 637. és 660. sz. levél jegyzetét.

463. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK ÉS BIRÓ LAJOSNÉNAK

[Érminsztent, 1908. febr. 8.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1958/23/8 – Párizsi képeslap (Les Halles ... St. Eustache) – 90 × 144 mm – 1 f. (szöveg a lap képes oldalán) – Tintairás. A címzésoldalon az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta, és ráírta: Levelező Lap – Pr.: Biró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Érszentkirály [a számok olvashatatlanok] – épb: Berlin, 1908. febr. 10.
M: Lengyel 365.
Direktor ur: Vészi József

464. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érindszent, 1908. febr. 8.]

K: MTAKK – Ms 1243/31. – Színes képeslap – Felirata: Les Boulevards – 90 × 140 mm
– Ady áthúzta és fölé írta: Levelező Lap – Fekete tintairás – Idegen kéz ceruzairásával: 1908. II. ? –
Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 8.

M: ItK 1966. 626.

A címzésben az Irina Annunciáta keresztnevek Ady tréfálkozó, elkeresztelő, „névadó” szokását mutatják. Az akkor tízéves kislány és a „bátyjának” fogadott költő között évődő, kötődő „pajtási barátság” volt (I. Kabos Ilona emlékezését: EmlAE III. 383–388.).

465. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érindszent, 1908. febr. 10.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/2 – Hajtott levélpapír (Favorit paper vízjellel, lekeresített sarkokkal) borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 170 × 109; 94 × 117 mm – Tintairás –
Pr.: vétel Lantos Adolfól 1937.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 11. – épb: Párizs, 1908. febr. 14.

M: RAÉL 210. – RAól 166–167. – AEvl 184. – AEI I. 277.

Ady nem kapott még Diósinétől levelet jan. eleji elutazása óta. Ő is szünetelteti poste restante és házi leveleit, a férjnek ír.

köszönöm a lapokat: Diósi a Matin számait küldi Adynak.

A kálmista papék: Ady keresztiszülei, Török Ferenc és felesége (I. AEL I. 116. sz. jegyzetet).

466. ADY ENDRE – KARDOS ALBERTNEK

[Érindszent, 1908. febr. 11.]

K: Irodalmi Múzeum Debrecen (Bartos József tér 1.) – K. X. 76. 168. 2. – Postai levelezőlap? – 145 × 105 mm – Tintairás – Pr.: Kardos Albert ajándéka 1944. (L. még a 462., 482. sz. jegyzetet.) – A címzett rájegyzése: ÉrK. 1908. febr. 12.

M: ItK 1943. 316. – AEvl 185. – AEI I. 277.

A debreceni felolvasásról I. a 462., 482. sz. levelet.

467. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Érindszent, 1908. febr. 11.]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390/12 – Színes képes levelezőlap. A képes oldalon Párizs – Palais de Justice – 90 × 140 mm – Tintairás. A címzésoldalon az idegen nyelv-

vü nyomtatott szöveget Ady áthúzta és ráírta: Levelező Lap – Szöveg a lap képes oldalán – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. [a szám olvashatatlan] – épb: Nagyvárad, 1908. febr. 12.

M: RSle 219. – RAöl 483.

faluzom: a három papot és a földbirtokos családokat látogatta (l. az AEL I. 26–27., 102. sz. levelét és jegyzetét).

468. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érminsztent, 1908. febr. 11.]

K: MTAkk – Ms 1243/28. – 90 × 140 mm – Színes képes levelezőlap. A képes oldalon Colonné de la Bastille – A címzésoldalon az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta, és fölé írta: Levelező Lap – Fekete tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. [olvashatatlan] – épb: nincs.

M: itt először.

A 467. és 468. sz. levelezőlap a tartalomról következtetve (*faluzom*) egy napon íródhattott. A kelteztést a 467. sz. levél épb-hez igazítottuk.

469. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

Érminsztent, [1908.] febr. 12.

K: ismeretlen – Az adatok a közlésből – Képes levelezőlap – A címsoldalon a nyomtatott feliratot Ady áthúzta, s föléje írta: Levelező Lap – Özv. Nagy Mihályné engedte át közlésre.

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1908. febr. 15. – épb: Nagyvárad, 1908. febr. 15.

M: AM II. 142. – Scheiber–Zsoldos 2.: PIM Évk. 1960–61. 112.

Nagy Mihály (1884–1926) nagyváradai újságíró, ügyvéd, Ady rajongó híve, A Holnap egyik legtevékenyebb szervezője, egy időben elnöke. Ismeretségük korábbi, de 1908-ban fonódik szorosabbra. Emlékeiről maga számol be az AM-nak (II. 132–146.). A költőtől kapott leveleket második felesége őrizte meg és bocsátotta a közreadók rendelkezésére (Ady Endre levelei Nagy Mihályhoz. PIM Évk. 1960–1961. 107–117.). A háború után Budapestre költözött, a kommunista perek védőügyvédje volt. (EmlAE IV. 280–288., 299–301.) Az érminsztenti gyűjteményben nem őrződött meg egy levele sem.

1908 februárjának elején Ady költészetéről tartott előadást a Társadalomtudományi Társaság Szabad Líceumában. Az előadás szövege megjelent a váradi Szabadság febr. 11-i számában. Ezt küldte el Érminsztentre.

mostani meghasonlott, halálraítélt állapotomban: 1907 végén, 1908 elején írt Ady-levelekben megsokasodnak a panaszok: lap, munkahely, szerkesztőség nélkül marad, anyagi gondjai súlyosbodnak, jövőjét kilátástalannak érzi, egészsége megromlik, kóros álmatlanság gyötri.

470. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érminsztent, 1908. febr. 12.]

K: OSZK – Qart Hung. 2171 – *A magyar Pimodán* kézírata utolsó (39.) lapjának alján – l f. (r) – 210 × 167 mm – Ceruzairás. A levél szövege ceruzával áthúzva.

M: itt először.

A magyar Pimodán a Ny első négy számában (1908. jan. 1.; jan. 16.; febr. 1.; febr. 16.) jelent meg. Az utolsó részt, a VII–X. fejezetet már Érmindszenten írta meg Ady, innen küldte fel a fővárosba. Másnap még két verset küldött. 12-ig azoknak is oda kellett érniük. Két vers már a szerkesztőségben volt, azok kimaradtak a febr. 1. számból, késve érkeztek. A négy vers: *A Rothschildék palotája*, *A muszáj Herkules*, *Halálvirág: a Csók*, *Egy régi Kálvin-templomban*. Talán a két utóbbit Érmindszentről később küldte. Az utolsó előtti a debreceni estélyen olvasta fel febr. 26-án.

471. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. közepe]

K: OSZK – Fond 74/4/73 – Hajtott levélpapír (Vizjel: Favorit paper lekerekített sarkakkal) – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 172 × 110 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK Levelestár, növn. 1946/21/54 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: RSle 77–78. – RAöI 329. – AEvl 210. (1908. nov.).

Diósiné jan. eleji elutazása óta nem írt. Ady, ha jól következtettük ki a keltezését, két poste restante levelet küldött még Budapestről (446., 452.). Egy ideig – megbántottan – ő sem ír bizalmas levelet. (Házi levelét I. 447., a házaspárnak szólót 458., 460. sz. alatt.) Utána már csak a férjnek ír (465). Sokáig azonban nem bírja ki, hogy levélért ne könyörögjön. Ilyen megfontolás alapján soroltuk ide ezt a levelet tartalma és levélpapírja alapján (Érmindszentről akkoriban többször használta ezt a levélpapírt), bár az asszony indokolatlan hallgatását panaszló, Párizsba írt poste restante levelek között több hasonlót találunk. Belia keltezését (1908. nov.) az teszi vitathatóvá, hogy e levélben nem esik szó Margitról, Léda hűgáról, akit 1908 novemberében nővérei Ady szüleinél szállásoltak el.

472. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 15.?)

K: OSZK – Fond 74/3/1 – Színes képes levelezőlap. A képes oldalon Place de la Republique – A címoldalon az idegennyelvű feliratot Ady áthúzta és föléje írta: Levelező Lap – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintairás – Szöveg a lap képes oldalán – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 15.? – épb: nincs.

M: itt először.

473. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmindszent, 1908. febr. 17.]

K: MTAKK – Ms 1243/5 – Postai levelezőlap – 90 × 141 mm – Tintairás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 18. – épb: Budapest [olvashatatlan]

M: itt először.

F. *Samu*: Fényes Samu (1863–1937) újságíró, író, ügyvéd, a Pályi-féle BN-ban Ady szerkesztőtársa. Drámáit Kassán és Budapesten mutatták be. Nietzsche Zarathustrájának Fényes-féle fordítását, a Csebi tatár valamint az Ártatlanok c. drámáját Ady ismertette (I. az AEL

I.-ben a 108., 261. sz. jegyzetet és e kötetben a Fényes Samuhoz írt 493. sz., márc. 11-i levelet, valamint AEÖPM IX. 182–184., 206–208., 485–486.).

Ilonkát örülten üdvözlöm: l. a 464. sz. jegyzetet.

474. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érindszent, 1908. febr. 17.]

Hétfő

K: OSZK – Fond 74/3/2 – Postai levelezőlap – 91 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: Érszentkirály, 1908. febr. 18. – épb: nincs.

M: AEI I. 278.

egy kis csomag: ebben töltött káposzta és szalonna volt (l. a 460. sz. levelet).

475. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érindszent, 1908. febr. 17.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/1 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 18. – épb: [olvashatatlan]

M: itt először.

A fpb halvány, rosszul olvasható, de a levelezőlap feltételezésünk szerint az előzővel azonos napon íródott (hétfőn).

Ady levelében a *Csücs ur? Még – névtelen levelet* szavakat nem Ady húzta alá.

Zuboly: Bányai Elemér (1873–1915) tanár, múzeumi tisztviselő, újságíró. (Zuboly Írói alnév: Shakespeare Szentivánéji álom c. színdarabjának buzgó, vállalkozó kedvű mesterembere.) Ady egyik legkedvesebb barátja, érte küzdő „jóságos verekedő embere” Ő szerkesztette – Adynak és az új irodalomnak szentelve – a Budapesti Újságírók Egyesületének 1909-es Almanachját. 1908 és 1912 között a költő majdnem mindennapos éjszakázó, virrasztó társa a Három Hollóban és a Meteor kávéházban. Szoros kapcsolatuk ellenére levelezésükből nem sok maradt meg (l. nővére emlékeztését: EmlAE IV. 32–34.). Ady két versét ajánlotta neki (*Szent Lehetlenség zsoldárja és Megint sokan néznek*), s neki írta a *Négy-öt magyar összehajol* c. költeményt. „Nem az övéhez hasonló nomád életformája vagy »különcsége« vonzotta Zubolyhoz, hanem mert valóban rendkívüli ember volt: a férfias helytállás és becsület, az erkölcsi tisztaság és bátorság, a harcos forradalmi társadalombírálat megtestesítője.” (Kovalovszky: EmlAE IV. 31.) Hősi halálakor – az uzsoki harcokban esett el – Ady megindultan búcsúzott „testvérénél is több emberétől” versben és prózában: *Szegény Zuboly emlékének* (AEÖPM XI. 90–92.). Bányairól l. még Király I. 603–611.

Hogy van Csücs ur? Szűts Dezsőről van szó, gonosz, intrikus újságíró társukról, aki ártó szándékú praktikáihoz minden eszközt felhasznál, a névtelen levelet is (l. az AEL I. 36. sz. jegyzetét).

476. KABOS EDE ÉS KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. febr. 20.]

K: MTAKK – K 7/118. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – KI monogramos, aranszegélyű levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 145 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosától 1951.

M: AEL I. 429–30.

Vázsonyi állítólag szombaton érkezik vissza: Kabos és Vázsonyi már az előző év végén új lap indításával próbálkozott. Ennek szerkesztőségében lett volna helye Adynak. A tervből nem lett semmi (l. az AEL I. 438. sz. levelet).

Magyar Írók Aranykönyvtára: A sorozat a Grill és a Franklin közös vállalkozása volt. 1908–1909-ben 30 kötet jelent meg: 10 regény, a többi novellák, karcolatok, történetek, képek stb. Két kötet jelent meg az alábbiaktól: Nagy Endre, Pekár Gyula, Szomaházy István, Kóbor Tamás. Ignótus két kötetet kapott, de csak egyet írt meg. Ő volt a sorozat gazdája. Adyt kihagyták belőle. Vezér Erzsébet (269) megjegyzi erről: „Már az is megdöbbentő, hogy spontán nem szólítják fel, neki kell jelentkeznie. Valószínűtlen, hogy húsz külön elbeszélője lett volna az akkori Magyarországnak Ady Endrénél.” Ady szépprózairói tehetségének elismerését nemcsak költői hírneve befolyásolta, hanem egy korai novellájában olvasható vallomása is: a novellaírás kényeszeremunka, pénzforrás (*Tíz Forint vőlegénye*). Kortársak kicsinylését ez alakíthatta ki. Bölöni György és Révész Béla elmarasztaló véleményét idézi a novellákról a magáét is hozzátéve Lengyel (195–197.). Ma más vélemény van kialakulóban Bustya Endre és a monográfusok érvei alapján (l. Kovalovszky összefoglalását EmlAE III. 396., 436.). Koczás Sándor véleménye: a novellaíró Adynak, a tárcanovellák írójának teljesítménye „nem sokban marad el” a költőtől és a publicistától. L. Ady *A Pokol-játék* c. novellagyűjteménye (Budapest, 1999.) utószavát. Ignótus sajnálkozik és egy újabb sorozat reményével biztatja (l. a 486. sz., 1908. márc. 4-i levelét).

a vállalkozóknak Ignótus a főlegényük: l. Ignótus márc. 4-i levelét.

A régi vendéglőd szívesen vár: Kabos itt nem a Három Hollóra vagy más vendéglőre gondol, hanem saját vendégszerető lakására, ahol Ady gyakori, szívesen fogadott ebéd-vendég, látogató volt, szinte családtag, különösen 1907 nyaratól, amikor a BN szerkesztősége az Eötvös utca 33-ba költözött, szembe Kabosék 32. szám alatti lakásával (l. Kabos Ilona emlékeztését: EmlAE III. 383–385.).

gyönyörködtem a verseidben: a versek a *Fekete pillangók fogatján* (kötetbeli címe *Halálvirág: a Csók*) és *Egy régi Kálvin-templomban* a Ny febr. 16-i számában jelentek meg.

ami a Pimodan befejezését illeti: A *magyar Pimodán* c. vallomásos esszéjében Ady azt fejti ki, miért történelmi, társadalmi szükségszerűség a magyar ember és különösen a művész borívása és mámor keresése, és hogy mi az oka, magyarázata az ő „alkoholba menekülés”-ének. Az utolsó fejezetekben „fájdalmi fekete ládájá”-t veszi számba, s azt panaszozza, hogy a társadalmi, irodalmi megújulásért kezdett harcában magára hagyták, sőt kihasználták. Sorsa most már „magamnak sírmi, elbújva, hangtalanul”. (L. a duk-duk afférral foglalkozó levelek jegyzetét: 618., 620–625., 627–629., 632., 641–642., 679. sz.)

Fényes Samu-szakál: l. a 473. sz. levelet.

477. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érindszent, 1908. febr. 24.]

K: MTAKK – Ms 1243/6. – Postai levelezőlap – 90 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. febr. 24. – épb: Budapest, 1908. febr. 25.
M: Nők Lapja 1954. dec. 16. 50. sz. 9. – ItK 1966. 625. – AEI I. 278.
Válasz Kabosék 476. sz. levelére.

478. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. febr. 29.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/5/5 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 173 × 110; 93 × 113 mm – Tintáírás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. márc. 1. – épb: Párizs, 1908. márc. 4.

M: AEVI 189. – AEI I. 280–281.

átlentem érindszenti remeteségemből egy napra Nagyváradra: Előzőleg Debrecenben volt, a Csokonai Kör meghívására verseiből olvasott fel a febr. 26-i estélyen. Másnap, 27-én de. ért Váradra. Nem a Brüll-lányok látogatására, hanem a váradi holnaposok meghívására, bár eről a levélben nem esik szó.

„Az EMKE kávéház kártyaszobáiba összeverbuválták 1908. febr. 27-én Nagyvárad értelmiségének néhány értékét, főleg tanárokat, és elindult útjára A Holnap mozgalom, a modern magyar költészet forradalmi mozgalma.” (L. Hegedűs Nándor: Kortársak, akik már nem beszélnek: EmlAE IV. 264.) A Holnap történetével, az előzmények feltárásával még adós az irodalomtörténet-írás. Emőd Tamás Ady Lajos nyomán a menekülő és a védőn befogadó viszonyként határozza meg a költő és a váradi irodalombarátok akkori egymásra találását. A fővárosban munkahely, kereset, támogatás nélkül maradt Ady támadások keresztútjében szövetségest, hátvédet kapott az akkor már „adysta” fiatalok társaságában (l. Emőd emlékezését: EmlAE IV. 167–185.; AL 120.).

Az első összefüggésről a szemtanú Kardeván Károly (1878–1962), akkor a helyi reál-gimnázium tanára, emlékezéséből idézünk: „1908. február 27-én, az újságírók nagy örömmel értesítettek, hogy az napra ígérkezett körükbe Ady Endre, s egy estét tölt velük az Emkekávéház különtermében. Meghíttak engem is. [...] Egy üres mellétkeremben vártuk, egymás mellé ünnepélyesen sorakozva. Élünkön az öreg Bodor doktor, [...] belépett Ady, mögötte sugárzó arccal Kollányi Boldizsár magas alakja. Meglepett Ady szép, egészséges arca, könnyed, elegáns fellépése. Bodor doktor egynéhány szóval üdvözölte, utána Ady mindnyájunkkal sorra kezelt fogott. Igen jókedvűnek látszott, [...]. A szomszédos terembe vonultunk, hol leültünk a hosszú, terített asztalhoz. Először Emőd Tamás olvasta fel »Lellei Nagy András« című költeményét, utána Manojlovicz Tivadar mutatta be Ady egy költeményét német fordításban. Ady barátságos főhajtással köszönte meg az ünneplést. [...] A társaságról egy levelezőlapon megörzött névalíráások teljes képet adnak: Ady Endre, Antal Sándor, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Hartmann János, Juhász Gyula, Kohlbach Bertalan (főreáliskolai tanár), Kollányi Boldizsár, Manojlovicz Tivadar, Nagy Mihály, Pelle János (újságíró, jogász), Schustek Adolf (a kereskedelmi iskola tanára, ma igazgatója), Vučskits Jenő, Udvardy Ödön. Bodor doktor neve nincs rajta, ő talán korábban ment el, s nincs kizárva, hogy még egy-két név hiányzik róla. [...] Adyval szemben ültünk. Akkor csodáltam meg szép szemét, melybe ha egyszer beletekintett az ember, sohasem felejtí el. A feszült hangulat nem tartott sokáig, a bor megoldotta a nyelveket, s Ady kedves, közvetlen volt, mindenkit tegezett, és barátságosan koccintgatott spriccerével.

A beszélgetés során Ady elmondta, hogy egyszer találkozott Gyulai Pállal. [...] Gyulairól Aranyra terelődött a beszélgetés és Ady azt állította, hogy Arany nem volt őszinte, úgy emlékszem, főleg a szerellem költészetével kapcsolatosan említette. Kis kajánságot is láttam az arcá-

ban: tanárok vagytok, mit szóltok hozzá? [...] Persze, ellentmondottunk Adynak. [...] Még Kiss Józsefről beszélt Ady.

Valakinek észbe jutott, hogy az összegyűvételről levelezőlapot írjunk. Odanyújtottuk a lapot Adynak aláírás végett, s ő kissé kutató pillantással rám nézett, s így szólt: »Mint valami nagyember!« Azzal egy tréfásan kecses kézmozdulattal aláírta a nevét.

A társaság széteszlott. Egy része a Bodegába ment, hol – mint másnap hallottam – Ady-nak, a mámorfejelemnek szolgált mindenki és minden.” (AM II. 84–86.)

Juhász Gyula, A Holnap másik krónikása emlékezésében határozott célt is megjelöl a vállalkozásukban: a magyar irodalom „decentralizációját” (AM I. 59–64.). Terveik szerint a Váradon kiadott irodalmi folyóirattal és élénk irodalmi élettel megszüntetni a főváros nyomasztó irodalmi monopóliumát. Ez a harcoss állásfoglalás mutatkozik meg a ritkán idézett krónikás, Antal Sándor emlékezésében is (I. a 495. sz. levél jegyzetét).

A Holnap előtörténetéről keveset tudunk. Az említett találkozó megszervezéséről sincs az emlékekben és a levelezésben semmi. Kardeván Károly és a többi emlékező sem ír arról, mit határoztak, mit tárgyaltak a társaságot és a lapot illetően. Mégis ezt az alkalmat tekiintik a mozgalom indulásának.

Ady és Juhász Gyula összekoccanását Arany János őszintesége, költői értéke fölött több változatban is megörökítették az emlékezők. Az eltérések ellenére is tisztázható, hogy a vita a két költő között ezen a találkozón folyt le, a későbbi levelek is ezt igazolják (I. a 480., 490. sz. levelet). Emőd az esetet (más időponthoz kapcsolva) így örökölte meg: az asztalfőn ülő Ady és a vele szemben ülő Juhász közt parázs vita kerekedett afőlött, hogy ki volt igazabb költő, Petőfi Sándor vagy Arany János? Ady Petőfi mellett érvelt, Juhász Aranyért hadaskodott. Az ingerült vitát Juhász Gyula ezzel vágta ketté: – Petőfi Sándor úr volt, Arany János paraszt volt! Ady Endre úr, Juhász Gyula paraszt! Alászolgája! Azzal felugrott, elrohant, az ajtót bevágta maga után, csak úgy döngött.” (L. EmlAE IV. 179.) Az incidensnek a továbbiakban az események menetére semmi hatása nem volt. Az összecsapás a két költő között a duk-duk affér alkalmával megismétlődött. A kibékülés azonban mindkét esetben megtörtént, s nem hagyott nyomot barátságukban.

A Kardeván említette levelezőlapon kívül még két ott íródott lapról tudunk az emlékek-sekből. Vág Sándor levelezőlapján a Kardeván által felsoroltakon kívül még Hegedűs Nándor és Vág Sándor neve szerepel. A harmadik levelezőlap Dutka könyvében található (A »Holnap« városa 16–17. l. közötti melléklet). A lap menyasszonyának, Illés Magdának szól (I. EmlAE IV. 266.).

A Holnap társaság tagjai a Kardeván emlékezésében felsoroltakon kívül: Hegedűs Nándor, Marton Manó újságíró, Horvát(h) Henrik, Kotzó Jenő tanár, Dénes Sándor, Várady Zsigmond ügyvéd, Kozári Gyula paptanár, Sarkadi Lajos kamarai titkár, Szunyogh Barna jogász, Wertheimstein Viktor banktisztviselő, Berkovits René orvos.

Az antológia költői Ady és a váradiakon (Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula, Miklós Jutka) kívül a váradai születésű Balázs Béla és a Juhász által ajánlott Babits Mihály.

Kollányi Boldizsár (1874–1921) mérnök, a század első évtizedében Nagyváradon kataszteri főmérnök. Irodalomrajongása vonzotta az irodalmi társasághoz, élénken részt vett a város felpezsdült szellemi életében. Antal Sándor távozása után ő szerkesztette és látta el bevezetéssel A Holnap antológia második kötetét. Dutka jellemzése: „lelkes, de zavaros elméletű forradalmár. Adyval összebarátkozik. Csodálatos módon hamar közel férköznek egymáshoz. Kollányi az a ritka ember, akit Ady a szívéhez eresztett, bizalmával tüntetett ki, s akinek sokszor megnyilatkozott” (A Holnap városa 180.). „Jobban szerette és többre tartotta, mint a legtöbb költőtársát. Kollányi Ady szerelmi ügyeinek is benső tanácsosa volt” – írja Juhász Gyula (AM I. 62.). Kivételes helyzetét jelzi, hogy Ady az ő nevével jelöli meg nagyváradai társaságát:

az estémet Kollányiékkel töltöttem. Lehet, hogy Diósiné őt már ismerte. De a rövid mondat azt is kifejezi, hogy Adynak nem volt több mondanivalója a történekről Diósiék számára.

Ady leveleit Kollányihoz Ady Lajos közölte. A bevezetőben megállapította, hogy Kollányiné „Adynak mindössze három levelét és három levelezőlapját találta meg férje írásai között, noha ezekből is kitetszik, hogy sűrűbben leveleztek egymással” (AM II. 206–208.) A levelek kéziratát Kovalovszky 1966-ban még Kollányi Endrének, Kollányi Boldizsár debreceni fiának a birtokában találta, s megállapította, hogy „első szövegközlésükben (AM II.) kisebb pontatlanságok vannak.” A levelek további sorsáról nincs tudomásunk.

Erdélyi Nelly: I. AEI I. 295–296., 590. A névmutatóban – helytelenül – kétszer szerepel (Kornélia – Nelly).

Gyurka: Bölöni György.

Éppen most írtam Pályinak, hogy vége a munkatársi viszonyoknak. I. a 479., 483., 488., 507. sz. levelet.

Lázár: bibliai szegény ember, aki a gazdagok asztaláról lehulló morzsákkal tengette életét (Lukács 16: 19–21.).

479. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

Érmondszent, [1908.] febr. 29.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1958/23/9 – Postai zárt levelezőlap – 165 × 132 mm – Tintairás – Pr.: Biró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Érszentkirály [a többi olvashatatlan] – épb: Berlin, 1908. márc. 3.

M: Lengyel 365. – AEI I. 280.

Most telt le három havas felmondásom a B. N.-nál: Ady 1898 szeptemberétől közel tíz éven keresztül újságíró, szerkesztőségek munkatársa (Debreceni Reggeli Újság, Debreceni Hírlap, Debreczen, Szabadság /Nagyvárad/, Nagyváradai Napló, Budapesti Napló). Állandó újságírói munkája a felmondással megszűnik, bár külső munkatársként még dolgozik lapoknak. A BN-hoz, Pályihoz fűződő kapcsolatról I. a 478., 483., 487., 489., 507., 588., 591., 595. sz. levél jegyzetét.

480. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

Érmondszent, 1908. febr. 29.

K: Eredeti ismeretlen.

M: Tűz (Szeged) 1919. jan. 30. 2. évf. 4. sz. 4–5.; Új Élet 1922. dec. 20.; Tiszatáj 1949. márc. 65. (JGYÖM 9. 412 a jegyzet ezt a közlést nem említi!); Juhász Gyula: Örökség. Bp., 1958. 1. köt. 140.; Illia Mihály = Acta Univ. Szeged, Irod. II. 1959. 90.; Juhász Gyula 1883–1937. (Emlékkönyv) Bp., 1962. 138.; Péter László: Ady nálunk. Szeged, 1977. 105.; JGYÖM 9. Lev. I. 149. sz. 171.

Ady és Juhász febr. 27-én találkoztak Nagyváradon tanárok és újságírók új irodalmi társaság alapítását és folyóirat indítását tervező összejövetelén. Itt szólalkoztak össze az Arany Jánosról kerekedett vitában (I. a 478. sz. levél jegyzetét). E levélre Juhász Gyula kiengesztelődött válasza a 490. sz. vers és levél.

481. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. febr. 29.]

K: MTAKK – K 8/89. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 172 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Ady-könyv 58. – AEvl 187–188. – AEI I. 433–434.

A dátumot Belia a vers megjelenési idejéből következtette ki. *A Halál lovai* VÜ 1908. márc. 8. számában látott napvilágot.

Schöpflin Aladár (1872–1950) író, kritikus. A család szepességi cipster. Apja Nyitra megyében uradalmi gazdatiszt volt. Korai halála után az özvegy négy gyermekével Pozsonyba költözött. Schöpflin ott végezte a gimnáziumot, utána az evangélikus teológiát. Budapestre kerülve az egyetemen filozófiát hallgatott. 1898-tól a VÜ segédszerkesztője, 1902-től az irodalmi rovat vezetője, 1909-től a Franklín Társulat lektora. 1912. júl. 1-jétől a Ny főmunkatársa, 1937-től társszerkesztője. Adyt irodalmi pályája kezdetétől figyelemmel kíséri. A debreceni és a nagyváradai verskötetről is bizonyára ő írt rövid bírálatot a VÜ-ban. A további köteteket is ő ismertette. Személyes ismeretségbe az *Új versek* megjelenése után kerültek (AEÖV II. 253). 1907-től évente 4–5 Ady-verset (néhány prózai frászt, novellát) közölt a VÜ. (L. Schöpflin A.: Ady Endre a Vasárnapi Újságban. Tükör 1938. aug. VI. évf. 8. sz. 602–603.) „Később igaz barátság fejlődött köztünk.” (Ny 1923. II. 543.) Kapcsolatukra vonatkozóan I. még AEL I. 545–546. Levelezésük az itt közölt első levél után sem vált gyakorivá.

testvért látok Önben lényünk, környezetünk, életmódunk, származásunk minden különbözősége ellenére: Schöpflin közeledését Ady hasonlóképpen viszonzta, meleg barátság alakult ki közöttük. A költő bejáratos volt a családba is, sokszor és szívesen időzött náluk. Akárcsak Móriczknál, itt is keresztapaságot vállalt. Schöpflin rá jellemző visszafogottsággal nyilatkozik barátságukról emlékezésében: „A legkevésbé azok írták róla, akik legközelebb álltak hozzá az írók közül. Móricz Zsigmond, akit nagyon szeretett, alig írt róla valamit, legbensőbb hívei csak röstellekdedve szóltak róla. Magam is néhány apróságon kívül alig írtam róla úgynevezett intimitást. Életemtől kapott szép ajándéknak érzem, hogy Ady Endrét ismerhettem, baráti viszonyba kerülhettem vele, tanúja lehettem élete sok eseményének, hallhattam nézeteit emberekről és dolgokról.” (L. EmlAE III. 629.)

A Magyar Pimodant olvastam, érdekelt, – de hiszi azt mind, a mit itt mond? Én nem tudok benne egyebet látni líránál. Különösen abban, a mit a végén a saját bukásáról beszél. Mi az a bukás?: A vallomásos írás összegez: „Mint aki élete fordulójához érkezett, számot vet eddigi pályájával, és a mérleg ijesztően negatív” (Vezér 267.) A IX. részben azt panaszolja, hogy politikai fegyvertársai „faltörő kosnak” használták, elárulták, cserbenhagyták, magára maradt. Az utolsó (X.) részben a cselekvő élettől való dacos visszavonulás, hitevesztett leszámolás, búcsúzó halálhangulat uralkodik. Az utolsó fejezeteket Ady Érmindszinten írta. Leromlott egészségi állapota (súlyos álmatlanság, neuraszténia), anyagi helyzetének, elhelyezkedésének kilátástalansága magyarázza ezt a lelkiállapotot.

Qui vivra, verra.: aki megéri, meglátja.

Kaffka Margit: akkor már valószínűleg ismerték egymást, Ady már az *Új versek* megjelenése után jelezte, hogy Kaffka érti és érzi verseit. (L. AEL I. 282. sz. levelet és jegyzetét.)

Aztán furcsa emberek azok az Osváték; minduntalan izengetnek: Ady figyelmezteti Osvátot, hogy keressék fel Schöpflint (I. a márc. 6-i, 488. sz. levelet).

Ady Mariska: I. AEL I. 282. sz. levelet és jegyzetét.

A halál lovai: *A Halál lovai* a VÜ márc. 8-i számában jelent meg.

enfin: végre

482. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érindszent, 1908. febr. 29.?)

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/6 – Levélpapír – 4 f. (r-v) – 177 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

M: AEVI 185–186. – AEI I. 279–280.

Vasuti jegy: az újságírói szabadjegyről van szó. (L. a 487., 504. sz. levelet.)

Szilágyi Sándor újságíró. Lengyel Géza írja: „A Pályival bevonult munkatársak között szerepel Fényes Samu, Kassáról érkezett ügyvéd és író, azután egy Szilágyi Sándor nevű fiatalember, akinek szintén a Palágyiak egyik nővére volt a felesége.” (L. Lengyel 325.) Tehát nem Szilágyi Géza költő, újságíró (AEI I. 431.), és nem is Szilágyi Sándor tanár, a Horváth János és Kuncz Aladár baráti körébe tartozó volt Eötvös-kollégista (AEI I. 295–296.), hanem talán az az újságíró, akinek születési és halálozási évét Belia az AEI II. 373. lapon adja meg: 1883–1944. – L. még EmlAE IV. 583. és Új magyar irodalmi lexikon III. 1996.

A Görcsöni-dolog: Görcsöni Dénes (1878–1914) konzervatív újságíró, kritikus, az Alkotmány jan. 16-i számában támadó bírálatot ír a *Vér és arany*-ról – AEÖV III. 154–157.; A Katolikus Szemle folyóiratszámlejtében és az Alkotmány febr. 20-i számában ellenséges hangú írásai jelentek meg Adyról, a Ny-ról, *A magyar Pimodán*-ról.

elmentem Debrecenbe fölolvadni: 1. a 462., 466. sz. levelet. A visszaemlékezők szerint a felolvasásnak nem volt hatása tetszésnyilvánításban sem. Kovalovszky szerint Ady társasági sikere az irodalmi műsort követő vacsorán nyilvánulhatott meg (I. EmlAE II. 185., 676–677.).

Hartmann nevű tanár: Hartmann később Keményfi (Keményfy) János (1875–1943) tanár, irodalomtörténész, később az MTA lev. tagja. Jelen volt a holnaposok febr. 27-i összejövetelén.

két napos rokon-látogatás a belső Szilágyiságba: ez febr. 5. és febr. 25. közé eshetett, apai nagynénjét Ady Júliát Séra Lajosnét látogathatta meg Lompérton (ma Lompirt). Ebben a faluban nevelkedett apja, Ady Lőrinc, itt volt jegyző a költő nagyapja, Ady Dániel (I. EmlAE I. 59–64.).

Reinitzről keveset írtál: Reinitz Béla (1878–1943) ügyvéd, zeneszerző, Ady verseinek első megzenésítője, Bányai Elemérrel együtt Ady-rajongó, Három Holló-beli éjszakáinak társa. Emlékezését és Kovalovszky jegyzeteit I. EmlAE IV. 106–117.; kapcsolatuk alakulását I. az 1909. aug. 18. és dec. 1. közötti, 874., 915., 939., 941., 943., 957., 967., 974. sz. levelek jegyzetében. Megzenésítéseit I. Nikodémusz né Nagy Mária kottabibliográfiájában: Bibl. kieg. 321–361.

És a Három Hollóval mi van?: Ady kedvenc vendéglője volt az Andrassy út 24. sz. alatt. Ha Pesten volt, esténként itt volt található hűséges kíséző társaival: Révész Bélával, Bányai Elemérrel, Reinitz Bélával. Itt látogatták meg azok is, akik találkozni akartak vele. Az emlékezőekben már legendakör övezi a régen megszűnt helyet (I. Kovalovszky összeállítását és jegyzeteit az EmlAE IV. kötetében „Budapest éjszakája szói” címmel 9–162. l.; Bibl² és Bibl. kieg. tárgymutatója).

Szűtsről elképzelem, hogy új és új pacientura után kénytelen nézni: a gonoszkodó Szűts szeretett a gyanútlanok bizalmába férkőzve rossz tanácsokat adni. (L. AEL I. 338–339.)

Írni pedig hamarabb írj: Bányainak kevés levele maradt meg a címzettnél. E levél párját sem ismerjük.

483. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. márc. eleje]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1939/5/3 – Hajtott levélpapír hozzácsatolt, elcserélt borítékkal [Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 29.? – nővn. 1939/5/4] – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 173 × 109 mm – Pr.: vétel Langertől 1939.

M: AEvl 190. – Lengyel 326–327. – AEI I. 282.

a töltött káposzta és szalona[!] megérkezeti s jó volt-e?: l. a 474. sz. levelet.

A B. Naplóval teljesen nem szakítottam. Pályi olyan jó, holott tizedrésznnyit se tettem neki, mint Vészinek s úgy kér, hogy teljesen ne szakítsak: A BN-kapcsolat megszakításáról, a felmondási idő leteltéről l. a 478., 479., 487., 507. sz. levelet. Ady azért érzett hálát talán Pályi iránt, mert meghagyta nála az újságírói vasúti szabadjegyet (l. a 482. és 487. sz. levelet). Lengyel közli a levelet és gunyorosan, méltatlankodva megjegyzi: „Mi történt? Talán Pályi nyert a lóversenyen, s előleget küldött? S Vésziéknek tízszer annyit tett Ady? Szinte azt lehetne kiolvasni e mondatból, hogy ő volt Vészi mecénása ...” (Lengyel 327.). A szabadjegy igen fontos volt Adynak, sokáig nem tudott egy helyen maradni. Szabadjegy nélkül helyhez kötöttnak érezte magát. Pályi ragaszkodásának az a magyarázata, hogy a szabadjegyért viszont szolgálatot várt. De az sem volt neki közömbös, hogy Ady-írás jelenik-e meg a lapjában vagy nem. Ady neve és jelenléte a lapban értéket jelentett már akkor. A kapcsolat nem is szűnt meg: ritkulóan, de 1909. jan. 17-ig jelentek meg Ady-versek a BN-ban.

E hó közepe táján vagy után néhány napra mégis csak fölutazom Bpestre: márc. végén utazik fel a fővárosba. Nagyvárad felé tér vissza, ápr. 1–2-án tartózkodik ott.

484. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmondszent, 1908. márc. 3.]

K: PIM – A. 205/41 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás. A címzés fölött Móricz ceruzafírású datálása (l. erről Feljegyzések 77.): Érsztkirály 1908. III. 1. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1908. márc. 4.

M: Feljegyzések 261. – AEI I. 281.

Erőnek hiába írtam: ez az Osvátnak szóló levél nincs meg. Fenyőtől kapott 15 Ft-ot (l. a 488. sz. levelet). Adynak ebben az időben a Ny-tól kapott jövedelméről nincs adatunk. 1909 júniusában Fenyő 100 korona fixumot és írásonkénti honoráriumot ajánlott fel (feltehetően az addiginál többet), de hogy miben állapodtak meg és hogy mennyi volt a honorárium? Versenként 20–30 koronánál nem lehetett több. Balázs Béla naplójából tudjuk, hogy a Ny 1911-ben egy nyomtatott oldal prózáért öt koronát fizetett (l. Fráter 2. 29.).

485. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érmondszent, 1908. márc. 3.]

K: MTAKK – Ms 1243/11 – Postai levelezőlap – 90 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. márc. 3. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 625.

irdd[!] meg nekem Kozma Andor címét: Kozma Andor (1861–1933) költő, tisztviselő, akkor a Magyar Írók Segélyegylete főtitkára. A címet azért kérte Ady, mert segélyért akart folyamodni. „Kozma Andor mindig megértő és őszinte szívéllyességgel igyekezett Adynak ilyen kérését teljesíteni” – Kovalovszky: EmlAE V. 747. (l. AL 164., 235.; Scheiber Sándor: ItK 1961. 78–79.) Ady Kozmához írott levele nincs meg, Kozma válaszát l. márc. 13-án (496. sz.).

486. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. márc. 4.

K: MTAKK – K 7/78. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Magyar Hírlap szerkesztősége Budapest, 190... V., Báthory-utca 3. cégjelzéses hajtott levélpapírja – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 227 × 148 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI I. 430–431.

Grillnél már besetzt ez a széries, de talán sor kerül egyszer ujabb 20 kötetre: A Magyar Írók Aranykönyvtára sorozatról van szó, amelynek terveiről Kabos Ede értesíti (l. a 476. sz. levelet). Panaszos leveleiben Ady sérelmeit egyenként nem sorolja fel, de bánthatta, hogy barátai ebben az esetben sem godnoltak rá, nem tartották számon novellistaként, s nem vették figyelembe állástalanságát, pénztelenségét.

Ignotusnál nem maradtak meg az Ady-levelek.

487. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 5.]

K: MTAKK – K 18/1 – Ady gyűjtemény – Vegyes anyag – Levelezőlap – 90 × 141 mm – Fekete tintairás – Idegen kéz piros ceruzairásával: Ady – Pr.: vétel Horváthné Bányai Gratiánától 1951.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. márc. 5. – épb: Budapest, 1908. márc. 6.

M: AEI I. 282.

A vasúti szabadjegy ügyét l. a 482., 504. sz. levélben, valamint a 483. sz. levél jegyzetében.

488. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908.] márc. 6.

K: PIM – A. 208/45 – Postai levelezőlap – 141 × 91 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1908. márc. 8.

M: Feljegyzések 262. – AEI I. 283.

a Nyugat pompás: Ady a márc. 1-i számot dicséri.

A hosszú novella: Mihályi Rozália csókja c. novellája a Ny márc. 16-i számában jelent meg.

Schöpflint keressétek fel: Schöpflin panaszzkodott Adynak (l. a 481. sz. levelet), hogy a Ny szerkesztői nem kértek még tőle kéziratot.

Mi lesz a Vér és arany kritikájával: a Ny-ban febr. 1-én Ignotus A fekete zongora c. esz-széje jelent meg, a kötetről kritika nem látott napvilágot a lapban. Adyt ez sérthette.

489. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. márc. 6.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/10 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 172 × 110; 92 × 118 mm – Tintairás – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Érszentkirály, márc. 6. – épb: Berlin, márc. 9.

M: Lengyel 366. – AEI I. 285–286. (márc. 30.)

most kapom az Echo: l. a 453. sz. jegyzetet. A levél nincs meg.

Éppen úgy vagyok, mint te: Biró Lajos apósával, Vészi Józseffel együtt ment ki Berlinbe. Vészi ott megalapította a Jung Ungarn c. folyóiratot, s Biró feltehetően a szerkesztőségben dolgozott, de – úgy látszik – nem elégitette ki ez a munka. A családot nem ez a folyóirat tartotta el, erre utal Ady értesülése a 460. sz. levélben.

Pályi nem akar egészen lemondani rólam: l. a 483. sz. levelet.

Asszonyilag is a lehető legrosszabbul vagyok: Ady és Diósiné között már 1907 folyamán is több súlyos összecsapás volt. Az asszony jan. eleji elutazásakor sem állt helyre a harmónia: Ady hónapokig nem kapott levelet Párizsból. A 471., 497., 498., 503. sz. levelekből arról értesülünk (a válaszlevelek híján egyoldalúan), hogy a konfliktus elmélyül, a harag újabb és újabb tápot keres és talál.

Budapest nem fogok élni többé: a főváros iránti ellenszenvé vidéki újságírói éveiben megmutatkozott, s az ott lakás éveiben folytatódott. Asszonyai is próbálják rábeszélni, hogy hagyja ott Budapestet (s azzal együtt egészségromgáló életmódját) és költözzön (anyja kívánsága szerint) haza, ill. (Diósiné tanácsa szerint) Párizsba. Főváros-undorát most növeli magára hagyott, megélhetés nélküli, állástalan helyzete is.

Hát te nem tudod a Kiss József dolgát?: L. AEL I. 427., 429., 435. sz. jegyzetet.

Kosztolányival íratott a kötetemről s ráadásul a bírálóknak csak a lírizáló végét adta le: A mondatból arra lehet következtetni, hogy Kosztolányi Ady-ellenessége (vagy csak ellenszenvé) már akkor köztudott volt. A bírálóat A Hét 1907. dec. 29-i számában jelent meg (l. AEÖV III. 141–142.). Belia helyesen jegyzi meg: „Ady magától Kosztolányitól szerezhetette azt az értesülést, hogy Kiss József nem a teljes szöveget közölte” (l. AEL I. 439.).

Szeretnék, [...] élnéni Berlinbe: l. az 502. sz. levelet. Nem jutott ki Berlinbe, sem akkor, sem később.

mikor jöttök Varsányba: Dunavarsányban Vésziéknek birtokuk volt vidéki házzal, ez volt nyári tartózkodási helyük. Adyt és a BN munkatársait gyakran vendégül látták.

490. JUHÁSZ GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1908. márc. 7.]

K: MTAKK – K 9/34 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Tintával leöntött levelezőlapp – 90 × 139 mm – Fekete tintafírás – Idegen kéz fekete ceruzafírásával több értelmezhetetlen jel, piros ceruzával kettős kereszt – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1908. márc. 7. – épb: [olvashatatlan] 1908. márc. 8.

M: Ady-könyv 57. – ALné 263–264. – JGYÖM I. Versek I. 169., 433–434.

A verset, a kísérő sorokkal együtt levélnek tekintve, felvettük a levelek közé. *A magyar Pimodánt* a Ny 1908. jan. 1. és febr. 16. között megjelent 1–4. számában olvasta Juhász Gyula. Ezzel a lappal fejezi ki, hogy kiengesztelődött, nem tart haragot febr. 27-én Arany János értékelése miatt történt összekoccnásuk miatt. E lappal felel Ady febr. 29-i levelezőlapjára (l. 480. sz.), amelyben megköveti őt az eset miatt.

s'ilyous plait: kérem

491. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1908. márc. 9.

K: MTAKK – K 7/79. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (l. f.: v, 2. f.: r) – 157 × 115 mm – Tintafírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI I. 438.

Ady ápr. 1-jén már Budapestről jövet Nagyváradon volt, tehát lehet, hogy akkor nem találkozottak.

Olvastad a $\frac{XX}{100}$ -ban Hatvanynak rólad szóló himnuszát?: L. a 492. és az 501. sz. levelet.

492. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. márc. 10. körül]

K: MTAKK – K 14/35 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Levélpapír – 2 f. (r) – 177 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 93. – AEVI 193. – Lev. Hatvanyhoz 25. – Hatvany 1977. 489. – Hatvany lev. 41. – AEI I. 283–284.

az ön Huszadik Században írott cikkéből: Hatvany elismerő kritikája a *Vér és arany*-ról a folyóirat márciusi számában jelent meg (17. köt. 3. sz. 234–244. Címe: Egy olvasmány és egy megértés története – Ady Endre ellenségeinek ajánlva – I. AEÖV III. 169–175.).

E levéllel indul meg az Ady–Hatvany levelezés, amely számát tekintve az Ady–Léda levelek után a levelezés legnagyobb, irodalomtörténeti értékét tekintve egyik legfontosabb tömbje.

E levéllel kezdődik a kapcsolat, mely kisebb-nagyobb időbeli kihagyással Ady haláláig tart, de csak alig több, mint fél évig harmonikus. A barátság a duk-duk afférban nem gyógyuló sebet kap. Hatvany attól kezdve – későbbi magyarázata szerint (I. Hatvany 1977. 445., 452., 461., 716–718.) különválasztja magában a költőt és az embert. A hódolat csak az előbbinek jár ki, az utóbbi gyarlóságait, jellemhibáit az előbbi zsenialitására tekintettel elnézni lehet, de megbocsátani nem. Különösen súlyosan esik latba Hatvany előtt a hűtlenség, a barátság elárulása. Az elárult barát három esetet tart számon: A duk-duk affért (1908. nov.), az irodalompolitika vitát (1911–12) és a Rákosi vitát (1915).

A mindkét részről konfliktusokkal, megaláztatásokkal járó viszony megszüntetésére mindketten képtelenek voltak. Az összetartó erő nagyobb volt: Hatvany zseni-tisztelete, irodalomszeretete, az a szinte megszállott bűvölet, amit az Ady-vers tett rá, a költő részéről pedig az, hogy tehetsége kultuszára és az anyagi támogatásra nélkülözhetetlen szüksége volt.

Jellemző, hogy a feszültségeknek, a sérelmeknek csak Hatvany leveleiben és írásaiban van nyoma. Megbántottságának, megaláztatásainak Ady soha nem ad hangot, ellenkezőleg, a tisztelet, megbecsülés jeleként kora Széchenyijének nevezte Hatvanyt, versajánlásokkal ajánlódkozta meg, s leveleiben visszafogott, tartózkodó. Versben viszont Hatvanyhoz is teljes őszinteséggel, egyértelműen beszél, miként ezt a *Hunn, új legenda* példája is mutatja.

A levelezést Földessy Gyula rendezte sajtó alá önálló kötetben (I. AEL I. 277–278.). Hatvany rajongása Ady költészetére iránt egész életére kihatott, irodalmi munkásságát a Petőfi-és Ady-kultusznak szentelte.

(Hatvany választát e levélre I. 501. sz. alatt.)

493. ADY ENDRE – FÉNYES SAMUNAK

[Érmondszent, 1908. márc. 11.]

K: ismeretlen helyen.

M: Diogenes (Bécs) 1923. 25–26. sz. 25–26. (hasonmással) – Ady-könyv. Budapest, 1924. 16. – AEVI 191. – Élet és Irodalom 1960. jún. 24. 26. sz. 6. (hasonmással) – AEÖPM IX. 485. – AEI I. 283.

A levél datálatlan, ill. csak „szerda”-val keltezett; márc. 11., a színházi előadást (márc. 7.) követő szerda.

Fényes Samu (l. a 473. sz. jegyzetet) Ártatlanok címmel színdarabot írt, amelyet a Nemzeti Színház mutatott be. A bemutatón a Mária kongregáció és a keresztényszocialisták összecsaptak baloldali diákokkal és munkásokkal, s a további előadást botrányokozás ürügyével a hatóság betiltotta. A levél első közlésében Fényes emlékezést fűz a levél bemutatásához; ezt az Ady-könyv is közli. Az előadás körüli eseményeket és a darab tartalmi kivonatát Vezér Erzsébet írja le (AEÖPM IX. 485–486.) abban a jegyzetben, amelyet *Az „Ártatlanok”* (Dr. Fényes Samu színműve, mely most könyv alakban jelent meg) című Ady-cikkhez (AEÖPM IX. 206–208.) készített.

Özv. dr. Fényes Samuné az Élet és Irodalomban is leközi a levelet (a levél nyomtatott szövege hibás). A hozzá fűzött magyarázatból idézzük: „Férjem, dr. Fényes Samu, harcos, baloldali védőügyvéd volt. Az Áchim-perben ő képviselte a tragikus végű paraszvezér családját. [...] 1908-ban a Nemzeti Színház kitzúta férjem szocialista szemléletű, társadalombíró színművét, az Ártatlanokat. Híre terjedt, hogy a harcos publicista ebben a darabjában is a klerikalizmust leplezi le. A bemutatón az odavezényelt, elvakított kongregációs ifjak botrányt rendeztek, de a szocialista munkások kiverték őket.”

fölhorkan bennem a régi harci paripa: Ady harcos újságíró-éveire a NN-nál és a BN-nál, szokásos túlzással úgy tekint vissza mint régmúlt eseményekre vagy mindenesetre élete lezárt korszakára. A metafora többször előfordul Ady prózájában (a helyeket felsorolja Vezér Erzsébet: AEÖPM IX. 460.).

494. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érminsztent, 1908. márc. 11.]

K: MTAKK – Ms 1243/32 – Képes levelezőlap – Fiatal hölgy túll kalapban, mellkép – 88 × 137 mm – Fölül Ady írásával: Levelező Lap – A levelezőlap rektóján: ismeretlen kéz írásával: Bandi – Fekete tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. márc. 11. – épb: Budapest, 1908. márc. 12.

M: Nők Lapja 1954. dec. 16. 50. sz. 9. – ItK 1966. 626.

495. ANTAL SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

Nagyvárad, 1908. márc. 11.

K: OSZK – Levelestár, növn. MNM 1941/6. – Ady-hagyaték – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f. r-v; 2. f. r.) – 176 × 112; 92 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajos ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1908. márc. 11. – épb: Érszentkirály, 1908. márc. [olvashatatlan]

M: AEvl 191–192.

Antal Sándor (1882–1944) újságíró, költő, szobrász. Pályáját Nagyváradon kezdte. Ady rajongója, a Holnap-mozgalom egyik szervezője, az első kötet szerkesztője. Az ő műve a bevezetés is, s mind a hét költő versei elé írt portrét. A Holnap ügyeinek, a kiadvány (eredeti terv szerint folyóirat, majd antológia) megjelenítésének szervezését is ő vállalta, ő tárgyalta kiadóval, nyomdával és a szerzőkkel. Az előkészületek idején (vagy talán már 1908 előtt és 1912 után is?) többször találkozott, és hosszan beszélgetett Adyval. Erről ír Ady és Várad c. emlékezés-sorozatában (Magyar Újság /Pozsony/) 1937. máj. 16. és aug. 29. között tizenhat folytatásban vasárnaponként).

1908 végén Stockholmba költözött, de 1912-ben visszatért Váradra, s a NN-ban dolgozott. A Tanácsköztársaság bukása után Pozsonyban újságíróskodott A Nap, később A Reggel c. lapnál. L. Hegedűs Nándor emlékezését Kovalovszky kiegészítésével: EmlAE IV. 265–270., 293–296.; Vitályos László: Adalék A Holnap történetéhez. Magyar Könyvszemle 1994. 3. sz. 341–343.

Május elsejére, vagy még hamarabb felveheti a kívánt 400 korona előleget: Az előleg ügye nem volt ilyen sima, amint az Ady és Dénes Sándor levélváltásából kiderül (EmlAE IV. 273–276.). Ady Déneshez írt leveleit l. 542., 546., 547. sz. alatt.

Heine szaktárs azt mondja a Französische[!] Zustände valamelyik fejezetében: a megfogalmazás alapján a hivatkozott hely nem volt megtalálható.

Talán az idők jele, hogy egy kis kártyaszobába hozták el hódolatuk mirrháját a napkeleti és napnyugati tanárok: A Holnap mozgalom induló megbeszélésére utal itt Antal. Febr. 27-én az EMKE kávéház különszobájában az összegyűlteket között hét tanár volt, közülük öten irodalmat tanítottak (AM II. 86.).

megkövetelném azokat a Hatvani[!] Lajosokat, akik pimasz locsogással mernek a szép felé közeledni: Antal rosszindulatú megjegyzése Hatvanyinak a Huszadik Század márciusi számában megjelent kritikájára utal.

szinedrion: tanácsülés.

Antal visszaemlékezését sem Hegedűs Nándor, sem Kovalovszky nem ismerte. Néhány helyét idézzük. A bevezetőből: „A Vér és arany idejében voltunk legtöbbször együtt. Megtörtént, hogy egy bögdőhordozó vagy az éjszakai életnek más alantás tisztviselője keresett fel éjjel után szóbeli izenettel, hogy »Ady ur vár a bodegában«. Szelíd estéken kis társaságban sokat tündöttünk a magyar soron, még többet az Ady-soron.”

A bevezetőből idézett mondatok felhívják a figyelmet arra, hogy Antal hajlamos a torzításra, saját szerepének felnagyítására, állításait kritikával kell fogadni.

Juhász Gyula 1908. febr. elején került Nagyváradra. Vele Antal kapcsolata – állítása szerint – régi keletű: a budapesti egyetemen egyetemi hallgatóként Négyesy László óráin találkoztak először. „Váradon a Kis Pipában beszélgettünk először arról Juhász Gyulával, hogy most elegenden vagyunk, szervezeten kellene kiállni, szembeszállani Budapesttel. Tudtuk, hogy Ady velünk fog tartani, hiszen cikkeiben is sokszor kikelt a pesti klikk-uralom ellen. [...] alapítsunk egy új irodalmi társaságot, adjunk ki egy komoly folyóiratot.” Sonnenfeld Adolf nyomdász azonban azt tanácsolta Antalnak, hogy a folyóirat biztos bukással jár, adjanak ki inkább egy reprezentatív könyvet, egy Ilrai antológiát. Ernő Tamást és Dutka Ákost is bevonva a tanácskozásba, úgy állapodtak meg, hogy bevárják, míg Ady újra Váradra jön. Antalra bízták, hogy próbáljon pénzt szerezni az antológia kiadásához. Ő sikerrel tárgyalt ebben az ügyben, Dénes Sándor ügyvéd és Berkovits René orvos megígérték az „antológia nyomdai költségének előlegezését”. Az antológia költői körül vita volt. Juhász Gyula javaslatára bekerült Babits Mihály és Balázs Béla. A Babits által beküldött versek „igen meglepték a társaságot. Mecénásaink barátságosan tanácsolták, hogy hagyjuk ki Babitsot. Különösen egyik verse, a Feketeország dőbentette meg őket.” Végül Antal érvelésére bennhagyták Babitsot. „Egy csomó váradi versíró barátunk jelentkezett még, mind benne akart persze lenni az antológiában. Nehéz volt őket távoltartani. Kollányi Boldizsár hosszú irodalmi tanulmányát akarta az antológiában leközölni. Nem volt odavaló, – ezt is kikerültük.”

„Mikor Ady 1908 márciusában bejött Váradra, Dénes Sándor lakásában gyülekeztek össze. A házigazdán és Berkovits Renén kívül ott voltak az érdekelt költők, Nagy Mihály, Sarkadi Lajos. Miklós Jutka hiányzott. Ady alig vett részt a tanácskozásban, amely nem tartott sokáig, hiszen alaposan elő volt készítve minden. Dénes Sándor volt az előadó. Javaslatára elálltunk attól, hogy formálisan megalakítsuk az új irodalmi társaságot, de úgy határoztunk, hogy

az antológia mint a társaság kiadványa jelenik meg. A társaság neve körül volt hosszabb vita. Sarkadi Lajos vetette közbe, hogy az elnevezés dolgában holnap is határozhatunk, mire Ady, aki eddig fáradtan hallgatott, helyéről felemelkedve mondta: Legyen A Holnap! [...] Javaslatomra elhatároztuk, hogy az antológiát Vajda János emlékezetének ajánljuk. Engem biztak meg az antológia szerkesztésével, a versek kiválogatásával, az előző megírásával és hogy a szereplőket rövid bevezetésekben jellemezzem. A megbízást azzal a feltétellel fogadtam el, hogy senki, Ady se olvashatja el kéziratban, amit róla írok és az antológia formáját illetően is teljesen szabad kezet adnak. Megkaptam a plein pouvoirt, Ady megígérte, hogy hamarosan küld néhány új verset is. [...] Május elsején kész voltam a magam munkájával.”

Közbevetőleg: Antal emlékezete sok dolgot kihagyott. Ady részvételével két tanácskozás volt Nagyváradon: 1908. febr. 27-én és ápr. 1–2-án. Az első tanácskozáson tanárok is részt vettek, maga Antal is jelen volt. Ő csak a második összejövetelre emlékszik: l. a 478. és 509. sz. levél jegyzetét.

A kötetbe bekerült Ady-versekről Antal így ír: „Az antológiában Ady 39 költeménnyel szerepel. Az Új versekből nyolc, a Vér és aranyból 27 verset válogattam ki. Ady ígérete szerint idejében küldött négy új verset. Góg és Magóg fia – nyitja meg a kötet Ady-ciklusát, azután a négy új vers következik. [...] Kuriózumképpen jegyzem meg, hogy a négy, eddig meg nem jelent versért egyszázhusz koronát küldött Dénes Sándor Adynak.”

Antal ismerteti a kötet megjelenése körüli zavart. Sorai sok, eddig nem tudott vagy feledésbe merült tényre vetnek fényt:

„Aki figyelmesen lapozza át A Holnapot, észreveszi, hogy az Emőd Tamás–Miklós Jutka rész más papírra van nyomva. A kötet június végén már elkészült, nem akartuk nyáron kihozni. Még mindig nem olvashatta senki, amit róla írtam. Augusztusban, már mint stockholmi lakos, bajos levelet kaptam Dénes Sándortól. Emőd Tamás és Miklós Jutka elolvasták, amit róluk írtam, fel vannak háborodva, tiltakoznak ellene, hogy a róluk szóló bevezetéseimmel kerüljön forgalomba a könyv. A váradi lapokban támadások jelentek meg.” Ezután emlékezetből felidézi a két költőről írottakat. „Levélbeli tiltakozásom ellenére Dénes Sándor átírta szelldre Emőd Tamásról és Miklós Jutkáról szóló írásomat. A kész kötetet felbontották, a bűnös íveket kitépték, újra nyomták.”

Ezután Antal elégtétellel – saját szerepét eltúlozva – megállapítja az antológia sikerét és ír a miatta kitört háborúságról.

„A nagy vihar, melyből a messzeségben alig éreztem valamit, Adyt mindjárt kezdetben idegessé tette. Egy hónappal A Holnap megjelenése után, 1908. okt. 14-én, amikor a társaság hivatalosan megalakult Váradon, Ady már letagadja a forradalmat és meghátrál.” (Antal idézi Ady beszédét a társaság céljairól: „A Holnap nem akar éretlen falusi, vidékieskedő forradalom lenni, amolyan irodalmi Barbizon; nem akar vidéki tüntetés lenni a fővárosi irodalom ellen.” AEÖPM IX. 519.)

További idézet Antal emlékezéséből: „A kötetben új Ady-vers csak négy volt, nem merészebb vagy kihívóbb, mint a Vér és arany versei. Tehát nem e négy új vers váltotta ki az ellentábor könyörtelen támadó hangulatát – hanem az a körülmény, hogy Ady már egy szervezet élén áll. Az irodalmi stallumok birtokosai megijedtek, azt hitték, hogy A Holnap csak első lépés, utána egy harcos áradat következik, mely talán elsöpri őket.” Antal logikája szerint az ellentábor a vezért akarja elhódítani a híveitől. „Bűnbocsánatot ígérnek Adynak arra az esetre, ha elbocsátja hadseregét és maga fegyvertelenül, kíséret nélkül átvonul az ellentáborba.” Antal szerint ez történt meg *A duk-duk affér* Új Időkben való megjelenésével.

Antal leírja, hogy milyen lesújtó hatással volt rá a cikk. Nem vigasztalta Ady állítólagos levele sem: „Pár nap múlva néhány soros levelezőlapot kaptam Adytól. Szánja-bánja a dolgot, cikke nem rám vonatkozik. Ne haragudjak, értem meg.”

496. KOZMA ANDOR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1908. márc. 13.

K: MTAKK – K 7/138 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Kozma Andor levélpapírján: Budapest, V., Vigadó-tér 1., borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v) – 215 × 140; 115 × 147 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. márc. 13. – épb: nincs.

M: Ady-könyv 57. – AEI I. 432–433.

Ady 485. sz. levelében Kabos Edétől Kozma Andor címét azért kérte, hogy segélykérelmet küldhessen neki. Kozma a Magyar Írók Segélyegyletének főtitkára volt. A Segélyegyletet 1861-ben alapították gróf Károlyi István, báró Eötvös József, Deák Ferenc és mások, célja elöregedett, beteg írók, ill. özvegyeik, árváik segélyezése. Az alapítvány tőkéjét a Magyar Földhitelintézet kezelte. Az egylet első titkára Gyulai Pál volt, őt követte Vadnay Károly, majd Kozma Andor. – Ady Kozmához intézett levele ismeretlen.

a Magyar–Francziához semmi közöm: Ady bizonyára valamely kapott téves adat alapján rossz címet írt: Kozma nem a Francia–Magyar Általános Biztosító, hanem az Első Magyar Biztosító Társaság vezértitkára volt.

497. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. márc. 10–15. között]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390/11 – Levélpapír favorit paper vízjellel, lekerékített sarokkal – 6 f. (r-v) – 111 × 175 mm – 4, 5, 8, 9, 12 oldalszámozással – Tintairás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

M: RSle 99–101. – RAöl 352–354.

Révész keltezése: Érmindszent, 1908 elején.

A levelet a tartalom és a levélpapír alapján kelteztük.

Diósiné – úgy tűnik – hosszú (több, mint kéthónapi) hallgatás után végre írt Adynak. A levél azonban – e válaszból ítélve – békétlen, szemrehányó, ellenséges volt. Ennek oka az lehetett, hogy Ady is szüneteltette bizalmas poste restante szerelmes leveleit, s az asszonyban újra feltámadt a féltékenység Vészi Margit iránt. Megerősödött benne a gyanú, hogy Ady vele levelezik.

folyton emlékeztetnie kell engem arra, hogy szeszélyből kerültem bele az életébe? S hogy mikor már én voltam, még maga mindig és máshol is kísérletezett? Ady itt szerelmük kezdetének egy bántó, kínos eseményére emlékeztette az asszonyt (l. az AEL I. 53. sz. jegyzetét).

Csak milyen éjszakát szerzett akkor is, amikor Váradról visszaérkezett: Diósiné Nagyváradról, ahol 1907 júliusa óta tartózkodott, nov. végén Budapestre utazott, s itt töltött még egy hónapot. Brüll Berta írja visszaemlékezésében: „én 1908 elején mentem haza [Budapestről Nagyváradra], mert Margit beteg lett, úgyhogy Adél még Pestről lejött hozzánk egy napra.” (L. EmlAE III. 146.) Innen visszautazva történhetett az Ady által felrögtetett eset.

Budapestről írtam egy levelet: l. a 451. és 453. sz. leveleket.

Az 5 levelét megmutattam Molnárnak s ezt be kellett jelentenem: Molnár Ferencnek mutatta meg Vészi Margit levelét (l. a 453. sz. levelet). Ebből bonyodalom lett (l. az 510. sz. levelet).

a berlini Echot se küldtem be, [...] Pedig mindent beküldök magának: L. a 453. és 460. sz. levelet. Diósiné az Adyról gyűjtött írásokat, karikatúrákat stb. egy nagy – Ady-relikviák feliratú – kalapdobozba gyűjtötte (l. AEL I. 269–270.).

De már Dodó előtt is kifakadt, hogy én ismét Vésziékkel trafikálok: Diósinak ez a levele nem maradt meg. E megjegyzésből kiviláglik, hogy a szerelmesek a férjjelel bizalmasan is beszéltek egymásról, a férj közvetítő, sőt „besúgó” szerepet is vállalt.

498. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. márc. közepe körül]

K: OSZK – Fond 74/4/58 – Levélpapír favorit paper vízjellel, lekerekített sarokkal – 2 f. (r-v) – 174 × 111 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész Béla olvashatatlan rájegyzése, alul fordíts jel, az 1. f. v-n -2-, a 2. f. r-n -3- oldalszámozás; a szövegben Révész kijelölő zárójeli – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikától 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – növ. 1946/21/50 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: Magyarország 1936. nov. 11. 258. sz. 9–10. – RSle 71–72. – Adok 25. faksz. – RAöl 322–323., faksz.: 562–565. – AEvl 148. – AEI I. 210–211.

Révész dátum nélkül, Belia mindkét helyen (AEvl, AEI) [Budapest, 1906. máj. 4.] keltezéssel közli a levelet. Brüll Berta másolatán van ez a dátum. Máj. 4. valóban péntekre esik. Mégsem tudjuk elfogadni Brüll Berta dátumát, mert nem ismerjük az eredetét. Poste restante levélről lévén szó, ezeknek a borítékát Diósiné nem őrizte meg, Berta nem a fjb-t olvasta le. Tartalmi fogódzó nincs a levélben, mondanivalója „időtlen”. Jónéhány társával együtt ez a levél is „lebegő”, több helyre beilleszthető lenne. Annak alapján, hogy Ady 1908. február–márciusi érindszenti tartózkodása alatt írt ilyen levélpapíron, továbbá, mivel a levélíró egy előző félreérthető levélért kér bocsánatot, ezt a besorolást véltük alkalmasnak.

A levélben Ady az álmatlanságra panaszkodik. Már 1906 tavaszán találkozunk ezzel a levelekkel, de 1907 végén, 1908 elején válik krónikussá a baj. Talán ez is érvként szolgálhat a levél 1908 márciusi keltezése mellett.

499. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érindszent, 1908. márc. 15.]

K: magántulajdonban (?) – Az adatok Scheiber–Zsoldos közlése alapján: levélpapír borítékkal.

Dat.: fjb: Kolozsvár–Nagykároly, 1908. márc. 15. – épb: Nagyvár, 1908. márc. 16.

M: AM II. 144. (hiányos) – AEvl 197. – Scheiber–Zsoldos 2: PIM Évk. 1960–1961. – AEI II. 284.

Nagy Mihályról I. AEL I. 377. jegyzet.

A látogatás nem jött létre. Nagy Mihályon kívül Emőd Tamás, Juhász Gyula, Kollányi Boldizsár, Todor Manojlović vett volna részt a kiránduláson (I. AM II. 144.).

Az AM és az AEvl szövege hiányos. A dátum mindkettőn: 1908. ápr. 15.

Laszkyék: I. AEL I. 22. és 32. sz. jegyzet.

500. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – ELEK ARTÚRNAK

[Érindszent, 1908. márc. 15.]

K: OSZK – Fond 253/11/9 – Képeslap (festmény reprodukció: kislány) – 87 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fjb: Érszentkirály, 1908. [olvashatatlan] – épb: nincs.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz.

Révész 1908. évi látogatásának semmi nyoma emlékezéseiben. A RAE 56. szerint: „1916. március 15-én Ady Endre hívására, szülőinek izengetésére lementem Érmindszentre.” Az időpontot Révész tíz év múlva 1906. márc. 15-re változtatta (Atril 47.). E lapon a postabélyegzők elmosódottak, halványak, csak a 908 vehető ki biztosan.

501. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. márc. 15.]

K: MTAKK – K 7/3 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Conrad Uhl's Hotel Bristol, Berlin U. D. Linden 5. u 6. Bagollyal díszített, hajtott levélpapír borítékkal. A borítékon idegen kéz fekete ceruzairásával a 46-os szám és a dátum: 1908. márc. 15. – idegen kéz piros ceruzairásával: 08. III. 15. – 4 f. (r-v) – 175 × 122 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1908. márc. 15. – épb: [olvashatatlan]

M: Hatvany: Ady kk 93. – AEVI 193–194. – Lev. Hatvanyhoz 610. – Hatvany 1977. 489–490. – Hatvany lev. 41. – AEI I. 437–438.

Hatvany magyarázó jegyzete a levélhez (Hatvany: Ady kk 94.; teljesebben: Hatvany I. 535–536.; ua. 2. kiad.: 820.; Lev. Hatvanyhoz 610.; Hatvany lev. 435.): „A levélben említett megjelenendő könyvem: Die Wissenschaft des nicht Wissenswerten. – A levélben a Gyulai-tanítvány szólal meg bennem, akibe belerögződött a mester szigorú kritikai elve: a bíráló a legjobb barátja kedvéért se pajtáskodik, és ne lásson mást, mint magát a művet. Ezt az őszinte kritikus pózt, egy elmúlt nemzedék nemes hagyományát szegeztem Adynak, akinek közvetlen hozzám közeledését – ifjú fővel, nagy bohón – a bírálói méltóságon esett sérelemnek éreztem. – A levélben utalok arra is, hogy Ignotusnál találkoztunk: ez a találkozás 1908. jan. 9-én volt.”

Meg kell jegyezni, hogy az első találkozás (1906. ápr. 11.) alkalmával nem ébredt rokonszenv bennük egymás iránt, hiszen két évig nem keresték egymás társaságát. Ady még a második találkozóról is így nyilatkozik: „intelligens, de nem túl kellemes fráter” (I. a 447. sz. levelet).

Az első levélváltáshoz a gyűjtemény (Hatvany: Ady kk) Hű riport c. (1919-ben írt) előszavában (43–44.) is fűz Hatvany néhány mondatot: „Firenzében [?] kaptam levelét, melyben a mellette síkraszállást hosszan, elfogultan s mint kissé embermegvető szokása volt, édeskésen, sőt hízelgően köszönte meg. Tudom rosszul esett nekem. Akkor fogott el először Adyval szemben az a kis önvédekező érzés (minden barátja tapasztalta ezt), hogy némi mentorkodó álfőlényeskedéssel tanúsítsak ellenállást a lenyűgöző démon elől, ki íme, kiveti felém hálóját. Tudom, valami olyat írtam neki, hogy nincs mit köszönnie. Az írásom nem a személyének, hanem csupán verseinek szól.” Hatvany rosszul emlékszik. Ady levelét nem Firenzében, hanem Berlinben kapta, onnan írta a választ is.

502. BIRÓ LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. márc. 17. és 24. között]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75. – Írópapír – 1 f. (r) – 288 × 225 mm – Gépirat, tintás aláhúzással – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1942.

M: itt először.

Válasz a 489. sz. levélre.

Vágóék: Vágó József (1877–?): közgazdasági író, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara ügyvezető titkára.

Gyula: Vészi Gyula, Vészi József fia.

Itt van Ignotus és Hatvany Lajos is: l. a 491. és az 501. sz. levelet.

Az ördög: Molnár Ferenc színdarabja (1907) nagy siker volt, már Torinóban is bemutaták (l. a 453. sz. levelet).

503. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉK

[Érindszent, 1908. márc. 20.]

K: OSZK – Fond 74/4/65 – Hajtott levélpapír – 2 f. (r) – 177 × 113 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan ceruzás rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növ. 1946/21/23 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: RSle 187. – RAol 450. – AEI I. 284–285.

A poste restante levélen Belia keltezését (márc.) 20-val egészítettük ki a tartalom és a „péntek” megjelölés nyomán. E levélből tudjuk, hogy 23-án, hétfőn utazhatott Érindszentről Budapestre Ady. A 497., 498. sz. leveleire várt választ.

504. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érindszent, 1908. márc. 20.]

K: OSZK – Levelestár, növ. 1949/1/2 – Postai levelezőlapp – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. márc. 20. – épb: nincs.

M: itt először.

a jegy végre (már napok óta) megvan: A vasúti szabadjegyről van szó (l. a 482., 487. sz. levelet).

505. ÁCHIM ANDRÁS – ADY ENDRÉNEK

Békéscsaba, 1908. márc. 23.

K: MTAKK – K 5/136. – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 2. f. jobb sarkából egy 55 × 23 mm-es darab kivágva – a kivágás miatt csonka a Magyarországi Parasztpárt bélyegzője – 174 × 133; 94 × 140 mm – Tintaírás – A borítékon idegen kéz fekete ceruzafarásával: Achim András – piros ceruzával a dátum: 08. III. 24. – kék tintával egy bekeretezett szám: 71 – A boríték verzóján A Magyarországi Parasztpárt Vezetősége feliratú bélyegző – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Békéscsaba, 1908. márc. 24. – épb: Érszentkirály, 1908. márc. – Budapest [olvashatatlan]

M: Ady-könyv 57. – AEvl 194–195.

Achim L(iker) András (1871–1911) békéscsabai gazdálkodó, a szegényparasztság érdekeinek védelmén, szervezkedésén, képviselőtén fáradó politikus. Országgyűlési képviselővé választották (1905-ben és 1906-ban), de mandátumát osztályellenes izgatás címén megsemmisítették, s pert indítottak ellene. A tárgyalás 1908. márc. 16-án volt a váradi törvényszéken, a vádlottat Várady Zsigmond, Ady barátja védte, sikeresen. A felmentés után Ady is üdvözlétet küldte Achimnak. Erre válasz ez a levél. Ismeretségük régebbi keletű, talán 1905-ben találkoztak először. Ady nagyra becsülte a parasztpolitikust, sok cikkében foglalkozik vele. Kovalov-

szky szerint két versét is sugallhatta: *Fölszállott a páva és Dózsa György lakomáján.* (Ő veszi számba az Ady–Áchim kapcsolatra vonatkozó irodalmat és annak utalásait: EmlAE IV. 291.) Király István lehetségesnek tartja, hogy a Dózsa-verset Ady a politikus e „levélének hatása alatt, annak kérésére mintegy válaszként” írta (Király II. 601.). Áchim szerkesztője és kiadója volt a Békéscsabán megjelenő Paraszt Újságnak. Pártjának elnevezése többször is változott, míg végül is Magyarországi Parasztpárt néven működött. 1910-ben e párt programjával ismét parlamenti képviselővé választották Áchimot, aki igen aktív szerepet vállalt a szegény- és kisparaszti rétegek országos szakmai és politikai szervezkedéseiben. Közben éles és kíméletlen sajtópolemikát folytatott a régi megyei urakkal, köztük külön is Zsilinszky Endrével. Az ő fiai – Endre és Gábor – többször megfenyegették, míg egy dulakodás során két pisztolylövéssel halálosan megsebesítették. Emléke a legendás parasztvezér alakjává nőtt.

A kapcsolatból valószínűleg többszörös levélváltás született, a levelek azonban elvesztek, ill. nem kerültek elő.

Pta. gerendás: Pusztagerendás tanyaközpont jellegű település Békéscsaba nyugati külterületén, már-már közelebb Orosházához, mint a megyeszékhelyhez. Nagy tanyája volt itt Áchimnak, innen irányította családi gazdálkodását. Később Gerendás néven önálló falu lett.

506. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. márc. 27.]

K: magántulajdonban; Szállási Árpád (Esztergom, Monte Verdi u.) tulajdonában. – Pr.: Megvásárolta az 1973. évi könyvaukción – Xerox-másolat az OSZK Kézirattárában – Levelestár, V. 219/131/1973. – Képeslap – 88 × 139 mm – A képes oldalon fiatal nő virággal – Tintaírás. A címdalon az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. márc. 27. – épb: nincs.

M: AEI I. 285.

507. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. márc. vége]

K: OSZK – Fond 74/4/68 – BN cégjelzéses levélpapír, fett, verzálbetűs teljes felirat ponttal, kétszeres aláhúzással, alatta jobbra dátum kezdet, ezalatt: V., Honvéd-utca 10. – 1 f. (r-v) – 273 × 215 mm – Tintaírás – A r alján oldalszámolás: –1–; a v alján Révész olvashatatlán rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikől 1966.

M: RSle 167–168. – RA01 429. – AEVI 196. – AEI I. 291.

A levélpapír és a tartalom a keltezés alapja. Érmindszentről nem írt Ady ilyen levélpapíron. A megállapodás Pályival pesti útja alkalmával, márc. végén jöhetett létre.

A kultuszminisztérium ad kétezer korona utazási ösztöndíjat: sem a levelezésben, sem az Ady-irodalomban nincs említés erről az ösztöndíjról. Lehet, hogy egy nem teljesült ígélet volt? A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1906–1910-ig Apponyi Albert volt.

A lapnak rendes munkatársa maradok: a Pályi Ede szerkesztette BN-nál Ady nem érezte jól magát, de léte bizonytalan is volt ott. Időnként felmondtak egymásnak, de azután mégis, változatlanul fennmaradt a kapcsolat (I. Lengyel 366.; illetve a 479., 483., 489. sz. levelet). Utolsó cikke a BN-ban 1909. szept. 5-én, utolsó verse 1909. jún. 22-én, utolsó novellája 1908. dec. 29-én jelent meg. Meddig tartott a „rendes munkatársi” kapcsolat? Erre nincs adat.

Rajtuk kívül még egy lapnak írok négy tárcát: Párizsból jobbra Az Újságnak és a Népszavának küldi a cikkeit. A megállapodás, ill. közlési ígéret talán Az Újságtól származott. A kapcsolat nem volt tartós.

508. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Budapest, 1908. márc. 24. és 31. között]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1936/86/21 – 2 f. (r-v) – 1 f.: vízjeles BN levélpapír, cégfelirat a bal felső sarokban: Budapesti Napló szerkesztősége Budapest, V., Honvéd-utca 10. – 284 × 221 mm – 2. f.: sima írópapír – 166 × 261 mm – Tintairás – Az oldalak 1–3-ig számozva – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1936.

M: RAÉL 215–217., faksz. részlet: 117., 249. – RAöL 171–173. – AEVI 230–231. – AEI I. 328–329.

A levelet Révész keltezés nélkül, Belia 1908. dec.? (AEVI), ill. Érmindszent, 1908. dec. keltezéssel közli.

Két bizonytalan fogadó ad némi támpontot a keltezéshez: a levélpapír és a tartalom. Ezt a BN levélpapír típust Ady többnyire Diósinének írt 1905-ös leveleihez használta. De nem lehetetlen, hogy a régi céges levélpapírból megmaradt még valamennyi 1908 elejére. Márc. végén Ady Budapesten van, bejár a laphoz és dolgozik a BN szerkesztőségben. 25. és 31. között minden nap van cikke, néha kettő-három is. Márc. 26-án és 29-én vezércikket ír a lapban. A levelet tehát a szerkesztőségben írta.

Mikor kapta Bertától e levél párvját? Semmiképpen sem 1908 decemberében, akkor a nővérek (Margit kivételével) Párizsban voltak. Feltehetően még Érmindszentről való elutazása előtt érkezhettek Nagyváradról, de Ady csak Pesten válaszolt rá. Ki pletykálhatott Diósiné leveleiről? Megint csak feltételezés: Juhász Gyula tudni véli, hogy Kollányi „Ady szerelmi ügyeinek is benső titkos tanácsosa volt” (AM I. 62.).

Döntő érv amellet, hogy a levél 1908 tavaszi keletű: Diósiné és férje, valamint Brüll Berta Adyhoz írt korábbi leveleinek megsemmisítése (visszaküldése?) e levélhez kapcsolható. Ekkor adta vissza vagy semmisítette meg Ady a neki írt leveleket.

509. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Nagyvárad, 1908. ápr. 2.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/1 – Hajtott levélpapír borlitékkel – 2 f. (r) – 148 × 113; 115 × 78 mm – Tintairás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Brassó–Budapest, 1908. ápr. 2. – épb: Párizs, 1908. ápr. 5.

M: RAÉL 321. – RAöL 244. – AEVI 195. – AEI I. 286.

egy két napra benéztem Nagyváradra: Márc. 31-én vagy ápr. 1-én érkezett Budapestről. Részt vett a holnaposok összejevetelén, ahol a társaság megalakulásáról, nevééről és tervezett kiadványáról tanácskoztak (Dénes Sándor ügyvéd, más emlékező szerint Sarkadi Lajos kereskedelmi és iparkamarai titkár lakásán), I. EmlAE IV. 191.

Ápr. 2-án beharangozó cikket ír a Magyar Művészek ápr. 5-én nyíló festmény-kiállítására (*Egy gyöngye kürtiszó:* Sz 1908. ápr. 3. – AEÖPM IX. 205–206.). Ápr. 5-én a tárlat megnyitásán már nem vesz részt.

Budapesttel végleg szakítottam: A csalódott, ellenséges megjegyzés talán annak a kudarcnak szólt, hogy nem talált elhelyezkedési lehetőséget. Élete kedvezőtlen fordulatát (I. a 460. sz.

levél jegyzetét) a fővárossal köti össze, azért is fogadja szívesen a váradiak ajánlkozását (I. Bölöni 142., Király I. 595.).

Gyurka: Bölöni György.

510. ADY ENDRE – VÉSZI MARGITNAK

Érindszent, 1908. ápr. 5.

K: elveszett.

M: Irod. Múz. 1. 98–99. – Lengyel 291–292. – AEI I. 287.

Vézi Margit 1907 végén elhagyta férjét és kislányával Párizsba költözött. Levelezése Adyval folytatódott (I. a 451., 453., 459. sz. levelet). Molnár Ferenc tudott erről és zaklatta Adyt, hogy mondjon híreket, mutassa meg felesége leveleit. Ady engedett a könyörgésnek.

Én az én indiszkréciómat Magának bejelentettem: I. a 453. sz. levelet. Vézi Margit megjegyzése a levélhez: „A pletyka miatt frott haragos levele igazi »Ady-megmarás«, ahogyan ő az ilyesmit nevezte – fájdalmat akart okozni és ez sikerült neki. De később belátta, hogy bántott és hogy igaztalanul bántott és egészen meghatóan kért bocsánatot. Ez a levelém elvesztett a többivel, sokkal együtt.” (L. Irod. Múz. 1. 92.) Lengyel könyvében Vézi Margitnak még egy megjegyzése olvasható: „Hogy ki pletykázta meg Párizsból Érindszentre, hogy panaszkodtam Adyra, azt soha nem tudtam meg.” (Lengyel 292.)

Vézi Margit kocsmabeli panaszkodása Adyról Diósiné fülébe jutott. Ő írta meg Adynak, bizonyára súlyos szemrehányás kíséretében. Ez a levél várta Adyt Nagyváradról hazatérében. Azonnal írt Vézi Margitnak, és ezzel feltételezésem szerint be is fejeződött a levelezésük (I. az 511. sz. levelet). Kapcsolatuk megszakadt. Ezt bizonyítja, hogy Vézi Margit egyetlen 1908 után írt levele sem őrződött meg Adynál. Hogy évekig válasz nélkül küldte volna a leveleit, nem vall Adyra. 1915 márciusában írt levelében „tartozás”-ként számol be Vézi Margitnak eltelt éveiről. Tehát közben nem leveleztek.

511. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. ápr. 5.]

K: OSZK – Fond 74/4/64 – Millennium paper vízjelű hajtott levélpapír – 2 f. (I. f.: r-v) – 177 × 112 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 186–187. – RAol 449. – AEI I. 287–288.

A keltezés alapja az előző levél és annak tartalma.

Húsvét után: abban az évben húsvét ápr. 19–20-ra esett. A harmadik párizsi útra máj. 23-án indult Ady.

512. DIENES LÁSZLÓ, DIENES PÁL, DIENES VALÉRIA ÉS PIKLER GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest,] 1908. IV. 5.

K: MTAKK – K 6/51 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesládája – 1 f. (v) – 290 × 230 mm – Tintaírás – A verzón idegen kéz ceruzairásával: Dienes V., kék tintával: 60 – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Hegedűs: AEnn 318.

Dienes László (1889–1953) író, könyvtárigazgató, a Galilei Kör tagja, a KMP egyik alapító tagja, 1919-ben népbiztos. Kolozsvári emigrációjában Gaál Gáborral együtt a Korunk folyóirat alapítója.

Dienes Pál (1882–1952) matematikus, Dienes László testvére, a Galilei Kör tagja, 1919 óta Angliában élt.

Dienes Pálné, Geiger Valéria (1879–1979) filozófus, táncteoretikus, Dienes Pál első felesége. (Emlékezését I. Irod. Múz. 1. 38–50.)

Pikler Gyula (1864–1937) jogtudós, szociológus, budapesti egyetemi tanár, a Társadalomtudományi Társaság egyik alapítója. 1919-ben így emlékezett vissza a levél megrásának körülményeire: „A »Huszadik Század« szerkesztősége a következő kérdéssel keresett fel: Ady Endre nagyváradi barátai úgy emlékeznek, hogy a nagy költő pályája elején egy hozzáírt levelemet mutatta meg nekik, amelyben költészetét elragadtatással üdvözlöm és amely neki nagyon jól esett. Más kortársaink kétségbe vonják az emlékezésnek a helyességét, mert úgy tudják, hogy én is azok közé tartozom, akik csak későn jöttek rá Ady költészetének ízére. Mondjam meg: mi az igaz.

Szívesen teszek eleget ennek a felszólításnak. A nagyváradiak jól emlékeznek. Emlékeztük csak kiegészítésre szorul: a levelet ti. nem én egyedül intéztem Adyhoz, hanem intéztük azt együtt hárman, Dienes Pál, Dienes Valéria és én. Magam indítványoztam, Dienes asszony megírta, aláírtuk mind a hárman[!]. Történt pedig ez röviddel az *Új Versek* vagy a *Vér és arany* megjelenése után, amikor is egy napon Dienesékkel együtt olvastuk e kötetet vagy köteteket, jobban mondva Dienesné felolvasta. A felolvasás befejeztével nagy gyönyörűségünkben küldtük el a levelet.” (L. Arcok és harcok Ady körül 131.)

513. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908. ápr. 6.]

K: MTAKK – K 14/36 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Megtört képeslap – Kislány madárral, virággal – Idegen kéz kék ceruzaférfájával: 285 – 89 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 6.

M: Hatvany: Ady kk 95. – AEI I. 288. – Hatvany 1977. 490. – Hatvany lev. 42.

köszöntöm Önt hálával és szeretettel: március utolsó hetét Ady a fővárosban töltötte, de Hatvany Berlinben volt, nem találkozhattak. A hálálkodás talán Hatvany írásának szövege, melyet már 492. sz. levelében is megköszönt, de lehet, hogy Fenyő közvetítésével pénzt kért és kapott.

Talán Párisban találkozni fogunk: nem találkoztak, más-más időben voltak a francia fővárosban.

514. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érminsztent, 1908. ápr. 7.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/3 – Postai levelezőlap – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 7. – épb: Budapest, [olvashatatlan]

M: itt először.

első Ady-könyv: a *Versek* (Debrecen, 1899). Ady első két verseskötetét nem tartotta

szervesen költészetéhez tartozónak, titkolta, csak legjobb barátainak mutatta meg őket, mintha ezek a versek szégyellni való, ifjúkori próbálkozások lettek volna.

Mikes Lajos (1872–1930) író, újságíró, a PN, MN, Az Est munkatársa, később az Athenaeum lektora. (Révész Béla, Bölöni György, Reinitz Béla, Bányai Kornél, Kunfi Zsigmond) a Három Holló és a Meteor törzsvendégeként. Ady velük érezte igazán jól magát. Mikes nem volt Ady kritikátlan híve. A radikális ellenzékhez tartozott ugyan, de nemzeti érzelmű, kuruc szellemű ellenállás vallójaként. Bírálta Ady tépetségét, sebzettlelkűségét. A B. Újs. Egyes. Alm.-ba írt cikke után kerültek közelebb egymáshoz. 1909. nov. 7-én együtt utaztak Kaposvárra felolvasást tartani (l. a 943. sz. jegyzetet). Ady és Mikes nem lettek bizalmas barátok, levelezésük szám szerint jelentéktelen. Mikes öt Ady-levelet őrzött meg, ezek Móríc Zsigmondhoz kerültek és 1944/45-ben megsemmisültek. (L. Dersi Tamás: A rejtélyes doktor. Bp., 1965. 254–276.; Király I. 597–599.; Kovalovszky: EmlAE IV. 553–557.)

515. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. ápr. 7.]

K: PIM – A. 205/39 – Postai levelezőlap – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintaírás – Címdoldalon Móríc Zsigmond dátuma (l. erről Feljegyzések 77.) Érsz király 1908. IV. 8. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 8. – épb: Budapest, 1908. ápr. 9.

M: Feljegyzések 262. – AEI I. 288.

Fenyő Miksa első felesége Schöffner Aurélia (Rella) (?–1933). Ady személyesen ismerte, többször volt otthonukban.

Cikk és versek idejében mennek. Nem tudjuk milyen cikket küldött akkor Ady, és hogy küldött-e egyáltalán. A Ny-nak csak a júl. 1-i számában találunk Ady-prózát: *A föld meg a város* (Dutka Ákos verses könyve) AEÖPM IX. 235. A Ny ápr. 16-i számában *A lelkeddel hálni és a Nekünk Mohács kell* c. versek jelentek meg (az utóbbi *Ha van Isten* címmel).

516. MOLNÁR FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908.] ápr. 7.

K: MTAKK – K 8/10 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Pesti Napló szerkesztője cégjelzéses hajtott levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: EmlAE III. 381.

Kellemesen lepett meg, hogy írtál: ez a levél nincs meg.

A levélben említett urnak örömmel írok: lehet, hogy Ady arra kérte Molnárt: támogassa az ő elhelyezkedését valamely lapnál (l. a 611. sz., 1908. nov. 6-i levelet).

köszönöm a közbenjárásodat: Nem tudjuk pontosan milyen közbenjárásról van szó, bizonyára feleségével, Vészi Margittal kapcsolatos a dolog. Ez a 453. és az 510. sz. (ápr. 5-i keletű) levélben és jegyzetben található.

Turin után: az Ördög c. Molnár-darab torinói bemutatójára utal (1908. jan. 11.). A berlini bemutató márciusban volt (l. az 502. sz. levelet). A külföldi bemutatók sora a világsikert jelzi, a hazai hajszaról nem tudunk.

te mindig erősnék csúfoltál: Kapcsolatukra a csúfolódás, gúnyolódás volt jellemző, nem szerették egymást (l. EmlAE III. 379–382., Irod. Múz. I. 84–90.).

517. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmondszent, 1908. ápr. 8.]

K: ismeretlen – Az adatok a közlésből – Postai levelezőlap – Özv. Nagy Mihályné engedte át közlésre.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 8. – épb: Nagyvárad, 1908. ápr. 9.

M: AM II. 144. – Scheiber-Zsoldos 2: PIM Évk. 1960–61. 113. – AEI I. 288.

Nagy Mihály (róla I. AEL I. 377. sz. jegyzetét) emlékezésében ezt írja (AM II. 144.): „Említette volt, amikor utoljára Váradon járt, hogy atyja, Ady Lőrinc bátyánk, keményen követeli tőle a már régen beigért debreceni pipát. Én azután lelkére beszéltem megboldogult jó apámnak, aki akkor még virágjában volt, és arany kedélyén, fatalista filozófusságán felül arról volt nevezetes ember, hogy a városban a legfőbb pipaszakértő. Kiválasztotta hát a városban található legékesebb tatár süvegű debreceni pipát, s elküldtük Ady Lőrinc tekintetes úrnak Ady Endre úr címére, Érmondszentre.”

518. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmondszent, 1908. ápr. 8.]

K: MTAKK – K 18/2 – Ady gyűjtemény – Vegyes anyag – Színes képes levelezőlap – 90 × 141 mm – Fekete tintafírás. Szöveg a képes oldalon – Felirata: Abside de Notre-Dame – A Notre-Dame és a Szajna – Idegen kéz kék ceruzafírásával a címzésben a Bányai Elemér név aláhúzva – Az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta és fölé írta: Levelező Lap – Pr.: vétel Horváthné Bányai Gratiánától 1951.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 8. – épb: nincs.

M: itt először.

519. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmondszent, 1908. ápr. 9.?)

K: MTAKK – Ms 1243/44 – Képeslap – Fiatal arató lány – 87 × 137 mm – Fekete tintafírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. [olvashatatlan] – épb: Budapest, [olvashatatlan] ápr. 10.

M: itt először.

520. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. ápr. 10.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/12 – Postai levelezőlap – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintafírás – A címloldalon ismeretlen írással: 1908. augusztus 4 – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Érszentkirály [olvashatatlan] – épb: Berlin, 1908. ápr. 13.

M: itt először.

néhány napig Budapesten és Nagyváradon voltam: Sem budapesti elhelyezkedési próbálkozásairól, sem a nagyváradi irodalmi szervezkedésről nem számol be senkinek. Márc. 23. és 31. között volt a fővárosban, ápr. elején Váradon.

521. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érminsztent, 1908. ápr. 14.]

K: PIM – A. 205/38 – Postai levelezőlap – 1 f. – 140 × 90 mm – Tintairás – A címdoldalon Móricz Zsigmond dátuma (l. erről Feljegyzések 77.): 1908. IV. 15. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 14. – épb: Budapest, 1908. ápr. 15.

M: Feljegyzések 262. – AEI I. 289.

A Ny ebben az időben havonta kétszer jelent meg 1-én és 16-án. Ady ápr. 7-én már jelezte Fenyőnek, hogy cikket és verseket küld az ápr. 16-i számba. A küldeménynek legkésőbb 12-re meg kellett érkeznie a szerkesztőségbe. Gyakran megtörtént, hogy a szám kézírata Ady-versek nélkül érkezett a nyomdába, de a helyet kihagyták részükre, s Ady vers-kézírata a nyomdába futott be az utolsó pillanatban. *A csak két vers* azt jelenti, hogy a cikk nem készült el. L. az 515. sz. levelet és jegyzetét.

Dutka könyvéről: l. az 515. sz., ápr. 7-i levél jegyzetét.

522. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

[Érminsztent, 1908. ápr. 14.]

K: magántulajdonban; Szállási Árpád (Esztergom, Monte Verdi u.) tulajdonában – Pr.: megvásárolta az 1973. évi Antikvár könyvaukción – Xerox-másolat az OSZK Kézirattárában – Levelestár – V. 219/131/1973 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintairás.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. [hó, nap olvashatatlan] – épb: Nagyvárad, 1908. ápr. 16.

M: Népszava 1975. jún. 22. – Jelenkor 1977. 7. sz. – JGYÓM IX. Lev. I. 156. sz. 176. – AEI I. 289.

Juhász Gyula – akkor a váradi premontrei gimnázium tanára és a Sz munkatársa – a lap ápr. 5. számában jelentette meg az Adynak ajánlott A Tábor hegyén c. versét. Ezt a lapszámot küldte el Érminsztentre.

keserves visszaemlékezések: arra a febr. 27-én, a holnaposok megbeszélésén történt öszszetűzésre utal Ady, amely Arany János értékelése körül robbant ki közte és a váradi tanárok között. Juhász Gyula ott megbántódott. L. a 478. sz. levél jegyzetét és a 480. sz. levelet.

523. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1908. ápr. közepe]

K: OSZK – Fond 74/4/79 – Millennium paper vízjelű hajtott levélpapír – 2 f. (r) – 176 × 114 mm – Tintairás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár 1946/21/49 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: RSle 185. – Adok 17. (faksz.) – RA01 447. – AEVI 228. (1908. dec. eleje?) – AEI I. 330. (Érminsztent, 1908. dec.).

Belia keltezése elfogadhatatlan. Adél és Berta 1908 novemberében Párizsba utaztak, Adynak tehát Nagyváradon már semmi keresnivalója nem lehetett, senki sem volt már ott. (Brüll Margit Érminsztenten volt.) A poste restante levél dacos, indulatos hangja beleillik az 1908. tavaszi levelek sorába. A levélpapír vízjele is bizonyítja a kronológiai meghatározás helyességét.

Nagyváradra azért mentem: váradi úti céljáról I. a 503. és 509. sz. levelet és jegyzetet.
Ápr. 5-i levelére (I. 511. sz.) Ady ingerült, bántó levelet kaphatott. Ilyen az ő levelének hangja is.

524. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érminsztent, 1908. ápr. 16.]

K: MTAKK – Ms 1243/7 – Színes képeslap – 87 × 136 mm – Hölgy gyümölcskosárral és egy udvarló férfival – Tintaírás – Idegen kéz ceruzairásával: 1908. ápr. – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 16. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 626.

Nem jöhetsz el husvétra?: Kabos nem volt akkor Érminsztenten.

E levelet követően kötetet is dedikált Kabosnak.

Ady érminsztenti magányából bizalmas barátainak első két verseskötetének megmaradt példányaiból küldött (I. a Bányai Elemérnek és Mikes Lajosnak adott kötetről az 514., 526. sz. levelet).

Kabos Ede is ekkor kapott a *Versek*-ből a következő ajánlással:

Kabos Edének bizalommal ez ifjúkori bűnököt. Bár ne írnék ma se más, mint amiket itt írtam. Sajnos – s ebben Kabos Edének nagy része van – másként történt. Vagy így kellett történnie? Fiúi szeretettel öleli Kabos Edét

Ady Endre

1908. ápr. 29.

525. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érminsztent, 1908. ápr. 16.]

K: OSZK – Fond 74/4a/6 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 174 × 110; 94 × 118 mm – Tintaírás – A borítékon Révész olvashatatlan rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 16. – épb: Párizs, 1908. ápr. 19.

M: RSle 193–194. – RAö1 455–456. – AEI I. 290.

sokan látogatnak: csak a nagyváradai holnaposok látogatási szándékáról tudunk. Nagy Mihállyal vált erről levelet (I. 499. sz.), s ápr. 8-án sürgetést küld. Lehet, hogy mégis létrejött a váradiai kirándulása? Nagy Mihály azt írja emlékezésében, hogy kiutazásuk elmaradt (I. AM II. 144.).

Mlle. Perraud: I. AEL I. 402. sz. jegyzet.

Fischer József: I. AEL I. 245. sz. jegyzet.

526. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK ÉS SZÜTS DEZSÓNEK

[Érminsztent, 1908. ápr. 16.]

K: MTAKK – K 18/3 – Ady gyűjtemény – Vegyes anyag – Félbe hajtott, megtört levelezőlap – 90 × 141 mm – Fekete tintaírás – Pr.: vétel Horváthné Bányai Gratiánától 1951.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 16. – épb: Budapest, 1908. ápr. 17.

M: AEI I. 290.

Dezsőnek már elment a régen reklamált csomag: Belia azt gondolja, hogy az a csomag is Ady-könyv volt. Ez nem valószínű, inkább enni-innivaló lehetett a küldemény. Szüts rossz anyagi körülmények között élt, állandó munkája nem volt.

527. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]

K: OSZK – Fond 74/4/67. – Hajtott levélpapír Millennium paper vízjellel – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 176 × 111 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan írása – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növn. 1946/21/32 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: RSle 60. – RAol 309–310. – AEvl 183–184. – AEI I. 292.

A levél a következő, Brüll Bertának szóló levelezőlappal egy napon íródott. Ady megint levelet kapott Diósínétől, s az – bár a vád, féltékenység, szemrehányás nem hiányzott belőle – enyhültebb, elnézőbb lehetett, mint az előző.

528. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]

K: OSZK – Fond 74/1/32 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – Címoldalon ismeretlen kéztől: 1908. ápr. 22. – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 22 – épb: Nagyvárad, 1908. ápr. 23.

M: RSle 218. – RAol 482. – AEI I. 291.

az ezüst-dolgok: Ady vitte ki Párizsba. A Brüll-lányok anyjuk halála után feloszlatták váradi háztartásukat.

529. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]

K: MTAKK – Ms 1243/30 – Színes képes levelezőlap – Öböl, a parton házak, a távolban hegyek – 90 × 140 mm – A címzésoldalon az idegen nyelvű nyomtatott szöveget Ady áthúzta – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1908. ápr. 26.

M: ItK 1966. 626.

530. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1949/1/4 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – A címzésoldalon ismeretlen ceruzairású datálása és aláhúzása. Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 25 – épb: Budapest, 1908. ápr. 26.

M: itt először.

531. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. ápr. vége]

K: OSZK – Fond 74/4a/3 – Levélpapír elcserélt, nem hozzávaló borítékkal (pb: 1905. júl. 6.). Hozzá tartozó boríték: Fond 74/4a/3 – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r)

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. ápr. 30 – épb: Párizs, 1908. máj. 3. – 170 × 110 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 193. – RAol 455. – AEI I. 292–293.

Ady mindig hosszú tétovázás, többszöri halasztás után indult el párizsi útjára. A megnevezett ok a betegség és a kinttartózkodás anyagi biztosításának nehézségei.

Most már május 2-án egy kis hugom esküvőjére kell mennem Lompértra: Belia feltételezi, hogy Ady Mariska és Landt Lajos esküvőjére utazott Ady. Az ő készülő házasságukról Schöpflin Aladár leveléből értesülünk (l. a 481. sz. levelet). Különös azonban, hogy Ady Mariska Kovalovszky Miklós által közölt emlékezésében azt írja; „csak gyermekkoromban találkoztam személyesen unokabátyámmal” (l. EmlAE I. 35.). A feltételezés ellen szól az is, hogy Ady Mariska 1908-ban nem lakott Lompéron. Ettől az esküvője még lehetett volna ott (mert nagynénje, Ady Julianna a lompéti jegyző, Séra Lajos felesége volt), ha Ady Mariska állítása ki nem zárja a lehetőséget. Séráéknak három lányuk volt: Ilona, Erzsébet és Jolán, valószínűleg közülük került ki a menyasszony. Az Ady-családra vonatkozó adatokat l. EmlAE I. 5–264.; a leszármazási táblákat Kovalovszky Miklós összeállításában l. e kötetének végén.

532. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. máj. 5.]

K: PIM – A. 205/5 – Hajtott levélpapír borítékkal; a címloldalon Móricz Zsigmond írásával (erről l. Feljegyzések 77.): 1908. V. 1. – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 170 × 110; 93 × 116 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. máj. 5. – épb: Budapest, 1908. máj. [olvashatatlan]

M: Feljegyzések 263. – AEI I. 293.

Kedd: máj. 5.

A szövegből arra következtethetünk, hogy ezt a levelet megelőzte egy másik pénzkérő levél, amelyben nagyobb összeg szerepelt. Ady arra kérte Fenyőt, ha ő nem tud, ill. a Ny sem tud küldeni, kérjen Hatvanytól. Fenyő megírta Adynak, hogy nem kérhet Hatvanytól pénzt. (Ez a levél sincs meg.) Mint Buda Attila levelezésük alapján bizonyítottá, Ignotus, Fenyő és Hatvany szövevényes viszonyban egymás lekötöztetettjei voltak azzal, hogy a báró családi ügyeiben (törvénytelen gyermekei és anyjuk felügyeletében) segítségére voltak, míg ő külföldön tartózkodott, ugyanakkor anyagi segítségét maguk is igénybe vették, valamint a Ny számára is elvárták (Buda I. 41–43.). Két hét múlva Fenyő mégiscsak közbenjárt Hatvanynál – eredményesen (l. az 541. sz. levelet).

a jövő héten akarok menni: Ady harmadik párizsi útjára készült, de csak 23-án indult el.

Ha gyöngék a cikkek, miért adták le?: Nem adták le, nem is jelent meg Ady-cikk a Nyban júl. 1-i-g. Két cikkről van szó, róluk ír a következő Fenyőnek szóló levélben is (l. az 534. sz. levelet).

A novellát s a verseket okvetlenül megírom: A Ny. máj. 16-i számában *Berci és a grófnéja* c. novella jelent meg. A három vers: *A tavaszi viharban*, *Idő előtt elmúlni*, *Akik majd elki-sérnek*.

Zilah, 1908. máj. 5.

K: MTAKK – K 7/129 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Szilágy vármegye főispánja hivatalos levélpapírján borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v) – 191 × 146; 102 × 155 mm – Tintatrás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Zilah, 1908. máj. 5. – épb: Érszentkirály, 1908. máj. 6.

M: EmlAE III. 528.

A levéltárosi pályázat ügyének az Ady-irodalomban több változatát találjuk.

Petri Mór, Ady első magyartanára szerint Ady 1906 nyarán „egy rossz órájában” „titkolózva, tapogatózva” kísérletezett (l. EmlAE I. 319., 324.).

Révész (RAE 38.): az *Új versek* megjelenése idején a bántások miatti dactól indítva fordult a megyéjéhez. Ugyanő másik könyvében (Atrag I. 43.) szélesebb időhatárt ad: az *Új versek* és a *Vér és arany* idején titokban pályázik.

Legerjedelmesebb leírást Bölöni ad az ügyről, s az esetet a második párizsi út idejére helyezi. „Ebben az időben Ady egy tétova pillanatában vármegyei levéltáros akart lenni. [...] Levelet írt tehát Kaizler György akkori Szilágy megyei főispánnak, hogy nevezze ki vármegyei levéltárossá. Közben állandóan nekem ajánlgatta, hogy milyen békés, csöndes nyugodt állás volna [...] És önmagával gúnyolódva, heteken át így köszöntött: »Hogy van, főlevéltárnok úr?« Adynak nem volt szüksége erre az állásra, el se fogadja, ha aranytálcán is hozzák eléje. De megkívánta. És mikor megérkezett a főispán válasza, hogy kívánságát nem teljesítheti, Ady hiúsága meg volt sértve. Formai okokon kívül a visszautasítás szólt a »darabont«-nak is, [...] Ez a kis incidens, melynek hiúság-füllánkja sokáig megmaradt Adyban, porszemével hozzájárult ahhoz, hogy a párizsi Bakonyból dühösebben szálljanak a versek az elmaradt magyar úri rend ellen.” (Bölöni 84.)

A történetek előadása olyan eleven és élményszerű, hogy arra kell gondolni: Ady két évvel előbb is kísérletezett a pályázattal. De ez nem valószínű, sehol nincs rá utalás. Inkább az történhetett, hogy Bölöni tévesen két évvel korábbra helyezi a történetet. Ady a levél és az elutasító válasz hatása alatt gyakran élcelődik és bosszankodik még Párizsban is.

Kovalovszky megállapítja, hogy a pályázat „önbiztosító kísérlet”-e lehetett a lap nélkül maradt, magát anyagilag és egészségileg reménytelen helyzetben érző költőnek. (EmlAE III. 527–528.) Szerinte a „tiszteletbeli állásról” arra is gondolhatnánk, hogy „Ady talán csak a levéltárosi címre vágyott, hiúságból vagy valamely presztízsközből”

Ha van is hangulati elem és Diósinének szóló gesztus abban, ahogy Ady Budapestről nyilatkozik („Budapesttel végképp szakítottam”, írja a fővárosból való visszatérte után ápr. 2-i, 509. sz. levelében), szavainak indulati töltése is van. Az *Új versek* óta költészetét és személyét ért támadásokat egzisztenciális fenyegetettségként éli át, s az ellenséges közegből menekülés lehetőségei között (a szülőfalujába való visszavonulás mellett) a vidéki elhelyezkedés ötlete is felmerül.

Kaizler Györgyről azt gondoljuk, hogy az Érmindszettel szomszédos Érszentkirály birtokos családjának tagja (l. AEL I. 6. sz. levelet és jegyzetét, az 53., 107., 117. sz. levelek jegyzetét, valamint a Bevezetés a jegyzetekhez 295. l.). Kaizlerék az Ady-családdal jó barátságban voltak. A levél száraz, hivatalos hangja nem vall arra, hogy levélíró és címzett bármiféle kapcsolatban lettek volna. Talán nem véletlen, hogy sem Ady Lajos, sem felesége Kaizler Anna nem említi a levelet.

534. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. máj. 7.]

K: PIM – A. 205/6 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f. r) – 170 × 110; 93 × 116 mm – Tintaírás – A borítékon Móricz Zsigmond datálása (erről l. Feljegyzések 77.): Érsztkirály, 1908 V. 8. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. máj. 8. – épb: Budapest, 1908. máj. 9.

M: Feljegyzések 263. – AEI I. 293–294.

Korrobóri: a cikk elveszett, soha nem jelent meg. Tartalmára abból az azonos című írásból tudunk következtetni, amelyiket Ady 1917-ben küldött a Ny-nak. Akkor nem jelent meg, de a kézírata fennmaradt (l. AEÖPM XI. 136–138.), s 1924-ben a Ny-ban napvilágot látott (jan. 3. 3–5.). A cikk tárgya a magyarság és a bevándorolt, magyarországi zsidóság szükséges és hasznos keveredése, Láng József szavaival „termékeny összeolvadása” A kérdés már „nagyváradi újságíró kora óta foglalkoztatta Adyt” (i. h. 604.).

A Dutka-kritikát küldje vissza: a kritika később megjelent átdolgozott formában (Ny júl. 1.).

A novellát s verseket: címüket l. az 532. sz. jegyzetben.

Írjon a jövő számban a kötetemről a Nyugat: A folyóiratban – Ady többszöri kérése ellenére – nem jelent meg kritika a *Vér és arany*-ról.

A B. H.-ból úgy látom, hogy a B. Szemle megint belémgázolt: A Budapesti Szemle májusi 377. számában –6- jellel (l. AEÖV III. 179–182.) tette közzé elmarasztaló véleményét. A Ny nem reagált. Fenyő említi ezt a levelet, s hozzáteszi: „azzal a buzgalommal, eréllyel és fölényvel, mellyel a Nyugat ilyen támadásokra reagált, igazán meg lehetett elégedve, s a legtöbb esetben meg is volt, de az nem tette jóvá, hogy egyszer, az ő érzése szerint a visszavágás nem sürgönyileg következett el.” (L. Feljegyzések 121.)

535. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. május közepe]

K: OSZK – Fond 74/4/108 – Hajtott levélpapír Magastátra vízzel – 2 f. (1. f.: r) – 170 × 110 mm – Tintaírás – Az utolsó sorok és az aláírás elkenődött – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966 – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növn. 1946/21/72 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: AEI I. 206. (1906. ápr.).

A levél datálásához nincs megdönthetetlen bizonyítékunk. A levélpapír vízjele önmagában nem bizonyíték. Megpróbáltuk az április–májusi poste restante leveleket sorrendbe rakni, s ebben a sorban helye lehet ennek a levélnek is.

Az ápr. 5-i biztos keltezésű levél szerelmes hangú.

Ápr. közepe táján talán az asszony levélétől felpaprikázva goromba, ingerült a levele.

Ápr. 21-én békülékeny, békítő, vallomások üzenetet küld.

Talán az erre kapott bántó, szeretetlen válasz, vagy a három hetes hallgatás váltotta ki ezt az érdes hangú, szakítással fenyegető, civódó levelet.

Ez a levél, mint már eddig jó néhány, több helyre beilleszthető lenne 1905 és 1911 között.

536. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. máj. 15.]

K: OSZK – Fond 74/3/4 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r; 2. f.: r-v) – 170 × 110; 94 × 117 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. máj. 15. – épb: Párizs, 1908. [olvashatatlan] 18.

M: RSle 194. – RAöl 456. – AEI I. 294.

Rettenetesen zilált, megereszkedett, bomlott idegű vagyok: Bölöni írja a Párizsba érkező Adyról: „külsője elfedte bensőjének hirdetett és érzett szakadozottságait.” (Bölöni 143.)

Gyurka: Bölöni György.

537. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. máj. 15.]

K: MTAkk – K 14/37 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 170 × 110 mm – Tintaírás – F. Csanak Dóra fekete ceruzafarásával: 1908. V. 18. előtt – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: AEI I. 295–296.

Amikor az Ön nobilitis, baráti levelét kaptam: a márc. 15-én kelt (501. sz.) levélről van szó.

Utolsóelőtti kísérletképpen: azon a napon ugyanezt írja Diósinak is (536. sz. levél).

köszönöm szíves invitálását: a márc. 15-i levélben Hatvanba szóló meghívás volt. A látogatásra jóval később került sor. Levelezésük bevezetőjében Hatvany írja: „egyszer kijött hozzám Schöpflinnel Hatvanba. Hogy miről beszéltünk, miről folyt a szó, talán Schöpflin a megmondhatója. Én csak arra emlékszem, hogy a hatvani kastélyban is, meg künn a pusztán, s a szőlőben is, különös kedvvel és érdeklődéssel vizsgálgatta a pincéket. Hallottam, hogy barátainak főleg e pincék körül szerzett nagyszerű benyomásairól számolt be szegény, kedves Bandi.” (L. Hatvany: Ady kk 65.; Hatvany I. 155.; Hatvany 1977. 473.)

538. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. máj. 15.]

Péntek

K: PIM – A. 205/40 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 170 × 110; 93 × 116 mm – Tintaírás – A borítékon és a levélen Móríz Zsigmond datálása (erről l. Feljegyzések 77.): Érindszent 1908 V. 26. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. máj. 16. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 264. – AEI I. 294–295.

Péntek: máj. 15.

Ernő: Osvát Ernő.

én legkésőbb szerdán délután 2.35-kor indulok Páris felé: A kronológiák szerint Ady harmadik párizsi tartózkodása máj. 23-tól aug. 21-ig tartott (Bustya kronológiája 357.; EmlAE III. 690.). „Szerda” azonban 20-a volt. Tehát vagy nem indult el azon a napon vagy Münchenben pihent egy napot, mint második párizsi útja előtt (l. AEI I. 284–288. sz. leveleket).

invitálja meg Eleket is ez időre: Elek Artúr egyengette Ady útját Az Újság c. laphoz. Vele a Párizsból küldendő cikkei sorsát akarta megbeszélni.

Csak a múlt Nyugatban megjelent versekről szól, ír. Az ujak nagyon rosszak? És a tárca?: A Ny máj. 1-én *Akit én csókolok és az Én kifelé megyek*, máj. 16-án *A tavaszi viharban, Idő előtt elmúlni és Akik majd elkísérnek* c. verseket hozta. Máj. 16-án *Berci és a grófnéja* c. novellát.

A Dutka-kritikáról l. a Fenyőnek írt ápr. 7-i (515. sz.) és 14-i (521. sz.) levelet. Vezér Erzsébet a Ny jún. 16.–júl. 1. számában megjelent verseket sorolja fel jegyzetében, és a *Mesék*

balog poétákról c. háromrészes, a Ny aug. 1-jei számában található tárcát említi. Ady nem szokott ennyire előre dolgozni (l. Feljegyzések 493.).

539. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1908. máj. 18.]

K: MTAKK – K 7/4 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 3 f. (r-v) – 180 × 112 mm – Tintairás – A borítékon piros ceruzával a dátum: 08. V. 27., valamint 47. – az 1. f. r-n idegen kéz ceruzáírásával a dátum: 1908. máj. 18. – Pr.: vétel Ady Lajosétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1908. máj. 18. – épb: Érszentkirály [olvashatatlan]; Párizs, 1908. máj. 27.

M: Hatvany: Ady kk 95–97. – Hatvany 1977. 490–491. – AEI I. 444. – Hatvany lev. 42.

Párizs nekem sajnos nem Bakonyom: célzás Ady versére: *Párizs, az én Bakonyom.*

német könyvem: l. Hatvany márc. 15-i levélének jegyzetét (501. sz.)

Firenzében sok a jó barátom; [...] Szeretném Önt odacsábítani: Hatvany levelezésük bevezetőjeként leköszölt Hű riport c. 1919-ben írt emlékezésében így idézi fel a meghívást: „Jöjjön Olaszországba! Nekem akkor először nyíltak meg a képek és szobrok, szerettem volna, ha benne is kinyílnak az érzék testvérei iránt a szépművészetben, kiket Michelangelónak vagy Tintorettonak híznak. Mintha Adyra hatni lehetett volna! Ő élt, örök vidéki zsumaliszta, iszós magyar úr, ivott, ölelt és alkotott, ahogy a nap süt, ahogy tavasszal tavasz van és télen tél, változhatatlanul a maga kálmínista eleve elrendeltségének törvényei szerint. Gyermek voltam, szorgalmas, tudálékos gyermek, élettől megóvott – mit tudtam én hozzá, mit tudtam én róla?” (Hatvany: Ady kk 44.; Hatvany I. 138.; Hatvany 1977. 459.).

egy óra alatt mindig benn lehetne a városban, annak lehető legbodegább negyedekben: Hatvany itt gunyorosan az Ady által kedvelt vendéglátó helyekre célzott. Őt riasztották, taszították ezek a helyek, nem szerette a Három Hollót sem, ezt pedig Ady miatt gyakran kellett felkeresnie. Így emlékezik erre: „Mert ha az irodalmi folyóirat hasábjain olvasott strófákra hangos szívveréseim feleltek, idegeket tépő, nehéz gyakorlat volt esténként találkozni az Istennel eltelt versek írójával, akit hol a Meteor, hol a Három Holló borgözös és dohányfüstös, sivár helyiségeiben találtam.” (Hatvany I. 389.; Hatvany 1977. 681.)

Csak Párizsba ne menjen!: Hatvanyak nem volt Diósineről jó véleménye. Az asszony halála után Révész Bélának szóló levélben írja: „az én futó impressziómnak, Biróéknak, Lengyel Gézának vagy a szegény megboldogult asszony egyéb ismerőseinek van igazuk: *ordináré* teremtés volt.” (L. Hatvany lev. 352.) Akkor azonban még nem az asszony hatása alól akarta kivonni a költőt, a közös műlélmény és a baráti közeledés reményében hívta Olaszországba.

Utolsó két verse /:a Nyugatban:/, különösen az a kétségbeesett második, fenséges volt: a máj. 1-i szám két verse: *Akit én csókolok, Én kifelé megyek* – az utóbbi tetszett különösen Hatvanyanak.

Jó volna egy kis napfény az ön életében – meleg olasz napsugarak, [...] s a költészet is megérezné. Nem szebb – de újabb hangokat adnának új benyomások: már itt felbukkan Hatvany később határozottan megfogalmazott igénye Ady költészetével szemben: a megújulás, új motívumokkal gazdagodás, „a maga megmunkálás” hiánya. 1913-ban több levél szól erről, s Ady végül a *Hunn, új legenda* c. verssel válaszol barátja felvetésére. Itt, 1908-ban, talán az objektív líra felé szeretné irányítani a költőt.

540. ADY ENDRE – MARCHISIU OTÍLIÁNAK ÉS BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érindszent, 1908. máj. 19.]

K: PIM – A. 6/35 – 2 f. (r-v) + bor. – 170 × 110; 94 × 116 mm – Tintaírás – A 2. f. v-ja foltos – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. máj. 1? – épb: [helynév olvashatatlan], 1908. máj. 19.

M: Bölöni 142. – AEvl 198. – AEI I. 295.

Bölöni György ezt a megjegyzést fűzte ehhez a levélhez: „A levélben pendített titkolózásra nem volt szükség. De Ady szeretett taktikázni...” (Bölöni 265.)

Ady újra az Hôtel de l'Europe lakója lett (15 rue de Constantinople).

541. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. máj. 19–21. között]

K: MTAkk – K 7/5 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Hatvany névjegykártyáján – 1 f. (r-v) – 60 × 100 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Hatvany: Ady kk 97. – Hatvany 1977. 491–492. – AEI I. 442. – Hatvany lev. 43.

Ady 18-án hétfőn indul el Érindszentről Budapestre, kedden 19-én 3-ra rendeli Fenyőt a New Yorkba. Arra kéri, keresse fel Hatvanyt és kérjen tőle pénzt párizsi útjához; máj. 15-i levelében bejelenti azt is, hogy szerdán, 20-án 2.35-kor indulni akar Párizsba. Fenyő eljár a pénz ügyében, de késik, s Ady csak csütörtökön, 21-én indul el. Ezt megírja indulása előtt öccsének Zilahra (l. az 543. sz. levelet). Hatvany pénzt ad, és névjegyén ezt a pár sort küldi.

A levélhez a következő jegyzet fűzi: „Ezt a névjegyet közvetlenül Ady Párizsba indulása előtt írtam, amikor Ady néhány napot Budapesten töltött, tehát május végén. A levélkében arról van szó, hogy Fenyő Miksa anyagi segítséget kért tőlem Ady számára, s én Adyra való tekintetből nem akartam, hogy közös barátunk, Medve Miklós erről megtudjon valamit.”

A levelezés mindhárom kiadásában (Hatvany: Ady kk, Hatvany, Hatvany 1974. hiányoznak levelek és hibás a sorrend is. Legteljesebb a Hatvany lev., de a sorrend itt sem jó. Ady bizonyára válaszolt a névjegyre írt levélkére, és megköszönte a pénzt, de ez a levél nincs meg. A következő levele már jún. 1-i, de ebben nem ír köszönetet. Ez az első levele Párizsból, ebben írja meg a címét.

készséggel állok rendelkezésére: ezzel indul el Hatvany eleinte alkalmoszerű, később rendszeres anyagi támogatása. Ady Lajos ezt írja a mecénási szerep indulásáról: „1908-tól kezdve kapcsolódik ismeretségükbe financiaális mozzanat is. Ettől kezdve Hatvany 2–3 ízben – el kell ismerni, hogy rendszerint spontán, kérés nélkül – küldött számára Párizsba, Monte-Carloba, Olaszországba pénzeket.” (AL 163.) De a költő öccsének sem lehetett pontos tudomása a küldemények gyakoriságáról, spontaneitásáról. Egy 1913 októberi levelében Hatvany havi 300 Kr. állandó összeget ajánl fel a rendszertelen, szabálytalan időközökben történő, (néha túlzottan nagy összegű) kifizetések helyett. (Az anyagi támogatásról l. a későbbi leveleket.) A mecénás és a támogatott viszonyából természetesen következő zavar és feszélyezettség Ady és Hatvany kapcsolatát, barátságát még akkor is veszélyeztették volna, ha az utóbbi által felrótt „hütlenkedések”, „árulások” nem történnek meg. (Kapcsolatukról l. a 492. sz. és az 1908. nov-dec.-i leveleket.)

[Budapest, 1908. máj. 21.]

K: ismeretlen.

M: először Marton Manó közlésében MH 1927. okt. 2. – innen újra közölte Hegedüs Nándor Kovalovszky emlékezőgyűjteményében: EmlAE IV. 273.

A levél csonka, hiányzanak az előszöndő szavak és az aláírás, ez Ady leveleinél ritka. Ugyanez vonatkozik a Dénesnek írt másik két levélre is (l. az 546., 547. sz. levelet).

Dr. Dénes Sándor nagyváradi ügyvéd, A Holnap társaság elnöke. Bár már korábbról is ismerték egymást a város közeletéből, az Adyval való kapcsolat és levelezés A Holnap idejére szorítkozik. Az MH-ban közölt levelek is elnöki működéséhez fűződnek. Dénes azok közé a váradi gazdag emberek közé tartozott, akiket a magasabb kultúra iránti vonzalma, illetve frói ambíciójuk, valamint közéleti szereplési vágyuk vitt közel az irodalmi mozgalmhoz. (1902. szept. 27-én a váradi Szigligeti Színházban Ady a *Műhelyben* c. színeképevel együtt mutatták be Dénes Az ügyész c. dramolettjét; l. Bibl.² 296., 299–303., 308–309. stb.)

Hegedüs Nándor Marton Manó közlése alapján szerzett tudomást A Holnap elnökének írt levelekről. Kovalovszky emlékezőgyűjteménye számára Dénesről írott portréjában részletesen elemezte őket, annak bizonyítására, hogy a társaság elnöke nem volt bőkezű mecénása a mozgalmaknak, s A Holnap I. kötetében megjelent Ady-versek honoráriumát – Marton Manó állítása ellenére – nem ő fizette ki a költőknek (l. EmlAE IV. 271–280.). Kovalovszky jegyzetében (uo. 296–300.) felveti, hogy az is bizonyítandó: melyik évben történt a levélváltás, 1908-ban vagy 1909-ben. (A levelek egyoldalúan maradtak fenn, Ady, ill. örökösei nem őrizték meg Dénes leveleit.) Ugyanis mindkét lehetőség mellett vannak érvek. Döntő bizonyítéknak tekintendő viszont, hogy a második és harmadik levélben (l. az 546., 547. sz. levelet) *négy versről* van szó, négy „eredeti”, új versről, ez pedig az első antológiára vall, a másodikban (A Holnap új versei címűben) csak két addig kiadatlan vers van.

Marton cikkében idézet van még egy negyedik Dénesnek írt levélből is, amelyet nem ismerünk teljes terjedelemben:

„Tudomásom van róla – írja Ady e levélben –, hogy Kollányi hajlandó átdolgozni [tanulmányát] az Almanach [az antológia] számára mint Ady-ismertetést. Ez esetben küldd el az ő címére. Én e héten megírom az új verseket, mert a jövő héten, ha betegen is, de utazni akarok.” Kovalovszky szerint ez a levél 1909-ből való. Ezt bizonyítja az, hogy A Holnap II.-ben megjelent Kollányi bevezetéséről van benne szó. Ez azt jelentené, hogy a többi levél is 1909 januári. A zavar azonban elhárítható Antal Sándor emlékezésének ismeretében (l. a 495. sz., 1908. márc. 11-i levél jegyzetét). A Holnap I. sajtó alá rendezője ebben megírja, hogy Kollányi már e kötetben közölni akarta bevezetőjét. Ő hárfította ezt el, magához ragadva a kötet kiadásának az ügyét.

egészen keddig nem kaptam levelemre, illetve verseimre választ: Ady Érmindszentről levél kíséretében elküldte a négy új verset (címüket l. az 546. sz. jegyzetben). A levelet nem ismerjük.

Ha a verseimet visszaküldöd, címem ez: Marton Manó szerint Ady meghökkenítő kijelentésének „semmi fontossága”, csak az antológia megjelenésének bizonytalanságára vonatkozik. A másik két levél, különösen az 547. számú bizonyítja, hogy ez nem igaz. Ady szorongató pénzsűkékében el volt szánva: A Holnappal való szakításig is elmegy, ha nem kap honoráriumot.

Szeretném, ha az Almanach megjelenne: Ady a tervezett antológiát almanachnak nevezte. Szóhasználat a nem véletlen. A szóhoz a magyar irodalomban a szépirodalmi évkönyv, székönyv jelentés kapcsolódik (l. a reformkori Aurorát és a nemzeti Almanachot). Ebből kiviláglik, hogy Ady ezt szánta a tervezett kiadvány meghatározó jellegének, nem egy (a Ny-tal páru-

zamos) folyóiratot. – Hogy a versek honoráriumáról nem Antal Sándorral levelezett, annak az a magyarázata, hogy az ügybuzgó szerkesztő a mecénásokból nagyobb összegű ígéretekét kényeszerített ki, de behajtani ezeket nem tudta, s a költőt az elnökhöz utasította.

543. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Budapest, 1908. máj. 21.]

K: Irodalmi Múzeum, Debrecen (Bartos József tér 1.) – D.X. 76.169.1. – Képes levelezőlap Budapest – Központi pályaudvar – Central Bahnhof felirattal [Keleti pályaudvar] – 90 × 140 mm – Tintaírás – A szöveg a képes oldalon kezdődik, a címoldalon folytatódik – Előző őrzési helye: a debreceni Déri Múzeum Történeti Adattára; régi jelzete: 147/IV. – Pr.: Kardos Albert ajándéka 1944.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. máj. 21. – épb: Zilah, 1908. máj. 22.

M: Beke Albert – Magyar Vilmos: Magyar írók ismeretlen levelei Debrecenben. II. Ady Endre levelei. Építünk 1954. 2. sz. 73–75.

Május 21. csütörtök, tehát ezen a napon indult el Ady harmadszor Párizsba. A következő híradás már onnan érkezik tőle: két levelezőlap, az egyik Brüll Bertának, a másik öccsének. Mindkettőt ugyanaznap, máj. 26-án írta. A Brüll Bertáé szövegében ez van: „három nap óta Párizsban vagyok.” Innen a kronológiák máj. 23-i időpontja a harmadik párizsi út kezdeteként. Ady Münchenban pihent másfél-két napot a francia fővárosba érkezése előtt.

544. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

K: PIM – A. 149/1 – Képeslap, a képes oldalon Párizs, a Hotel-de-Ville színes fotója – 91 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. máj. 26. – épb: Zilah, 1908. máj. 29.

M: ALné 81. – AEI I. 296.

545. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390(13.) – Képeslap – A képes oldalon fiatal nő virággal, színes felvétel – 89 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. [olvashatatlan] – épb: Nagyvárad, 1908. máj. 28.

M: RSle 218. – RAól 483.

546. ADY ENDRE – DÉNES SÁNDORNAK

[Párizs, 1908. máj. 26.]

K: ismeretlen.

M: először Marton Manó közlésében MH 1927. okt. 2. – Újra közölte Kovalovszky: EmlAE IV. 274–275.

Dénes várt levele akkor érkezett meg Érmindszentre, amikor Ady már elutazott onnan. Mivel pesti tartózkodását csak egy-két napra tervezte, Ady Lőrinc a levelet Párizsba küldte utána. Marton kiegészítése szerint a levélíró „azt kérdezi Adytól, számít-e költői tiszteletdíjra, mert a könyv anyagi sikert éppen nem ígér, a nyomda költsége sem telik ki a várható jövedelemből, s egyébként is a cél az új költészet nagyszerű propagandája. Dénes Sándor azonban mindjárt fel is ajánlott honoráriumot a magáéból.” (L. EmlAE IV. 274.) Ady válasza elutasító volt: nem mondott le a honoráriumról. Azt, hogy Dénes felajánlotta a honoráriumot, Hegedűs Nándor személyes tapasztalata alapján kétségbe vonja (uo. 276–278.).

Én egy fél év óta beteg vagyok, s nagy kinnal dolgozok: Adynak akkor már hónapok óta nem volt havi fixummal járó munkája. (1907 novemberében vagy decemberében kilépett a BN szerkesztőségéből.) Az 1908. jan. 1-én induló Ny még nem jelent rendszeres jövedelmet. Írásaiért alkalmanként kapott pénzből élt. Súlyosbodó álmatlansága, neuraszténiája fenntartja állandó betegségeztét.

a te leveledben bízva irtam és küldtem el a négy verset: A Holnap I.-ben megjelent négy új vers: *Az Isten balján, A szerelmesek Holdja, A Lóri csókja, Ha kiszárad a forrás* (kötetbeli címe: *Egy harci Jézus-Mária*). Az, hogy *öt-hat lap hiába vár* tőle kéziratot, túlzásnak tűnik. 1908 első felében a Ny-on kívül a BN-ban, Nsz-ban, VÚ-ban jelennek meg versei.

547. ADY ENDRE – DÉNES SÁNDORNAK

[Párizs, 1908. máj. 28.]

K: ismeretlen.

M: először Marton Manó közlésében MH 1927. okt. 2. – Újra közölte Kovalovszky: EmlAE IV. 275.

Kovalovszky: „Szerencsére nem következett be kenyértörés. Ady indulata talán csak ijesztésül írta le a részvételt megtagadó sorokat. A Holnap vezetői pedig – ismervén Ady impulzív, szeszélyes természetét, az úgy érdekében nyilván megengesztelték őt, s ezzel elsimitották a bonyodalmat. Ady magatartása azonban – éppen váradi odaadó híveivel szemben – megdöbbentő tanújele hiú sértődékenységenek, kicsinyes, makacs pénzhajszájának. Mindez pedig ismét ellentmond annak az eszményítő, összhangot sugalló képnek, amely Emőd és mások emlékezéséből a köztudatban él Ady és A Holnap kapcsolatáról.” (EmlAE IV. 298–299.)

Ady magatartását betegségén és szorult anyagi helyzetén kívül még egy körülmény magyarázza. Joggal bosszantotta őt, hogy A Holnap lelkes szervezői a város tehető polgárainak áldozatkészségére hivatkozva nagyhangú ígéreteket tettek magas honoráriumokról. Feltehetően nemcsak Antal Sándor bízott abban, hanem mások is, hogy az anyagiak nem jelentenek majd akadályt. Ennek ellenére az Antal által jelzett „egy csomó irodalmi hajlandóságú pénzember” megmozdítása – úgy tűnik – nem sikerült. A márc. 11-i levélben (495. sz.) ígért 400 korona előlegből Ady valószínűleg egy fillért sem látott. Máj. 26-ra keltezett levelében (546. sz.) már csak 150 koronát kér a versekért. Ady ismerte Váradot, s tisztában volt hangadó polgárainak anyagi helyzetével. Így talán érthetőbb a levél fojtott ingerültsége, a szakítást is kilátásba helyező elszántsága.

Különös, hogy ennek a súlyos konfliktusnak a levelezésben és az emlékezésekben más nyoma nincs. Arra kell gondolni, hogy Dénes (s ha be volt avatva Antal Sándor is) ezt az ügyet saját kudarcukként élték át, szégyelltek és eltitkolták a társaság többi tagja előtt.

548. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ, DIÓSI ÖDÖN, AUSTERWEIT GÉZA – BRÜLL BERTÁNAK

[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]

K: OSZK – Fond 74/1/33 – Képes levelezőlap (képoldalon: Facsimile de l'abdication de Napoleon Ier.) – 90 × 139 mm – Címzés Diósi Ödön írása – Ceruzairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikől 1966.

Dat.: fpb: Fontainebleau, 1908. máj. 31. – épb: Nagyvárad, 1908. jún. 3.

M: itt először.

Fontainebleau: Vasárnapi családi kirándulás a párizsiak kedvelt helyére a fővárostól 64 km-re fekvő városba, ahol parkerdő, kastély, múzeum fogadja a látogatókat. Napóleon innen távozott lemondása után az Elba szigetére.

Austerweil Géza személye ismeretlen.

Adyt verstrásra ihletti a kirándulás: *A fontainebleau-i erdőben* (BN 1908. jún. 7.).

549. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1957/15 – Képeslap Fontainebleau-i kastély képével – 90 × 140 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Kiss Noémitől 1957.

Dat.: fpb: Fontainebleau, 1908. máj. 31. – épb: [olvashatatlan] 1908. jún. 2.

M.: itt először.

550. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

Párizs, [1908.] jún. 1.

Paris jun. 1.

K: MTAKK – K 14/38. – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Diósiné szűr-
kés AD monogramos levélpapírján – 2 f. (1. f.: v, 2. f.: r-v) – 199 × 123 mm – Tintairás – Pr.:
vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: AEI I. 297. – Hatvany lev. 44–45.

megcsináltam volna a firenzei kerület: Hatvany Firenzébe hívta Adyt magához.

Könyvét ma küldték be nekem: címe: Die Wissenschaft des nicht Wissenswerten. Leipzig,
1908. (Később magyarul is megjelent: A tudni-nem-érdemes-dolgok tudománya. Bp., 1968.)
szerencsére akadt valaki, aki kisegít s akivel együttolvassuk: Diósinével olvasták együtt
a könyvet, s aki segített, az Bölöni volt.

*Nagyon kell s jól esik kevés barátainak közelsége és érdeklődése. És szinte hiszterikus
módjára éhezem az ítéletükre*: a baráti kíváncsalmnak Hatvany lelkesen tett eleget minden le-
vélíráskor, Fenyő hasonlóképpen, ritkán Ignotus, Osvát legfeljebb szóban, levelet nem írt.

551. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Firenze, 1908. jún. 1. után]

K: MTAKK – K 7/7 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 1 f. (r-v)
– v-n idegen kéz fekete ceruzalírásával a *zöngelmét* szó aláhúzva – 165 × 206 mm – Tintairás –
Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Hatvany: Ady kk 99. – Hatvany 1977. 493. – AEI I. 445–446. – Hatvany lev. 45.

A Májusi zápor után a Ny 1908. jún. 1-i számában látott először napvilágot.

Örvendtem, hogy az élet ujongó köszöntését ép úgy ki tudja fejezni mint a suhogó, vad káromlást a világra, létre: Hatvany a *Vér és arany A Halál rokona* ciklus verseire gondolt. De gondolhatott a Ny máj. 16-i számában megjelent három versre is: *A tavaszi viharban, Akik majd elkísérnek, Idő előtt elmúlni*. Erre abból lehet következtetni, hogy a levél utolsó bekezdésében a harmadik versből idéz.

Két pedans megjegyzés: Hatvany szeretett – ahogy ő kifejezte – „mentorkodni” Ezt Ady versei olvastán sem tudta elfojtani.

„*tiporja rugja*” alig levő *hasam:* az idézőjelbe tett igék főnévi igeneves alakban található az *Idő előtt elmúlni* c. vers hatodik szakaszában: *Be jó volna a nagy gazoknak / Tiporni, rügni a hasuk, / Szépen, haraggal, magyarán, / Amíg szuszognak.*

552. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. jún. 4.]

K: OSZK – Fond 253/11/2 – Diósiné AD monogramos levélpapírján borítékkal – 2 f. (r) – 137 × 181; 85 × 132 mm – 2. f. r-n ismeretlen ceruzaférral: 1908. VI/4. – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 4. – épb: [olvashatatlan]

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3–5. – AEI I. 296–297. (máj. 28.)

Miután a BN-val kapcsolata 1908 elején meglazult, Ady szükségét érezte, hogy egy fővárosi napilapnál külső munkatársként írásait elhelyezhesse. Révész Béla tanácsára Elek Artúr segítségével Az Újságnál próbálkozott. Különösen fontos volt ez külföldi tartózkodása alatt, ott még inkább szüksége volt minden fillérré. Ezért kéri Fenyőt máj. 15-i (538. sz.) levelében, hogy hívja Eleket találkozóra. Párizsból Zola hamvainak áthelyezéséről szóló „friss riporttal” akar bemutatkozni a lapnál, de írása a pünkösdi számban (jún. 7.) nem jelenik meg. Belia egy héttel korábbra keltezi a levelet, s így lehetségesnek tartja, hogy a jún. 5-én megjelent Merénylet Dreyfus ellen – Zola a Panthéonban című névtelen írás Adyé. Szauder Mária a pünkösdi számban talált – Zola hamvainak a Panthéonba helyezéséről szóló – névtelen hír szerzőjében sejtí Adyt. (Vezér egyiket sem veszi fel az AEÖPM IX. kötetébe.)

18-val a B. N.-tól, hova némi adósság kötött, megválok: az év folyamán azonban még többször találunk verset és prózát a BN-ban Adytól. Ez még a régi adósság ledolgozása, vagy új adósság törlesztése.

remélem s akarom, hogy hasznos leszek s legyek az Újság számára: nem alakult ki eredményes, tartós kapcsolata a lappal, s még az év novemberében egy kellemetlen incidenssel meg is szakadt. Kétségtelenül nem Elek Artúr hibájából történt a szakítás. (L. a 616. sz. levelet és jegyzetét.)

553. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Párizs, 1909. jún. 8.]

K: OSZK – Fond 74/1/34 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 2 f. (r-v) – 138 × 181 mm – A megszólítás fölött Révész Béla írásával olvashatatlan szavak, más kéztől: 1907/1908 – Pr.: vétel dr. Nádor Henrik-től 1966.

M: AEI I. 299–300.

Máj. 23-tól számított 16 nap jún. 8.

1907 nyarán meghalt özv. Brüll Sámuelné Stern Cecília, a Brüll lányok anyja. A család Nagyváradon Stern Mártonnak, az elhunyt Brüll Sámuelné testvérének házában lakott. Nővére halála után Stern Márton el akarta adni a házat. Fel kellett oszlatni a háztartást, gondoskodni kellett a két lány jövőjéről. Berta mesterséget választott: női kalapkészítést akart tanulni. Margit, a középső Brüll lány (1874–?) értelmi fogyatékos volt, önállóan nem tudott magáról gondoskodni. Berta csak ősszel indulhatott Párizsba. Margitot novemberből Érmindszenten Ady Lőrincék gondozására bízták. A gondnokság alá helyezés azért volt fontos, hogy a neki járó örökség fölött ne rendelkezhesen önállóan.

Ady e levélben a praktikus dolgok iránti fogékonyságát mutatja, igényt és hajlamot az élethelyzetek közötti választásra. Külön érdeme, hogy mint Brüll Berta barátja gondolja benne végig a lány sorsa lehetőségeit.

554. ADY ENDRE – PETRI MÓRNAK

[Párizs, 1908. jún. 10.]

K: MTAKK – K 15/8 – Ady gyűjtemény – Papp Viktor gyűjteménye – Színes képeslap (kalapos, fodros ruhás fiatal lány mutatóujját szájára teszi) – 91 × 140 mm – Fekete tintáirás. Szöveg a képes oldalon is. – Pr.: vétel Papp Viktortól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 10. – épb: Budapest, 1908. jún. 12.

M: Esti Kurír 1926. szept. 30. 221. sz. 13. – Temesvári Hírlap 1926. okt. 5. 225. sz. 9. – EmlAE I. 318. – AEI I. 298.

Petri Mór (1863–1945) tanár, tanfelügyelő. Az 1892/93 tanévben az V. gimnazista Ady magyartanára. Több irodalomtörténeti munkája és verskötetete jelent meg. Összeállította Szilágyi vármegye monográfiáját. Adyról több cikket közölt. Könyvet tervezett Diákom, Ady Endre címmel, kiadására nem került sor. Ady diákéveiről szóló emlékezését Kovalovszky kiegészítő jegyzeteivel l. EmlAE I. 317–324. Két levele maradt Adytól, az egyik ez a képeslap. Petri Mór ezt fűzte hozzá emlékezésében: „Ilyen képet küldött a tanárának ez a betyár...”

555. ADY ENDRE – BEER BÉLÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 10.]

K: PIM – A. 187/2 – Képes levelezőlap (Massenet) – 90 × 140 mm – A bélyeg kivágva – Tintáirás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék 1975.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 10.

M: Gellért Oszkár: Kortársaim. Budapest, 1954. 85. – AEÖPM IX. 384.

Beer Béláról semmit sem tudunk.

A levelezőlapot egy másikkal együtt (l. jún. 29-i keltezéssel) a címzett küldte be a Ny szerkesztőségébe (ahonnan Osvát továbbította Gellért Oszkárnak), az alábbi levél kíséretében:

Budapest 1919. március 14.

Igen tisztelt Szerkesztő úr,

Ady Endre életében nekem is volt egy parányi szerepem. – Nekem felejthetetlen drága emlék; hiszem hogy érdekelni fogja az Ő rajongóit is. –

Arról szól ez az emlék amikor Ady – nagyon rövid ideig – *kereskedelmi utazó* volt. –

Úgy történt az eset hogy a Világ valamennyi Kereskedelmi utazója 1908 június havában kongresszuson gyült egybe Párisban. – A Magyarországi Kereskedelmi Utazók egyesülete engem küldött ki hogy a kongresszuson a magyar utazói kart képviseljem. – Az egyesület főtitkára: Kabos Ede adott néhány ajánló sort Ady Endréhez, – kit megérkezésem után nyomban felkerestem szállóbeli lakásán. – Délfélét járt az idő, tikkasztó meleg nap. Ady még ágyban volt. – Ami leginkább megdöbbentett: a padlón 3-4 Nezonálpör papír hüvelye feküdt. – Amikor Ady elolvasta a Kabos ajánló sorait, szomorúan ennyit mondott: „Nézze Uram: én egy beteg, neuraszténias ember vagyok, az Ön érdekében mondom: ne vegye igénybe az én szolgáltataimat, igazán nem lenne öröme belőle... Meglehetősen lesújtott ez a nyilatkozat, de mit tehettem volna egyebet: Bocsánatot kértem hogy zavartam és távozni készültem. – Ekkor Ady visszahívott és azt kérdezte, hogy hová megyek? mit fogok csinálni? – Zavaromban és elkeseredésemben erre kicsit ingerültem feleltem: Mit érdeklí az már most Önt, ha egyszer kirúgott? – Erre szó nélkül kikelt az ágyából, felém jött, merően a szemembe nézett, dühösen öltözni kezdett, miközben ilyeneket dörmögött: „már torkig vagyok a derék honfitársakkal, már sokszor megjártam a honfitársakkal halálosan unom a honfitársaimat de – a mindenit neki! – *magával* még egyszer megpróbálom! Egy órával később az „Universal” kisvendéglőben élénk sörözés mellett lángoló barátság fejlődött ki közöttünk. –

Ady szorgalmasan járt velem a kongresszus üléseire: élénk figyelemmel hallgatta az elhangzott beszédeket és amikor a záró ülésen az elnök feltette a kérdést hogy kíván-e még valaki hozzászólni? – Óriási megrökönyödésemre – anélkül hogy előzőleg egy szó esett volna köztünk – Ady nyugodtan felkel mellőlem és bejelenti hogy a Magyarországi Kereskedelmi Utazók nevében volna egy-két megjegyzése a tárgyhoz. – Ezzel jó 10 percig – nekem egy egész örökkévalóság! – folyékony francia nyelven beszél a legvitálisabb kereskedelmi ügyekről, néhol polemizálva az előtte szólottakkal... Ha beszéde közben egy kis szünetet tartott: mosolyogva nézett rám és suttogva mondta: nincs kizárva, hogy ki fognak *tégedet* rugni, de még beszélek...

Végre befejezte. – Megkönnyebbülten sóhajtottam fel és nógattam hogy most már igazán sürgősen távozzunk. – Sajnos már későn volt. – A tágas terem minden részéből zarándokolt a hallgatóság felénk és a drága Ady alig győzte a gratulációkat megköszönni. Percekig szorongatták a kezét, sőt az öregebb merkantilisták forró öleléssel fejezték ki Adyknak – irántam való elismerésüket. –

Másnap reggel nagy pironkodással olvasom a „Petit Journal” hivatalos közleményét, hogy milyen okosan beszéltem én a kongresszuson... Déliben pedig szegény jó Ady olyan jóízűen nevetett az ágyban, hogy könnyei kicsordultak...

Utólag a mellékelt két kártyát írta nekem Párisból. – Nehezen válok meg ettől a szerény emléktől, de vigasztal a tudat, hogy az Ady gyűjteményben jobb helye lesz. –

Fogadja igen tisztelt szerkesztő úr kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.

Készséges szolgálja:

Beer Béla

Vezér Erzsébet, az AEÖPM IX. kötetének sajtó alá rendezője a leírt eseményről a következőket állapítja meg:

„Gellért Oszkár Kortársaim c. visszaemlékezéseiben (Művelt Nép 1954. 82–84.) közli Beer Béla levelét, mely szerint Ady 1908 júniusában a kereskedelmi utazók párizsi kongresszusán helyette felszólalt, és francia nyelvű szónoklatáról a Petit Journal be is számolt. Az események utánanéztem a Petit Journal megfelelő számában és más lapokban is. A Petit Journal két beszámoló is közöl a kongresszusról, de egyikben sem említi sem Beer Béla, sem a magyar küldött beszédét. Más lapokban sem találtam nyomát Ady állítólagos felszólalásának. [... A le-

velezőlap] csak a kettőjük közti kapcsolatot bizonyítja, amely Diósin keresztül könnyen létrejöhett.”

Ady közreműködése és szereplése, ha más adattal nem is támasztható alá, nem is cáfolható. A leírás életszerű, több, Ady jelleméből fakadó hihető mozzanattal, de túlzó színesítéssel. Gellért a levél nyomán szól Ady idegen nyelv tudásáról, széles körű érdeklődéséről, humorérzékéről: „A dyból nem hiányzott a humor sem a magán érintkezésben, sőt a társaságban sem.”

556. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 13.]

K: PIM – A. 208/42 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 273 × 124; 96 × 144 mm – Ceruzairás, a borítékon tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 13. – épb: Budapest, 1908. jún. 15.

M: Feljegyzések 265. – AEI I. 298.

Itt van három vers és Dutka-kritika: jún. 16-án nem jelent meg Ny. Az összevont szám jún. 16.–júl. 1. dátummal látott napvilágot, ebben van a három vers: *Az éjszakai Isten, A legjobb ember, A te melegséged.* A kritika Dutka Ákos A föld meg a város c. verskötetéről készült, s ugyanott jelent meg. (AEÖPM IX. 235.) A kritika első változatát már Érmindszenten megírta (l. a máj. 5-i, 532. sz. és máj. 7-i 534. sz. levelet). Ez az irás nem tetszett Osvátinak, ezért Ady újírta (l. AEÖPM IX. 501.).

a jövő számra egy hosszú cikket vagy novellát is írök: az ígéretet csak a Ny aug. 1-i számában megjelent *Mesék balog poétákról* című novellával váltotta be.

(Mi lesz az Ady-kritikával?): a költő a *Vér és arany* méltatását kéri számon a szerkesztőn. A Ny később sem közölte (a szerkesztőség nem íratott) recenziót a kötetről.

557. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Firenze, 1908. jún. 8. és 15. között]

K: MTAKK – K 7/6 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. – 2. f. v.: üres – 207 × 165 mm – Tintairás – Idegen kéz ceruzairásával a dátum: 1908. jún. eleje – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Hatvany: Ady kk 97. – Hatvany 1977. 492. – AEI I. 446–447. – Hatvany lev. 44.

Iszonyúan fáj, hogy nem került erre felé: Hatvany Firenzébe szerette volna elcsalni Adyt.

Dehogy hiszem, hogy súlyed! Ady 550. sz. levelére válaszol. Hatvany azt írja a levél jegyzetében, hogy Ady egy elveszett levelére utalt. A levél nem vészett el, csak kallódott, az utolsó gyűjteménybe került be.

az első kötet óta (melyet ma se szeretek): Hatvany nem ismerte a *Versek* (Debrecen, 1899.) és a *Még egyszer* (Nagyvárad, 1903.) versköteteket, az *Új verseket* tudja első kötetnek.

A hangköre tágulása csak idő kérdése: Hatvany új költői tárgykörök, más műfajok ki próbálására többször biztatta Adyt.

Könyvem: Die Wissenschaft des nicht Wissenswerten.

Maximilian Harden (1864–1927) német író, Die Zukunft című folyóirat alapítója és kiadója. Lapja kora legnagyobb publicitását politikai és kulturális hetilapja volt.

Szimat és ízés a Ny 1908. máj. 16-i számában olvasható.

558. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. jún. 20.

K: MTAKK – K 8/77 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Vasárnapi Ujság szerkesztősége. 55-ik évfolyam. Budapest, 190..., IV. Reáltanoda-utca 5. sz. Telefon 72–41. cégjelzésű hajtott levélpapíron – 2 f. (r-v) – 235 × 150 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEVI 198–200. – AEI I. 449–450.

ígért kéziratok: Ady valószínűleg Párizsba indulása előtt személyes találkozások alkalmával ígért írást a VÜ-nak.

chria: közhely.

Vörösmartyról írt cikkem: *A két Vörösmarty* (Ny 1908. jún. 1.). Az a Schöpflinnek írt Ady-levél, amelyben e cikke céloz, nem ismeretes.

egy könyvre való essay-sorozat a magyar lírikusokról: ami megvalósult: Magyar írók. Irodalmi arcképek és tollrajzok (1917.); A magyar irodalom története a XX. században (1937., 1990.).

Kincs Gyula-ügy: a kollégium akkori igazgatója, Ady kedves görög tanára 25 éves tanári jubileumára írta a hálás tanítvány a *Vén diák üdvözlete* című versét, amely a VÜ 1908. jún. 28-i számában jelent meg. Kincs Gyula fényképe és a méltató cikk a következő számban van (júl. 5. 27. sz. 550.).

Hoitsy ur: Hoitsy Pál (1850–1927) újságíró, politikus és csillagász, 1905–1921-ig a VÜ szerkesztője.

559. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. jún. 21.]

K: PIM – A. 208/43 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r-v) – 200 × 154; 96 × 143 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 21. – épb: Budapest, 1908. jún. ?

belekezdem egy novellába: jún. 21. után Ady több novellát is írt, azok a BN-ban (*Az asszony meghal*, júl. 2.), a Nsz-ban (*A Lázár-gyarmat*, júl. 12.), Az Újságban (*A Rossignol-hotel énekesei*, júl. 16.) jelentek meg. A Ny-nak csak az aug. 1-i számában jelent meg egy novelllett-füzér: *Mesék balog poétáról*.

megbukik a Nyugat?: A Ny anyagi helyzete kezdettől fogva bizonytalan volt. Az alapítók (Osvát és Fenyő, valamint az általuk főszerkesztőnek meghívott Ignótus) kölcsönökből és előfizetési díjakból indították a lapot. Az előfizetők száma lassan nőtt, az összegyűlt pénz azonban gyorsan fogyott, annak ellenére, hogy a szerkesztők ingyen írtak és szerkesztettek. (A példányszám az első években 5–600 volt, egyes szám ára 1 korona, 1. Fráter 2. 136.) A szerkesztők Hatványhoz fordultak támogatásért. Hatvány segített ugyan, de vonakodva, mert egyrészt a szerkesztőket – Ignótus kivételével – nem tartotta a feladatukra alkalmasnak, és a szerkesztés elveivel nem értett egyet, másrészt hozzájárulása fejében több beleszólást igényelt a lap arculatának kialakításába. Ezt azonban Osvát nem engedte át másnak. Megoldásként kínálkozott a folyóirat tulajdonjogának eladása. Hatvány Gonda Henrik ügyvédet ajánlotta vevőnek. A szerződést 1908 júniusában kötötték meg. A pénzügyi zökkenőt egy szám kimaradása jelezte: júl. 1-jén kettős szám jelent meg. (L. Buda 2. 5–15.) Ady sérelmezte, hogy nem értesítik a Ny belső ügyeiről.

[Budapest, 1908. jún. 22.]

K: OSZK – Fond 74/12 – Levélpapír borítékkal – 9 f. (1–8. f.: r-v, 9. f.: r) – 174 × 111; 94 × 119 mm – Tintafarás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. jún. 22. – épb: Párizs, 1908. jún. 24.

M: itt először.

*Murányi Ernő*nét Ady és Diósiné úgy hívták: a Bimbó utcai nő. Bölöni így írja le kiletét: „A Bimbó utcai nő? Egy budai ügyvéd felesége volt, aki bár Adyt sohasem látta, írásai után beleszeretett. Heteken át tüzes szerelmes levelekkel árasztotta el Adyt. Minden nap érkezett egy expressz levél és nem volt rövidebb tíz-húsz oldalnál. Különösen híressé vált közöttük egy levele, mely ebből az egyetlen szóból állt csupán: »Te ... Te Te Te Te ...« Így vagy nyolc oldalon keresztül.” (L. Bölöni 75.) Az asszony – bár választ nem kapott – számon tartott, sőt megbecsült személy volt, Ady átadta Párizsban kapott leveleit Diósinének megőrzésre. (Ezek a levelek, Adyról szóló lapkivágatok stb. az Ady-relikviák feliratú kalapdobozban gyűltek. Ide kerültek Vészi Margit levelei is.) Ady ugyan kiadta őket a kezéből, de tulajdonjogáról nem mondott le. L. a Bölölinek szóló baráti rendelkezését arról, mit kell visszakérni Diósiéktól egy parázs összetűzés esetén. A felsorolásban benne vannak a Bimbó utcai nő levelei is. (Bölöni 75.) Murányiné intelligens, olvasott nő volt. 1908. nov.-i levelében írta Ady Diósinének, hogy levelet kapott a Bimbó utcai nőtől „16 oldal Spinoza-kommentár”. A nyugtalan kedélyű kékharisnya nemcsak a filozófusokat kedvelte, elolvasta, ismerte Ady minden sorát.

Janka: a *Janka férjet akart* című novella hősnője (BN 1908. jún. 14.: AEön 898.).*Mulier taceat*: az asszony hallgasson.*Jánoska*: Janka fia.*usistaneaia*: megfejthetetlen szó*devise*: jelszó*c'est le mot*: ez a megfelelő szó*Garami Ernő*: A megváltás felé c. színművét 1908. ápr. 3-án mutatta be a Vígyszínház.*reine Vernunft*: tiszta ész. Kant főműve Kritik der reinen Vernunft: A tiszta és kritikája.*Die Metaphysik is die Königin der Wissenschaften*: a metafizika a tudományok királynője.*umgekehrt ist auch gefahren*: az ellenkezője is igaz.*Fekete hold*: a *Fekete Hold éjszakáján* című versre utal.*Lipóczia*: Lipótváros (tréfás)*Riza*: A tojásos Riza (BN 1908. máj. 3.: AEön 880–882.).*Hegedűs Gyula* (1870–1931), *Góth Sándor* (1869–1946), *Góthné*, *Kertész Ella* (1884–1936), *Varsányi Irén* (1878–1932) színészek a Vígyszínházban.

Viviani: francia munkásügyi miniszter (1863–1925), egy párizsi levélben ír róla Ady (BN 1908. jún. 17.: AEÖPM IX. 227.). Viviani azt állította, hogy a munkásság győzelme a polgárság fölött harc nélkül is végbemegy. Ady ehhez fűzi hozzá, hogy „ez nyilván nem Marx-doktrína”, de „szép és bátor” mondás.

Umwälzung: átalakulás.

eine Gesellschaftsformation geht nie unter, bevor alle Productier Kräfte entwickelt sind, für die sie weit genug ist und neue, höhere Productionsverhältnisse treten nie an die Stelle, bevor die materiellen Existenzbedingungen derselben im Schoss des alten Gesellschaft selbst ausgebrüet worden sind: egy társadalmi forma sose tűnik el, mielőtt az újnak megfelelő termelőerők ki nem fejlődnek, és az új, magasabbrendű termelési viszonyok nem lépnek helyébe, mielőtt az anyagi létfeltételeket számukra a régi társadalom maga meg nem teremtette.

Munka Szemléje: szociológiai folyóirat (1906–1910). Szerkesztője Diner-Dénes József (1857–1937) újságíró, művészettörténész, marxista teoretikus, Károlyi Mihály munkatársa. 1919 után emigrált.

Achimok: békéscsabai család. Áchim L(iker) Andrásról l. az 1908. márc. 23-i (505. sz.) levél jegyzetét.

Gebrauchswert, Tauschwert: használati érték, csereérték.

Muster ohne Wert: minta érték nélkül.

de szép volt a „Nyár”: utalás *A paraszt Nyár* című versre. (L. BN 1908. jún. 21.)

de szép maga, mikor olyan jó, olyan okos és jó a zsidókhöz: utalás *A bélyeges sereg* című versre és *A tojásos Riza* című novellára.

Igazán nem röstellem a mi történet: e megjegyzésből arra lehet következtetni, hogy szenvedélyes vonzalma a költő iránt valami kínos helyzetbe sodorta őt vagy talán Adyt is?

561. ADY ENDRE – BEER BÉLÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 29.]

K: PIM – A. 187/3 – Képes levelezőlap (Mozart) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék 1975.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. jún. 29. – épb: Budapest, 1908. júl. 1.

M: Gellért Oszkár: Kortársaim. Budapest, 1954. 85. – AEÖPM IX. 384. l. az 1908. jún. 10-i, 555. sz. levelet.

562. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Párizs, 1908. jún. 29.]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6391/28 – Diósiné AD monogramos levélpapírján, 3, 4, 5 oldalszámzással – 3 f. (r-v) – 181 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

M: itt előszőr.

Révész több helyen közöl hasonmás részeket a levélből (RAE 59., 139., 153., 191.). Az egészet pikáns része miatt nem tette közzé.

beszélj Elekkel: Elek Artúr Az Újság rovatvezetőjeként segítette Adyt, hogy írásai a lapban megjelenhessenek. (L. az 552. sz., 1908. jún. 4-i levelet.)

júl. 3-án végleg, örökre szakítottam a Naplóval: a szakítás gondolata régóta érlelődik Adyban (l. az 552. sz. levelet); itt a múlt idő használata sem a befejezettséget jelöli, hanem nyomatékosítja az elszántságot. A szakítás még akkor sem volt végleges. Utolsó cikke 1908. dec. 30-án, novellája 1908. dec. 29-én, verse 1909. jún. 22-én jelent meg a BN-ban.

Gyurka érdekében írtam Heltai Jenőnek, beszéljen Légrádyval: Bölöni pesti napilap szerkesztőségébe szeretett volna bejutni. Heltai Jenő akkor a PH szerkesztője volt. Légrády Imre (1868–1932) kiadó, lapszerkesztő, a Légrády Testvérek Nyomdai Műintézete társtulajdonosa, a PH főszerkesztője.

Nektek holnap küldöm a kis cikket, hosszabb lesz, mint ez az utolsó s valószínűleg tárca is megy: a Nsz-ban jún. 20-án, jún. 27-én, júl. 4-én jelent meg Ady-cikk, mindhárom rövid terjedelmű. Tárca, azaz tárcanovella legközelebb nov. 30-án olvasható a Nsz-ban.

Bíró-tárca: talán a Das Literarische Echo 1908. márc. 1-i számában írt bemutató cikk a *Vér és arany* kötetéről és költőjéről.

a kis Trudi: Schweitzer Trude, Diósiék ismerősének és gyakori vendégének, egy ausztráliai (RAE 111.) vagy svájci (RSle 85.) mérnök feleségének 15-16 éves lánya, akinek neve bekerült *A Hágár oltára* című versbe („Kiknek bőrét nem érinhettem, Szeréna, Zsóka, Trud, Irén...”). 1907 tavaszán az éppen akkor Párizsban tartózkodó Révész Adyval együtt látogatta meg az anyát és lányát. „A csitri kisasszonyka igen helyes volt és Ady szívesen kitalálta érte a törekvő legszebb, leghízelgőbb francia szavakat” (RSle 85–86, ua. RAöl 337.). „Trud kacéran, szívesen hajolgatott Ady felé, megnevette mókáit, megcsiklandozva berzenkedett az ugrató tréfától” (RAE 114.). Bölöni is ismerte a családot, s tudott Ady vonzalmáról is: Ady „sokat emlegette ezt az ingerlő kis leányt, akinek szépsége és gyermeklányos kacérsága megejtően tört elő” (Bölöni 228.). Kovalovszky Kabos Ilonka emlékezéséhez fűzött jegyzetében verscímeteket sorol fel a *Fehér leány virág-kezéi* című vers mellé (*A tizéves Éva, A Hágár oltára, Elindult egy leány, Megölelném a hűnyod, Óh, nagyszerű Szerelem, Óreg suhanc vágyakozása, A holnaputáni asszonykák*), s megjegyzi: „mindegyik arról az izgató vágyakozásról vall, amely Adyt a friss, bontakozó kamaszlányok felé vonzotta (vö. a versbe került Truddal való esetét ...” EmlAE III. 386.).

Üdvözlöm szeretettel Garamit, Kunfit, Benét: Garami Ernő (1876–1935) újságíró, politikus, a Nsz felelős szerkesztője. – Kunfi Zsigmond (1879–1929) tanár, újságíró, szociáldemokrata politikus, a Szocializmus szerkesztője. Ady baráti köréhez tartozott (Három Holló). A Károlyi-kormányban miniszter, a Tanácsköztársaságban közoktatásügyi népbiztos. Ő nevezte ki Ady Lajost Debrecenben tankerületi főigazgatónak (EmlAE IV. 431.; Király I. 597.) – Bene = Bresztovszky Ernő I. AEL I. 549.

A Nyugat meghalt?: a folyóirat jún. 16-én nem jelent meg (I. a jún. 21-i, 559. sz. jegyzetét). Ady kérdése gunyoros már azzal is, hogy Révésznek, a Nsz munkatársának teszi fel. Sértezte és bosszantotta, hogy a szerkesztők nem érdemesítik arra, hogy értesítsék a Ny ügyeiről.

563. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 4.]

K: OSZK – Fond 253/11/12 – Papírlap borítékkal – I f. (r-v) – 109 × 130; 115 × 140 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. júl. 4. – épb: nincs.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 5. (A keltezés itt: 1910. jan. 24.)

Szauder Mária datálása téves. Ez a levél a Révésznek jún. 29-én írt leveléhez kapcsolódik. A húsvéti novella: *Szabó Márton asszonyai* (Az Újság 1908. ápr. 19.).

Itt és a következő levelekben bejelentett küldemények megjelenési ideje nem egyezik a levélben jelzett időponttal, ezért itt lejegyezzük Az Újságban 1908-ban a kapcsolat megszűnéséig napvilágot látott frások adatait.

1. *Vive le roi?* [Cikk] 1908. júl. 11. 96. sz.
2. *A Rossignol-hotel énekesei* [Nov.] júl. 16. 170. sz.
3. *Sagan herceg szerencséje* [Cikk] júl. 29. 9.
4. *Az Illés szekere*n [Vers] aug. 2. 185. sz. 37.
5. *Csépel az idő* [Vers] aug. 2. 185. sz. 37.
6. *Asszonnyal a bakon* [Cikk] aug. 27. 205. sz. 6.
7. *Szonja, a doktor-kisasszony* [Nov.] aug. 29. 207. – AEön: *A Cirle szeméi*
8. *Idegen forradalmárok Párisban* [Cikk] aug. 29. 207. sz. 6.
9. *A verselő asszonyok* [Vers] aug. 30. 208. sz. 37.
10. *Álcás, vén valómmal* [Vers] aug. 30. 208. sz. 37.

11. *Paoli úr emlékei* [Cikk] szept. 30. 234. sz. 6.
12. *Egy keresztvetés története* [Nov.] okt. 15. 247. sz.
13. *Lenni, lenni, lenni* [Vers] okt. 25. 256. sz. 38. – Kötetben: *Lenni kell, lenni*
14. *Adni, adni, adni* [Vers] okt. 25. 256. sz. 38. – Kötetben: *Szeress engem, Istenem*

564. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. júl. 9.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1958/23/11 – Képes levelezőlap (Két pólyásbaba sürgőnypóznára függesztve.) – 90 × 140 mm – A bélyeg kivágva – Tintaírás – Pr.: Biró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: [kitépve] – épb: Kisvarsány, 1908. júl. 11.

M: Lengyel 367. – AEI I. 428.

565. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 10.?)

K: OSZK – Fond 253/11/13 – Levélpapír – 1 f. (r) – 197 × 152 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávától 1976.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3.

A tárcsa talán a júl. 4-i, 563. sz. levél jegyzetében található felsorolás 2. tétele.

566. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

K: MTAKK – K 14/39 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Hajtott, megtört képeslap – (Két pólyásbaba sürgőnypóznára függesztve.) – Idegen kéz fekete ceruzairásával: 1908 júl 20 – 90 × 140 mm – Fekete tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: [olvashatatlan]

M: Hatvany: Ady kk 99. – AEVI 201. – Hatvany 1977. 493. – AEI I. 300. – Hatvany lev. 45.

A keltezés a Hatvany: Ady kk után minden megjelenési helyen azonos.

könyve nagyon előkelő: Die Wissenschaft des nicht Wissenswerten.

567. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

K: OSZK – Fond 253/11/20 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 126 × 96; 100 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávától 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. júl. 20. – épb: Budapest, 1908. júl. 22.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3.

Szauder Mária jegyzete szerint az egyik cikk a júl. 4-i levél jegyzetében (563. sz.) lévő felsorolás 3. tétele; a másikat Elek átadta a Nsz-nak, címe: *A voks ellen* 1908. júl. 26. – A versek útja és megjelenési helye megállapíthatatlan.

Ágay: Ágai Béla (1870–1944) Az Újság egyik szerkesztője Gajári Ödön mellett, 1925-től felelős szerkesztő.

568. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Párizs, 1908. júl. 20.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1952/23/1 – Képes levelezőlap (Két pólýásbaba sürgöny-póznára függesztve.) – 92 × 140 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Schöpflin Aladámétól 1952.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1908. júl. 22.

M: ItK 1953. 332. – AEI I. 300.

egy-két nap múlva cikket küldök a V. U.-nak: legközelebbi írása a lap 1908. aug. 30-i számában egy novella: Mária és Gáspár. A legközelebbi cikke: szept. 20-i: Francia-e Párizs?

569. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. júl. 22.]

K: OSZK – Fond 253/11/3 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 200 × 153; 112 × 140 mm – Ceruzalrás, a boríték címezése tintalrás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. júl. 22. – épb: nincs.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3.

A verscímetek I. az 1908. júl. 4-i levél jegyzetének (563. sz.) listáján 4–5. tétel.

570. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 24.]

K: PIM – A. 208/44 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r-v) – 200 × 154; 112 × 146 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. júl. 24. – épb: Budapest, 1908. júl. 27.?

M: Feljegyzések 265. – AEI I. 301.

fogok még az aug. 1. számra prózát és verset küldeni: próza: Mesék balog poétákról (AEön 916–919.); vers: Ha csókokat hallok.

a Nyugatnál történt változás: I. a jún. 21-i levelet és jegyzetét: 559. sz.

571. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. júl. 29.]

K: PIM – A. 208/8 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 209 × 134; 94 × 116 mm – Ceruzalrás, a borítékon tintalrás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. júl. 29. – épb: Budapest, [olvashatatlan]

M: Feljegyzések 266. – AEI I. 301.

572. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. eleje]

K: MTAKK – K 14/40 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Szürkés-kékes levélpapír – 2 f. (r-v) – 199 × 123 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: AEI I. 303–304. – Hatvany lev. 46.

Hatvanba küldött táviratom: a pénzkérő távirat nincs meg a gyűjteményben. Ezen a nyáron Ady többször kér anyagi segítséget Hatvanytól. Állandó jövedelme nincs, alkalmi honoráriumokból él.

Úgy volt, hogy innen, ahol (őszintén szólván) most már nincs mit keresnem: a harmadik párizsi út idején a szerelmesek közötti ismétlődő civódások sokszor már-már elviselhetetlenné tették Ady számára az együttlétet. Az asszony féltékenysége most már Hatvanyra is kiterjedt. (Böloni 147–150.)

édes anyám, az egyetlen, aki tyukból, tojásból nekem pénzt szokott kiárulni [...] most a Felixfürdőben gyógyítja a nyomorék lábát: Nyilván csak reumatikus fájdalmak miatt kereste fel Ady Lőrincné a Nagyvárad melletti gyógyfürdőt, nyomorékságról nincs szó. Ady Lajos is elkísérte ide (l. az aug. 5-i, 574. sz. levelet).

Ady Lőrincék a nagykárolyi piacon, a hétfői hetivásárokon értékesítették termelvényeiket (l. Hetey Zoltán: Ady Bandi – Ady Endre. Bp., 1942. 9., 49.). A szemesterményt, nagyobb állatokat a gazda, a baromfit, tojást, tejet, tejterméket a gazdasszony árulta. Így oszlott meg a jövedelem is. Eladhatta a gazdasszony a tojást, baromfit otthon is a házaló zsidónak (l. Ady novelláját: *A tojásos Rizát*), de akkor kevesebbet kapott érte. – Hatvany tapintatból nem közölte ezt a levelet.

Felixfürdő: gyógyfürdő Nagyvárad szomszédságában.

573. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 2.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/13 – Képeslap (a képes oldalon Nicolaus Lenau arcképe) – 87 × 178 mm – Tintaírás – Írás a képes oldalon – Pr.: özv. Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 2. – épb: Dunavarsány, 1908. 08. 4.

M: Lengyel 367. – AEI I. 218., 302.

Vészi József és családja Berlinből, ahol 1907 vége óta éltek, hazaérkeztek Dunavarsányra, ahol saját vidéki házukban nyaralni szoktak. Oda írt Ady Bíró Lajosnak, Vészi Jolán férjének, aki nagyon rossz levélíró volt, s többször kapott ezért Adytól szemrehányást. (l. AEL I. 82., 88., 150. sz. levelet).

574. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 5.]

K: MTAKK – K 5/36 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlap (Két pólyásbaba sürgőnypóznára függesztve) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Idegen kéz piros cenzurafélszával a dátum: 08. VIII. 5. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 5. – épb: Érszentkirály, [a többi adat olvashatatlan]

M: ALné 81. – AEI I. 302.

Ady Lajos édesanyját kísérte el Felixfürdőbe (l. az 572. sz. levelet és jegyzetét), onnan ment Nagyváradra.

575. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Párizs, 1908. aug. 6.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/8 – Fiatal nő virágkosárral – 90 × 139 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 6. – épb: nincs.

M: itt először.

576. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. 6.]

K: MTAKK – K 5/37 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlappal – (Rózsák között, mérlegen ülő kisgyerek.) – 91 × 140 mm – Tintaírás – Idegen kéz piros ceruzazírásával a dátum: 08. VIII. 8. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 6.

M: ALné 81. – AEI I. 302.

Séra Ilonka: Ady unokatestvére, Séra Lajosné Ady Julianna lánya. „Endrének sikerült, hogy a kis fiatal, akkor végzett tanítónót kineveztesse” Lompértra (ALné 81.).

577. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. aug. 17.]

K: OSZK – Fond 253/11/4 – Levélpapír borítékkal (bélyeg kivágva) – 1 f. (r) – 155 × 200; 113 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 17. – épb: nincs.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. *Kritika* 1979. 8. sz. 3.

itt küldök egy kis cikket s két verset: nem tudjuk megállapítani, milyen cikkekről s milyen versekről van szó a levélben. Az augusztusban megjelent írások címét l. a júl. 4-i levél jegyzetében (563. sz.) található felsorolásban. A novella e felsorolásban a 7. tétel.

578. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1908. aug. 17.]

K: PIM – A. 115/2 – Levélpapír borítékkal (a boríték bal felső sarkában: A. Diósy /92. rue de Lévis/ Paris XVIIe) – 1 f. (r-v) – 200 × 108; 122 × 148 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Szalay József gyűjtő lányától, Szalay Ágnesztől 1959.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1908. aug. 19.

M: It 1961. 307. (Sára Péter: Ady Endre kiadatlan levelei.) – AEI I. 303. [az utolsó mondat nélkül].

Azt se tudom, van-e Nyugat vagy nincs?: a Ny kiadót és nyomdát cserélt, adóssággal küszködött. Ady nem tudott erről, máskor sem értesítették őt a lap gazdasági ügyeiről. Ezt sérelmesnek érezte, mellőzésként élte át.

nem kaptam hírt a küldeményemről, egy kis prózáról s egy versről: Sára Péter szerint az aug. 1-i Ny-ban található *Mesék balog poétákról* (AEön 916–919.) és a *Ha csókokat hallok* című versről van szó.

Két vers van itt: A fehér lóuszok, Ásom a gödröt (Kötetben: *Egy régi színész-leány*) című versek a Ny szept. 1-i számából.

579. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Párizs, 1908. aug. 28.]

K: OSZK – Fond 253/11/5 – Képes levelezőlap (Rózsák között, mérlegben ülő kisgyerekek.) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. aug. 28. – épb: nincs.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3.

580. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1908. aug. második fele]

K: MTAKK – K 14/41 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 2 f. (r-v) – 182 × 138 mm – F. Csanak Dóra fekete ceruzaférfájával: 1908. szept. előtt – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: AEI I. 305–306. – Hatvany lev. 46. (aug.)

Ez a levél is (az aug. elejével együtt) azok közé tartozik, amelyek a Földessy Gyula által összeállított gyűjteményben (Hatvany: Ady kk) és az ezt követőkben nincsenek benne, kivétel az eddig legteljesebb összeállítás (Hatvany lev.). Ezek az augusztusi levelek talán azért maradtak ki, mert bennük pénzkérésről és pénzküldésről van szó. De ezt sem lehet a kihagyás általánosan, következetesen alkalmazott szempontjának tekinteni, mert a későbbiekben az ilyen leveleket benne találjuk a gyűjteményekben (l. pl. az 1909. ápr. 14–15-i leveleket).

hat esztendő óta egy asszonygöngyölegbe göngyölködtem bele. Ez az állapot sok dologban jóságosan végzetes volt a sorsomra. Sok dologban viszont megköt, megaláz: Bölöni szerint Hatvany csalogatásai azért nem sikerültek, mert az asszony nem engedi el magától Adyt. Féltékeny volt Hatvany barátságára, vetélytársat látott benne. És Ady félt is az asszonytól, tartott tőle, a haragjától, a jelenetektől, amelyek a valódi vagy el sem követett „bűnök” után is elkerülhetetlenül következtek. (Bölöni 147–150.)

séjour: ideiglenes tartózkodás(i) hely)

Szeptemberben hazamegyek: a hónap első napjaiban Diósinével Velencébe utazott.

581. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1908.? aug. 29.??]

K: PIM – A. 190/2 – Diósiné AD monogramos levélpapírján, A. Diósy /92, rue de Lévis/ Paris (XVIIe) nyomtatott feliratú borítékban – 1 f. (r) – 183 × 138; 155 × 122 mm – Tintaírás – A boríték bal felső szegélyénél ismeretlen kéztől évszám: 1908 – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1976.

M: itt először.

A levél keltezése bizonytalan. Egyetlen ellenőrizhetetlen adat áll rendelkezésre: a borítékra írt ismeretlen eredetű évszám. Ennek alapján a harmadik párizsi út idejére, ill. ennek végére lehet gondolni (1908. máj. 23.–aug. 31.). Lehet, hogy a levelet összeszólalkozás előzte meg, s Diósiné békülékenysége jeleként küldte a levelet inasával Ady szállására, a tartalomból ítélve egy szombati napon.

582. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Vence, 1908. szept. 1.?)

K: MTAKK – K 5/38 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képeslap – (Lido – Venezia – Riparto Signore – tengeri fürdőzés) – 1 f. (r-v) – 87 × 140 mm – Ceruzajrás – Ady Lajos írásával, piros ceruzával a dátum: 08. IX. 1. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Vence, 1908. szept. 1.? – épb: Zilah, 1908. szept. 5.

M: ALné 81. – AEVI 201. – AEI I. 304.

A *Simplon-alagút* a Nyugati-alpokban közel 20 km hosszú alagút a Bern és Milánó közötti útvonalon. 1896–1905-ben épült.

A levél keltezése ellentmondásos. A piros ceruzás dátum Ady Lajosé. Felesége ezt a datálást veszi át. A fpb olvashatatlan, az épb-n olvasható szept. 5-hez viszont legfeljebb két nappal korábbi fpb tartozna.

Távozási dolgod nagyon meglepett, sőt döbbenett: ez a mondat minden közlésből kimaradt, kezdve az Ady Lajosnéén. Ady Lajos könnyelmű életmódja, kártyaadóssága botránnyal fenyegetett, s ettől menekülni akarva bejelentette, hogy távozik Zilahról. A botrány azonban már nem volt elkerülhető, s a családnak kellett közbelépni (l. az 1908. szept. 16–17-i és nov. 20-i levelet).

még egy-két héttig körutazom: nincs pontos kronológiánk erről. Diósinéval a Velencei napok után – nem tudjuk mikor – Kaposvárra utaznak. Onnan Patosfára látogatnak el. Szept. 15-én érnek Nagyváradra.

583. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Vence, 1908. szept. 5.?)

K: MTAKK – K 5/39 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levelezőlap – (Nos Politiciens – Maurice Barrès karikatúrája) – 90 × 142 mm – Szöveg a lap mindkét oldalán – Tintaírás – Ady Lajos piros ceruzajrásával a dátum: 08. IX. 7. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1908. szept. 7. – épb: Zilah [a többi adat olvashatatlan]

M: ALné 82. – AEVI 189. – AEI I. 306.

A keltezést bizonytalanná teszi a fpb: Paris 96 G^d Hotel 17 45–7–9–08 (vagy 06?), azaz Párizs 96 (postahivatal) Grand Hotel [a hivatal neve] [az év:] 1908. (vagy 1906?) – 9. hó – 7. – 17 óra 45.

A párizsi postabélyegző kétségtelen, mégis lehetetlen, hogy Ady visszautazott volna Velencéből a francia fővárosba. Az évszám bizonytalanságából kiindulva 1906. szept. 5-t is tekinthetjük a levél keltének. Ady akkor Párizsban volt, készülődött Földközi-tengeri útjára, a levelezőlap beleilleszhető az 1906. szeptemberi levelek sorába. Ady Lajos piros ceruzás dátuma azonban arról győz meg, hogy ő, a címzett, 1908-nak olvasta az évszámot. (Bár lehetséges, hogy évekkel később írta rá a dátumot a lapra.) 1908 mellett szól, hogy a levélben Ady Lajos állásügyéről van szó, s az az egész évben, sőt 1909-ben is erősen foglalkoztatta a családot.

Az a furcsa ötlet is felmerül, hogy a lapot Velencében írta ugyan Ady, de valaki Párizsban adta fel. Vagy a Diósiéknál hagyott lapot Diósi adta postára napok múlva.

A levelezőlapon Barrès karikatúrája van. Ez sem segít a pontosabb datálásban, a francia író-politikusról Ady többször is írt 1906 és 1908 között.

Both, Kincs, Kapus Ady zilahi jóemberei (l. AEI I. 426.).

Az életrajzi kronológiában itt – talán éppen e levelezőlap miatt – zavarok vannak. Ady Lajos ezt írja: „Talán éppen egészségi okból indul el augusztus végén a Szimplonon át Itáliába. Eredetileg a Földközi tengeren akart pár hetet »bolyongani«, a terv megváltoztatásával azonban

a Lidóra megy egyenesen (gondolom: Lédá asszonnyal), de pár nap múlva már – talán Monaco útbajtésével? – újra Párizsból ír levelet.” (AL 122.) Ady Lajosné megismétli férje állításait. A levelezőlapot ő is így datálja: Párizs, 1908. szept. 7., s utána megjegyzi: „Nyugtalanága – úgy látszik – nem engedi, hogy Párizsban maradjon. Újból elutazik Lédával – ahogy a velencei kirándulást is vele járta – s legközelebbi híre ismét útról szól.” (ALn 81–82.) Ezután Marseille, 1908. szept. 9-i kelettel közöl egy-két évvel korábbi levelet, amely 1906. szept. 12-i dátummal megtalálható az AEL I. 176. oldalán. Mindkettőjüknél összekeveredett tehát 1906 és 1908 nyara. Valószínű, hogy Ady és Diósiné 1908-ban is nagyobb utat tervezett, de valami miatt nem sikerült. 1908. szept. 5. és szept. 15. között semmi biztos hírünk nincs holtartózkodásukról.

584. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Vence, 1908. szept. 5.?

K: MTAKK – K 14/42 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Színes képeslap – (Venezia – Il molo – előtérben a Doge palota) – 90 × 141 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Vence-Ferrovía [olvashatatlan, esetleg: szept. 5.] – épb: Hatvan, 1908. szept. 7.

M: Hatvany: Ady kk 100. – Hatvany 1977. 493. – AEI I. 47. – Hatvany lev. 47.

585. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BÖLÖNI GYÖRGYNEK, MARCHISIU OTÍLLÁNAK

[Vence, 1908. szept. 5.?

K: PIM – A. 2/26 – Képes levelezőlap (Lido-Venezia – Spiaggia) – 89 × 138 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Vence-Ferrovía [olvashatatlan] – épb: Párizs, 1908. szept. 7. [továbbítás] Brüsszel, 1908. szept. 8.

M: Bölöni 152–153.

Bölöni megjegyzi a levéllel kapcsolatban: „Néhány hétig tart a lidói nyaralás, aztán Ady Lédával hazatér Magyarországra.” (Bölöni 153.)

586. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Vence, 1908. szept. 5.]

K: MTAKK – Ms 1243/12 – Színes képeslap (E. Czech: Vanité. Festmény-reprodukció) – 87 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Vence-Ferrovía, 1908. szept. 5. – épb: Budapest, 1908. szept. 6.

M: itt először.

587. ADY ENDRE – SOMLÓ BÓDOGNAK

N[agy]várad, [1908.] szept. 15.

K: OSZK – Levelestár, növ. 1950/63/8 – Levélpapír – 2 f. (r) – 173 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: Moór Jolán ajándéka 1950.

M: PIM Évk. 1960–61. 108.

1903 őszén a Párizsba készülési öngyöttrő válságos hónapjaiban Ady levelezni kezdett Somlóval. A kolozsvári jogászprofesszor megértő, bátorító levelekkel válaszolt. Az első párizsi út alatt a kapcsolat megszakadt. 1906 nyaráról egy levélváltást ismerünk. A zárkózott, tartózkodó természetű Somló meleg barátsággal válaszolt a neki írt levelekre, de ő nem kezdeményezett.

Somló válaszat l. szept. 26-án (593. sz.).

Nagy Mihály: l. AEL I. 556. l.

Az Ön tárgya: Somló jogfilozófiát adott elő.

Én most érkeztem pár napra Párisból, illetve Velenczéből: l. a szept. eleji leveleket.

588. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. szept. 16–17.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1939/5/13 – Franciakockás papír – 2 f. (r) – 230 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1939.

M: AEVI 204. (okt. eleje) – Lengyel 317. – AEI I. 307. (szept.)

Ady és Diósiné szept. 5-én Velenczéből Kaposvárra indul. Útba ejtik Patosfát, ahol Brüll-rokonság: Molnár (vagy Kovács?) Lászlóék laktak (róluk l. AEL I. 483.). Tovább utazva (talán Budapesten keresztül?) a hónap közepe előtt Nagyváradra érnek. Innen Ady szept. 15-én utazik haza Érindszentre, onnan írja ezt a levelet Nagyváradra.

Szept. 16. és 26. között lehetett Érindszenten az új lakóház, a „küria” megépülésének sokven-
deges megünneplése. (AM I. 17–18.; AEÖPM XI. 38–40.) Ady Lajos szerint okt. elején (AL 122.).

Az apám s Lajos (akinek az ügye egészen bizarr) okozták: Ady Lajos, a zilahi ref. kollégium helyettes tanára könnyelmű, költekező életmódja miatt (mulatozás, cigányozás, l. ALné 77–78.) eladósodott (kártyaadósságot csinált). Hitelezői szorongatták, botránnyal fenyegették, s a baj a szülők tudomására jutott. Ady Lőrinc azonban, bár volt pénze, nem volt hajlandó segíteni. A gimnázium igazgatójának, Kincs Gyulának és a „nagyfiúnak” kellett közbelépni (l. Nagy Sándor emlékezését Ady Lőrincről: AM I. 18.). Hogy miért nevezi az ügyet Ady bizarrnak, az Ady Lajos egy későbbi, Révész Bélának írt levelének egyik mondatából világlik ki: „a kollégiumi konviktus homoszexuális szakácsa »szerelmével« molesztált, s én Bandi közbejöttével kidobattam állásából” (EmlAE III. 302., 336.). A szakács lehetett a hitelező (l. még a nov. 17-i levelet: 617. sz.).

Zilahról viszont elment a pénz a napokban Párisba: Ady adós maradt Párizsban Diósí-
nak, s a zilahi takarékból felvett kölcsönnel törlesztett. Diósiné kényes volt arra, hogy Ady ne tartozzon a férjének, azért kellett tudomására hozni a dolog elintézését.

589. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

Érindszent, [1908.] szept. 22.

K: Irodalmi Múzeum Debrecen K. X. 79. 174. l. (A debreceni Déri Múzeumból átvéve) – Levélpapír – 1 f. (r) – 203 × 154 mm – Tintaírás.

M: Atrag I. 155. (faksz.) – Dénes: Akkor 203. – Építünk 1954. 2. sz. 73–75. – EmlAE IV. 177.

Beke Albert és Magyar Vilmos a levelet ismeretlenként közli az Építünk c. folyóiratban téves dátummal, holott Révész már hasonmásban megjelentette (Atrag I. 155.), itt ír A Holnap ünnepségéről, bizonyára Emőd nyomán (uo. 161–166.; faksz. nélkül Atril 208–210.).

Ady és Diósiné szept. 15. előtt érkeztek Nagyváradra. A hó elején – Indig (33) szerint már 1-én, Bustya kronológiája szerint 5-én – megjelent A Holnap antológiája. A holnapos költők és a társaság szervezői a kötet megjelenése alkalmából hivatalos bemutatkozásra készültek. Hogy ezt Ady külföldi útjához igazították-e eleve, vagy hazaérkezése csak véletlenül adott alkalmat az együtt ünneplésre, nem tudjuk. A levelekben és emlékezésekben nincs rá utalás. A költő leveleiben depresszióról, betegségről panaszzkodott, de elvállalta, hogy verset ír az alkalomra és előadást tart. Kezdeményezésére az irodalmi estet Vajda János emlékezetének szentelték. Az először szept. 20-ra tervezett rendezvényt valószínűleg Ady kérésére szept. 27-re halasztották. Az ünnepségen a városháza dísztermében Ady Diósínéval együtt jelent meg.

Emőd legendásítva írja le ténykedését az Ady-vers megszületése és az ő szavazata körül (EmIAE IV. 175–178.).

megírtam a te kedvédért s egy csöppet dacból az ígért verset. Emőd szerint először csak a *Találkozás Gina költőjével* című vers előadására gondoltak, de ő egy új, harcosabb vers megírását kérte a költőtől.

másoltasd le azonnal s az én nevemben küldd el a Nyugatnak: a vers *Egy néhai költő*, végleges címén *Néhai Vajda János* címmel a Ny okt. 1-i számában jelent meg.

Stern–Brüll-ház: Diósiné, a Brüll lányok nagyváradi lakása.

590. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

Érminsztent, [1908. szept. 24.]

K: PIM – A. 208/10 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 166 × 138; 137 × 194 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. szept. 25. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 266. – AEI I. 308.

A Ny 1908. okt. 1-i számának Ady-versei: *A Végtelen szerelme* (végleges címe: *Csókokban élő csókialanok*), *A nagy Cethalhoz*, *Egy néhai költő* (végleges címe *Néhai Vajda János*). Az utóbbit Emőd Tamás küldte Ady megbízásából Váradról a következő levél kíséretében (l. PIM – V. 1381/2.).

Igen tisztelt Szerkesztőség! Ma kaptam Adytól az ide csatolt verset Vajda Jánosról, azzal az utasítással, hogy küldjem nyomban a Nyugatnak az ő nevében. (A verset az én ösztökéléssemre írta.) Itt küldöm másolatban, minthogy az eredeti levél is van írva – nekem.

Nagy és igaz tisztelőjük

Emőd Tamás.

Nagyvárad 908. IX. 24.

legfőljebb egy félnapos késéssel kapod a cikket: ez a cikk a nehezen elkészülő *Portus Herculis Monoeci* lehetett. Első része csak a Ny nov. 1-i számában jelent meg.

591. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1908. szept. 24.]

K: OSZK – Fond 74/4/69 – Levélpapír – 2 f. (r) – 171 × 105 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 168 – RAöl 429–430. – AEvl 203 – AEI I. 138.

a Holnap programja: A Holnap Vajda János emléktünnepségén szept. 27-én este. Ez volt A Holnap első bemutatkozó előadói estje a városháza dísztermében. (Leírását l. NN 1908. szept. 29. 7.; EmlAE IV. 175–178., 193.) Ady itt jelent meg először Diósinéval nyilvánosan. Dutka Ákos színes, szép jelenetet öröklített meg róluk: „A *Találkozás Gina költőjével* című Léda-vers elhangzása után (Emőd Tamás szavalta) mintegy varázsütésre, felállott az egész terem, s tombolva percekig tapsolták Adyt és Lédát, akik kigyúltan, mámorba szédülve ott álltak egymással szemben, nyilvánosan a város előtt, amely összesodorta sorsukat.” (Dutka Ákos: A Holnap városa. Bp., 1964. 138.) Dutka még tovább folytatja a nap történetét: „A parádés nagyváradi ünnep után kimentünk a Püspökfürdőbe, régi váradi rend szerint. [...] Ady és Léda is kijött velünk.” – Leírja az ünnepséget mint szemtanú, sőt közreműködő Emőd Tamás (EmlAE IV. 178.) és Nagy Mihály is (AM II. 137.). Mindhárman matinének emlegetik az ünnepséget (nyomukban Király is: II. 163.). L. még ALné 85–86.; Atrag I. 161–168.; Dénes: Akkor 250–259.

Borzasztó változások fogadtak itthon: l. a szept. 16–17-i (588. sz.) levelet.

Ha nem is olvasok föl: Ady megtartotta felolvasását. Megjelent (cím nélkül) a NN 1908. szept. 29-i számában [A Holnap] AEÖPM IX. 266–269.).

Nagyon befolyásol a B. Napló dolga is, hogy a jegyet elvették tőlem: Ady sokat utazott, ezért szüksége volt a vasúti újságírói szabadjegyre. A lapok szerkesztősége bizonyos számú szabadjegyet kapott, a szerkesztő osztotta el belátása szerint. Ady a BN-nak nem volt már állandó munkatársa, nem volt indokolt, hogy a bérletet magánál tartsa.

592. BIRÓ LAJOS, VÉSZI LENKE ÉS VÉSZI GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Dunavarsány, 1908. szept. 25.]

K: MTAKK – K 6/8 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Postai levelezőlap – 1 f. – 90 × 140 mm – Három kéz tintaírása – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. szept. 25. – épb: Érszentkirály, 1908. szept. 29.

M: AEI I. 451–452.

Ady az előző években gyakran volt vendégük Vésziéknek Dunavarsányi nyaralójukban.

Vészi Lenke, Vészi Gyula Vészi József lánya és fia. Vészi Gyula 1918-ban a spanyol járvány áldozata lett.

huszonegyezni és túlázni: Vészi Margit írja emlékezéseiben: „(Hogy tudott borzongani, teliholdkor gyakran tette próbára önmagát; elmegyek a ház sarkáig! Volt vagy húsz méter onnan, ahol ültünk – de furcsa, emberformájú árnyak estek az útra és azon a nyáron a Balog Tuta gyilkos cigány bandája dült a környékünkön, folyton őt emlegette –, mindig nekiindult és mindig fehér szájjal, reszketve futott vissza. És mégis, mindég megpróbálta!)” (Irod. Múz. I. 88.)

593. SOMLÓ BÓDOG – ADY ENDRÉNEK

Kolozsvár, [1]908. szept. 26.

K: MTAKK – K 8/93 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal (szakadt, hiányos) – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 213 × 140; 92 × 120 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1908. szept. 26. – épb: Érszentkirály, 1908. szept. 28.

M: Lengyel 132.

Somló Bódog Ady szept. 15-i levelére válaszol (587. sz.).

594. FARKAS IMRE – ADY ENDRÉNEK

Budapest, [1]908. szept. 30.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/1 – Levélpapír – 4 f. (1–3. f.: r-v) – 174 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: EmlAE II. 132. – AEI I. 394–395.

Farkas Imre (1879–1976) költő, színműíró, zeneszerző, Ady debreceni jogásztársa és költő-vetélytársa. A könnyed hangú, érzelmes líra mestere hamarabb lett beérkezett költő, mint Ady. Népszerűsége, ismertsége mára szertefoszlott. (L. AEL I. 161., EmlAE II. 129–133.)

olvastam a rám vonatkozó »apostroph«ot is: Ady A Holnap Vajda János emlékünnepe-lén mondott beszédében a régi Erdélyt nevezte meg példaképnek, s megállapította: „a régi Erdélyből ennyi maradt: Apáthy professzor, [...] Bánffy Miklós [...] s azok a vékony grófi és bárói zsurok, amelyeken, saját dicsekvése szerint, nagyon szívesen látják Farkas Imrét.” (L. [A Holnap] – AEÖPM IX. 267.) Ady már Debrecenben kikelt bosszúsan-keserűen a könnyű szavú, szórakoztató költők ellen. „A Heltai–Makai-féle léha törpéségek úsznak az anyagi és »erkölcsi« elismerésben, szegény Reviczky Gyula pedig részletekben hal meg” – írta 1899-ben (A hétről – AEÖPM I₂. 180.).

Most irtam egy hosszabb költői elbeszélést. Téged akartalak megkérni: írj valamit hozzá: nem tudunk róla, hogy Ady írt volna Farkas poémájához, ill. hogy a kérés megismétlődött-e. Ady válaszát nem ismerjük. Farkas a választ megköszönő levelében már nem említi a kérést.

jogászkoromban írtál szeretettel, melegséggel az „Álom” című kis dramolettemről: I. *Álom-ária* (DH 1899. ápr. 19. – AEÖPM I₂. 132.) Ady ebben az írásában „kedves, jó barátom”-nak mondja Farkast.

Ady békitő, kimagyarázkodó levelét (amely elveszett), Farkas megenyhültlen, kiengesztelődve nyugtázta 1908. okt. 14-én (597. sz.).

595. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 7.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/7 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 175 × 112; 91 × 137 mm – A Hébel kávéház cégjelzéses borítékjában – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. okt. 7. – épb: Nagyvárad, 1908. okt. 7. [sic!]

M: RAéL 211. – RAöI 167. – AEVI 205. – AEI I. 309. (1908. okt. 7.)

Az 1908. szept. 27. és okt. 8. közötti fontos életrajzi eseményeknek Ady leveleiben nincs nyoma.

Szept. 27-én Érmindszentről Nagyváradra utazott, hogy részt vegyen A Holnap bemutatkozó ünnepén. Az előadóesten a városháza dísztermében együtt jelent meg Diósinével, először a nyilvánosság előtt. (L. EmlAE IV. 193.)

Szept. 29-én Érmindszentre kíséri Diósinét, bemutatja szüleinek. Ady Lajosné szerint a vendégség két napig tart (ALné 88.).

Okt. 3-án Ady már Pesten van. Tárgyalást kezd vagy folytat új verskötete kiadásáról a Singer és Wolfner céggel. Meg is állapotnak valamiben, mert előleget vesz fel.

napról napra írnom kell valamit: Ady kénytelen kitarítani a Pályi Ede vezette BN mellett, mert elhelyezkedési kísérletei kudarcot vallottak. Okt. 6–9-ig minden nap van cikke a BN-ban.

A jegyemet csakugyan megsemmisítették: Ady máj. 26-tól aug. 30-ig Párizsban tartózk-

dott, újságírói szabadjegyre való jogosultságát azért veszthette el. De az ok lehetett az is, hogy kapcsolata a lappal nem volt szoros, mindketten bizalmatlanok voltak egymás iránt.

A Meteorban kell laknom: Meteor Szálló (ma VII. kerület Erzsébetváros Polgármesteri Hivatala, Erzsébet krt. 6.). A levelek tanúsága szerint akkoriban, ha Pestre jött, Ady ebben a szállóban lakott. Öccse szerint „a negyedik emeleten egy egészen félreeső, s így még nappal is (amikor aludt) viszonylag csendes szoba volt számára állandóan rezerválva” (AL 125.)

A könyvem dolgozt Singer- és Wolfnerékkel elintéztem valahogyan: a cég vezetőjével, Wolfner Józseffel *Az Illés szekerén* kiadásáról tárgyaltak. Végleges megállapodás még nem jött létre, a későbbi levelekben többször történik említés az ügyről (I. a nov. 7., 9. és a dec. 2. leveleket: 612., 615. és 641. sz.). A megbeszéléseken szóba kerülhetett, hogy Ady írni fog (munkatársként?) a cég népszerű irodalmi hetilapjába, az Uj Időkbe. Bár a kiadó, a folyóirat konzervatív iránya nem volt Ady ízlése szerinti, a közeledés megvalósult. L. a nov. 18. és dec. 3. közötti leveleket.

596. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Budapest, 1908. okt. 8.]

K: ismeretlen – Az adatok a közlésből – Távirat.

Dat.: fpb: Budapest – épb: Nagyvárad, 1908. okt. 8.

M: Scheiber–Zsoldos 2: PIM Évk. 1960–61. 113.

Szept. 29. és okt. 3. között Diósiné Érmindszenten volt (Bustya kronológiája). Ez volt egyetlen látogatása Ady szüleinél. A látogatás célja nemcsak a megismerkedés volt. Brüll Margit és Berta anyjuk 1907 nyarán bekövetkezett halála után ki kellett költözzenek anyai nagybátyjuk, Stern Márton nagyváradi házából. Elhatározták, hogy Berta kalapos szakmát tanul Párizsban, de gondoskodniuk kellett enyhén fogyatékos, állandó felügyeletre szoruló Margit nővérük elhelyezéséről. Talán Ady ötlete volt, hogy az ideiglenes elhelyezés lehetne Érmindszenten is, szülei új házában, ahol külön bejárattú szobát kaphatna, teljes ellátással és gondozással. Diósiné részéről tehát az egyik fontos úticél a szemrevételezés és Ady Lőrincnével való megbeszélés lehetett. A megállapodás létre is jött. Diósiné havi 100 Kr-t fizetett a tartásért.

Ady okt. 3-án visszakísérte az asszonyt Váradra, s tovább utazott Budapestre. Itt Wolfnerékkel tárgyalt, vasúti szabadjegy után futkosott. Okt. 7-én reggel levélben számolt be Diósinénak erről, s Váradra érkezését péntekre, 9-ikére ígerte. Váradon maradt okt. 15. vagy 16-ig, s részt vett A Holnap Társaság okt. 14-i alakuló gyűlésén. (L. AEÖPM IX. 518–519.)

Európa: nagyváradi szálló a vasútállomás közelében, nem messze a Stern Márton háztól, ahol Diósiné lakott.

597. FARKAS IMRE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1]908. okt. 14.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/2 – Ady-hagyaték – Hajtott levélpapír (a bal felső sarokban nyomtatott lakáscím: VIII., Szentkirályi-utca 26.) – 2 f. (1. f.: r-v) – 173 × 112 mm – Tintairás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: EmlAE II. 133. – AEI I. 395–396.

Ady rövid időn belül válaszolhatott Farkas Imre szept. 30-án kelt (594. sz.) szemrehányó levelére. (A válaszlevelet nem ismerjük.)

Ugy is elegenden mennek utánad. [...] minek czipelsz még a kabátod szárnyánál fogva egy csomó senkit?: Feltűnő, hogy Farkas Imre azoknak a gondolatoknak ad hangot, amelyek Adyt már hónapok óta foglalkoztatják, s amelyekkel ő később a duk-duk affért magyarázza. A duk-duk-cikkben írja: „Ravasz kicsi emberek belémkapaszkodhatnak”, s cégére „alatt ágáló senkik”-re panaszkodik (AEÖPM IX. 278–280.) 1908. nov. 24-i, 628. sz. levelében „ifjú, tehetőségelen, taknyos senkik”-et említ, a következőben (629. sz.) „intellektuális taknyosok” nyakára nőtt seregét jelöli meg, akik ellen védekeznie kellett.

Az új könyvemet megmutatom neked: Nincs adat arra, hogy a kapcsolat létrejött volna. Kovalovszky Miklós részben közli és számbaveszi Farkas Adyra vonatkozó emlékeit, ezekben nincs szó a levélben felvetett közeledésről (EmlAE II. 129–133.).

598. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. okt. 15.

K: MTAKK – K 29/6 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r) – 175 × 130 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI I. 454.

Nagyon szépen köszönjük a verseket. Sajnos erről a számról lekéstek: a versek az okt. 16-i számról késtek le. Valószínűleg a nov. 1-én megjelent három versről van szó: *Az első aszszony, Híven sohasé szerettem, Seregély és galamb.*

Nem küldené nekünk a rég ígért hosszabb és szép elbeszélést? Ne bánjon uram rosszul a Nyugattal, mert mégis csak ennek a szerkesztősége az ön legkülönb[!] (ha nem is leggyerekesebb), legigazibb olvasója és barátja: Fenyő enyhe szemrehányása itt elsősorban a más helyen megjelent novellákra vonatkozott, de gondolhatott a versekre is. (Osvát a politikát távol tartotta a Nyugattól, s legszigorúbb kritikával a prózai írásokat rostálta. Így pl. a *Kortörténeti jegyzetek* c. publicisztika, amely páratlan éleslátással határozza meg a balkáni népek akkori helyzetét és jövőjét – szóba sem jöhetett (I. HSz 1908. szept.: AEÖPM IX. 261–264.). Aug. 1. és okt. 15. között nyolc novella közül csak egy került a Ny-ba, a többi Az Újság, FM, PN, Nsz hasábjain látott napvilágot. Ezek azonban tárcanovellák voltak, Fenyő igénye pedig hosszú novellára vonatkozott. Adynak ehhez nem volt türelme.

Verseinek egy részét 1908. jan. 1. után is a BN-nak adta (egyre csökkenően), s továbbra is fenntartotta a kapcsolatot a Nsz-val és a VÚ-gal, sőt új lapoknál is próbálkozott (FM, Az Újság, PN). Fenyő szerint a szerkesztőséggel „olyan megállapodása volt, hogy minden írása a Nyugatot illeti meg” (Feljegyzések 113.). Nem tudjuk mikor, milyen feltételekkel kötetett ez a megállapodás. Vezér Erzsébet szerint a Ny másfél évig csak közleményenként fizette Adyt, csak „1909 június után kap egy minimális fix fizetést is azzal a kikötéssel, hogy verset elsősorban a Nyugatnak ad” (AEÖPM IX. 383.). Pogány Béla (Adynak még a BN időből kollégája s később a FM munkatársa) emlékeztetésében ír az FM és A Holnap megegyezéséről – közölte a lap ajánlatára küldött 1908. szept. 30-i holnapos választ. Ebből idézünk: „Ady Endrével [...] beszélünk. Elfogadta a tervet [...] hajlandó tizenkét korona honorárium mellett írni [...] rendelkezésre bocsátja a jövőben írandó új verseit a lapnak” (EmlAE III. 430–431.). A megvalósulás azonban sokkal szerényebb volt: 1908. okt. 4. és 1910. dec. 25. között nyolc vers, hat novella és öt cikk jelent meg az FM-ben. Egy 1910-ből való Ady-levélhez Pogány hozzáfűzi: „A Nyugatnak nem volt szabad tudnia, hogy máshová is ad verset.” A *leggyerekesebb olvasó* valószínűleg a holnaposokra és a kritikátlan ifjú rajongókra vonatkozott.

1908-ban a Ny-ban Adytól 46, más helyen 58 vers jelent meg. Az arány később megfordult a Ny javára, de a költő és a szerkesztőség között állandó súrlódást okozott Ady „enge-detlensége”, az, hogy más lapnak is adott verset.

599. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. okt. 15.]

K: MTAKK – K 7/93 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: v) – 210 × 135; 115 × 142 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. okt. 15. – épb: nincs.

M: Ady-könyv 58. – AEVI 205–206. – Jászi vál. lev. 169–170.

Péntek okt. 16., de a fpb 15.

600. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érmondszent, 1908. okt. 17.]

K: PIM – A. 205/7 – Képes levelezőlap (Nagykároly – Kölcsey-szobor) – Ceruzairás. Szöveg a képes oldalon is – 88 × 138 mm – A címloldalon Móricz Zsigmond ceruzás dátuma (l. erről Feljegyzések 77.) 1908. X. 12 – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Nagykároly,? 1908.? okt. – épb: Budapest, 1908. okt. 19.?

M: Feljegyzések 267. – AEI I. 309.

*Cikkem is volt készen, de csak másnap s még jó, hogy evvel is nem torlasztottam le nem közl</i> t kézirataim masszáját: Vezér Erzsébet jelzi, hogy a Fenyő-gyűjteménnyel hazakerült levelezés említ Ady által beküldött, de meg nem jelent, ismeretlen sorsú cikkeket (AEÖPM IX. 383.). 1908. jan. 1. és okt. 15. között azonban csak egy ilyen cikk címét (vagy tárgyát) ismerjük, a máj. 7-i, 534. sz. levélben említett *Korrobóri-t*. Több is lehetett, de elkallódott. Adyt sértette, hogy cikkei és novellái sokszor fennakadtak Osvát „cenzúráján” Bosszúságának – mint minden alkalommal – itt is hangot adott.*

A jövő számra megy novella és két cikk is: ezek nem találhatóak a Ny-ban.

levonatban amint csak lehetséges, kaphassam meg a négy verset: nem tudunk magyarázatot adni, miért négy verset említ Ady, a lekéselt versek száma három volt (l. az 598. sz. levél jegyzetét).

601. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érmondszent, 1908. okt. 18.]

K: OSZK – Fond 253/11/6 – Hajtott levélpapír borítékkal – 1 f. (r-v) – 221 × 169; 92 × 134 mm – Ceruzairás – A r alján: – 1 – ford! – A boríték címloldalán ismeretlen írással: Eber-gényi – Oherolly (a levéllel nem hozhatók kapcsolatba) – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt. ? – épb: Budapest, 1908. okt. 20.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 3.

Ezen az őszön Ady gyakori utazását Érmondszent és Budapest között Singer és Wolfnerrel folytatott tárgyalásai és elhelyezkedési próbálkozásai magyarázzák. Közben Nagyváradot is útba kellett ejtenie, mert Diósiné ott tartózkodott. Párizst azért említi valószínűleg, mert május-

ban abban állapodott meg Az Újság szerkesztőségével Elek Artúron keresztül, hogy párizsi tudósításokat fog írni – verseken és novellákon kívül, de négy hónap alatt csak négy cikket küldött (az utolsót már itthonról „Páris, szeptember” keltezéssel).

A Párizsba menetel nem rövidesen megvalósítható lehetőség, de két külföldi út között a kínzó nyugtalanság és zaklatottság elől az egyetlen menekvés a készülődés, az útiterv.

A jelzett cikk: *Egy keresztvetés története* (l. AEön 945–948.) és a két vers: *Lenni, lenni, lenni* (végleges címe: *Lenni kell, lenni*), valamint az *Adni, adni, adni* (végleges címe: *Szeress engem, Istenem*) Az Újság 1908. okt. 25-i számában jelent meg.

Ágai: Ágai Béla (L. az 567. sz. jegyzetec.)

602. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmdinszent, 1908. okt. 19.]

K: OSZK – Fond 74/4 – Képeslap bélyeggel (a képes oldalon Petráss Sári és Ráthonyi Ákos a Varázskeringő c. darabban, színes felvétel) – 87 × 138 mm – Ceruzafírás – Pr.: vétel Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt. 19. – épb: Nagyvárad, [1908.] okt. 20.

M: RSle 224. – RAöl 489.

nem hiszem, hogy péntek előtt – ismert okokból – Nagyváradra jussak: nem volt pénze s nem volt szabadjegye. Péntek 23-a, azt remélte, hogy addig kap pénzt valahonnan. Apjától nem szívesen kért, de már májusban egyszer igénybe is vette segítségét (l. az 546. sz. levelet). Anyjától is kért már, azért küldette Elek Artúrral Az Újság honoráriumát az ő nevére (l. a 601. sz. levelet). Anyagilag egész évben nehéz helyzetben volt. Rendszeres jövedelme csak a Ny-tól volt, ennek havi összege azonban a teljesítménytől, a beküldött és megjelent írások terjedelmétől függött.

Magára mindenki szeretettel gondol a háznál: Ady itt Diósiné érmdinszenti látogatására utal. Arról biztosítja az asszonyt, hogy megnyerte családjá rokonszenvét. De a valóság nem ez volt (l. ALné 87–88., 150–151.; AEI II. 115–116., 401–405.; Király I. 411.).

603. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érmdinszent, 1908. okt. 19.]

K: PIM – A. 2/27 – Képeslap, a képes oldalon tájfestménnyel – 90 × 140 mm – Ceruzafírás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt. 19.

M: itt először.

a Nyugat náladlevő harmadik számát kegyeskedj azonnal Nagyvárad, Stern-Márton-ház címre elküldeni: a cím a Diósinéé. E számban van Ady *A magyar Pimodán* című esszéjének III. része, Ignótos nevezetes tanulmánya A fekete zongora. Ezekon kívül Elek Artúr, Cholnoky Viktor, Hatvany Lajos és Gellért Oszkár cikke, Biró Lajos és Kaffka Margit novellája, Kemény Simon és Juhász Gyula versei, a Figyelő rovatban több kisebb írás olvasható. Talán Diósinének, talán másnak a figyelmét akarta valamelyikre felhívni, és a kiadóhivatalnak már nem volt példánya a febr. 1-jei számból.

604. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érmondscient, 1908. okt. 21.]

K: MTAKK – Ms 1243/33 – Színes képeslap (felirata: S. Szamosy Elza) – 87 × 137 mm – Fekete ceruzairás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt. 21. – épb: Budapest, 1908. okt. 22.

M: ItK 1966. 625. – AEI I. 277. (1908. febr.!)

605. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmondscient, 1908. okt. 22.]

K: PIM – A. 208/11 – Képes levelezőlap – (A képes oldalon kilenc tagú családi zenekar) – 90 × 140 mm – Ceruzairás. Levélszöveg a képes oldalon. – A címzésoldalon Ady a nyomtatott feliratot áthúzta, s fölé írta: Levelező Lap – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt.? – épb: Budapest, 1908. okt. 24.

M: Feljegyzések 267. – AEI I. 310.

Sem novella, sem cikk nincs a következő két számban. Egy novella a dec. 1-jei számban található. Lehetséges, hogy Ady hamarabb ért a fővárosba, mint ez a lap, l. a következő levelet.

606. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmondscient, 1908. okt. 23.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/8 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintairás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. okt. 23. – épb: Nagyvárada, 1908. okt. 24.

M: RAÉL 322. – RAöl 245. – AEI I. 310.

Ady Lajos állástügyéről l. az szept. 5-i, 583. sz. és az okt. 30-i, 607. sz. levelet.

607. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1908.] okt. 30.

K: MTAKK – K 14/43 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (1., 2. f.: r) – 181 × 110; 92 × 117 mm – Fekete tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. okt. 30. – épb: Budapest, 1908. okt. [olvashatatlan]

M: Hatvany: Ady kk 100. – AEVI 206. – AEI I. 311. – Hatvany lev. 47.

Ady okt. 24-én (szombaton) vagy 25-én öccsével a fővárosba indult, hogy találkozzanak Hatvanyval és annak nagybátyjával: „Zempléni Moscovitz Geyza, Ady kérésére s az én közbenjárásomra Ady Lajos kinevezését szorgalmazta a minisztériumban.” (Hatvany 1977. 810.) Ady Lajos a hónap elején már levelet váltott ez ügyben Hatvanyval (Lev. Hatvanyhoz 49–50.), most személyesen is bemutatkozott. Moscovitznak „igen jó összeköttetései voltak vezető politikusokkal; Barkóczy Sándorral, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium középiskolai osztályának vezetőjével is jó viszonyban volt” (Belia: AEI I. 455.; e helyen téves adat: Moscovitz felesége nem Brüll Erzsébet, Brüll Adél unokatestvére, hanem Hatvany Deutsch Hermina, Hatvany Lajos nagynénje volt.)

Ady Lajos elhelyezkedésének gondja már régen nyugtalanította a családot. Ő maga így ír róla 1909 elejére datálva: „ekkor már ötödik éve voltam helyettes tanára a zilahi református iskolának, s rendes tanszék ott számomra belátható időn belül nem ürlött volna. Több ízben próbálkoztam az államhoz bejutni, de mindannyiszor sikertelen volt a kísérletezésem. Arra kellett gondolnom, s Bandi is osztotta ezt a gyanút, hogy kineveztetésem elé az a *név* gördít folyton akadályokat, melyet én is viselek.” (AL 131.) Bölöni kiélezve fogalmaz: „Lajos élesztette is a hitet, hogy Ady forradalmisága útjában van tanári boldogulásának.” (Bölöni 168.) Az állás-ügy előbbi és későbbi levelekben is sűrűn szerepel.

Ady okt. 30-án elutazik a fővárosból Nagyváradon keresztül Érmindszentre. Váradról magával viszi Brüll Margitot (l. a későbbi leveleket).

Moscovitz Geyza (?–1913), „Tüzes magyar” dzsentrivé asszimilálódott zsidó földbirtkos. Apja az Andrásyak házi orvosa volt. A család zempléni előnévvel 1867-ben nemességet kapott. Felesége Hatvany lány, báró Hatvany Deutsch Sándor testvére, Hatvany Lajos nagynénje. Lánya Moscovitz Amália, írói néven Lesznai Anna. (L. Lesznai Anna: Kezdetben volt a kert. Bp., 1966.; Vezér Erzsébet: Lesznai Anna élete. Bp., 1979.; továbbá az 1909. jan. 18. (695. sz.) és febr. 1-i, 706. sz. levelet.)

608. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érmihályfalva, 1908. nov. 2.]

K: OSZK – Fond 74/1/5 – Képes levelezőlap (Érmihályfalva, színes látkép a ref. templommal – Ceruzáírás. Szöveg a képes oldalon is. – 87 × 136 mm – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Királyháza–Budapest, [Mozgóposta?] 1908. nov. 2. – épb: nincs.

M: itt először.

Ady okt. 25-től 30-ig volt Pesten, nov. 1-én Nagyváradon. Innen indult haza nov. 2-án Érmindszentre Brüll Margittal, akit testvérei ideiglenesen Ady Lőrincné gondozására bíztak Érmindszenten.

609. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. nov. 4.?)

K: OSZK – Fond 74/4/76 – Színes képes levelezőlap (dekolált hölgy) – r-v – 87 × 136 mm – Tintáírás. Szöveg a képes oldalon is. – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. ? – épb: [Budapest], 1908. nov. 4.? 5.?

M: itt először.

Ady nov. 10-én indul el újra Budapestre.

610. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 4.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1958/23/14 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. – 176 × 112; 92 × 119 mm – Tintáírás – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Érszentkirály [olvashatatlan] – épb: Berlin, 1908. nov. 6.

M: Lengyel 368. – AEI I. 311.

Varsány: Dunavarsány, a Vészi-család birtoka és nyaralóhelye, ahol a BN munkatársait gyakran vendégül látták.

Molnár s Molnárnéval együtt [:*vacsoráztam*:] *Pesten a mult estén:* Ady és Vészi Margit között egy pletyka miatt megszakadt a levelezés (I. az 1908. ápr. 5-i, 510. sz. levelet), s bár kibékültek, a levélváltás nem kezdődött újra. Molnárral kölcsönös bizalmatlanság jellemezte kapcsolatukat, de akkor éppen oldódott köztük a hidegség, baráti gesztusokkal közeledtek egymáshoz. Molnár próbált Ady elhelyezkedési gondjain segíteni (I. a köv. levelet). A vacsora nem lehetett nov. 5-én, mint Belia feltételezi (I. AEL I. 455.), Ady okt. utolsó hetén tartózkodott Budapesten. Ady is rosszul emlékezik, téveszt, a vacsora okt. utolsó napjaiban lehetett.

Mártha: Molnár Márta, akkor másfél éves volt.

És a te kis leányod [?]: Biró Vera.

P. S. Egy Párisba küldött kis írást, amit ma kaptam meg, mellékelek: az utóiratot talán a Diósinének nov. 7-én írott (612. sz.) levél következő mondata magyarázza: *Biró Lajosért váltó miatt bepöröltek s Párisba küldték az írást.* Ezt küldte tovább Ady barátjának Berlinbe.

611. MOLNÁR FERENC – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. nov. 6.

K: MTAOK – K 8/9 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Vízjeles hajtott levélpapír – 2 f. (1. f.: v) – 290 × 228 mm – A 2. f. verzóján idegen kéz ceruzairásával: Molnár F. – Gépírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. nov. 7. – épb: Érszentkirály, 1908. nov. 8.

M: EmlAE III. 381.

A levelet először Kovalovszky Miklós közölte, majd Vezér Erzsébet idézte (AEÖPM IX. 383.). Mindkettőjük *Mester*-nek írja a nevet. (Névmagyarosítás történt.) *Mester Sándor* (1875–1958) akkor lett a PN felelős szerkesztője, Molnár pedig főmunkatársa. Már a PN okt. 10-i számában van Ady-novella, s 1908-ban még kettő.

612. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmondszent, 1908. nov. 7.?)

K: OSZK – Fond 74/4/70 – Hajtott levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 177 × 111 mm – A boríték a FSZEK – Budapest Gyűjteményében egy nem hozzá való levélhez van csatolva, jelzet: q 09/6390/17, adatai: 92 × 114 mm – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – A borítékot a nem hozzá tartozó levéllel Révész Béla adta el a FSZEK-nak 1937-ben.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 7. – épb: Budapest, 1908. nov. 9.

M: RSle 168–170., 122. (részlet) – RA61 430–431. – AEVI 206–207. – AEL I. 312–313.

Brüll Berta megbetegedett, Diósinének azért kellett vele Pestre utaznia. Innen néhány hét után mindketten Párizsba mentek, kénytelenek voltak Brüll Margitot gondozásba adni.

Az olasz revü kritikáját nem ismerjük: *a többi kritika közé* utasítás azt jelenti, hogy Ady a valószínűleg lapkivágat formájában kapott szöveg megőrzését Diósinéra bízta. Ő nemcsak az Adytól kapott leveleket őrizte meg Párizsban, hanem azokat a költőnek írottakat, amelyeket Párizsban tartózkodásakor kapott, és a róla szóló írások lapkivágatait is. Ezeknek egy része meg is maradt az OSZK Kézirattárának Fond 74 jelű gyűjteményében. (L. AEL I. 257–258., 269–271.)

A bimbóucái nő, azaz Murányi Ernőnének ez a levele nem maradt meg, de több levele volt Diósiné őrizetére bízva, I. az ezév jún. 22-én kelt levelét (560. sz.)

Bíró Lajosért váltó miatt bepöröltek: l. a 610. sz. levelet.

Singer és Wolfnerékkel meg akadtam. Beküldték a szerződésintát: ezt az iratot nem ismerjük. A javított szövegű szerződést l. nov. 9-én 615. sz. alatt.

Írjon a szívére Margitnak: Brüll Margitot Ady vitte Nagyváradról Érmindszentre. Az értelmi fogyatékos lány nehezen barátkozott meg az idegen, falusi környezettel.

613. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 7.]

K: MTAKK – K 5/41 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levelezőlapp – 90 × 140 mm – Tintairás – Piros ceruzával Ady Lajos dátuma: 908. XI. 8. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 7. – épb: Zilah, 1908. nov. 8.

M: ALné 97. – AEVI 208. – AEII. 311.

hétfőn: nov. 2-án.

Ady Lajosné kihagyta a levélből a Brüll Margitra és a férjére vonatkozó mondatot, s Belia ezt a változatot vette át. Ady Lajos ügye a tanári kinevezése és a pénz megszerzése adósági kifizetésére (l. a szept. 5-i, 583. sz., szept. 16–17-i, 588. sz., nov. 17-i, 617. sz. levelet.)

614. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érmindszent, 1908. nov. 8.]

K: OSZK – Fond 253/11/7 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 208 × 167; 93 × 119 mm – Tintairás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 8. – épb: Budapest, 1908. nov. 9.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 4.

Elek fáradozása ellenére Az Újság késve közölte Ady beküldött írásait, s késett a honorárium is – legalábbis a költő akkori zaklatott, türelmetlen, pénztelen állapotában úgy látta. A tárcát, ha el is küldte – már nem jelentette meg a lap (l. a nov. 10-i levelet: 616. sz.).

615. SINGER ÉS WOLFNER – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. nov. 9.

K: MTAKK – K 8/19 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Cégljelzéses hajtott levélpapír – 1 f. (r) – 290 × 223 mm – Gépírás – Idegen kéz fekete ceruzairásával: Singer és W. és a nyomtatott Singer és Wolfner aláhúzva, tollal a bal felső sarokban irkafirka – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI I. 456–457.

Ady nov. 10-én Budapestre utazik, a végleges szerződést az itt közölt feltételek alapján a fővárosban kötötték meg. A kiadó a költő kívánságának engedve javított az első szerződésintán (l. a nov. 7-re keltezett levelet: 612. sz.). Ady azonban ezzel az újabb változattal sem volt elégedett, 1909. jan. 12-én kelt levelében módosítással próbálkozik (l. a 693. sz. levelet).

616. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Budapest, 1908. nov. 10.]

K: OSZK – Fond 253/11/8 – Hajtott levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v; 2. f.: r) – 177 × 111 mm – Ceruzalrás – Pr.: vétel Vámbéri Gusztávtól 1978.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz. 4.

Ady előző levelében keddre (10-re) hívja Eleket találkozóra, ill. azt ígéri, hogy akkor személyesen jelentkezik. Akkor még nem tudott a szerkesztői üzenetről. Megismerése után úgy ítélte meg, hogy az a lappal való végleges szakítását jelenti. Az Újság 1908. nov. 8-i számában az üzenet írója a modern költészet érthetlenségét és értelmetlenségét Ady két verse alapján mutatja be (l. AEÖPM IX. 531.). A két vers: *Lenni kell, lenni; Szeress engem, Istenem*, Az Újság okt. 25-i számában *Lenni, lenni, lenni*, ill. *Istenem földben, fűben, kőben* címmel jelent meg. A költő kapcsolata a lappal ezzel megszakadt.

617. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Zilah, 1908. nov. 17.]

K: PIM – A. 151/1 – Gyászkeretes levélpapír és boríték – 2 f. (r-v) – 175 × 112; 94 × 117 mm – Tintalrás – A boríték címzés oldala keresztben ceruzával áthúzva; Révész Béla rájegyzése: Lajos szakács-ügy – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Zilah, 1908. nov. 17. – épb: Budapest, 1908. nov. 18.

M: AEI I. 313.

A címzésben szereplő Pajor-szanatóriumról l. a 446. sz. levél jegyzetét.

A gyászkeretnek nincs magyarázata, valószínűleg ehhez a papírhoz jutott hozzá Ady. A provenienciát, lelőhelyet, megjelenést az magyarázza, hogy ezt a levelet – többek között – Révész Béla Diósiné leveléért cserélte el Ady Lajossal – tekintettel tartalmára (l. EmlAE III. 302–306.; 336.).

Ady nov. 10. és 15. között megállapodik a Singer és Wolfner céggel (aláírja a szerződést), megírja a híres duk-duk cikket, és 15-én hazaindul Érmindszentre; 16-án hazaér, de 17-én már tovább megy Zilahra Ady Lajos ügyében intézkedni (l. a szept. 16–17-re keltezett levelet: 588. sz.). 18-án itt írt szonettet barátja, Nagy Sándor feleségének, Csiky Jolánnak az emlékkönyvébe: *Rossz szonett Jolán-napra*.

Most itt vagyok Zilahon [...] Remélem, elintézek radikálisan mindent: Ady Lajos és Révész levelek cseréjéről egyezkedtek 1936-ban (l. erről AEL I. Bevezetés a jegyzetekhez 273.). Ekkor írta Ady Lajos „A csere-leveleket nem ismerem. AZ a levél, melyet megmutattál, nem a családunkra, egyedül reám vonatkozik. Ez a vonatkozás azonban – hogy a kollégiumi konviktus homoszekszuális szakácsa »szerelmével« molesztált, s én Bandi közbejöttével kibopatam állásából – nem olyan érték, amiért én értéket adhatok. Ha Bubi [Brüll Berta] közölni akarja: közölje, s engem nem érdekel a dolog. 35 éven át a kelletnél több jelét adtam, hogy nem vagyok buzeráns, sőt a kelletnél inkább nőbarát. Ha adósságaimra vonatkozó levelekről van szó, azok sem érdekelnek: a kelletnél jobban szerettem a nőket, a bort, a cigánymuzsikát, tehát adósságokat csináltam, melyeket kifizetett az – édesapám. Ez sem érdekel, s nem dehoesztál tehát.”

A bontakozó botrány két szereplője Ady Lajos és a szakács feltehetően borozgató, mulatozó, kártyázgató társaság tagjaként egy vendéglő törzsvendégei voltak. Ady Lajos kártya-adóssága és a szakács követelése bizonyára hamar elhíresztelődött, bár a szakács diszkrétciót ígért, ha a pénzt megkapja. Ady Lőrinc azonban vonakodott fizetni (l. Nagy Sándor emlékeztetése: AM I. 18.). Sürgősen intézkedni kellett, meg kellett egyezni a hitelezővel. Az eset az iskolát

is kellemetlenül érinthette, hiszen egy kisvárosban semmi sem marad titokban. (Zilah lakóinak száma akkor alig tízezer.) A botrány a szakács eltávolításával elsimult. Ady Lőrinc az adósságot kifizette. Ady Lajossal szemben az iskola vezetése elnéző volt. Ebben bizonyára része volt annak is, hogy Kincs Gyula igazgató becsülte az Ady-családot, és fiaként szerette egykori tanítványát, a költőt. (L. EmlAE I. 339–352.)

618. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 18.]

K: MTAKK – K 7/8 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 6 f. (1–4. f. r-v; 5. f. r; 6. f. üres) – 210 × 136 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: Hatvany: Ady kk 100 – AEVI I. 212–213. – Lev. Hatvanyhoz 616–617. – AEI I. 458–459. – Hatvany lev. 48. – Hatvany 1977. 494–495.

A levél keltezetlen. Az első megjelenés helyén (Hatvany: Ady kk) és az ennek alapján készült további kiadásban ez a dátum helynév és zárójel nélkül áll. A levélíró megjegyzése a levélhez: „*A Duk-Duk-affér az Új Idők* 1908. november 15-iki számában jelent meg. Ady november 20-iki levelének egy passzusa („Hogy miattam neveltségem tettet magadat? Ugy-e bánod, hogy ilyet leírtál...”), de ennek a levélnek egyes megjegyzései is arra engednek következtetni, hogy Ady cikkének megjelenése után közvetlenül volt egy levélváltásunk s ez a két levél elveszett.” (Hatvany 1977. 810.) Hogy Hatvanynak volt már egy levele ezt megelőzően, az hihető, a levél több bekezdése erre enged következtetni. Ady válaszát az elveszett levélre azonban nehéz lenne időben elhelyezni (l. a nov. 17. levél jegyzetét). Az is kétséget ébreszt, hogy eljuthatott-e a fővárosból egy 18-án írt (feladott), Érmindszentre címzett levél 19-én Zilahra, még ha expressz ajánlott küldemény volt is. Ennek ellenére a levelek Hatvany (és a sajtó alá rendező Földessy) által adott keltezésén bizonyítékok hiányában nem változtattunk.

A híres-hírhedt cikke Hatvany reagált először. Sérített, számonkérő sorait még sok – a tárgyhoz fűződő – levél és cikk követte hónapokon keresztül. Az „affér” valóban irodalmi esemény lett, amely sokáig foglalkoztatta a korabeli közvéleményt, és később is állásfoglalásra készítette a költő életével és életművével foglalkozókat. Az affér történetét (előzményeit, motívumait, visszhangját) Vezér Erzsébet foglalta össze (l. AEÖPM IX. 522–561.; lt 1971. 4. sz. 734–778.: Perújítás a duk-duk ügyben; l. még – többek között – AL 122–123.; EmlAE IV. 196–200.).

Hatvany levelezésük kiadásának előhangjában felrajzolja az affér előzményét és az írás rá gyakorolt hatását. Emlékeit 1908 tavaszának és őszének eseményeivel, a Három Hollóban tett látogatásaival indítja, s felidézi azt a lázas, mámoros rajongást, amit Ady versei olvastán ő és társai átéltek. A költő akkori helyzetét így látta: „Tudtam, hogy csupa seb a lelke, fáj neki, ami vele történik. De vigyázott szavára, vonogatta vállát, mosolygott. [...] aztán egyszer csak híre jár, hogy Ady ok és cél nélkül, csak mert egy ilyen estén Szűts Dezsőnek, a pohárba mélyen betekintő cimborának így jutott eszébe, a Nyugattól el- és az Új Időkhöz beszegődött. Hírek jártak, hogy cikket írt a holnaposok ellen meg ellenem, sőt még új anyagi egyezséget is kötött az új kiadóval.” Ady Hatvany érdeklődésére tagadóan válaszolt. „De Farkas Pálék széltíbe jártak-kelték a városban, és némi kárörömmel beszéltek a dolgot. [...] Sajgó lélekkel, ahogy csak gyermek szenvedhet, úgy utaztam ki Berlinbe, valósággal szerelmi csalódás volt ez nekem. De a verseit vittem magammal [...]” (Hatvany 1977. 460–461.). – Harminc év múlva írt cikkében is a Három Hollóból eredezteti az affér történetét, szereplőként Szűts Dezsőt, Herczeg Ferencet és Farkas Pált nevezi meg. Céljuk az volt, hogy szétrobbantsák „a Nyugatnak Ady elhódításával vezér nélkül maradt taborát. [...] Ady valóban elárulta híveit, s valóban a legérzékenyebben, soha többé jóvá nem tehetően megbántott engem.” (Hatvany 1977. 751.)

„Nincs ki ne lássa, bár csupa vak”: Arany János *Ártatlan dac* című verse harmadik szakaszának első sora.

én soha az életben nem írok rólad többé egy sort se: Fogadkozását nem tartotta be. Erről tanúskodnak a levelek jegyzeteiben hivatkozott cikkek, emlékezések.

előadási sorozatomat a T. T-ben: a Társadalomtudományi Társaság Szabad Iskolája néven rendezett előadások keretében vállalt felolvasást.

Két cikket, az egyik az Újságíró Almanachban s egy Nyugatról szóló compte-rendut, mely [...] a Neue Freie Pressében jelenik meg, már nem vonhatom vissza: A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamában A boconádi ismeretlen. Az új magyar költészet antológiájáról c. cikke látott napvilágot – Hatvany 1977. 38–45. A német lapban jelzett írása nem jelent meg.

Balla Ignác (1883–?) újságíró, műfordító, a PN munkatársa, majd az Új Idők segéd-szerkesztője.

Pósa bácsi: Pósa Lajos (1850–1914), korában népszerű, dallamos gyermekversek írója, Az Én Újságom szerkesztője. Ezt a lapot is a Singer és Wolfner cég adta ki.

Szabolcska Mihály (1861–1930) költő, ref. pap. A konzervatív kritika az új költészet ellenében pozitív példaként emlegette, s ő elfogadva ezt a szerepet, nyilatkozataival és paródiáival szolgálta is azt, szembekerülve Adyval, aki többször írt róla kicsinylően (*Üzenet Költőcske Mihálynak*; l. még az AEÖPM IX. kötetének több helyét; Szabolcska egyik Ady-paródiája ugyanitt 611.).

beugrottál Herczegnek, ki remélem beprotégál a Petőfi társaságba: Herczeg Ferenc az Új Idők 1908. okt. 25-i számában kritizálta A Holnap antológiát; kiemelve Adyt, tehetségtelen utánzóknak minősítette a holnaposokat, akik ártnak mestertűknek (Horkayné: Ellesett párbeszéd). Egyesek szerint Herczegnek személyes szerepe is volt Adynak az Új Időkhez csábításában. Mások ezt cáfolták (l. AEÖPM IX. 535–539.). – Zempléni Árpád nov. 30-i levelében (több tagtársa nevében is) felajánlotta támogatását Ady esetleges Petőfi társasági tagfelvételi kérelméhez (l. a levélváltást a 638., 648., 649. sz. alatt).

Kár, hogy primadonna létedre személyeddal nem tudod és nem akarsz fedni azt a mozgalmat, melyet írásaidal fölkellettél: Az ítélet elhamarkodott volt. Hogy Ady nem adta fel az elveit, azt Hatvany számára is a Szocializmus 1909. januári számában megjelent *Irodalmi háborgás és szocializmus* c. és A B. Újs. Egyes. Alm.-beli *Magyar lelkek forradalma* cikkei bizonyították. (L. AEÖPM IX. 297–301.)

Néked idegen olvasóközönség előtt méltatlan bemutatkozás. [...] Az Új Időket olvasó ispánok és diurnisták, Kisfaludytársasági tagok és rabbinusfeleségek: Hatvany itt a hetilap szerinte nem túl igényes olvasóközönségről mond csipkelődve véleményét. Az Új Idők valóban a középosztály, főleg a vidéki értelmiség konzervatív irodalmi ízlésű rétegének volt kedvenc, népszerű olvasmánya. Hatvany nem találta összeillőnek költő és új közönsége nővérét, irányát. Az igényt, hogy Ady őket is meg akarja nyerni, Hatvany később elismeri (Hatvany 1977. 746., 748.), de a hangot stílusalannak tartja. (A humoros, krokiszzerű kisprózaí műfajt kedvelte Ady fiatal újságíró korában.)

Böloni az év eleji Rákosinak írt Ady-levél kapcsán megjegyzi: „Ady vágyta meghódítani a vele farkasszemet néző túlsó oldalt. Be szeretne volna venni magát ellenségei táborába. Azt a magyarságot, melynek tulajdonképpen írt, igazának vélt híveit, akiket végig ostromozott, ott látta a többségi oldal soraiban.” (L. Böloni 141.) Megnyerni a történelmi rétegek magyarságának rokonszenvét: ez is az affér motívumainak egyike volt. Kaffka Margit a „középosztály lelkiismeretében” való bejutás lehetőségeként üdvözölte az Új Időkhez közeledést (l. az Adynak 1909. márc. 1-jén írt, 733. sz. levelét). Bessenyei György szerint „a szélesebb közönséghez való szólás vágya” munkált a költőben (Ady és a Nyugat. Kandidátusi disszertáció. 1963. 125., 326.).

Király István szerint az áttörés vágya mutatkozott meg itt az elszigeteltségből az olvasók szélesebb táborához (Király I. 651.). „Ott élt benne a hit, hogy közös élmények, közös emlékek, közös dalok, versek – azonos gyökerek – egymástól világnézetileg messzekerülve is mindig összekötnek.” Ez azonban hamis illúzió volt (Király I. 658.).

Az affér megítélése ma sem jutott nyugvópontra. A legujabb vélemények egyike Veres Andrásé. Szerinte az affér a költő egyik önsztárolási szándéka volt. „Hírlapíró tapasztalatai segítették Adyt abban, hogy befolyásolni tudja a vele kapcsolatos közvélemény alakulását. [...] A menetrendszerű botrányokozás legalább részben a figyelem fölkeltesének eszköze volt.” (Szempontok Ady „depolitizálásához” – Ujraolvasó. Tanulmányok Ady Endréről. Bp., 1999.)

Ha W. Pali nem azon volna, hogy mielőbb lejárj magad s ugy viselné gondodat, mint Osváth[!] hát ki se adta volna: W. Pali: Farkas (Wolfner) Pál (1878–1921) író, szociológus, az Új Idők segédszerkesztője, a Singer és Wolfner cég egyik tulajdonosának fia. Őt tartják a cég részéről Ady „elcsábítójának” (AL 122–123.). – Osvát gondviselése abban állt, hogy szigorú kritika alá vette Ady prózáját és több cikkét nem közölte. Ezek számát és szövegét csak részben ismerjük, a többi elkallódott a szerkesztőségben. Ady tudomásul vette a cenzúrát, de neheztelést a szerkesztőség s főként Osvát iránt nem rejtette véka alá.

Verseidnek privatim s személyednek is maradok tovább akije voltam, barátja s bámulója, nyilvánosan az életben nem lesz több dolgunk egymással: Hatvany leveleiben és cikkeiben többször megfogalmazta indokait. A sértett önérzet elégtételt vett: „Kikonstruáltam magamnak, hogy hű maradok az Ady-eszméhez, és hogy különválasztom Adytól, az embertől.” (Hatvany 1977. 461.) Magatartásának helyességét Bölönivel vitatkozva így bizonygatja: „valahányszor Ady a maga zsenijének árát gyöngye emberségében adta, magához méltatlanul viselkedett, igaztalanul megbántott, s engem olyan érzés fogott el, hogy – bármennyire szeressem és ragaszkodjam is hozzá – emberi méltóságomnak tartozom a konok és engesztelhetetlen haragtartással, mégis, még a legérzékenyebb sérelmek után is, melyeket rajtam ejtett, lelkiismereti furdalások fogtak el, úgyhogy szépen, csendesén, mindig megint csak visszaédesedtem Ady Endréhez.” (Hatvany 1977. 718.)

619. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Zilah, 1908. nov. 19.]

K: MTAKK – K 14/44 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Távirat – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: nov. 19. 2 20 – épb: november 19.

M: Hatvany: Ady kk 102. – Lev. Hatvanyhoz 54. – AEI I. 313. – Hatvany lev. 49. – Hatvany 1977. 495.

Ady Zilahról küldi a táviratot. Ott tartózkodott, hogy öccse zavaros ügyeit rendezze (I. a 618. sz. jegyzet). Csak nov. 19-én tér vissza Érmindszentre, innen küldi válaszáat Hatvany nov. 18-i levelére. Zilahon meglátogatja barátait, többek között Nagy Sándort, aki feljegyezte és közzétette ennek emlékét, s az akkor keletkezett verset: „E verset, amelyet egy emlékkönyvbe írt, az illető [Nagy Sándorné Csiky Jolán] engedélyével közöljük, aki, míg élt Bandi, semmiképpen sem akarta nyilvánosságra hozni, pedig ő maga is kérte erre. Még csak azt említjük meg, hogy ezt a versét feltűnésének kezdetén, az 1908. év novemberében itt Zilahon, barátai körében írta.” Az alkalmi vers a *Rossz szonett Jolán-napra*, keltezése Zilah, 1908. november 18. (L. AMI. 29.)

[Budapest, 1908. nov. 19.]

K: MTAKK – K 7/9 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – 3 levélpapír – 6 f. (1–5. f.: r-v) – 210 × 135 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Keleti Újság 1925. okt. 12. 231. sz. 3. – Hatvany: Ady kk 102. – AEV 214–215. – Lev. Hatvanyhoz 617–618. – AEI I. 459–460. – Hatvany lev. 49–50. – Hatvany 1977. 495–496.

Verseiről ez országban Ignotus, [Schöpfung]: [Fenyő, Kéri, Lukács irtak figyelemre méltót (tudommal)] [...] én is irtam rólad: Ignotus cikkei: Olvasás közben. Ady Endre verselése. A Hét 1906. ápr. 15. 15. sz. 240. – Ua.: Ignotus válogatott írásai. Budapest, 1969. 213–214. – Ady Endre. MH 1908. jan. 14. 12. sz. 1–2. – Ua.: AEÖV III. 151–154. – A fekete zongora. Ny 1908. febr. 1. I. évf. 3. sz. 139–146. – Ua.: AEÖV. III. 157–161. – Schöpfung Aladár [szignálatlan ismertetés a *Még egyszer-ről*. VÚ 1903. dec. 13. 50. sz. 835–836. – Ua.: AEÖV II. 227–228. – *Az Új versek* ismertetése. Szignálatlan. VÚ 1906. márc. 11. 10. sz. 160. – Ua.: AEÖV. II. 253–254.

Kéri (Kramer) Pál (1882–?) hírlapíró. A Tisza-per egyik fővádoltjaként a gyilkosságban való részvétel miatt halálra ítélték, de cserefogolyként a Szovjetunióba került. (Gulyás–Viczián: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat XVII. köt. Bp., 1995. 232–233. h.) Ady Endre szociális gyökerei c. cikke a Ny 1909. jún. 1-jei Ady-számában jelent meg. – A levél kelte előtt sem ő, sem Lukács György nem írt Adyról. (Lehet, hogy Lukács Új magyar költők. A Holnap c. cikke: HSz 1908. nov. 431–433. – már olvasható volt a levél megírása előtt.) Hatvany állítása Kéiről és Lukácsról jellemző adat arra, hogy Ady hívei már írásbeli megnyilatkozásuk előtt ismerték egymás véleményét, és számon tartották egymást. – Hatvany 1908 novemberéig Adyról írt cikkei a következők: Ady Endre verseskötete. HSz. 1906. ápr. VII. évf. 4. sz. 13. köt. 347–351. – Ua.: AEÖV II. 268–275. – Ua.: Hatvany 1977. 9–14. – Egy olvasmány és egy megértés története. HSz 1908. márc. 17. köt. 3. sz. 234–244. – Ua.: Hatvany 1977. 15–28. – Ua.: AEÖV. III. 169–175. – A Holnap. PN 1908. szept. 23. 228. sz. 2. – Ua.: Hatvany 1977. 29–32.

föllépésed igenis szakítás sok hagyománnyal, szóval irodalmi forradalom. [...] ebben ép annyi öntudatlanság, mint szerencsés művészi számítás!], Rippl-Rónaismus van: Ady a Szocializmus c. folyóirat 1909. januári számában fejti ki az „új irodalom” és a „társadalmi fejlődés”, az „irodalmi háború” és a „szociális háború” összefüggését (*Irodalmi háborgás és szocializmus*: AEÖPM IX. 297–299.). Hatvany azonos módon ítéli meg az új irodalmi mozgalom helyzetét. A levelezéshez írt bevezetőjében írja: „látszólag esztétikai kérdésekről folyik a vita”, de „az esztétikus nyakig süpped bele a politikába” (Hatvany 1977. 440–441.). A hagyomány és újítás harca megjelenik szerinte a képzőművészetben is: „körülbelül ilyenyszerű vita harsog fel Rippl-Rónai vagy Kernstok körül is.” (uo.) Varga József úgy véli: „a modernség, az irodalmi forradalom és a hagyomány kérdése kerül előtérbe a duk-duk cikkekben” (Varga 248.).

semmi közöd azokhoz, kik pár német könyv olvasása után meg akarják váltani a magyar irodalmat: ezt Hatvanyon kívül Ignotus és Lukács György is magára érthette irodalmi vonzalmuk, tájékozódásuk alapján.

Sürgönyöd szerint rám nem gondoltál, de minthogy a <mi> cikk minden olvasója réám s a főnntebb említett urakra nyilvánvaló célzást látott benne: A cikkre levélben Hatvanyon kívül Fenyő, Ignotus, (Ady kérésére) Schöpfung reagált. Fenyő leveléből érezhető sértődöttség.

A Huszadik Század urai ugyanígy gondolkodnak: A lap szerkesztőinek (1900-tól Gratz Gusztáv, Kégl János, Somló Bódog, Jászi Oszkár) nyilatkozatait az afférról nem ismerjük. Sajtóbéli nyomuk nincs.

Német és magyar írói vacillálásomnak véget vet. Megyek szépen Berlinbe: Hatvanyt máskor is kísértette a „külföldre menekülés”, különösen az vonzotta, hogy – ahogy írta: „az

idegenek jól fogadtak, nyakra-főre, ahogy ezt otthon meg nem szoktam, agyondicsértek” Az 1913. évi „meneküléséből” visszahívta „az ének, amelyet Ady énekelt” (Hatvany 1977. 642.).

621. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. nov. 19.]

K: MTAKK – K 14/45 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Három levél-papír – 6 f. (1–5. f.: r-v; 6. f.: r) – 177 × 112 mm – Tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 104 – AEVI 215–216. – Hatvany lev. 50–51. – AEI I. 314–315. – Lev. Hatvanyhoz 54–55. – Hatvany 1977. 496–498.

E levéllel Ady Hatvany nov. 18-i – *A duk-duk affér* c. cikket számonkérő levelére válaszol. *váratlan családi tragédia*: Ady – túlozva – öccse „bizarr ügyét” nevezi tragédiának (l. az 588. sz., szept. 16–17., a 617. sz. nov. 17-i levelet és a jegyzeteket).

el kell hinned, hogy talán éppen csak te voltál az, akire nem gondoltam: a levélnek erre a mondatára Hatvany nov. 21–22. keltezésű levelében válaszolt. – A duk-duk cikk konstruált jelenetnek egyik szereplője Vaády Imre de genere Bajtsch. E névben Hatvany magára ismert: „még a nevem is átlátszó formában volt kifigurázva” (Hatvany 1977. 461.). (A hatvani illetőségű Deutsch család magyar nemességét és később (1910-ben) bárói címet szerzett. „Engedélyt kaptak, hogy családnévüket – magyar nemességük épségbentartása mellett – Hatvany-Deuschra változtassák. [...] Bécs, 1897. máj. 12.” – A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke. Bp., 1940. 44.) – Vezér Erzsébet kétségtelennek tartja Vaády Imre és Hatvany Lajos azonosságát, s azt állítja, hogy a cikk Ady elkeseredett reagálása arra a hetek óta titokban folyó frói szervezkedésre, mely egy irodalmi társaság létrehozását célozta Ambrus Zoltán elnökségével és (többek között) Herczeg Ferenc és Rákosi Jenő tagságával. A szervezkedésben a Ny vezetői is részt vettek. „A parodizált beszélgetés valóban megtörtént Ady és a Nyugat két exponense között” (l. AEÖPM IX. 552.). (A másik szereplő Kronstein A. Béla: Ignotus.) Ady mellőzöttnek, elárultnak érezte magát. Ez a magyarázat felmenti Adyt az árulás vádjától, hiszen azt először mások követték el ő ellene. Mindez azonban fikció marad, döntő bizonyítékok hiányában. Per-döntő, hogy az Ady-levelezésben és az emlékezésekben semmi nyoma az frói szervezkedésnek és Ady emiatti nehezítésének. Hatvany sem említi.

Az is talányos, hogy Ady miért jelentette meg Hatvanyt és Ignotust nézetekkel gyökeresen ellentétes szerepben: a modern törekvések ellenségeként. Vezér Erzsébet magyarázata szerint Hatvany esetében „a mecénás iránti gyűlölet–szeretet pszichóziisa” lehetett az indok. (Ignotusra pedig azért volt bosszús, mert az Ady-vers „érthetlenségéről” frott fejtegetésével ellenségei kezébe adott fegyvert?)

te egy csomó emberi dolgot, siralmasat, nyomorut nem ismersz. Én megtehetem azt, hogy az Istennél, akármelyiknél, többnek hirdetem magam, de nem tehetem meg, hogy a ke-myérről, cigarettáról és spriccerről lemondjak – sirba dőlven: Ady érdemben sohasem világlította meg a duk-duk cikket. Levelében néhány sommás kijelentés utal arra, hogy utólag helytelenítette lépését (*szenteltvíz-cikk, számár cikk, hülye cikk*). Dutka csaknem azonos szavakkal írja le Ady mentegetőzését a duk-duk affér utáni találkozásuk alkalmával. „Elárultál! [...] A Disznófejű Nagyról legyőzött.” Fakadt ki keserűen Dutka. „– Igazad van – súgta Ady halkán, könynyesen. – Nekem pénz kell. Sőt kenyér és bor, [...] A Holnap még csak morzsát sem tud adni.” (Dutka Ákos: A Holnap városa. Bp., 1964. 144–145.)

Hatvany nem fogadta el mentségül az anyagi helyzetre való hivatkozást (legalábbis sohasem említi), ellenben megrója Adyt, hogy leveleiben, „ahelyett, hogy a zseni személyére [jogaira, szeszélyére?] szuverénen hivatkozott volna, folyton csak tagadta, amit tényleg megtett” (Hatvany 1977. 463.). Hatvany sértett haragjában mindenképpen „beismerő vallomásra” akarta kényszeríteni a költőt a maga fölényes, erőszakos módján, de Ady ellenállt. Fenyőnek nov. 24-én és Emődnek dec. végén írott levelében azt írja, hogy cikke az „ifjú, tehetségtelen, taknyos senkiknek”, ill. a belőle élő „önképzőköristáknak” szólt. Valamivel részletesebb a Juhász Gyulának küldött válasz magyarázata. Ebben az utána nyomuló „sáskahad”-ra panaszkodik, s leszögezi: „se az öregekkel, kikkél az öregség marhaságot jelent, se az ifjú, neveletlen csikókkal nem akarok együtt menni.” A fiatalok „lélek nélkül utánoztak, parodizáltak nagykomolyan, s egyenesen megkönnyítették azok helyzetét, akikkel én akaratlanul harcba kerültem” Nemcsak ezekkel számol le: „Programosan nem leszek ezután sem az okatlan, tanulatlan, céltalan lázadók vezére.” (L. AEÖPM IX. 281–282.)

Juhász Gyula tizenöt év múlva így fogalmazta meg az affér magyarázatát – Ady mentségére: „Ady Endrének használt is A Holnap kétségtelen nagy sikere, meg nem is. Új híveket szerzett költészetének, a körülötte megindult irodalmi harc ismét lángra lobbant, de viszont a többi új költő minden hibája, gyöngesége, modorossága is az ő számlájára íródott. Minden Ady-utánzat, minden rossz modern vers miatt őt vonták felelősségre, őt állították pellengérré. [...] Ez bántotta és méltán bánthatta őt, [...] A pesti irodalom gyanúsán nézte ezt a vidéki kalandot (ahogy a legtöbben gondolták), Ady ez időben különben is szinte kereset nélkül állott, az Új Idők részéről biztatások jöttek, és ilyen körülmények között – életének szomorú fokán – írta meg a híres Duk-duk-affért-t. Tiltakozás akart ez lenni minden irányban, a nagy magányos oroszán elbődülése, aki le akarja rázni magáról barátai és ellenségei koloncát egyaránt.” (L. AM I. 61.)

622. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. nov. 20.

K: MTAKK – K 6/93 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Dr. Fenyő Miksa ügyvéd V., Sas-utca 1. Budapesten,... Telefon: 42–17. levélpapírján – 2 f. (r-v) – 225 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: ALné 97 – AEvl 217. (az első bekezdés mindkét helyen hiányzik) – AEI. 466–467.

A napokban találkoztam Gárdossal a Franklin<n> igazgatójával s említettem neki, hogy okos dolog volna, ha az ön verses kötetjét (esetleg hozzávéve a Pallasnál megjelent Új verseket is) a Magyar könyvtárban kiadná: A Franklin a Vér és arany kiadója volt. A Társulat adta ki a Magyar könyvtár sorozatot, amelyben már napvilágot látott egy válogatás Ady novelláiból (Sápadt emberek és történetek, 1907.). (L. AEL I. 566.) A vers-válogatás mégsem jelent meg a sorozatban, bár a terv még egyszer felmerült 1909 márciusában (I. Gárdos Alfrédnek és a Radó Antalnak írt 1909. febr. 20-i, 724. sz., márc. 4-i, 735. sz. levelet).

Az Új Idők-beli cikkét olvastam: A duk-duk affér c., nov. 15-én megjelent írást. L. a nov. 18–19-i, 618–621. sz. leveleket.

Ha azt látánám, hogy a barátainak ebből a felrúgásából önnek haszna van [...]: Úgy tűnik, Fenyő tudta, hogy Ady közeledése az Új Időkhöz milyen anyagi eredménnyel járt (vagy járt volna). A levélből kiteszözen Ady akkor 400 koronát kapott a Ny-tól. Vezér Erzsébet ezt írja anyagi helyzetéről: a Ny-nál 1909 közepén történtek változások. Hatvany közvetlen anyagi érdekeltisége eredményeképpen a költő ettől kezdve „csekélyke fix fizetést” is kap, mindössze havi 100 koronát, s ezen felül megkapja a megjelent írásai honoráriumát. Később a fix 300, majd 400 korona lesz a honoráriumokkal együtt (I. Vezér 317.). Ady Lajos 1910 őszére teszi a Ny Rt.

és könyvkiadó megalakulását, Adyval új szerződést kötnek. „Egész irodalmi működését (egy-egy alkalmi vagy agitatorikus természetű versek, valamint a napilapokba írt prózai cikkek kivételével) s minden verses és prózai munkájának kiadói jogát lekötötte a Ny Rt.-nak havi 400 K tiszteletdíjért.” (L. AL 143.) Maga a költő azt írja egy 1913. okt. 6-i levelében, hogy a Ny Rt.-vel kötött szerződése alapján „minden írása örökös kiadási jogáért” havi 500 koronát kap, de a Ny folyóiratnak is tartozik ezért dolgozni. Hogy mikor kötötték az első szerződést, és hogy ez hogy módosult idővel, erre vonatkozóan eredeti dokumentumok nem állnak rendelkezésre.

Versei nagyon szépek voltak; a most küldötték még szebbek: a nov. 16-i Ny-ban található versek: *Az asszony jussa, Ruth és Delila, Az én bűnöm.* Az utóbbit Vezér már a „duk-duk problémához” kapcsolja, a cikk kiváltó okainak versbeli nyomát keresve (Vezér 288–289). A Ny dec. 1-i számában a következő versek vannak: *Kis, falusi ház* (ez már nem a régi zsup- vagy nádfeleles szülőház, hanem a nemrég elkészült új ház, a „kúria”, ennek volt „bádóg-csatorná”-ja), *Halálba vivő vonatok, Egy vidám tor,* de itt is megjelent a *Mért is tettem?*, amely a Szilágyban már nov. 26-án napvilágot látott *Miért tettem?* címmel. Ez a vers félreérthetetlenül utal a duk-duk affairé idejének lelkiállapotára.

ha kifelé nem is, önnel szemben – úgy éreztem – tisztázni kell e dolgot: a közvetlenül érintettek közül Fenyő sem hallgatja el sértettségét, de levelén érződik a visszafogottság, elfojtja erősebb indulatait. Ez látszik a levél végén áthúzott befejezetlen mondaton is.

623. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érindszent, 1908. nov. 21.]

K: PIM – A. 208/3 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r-v) – 210 × 170; 93 × 120 mm – Cezuraírás, a borítékon tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 21. – épb: Budapest, 1908. nov. ?

M: Feljegyzések 267. (nov. 20. keltezéssel)

versből legálább meg legyen nyugtatva a lelkiismeretem: a dec. 1-i Ny-ban megjelent versek címét l. az előző jegyzetben. Hogy e levélben melyik két versről van szó, megállapíthatatlan. – Ady az affairé utáni leveleiben többször is látszólagos ellentmondásba keveredik önmagával: bevallja, hogy lelkifurdalása van a cikk miatt, majd önérzetesen állítja, hogy nincs megbánni valója, s sértetten méltatlankodik a reagálások miatt. – Osvát nem válaszol a levélre, sem akkor, sem később nem foglalkozik az affairával.

Varga József szerint a hírhedt cikk „már megfogalmazta a tiltakozást a Ny szerkesztői politikája ellen is, amely efemer vívmánnyal jelentkezőknek is megnyitotta a folyóirat hasábjait”. (Varga 248.) Ezt az Osvát diktálta szerkesztői politikát Hatvany határozottan ellenezte.

Vezér Erzsébet ezt írja: „A duk-duk affairé mély belső, elvi ellentétek szükségszerű kibontakozása volt Ady és a Ny között, talán a súlyosabbik azoknak az összeütközéseknek, melyeknek hátterét Lukács György tömören így fogalmazta meg: »kényszerű szövetség olyanok között, akik alapvető kérdésekben nem értenek egyet.«” (Vezér 281.) De a duk-duk cikk indítékát nem lehet kizárólag Ady és a Ny ellentétében keresni. Osvát szerkesztési elvei nem jelentették Ady háttérbe szorítását. 1908-ban 45 verse jelent meg a folyóiratban, többszöröse a vele együtt szereplő költők (Babits, Gellért Oszkár, Ignótus, Kemény Simon) egyedenkénti vers-számának. Igaz, Osvát nem volt Ady „nagy híve” (l. Fráter I. 136.), s ezt bizonyára Ady is tudta róla, de költői tehetségét elismerte, akkor is, ha kedves költője Gellért Oszkár volt. Prózai írások számában Ignótus, Gellért Oszkár, Lengyel Géza jóval megelőzte Adyt, ebben azonban nem érzett mellőzést. Cikkei közlésénél észlelt szigor gyanakvással vette tudomásul, bosszankodott miatta.

Nem közölt írásainak számát nem tudjuk pontosan. A levelekből kiolvashatóan 1908.

nov. 15-ig két frása nem jelent meg, de az egyik talán a Dutka-kritika, amit Osvát újra íratott és megjelentetett (l. a máj. 5-i, 532. sz. és a máj. 7-i, 534. sz. levelet).

Panasz a levelekben, hogy a Ny nem ír a *Vér és aranyról* (l. a márc. 6-i, 488. sz. és a jún. 13-i, 556. sz. levelet). Fenyő nov. 29-i, 636. sz. levelében jelzi, hogy ő fog írni a két utolsó kötetről, de ígretét nem váltja be, hacsak az Ady-számban írt cikkét nem tekintette annak.

Ady sorsa 1908-ban szorosan a Ny-hoz kötődött. Ezért igényt tartott arra, hogy a folyóirat ügymenetének minden lényeges eseményéről tudjon. Sérelemzte, hogy nem hozták tudomására a tulajdonjog eladását (l. a jún. 21-i, 559. sz., a júl. 24-i, 570. sz. és az aug. 17-i, 578. sz. levelet).

Adynak létérdeke volt, hogy az affér után rendbe hozza viszonyát a Ny embereivel. Hatvany sértődött, számonkérő levelét (l. a nov. 18-i, 618. sz. levelet) *privát levélnek* nevezi, ezzel jelezve, hogy nem tekinti a szerkesztőség állásfoglalásának. Ebben a reményben puhatozza a többiek véleményét. Közen megkapja Hatvany újabb haragos válaszát (l. a nov. 19-i, 620. sz.) és Fenyő nov. 20-i (622. sz.) méltatlankodó levelét. Hatvany tovább háborog (nov. 21–22., 624. sz.). Osvát szokása szerint nem válaszol. A döntő szó az Ignotusé, aki teljes felmentést ad a költőnek (l. a nov. 26-i, 632. sz. levelet). Ezután már Fenyő is enyhültebben ír (nov. 29. 636. sz.), Hatvany pedig *kedves, figyelmes* táviratot küld. Ezt nem ismerjük, csak Ady ráutaló válaszát (l. a dec. 2-i, 641. sz. levelet). Végül dec. 3-i (644. sz.) levelében Hatvany befejezettnek tekinti az affért.

Hatvany [...] érzi-e, hogy neki azt a levelet jóvá kell tennie?: Hatvany, aki később cikkek, emlékezők sorában magyarázta a költőhöz fűződő viszonyát, akkor nem érezte, hogy bármit is jóvá kellene tennie. Később a zseni kivételes helyzetét elismerve, költészete iránti rajongásból kitartott Ady mellett, de soha sem tudta a bántást megbocsátani. 1919-ben írt emlékezésében bevallja: „Idővel valami békülésképe jött létre köztünk. Vigyáztam, hogy ne adjam oda magam neki többé, de alapjában elsimult az első konfliktus.” (Hatvany 1977. 464.)

A kis novella kimaradt megint: A Tilala-tó (későbbi címén *A Tilala-tó tiika*) c. novelláról lehet szó, ez maradt ki a nov. 16-i számból, s jelent meg a dec. 1-i számban.

küldeni fogok egy vagy két kis figyelőt a jövő számra. A többi a ti dolgotok: Az AEÖPM IX. 284–286. lapján Vezér Erzsébet közöl egy *Georges Eekhoud* c. cikket 1908. novemberi dátummal. A jegyzetben jelzi, hogy még három levélben esik szó erről a cikkről (l. a 630., 631., 647. sz. leveleket.) Dátumok valószínűsíthető, hogy az Eekhoud-cikk novemberi. A második mondat azt jelzi, hogy Ady el van készülve arra is, hogy figyelője nem jelenik meg, többször járt már így az év folyamán.

624. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 21–22.]

K: MTAKK – K 7/10 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – 3 hajtott levélpapír – 6 f. (r-v) – 135 × 210 mm – Tintaírás – Idegen kéz ceruzairásával az 1. f-n a dátum: 1908. nov. 21–22., és kék ceruzairással egy egyes (1) szám az 1. f-n. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Keleti Újság 1925. okt. 12. 231. sz. 3. – Hatvany: Ady kk 107. (nov. 21–22.) – AEvl 218–219. – Lev. Hatvanyhoz 618–619. – AEI I. 461–462. (nov.) – Hatvany lev. 51–52. (nov.) – Hatvany: Ady 1974. 506–507. (nov. 21–22.) – Hatvany 1977. 498–499.

Szemlegyekből Nyugatlegény lettem: Hatvany jegyzete: „Irodalmi működésemet Gyulai Pál mellett a Budapesti Szemlében kezdtem meg.” A folyóiratot Gyulai Pál alapította és szerkesztette. Kiadását az Akadémia támogatta, s a Kisfaludy Társaság is saját közlönyének tekintette. Hatvany a folyóirat szerkesztőségében mestere mellett töltött idejét a Gyulai Pál estéje c. könyvében írta meg. 1900 és 1906 között több verse, cikke, könyvismertetése jelent meg a folyóiratban.

P.: (Wolfner) Farkas Pál (l. a 618. sz., nov. 18-i levél jegyzetét.)

fausse position: fonák helyzet

*enunciáció*d: nyilatkozatod

Szomaházy István (1864–1925) korában népszerű regényíró.

(a Hét körében Ambrus, Heltai, Molnar[!] stb) ép úgy exponálja magát érted, mint jó magam az akademikusok s Fenyő mester, a „gyárosok” között: A Hét írói gárdájából senki sem volt Ady feltétlen híve. Ismeretes a Kiss Józsefhez való közeledésének kudarca (l. AEL I. 586–590.). A folyóirat Toll és tör rovata gyakran gúnyolta ki Adyt. A duk-duk affér után e rovatban A megrugdalt kórus címmel jelent meg glossza (A Hét 1908. nov. 22. 47. sz. 755.). Ambrus Zoltánnal való barátságtalan kapcsolata ismert és részben régebbi keletű (l. EmlAE III. 97., IV. 21., 39.). Vezér Erzsébet mutatja be az afférről frott perújításában (l. Hatvany nov. 18-i, 618. sz. levelének jegyzetét) azokat az általa felfedezett új dokumentumokat, amelyek az ellenséges viszonyt bizonyítják. Heltai Jenő a fiatal Ady számára brilliáns verselő ugyan (AEÖPM I. 2 203.), de költészete „törpeség”, mely érdemtelenül kap elismerést. 1903 őszén meg az a gyanúja támad, hogy szerepe van Bródy elhidegülésében (AEL I. 102., 436.), s később kerülnek közelebb egymáshoz. Ady és Molnár Ferenc kapcsolata felemás, ellentmondásos barátság, melyben kicsinylés és elismerés keveredik, s alapmotívum az egymás sikerei miatti féltékenység (AEL I. 581.). – Hatvany egy ilyen, akadémikusokkal szembeni, Ady melletti kiállását örökíti meg egy Alexander Bernátnak írt nyílt levelében 1927-ben: „még ma is emlékszem azokra a kávéházi összejöveteleinkre, amelyeken ön és asztaltársaságának különböző tagjai főlényes gúnyal nyújtották felém Ady Endre bolondosnak és érthetetlennek minősített verseit.” (Hatvany 1977. 636.) – Fenyő a GyOSZ (Gyáriparosok Országos Szövetsége) titkára volt. Főnöke Hatvany–Deutsch Sándor nagyiparos, Hatvany Lajos apja, „a hazai cukoripar fellendítője, főrendiházi tag, a GYOSZ egyik alapítója és első alelnöke” (Buda 2. 18.).

a Társadalomtudományi Társaságban rólad szóló előadásaim: l. a nov. 18-i levél jegyzetét.

Bányai-Zuboly-féle kérelmek: A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamát Bányai Elemér szerkesztette az egész kötetet az irodalmi megújulás problémakörének szentelve. Hatvany cikke is megjelent itt A boconádi ismeretlen címmel.

„*Nichts für Ungut*”: nem történt semmi.

625. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Érindszent, 1908. nov. 21.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1956/80/7 – Képes levelezőlap (ifjú pár) – 87 × 135 mm – Tintairás – Pr.: vétel Schöpflin Aladárától 1956.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 21. – épb: nincs.

M: AEvl 221. – AEI I. 319.

A keltezés napja bizonytalan olvasatú, de a nov. 23-án írt válaszból kikövetkeztethető, hogy legkésőbb nov. 21-én íródhatott.

A rövid levél végére a hiányzó kérdőjelet kitéttük.

ön is a Catók között van[?]: ti. a nov. 15-i Új Idők-beli duk-duk cikk elmarasztalói között. Marcus Portius Cato (Kr. e. 234–149) római államférfi, író. Cenzori, szónoki tevékenysége az erkölcsök romlása ellen irányult.

626. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érindszent, 1908. nov. 22.]

K: ismeretlen – Az adatok a közlésből – Levél borítékkal – A levelet özv. Nagy Mihályné engedte át közlésre.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 22. – épb: Nagyvárad, 1908. nov. 23.

M: AM II. 143. (hiányos) – Scheiber–Zsoldos 2: PIM Évk. 1960–61. 113–114.

rettenetes bajom: utalás a duk-duk afférra.

Napló: a NN-ról van szó. *A legalább egy hónap* arra utal, hogy Ady januárban Párizsba készült.

A fiúk: a holnaposok. Ady cikkét ők is magukra vették. Ady több levélben tiltakozik az árulás vádja ellen (l. a dec. 5-i, 646., dec. 24., 673., dec. 28.?, 679. sz. levelet). A levél írásakor még nem ismerhette Juhász Gyula A duk-duk affér után c. keserű hangú nyílt levelét (FM 1908. nov. 22.).

627. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. nov. 23.]

K: MTAKK – K 8/78 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 175 × 111; 94 × 117 mm – Tintaírás – 2. f. (v) – Idegen kéz fekete ceruzairásával: Schöpflin duk-duk – a borítékon idegen kéz fekete ceruzairásával Schöpflin Aladár – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. nov. 24. – épb: Érszentkirály, 1908. nov. 26.

M: AEVI 221–223. – AEI I. 464–466.

nagyvárad *fiúk*: Juhász Gyula, Dutka Ákos, Emőd Tamás, A Holnap váradai költő tagjai. *azokhoz, a kik eddig ellenfelei voltak, nem jutott közelebb egy lépéssel sem*: úgy tűnik, Schöpflin is azt tételezi fel Ady szándékaként, hogy ki akart törni abból a bezártságból, amelyet hódolói, tisztelői, hívei szűk köre jelentett. „Szeretett volna áttörni az olvasók ún. széles rétegeihez” (Király I. 651.). Hatvány ironikus megfogalmazásában: „elsenyvedt vágyban, hogy megkösse békéjét a sajtóban-hatalomban uralkodó kiváltságosokkal” – ő még azt is hozzáteszi: anyagi javak reményében (Hatvány 1977. 436.). Bölöni (141.): „vágyta meghódítani a vele farkasszemét néző túlsó oldalt.”

turris eburnea: elefántcsonttorony

pro foro interno: köztünk szólvá

couloir-politika: folyosó politika, klikk politika

628. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. nov. 24.]

K: PIM A. 205/42 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (l. f.: r, 2. f.: r-v) – 177 × 111; 92 × 117 mm – Tintaírás – Az I. f. r-n Móricz Zsigmond datálása ceruzával: 1908. XI. 24. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. ? – épb: nincs.

M: Feljegyzések 268. – AEI I. 319.

Lengyel Menyhérttel: a keresztnévet Ady aláhúzta, jelezve, hogy nem Lengyel Gézára gondol. Lengyel Menyhért (1880–1974) drámaíró, filmforgatókönyvíró, sikere a század első évtizedeiben Molnár Ferencével vetekedett. A Ny-hoz, főként Hatványhoz közel álló ember, ő még hatáskört is kínál neki a lapnál (Lev. Hatványhoz 51.). Leveleiből a duk-duk affér előzményeire, az Ady–Ambrus ellentétre derül némi halvány fény (i. m. 50., 53.) – idézi Vezér

(AEÖPM IX. 541.). Berlinből, ahol akkor Vészi József és Biró Lajos működött, nov. 24-én Lengyel már az ügy befejezéséről, Ady visszaközléséről ír, ironikus összekacsintással így: „az Ady-éseten jól mulattunk – annál is inkább, mert Biróék, akik nagyon szeretik és nagyon ismerik a jeles magyar költőt – szórol szóra így jövendölték meg az affér befejezését. De hát jól van, hogy így van – olyan pompás a legújabb Nyugat-bani verse, a *Ruth és Delila*.” (I. m. 56.)

Én önnem <k> /:/:/ *veszett jókedvben beszéltem a Meteorban s Ön nagyon is szórol-szóra vette az akkor mondottakat*: feltehetően ugyanaznap Hatvanynak írt levelében is megemlíti ezt a Fenyő előtt való tréfalkozást. Fenyő nem emlékszik erre a – visszatekintve – hallhatatlanul fontos beszélgetésre: (Sajnos, nem tudom, hogy mit mondott nekem, s mi az, amit szó szerint vettem.) (L. Feljegyzések 123.)

az én élehetlenségem árán ötven senki törekszik a valamiért: Fenyő nem tudja miről van itt szó: „törekszik, – már nem tudom mire, nyilván valamire, ami őt illetné meg. [...] Nagy zavarban lett volna, ha meg kellett volna neveznie, nem is ötvenet, hanem csak ötöt, akik az ő révén valamihez jutottak s azt is, hogy mihez jutottak.” (I. h. 123–124.)

Vederemo: majd meglátjuk

629. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. nov. 24.?)

K: nincs.

M: Ny 1919. Ady-szám – AM I. 170–171. – Hatvany: Ady kk 109–111. – AEVI 223–224. – Lev. Hatvanyhoz 57–58. – Hatvany 1977. 500–501. – AEI I. 320–321. – Hatvany lev. 52–53.

A levél kézírata nem került közgyűjteménybe. Mikor veszett el, nem állapítható meg. Mivel a Hatvany-féle közlések az elsőre mennek vissza (Hatvany: Ady kk), ezt vetettük össze a Ny-beli közléssel.

Az előző levéllel sokban azonos tárgya, megfogalmazása arra vall, hogy nov. 24-én íródott. *ments meg az „affér” újabb komplikációjától [...] te már Ignotusról, Fenyőről s nem tudom kikről beszélsz*: Ady úgy érzi, hogy Hatvany szítja az affér tűzét, amit ő már oltani szeretne. Fenyő nov. 20-i levelében (622. sz.) már hajlandónak mutatkozik erre. Ignotus nov. 26-án (I. a 632. sz. levelet) az ügy, a vita azonnali lezárását ajánlja.

fausse position: fonák helyzet

a nagyváradi Holnap fölajdult: Hatvany jegyzete: „Juhász Gyula a FM 1908. nov. 22. számában A duk-duk affér után című cikkében árulás vádjával illette Adyt, aki erre ugyane lapban, a nov. 26. számban A duk-duk afférhoz című válaszában keményen, de – fájdalom – igaztalanul nekiment Juhásznak. (L. AEÖPM IX. 281–292.) – E levél után táviratot küldtem Adynak, de az elveszett.”

én Fenyő előtt tréfáltam: I. az előző jegyzetet.

alapjában igazán el voltam keseredve az én utam megrekedése miatt: Ady egy életszakasz lezáródását jelzi már *A magyar Pimodán* 1908 februárjában írott IX. fejezetében. Konkrét-ság nélkül, a költői nyelv eszközeivel csak sejteti mire vonatkozik a számvetés. „Mint aki élete fordulójához érkezett, számot vet eddigi pályájával és a mérleg ijesztően negatív. A magyar progresszió gyengeségéről is szomorú tanúságot tesz ez a pálya. Egyik szálon a dac érlelődik benne, a duk-duk ügy” (Vezér 267.). Befejeződött számára – úgy érzi – az újságíróként bátran vállalt mindennapos küzdelem a társadalmi-politikai változásért. Az első vonalban harcolt („faltörő kos”), sebeket kapott („fejem kissé összetört”), mások ugráltak be az általa vágott résekben, társai cserben hagyták („elmentek a vásárra”). Az újságírástól való kényszerű megváltása

okoza azt a megrázkódást, elkeseredést, amely a duk-duk megírásához vezetett. Nézetei, véleménye kifejtésére nem volt lap, egyetlen szerkesztőség sem vállalta őt.

A Holnap ellen is volt már egy nagy adag utálatom: a nagyváradai írói szervezkedésnek volt a budapesti irodalmi élet, a fővárosi írók elleni jellege, Adynak ez nem tetszett, ezzel nem vállalt közösséget (I. beszédét A Holnap alakuló ülésén: AEÖPM IX. 519.).

ha magatisztelő, bátor egyéniség volnék, most elmennék s cselekednék, élnék úgy, mint Rimbaud tette: barátjával Verlaine-nel vívott párbajban megsebesülve, meghasonlottan húszévesen elhagyta Franciaországot, s haláláig bolyongott a világban.

630. ADY ENDRE – A NYUGAT KIADÓHIVATALÁNAK

[Érindszent, 1908. nov. 25.]

K: PIM – A. 208/65 – Levélpapír – 1 f. (r) – 207 × 171 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

M: Feljegyzések 268. – AEI I. 321.

Keltezés alapja a következő levél.

itt van négy vers: ezeket a dec. 1-i Ny számára küldte, címüket I. a Fenyő által írt nov. 20-i levélben (622. sz.). Vezér azt írja a levél jegyzetében, hogy itt e versek korrektúrájáról van szó, de ez nem valószínű.

Georges Eekhoudról és Miklós Jutkáról megy cikk: az elsőt meg is írta, de a Ny-ban nem jelent meg. Fenyő PIM-be került kéziratgyűjteményéből vált ismertté. (L. AEÖPM IX. 282.) – A Miklós Jutkáról szóló cikket nem írta meg.

Eekhoud, Georges (1854–1927) belga költő, regényíró. Életrajzát, munkásságát Vezér Erzsébet ismerteti (AEÖP IX. 565–568.)

Miklós Jutka (1884–1974) A Holnap nőtagja. Életrajzát, költői pályáját I. Kovalovszky emlékezőgyűjteményében (EmlAE IV. 208–221.).

631. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érindszent, 1908. nov. 26.]

K: PIM – A. 208/13 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 176 × 113; 94 × 120 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 26. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 269. – AEI I. 321–322.

itt küldök egy figyelőt: a Georges Eekhoudról szóló írás, I. a 623. sz. jegyzetet.

Vártam tőled legalább két megnyugtató szót: megértő, felmentő megnyilatkozást várt a duk-duk ügyről. Osvát rossz levélíró volt, nem írt erről sem.

632. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1908. nov. 26.

K: MTAKK – K 7/80 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 200 × 125 mm – Tintaírás – 2. f. v: idegen kéz ceruzairásával: 1908 Ignotus – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: ALnÉ 99. (hiányos szöveg) – AEVI 225. (hiányos szöveg) – AEI I. 470.

hagyd már a fenébe azt a duk-duk-affairet – s ebbe a hírlapi polémiákat is beleértem: Ignotus vezér szerepét bizonyítja, hogy szava lecsitítja a háborgókat. Óvja Adyt és a szerkesztőség tagjait a nyilvános vitától. E kérdésben szemben állt Hatvanyval, aki Adytól nyílt színvalást, Canossa járást várt (l. dec. 3-i, 644. sz. levelet). A Bibl.² és a Bibl. kieg. kötetében mindössze néhány hírlapi cikk van az afférról: l. a tárgymutatót; ennél bizonyára több van.)

semmi kötelességed nincs azok iránt, akik ezt az irodalmi kötelességet érezték: ti. hogy küzdjenek Ady költészete polgárjogáért. Ignotus itt a művész jogáról és szabadságáról kifejtett véleménye szellemében foglal állást. A költőről írja: „én tehát olyan jószágot tudok termelni, amit csak én tudok megcsinálni s csakis akkor, ha az élet aprólékosságai nem kell vesződnöm, ha a kenyerem biztos, és lelkem minden képességét e munkára fordíthatom. Minthogy az én jószágom az egész világ kincse, ennek a világnak kötelessége megadni a módot, hogy ezt a jószágot meg is csinálhassam. Egyszóval: jogom van arra, hogy kitartsanak [...]” (Ignotus: Írói dolgokról. Válogatott írásai. Bp., 1969. 434–435.)

ne törődj egyébbel, mint hogy írj: Ignotus tanácsa azonos Schöpflinével (l. a nov. 23-i, 627. sz. levelet), azzal a különbséggel, hogy az utóbbi csak saját nevében szól, Ignotus pedig a tábor nevében.

633. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. nov. 26.]

K: PIM – A. 149/2 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: r-v) – 111 × 176; 119 × 91 mm – Tintaírás – Szakadt, hiányos boríték, a címzés oldalán valószínűleg Ady Lajostól származó téves datálás: 908. XI. 7. – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. ? – épb: Zilah, 1908. nov. 27.

M: ALné 100. (csonka közlés) – AEI I. 322.

Ady Lajos, akkor a zilahi kollégium helyettes tanára adósságba verte magát, s botrányba keveredett (l. az 1908. szept. 16–17-i, 588. sz. és a nov. 17-i, 617. sz. leveleket, és jegyzeteiket).

az Uj Idők cikke: A duk-duk affér (l. a 618–629., 631–637. sz. leveleket és jegyzeteket). *remélem, hogy a kinevezésed is hamarabb jön, mint várjuk:* Ady Lajos állás ügyéről l. a szeptemberi leveleket: 582., 583., 588., 607. sz.

Kincs Gyula, Bécser János, Nagy Sándor, Dobai Sándor zilahi tanárok (l. EmlAE I. 313–484.).

634. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmondszent, 1908. nov. 29.]

K: OSZK – Fond 74/4/78 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 114 × 176 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan rájegyzése – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, nővn. 1946/41, a másoló ajándéka – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikől 1966.

M: RSle 173. – RAol 435. – AEI I. 317. (nov. 22.)

Ady nov. 15-én elutazott Budapestről, 17-én Zilahról írt Diósinének és húgának. A következő napok valamelyikén ők Párizsba utaztak. Ez az első poste restante Diósinének írott levél. Keltezését a következőhöz igazítottuk: gyakori, hogy Ady egymás után, egy napon írja meg poste restante és házi levélét.

Hogy utaz<|>|:h:|atnék én ki – Berta miatt: Bertát Ady előző párizsi útja alkalmával valamivel megsértette, akkor fogadták meg haragjukban, hogy egyidőben nem fognak Párizsban tartózkodni.

Ahogy megjósoltam, úgy történt: a duk-duk afférről van szó.

Hatvány és társai levelei: l. a 618., 620., 622., 624., 632., 636., 644. sz. leveleket.

Sebaj, ha a családi ügyek jobbra fordulnak [...] megbosszulom magam: családi ügyek: Ady Lajos zilahi botránya, a szülők betegeskedése. A megbosszulásra Ady nem gondolhatott komolyan, nem volt erre lehetősége. De fogadkozása nem is volt más, mint hetvenkedés Diósiné előtt. Felszabadítóan hatott rá Ignotus levele, amit aznap kaphatott meg (l. a nov. 26-i, 632. sz. levelet).

635. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érindszent, 1908. nov. 29.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/5/4 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 177 × 112; 90 × 117 mm – Tintaírás – A Levelestárban a csatlakoztatott boríték nem e levélhez való. A bélyegzők adatai: fpb: Érszentkirály 1908. ? – épb: Párizs, 1908. márc. 3? 9.? – E levélhez tartozó boríték: növn. 1939/5/12 – A megszólítás fölött datálási próbálkozás ismeretlen írással – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. nov. ? – épb: nincs.

M: AEVI 220. (1908. nov. 22.) – Lengyel 333. (nov.) – AEI I. 316–317. (nov.)

A levél (benne a nov. 15-én megjelent duk-duk cikkről van szó) nov. második felének valamelyik vasárnapján íródott. Mivel a Holnap reagálásáról is említés történik (Juhász Gyula cikke nov. 22-én jelent meg), nov. 29. a valószínűsíthető dátum.

Adélnak Zilahról már írtam: l. a 617. sz. nov. 17-i levelet.

Ő elmondja a dolgot óvatosan Dodónak. Gyurkának nem bánnám, ha tudomására jönne véletlenül, de Itóka miatt félek: az Ady Lajos körül keletkezett botrányról van szó. Különösnek tűnik, hogy a Diósinak szóló levél tartalmát mért kellett vele óvatosan közölni. Az a magyarázat, hogy a házaspárnak szóló levelet az asszony bontotta fel, s a férj nem is olvasta el, tartalmáról csak az asszony beszámolójából értesült.

Lehet, hogy Bölöni és különösen Itóka előtt restellte is az öccse botrányát. De Bölöni könyvében találóbb magyarázat is van, ha nem is erre az esetre vonatkozik: „másra bízott titkárról, amint később is szokta, ő maga lebbentette fel a fátyolt. Mindig csakis azért kért valamire hallgatást, hogy a titok felett ő maga annál szuverénebbül rendelkezhessek.” (Bölöni 38.)

Az Uj Idők cikke miatt Hatvány Lajos táviratban s ajánlott levelekben végleg szakított velem. A Nyugat is, Ignotus is, a Holnap is: Ady itt túloz, senki sem szakított vele véglegesen, Ignotus különösen nem (ő egyáltalán nem volt hajlandó felvenni a sértést). Juhász sértődöttsége is enyhült. Azzal, hogy Hatványról élesen fogalmazott, Diósinének akart kedvébe járni. Az asszony féltékeny volt erre a barátságra, nem szerette Hatványt. Az ellenszenv kölcsönös volt. Hatvány írja róla Révész Bélának: *ordinaré* teremtés volt (l. Hatvány lev. 352.).

egy legió ember az én élnetelenségem révén akar megélni, az én zsenimből: Diósi mint tüzetember bizonyára figyelmeztette Adyt, hogy ne adja magát olcsón (Ny, A Holnap), és kötetlinek kérje meg az árát.

Margit ír Jóskának: Brüll Margitot testvérei Adyékhoz adták gondozásba. Jóska Brüll József, a lányok nagybátyja.

Gyurka ma írja, hogy decemberre jön: Bölöni az év végén hazajött Párizsból. Érindszentre is ellátogatott (l. a 677., 681., 682., 686., 688. sz. leveleket).

636. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1908. nov. 29.

K: MTAKK – K 6/94 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Dr. Fenyő Miksa ügyvéd V., Sas-utca 1. Budapesten,... Telefon: 42–17. hajtott levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v) – 225 × 145 mm – Tintaírás – 2. f. verzóján idegen kéz piros ceruzairásával: Ignotus, Fenyő – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI I. 468–469.

Érdemben sok felelni valóm volna, a cikkekre, levelekre, Juhász-válaszra: a cikk *A duk-duk affér*, a leveleket l. nov. 19-től, Juhász-válasz: megjelent FM 1908. nov. 22.

az „asszonyisírkő” vers: *Az asszony jussa* c. Léda-vers, a nov. 16-i Ny-ban jelent meg.

azok is tetszeni fognak, melyek ebben a számban jönnek: a dec. 1-i Ny-ban megjelent versek címét l. a Fenyő által írt nov. 20-i, 622. sz. levél jegyzetében.

(*A novella is jön.*): *A Tilala-tó.*

Kötetje mikor jön?: Az Illés szekerén dec. második felében (18–19.?) jelent meg.

A Nyugat most egyszerre fog írni a két utolsó kötetről: a *Vér és arany* bírálatát Ady többször sürgette. Sem Fenyő, sem más nem írt egyik kötetéről sem a Ny-ban. Hacsak a félvvel későbbi, a Ny Ady-számbában napvilágot látott Ignotus: Ady könyvei című írását nem tekintjük annak. A cím és tartalom összefoglaló, általános érvényű. *Az Illés szekerén* recenzióinak száma csökken az előző kötetekhez képest.

637. OLÁH GÁBOR – ADY ENDRÉNEK

Debrecen, 1908. nov. 30.

K: MTAKK – K 8/58 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Postai levelezőlapp – 90 × 140 mm – A verzón pecsét: Debreceni Ref. Főiskola Könyvtára – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Debrecen [olvashatatlan] – épb: Érszentkirály, [olvashatatlan] dec. 6.

M: AEI I. 471.

Oláh Gábor (1881–1942) a debreceni ref. kollégium tanára, ill. könyvtárosa, író, költő. (L. a 660. jegyzet.) Termékeny, de megrekedt, Ady szavával „titánkodó” tehetség. A vágyott és megérdemelt elismerést sohasem kapta meg. Ady életében barátság és ellenséges rivalizálás váltakozik kapcsolatukban. Levelezésükből Adynak egy, Oláhnak három levele maradt fenn, sokkal több nem is lehetett. Az, hogy A Holnaptól elhatárolta magát és hogy a Ny mellőzte, az ellentáborba sodorta: Rákosi Jenő őt használta fel ütőkártyának Ady és a holnaposok ellen. 1919 után írásaiban fenntartás nélkül elismeri költőtársa nagyságát és korszakalkotó jelentőségét.

Csak a kis Juhász barátot minek bántod?: Juhász Gyula a FM nov. 22-i számában cikket írt *A duk-duk affér* után címmel. Ady erre válaszolt (*A duk-duk affér*hoz: FM nov. 26. – AEÖPM IX. 281–282.) igazságtalanul keményen.

638. ZEMPLÉNI ÁRPÁD – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1908. nov. 30.

K: MTAKK – K 9/17 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal (szakadt, hiányos) – 2 f. (1. f.: r-v) – 173 × 133; 94 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. nov. 30. – épb: Érszentkirály [olvashatatlan]

M: AEI I. 473.

Ady Zempléni ajánlatát elutasította (l. a dec. 5-i és dec. 7-i, 648. és 649. sz. levelet).

Zempléni Árpád (1865–1919): levéltáros, költő, műfordító, 1902-től a Petőfi, 1911-től a Kisfaludy Társaság tagja.

Petőfi-Társaság: működött 1876-tól 1944-ig. A klasszicizmust hivatalosan képviselő főrumok (az akadémiai első osztály és a Kisfaludy Társaság) ellenében alakult „vetélytárs szervezet”. Ellenzékisége a 20. sz. elejére eltűnt. Elnöke 1904-től 1920-ig Herczeg Ferenc volt.

Ady Lajos állítása szerint (AL 128.) az elnök és a vezetőség támogatta volna Ady taggá választását (ez a levélben nincs benne). Ha ez igaz, akkor az az állítás igazolódik, hogy a költőt az ellentábor át akarta csábítani.

639. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. eleje]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390/17 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 177 × 111 mm – Tintaírás – Tévesen csatolt boríték adatai: 92 × 120 mm – fpb: Érszentkirály, 1908. nov. 3. – épb: Budapest, 1908. nov. 3.? – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

M: itt először.

A következővel azonos tartalmú poste restante levél, aznap írható mintkettő. Az óvatos, felesleges titkolózást a nov. 29-i, 635. sz. levél jegyzetében próbáljuk magyarázni.

sógorom: Kaizler Annának valamelyik bátyja. Kaizler Anna és Ady Lajos házassága később kötetett.

Miért mondta meg Dodónak, amit Berta betegen, hisztériásan mondott s én visszamondtam?: a családtagként együttélő három ember életében Ady is mindennaposan részt vett (távol-létében levelezéssel), a sűrűlódások őt is érintették. Gyakran ő volt az összezördülések oka. Itt nem deríthető ki, milyen visszamondást kért számon Ady.

Összes barátaim elhagytak: Ady itt a duk-duk afférra gondol, eltűzve a következményeket.

Abbaziába megyek előbb a munkás-szanatóriumba: a későbbi levelekben is felmerült a terv, de nem valósult meg (l. Révész Béla dec. 24-i, 675. sz. levelét).

Maga nem írt, tehát nem is akarja, hogy Párisba menjek: Ady így akarja a levelet és a Párisba hívást kicsikarni az asszonytól, aki szokása szerint késik a levélírással.

640. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. eleje]

K: OSZK – Levelestár, növ.n.: 1937/35/1 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 176 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolf antikváriumából 1937.

M: RAÉL 213. – RAöI 169. – AEVI 227. – AEI I. 324–325.

Párisból egy életjel se jön: Diósiné és húga nov. 17. után Budapestről Párisba utaztak, s azóta nem adtak hírt magukról.

megírt hajsa: *A duk-duk affér* (l. a 618–629., 631–637., 641–642., 679. sz. leveleket).

Endre nap: nov. 30-án, Katalin nov. 25-én van.

édes apám nagyon köszöni a pipát: l. a 635. sz. levelet.

Gyurka: Bölöni György, l. a 635. sz. levelet.

Fischer l. az 525. sz. jegyzetet.

641. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. dec. 2.?)

K: MTAKK – K 14/46 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (v) – 177 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 111–112 (dec. 1–2.) – AEvl 231. (dec. 2.) – Hatvany lev. 53–54. (dec. 2.) – Hatvany 1977. 501. – AEI I. 323. (dec. 2.)

A levél kelte bizonytalan. A Hatvany–Földessy-féle keltezés *Az Illés szekerén* megjelenési idejéből (dec. 18–19.) következtetett: „Valószínűleg dec. 1–2-án küldte Érmondszentről.” (Hatvany: Ady kk 112.)

táviratotat későn kaptam: nincs meg ez a távirat. A szövegből kiderül, hogy Hatvany Váradra készült, s indulása előtt táviratozott Adynak, hogy ott találkozhatnának.

(Igen, újságolom, hogy nem jelenek meg karácsonyra. Singerék örök időkre akarják kiadásuként 200 forintért a kötetem. Inkább, [!] ne jelenjek meg többet s nem is baj.): A módosított szerződésszöveget l. a 615. sz. levélben.

A kötet megjelenésének napja is e levél jegyzetéből tudott. A forrást nem ismerjük. Az ismertetések 10–12 nappal később kezdenek napvilágot látni. (Sokkal gyérebben, mint az első két kötet, *Új versek, Vér és arany* után.)

Hatvany ezt fűzi hozzá a fenti sorokhoz: „Ady azzal, hogy kötetének esetleges meg nem jelenéséről ír, vigasztalni akart engem, mert a Duk-duk-cikkel egyidejűleg harmadik új kötetét nem a Nyugat Kiadónak adta, hanem Farkas Pál megkörmövezésére Singer és Wolfneréknek. Adynak lehettek más motívumai is a Duk-duk-cikkhez, de bizonyosnak tartom, hogy Három Holló-beli cimborája s volt váradi újságíró társa, a néhai l’art pour l’art bajszóvó Szűts Dezső s a Farkas Pál által kilátásba helyezett foglalkó és anyagi kecsgetetések nélkül aligha támadta volna hátba barátait. Pár hét múlva azonban felülkerekedett benne az igazibb Ady, aki az Új Idők szerkesztőjét, Herczeg Ferencet éppenséggel a Szocializmus című folyóiratban támadta meg.” (Hatvany 1977. 810–811.) A Szocializmusban közölt cikk: *Irodalmi háborgás és szocializmus*.

Felmerült-e, hogy Ady új verseskötetét a Ny adja ki? Hatvany szerint igen, de a levelezésben nincs rá utalás. Az első könyvet, amely „Nyugat” impresszummal jelent meg (Gellért Oszkár versei) 1909. márc. végén kezdte hirdetni a Ny (Buda 2. 183.), de Fenyő már febr. 9-én jelenti Hatvanynak: „A könyvkiadás most már végleg eldöntött dolog”. Az első három versfüzet Ignatus, Kemény Simoné és Babitsé febr. végére elkészül Hatvany költségén (Lev. Hatvanyhoz 63.). Ady 1908. okt. 7-én (595. sz. levél) ad hírt először arról, hogy a Singer és Wolfner céggel megállapodott. Hogy tárgyalásai a kiadóval már a duk-duk cikk előzményei lennének, ill. összefügnének vele, mint ezt Hatvany állítja, nem erősíthető meg más adattal, de nem is cáfolható.

642. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érmondszent, 1908. dec. 2.?)

K: MTAKK – K 5/42 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal (szakadt, hiányos) – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 173 × 110 mm – Tintaírás – Ady Lajos írásával piros ceruzával a dátum: 908. nov. vége – Pr.: vétel Ady Lajostól 1951.

Dat.: fpb: [Olvashatatlan] – épb: Zilah, 1908. dec. 2.?

M: ALné 100. (hiányos) – AEI I. 323. (nov. 30.)

a duk-duk affér – ugy gondolom s látom – rendben van: Adyt főként Ignotus nov. 26-i, 632. sz. levele nyugtathatta meg.

Köszönd[!] meg minden hívemnek a jóindulatát: Ady itt azt köszöni meg zilahi barátainak, hogy az öccse okozta botrány megtételeében mellettük álltak. (L. az 588. és a 617. sz. levelet és jegyzetét.)

Kapus Samunak mondd meg, hogy én az Újsággal összevesztem. Személyesen nem írok kritikát, mert nem írhatok, de ajánlhatom könyvét Elek Arturnak: Kapus Samu zilahi tisztviselő, a Szilágy segédszerkesztője Verőfény (Jókedvű írások) címmel könyvet adott ki. Adyt megkérte, hogy pesti napilapban ismertesse. Adyt lazuló szálak fűzték a BN-hoz, új kapcsolatokat keresett. (Szerette az újságíró munkát, s szüksége is volt az így szerzett pénzre.) Abban reménykedett, hogy Elek Artúr segítségével bejut Az Újsághoz külső munkatártnak. Az év folyamán jelentek is meg ott írásai. De amikor a nov. 8-i számban két Ady-vers érthetlenségéről gúnyos szerkesztői üzenet közölt a lap, Ady megharagudott.

A Petőfi-társaság II. titkára, Zemlényi ma bizalmasan kért, hogy pályázzak: erre vonatkozóan l. a 638., 648. és 649. sz. levelet.

643. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 3.]

K: MTAKK – K 14/47 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 174 × 110 mm – Fekete tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 113–114. (dec. 2–3.) – AEvl 232. (dec. 3.) – Hatvany 1977. 502–503. – AEI I. 324. – Hatvany lev. 54–55. (dec. 3.)

szanatorium-tervünk: Hatvany ajánlhatta hónapokkal előbb, hogy menjenek együtt szanatóriumba. Ebből a duk-duk affér nélkül sem lett volna semmi: nehezen viselték egymás közelségét.

nazarénus: itt békés, engedelmes, jámbor

644. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 3.]

K: MTAKK – K 7/11 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Szakadt levélpapír – 2 f. (r-v) – 210 × 135 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Keleti Újság 1925. okt. 12. 231. sz. 3. – Hatvany 1977. 501–502. (dec. 3.) – AEI I. 471–472. (dec.) – Hatvany lev. 54. (dec.)

Belia a jegyzetben azt írja, hogy e levél válasz Ady általunk is dec. 2-re keltezett levelére. A két levélben azonban nincs tartalmi megfelelés. Inkább gondolhatunk arra, hogy Ady nov. 24-re keltezett levelére válaszol Hatvany. A két levél elkerülhette egymást. A dec. 2-i levélben ugyanis utalás sincs az afférra.

A mit leveledben irsz és a mit cikkedben megírtál nem egy és ugyanaz. Ha cikkedben az áll a mi leveledben, senki arról szót se szól – igazat írtál volna: Hatvany tehát elfogadja a nov. 24-re keltezett Ady-levél *Én védekezni és tiltakozni akartam* kezdetű szakaszában kifejtett mentséget.

Olvasd-e a Hetet?: A Hét nov. 22-i száma Toll és tör rovatában A megrugdalt kórus címmel az afférról ír a glosszázó, s Vaády Imre alakját azonosítja Hatvany Lajossal; a nov. 29-i számban a holnapos költőkről élcelődik.

S a ki egyszer nevetett, az megbékélt: Hatvány megbékélése nem végleges; újra és újra feltör belőle a megbántottság (l. a 492. sz. levél jegyzetét).

köteted souverain lesz: Az Illés szekerén megjelenés előtt állt.

az Új versek második kiadást ért: az FM nov. 29-én írt róla.

Tehát a duk-duk nem volt és nem lesz. Alkalmadtán pertractálhatod ezt a kérdést nyilvánosság előtt: Ady az Irodalmi háborgás és szocializmus valamint a Magyar lelkek forradalma c. cikkeiben (Hatvány számára is kielégítően) állást foglal a társadalmi és irodalmi forrongásról, és szint vall hovatarozásáról (l. 1909. januári cikkeit: AEÖPM IX. 297–301.).

olyan verseket írj a milyeneket legutóbb Osvátnak küldte![!]: l. a Fenyő által írt nov. 20-i 622. sz. levélben. Lehet, hogy a Ny nov. 16-i számában megjelent versekről van szó (*Az aszszony jussa, Ruth és Delila, Az én bűnöm*), de dec. 3-án már a Ny dec. 1-i számában található verseket is olvashatta.

645. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 5.]

K: PIM – A. 208/8 – Postai levelezőlap – 89 × 140 mm – Tintairás – Címoldalon Móricz Zsigmond ceruzás dátuma (l. erről Feljegyzések 77.): 1908. XII. 6. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 5. – épb: Budapest, 1908. dec. 6.

M: Feljegyzések 270. – AEI I. 326.

A versről és a novelláról l. a 643. sz. levelet és a 644. sz. jegyzetet.

Sziniről ezer örömmel, kedvvel írnek: Szini Gyula: Lelki kalandok c. könyvéről Ady a Ny 1909. jan. 1-i számában írt (*Szini Gyula* – AEÖPM IX. 291–294.).

646. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 5.]

K: ismeretlen – Az adatok a közlésből – Postai levelezőlap – Özv. Nagy Mihályné engedte át közlésre.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 5. – épb: Nagyvárad, 1908. dec. 6.

M: AM II. 193. – Scheiber–Zsoldos 2: PIM Évk. 1960–61. 114.

a fiukat, akik még nem tagadtak meg: A duk-duk affér c. cikkre csak Juhász Gyula reagált cikkel: *A Duk-duk-affér után* (FM 1908. nov. 22. – JGYÖM 5. 268–269.). Ebben sértetten megállapítja, hogy Ady megtagadta A Holnap mozgalmát, és kijelenti, hogy a mozgalom „meglesz nélküle is”. Ady négy nap múlva válaszol: éles, gunyoros hangon utasítja vissza Juhász Gyula vádjait (AEÖPM IX. 281–282.). – Ebben a cikkben, a dec. 24-én Nagy Mihálynak küldött és az Ernőd Tamásnak dec. végén frott levelében is megerősíti: nem árulta el a holnaposokat (l. a 673. és 679. sz. levelet).

647. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 5.]

K: PIM – A. 208/12 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 177 × 112; 92 × 120 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: Budapest, 1908. dec. 6.

M: Feljegyzések 269. – AEI I. 325–326.

A vers valószínűleg a Ny 1908. dec. 16-i számában napvilágot látott *A Hágár oltára*.

a hosszú novella: nem írta meg ezt a novellát.

Ami a kötetet illeti, örültem, nagyon szeretném: Ady első novelláskötete (*Sápadt emberek és történetek*) 1907 októberében jelent meg a Magyar könyvtár 497. füzeteként. Az itt említett a Ny kiadása lett volna, de csak két év múlva került rá sor. (*Így is történhetik*. Bp. 1910.) Nem tudjuk megmagyarázni, hogy a novellák Ny általi kiadását ki vetette fel és Ady miért Osváttal levelezik róla.

bemenjek egy szanatóriumba: I. Révész Béla dec. 24-i, 675. sz. levelét.

Tolnai Simon ur: a Tolnai Világlapja képes magazin tulajdonosa. Ady neki adta el novellái másodközlésének jogát.

Eekhud-cikk[!]: I. AEOPM IX. 282.; Eekhoud belga íróról és a Ny-ban meg nem jelent cikkről I. uo. 564–568.

648. ADY ENDRE – ZEMPLÉNI ÁRPÁDNAK

Érmindszent, [1908.] dec. 5.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1929/33/2 – Lekerekített sarkú levélpapír, a r-n a szöveg a ketté hajtott papíron osztottan van írva – 2 f. (r-v) – 112 × 140; 93 × 122 mm – Tintaírás – Pr.: Zempléni Árpád hagyatéka 1929.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 6. – épb: Budapest, 1908. dec. 7.

M: AEI I. 326–327.

Zempléni a Petőfi Társaság II. titkára nov. 30-án kelt levelében bizalmasan felajánlotta, hogy maga és néhány társa támogatná Ady tagfelvételt a Petőfi Társaságba. L. a nov. 30-i, dec. 2-i és a dec. 7-i, 638., 642., 649. sz. leveleket. Ady az ajánlatot elutasította. E levélben kifejtett indokai magyarázzák a duk-duk affér érzelmi-gondolati hátterét.

Ady Lajos azt állítja, hogy Zempléni levele „optima forma – t. i. a Társaság elnöke (Herzeg Ferenc) és a vezető tisztviselők ajánlása mellett” kínálja meg bátyját a taggá választással, ha a jelölést elfogadja, de a levélben valójában erről nincsen szó.

Lapalji jegyzetben ehhez még hozzáteszi:

„Kilenc évvel később, 1917 őszén újból fölbukkant a terv, hogy a Petőfi Társaság tagjául válassza meg. Minthogy a hírt a napilapok is publikálták, ez alkalommal minden agresszivitás nélkül bár, de most már ugyancsak lapokban nyilatkozott ő is arról, hogy semmiféle irodalmi társaságnak nem óhajt tagja lenni. 1917-ben kétségkívül ez volt az elvi álláspontja. 1908-ban azonban előttem kategorikusan kijelentette, hogy ha a Kisfaludy Társaság részéről érte volna ilyesforma megkeresés, azt szívesen vállalta volna.” (AL 128.) Ezekről az állításokról eddig semmi bizonyító adat nem került elő.

649. ZEMPLÉNI ÁRPÁD – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1908. december 7.

K: MTAKK – K 9/18 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 173 × 133; 94 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. dec. 7. – épb: Érszentkirály [olvashatatlan]

M: AEI I. 473–474.

A levél előzményét l. az előző levél jegyzetében.

A repedt harang az Új versek c. kötetben a *Három Baudelaire-szonett* II. része.

egy kötet Turáni dalt szállítsak a középzelet megtermékenyítésére: Turáni dalok. Mondai és történelmi hősenek 1910-ben jelent meg.

Ha pedig Pesten jár, egy pohár Tállyai borra szívesen látom: Ady és Zempléni kapcsolatának további alakulásáról semmit sem tudunk.

650. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 7.]

K: PIM – A. 114/1 – Írópapír borítékkal – 1 f. (r) – 210 × 170; 93 × 119 mm – Ceruzafrás, a boríték címzése tintafrás – Ajánlott levél – Pr.: vétel Szalay József gyűjtő lányától, Szalay Ágnesztől 1959.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 7. – épb: nincs.

M: It 1961. 307.

A vers a Ny dec. 16-i számában megjelent *A Hágár oltára* lehetett.

Devla: Isten (cigányul)

651. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 7.?]]

K: MTAKK – K 5/43 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Postai levelezőlap – 1 f. (v) – 90 × 140 mm – Tintafrás – Ady Lajos piros ceruzás rájegyzése: 908. XII. – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908 dec 7. – épb: Zilah, 1908. dec. ?

M: ALné 100. – AEVl 226.

édes apám megint háborodott: Ady Lőrinc indulatos, zsörtölődő természetével gyakran okozott szelíd lelkű feleségének fájdalmat. (L. EmlAE I. 87., 167–168., 213.)

652. ADY ENDRE – MOHÁCSI JENŐNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 5–8.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1950/105/2 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintafrás – Pr.: vétel Csató Sándortól 1950.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: nincs.

M: AEI I. 332.

Ady Lajos írja bátyja életrajzában: „A »Duk-duk affaire« lelki és kedélybeli depressziókon kívül anyagi nehézségeket is jelentett számára. [...] A napilapok (főleg a pesti német lapok) karácsonyi számait látja hát el novella-kézirattal” (AL 124.). A két német napilap a Pester Lloyd és a Neues Pester Journal. Mohácsi az előbbinek volt munkatársa. Ady novellája ügyben meg egy levelet ír dec. 17-én (663. sz.). Ebből kitűnik, hogy a Pester Lloyd is kapott tárcát.

A Neues Pester Journalban valóban jelent meg dec. 25-én (308. sz. 39–40.) Ady-novella: *Der Tod des Bimbura*. Magyarul az FM 1909. jan. 10-i számában: *A Bimbura halála*.

653. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érindszent, 1908. dec. 10. táján]

K: OSZK – Fond 74/4/81 – Levélpapír (lekerekített sarkakkal, Favorit paper vízjellel) – 2 f. (r) – 173 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növn. 1946/21/65 – Pr.: a másoló ajándéka 1946.

M: RSle 186. – RA61 448–449. – AEvl 229. – AEI I. 329. (A levél végén mind a négy helyen: Cstűrtörtök – ez a kéziratban nincs.)

Diósiné nov. 17. után utazott el Budapestről Párizsba, azóta nem írt Adynak.

654. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Érindszent, 1908. dec. 11.]

K: MTAKK – Ms 1243/13 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 11. – épb: Budapest, 1908. dec. 12.

M: ItK 1966. 627. Vezér Erzsébet: Ady ismeretlen levelei Kabos Edéhez és Kabos Ilonához.

Karácsony után megyek egy szanatóriumba: a fel-felbukkanó terv nem valósult meg, jan. 18-án már Párizsban van.

Bolond, beteg, furcsa dolgok történnék velem: a duk-duk affér és következményei.

655. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érindszent, 1908. dec. 11.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1949/1/3 – Postai levelezőlap – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 11.? – épb: nincs.

M: AEvl 234. – AEI I. 331.

656. ADY ENDRE – RÁSKAI FERENCNEK

Érindszent, [1908. dec. 11.]

K: OSZK – Levelestár V. 897/148/1961 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Kovács Olgától 1961. (Előbb az eladó rokonának Schwabach Lászlónak a magángyűjteményében volt.)

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 11.? – épb: Budapest, 1908. dec. 12.

M: itt először.

A címzettről I. AEL I. 418. – Ady kétségbeesetten próbál pénzhez jutni, s a fővárosi lapok karácsonyi számába kínálja írásait. Ady Lajos feltételezi, hogy a duk-duk affér „lehűtötte” bátyja és a Ny között „az érzelmi viszonyt” (AL 124.), de a lapok szerkesztőségeiben dolgozó jóembereinek küldött ajánlkozások inkább azt jelenthették, hogy nem akart a Ny-tól pénzt kérni. A versek, novellák honoráriumából befolyt összegeket januári párizsi útjára gyűjtötte. Tény, hogy a karácsonyi számokban tíz verse jelent meg: a BN-ban egy (*A Jézuska tiszteletére*), az FM-ban három (a *Milánó dómja előtt*, az *Ond vezér unokája* és *A Haldál pitvarában*), a Nsz-ban

három (*A könyvek haszna, Az én apám* – kötetben *Proletár fiú verse* címmel – és a *Csönd a faluban* – kötetben *Rettegésben a falu*), a PN-ban kettő (*Az öreg Kunné meghal* – kötetben *Az öreg Kunné* címmel és *A csacska falusi Tél* – kötetben *A hatalmas Tél* címmel) és a VÚ-ban egy (*Az elsüllyedt utak*). Ezen kívül az FM-ban egy karácsonyi tárcája (*Krisztus urunknak áldott születésén*) és egy novellája (*A régi nők*) és a PN-ban egy novellája (*Péter gróf története*) látott napvilágot. – A PH-ból kimaradt a vers, vagy elkészt, az 1909. jan. 3-i számban van az *Áldott, falusi kód*.

tudatnád velem a Mozgó könyvtár, illetve Szerb ur új címét: a Mozgó könyvtár kisalakú füzetes olvasmánysorozat volt. Adynak 1909. március 1. és 7. között (Bustya kronológiájának adata) jelent meg egy 64 oldalas novella-füzete a sorozatban *Új csapáson* címmel. (Új címlapkiadása: *Berci és grófnéja*.) – Az 1908-ban indult sorozat szerkesztője Ráskai Ferenc volt, s kéthetenként megjelenő folyóiratnak hirdeti magát. A novellairók között találjuk Heltai, Krúdy, Molnár Ferenc, Szomaházy István, Lengyel Géza nevét. 1909-ben a sorozat 38. füzeteként megjelent még egy Dekameron c. gyűjtemény Ady, Faragó, Guthi Soma, Heltai, Szomaházy novellájával.

Szerb ur kilétét nem sikerült megállapítani.

Új kötetem: Az Illés szekéréen.

657. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érminsdszent, 1908. dec. 13.]

K: MTAKK – K 14/48 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (r) – Az 1. f. szakadt – 177 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 114. – Hatvany 1977. 503. – AEI I. 331. – Hatvany lev. 55.

Ady a dec. 3-ra keltezett (643. sz.) levelére vár választ. L. a dec. 19–20-ra keltezett, 665. sz. levelet.

658. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsdszent, 1908. dec. közepe]

K: OSZK – Fond 74/4/72 – Levélpapír – 2 f. (r) – 173 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 173–174. – RAöI 435–436. – AEvI 211. – AEI I. 318. (Révész decemberre, Belia novemberre keltezi a levelet.)

Aláíratlan poste restante levél. Ady már több panaszos levelet írt az asszonynak, mert több, mint három hete nem ad hírt magáról, leveleire nem válaszol. Első levele Érminsdszentre csak karácsony után érkezett meg (ha jól következtetünk erre Ady kelteztelen leveleiből).

659. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Érminsdszent, 1908. dec. közepe?]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/4 – Levélpapír, mellé csatolt, de nem hozzá tartozó borítékkal (Monsieur/E.A. Diósy/92 Rue de Levis/Paris/ fpb: Budapest, 1909. nov. 5.) – 2 f. (1. f.: v, 2. f.: r-v) – 170 × 110; 95 × 118 mm – Az ide való boríték adatai: 90 × 120 mm – Növn.: 1937/35/2 – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908.? dec. 8.? 18.? – épb: [olvashatatlan]

M: itt először.

A levél kikövetkeztetett keltezését bizonyítják az alábbiak:

Az írás kusza, zavart, rossz lelkiállapotot tükröz: lefelé haladó sorok, kihagyott betűk, alig megformáltság. 1909 őszi leveleinek írásképe rendezett, egyenletes, szabályos.

Ez a levél Érmindszentről szól, Ady onnan küldte. (Ezzel szemben 1909. nov. 5-i pb-vel csak Pestről küldhetett levelet Párizsba: 1909. nov. 4-én jött vissza Bécsből.)

A Margitról írt beszámoló közvetlen tapasztalatból született.

Abbáziába (más levélben szanatóriumba) készül (1. a dec. eleji, 639. sz. levelet).

Össze vagyok veszve az egész világgal: a duk-duk afférra utal.

Itt most nagy sár van: csak az érmindszenti falusi sárról lehet szó.

Uj könyvemet csak tíz nap mulva küldhetem: *Az Illés szekerén* című kötetet.

660. OLÁH GÁBOR – ADY ENDRÉNEK

Debrecen, 1908. dec. 16.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – A Debreceni Ev. Ref. Kollegiumi Nagykönyvtár Igazgatósága féllíves levélpapírján – 1 f. (r-v) – 340 × 221 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEI I. 476–477.

most küldött leveled: nincs meg ez a levél.

vannak olyanok, akik egy nyomorúlt, piszkos kis parasztházban játszáknak! *el életüknek ötödik fölvonását*: Oláh Gábor magáról írja ezeket a keserű sorokat. Felnőtt férfiként a szülői ház egy kis szobájában lakott, anyagi helyzete nem engedte, hogy önálló lakása legyen. A ház a levél írásakor a Kar u. 29. lehetett. Ma emléktábla jelzi. (L. Tóth Endre: Oláh Gábor élete. Debrecen, 1980. – a ház képe a számozatlan képoldalak között.) Gyermekkorában kilencedmagával lakott szoba-konyhás lakásban.

Téged is szolgálatomba kényszerítettek: Oláh talán arra gondol, hogy kritikusai működése tárgyává tette Ady munkásságát, vagy arra, hogy az Ady-hatást költészete gazdagítására tudta fordítani, nem vált epigonná.

Megírtam az írói arcképedet: Osvát saját véleménye alapján vagy Ady miatt nem közölte a tanulmányt. Erre Oláh dec. 4-én visszakérte és (talán változtatással) a Debreceni Független Újság 1909. ápr. 11-i számában tette közzé (I. Írói arcképek. Debrecen, 1910.). Oláh többször is megrajzolja Ady költői portréját. Írásainak hangja személyes viszonyuk vonzalom és szembenállás között hullámozó váltakozása ellenére tárgyilagosságra törekvő s a költőtárs halála után fenntartás nélkül elismerő.

A lantot, a lantot pedig szorítsd kebeledhez!: Arany János Mindvégig c. versének első szakasza: *A lantot, a lantot / Szorítsd kebeledhez / Ha jó a halál! / Ujjod valamíg azt / Pengetheti: vígaszt / Bús elme talál.*

661. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 16.? 18.?]

K: PIM – A. 208/14 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 16.? 18.?

M: Feljegyzések 270.

Gonda: Gonda Henrik, I. az 559. sz. levél jegyzetét.

legutóbbi rosz versem után nem érdemeltem pénzt: a Ny dec. 16-i számában *A Hágár oltára* c. verse jelent meg. Lehet, hogy valamelyik szerkesztő nemtetszését fejezte ki egy azóta elvesztett levélben, de valószínűbb, hogy a szokásos dicséret maradt csak el.

a jan. 1-i számra – hiszem – prózában, versben külömbeket küldhetek: az 1909. jan. 1-i Ny-ban egy kritikája is megjelent: *Szini Gyula* (I. a 645. sz. levél jegyzetét); versei ugyanott: *Egy megratlan naplóból, A Halál: pirkadat, Varjak, szent madarak.*

662. ADY ENDRE – NAGY SÁNDORNÉNAK

[Érindszent, 1908. dec. 16.?)

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/38 – Színes képeslap (lány rózsacsokorral) – 86 × 135 mm – Tintaírás – A címzésoldalon fönt Ady írásával, aláhúzva: *Levelező Lap – Pr.: Nagy Sándorné ajándéka 1942.*

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: Zilah, 1908. dec. 17.

M: itt először.

Ady 1908. nov. 18-án Zilahon szonettet írt barátja, a fiatal zilahi tanár, Nagy Sándor feleségének Csiky Jolánnak (*Rossz szonett Jolán-napra*). (L. a 619. sz. levél jegyzetét.)

663. ADY ENDRE – MOHÁCSI JENŐNEK

[Érindszent, 1908. dec. 17.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1950/105/3 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 210 × 171; 93 × 116 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Csató Sándortól 1950.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 17. – épb: Budapest, 1908. dec. 18.

M: AEVI 234. – AEI I. 332.

Ady dec. elején írt Mohácsinak (5. és 8. között, 652. sz.), és tárcát ajánlott fel a Pester Lloyd karácsonyi számába. E levélből az tűnik ki, hogy a tárca el is ment.

főszerkesztő ura: Singer Zsigmond, I. AEL I. 345.

664. ADY ENDRE – ELEK ARTÚRNAK

[Érindszent, 1908. dec. 18.]

K: OSZK – Fond 253/11 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 176 × 111; 93 × 117 mm – Tintaírás – A borítékon ismeretlenül átlós áthúzás és aláhúzás – Pr.: vétel Vámbé-ri Gusztávtól 1978.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 18. – épb: Budapest, 1908. dec. 19.

M: Szauder Mária: Ismeretlen Ady-levelek Elek Artúrhoz. Kritika 1979. 8. sz.

Minden fogaakozásom dacára: Adynak Az Újság okt. 25-i számában megjelent két ver-séről a szerkesztőség egy érdeklődőnek gúnyos szerkesztői üzenetben küldött magyarázatot. Ady megbántódott és megszakította a kapcsolatot a lappal. Az anyagi kényszer azonban rávette, hogy novellát küldjön. Nem tudjuk melyik lehetett ez a novella, Az Újság okt. 25. után nem közöl tőle semmit. (L. a nov. 10-i, 616. sz. levelet.)

665. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 19–20.]

K: MTAKK – K 7/12 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Nyugat cégjelzéses hajtott levélpapírja – 225 × 143 mm – 2 f. (r) – Tintairás – Idegen kéz ceruzairásával az 1. f-n a dátum: 1908. dec. 19–20. körül – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Hatvany: Ady kk. 115. – AEI I. 475. (dec.) – Hatvany lev. 55. (dec.) – Hatvany 1977. 503. (dec. 20. körül).

Nyájas, két leved: Ady két utolsó levele gyűjteményünkben a dec. 3-i, 643. sz. és a dec. 13-i, 657. sz. levél.

Megkaptad-e levelezőlapod – *valamikor kávéházban írtuk neked Brody[!] meg én: nem ismerjük ezt a lapot.*

Német könyvírás közben vagyok: ekkor írta az Ich und die Bücher c. esszéketét (Berlin, 1909.). Magyarul: *Én és a könyvek* (Budapest, 1910., [ford. Telekes Béla]).

az ominosus modern nem modern ügyben szóljak Magyar Hírlapban: Jegyzetek a mai magyar irodalomról c. cikke az 1908. dec. 25-i számban található.

Szini-cikk: I. a Ny 1909. jan. 1-i számában (AEÖPM IX. 291–294.).

666. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 20. körül]

K: PIM – A. 208/46 – Postai levelezőlap – 90 × 140 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: nincs.

M: Feljegyzések 271. (dec. 28. előtt) – AEI I. 334. (dec.)

A Szini cikkről és a versekről I. az előbbi Osvátnak szóló (661. sz.) levelet.

667. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908.] dec. 22.

K: MTAKK – K 14/49 – Ady gyűjtemény – Hatvany Lajos gyűjteménye – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – A 2. f. v-n idegen kéz fekete ceruzairása: 1908. dec. 22. – 170 × 110 mm – Fekete tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 115–116. – AEVI 235. – Hatvany lev. 56. – AEI I. 332–333. – Hatvany 1977. 504.

levelezőlapodat megkaptam: I. a 665. sz. Hatvany-levelet. Ez ugyan nem levelezőlap, de csak erről lehet szó.

jan. 1-én Pesten leszek s még ha ott vagy s akarod, beszélhetünk: a két férfi az affér óta nem találkozott. Hatvany leveleiben sértetten, gunyoros, fölényes modorban reagált a duk-duk cikkekre. Ady számára kellemetlennek ígérkezett ez a találkozás (szóban is mentegetőznie kellett), de tudta, hogy nem kerülhető el. Igyekezett legalább elhalasztani, kibújni alóla. A levelekből megállapítható, hogy ettől kezdve a személyes találkozás gyakran elmaradt.

Szini-cikk: I. Ny. 1909. jan. 1.

Sándor bá' csak a nevét írta alá a kártyád alá, semmi más: Ady Bródy részéről valami lekezelő távolságtartást érzett, Hatvany szerint ok nélkül (I. dec. 24-i, 674. sz. levelét).

668. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Érindszent, 1908. dec. 22.?)

K: MTAKK – Ms 1243/49 – Képeslap – Fialat lány virágkosárral – 87 × 137 mm – Fekete tintairás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908 dec. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 626.

Ady régen nem adott hírt magáról, azért tart attól, hogy Kabosék megharagudtak rá. De az is lehet, attól fél, hogy Kabosék azért nem válaszoltak dec. 11-i (654. sz.) levelére, mert a duk-duk cikk miatt neheztelnek rá.

669. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 22.]

kedd este

K: MTAKK – K 8/79 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 175 × 111; 94 × 117 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. dec. 23. – épb: Érszentkirály, 1908. dec. [olvashatatlan]

M: AEVI 235–236. – AEI I. 480–481.

Rákosi Jenő Holnap-cikke: a BH 1908. dec. 20-i számában Rákosi terjedelmes tárcát írt A Holnapról, amelyben a kötet költőit örülteknek nevezi (a cikkből bőséges részleteket idéz Vezér: AEÖPM IX. 572–575.).

a Kisfaludy-társaság nagygyűlésén Beöthy készül folytatni, a mit Rákosi megkezdett: a nagygyűlésen Berzeviczy Albert 1909. febr. 7-i elnöki megnyitójában intézett támadást az új költészet ellen (Kisfaludy Társaság Évlapjai 1909. 43. köt. 3–6.).

a Nyugat támadása a Holnap ellen: Kemény Simon a Ny. 1908. okt. 1-i számában „támadásnak beillő” kritikát írt a holnaposokról, „az élettől elrugaszkodottaknak, szélsőségesen moderneknek”, Ady-utánozóknak nevezi őket – a szerkesztőség nem teljes egyetértésével. (L. Ilia Mihály: A Holnap születése. Szeged, 1960. 99.)

a maga Duk-duk-cikke: Új Idők 1908. nov. 15.

ne szóljon most bele a dologba: Hatvány az ellenkezőjére biztatja. (L. a 674. sz. jegyzet.) – Ady bebeszólása a vitába: *Irodalmi háborgás és szocializmus*. Szocializmus (1909. jan. 16.); *Magyar lelkek forradalma*. A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. – AEÖPM IX. 297–301.

Szeretném tudni, mi a véleménye a dologról: Ady válaszát, ha volt egyáltalán, nem ismerjük.

670. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érindszent, 1908. dec. 23.]

K: OSZK – Fond 74/3/6 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: r-v) – 170 × 110; 93 × 117 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 23. – épb: Párizs, 1908. dec. 26.

M: RSle 194–195. – RAol 457.

nem jut időtök egy-két sorra: hármójuk kapcsolatára jellemző, hogy Ady a férjet figyelmezteti, hogy a feleségétől sem kap levelet.

pócsi Krisztus: Máriapócs Szabolcs-Szatmár m.-i község, a görög katolikusok híres búcsújáráhelye. Érmindszenttől északnyugatra. A búcsújárók menete Érmindszenten vonult keresztül évenként egyszer. (Ehhez kapcsolódik Ady verse: *A pócsi Mária.*)

Gyurkáról eddig semmi hír: Bölöni György hazlátogatott Párizsból a szüleihez Szilágy-somlyóra (I. Bölöni 165.; és a dec. 26., 29-i, 677., 682. sz. levelet).

Az öreg Adyval megint baj van. Megint komisz, mert megint szerelmes: (Papp Aurél festőművész, a helybeli Papp Gyula görög katolikus lelkész unokaöccse ezt mondja el róla: „Ady Lőrinc nagy »szoknyavadász« volt. Köztudomású volt a faluban, hogy a »fehérmépet«, nkit csak lehetett és ahol lehetett, »lekapta a lábáról«. Ez a szenvedélye még öregebb korában sem igen lohadt. Már vagy 60 éves is elmúlt, mikor egy alkalommal egy férj »in flagrantia kapta a felecségénél.» (L. EmlAE I. 168.)

671. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 24.?

K: OSZK – Fond 74/4/80 – Levélpapír lekerekített sarokkal, Favorit paper vízjel – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 176 × 114 mm – Tintalírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 185–186. – RAöl 448. – AEvl 229. (dec. eleje) – AEI I. 327–328. (dec.)

Pontosan nem keltezhető poste restante levél. 1908 decemberében 3., 10., 17., 24., 31. volt csütörtök.

Berta írt: nincs meg a levél.

Nem akarja, hogy kimenjek?: Ady nem is formális meghívást várt, erre már nem volt szükség, de azt várta, hogy az asszony küldjön *egy kis kedvet, erőt*. Diósiné Ady állandó párizsi jelenlétét várta el, s minél több idő telt el az utolsó találkozó után, annál inkább igazolva látta gyanúját, hogy Ady nem is akar kiutazni. Ez állandó ok volt a szerelmi civakodásra, duzzogásra.

672. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmindszent, 1908. dec. 24.]

K: PIM – A. 114/2 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 170 × 110; 96 × 117 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Szalay Ágnestől 1959.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 24. – épb: Budapest, 1908. dec. 25.

M: It 1961. 308. (Sára Péter közlése)

Itt küldöm a Szini-cikket: becsületes írásnak hiszem s küldöm: Szini Gyula: Lelki kalandok (Bp. 1908.) c. elbeszélés-kötete ürügyén közös múltjukról, barátságukról vall Ady. Azért vállalta készségesen a recenziót (I. dec. 5-i, 645. sz. levelét), mert személyes elszámolni valója volt a szerzővel. Lelki gyökerű, szorosnak induló barátságuk felbomlásában hibásnak érezte magát azzal, hogy ostorozta őt: a keménységet hiányolta a jelleméből, írásaiból a „monumentálisat” Becsületesnek tartotta kritikáját Ady azért is, mert nem vágott vissza Szini *Új versek*-ről frott igazságtalan bírálatáért, amelyben „modernség-hajszoló” Verlaine-epigonnak mutatja be őt (AEÖV II. 252–253. – Kapcsolatukról I. Király I. 36–39.).

Küldhetek, ha táviratoztok verseket vagy novellát vagy újféle író-képeket: a Ny. 1909. jun. 1-i számában három Ady-vers (*Egy megíratlan naplóból*, *Az élet pirkadatán* – kötetben *A Halál!* pirkadat címmel, *A szent varjak* – kötetben *Varjak, szent madarak* címmel) és a Szini Gyuláén kívül (I. AEÖPM IX. 291–294.) még egy „író-kép” jelent meg Oláh Gáborról. (I. *Az Élet lobogója alatt* – AEÖPM IX. 294–296.)

Ha ti nem is vagytok velem: nem tudjuk, Ady milyen jelekből gondolta, hogy a Ny vezéreinek a duk-duk affér miatti nehezeltése nem múlt el.

673. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érmdnszent, 1908. dec. 24.]

K: ismeretlen – Az adatok a Scheiber–Zsoldos közlésből – Postai levelezőlapp – Özv. Nagy Mihályné engedte át közlésre.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 24. – épb: Nagyvárad, 1908. dec. 28.

M: AM II. 143–144. – AEVI 240. – AEI I. 335. (mindhárom helyen azonosan téves dátum és hiányos szöveg). – Scheiber–Zsoldos 2: PIM Évk. 114.

könyvemből, mihelyst megérkeznek, kapni fogsz: a könyv *Az Illés szekerén*, Nagy Mihály azonnal ismertette a NN 1909. jan. 1. számában.

jölesett a leveled: nincs meg a levél.

semmit ellenük nem vétettem: A duk-duk affér c. cikke miatt mentegetőzik.

még Lipótmezőről is küldök írást: Adynak tizenöt verse jelent meg A Holnap II-ben. (L. még az Emőd Tamásnak írott levelet: 679. sz.)

Tamás: Emőd Tamás

674. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 24.]

K: MTAKK – K 7/13 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 3 f. (r-v) – 210 × 170 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. dec. 24. – épb: Érszentkirály, 1908. dec. 26.

M: Hatvany: Ady kk 116–118. – AEI I. 478–479. – Hatvany lev. 56–57. – Hatvany 1977. 504–505.

fogadd e kutyanyelv-fajtán válaszomat kedves idegleveledre: Hatvany Ady dec. 22-i (667. sz.) levelére válaszol. Ebben Ady „hidegülő” „belső életére”, labilis lelkiállapotára panaszkodik.

Sanatorium, sanatorium, sanatorium...!: Hatvany a szanatóriumi gyógykezeltetést javasolja, de most segítséget nem ajánl fel.

cherchez la ...: *cherchez la femme:* keresd a nőt, azaz nő van a dologban. Hatvany szerelmes volt egy berlini színésznőbe, Kamilla Eibenschützbe. Jegyzetben ezt írja róla: „nekem annak idején vad szenvedélyben és még félszázados emlékekben is megrázó szerelmem.” (Lev. Hatvanyhoz 623.)

Félig elkészült új német könyvem: I. Hatvany előző, 665. sz. levelét.

Rákosi cikkét nem hagyhatom szólanul: Rákosi Jenő a BH 1908. dec. 20-i számában támadó cikket írt A Holnap költői ellen. (Részleteit I. AEÖPM IX. 572–573.) Oláh Gábort is közéjük sorolja, de ki is emeli, mint „a legerősebb legényt”

Írok egy cikket új kötetedről, Oláh kötetéről s ebben nekimegyek Jenő bácsinak: ez a cikk a HSz 1909. januári számában jelent meg A nagyváradi holnaposok és a Budapesti Hírlap-osok harca címmel – I. Hatvany 1977. 46–54.

Aztán desavouálj, ha tetszik: dezavual: meghazudtol. Utalás a duk-duk afféra.

karácsonyi Magyar Hírlap: dec. 25., benne Hatvany Lajos: Jegyzetek a mai irodalomról – I. Hatvany 1977. 33–37.

Az Ady, Oláh korszak: Rákosi cikkből.

A Pesti Hírlap vasárnapi vagy újvízi számában <van> |:lesz:| Bányai almanachjába szánt írásom: Hatvany jegyzete: „A Bányai Elemér szerkesztette Újságíró Almanachnak szánt írásomat a Pesti Hírlap nem közölte, mert nem akart az Ady-vitának helyet adni.” A cikk A boconádi ismeretlen címmel A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamában jelent meg – I. Hatvany 1977. 38–45.

Legszebb volna, ha te magad szólnál: Ady két cikkében nyilatkozott hovatarozásáról (I. a dec. 22-i, 669. sz. Schöpflin-levél jegyzetét).

Se a Holnap beszéd, se a duk-duk hangján: A Holnap első irodalmi ünnepségén Nagyváradon mondott beszédre gondolnánk, de Hatvany jegyzete a Juhász Gyula ellen írt cikket említi (A duk-duk afférhoz. L. FM 1908. nov. 26., ill. AEÖPM IX. 281–282. – NN 1908. szept. 29., ill. AEÖPM IX. 266–269.) – Hatvany szerint *A duk-duk affér* c. cikk hangja Adyhoz méltatlan, „fzetlen croquis-szerű” (I. a nov. 18-i, 618. sz. és a nov. 21–22-re keltezett, 624. sz. levelét).

„*úri, ősz*” voltod: *A paraszti Nyár* c. vers egyik sora: *Én, úri Ősznek gyermeke.*

„*külön Apolló*”: *A Maradandóság városában* c. versben.

„*sűz borzongások királyfia*”: *Egy csúf rontás* c. versből.

minden új untat: Hatvany jegyzete: „ironikus idézet *Ady Ilosvai Selymes Péter* című verséből, amely az Új Idők az idő tájt kiadott számában jelent meg”

a felrugdalt korus: Hatvany jegyzete szerint A Hét glosszafírója a duk-duk affér után a Nyugat körét csipkedte ezzel a gúnyos elnevezéssel. A Hét glosszájának címe: A megrugdalt kórus (nov. 22., ill. AM I. 78.).

Sándor bá'-ra haragszol: I. Ady dec. 22-i, 667. sz. levelét és a jegyzetét.

Molnártól hallom [...] hogy a Duk-duk után neki írtál: Ady Lajos is tud a levélről: bátyja „egész csomó levélben próbál magyarázkodni [...] olyanok előtt is, akiket éppenséggel nem érintett a dolog”, pl. Molnár Ferenc előtt (AL 123–124.). Hatvany arra utal itt, hogy köztudott volt Ady és Molnár barátságtalan, rossz viszonya.

A Molnárnak írt, Hatvany által említett (és csak onnan ismert) levélhez Bölöni hozzáfűzi: „Ady hiába igyekezett az affért, mint valami privát, lovagias ügyét barátaival rendbehozni. Az úgy új és új fordulatot vett. Irodalmi, politikai, szociális harc vált belőle. [Adyt] minden oldalon támadni kezdték. Kenedi Géza és Lampérth Géza megtámadták a Petőfi Társaság ülésén, hol a friss petőfista, Molnár Ferenc sietett védelmére – Ady levele mégis megtette hatását –, sőt a »Pesti Napló«-ba is írt »Harminc pár kis csizma« címen egy védő vezércikket. [...] Ezek az attackok idejében jöttek Adynak, mert újra leszögezték régi helyére.” (Bölöni 160–161.)

Minek, hát ez a képmutató, alakoskodó játék?: Hatvany főlényes, bagatelizáló megjegyzése Ady helyzetének teljes meg nem értéséről tanúskodik. (L. nov. 18-tól dec. végéig írt leveleit, többek között a Zempléninek küldött dec. 5-i válaszát.) Akkori lelkiállapotának kifejezdi az akkoriban írt versek: *Az elsüllyedt utak, Egy vidám tor, Oná vezér unokája*, a tragikus magányérzet vallomásai. (L. Király II. 127.)

675. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1908. dec. 24.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75/1 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1–2. f.: r) – 176 x 111; 92 x 119 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1942.

Dat.: fpb: Budapest, 1908. dec. 26. – épb: Érszentkirály [olvashatatlan]

M: AEVI 238–239. – AEI I. 477–478.

holnap eljárók a szanatorium dolgában: a szanatóriumi gyógyítkezés terve nem valósult meg. Nem tudjuk az okát.

a mi barátságunk megsűrűsödött évei: 1905 és 1907 között a pesti újságíró években Ady és Révész majdnem minden nap együtt voltak. A szerkesztőségi órák után a Három Hollóba ültek be, onnan gyakran tovább mentek az Orfeum téli kertjébe, az Erdélyi Borozóba. Révész az éjszakai vándorlásokban hűséges társ volt. Az „éjszaka karmesteré”-nek nevezte őt Ady neki írt versében (*Az éjszakán, nagy hangszerünkön...* Faksz. I. RAE 175.) 1907 elején majdnem három hónapig együtt voltak Párizsban. Adyról szóló könyveiről I. AEL I. 275–283.

Gyurka: Bölöni György. Karácsony és újév között érkezett Érmindszentre.

676. BÁNYAI ELEMÉR – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1908. dec. 25.]

Kolozsvár, karácsony.

K: MTAKK – K 5/147 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 178 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AM I. 175–176. – ALné 100–102. – AEVI 237–238. – AEI I. 481–483.

Pesti Hírlapi melléklet, jubileumi hazugságokkal: a Pesti Hírlap politikai napilapot Légrády Károly alapította 1878. dec. 15-i indulással. 1908 végén a 30. évfordulót ünnepezték.

Az Almanachban alig van cikk, amelyben rólad ne lenne szó: Az Egyesület elnöke Herczeg Ferenc volt. A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamát Bányai szerkesztette. Ebben az írók az új magyar költészetről nyilatkoztak (I. Bibl.² és részben: AM I. 90–93.). Kovalovszky szerint Bányai biztatásból, kedvezni akarva eltúlozza az Ady-vonatkozásokat: a 30-ból heten utalnak rá, négyen pozitív értelemben (Bresztovszky Ernő, Dutka, Hatvany, Schöpflin), ketten vegyes értékkel (Gyulai, Herczeg), Szabolcska elutasítván (EmlAE IV. 555.).

Az Új idők karácsonyi számában olvasván Farkas Pál tetű „legmodernebbjeink fejlődéséhez” című cikkét: Farkas-Wolfner Pál szerepéről a duk-duk afférban I. az 1908. novemberi levelekben. – A cikk adatai: dec. 25. 53. sz. 583–585.

Oláh Gábor [...] levelet írt Rákosi Jenőnek: Rákosi a BH 1908. dec. 20-i számában hosszú tárcában fejt ki lesújtó véleményét A Holnap költőiről (francia növendékek és örültek). Miután megállapítja Ady hazafiatlanságát A Tisza-parton értelmezésével, befejezésül Oláh Gábort mutatja be mint az új nemzedék „legislegerősebbjét”, célzatosan sorolva őt a holnaposokhoz, hogy ugyanakkor kiemelje közülük és szembefordítsa velük. Rákosi szerint ő sem mentes a „nyugat ittasság”-tól, de meg fogja találni egyensúlyát, és „dicsőíteni fogja nemzetét” Oláh Gábor hálálkodó, magasztaló levelet írt Rákosinak, s ezt a BH dec. 23-i száma leközölte.

Szavamat ejtem még Reinitzről: Reinitz Béla (1878–1942) zeneszerző, zenekritikus, Ady verseinek első hatásos megzenésítője. 1907 és 1909 között Révész Bélával, Bányaival, Mikes Lajossal Ady asztaltársaságának gyakori tagja a Három Hollóban. Ady verseinek megszállott magyarázója és szerelme, megzenésítései sokakat vittek közelebb Ady megértéséhez. (Király I. 599–602.) Barátságuk az 1909 novemberében rendezett Royal Szállóbéli önálló est után – ahol nem az ő, hanem Beretvás Hugó megzenésítéseit adták elő – megszakadt, de Ady költészetéhez továbbra is hű maradt. Emlékezését közölte és a megzenésítések előadására vonatkozó irodalmat ismertette Kovalovszky Miklós (EmlAE IV. 106–117.). Megzenésítéseinek kottabibliográfiáját I. Nikodémusz né Nagy Mária összeállításában: Bibl. kieg. 321–361.

Ének a pórból: a vers címe helyesen *Ének a porban*. L. Bibl. kieg. 4460. t.

Mikes az almanachban egy külön cikket írt rólad nagy szerelemnyilvánításokkal: Mikes Lajos (1872–1930) újságíró, szerkesztő. Budapesti lapok munkatársa és szerkesztője, az 1920-

as években az Est-lapok irodalmi rovatvezetője. Ő is Ady társaságához tartozott a Három Hol-
lóban és a Meteorban, de nem volt a költő fenntartás nélküli, kritikátlan híve. Azért hangsú-
lyozza Bányai a Mikes-cikk (Jegyzetek a legújabb irodalomhoz. A B. Újs. Egyes. Alm. 1909.
148–149. – Ism. AM I. 91.) szerelemnyilvánításait. Csak egy új nagy talentum van – vallja –
Ady. De a nagy költőértékek keveredve vannak „sárral, piszokkal, izléstelenséggel, beteg túl-
zással és korhely érzékiséggel”. (Kapcsolatukról l. Kovalovszky: EmlAE IV 553–557. – Király
I. 597–599.) Levelezésük – nem lehetett terjedelmes – egy kivétellel nem maradt fenn (l. az
1909. márc. 23-i, 750. sz. levelét).

677. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érminsztent, 1908. dec. 26.]

K: PIM – A. 2/30 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 169 × 113; 89 × 116 mm – Tinta-
írás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 27. – épb: Szilágysomlyó, 1908. dec. 29.

M: Bölöni 165. – faksz. 128. – AEVI 240. – AEI I. 335.

Bölöni (s nyomában Belia) dec. 26-ra keltezi ezt a levelet. A fpb olvashatóan dec. 27.
Bölöni dec. 29-én indult és érkezett Érminsztentre. Hangulatos leírást ad az Érszakácsiból
Mindszentre vezető szánkóútról, a faluról, az Ady-családról, a portáról (Bölöni 165–169.).

678. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érminsztent, 1908. dec. 26–27.]

K: MTAKK – K 14/50 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (r-v)
– az 1. f. szakadt – 170 × 110 mm – Fekete tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 118–119. (dec. 26–27.) – AEVI 239–240. – AEI I. 333. (dec.) –
Hatvany lev. 57. (dec.) – Hatvany 1977. 505–506.

Ady Hatvany dec. 24-re keltezett levelére válaszol.

*De tudod-e Te, hogy nekem még a Nyugatban se lehet mindent megírnom, mert meg-
cenzurálnak – ott is?:* Ady állítása adatokkal bizonyítható. Vezér Erzsébet az AEÖPM IX. kö-
tetének jegyzet-előszavában írja: „két cikket kéziratból közöltünk. Ezek 1970 augusztusában
Fenyő Miksa gyűjteményével kerültek a PIM-be. [E gyűjteménnyel] hazakerült levelezés említ
három cikket, melynek sorsa ismeretlen.” (383.)

Hatvany *A duk-duk affér* nov. 15-i megjelenése után több levélben felszólította Adyt,
hogy valjón színt, félreérthetetlenül foglaljon állást, melyik táborhoz tartozik. Dec. 24-i, 674.
sz. levelében pedig egyenesen arra biztatja, hogy „magamentségét” „lírai programként” írja
meg a Ny-nak. Ady gyanúja, hogy cikkét nem közölné a Ny, nem volt alaptalan. Ezt bizonyítja
kéziratban maradt cikke: *Írók és gazemberek* (AEÖPM IX. 303–305.), amely az új és régi iro-
dulomról szóló polemikus írásai első része lett volna. A Ny nem közölte a cikket. „Persze, hogy
gyávák voltunk”, írta erről Fenyő Hatvanynak. (Idézi Vezér AEÖPM IX. 584–585.) Ignotus és
Schöpflin lebeszélte Adyt arról, hogy nyilatkozzon. (l. a nov. 26-i, 632. sz., ill. a nov. 23-i, 627.
sz. levelét). Rákosi Jenő dec. 20-i, A Holnap elleni kirohanása után Schöpflin meg is ismétli
intelmét (l. a dec. 22-i, 669. sz. levelét). Ady mégis megszólal. Írása azonban nem riposozt, nem
vitairat. Torzsalkodáson, személyeskedésen felülemelkedve magasabb nézőpont igényével
meghatározza az új irodalmi mozgalom helyét és szerepét a társadalmi és politikai megújulás-
ban. Ady két cikkét, melyekkel a duk-duk affért lezárta, a Kunfi Zsigmond szerkesztette Szoci-

alizmusban és a Bányai Elemér szerkesztette A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamában közölte (I. Irodalmi háborgás és szocializmus, Magyar lelkek forradalma – AEÖPM IX. 297–301.).

679. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

[Érminszent, 1908. dec. 28.?]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1951/54/6 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: r-v) – 170 × 110 mm – Tintalrás – Pr.: a Történeti Múzeum ajándéka 1951.

M: AEVI 242. – AM I. 171. – Dénes: Akkor 208. – AEI I. 334.

Emőd Tamás: (1888–1938) családi nevén Fleischer Ernő, író, költő. Nagyváradon jogot végzett. A Holnap társaság legfiatalabb tagja. Könyved, ügyes verselő, később a pesti kabaré kedvelt szövegírója. Váradon Nagy Mihállyal együtt ők voltak Ady mindig szolgálatra kész hűséges kísérei, ügyeinek intézői.

Emőd így emlékezik a duk-duk afférra és a levél előzményére: „Én pár nap múlva [nov. végén?] üzenetet kaptam Adytól Érminszentről: a duk-duk cikk nem nekünk szól, értesítem a fiúkat! – A fiúk vállukat vonogatták. Leültem és írtam Adynak. Forduló postával választ kaptam.” Ezt a levelet. (Az emlékezés alapján sem lehet pontosítani a keltezést.)

Emőd Adynak A Holnaphoz való változatlan ragaszkodására bizonyítékként sorolja fel a FM-ben megjelent verseket 1908. dec. és 1909. ápr. között, és A Holnap II. kötetének adott tizenöt költeményt. (L. EmlAE IV. 183.)

Az affér lassan csituló hullámaírói ír Kovalovszky Emőd emlékezéséhez fűzött jegyzetében. Juhász még gunyoros, csípős kritikát közöl *Az Illés szerkerén*-ről (Szeged és Vidéke 1908. dec. 29.). Sőt, a karácsonyi vakáció utolsó napjaiban „a holnaposok Pestre látogató kicsiny csoportját a véletlen hozta össze Adyval”, s ez alkalommal Ady és Juhász „ismét egymásra támadt” (I. Indig 45. és EmlAE IV. 199.). Emőd elmarasztaló állásfoglalását csak a Jávorka nótája c. verséből sejtjük, amely a FM 1909. jan. 12-i száma után A Holnap II.-ben is megjelent.

Dutka megbántottságát jelzi cikke A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamában („aki nekünk után tört, [...] becsületes törekvésünket megtagadta”) I. AM I. 90.

A neheztelés teljes oldódását A Holnap II. kötetének ápr. eleji megjelenése, Juhász Ady Endrének c. költeménye (FM 1909. ápr. 25.), Ady nyugtázó levelezőlapja és a júniusi személyes találkozás hozta meg.

Nem árultam el senkit, akit nem szabad, még Juhász Gyulát sem: Juhász Ady *A duk-duk affér* c. cikkét sértőnek érezte, s a holnaposok nevében a szakítást megbántottan tudomásul vevő cikket írt (FM 1908. nov. 22.). Adyt felbőszítette a cikk, és igazságtalanul keményen válaszolt (FM 1908. nov. 26.; AEÖPM IX. 561–562; 281–282.). A haragot kibékülés követte.

A taknyosokat árultam el, a belőlem élő önképzőköristákat: Ady itt sem határozza meg pontosan kik ellen szól a duk-duk-cikk. Hatványanak írott levelében (I. a 629. sz. alatt) már leír hasonló mentséget: *az én révemén már a hatodik gimnáziumban emberek készülnek győzni*. Kardeván Károly nagyváradi reáliskolai tanár írja emlékezésében, hogy az önképzőkörben, amelynek tanárelnöke volt, „1908-ban valóságos Ady-láz és lírikus túltengés volt. [...] az ifjúság fogékony része mohón kapott az új szépségeken, [...] míg a másik, kisebb része [...] hevesen csatázott Ady ellen. (AM II. 83.) Lehetséges, hogy Ady ilyen jelenségekre utal vagy ez csupán a válaszáadás megkerülése?

Így kell nekem éppen ezeknek prototípusa, Oláh Gábor üssön vissza: L. a 676. sz. levelet és jegyzetét. Oláh verseiben, prózájában kétségtelen az Ady-hatás, bár ő tiltakozik az utánzás vádjá ellen. A költőtárs véleménye sokkal kedvezőbb első verseskötetéről írott bírálatában (nyeresége a magyar nyelvnek és a „magyar belső kedélynek”). (L. AEÖPM IX. 294–296.)

Canossa-járás: megalázkodás, bűnbocsánat kérés. (IV. Henrik német-római császár Canossa várában kért bocsánatot az őt kiközösítő VII. Gergely pápától.)

680. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Érmondszent, 1908. dec. 28.]

K: PIM – A. 208/18 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 213 × 170; 94 × 116 mm – Ceruzairás, a borítékon tintaírású címzés – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 28. – épb: Budapest, 1908. dec. 30.

M: Feljegyzések 271. – AEI I. 335.

A táviratot Ady kérte dec. 24-i, 672. sz. levelében. Szövegét nem ismerjük.

Három vers: az 1909. jan. 1-i Ny-ban *Egy megíratlan naplóból*, *Az élet pirkadatán*, *A szent varjak*; az első *A Halál: pirkadat*, az utolsó *Varjak, szent madarak* címmel került kötetbe.

Holnap küldök még valamit: nem tudjuk megállapítani, milyen cikkről lehet szó, ill. küldött-e egyáltalán valamit.

681. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érmondszent, 1908. dec. 29.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/9 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 170 × 110; 94 × 116 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: Párizs, 1908. dec. ?

M: AEVI 241. – AEI I. 336–337.

A dátum a levél tartalmából következtetett: Bölöni azt írja a könyvében, hogy dec. 29-én utazott Érmondszentre. Úgy tűnik, Diósinének ez az első levele Budapestről való elutazása óta.

Gyurka, Margit, Regina néni, Jóska az előző levelekből ismert személyek.

édes anyám utalványa: Ady Lőrincné havi 100 koronáért vállalta el Brüll Margit gondozását.

A Bálint dolga: Diósiék Magyarországról vittek ki maguknak inast, szobalányt. Bálint: Mózes Bálint.

öcsém miatt is új nyugtalanságaim vannak: Ady Lajos tanári kinevezésének ügye újra aggasztja (l. az 1909. januári, 695., 697., 702., 706., 725., 773., 774., 779., 780., 785. sz. leveleket).

682. ADY ENDRE – MARCHIȘIU OTÍLLÁNAK

[Érmondszent, 1908. dec. 29.]

K: PIM – A. 6/12 – Képeslap (szerelmespár, mögöttük köoszlop, fölül nyílal átlótt két szív, alatta Ady által sűrűn áthúzgált, de olvasható szöveg: A nyíl két szívet megsebzett / Ám a seb már behegedt / A receptet magam írtam / S szállítám a szereket / Amor, orvos professor. A levél szövege az oszlop üresen maradt részén kezdődik, s a címoldalon folytatódik – 92 × 140 mm – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 30. – épb: nincs.

M: Bölöni 165. – AEI I. 338.

nincs Mindszenten más, jobb kártya: bizonyára lett volna más kártya, de Ady kamaszos kajánkodással kihasználta az alkalmat, hogy Bölöni és Itóka még nem legalizált szerelmi kapcsolatára célozzon, s az asszonynak bosszús-vidám fejcsóválást okozzon.

683. ADY ENDRE, ADY LAJOS – BRÜLL BERTÁNAK

[Érindszent, 1908. dec. 30.]

K: OSZK – Fond 74/1/35 – Színes képeslap (dekolált fiatal nő) – 86 × 135 mm – Tintaírás – A címzés fölött ismeretlen írással: Érindszent, 1908. dec. (kihagyni „e piszkos céggel”) – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikától 1966.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 30. – épb: nincs.

M: RSle 221. – ADok faksz. – RA01 485. (A jelölt rész – e piszkos céggel – mindhárom helyről hiányzik.)

Singerékkel, e piszkos céggel: Ady egyrészt nem volt megelégedve *Az Illés szekerén* című új verskötete kivitelezésével, másrészt kevesellte a honoráriumot. A megbélyegző szavakat Révész Béla hagyatta ki a levél szövegéből: a cég az írók számára nagyhatalom volt.

684. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érindszent, 1908. dec. 30.?]]

K: PIM – A. 205/11 – Színes képes levelezőlap (dekolált fiatal nő) – 87 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970. – A címzés fölött Móricz Zsigmond datálása (1. erről Feljegyzések 77.): 1908. XII. 31.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 30.? – épb: Budapest, 1908. dec. 31.

M: Feljegyzések 271. – AEI I. 336. (mindkét helyen dec. 29.).

Oláh és Kosztolányi-kritika: az Oláh-kritika a Ny jan. 16-i számában: *Az élet lobogója alatt* – AEÓPM IX. 294–296. – Kosztolányinak novellás kötete jelent meg 1908-ban (Boszorkányos esték). Ady kritikájáról semmit sem tudunk. A Ny-ban senki sem ismertette.

685. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érindszent, 1908. dec. 31.]]

K: MTAKK – K 14/51 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Képeslap: Szilágyosomlyó, Somlyói Magura látképe (félbehajtvva, megtörve) – 90 × 138 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. 31. – épb: Budapest, 1909. jan. 1.

M: Hatvany: Ady kk 119. (dec. 31.) – AEI I. 337. (dec.) – Hatvany lev. 58. (dec. 31.) – Hatvany 1977. 506.

686. ADY ENDRE, BÖLÖNI GYÖRGY, ADY LAJOS – MARCHIȘIU OTILÁNAK

Érindszent, [1908.] dec. 31.

K: PIM – A. 6/14 – Képes levelezőlap (Szilágyosomlyó város látképe) – 90 × 140 mm – Ceruzalrás – A dátum és a címzés Bölöni írása. – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Érszentkirály, 1908. dec. ? – épb: Párizs, 1909. jan. 3.

M: itt először.

687. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Érminsztent, 1908. dec. vége]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/7 – Levélpapír – 1 f. (r) – 208 × 169 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

M: itt először.

A levél valószínűleg *Magyar lelkek forradalma* c. cikket kísérte, amely a Bányai Elemér szerkesztette a B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évfolyamában jelent meg jan. második felében (l. AEÖPM IX. 299–301. és 580–583.).

A kelteztést alátámasztja a pénzküldésre és Pestre érkezésre vonatkozó értesítés is.

1909

688. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Érminsztent, 1909. jan. 2.]

K: PIM – A. 2/102 – Levélpapír – 1 f. (r) – 211 × 176 mm – Tintairás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1957.

M: Bölöni 169. – AEvl 242–243. – AEI II. 5.

Bölöni György 1908. dec. 29-én érkezett Érminsztentre és 1909. jan. 2-án utazott el. (L. könyvének 165–169. oldalait.)

te elfelejtetted s én is elfelejtettem, hogy írjak a kötetembe: Az Illés szekerén c., 1908 végén megjelent kötetbe.

Amit neked adtam, köttesdd[!] be: A kiadók a versköteteket költségkímélésből általában csak füzve, karton borítófédellel adták ki. Ady kedves embereinek (anyjának, Diósínének) ajándékozás előtt bekötötte őket.

Én csak reggel utazom: a jan. 5-i távirat (690. sz.) jelzi, hogy nem utazott el jan. 3-án, csak néhány nappal később.

a cselédeknek, kocsisnak, nagyon könnyelműen szórtad a pénzt: a felsorolásból kiviláglik, hogy Ady Lőrincék háztartásában legalább két háztartási alkalmazott (cselédlány) és a gazdaságban állandó férficseléd (kocsis) dolgozott. – Ady barátja pénztárcáját akarta kímélni, ő maga köztudomásúan mindig nagy borraivalókat osztogatott.

689. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1909. jan. 5.]

K: OSZK – Fond 74/4/82 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 174 × 111 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 74. – ADok 11. faksz. – RAöl 325. – AEvl 244. – AEI II. 5–6.

A poste restante levelet Ady még Érminsztenten írta és a Hatványnak szóló távirattal együtt adatta fel Érszakácsiban. Ez lehet az a levél, amit Marchișiu Otília levélnaplójában jan. 7-én jelez: „Most itt vagyok Adélnál, akinek levelet hoztam a postáról Banditól.” (Bölöni 171.)

Diósiné visszaemlékezésében 1909 eseményeiről ezt írja: „Párisba kijött a tél folyamán 1909-ben. Február végén vagy március elején átutaztunk Monte-Carlóba. Egy-két hónapig voltunk itt. Itt gyakran összejött Medve Miklóssal és családjával. Sokat játszott és sokat vesz-

tett, örülten szedte a veronált, melyekből én titokban kiszedtem a port és porcukrot tettem bele, de ő azért tudott tőle aludni. «Persze három port vettem be» mint ő mondta. Akkor elvittem dr. Conried-hez, ki télen Monte-Carlóban és nyáron Edlachban volt mindég. Ez a doktor nekem akkor a legrosszabbakat mondta A-ra. Azt mondta mindene beteg és el van veszve. Nagyon megijesztett engem és nem is bírtam elhinni. Vett ott akkor mindenféle fürdőket, massage-t, tornát és mindez jót is tett neki. Párisban kevés időt töltött és nyár elején elutazott. Nyár végén hozzám jött Rheinfeldenbe hol kedves pár hetet töltöttünk. Itt sokat nyugtalanzkodott Lajos öcsce miatt, kinek kinevezését várta. Innen csináltunk egy vagy 10 napig tartó schweizi kirándulást, Bern, Interlaken, Jungfrau és végül Zürich. Itt váltunk meg egymástól én mentem vissza Párisba ő Pestre.” (L. Vitályos 23.)

jan. 15-től kezdve közel kaphassak lakást. Csak hónaposat, mert hátha elmehetünk s elmegyünk valahova: Ady jan. 18-án érkezik negyedszer Páriszba. Megszokott hoteljében száll meg (Hotel de l'Europe, 15 rue de Constantinople, képét l. Bölöni 112/113). Márc. 1-én utaznak a Riviérára Diószival és Diósinéval.

690. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Érszakácsi, 1909. jan. 5.]

K: MTAKK – K 14/140 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Magyar nyelvű távirati űrlap – 205 × 205 mm – 1 f. – A verzón idegen kéztől: Reinitz – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany lev. 58. – AEI II. 5.

A távirattal jelezte Ady, hogy Hatvany elutazása előtt (Berlinbe készült) találkozni akar vele. Betegsége meghülés és múltó, hirtelen magas láz lehetett, mert néhány nap múlva elindult Pestre.

691. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. jan. 8–10.?]]

K: MTAKK – K 14/52. – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Névjegykártya – 1 f. (r-v) – 62 × 105 mm – Ceruzafrás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 119. – AEI II. 6. – Hatvany lev. 58.

Ady 5-én még azt táviratozta Hatvanynak, hogy beteg. Néhány nap múlva mégis elindult Pestre, mert találkoznia kellett Hatvanyval, aki Berlinbe készült. Személyesen akart vele beszélni, a duk-duk affér óta nem találkoztak. Öccse állás-ügyében is igénybe kellett vennie a szíveségét. Együtt mentek el Moskovitz Geyzához. Ady viselkedése, kedvessége mindenkit lenyűgözött. Erről szól Hatvany jan. 18-i (695. sz.), Moskovitz és Lesznai Anna febr. 1-jei (706. és 707. sz.) levele.

692. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 10. körül]

K: OSZK – Fond 74/4/39 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 171 × 110 mm – Tintaírás – A megszólítás fölött Révész olvashatatlan rájegyzése – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 72–73. – RAEöl 323. – AEvl 130. – AEI I. 177. (1905. júl.).

A poste restante levél pontos helyét a kronológiában megtalálni lehetetlen. Belia az AEvl-ben 1905 őszére, az AEI I.-ben 1905 júliusára keltezi, az utóbbi helyen a jegyzetben összekapcsolja a szintén megfejtetlen „öt újabb pör”-re utalással (AEI I. 176., 381.).

Ady Párizsba készült. Utat engedett érzelmeinek, a vágyakozásnak, amely már a jan. 5-i, 689. sz. levélből is sugárzik. Az óhajtott harmóniát akarta előkészíteni a szerelmes levéllel. Ezért helyezték ide ezt a levelet. Versben kifejezve: „Mi lenne, ha fölkeredne – Vértünk régi kedve.” (*Két szent vitorlás* – Ny 1909. jan. 16.)

Ady 1908. nov. 15-én utazott el a fővárosból. Ezután „robbant a duk-duk cikk bombája” Többszöri levélváltás után, másfél hónap elteltével először találkozott azokkal, akik sérelmeztek a cikket, és a költő számára igen fontosak voltak. Az afférról kellett beszélnie, „tárgyalnia” a Ny vezetőivel, Ignotusszal, Osváttal, Fenyővel, illetve elsősorban Hatvanyval. De az is lehet, hogy kiadókkal tárgyalt, párizsi újtájhöz pénzt akart szerezni.

693. ADY ENDRE – WOLFNER JÓZSEFNEK

[Budapest, 1909. jan. 12.]

K: MTAKK – K 18/113 – Cafe „Palermó” Kávéház Budapest VI. Andrásy-ut 47. feliratú cégjelzéssel ellátott levélpapír – 2 f. – A levélszöveg végén ismeretlen kéz ceruzairása: Novemberben jelent meg 2. kiadás 1320 pld készlet 1166 pld.

M: AEvl 243. – AEI II. 6.

A levél utólagos keltezése a nap megjelöléséből következik: 12. az egyetlen kedd jan. 5. és 19. között.

Állandó jövedelem hiányában Adynak minden lehetőséget meg kellett ragadnia, hogy külföldi újtárra pénzt szerezzen. Ilyen elkeseredett, reménytelen ötlet volt *Az Illés szekerén* kiadójától újabb pénzt kicsikarni. Az 1908. nov. 9-i (615. sz.) megállapodást ismerve (I. ott) nem is volt kérésének alapja. Belia úgy véli, Wolfner nem is válaszolt vagy elutasította az ajánlatot. Ady Párizsból újra írt (levelét nem ismerjük). Wolfner akkor küldött 200 koronát (I. a febr. 17-i, 721. sz. levelet). A verskötet 2. kiadására csak 1911-ben került sor, bár lehet, hogy utánnomás készült nyomdai jelölés nélkül. A 3. és 4. kiadás már a Pallasnál történt 1918-ban, ill. 1919-ben.

Ez a levelem föltétlenül diskréc<z>ióra számít: Ady a Ny miatt kérte a titoktartást. A folyóirat szerkesztői és Hatvany kezdettől tervezték, hogy szerzőik műveit könyvalakban is kiadják. Ady is tudhatott erről, de sürgősen szüksége volt pénzre. Arra is lehetett ígérete, hogy másutt kiadott köteteit is átveszi a Ny, de ez sem jelentett azonnali pénzt.

Címem: Bpest, István Király szálloda: talán valaki elől el akart rejtőzni, azért nem a szokott szállodájának, a Meteornak a címét adta meg.

Az idegen kéz rájegyzésének nem tudjuk magyarázatát adni.

694. MEDVE MIKLÓS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 17. előtt]

K: MTAKK – K 8/4 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 232 × 150 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Ady jan. 5. után (7-én vagy 8-án) Érmindszentről Budapestre utazik, hogy párizsi újtát előkészítse. Találkozik a Ny szerkesztőivel és Hatvanyval, megírja és leadja verseit a Ny jan.

16-i számára, és két cikkét, amelyekkel a maga részéről a duk-duk-afféért lezárta (*Irodalmi háborgás és szocializmus* – Szocializmus: 1909. jan. 16.; *Magyar lelkek forradalma*: a B. Újs. Egyes. Alm. 1909.; – Mindkettőt I. AEÖPM IX. 297–301.). Pénzt próbál szerezni az útjára: novellákat ad lapoknak (*A Bimbura halála*: FM jan. 10.; *Berey Éva házassága*: PN jan. 12.), verset ír a BN-nak: (*Égő tűzben dideregve*: BN jan. 17.). Wolfnernek új szerződésre tesz ajánlatot (jan. 12-i, 693. sz. levél).

Találkozik Medve Miklóssékkal, akik akkor Budapesten tartózkodnak. Medve megígéri, hogy ha pénzhez jut, (amire reménye van) Monte-Carlóba utazik családjával és Adyt is meghívják (I. a jan. 28-i, 703. sz. levelet).

695. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. 18.]

K: MTAKK 7/14 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 220 × 140; 120 × 151 mm – Tintalrás – A szakadt borítékon Ady Lajos piros ceruzás írásával: 09. I. 18. – Pr.: vétel Ady Lajosnéól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. jan. 18. – épb: Párizs, 1909. jan. 21.

M: Hatvany: Ady kk 119–120. – Hatvany 1977. 506–507. – AEI II. 257–258. – Hatvany lev. 58–59.

Géza bácsi volt a ministeriumban: Moscovitz Geyza Ady Lajos elhelyezkedése ügyében próbált segíteni (I. az 1908. okt. 30-i, 607. sz. levelet).

Írj pár sort Garai Károlynénak: Garai Károlyné: Moscovitz Amália, írói nevén Lesznai Anna (1855–1966) költő, író, iparművész. Verseiről Ady írt a Ny-ban (AEÖPM IX. 357–359.); Ady két verskötetének a borítóját Lesznai Anna rajzolta (*A magunk szerelme, Ki látott engem?*). Levelezésükből csak az Adynak írottak maradtak meg. Ady írt Lesznainak; válaszáat I. a febr. 1-i levelek között (707. sz.). Garai Lesznai első férje volt, második férje (1913–1918) Jászi Oszkár, majd Gergely Tibor festőművész felesége lett. Ady (Budapesten) a szülői házban, s Jásziék otthonában is többször tett látogatást. (L. 1909. febr. 1-jén Moscovitz Géza és lánya 706., 707. sz. levelét.)

Oláh <...> egészen megtört nyomorlevelet írt nekem: Hatvany jegyzete: „Oláh Gábor levele abból a fatális tévedésből eredt, hogy a közvetve hozzám juttatott s Oláhnak visszaküldött Oláh-versek kéziratcsomójába beletévedt egy papírcédulára írt s másnak szánt kritizáló észrevétel Oláh verseiről.” A „nyomorlevelet” I. Lev. Hatvanyhoz 61–62. A levél előzményéhez tartozik A Holnap első kötetét követő vita egyik kiemelkedő eseménye: Rákosi Jenő megsemmisítő kritikája, amelyben a kötet költőit őrlteknek nevezi, de tőlük elkülönítve kiemeli Oláh Gábor „talentumosságát” (BH 1908. dec. 20.). Oláh meghatottan mond hálás köszönetet (BH dec. 23.). Ezt az új irodalom, a holnaposok hívei árulásnak, ajánlkozásnak, „szoknyalengetésnek” veszik, és elítélik Oláh Gábert. Schöpflin levelet is ír neki, hogy felnyissa a szemét Rákosi céljait illetően. Oláh Hatvanynak írt levelében azt panasolja, hogy őt a nyomor kényszeríti, hogy a BH-ba írjon, mert a Ny az ő írásait nem közli. Rákosi céljairól fogalma sem volt. Tiltakozik az ellen, hogy ő Ady-utánzó lenne, ő Ady mellett akar „erős költő” lenni.

Utóvégre írt olyan könyvet, mely nekem nagyon tetszett: a Keletiek Nyugaton (I. Hatvany 1908. dec. 24-i és Bányai Elemér 1908. dec. 25-i levelét: 674. és 676. sz.)

Örülök, hogy rövid Pesten léted alatt megszerethettek: Hatvany a duk-duk affér után még hamar megbékült. Valószínű, hogy személyes találkozásuk jól sikerült. (L. a 691. sz. jegyzetet.)

696. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 18.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1956/4/2 – Színes postai képeslap (fiatal nő ölében virággal, a háttérben paraván japán tájképpel) – 91 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Darvas Annától 1956.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. jan. 18. – épb: Budapest, 1909. jan. 20.

M: AEVI 244. – AEI II. 7.

A Bécsben lakó család akkor Pesten tartózkodott.

Ady 1909. jan. 18-án érkezik negyedszer Párizsba. Előzőleg Budapesten találkozott Medvéékkel. Nekik küldi az első panaszos levelet, de keserűen ír másoknak is (l. a következő leveleket és Bölöni 174–175.; az ígézet szétfoslásáról szól az akkor írt vers is: *Megint Páris felé*). Szerelmi kapcsolatukban állandósuló békétlenséget mindkettejük neuraszténiájával magyarázza Ady. Ezen túl az asszonyt nemcsak Ady életmódja ingerli zsörtölődésre, féltékeny irodalmi sikereire s az ezzel járó népszerűségére is.

Micu: Medvéék fia.

697. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 20.]

K: MTAKK – K 5/44 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: v, 2. f.: r) – 157 × 113; 83 × 120 mm – Tintaírás – A borítékon Ady Lajos piros ceruzás írásával: 909. I. 20. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: nincs – épb: Zilah, 1909. jan. 25.

M: ALné 109. – AEVI 245. – AEI II. 7.

Degenfeld: Degenfeld-Schonburg József gróf (1847–?) a tiszántúli ref. egyházkerület főgondnoka. Nem tudjuk írt-e neki Ady az öccse érdekében.

698. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 21.]

K: MTAKK – K 14/53 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (r) – 157 × 113 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 120. – AEVI 245. – Hatvany 1977. 507. – AEI II. 8. – Hatvany lev. 59.

Az vagyok, aki a verseit írja: Hatvany emlékezéseiben többször megírja, hogy Ady „hűtlenkedéseit” csak úgy tudta megbocsátani, hogy különválasztotta az embert és a költőt. Ady itt ez ellen a megkülönböztetés ellen tiltakozik. (L. Hatvany 1908. nov. 21–22-i, 624. sz. levelét, továbbá írásaiban: Hatvany 1977. 445., 452., 461., 716–718.)

699. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. jan. 27.]

K: PIM – A. 208/15 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 201 × 157; 85 × 120 mm – Ceruzairás, a borítékon a címzés tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. jan. 27. – épb: Budapest, 1909. jan. 30.

M: AEI II. 8.

A küldött versek lekéstek a febr. 1-i számról, csak a febr. 16-iban láttak napvilágot: *Néhány januári nap I–IV.* (kötetben *Megint Páris felé*); *Néhány januári nap V.* (kötetben *Kuruc Ádám testvérem*); *A Szajna éjjele* (kötetben: *Ujjak a Szajnában*); *A szivárvány halála.*

700. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. jan. 28. előtt]

K: MTAKK – K 7/15 – Két levélpapír – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 190 × 150 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 121–122. – Hatvany 1977. 507–508. (hiányos szövegek) – AEI II. 259–260. – Hatvany lev. 59–60.

Maga nem is tudja galambom, hogy maga mit jelent nekem: alig több mint két hónap telt el a duk-duk affér óta, s Hatvany minden sérelmet feledve a régi rajongással ir barátjának, szűkebb baráti-családi körben használt „Laczi” keresztnévvel szignálva levelét.

A német könyvembe is belekerültek az Ady-estet tanúságai: a könyv címe: *Ich und die Bücher* (Berlin, 1910. Cassirer.); magyarul a Ny kiadásában (Budapest, 1910.). A Hatvany által megnevezett fejezetcím nincs a magyar kiadásban. Talán a „Micsoda művészet: kortársnak lenni és micsoda kötelesség: elavulni” c. részről van szó.

Sándor bácsinak tegnap sikere volt: Bródy Sándor A tanítónő c. darabját mutatták be Berlinben.

Gyalázatosan sokat mulatok: ez a bekezdés hiányzik a M-ben felsorolt első két helyről.

Reinhardt, Max (1873–1943) osztrák szlnész, rendező, akkor a berlini Deutsches Theater igazgatója.

Hofmannsthal, Hugo von (1874–1929) osztrák költő és drámaíró.

A Pesti Naplónak fabricálok Palidőngető tárczát: Farkas Pál jan. 28-i, 701. sz. levélben említett cikkére Hatvany válasza nem jelent meg a PN-ban. A Rozsics István által összeállított Hatvany-bibliográfiában sem szerepel (I. Hatvany Lajos: Harcoló betűk. Bp., 1981. 451–515.). Farkas Pált barátság fűzte Hatvanyhoz és Igotushoz, közös társaságba jártak (I. Lev. Hatvanyhoz 42., 45.). Lehet, hogy Hatvanyt Igotus beszélte le a „Palidőngető tárczát”-ról.

A Népszavát láttam: Csizmadia vitát kavaráó írását. (L. a jan. 28-i, 701. sz. levél jegyzetét.)

Igotusnak a Magyar Hírlapban Bársonynyal folyik polemiája a te dolgodban: Bársony István Irodalmi modernség címmel a MH 1909. jan. 23. számában írt cikkére válaszol a lap 25-i számában (I. Igotus Válogatott írásai. Bp., 1969. 622–629.). Bársony István (1855–1928) író, újságíró. Vadászörténetei tették korában népszerűvé.

A Független Magyarországnak olvastam rossz tárczát az Illés szekeréről: Pogány Béla, a FM szerkesztője írta a cikket. Pogány Béláról I. az aug. 24-i, 878. sz. jegyzet.

Öcsém: Hatvany Ferenc. L. a következő jegyzet.

Irdl-e Gézdeknak?: Moscovitz Gézának és lányának írt Ady, a levelek elvesztek. Mindketten válaszoltak, ezek kötetünkben olvashatók.

Röpiis feléje levelező lapot: párizsi érdeklenség: sürtített levegővel működő csőpostán küldött levél-távirat, amit „petit blue”-nak neveztek.

701. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

K: MTAKK – K 14/57 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 157 × 114 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 123. – AEVI 247. – Hatvany 1977. 508–509. – AEI II. 9. – Hatvany lev. 60.

Pálunk cikke: Hatvany utolsó levelével (vagy egy külön borítékban) egy lapkivágatot küldött Adynak Farkas Pál Forradalmárok című tárcájával. (BH 1909. jan. 22. 18. sz. 1–3.) Az újságlap margójára írta Farkas Pál írásához fűzött véleményét: „Ignotus küldi nekem. Én küldöm neked. Leveledet köszönöm. Olvasd el a tárcát és szeresd Pálunkat.” S a tárca végén: „Mit szólsz Ignotus jellemzéséhez? Kimerítő és teljes. Mi?”

A tárca két részből áll. A részek címe egy-egy évszám, az első 1800., a másodiké 1900., jelezve, hogy a 19. ill. 20. századelői forradalmáiról van szó. Mindkét rész egy-egy dramatizált jelenet. Az első szereplője az ügyész és az ifjú forradalmár, akit vallatója elvei feladására akar rábírní szabadulással és jó állással kecsegtetve. Az ifjú hajthatatlan: célja, hogy hazája sármal állapota megváltoztatása érdekében cselekedjék, pedig az ügyész Martinovicsék sorsával is megfenyegeti.

A második rész a következő:

A kávéházban. A nagy, kerek asztal köré minden este elszánt és hajthatatlan forradalmárok gyűlnek össze. Természetesen csak szellemi forradalmárok. Szellemi téren azonban könnyörtelenek és intranzigensek. Csatazajuk betölti saját kávéházukat és megrémíti az idegen kávéházak törzsasztalait.

Este tíz óra van és a nagy élet már javában folyik.

Az egyik (reácsap az asztalra): Tíz sort fogok rólok írni. Tíz sort. És azok az állatok ki fognak vándorolni.

A másik (felsőszéggel): Az volna az első okos ötletük. Ebből az országból minden valamirevaló embernek ki kell vándorolni. (Nota bene a másik ezt az ötletét félig-meddig már meg is valósította, mert az év nagy részét külföldi kávéházakban tölti. Papája, aki milliomos téglagyáros, gondoskodott a szükséges gazdasági eszközökről, az ifjú azonban hébe-hóba hazajön és ilyenkor újabb forradalmi nűanszokkal lepi meg barátait. A pénzzével azonban nem tñntet. Ellenkezőleg. Az automobilnak sem szabad a kávéház előtt vární, hanem a szomszéd utcáskarlon.)

A harmadik (komolyan és rendszeresen): Mindennek a történelmi materializmus az alapja. Amíg meg nem értették a történelmi materializmust, nincsen haladás.

Az egyik: Itt nem a történelmi materializmus kell. Vagyis igen természetesen az is kell, de az még semmi. Itt forradalom kell. Itt vér kell. Vér és bombák. Föl kell robbantani azt a dunaparti cirkuszt. Azután végezni kell az uralkodó osztályokkal. Azután végezni kell az úgynevezett liberálisokkal, a hagyományokkal és a fogalmakkal. Azután át kell értékelni az értéket. Mindent át kell értékelni. Akkor lesz itt valami.

A másik: Petőfi éppen így gondolkozott.

A harmadik (komolyan és csendesén): Petőfi teljesen a történelmi materializmus álláspontján állott, bár kissé öntudatlanul. Az ő pszikéjében még voltak bizonyos atavisztikus maradványok, amelyek sajnos nem tették egészen elfogulatlanná. De ha nem hal meg történetesen Segesvárnál, evolúciójának egy későbbi stádiumában kétségkívül marxista lett volna.

A másik: Ő más kaliberű fiú volt, mint a földszagú Arany.

Az első: Azzal az Arany-svindlivel is már végezni kell egyszer. Alkalmadtán majd frok róla valamit. Tíz sort, édes öregem, tíz sort. De az elég lesz nekik. „A radványi sötét erdőben halva találták Bárczy Benőt.” A kis Nick Carter. Még jó, hogy alcímeket nem adott neki „Benőnek legyen egy tollkése” De majd végzek én ezzel a svindlerral. És az ilyeneket tanítják a középiskolában.

A harmadik: Ez az uralkodó osztályok taktikája. Így nyomják el a gyermekekben a gondolkozási képességet. A Toldit csak azért tanítják, mert par excellence agrárius költemény. Tiszára

agrár szempontokat képvisel, még pedig természetesen a nagybirtok szempontjából. Toldi Miklós az elbizakodott agrárbetyár típusa, amelyből az uralkodó osztályok hőst csináltak.

Az első: Majd ők más szempontok szerint tanítanak. (Az asztralra csap.) De hát nálunk mindenki alszik. Művelt országokban a dunaparti cirkuszt már régen fölrobbantották volna.

A második: Mindenki bolond, aki nem vándorol ki.

A harmadik: Mihelyst a történelmi materializmus új perspektívát adott nekik, ki fognak vándorolni.

A negyedik (aki mostanáig csendesen olvasott egy hírlapot, leteszi): Egy aggyastyán ismét ugat ellenünk. Félti a hagyományokat. A hagyományokat. És az önkéntes mentők ilyenkor nincsenek kéznél.

Az első (az asztralra csap): Mi az, hagyományok? A hagyományok a mieink. A nagy forradalmi hagyományok, amelyek vérpadra küldötték Petőfit.

A második: Azaz, a csataterre.

Az első: Az egészen mindegy. De mások a vérpadra léptek. Az az izé is a vérpaddon halt meg. Mindnyájan érettünk haltak meg. Mi az ő hagyományait képviseljük, az igazi forradalmi hagyományokat. És ezért volna kötelességünk, hogy a dunaparti cirkuszt fölrobbantsuk.

A második: Legközelebb egy cikket fogok írni az aggyastyánokról. Egy kis, mulatságos cikket. Abban majd elmondok egyet és más a természetrajzokról.

A harmadik (finom mosollyal): Remélem a természetrajz állattani részét érted. (Fölkel.) De nekem most mennem kell.

A második (szintén fölkel): Veled megyek. (Kimennek és az utcasarkon beülnek a második automobiljába.)

A második: Hova vigyelek?

A harmadik: A redakcióba.

A második: Ilyen későn?

A harmadik: Muszáj. Vezércikket kell írnom a grófról. Ma nagy beszédet mondott.

A második: Kellemtlen lehet, ha az embernek mindig a saját meggyőződése ellen kell írni.

A harmadik (nagyon komolyan): Nem is képezed, hogy mennyire kellemtlen. (Az automobil tovább robot velük.)

A jelenet szereplői kulcsfigurák: az „egyik” forradalmár Ady, a „másik” Hatvany, a „harmadik” Ignótus. A „másik” forradalmár első megszólalását és a hozzáfűzött zárójeles jellemzést Ignótus vagy Hatvany kék színes ceruzával megjelölte. Ugyanígy meg van jelölve az „első” forradalmár Aranyról kifejtett komisz véleménye s mellé írva: O. E. (Osvát Ernő), ami nyilvánvaló tévedés, mert biztos, hogy Farkas itt – ismerve a költő véleményét – rá akart lesújtani. Az utolsó megjelölés a „harmadik” forradalmárnak azt a mondatát jelöli meg, amelyben kijelenti, hogy vezércikket kell írnia. A „szeresd Pálunkat” Adynak szóló célzás: általános vélemény volt, hogy Adyt Farkas Pál vette rá, hogy átálljon az Új Időkhöz. De a többes birtokos személyrag arra is vonatkozik, hogy Farkas polgári radikálisból lett renegát.

A Hatvany által elküldött lapkivágat a Diósiné által őrzött „Ady relikviák” dobozban volt, amelyben Diósiék párizsi lakásában az Adyra vonatkozó recenziók, cikkek, paródiák stb. gyűltek, és a levelekkel együtt Magyarországra kerültek (I. AEL I. 269–270.). Diósiék halála után a hagyatékot Brüll Bertától Révész Béla közvetítésével dr. Nádor Henrik vette meg, s adta el harminc év múlva az OSZK-nak. A levelek és lapkivágatok egy része azonban Révésznél maradt, s egy töredékük – Amerikát is megjárva – jutott vissza, és bukkant fel Rónai Mihály András gyűjteményében. Ő ismertette más dokumentumok között Kovalovszky Miklós emlékezésgyűjteményében (EmlAE III. 311.).

A lapkivágathoz Rónai Mihály Andrásné Gábor Marianne festő, grafikus szívésségéből jutottunk hozzá, ő kereste ki férje gyűjteményéből, másoltatta le és bocsájtotta rendelkezésünkre. Szívésségét e helyen köszönjük meg.

egy másik, gyógyuló tervem: egyik gyógyuló terve a párizsi út volt, de ez nem hozott enyhülést rossz idegeinek. A másik a rivierai út, oda márc. 1-én utazott el Diósiékkal.

Öcséd: Hatvany Ferenc festőművész. Párizsban és Monte Carlóban 1909 tavaszán többször találkoztak, s néhány levelet váltottak.

Ama bizonyos tervelt versek: Hatvany jegyzete: „Emlékezéseimben teszek rá célzást, hogy Adynak ajánlottam a naplószerű versek írását. Dauthendey világkörüli útjáról írt modern epikus útinaplóját adtam volt ez időben Adynak, hogy ő is próbálkozzék meg ezzel a formával. Ebből lett a *Szeretném, ha szeretnének*-ben megjelent hét naplószerű verse.” (L. az Osvátnak 27-én írt, 699. sz. levél jegyzetét.)

a Népszavát olvastam ma, ahol Csizmadia költőtársam, szegény, szapul engem: Csizmadia Sándor (1871–1929) költő, szociáldemokrata politikus, a Népszava munkatársa bírálatot írt a Népszava jan. 26-i számában Gyagyovszky Emil Hadüzenet c. verseskötetéről. Ebben Gyagyovszky könyvét értelmes, egészséges, „perverz hajlandóságoktól mentes” emberek számára írt munkának mondja, szemben az új irodalmi irány „tébolydaköltészet”-ével, amelyet „polgári körökben” „szocialista költészetnek kezdenek nevezni”, pedig népellenes irány, amelyet kávéházi kapcsolatok révén a szociáldemokrácia támogat. A szocialisták házi költője féltékenyen figyelte új nevek megjelenését a Népszavában (Ady 1906 óta küldte verseit), s alkalmasnak találta az időt, hogy felemelje a szavát az új irodalmi irány, s különösen Ady ellen, akit – úgy tűnik – vetélytársának tekintett. Írását a Népszavában hetekig tartó vita követte, amely az új költői irány védelmezőinek győzelmével végződött. A vitát ismerteti Révész Béla a RAE függelékében a 160–202. oldalakon. (L. még Bibl.² 507. tétel, valamint a Schaffer Gyulának szóló Ady-levelet febr. 1-jén: 705. sz.) – Más megvilágításba helyezi a vitát Bresztovszky Ede emlékezése (EmlAE III. 489–532.). Szerinte Csizmadiát Ady *Irodalmi háborgás és szocializmus* című, a Kunfi szerkesztette elméleti folyóiratban, a Szocializmusban jan. 16-án megjelent, s a Nszban jan. 17-én újraközölt cikke bősztette fel.

702. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

K: PIM – A. 149/3 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 160 × 115; 84 × 124 mm – Tintaírás – Az írás átút a túldalalon – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Párizs [olvashatatlan] – épb: Zilah, 1909. febr. 1.

M: itt először.

E levélben is Ady Lajos állás-ügyéről van szó. Adyt aggasztotta öccse elhelyezkedésének gondolja, és minden követ megmozgatott érdekében. Ady Lajos panaszos leveleivel nyugtalanította a családot, főleg bátyját. Ezekre a levelekre csak következtetni tudunk. Ady nem őrizte meg őket. (Ady Lajosnak különben később is lehetősége volt megsemmisíteni azokat.)

Ügyedben Moskovitz írt nekem. Harmadszor volt Apponyinál: Ady Párizsba indulása előtt látogatást tett Moscovitznál, hogy személyesen kérje, ill. köszönje meg a fáradozást. Hatvany jun. 18-i, 695. sz. levelében értesíti Adyt, hogy nagybátyja járt a minisztériumban. Moscovitz is írt, de ez a levél nincs meg. Ady válaszol e levélre, ez is elveszett. Ezt követi Moscovitz febr. 1-i, c k ö t e t e n olvasható 706. sz. levele. A közbenjárások is eredménytelenek voltak, s Ady kénytelen volt három hónap múlva személyesen Apponyi kultuszminiszterhez fordulni. Válaszát 1 máj. 1-i kelettel, a 780. sz. levelet.

Tóth János és Ignotus (gróf Andrássy) szorításától függ minden: Tóth János személye ismeretlen, sem előbb, sem később nem fordul elő a neve. Ignotust Ady kérte meg támogatásra. Ady Lajos közvetlenül levelezett vele ügyében. Az MTAKK-ban található egy levél, amelyet Ignotus Ady Lajosnak írt. Adatai: K 7/81 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 200 × 125 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Szövege a következő:

Báthory-utca 3

1909 jan 26

Kedves tanár ur, első levelét is megkaptam, s reméllem[!], kegyed is megkapta azóta értesítésemet, mely szerint ügyében Moskovitz Gejza bátyánk eljárt, s reméli[!], sikerrel. Nem Apponyival beszélt ugyan, de, úgymond, nem is azzal kellett. Ő jót vár.

Kegyeskedjék e felől Bandit is megnyugtatni, kinek címét nem tudom.

Igaz híve

Ignotus

Ady Lajos továbbította bátyjának a levelet az alábbi megjegyzéssel:

A másik levélben arról is írt, hogy Lenkeyt is utána meneszti. Emlékeztess erre, valamint arra is, hogy Andrássy tehetne legjobbat.

Lenkey bizonyára Lenkey Gusztáv (1872–), a MH szerkesztője. Andrássy: ifj. gr. Andrássy Gyula (1860–1929), akkor belügyminiszter. A MH-nak és Ignotusnak jó kapcsolata volt vele. Ignotus azonban nem lépett az ügyben. Személyes kapcsolatát nem kockáztatta Ady Lajosért, Moscovitz közbenjárásával elintéztettek vette a kérést.

Somogyi Bandinak írtál-e: Somogyi Ady zilahi iskolatársa volt (l. EmlAE I. 541–556.). Őt is állásügyben akarták megkeresni, vagy Ady Lajos zilahi botrányával kapcsolatban akarták tanácsát kérni vagy megbízni, nem tudjuk.

Február végén Nizzába akarnék menni: márc. 1. és ápr. 8. között tartózkodott a Rivierán.

Van-e láрма otthon a könyvem körül? Az Illés szekerén c. kötetből kezdve gyérülnek a recenziók. Az első két (fővárosi) kötet hangos (elismerő-elmarasztaló) fogadtatása nem ismétlődik meg többé. Vezér Erzsébet szerint: „A sajtó táborában pedig a »vakszlvú, hidegszemű barátok« maguk is kezdték sokallni Ady népszerűségét. [...] A *Nyugalmál*, nem tudni milyen megfontolásból, Osvát nem közölte Lukács György kritikáját, de mással sem íratott a kötetről. Lukács cikke későbbben a *Huszadik Százaadban* jelent meg.”

Hatvany, akivel nagy-nagy barátságban vagyunk, küldött be Berlinből egy Farkas-Pál-féle szennyes tárcát: l. a Hatvanynak jan. 28-án írt 701. sz. levél jegyzetét.

703. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. jan. 28.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1956/4/1 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 157 × 114; 83 × 120 mm – Tintairás – Pr.: vétel Darvas Annától 1956.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. jan. 28. – épb: Budapest, 1909. jan. 30.

M: AEvI 246. – AEI II. 9–10.

Levelező lapomat megkapták?: l. jan. 18-i kelettel, 696. sz.

trionil: altató

Hatvany Lajosnak jutottam eszébe, aki... beküldött egy Wolfner-Pál-féle, bennünket csufoló, számár cikket: l. a 701. sz. levél jegyzetét.

Mi van a montecarlói[!] tervvel?: Bölöni úgy értesült Ady Lajostól, hogy Medvéék valami „nemzetközi kölcsönt próbálnak”, s ha megkapják, Adyt 800 koronával kisegítik (Bölöni 175.). Nem tudjuk, hozzájutottak-e a pénzhez, de márciusban Ady is, Medvéék is Monte-Carlóban voltak.

704. MEDVE MIKLÓS, MEDVE MIKLÓSNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. jan. vége]

K: MTAKK – K 8/3 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Hotel Pannonia Szálloda Budapest levélpapírján – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 194 × 118 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Ady levelezőlapját I. jan. 18-án (696. sz.).

Remélem, jól megy a dolog: Medve pénzt vár valahonnan, amiből Adynak is juttat közös monte-carlói üdülésre. (L. a jan. 28-i, 703. sz. levelet.)

705. ADY ENDRE – SCHÄFFER GYULÁNAK

[Párizs, 1909. febr. 1.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1953/107 – Képes levelezőlap (hosszúruhás, ülő nő virág-csokorral) – Tintairás – A levelezőlap sarkai letöredezték – Pr.: vétel a címzettől 1953.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 1. – épb: nincs.

M: AEVI 247. – AEI II. 10.

a Népszavában írott írása: A Nsz jan. 26-i számában vita indult az új magyar költészet-ről. A vitát Csizmadia Sándor az új irodalmat súlyosan elmarasztaló megjegyzései váltották ki (I. a jan. 28-i, 701. sz. Ady-levél jegyzetét). A következő napokban az ellenzők és a pártolók csaptak össze a lap hasábjain. Ennek során jan. 28-án érkezett a szerkesztőségbe Schaffer Gyula mázolósegéd, szervezett munkás levele Ady és az új költészet védelmében. Jellemző részlet a levélből: „És ha verset akarunk élvezni és a mi sorsunk tükrébe akarunk belenézni, belenézünk Ady verseskönyvébe, amely nekünk munkásoknak szent, ha kávéházban is írták és csodáljuk az ő nagy művészetét. Elég fájó lehet az Adynak, hogy bajtársai babékoszorú helyett tövisseel vérezik meg homlokát még a mi táborunkból is. Adynak nincs alkalma sehol, de sehol, ahol közvetlenül meggyőződne sok ezer munkás szeretetéről. De enyhítse fájaldalmát az a tudat, hogy Petőfit is így támadták pályatársai, míg azokra is át nem ragadt a Petőfi-ragályos nyavalya és ő mégis Petőfi maradt; annyira Petőfi, hogy az őt bitorlók sült libacombot esznek az ő tiszteletére és dicsőségére.” (Az egész levelet és a többi vitacikket közli Révész Béla a jan. 28-i, 701. sz. levél jegyzetében megadott helyen. L. még Révész Béla Adynak írt, 718. sz. levelét.)

706. MOSCOVITZ GEYZA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, [1909.] febr. 1.

K: MTAKK – K 8/15 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 230 × 146 mm – Tintairás – A levélpapír bal felső sarkában: 7.) – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

A levélíróról l. az 1908. okt. 30-i, 607. sz. levél jegyzetét. – A levélben említett látogatásnak az volt a célja, hogy személyesen kérje közbenjárásra a vendéglátót, aki kitűnő kapcsolatokkal rendelkezett, Ady Lajos állás-ügyében.

707. LESZNAI ANNA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 1.]

K: MTAKK – K 7/113 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 230 × 146 mm – Tintaírás – 1. f. r-n: ismeretlen kéztől fekete ceruzával: Lesznai mikor? – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: ALné 103.

Ady Hatvanyinak írt 1908. okt. 30-i, 607. sz. levelében sajnálkozik, hogy nem tudott személyesen Moscovitz Geyzával találkozni, pedig személyesen akart támogatást kérni öccse elhelyezkedéséhez. A találkozás Lesznai leveléből következettve 1909. jan. közepén megtörtént. Ady elbűvölte vendéglátóit. A levélíróról l. a jan. 18-i, 695. sz. levél jegyzetét.

a maga kedves barátságos levele: a Lesznainak írt levelek közül egy sem maradt fenn (l. AEL I. 263–264.).

708. POLÁNYI KÁROLY – ADY ENDRÉNEK

Bp. [19]09. febr. 2.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/1 – Ady-hagyaték– Levélpapír – 1 f. (r-v) – 293 × 227 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

Polányi Károly (1886–1964) gazdaságtörténész. A budapesti egyetemen 1908-ban szerzett jogi doktorátust. A Galilei-kör első elnöke, a Szabadgondolat munkatársa, szerkesztője. 1919-ben Bécsbe emigrált, később Angliában, majd a II. világháború után Kanadában élt, és egyetemen tanított (l. Vezér Erzsébet: Írástudó nemzedékek. Bp., 1986.). Az öntudatos, parancsoló hangú levélre Ady bizonyára válaszolt, de azt nem ismerjük. Az ünnepség márc. 28-án volt, Ady nem volt jelen; „nagy és lelkes hallgatóság előtt a költő verseit szavalták [...] szédítő hatásuk volt” (l. Rubin László: Ady Endre és a Galilei-kör. AM II. 159–162.). 1910–1914 között minden évben küldött márciusi verset a kör ünnepére. (A körre vonatkozóan l. EmlAE köteteinek és a Bibl.²-nek és a Bibl. kieg.-nek a tárgymutatóját.)

Kernstock[!] Károly: Kernstok (1873–1940) festő, a Nyolcak vezéralakja. Adyval talán még második párizsi útja alkalmával ismerkedett meg Bölöni közvetítésével. Az ő hatására kezdett érdeklődni a fiatal magyar képzőművészek iránt, s őket is „egy új Magyarországot vajdó szellemi forradalom katonáinak érezte” (Kovalovszky EmlAE III. 56.).

Az utolsó gyönyörű verse: talán a Ny 1909. jan. 16-i számában megjelent *A harcunkat megharcoltuk* c. versre gondolt Polányi. A vers a látszólagosan irodalmi harc politikai tartalmára, vonatkozására utal. (L. Király I. 653–656.)

709. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 4.]

K: MTAKK – K 14/54 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Képeslap (kislány bábszínházzal) – 1 f. – 92 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 4. – épb: nincs.

M: Hatvany: Ady kk 122. – Hatvany 1977. 509. – AEI II. 10. – Hatvany lev. 61.

Kaptam választ is már Geyza bácsitól s Lesznay[!] Annától: I. a febr. 1-i leveleket (706., 707. sz.).

Őcsédnek írtam, még nem jelentkezett: Hatvany Ferenc levelét I. febr. 8-án, 713. sz.

710. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 6.]

K: MTAKK – K 14/55 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Képeslap (festmény: Salon 1909 – Le jet d'eau, par Ridel – Ridel: Vizesés) – 91 × 139 mm – Tintairás – Szöveg a képes oldalon is – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 6. – épb: nincs.

M: Hatvany: Ady kk 122. – Hatvany 1977. 509. – AEI II. 10. – Hatvany lev. 61.

711. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 7.]

K: MTAKK – K 14/56 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 173 × 109 mm – Tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 122. – AEVI 248. – Hatvany 1977. 509. – AEI II. 11. – Hatvany lev. 61.

Hatvany keltezése: febr. 10. körül. Ady keltezése: Vasárnap, 7., 14., 21., 28. lehet. A levelezés többi darabjával összhangban a hó első vasárnapját választottuk. Hatvany levelezőlapja nem maradt fenn.

Páris nekem nem Bakoryom már, de Ördögzigetem: utalás a *Páris, az én Bakoryom c.* versre. Ördögziget hírhedt francia büntetőtelep volt. Helyzetét Diósiné viselkedése miatt érezte túrhételtennek.

Goethe mivoltod: Hatvany jegyzete: „Ady célzása egy neki többször tett megjegyzésemre: Goethe Wilhelm Meister-éből tanultam meg, hogy utazni, járn-kelni, a legkülönbözőbb Philinékkel megismerkedni komoly munka híján is tartalmat és értéket ad az életnek.”

712. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. febr. 8.

K: MTAKK – K 7/94 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 120 × 155 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: Jászi válogatott levelei 167. – AEI I. 436. (itt és AEÖV III. 164. oldalon tévesen 1908. febr. 8-ra datálva).

A levél válasz Ady elveszett levelére, amelyben felajánlja, hogy ír a Jászi szerkesztette folyóiratba. Vezér Erzsébet feltételezi, hogy Adyt Ritoók Emma maga kérte nagyváradi ismeretségük alapján, hogy írjon A nagy Véletlen c. 1908-ban megjelent regényéről. Az Irónő Ritoók Zsigmond váradi ítélőtáblai bíró leánya volt. A bíráló a HSz áprilisi számában látott napvilágot (I. A nagy véletlen – AEÖPM IX. 326–328.).

Az Ön új verskötetéről Lukács György fog írni: összefoglaló áttekintése Új magyar Itra címen a HSz 1909. okt.–nov. számaiban jelent meg. Hatvany Egy olvasmány és egy megtérés

története című, a *Vér és arany* hatására írt cikke a HSz 1908. márciusi számában található (AEÖV III. 169–175.). A címhez csillag alatt fűzött szerkesztői megjegyzésben Jászi bővebben kifejti, mit hiányol Hatvany írásában: „Örömmel közöljük ezeket az érdekes fejtegetéseket. [...] Mégis azt hisszük, hogy az Ady Endre jelentőségét nem lehet kizárólag esztétikai szempontokból elbírálni [...] benne találnak művészeti vigaszt, reményt és harci kedvet a kornak nagy, a régi értékeket leromboló törekvései is. Az Ady költészetének is megvan ez a nagy szociális háttere, s épp ebből nyílik annak nem egy szép virága. Bírjuk egyik társunk ígéretét, hogy ebből a szempontból is meg fogja világítani az Ady verseit szemlénk egyik közeli számában.”

Lukács György (1885–1971) esztéta, filozófus. Nyilatkozata szerint az *Új versek*, „az Adytól kapott megrendítő élmény” „egész irodalmi, sőt irodalmon túlmenő” fejlődésére „döntő befolyással volt” (Beszélgetés Lukács Györggyel. Kérdező: Eörsi István és Vezér Erzsébet. Irod. Múz. 1. 21.) Adyról írott tanulmányait l. Lukács György Ady Endréről. Bp., 1977. Lukács a költőnek a feudális dszentri társadalmi-politikai rend elleni dacos lázadásával, bátor, forradalmár kiállásával vállalt közösséget.

713. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. febr. 8.]

K: MTAKK – K 7/2 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Carte pneumatique – csőposta levéltávirat – 1 f. – 140 × 111 mm – Tintaírás – A címzés oldalán kék ceruzaírással: 17 – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 8.

M: ALné 89–90. (A levél írója itt tévesen Hatvany Lajos).

Kandó László (1886–1950) festő, 1933-tól hosszabb ideig a Képzőművészeti Főiskola tanára.

714. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 9.]

K: PIM – A. 208/16 – Papírszelet borítékkal – 1 f. (r) – 193 × 67; 84 × 120 mm – Ceruzaírás, a boríték címzése tintaírás – Pr.: vétel Fenőd Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 9. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 272. – AEI II. 11.

hogy késhettem én le a multkor a versekkel?!: l. a jan. 27-i, 699. sz. levelet és jegyzetét.

Add együtt valamennyit!?: a febr. 16-i számban megjelent versek címét l. a jan. 27-i (699. sz.) levél jegyzetében.

Szerdán adok föl prózát: Vezér szerint „valószínűleg Írók és gazemberek c. cikkét küldte, melyet a Ny nem közölt” (l. AEÖPM IX. 303.). Erről a cikkről írja Fenőd Hatvanyinak febr. 22-én (Lev. Hatvanyhoz 64.): „Ady versei nekem is nagyon tetszettek s éppen a januári napló és a szivárványvers. Különösen ez utóbbi egészen prófétai ihletű, mert valóban itt valóságos Ady-csőmör kezd erőt venni az embereken, s még a legjobb hívei is úgy beszélnek róla, mint aki volt. Legutóbb küldött egy cikket nekünk, *Írók és gazemberek* címen, melyben körülbelül azt írja meg: Nagy dolgokat, nagy igazságokat fogok megírni, ha a Nyugat-nak elég bátorsága lesz ezek kiadásához. Nevezetesen megírja, hogy Miksáth egy csirkefogó, egy niemand, s ha a Nyugat nem lesz gyáva, akkor egy legközelebbi cikkben meg is indokolja ezt az állítását, s más írókról még különbekezt ír. Persze hogy gyávák voltunk.”

az önéletrajzot is küldöm már holnap: Fenyő a Ny Ady-számára gyűjtötte az írásokat, ide szánta az önéletrajzot is (I. Ny 1909. jún. 1.).

Ignotus miért haragszik reám?: I. kötetünkben a következő, Ignotus febr. 11-i levelét.

715. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest,] 1909. febr. 11.

K: MTAKK – K 7/82 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (r) – 213 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 263.

Az Ignotusnak szóló levél elveszett.

itt minden a régi utálatos: Ignotus itt a maga visszás helyzetére utal a Ny szerkesztőségében: ő a hatáskör nélküli főszerkesztő, Osvát nem enged beleszólást a szerkesztésbe. Ugyanazon a napon írja Hatvanyinak: „rettenetes az állapotom [...] a Nyugat megy a régiben, s minden a régi utálatosságban.” (MTAKK – Ms 383/20 – Idézi Buda 1–46.)

716. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. közepe]

K: MTAKK – K 14/58 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 182 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 124. – AEVI 248. – AEI II. 12. (Mindhárom hiányos szöveg) – Hatvany 1977. 510. – Hatvany lev. 61–62.

Hiányzó szövegrész: *Bejelentem azonban Neked, hogy indiszkrét voltam s a nőkről szóló jelentésem elárultam. Haragszol?* – Kimaradt továbbá a Nyavalyás vagyok kezdetű mondatból az *impotens* szó.

le fogok menni Medvéékhez San-Remóba: San Remo kikötőváros az olasz Riviérán. Ady nem egyedül utazott oda, hanem Diósisal és feleségével.

717. NAGY ENDRE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75/3 – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 227 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

M: Ady-könyv 61–62. (1909. jan.) – ALné 134–135. (faksz. 1909. ősz).

Nagy Endre (1877–1938) író, konferanszié, a magyar kabaré megteremtője. A nagyváradi rövid ismeretség után (1900 elején néhány hónapig együtt dolgoztak a Sz szerkesztőségében) Ady növekvő népszerűsége hozta össze újra őket, s Nagy Endrének az a törekvése, hogy kabaréjában megszólaltassa az új magyar irodalmat, főként Adyt. E levél már fordulatot jelez Nagy Endre felfogásában. Korábbi levélinek ugyan nincs nyoma, de tudjuk, hogy addig Nagy Endre kabaréjának műsorán is Ady-paródiákat adtak elő (AL 134., ALné 133.). Talán a duk-duk affér után kibontakozó Ady-ellenes hangulat hatására – szembefordulva az alpári viccek, paródiák, gúnyversek áradatával (a Borsszem Jankó c. vicclap állandó figurája Duk-duk Bandi volt) foglalt állást a költő mellett azzal, hogy verseit vitte be a kabaréba.

Kovalowszky Miklós rámutat (EmlAE IV. 108–117.), hogy – bár a kérdésnek nagy az irodalma (Nagy Endre, Flórián László–Vajda János, Alpár Ágnes, Bustya Endre stb.; I. Bibl.², Bibl. kieg.) – Reinitz és Nagy Endre – kapcsolatának kezdetét, zökkenőt, az előadott megzenésítések verscímeit és előadásuk időpontját nem lehet pontosan megállapítani. A műsorok csak a megzenésítések előadását tüntetik fel, a felolvasott, (előadott?) verseket nem. Ezért vagyunk bizonytalanok a levél keltezésében is. Nagy Endre azt írja, felolvasta a verseket. A versek első megjelenési adatai sem segítenek.

„*Catullus*”: *Catullus költő halála* – FM 1909. márc. 14.

„*Katóka*”: *Kató a misén* – A Holnap új versei között.

„*Nyomor*”: *Álmodik a Nyomor* – Nsz 1909. márc. 7.

Az „*Ő*”-kről való: megfejtethetlen, melyik versről van szó.

„*Budapest éjszakája szól*”: – A Holnap új versei között.

Az első Ady–Reinitz bemutató márc. 1-én volt. A dalokat Nagy Endre énekelte. Ír róla Révész Béla (A Modern Színpad márciusi műsora. Reinitz Béla dalai. Nsz 1909. márc. 2. 51. sz. 5.); jelenlévőként számol be róla később emlékezésében Bresztovszky Ede (Ady-mozaik. EmlAE III. 489–519.). Révész írásából: „A közönség egy része lelkesedéssel tapsolt, a másik, nagyobb fele fúrscálokva hallgatta a szokatlan dalokat.” Bresztovszky szerint „az első színpadi bemutató megbukott”. (Később Medgyaszay Vilma és Papp János előadásában mégis sikeresek lettek az előadások.)

A bemutaton előadott versek a következők voltak: *Új Vizeken járok* (az *Új versek* záró verse); *A magyar vigasság* (BN 1909. márc. 15.); *Kató a misén*. Az utóbbiról azt írja Nagy Endre a levélben: *ahhoz mégis csináltakotok muzsikát a Reinitz-cal*. A levél tehát februári.

Az, hogy Nagy Endre megleckéztette a maradi szociáldemokratákat, akik ellenezték az új magyar irodalom, főként Ady térnyerését a párt lapjában, szintén csak tág időhatárok között ad támpontot a levél keltezéséhez. A vitaindító első írás, Csizmadia Sándoré 1909. jan. 26-án jelent meg, s az utolsó, Kadosa Marcell cikke a Nsz febr. 27-i számában van.

Faragó Jenő (1872–1940) író, újságíró, akkor a MH munkatársa.

Singer: Singer Sándor, a Singer és Wolfner cég egyik alapítója, kiadásukban jelent meg 1908 decemberében *Az Illés szekerén*.

A munkásoknak átadtam üdvözlötedet: a kabaré társulata – Nagy Endre szociáldemokráta szimpátiája tanújeleként – vasárnap délutánonként ingyenes előadásokat tartott a szakszervezetekben (I. Nagy Endre: *A kabaré regénye*. Bp., 1935. 138.). Itt az Ady-versek és megzenésítések aratták a legnagyobb sikert (I. EmlAE III. 526.).

No és most beszéljünk a biznesszről. Küldd be hozzám a verseidet: e levél egymagában áll Ady és Nagy Endre kapcsolatának e szakaszában, nem ismerjük az előzményt (bizonyára többszöri levélváltás előzte meg, Nagy Endre utal is rá), sem a folytatást: létrejött-e az üzlet, volt-e valami megállapodás, meddig tartott? A kabaré regényében nincsenek pontos adatok, de tényként említi az anyagi kapcsolatot: Ady „mindig úgy fogta föl ezt a fizetést, mint az én személyes baráti segítségemet, és nem akarta elhinni, hogy kettőnk közül a jobbik üzletet én csináltam” (120). Bölöni szerint Nagy Endre később támogatta Adyt üzleti kapcsolatok nélkül is.

718. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

K: MTAKK – K 8/72 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Népszava cégjelzéses levélpapírja + egy sima levélpapír megszámozva – 4 f. (1–3. f.: r) – 175 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 262.

A viharokat olvashattad, amik körülötted történek: a Népszavában jan. 26. óta vita zajlott az új magyar költészetéről, főként Adyról, ill. az új irodalomnak a szociáldemokrata lapban, a Nsz-ban való megjelenéséről (l. a jan. 28-i, 701. sz. levelet és jegyzetét).

A magad részéről izléssel, hódítón válaszoltál, a versed mindenféle különös nagy hatást okozott: Ady verse: *Küldöm a frigy-ládát*, a Nsz febr. 7-i számában jelent meg.

Garami: Garami Ernő (1876–1935) politikus, újságíró, akkor a Nsz felelős szerkesztője.

Weltner: Weltner Jakab (1873–1936) szociáldemokrata politikus, újságíró.

Bene: Bresztovszky Ernő álneve. Adyt, az új költészetet védő, Csizmadia Sándor ellenes cikke a Nsz jan. 27-i számában jelent meg.

Kunfi: l. az 562. sz. jegyzetet.

719. MEDVE MIKLÓS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. közepe]

K: MTAKK – K 8/5 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Hotel Pannonia Szálloda Budapest levélpapírján – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 182 x 118 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

nem tudok még semmi bizonyosat: l. a jan. 28-i, 703. sz. és a jan. végi 704. sz. levelet.

720. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. febr. közepe után]

K: MTAKK – K 7/61 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 210 x 170 mm – Tintairás – *A Léda asszony és az Ép most* bekezdések az elköszönő szavak után, az utóbbi a megszólítás fölött fejjel lefelé van írva – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 264–265. – Hatvany lev. 62.

Mi az ördögnek vagy indiskrét: Ady elmondta Hatvany Ferencnek, amit bátyja nőügyeiről leveléből megtudott (l. a 700. sz., jan. 28. előttre keltezett és a február közepén íródott 716. sz. levelet).

Sándor bá' [...] Darabja bukott: Bródy Sándor: A tanítónő.

Kenéznek[?] írni: bizonytalan olvasat.

Dusénak írni: Duse, Eleonora (1858–1924) híres színésznő. Bródy A tanítónő főszerepét kínálta volna neki.

Bizony szeretném, ha te idejőnnél hozzám: sem akkor, sem később nem ment Ady Berlinbe. Külföldön egyedül Párizsban találkoztak egyszer, rövid időre.

Lengyel: Lengyel Menyhért (1880–1974) drámaíró, korábban Molnár Ferencsel együtt a magyar színpadi irodalom külföldön is sikeres képviselője. Berlini magyar társaságáról Életem könyve c. naplójában ír. Ebben többször említi ismeretségét Adyval, barátságát Hatvanyval. 1919 februárjában Hatvanynál olvasta Ady leveleit, így ír róluk: „benéztem, nem őszinte levelek. A Hatvanyval való levelezésben senki sem volt őszinte – én sem – a szegénység buta reménye, hogy egy nagyon gazdag emberrel áll szemben, kinek meg kell őrizni a barátságát [...], meghamisította a vele való levelek hangját.” (Életem könyve 147.)

Biró–Vészi colonia: Biró Lajos és apósa, Vészi József akkor családjukkal együtt Berlinben éltek. Ady megbocsátható *kisebb-nagyobb gázságai* tréfának tűnő fordulat. Ha nem az, ak-

kor esetleg arra utal, hogy Ady nem mindig engedelmeskedett a szerkesztői parancsnak, mikor Párizsban hazahívó ukázt kapott; kétszer is kellemetlenséget okozó szöveget helyezett el a BN-ban – a szerkesztői ellenőrzést mellőzve (l. *A magyar nemesség* c. cikke BN 1907. júl. 10. 8. – AEÖPM VIII. 258–259.; jegyzet: 539–540.; *Zikcene, zakcene, satöbbi* c. verse: BN 1907. aug. 25. – AEÖV III. 97.; jegyzet: 450.).

Molnárné itt van: Molnár Ferencné Vészi Margit akkor éppen külön élt férjétől, nem először, de – Hatvány szerint – utoljára szakított vele.

könyvem második kiadást ér: az 1908-ban megjelent *Die Wissenschaft des nicht Wis-senswerten*. A második, átdolgozott kiadás 1910-ben látott napvilágot.

721. WOLFNER JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. febr. 17.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6/1 – Ady-hagyaték – Az Új Idők cégjelzéses levél-papírján – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 226 × 146 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEVI 577–578. – AEI II. 256.

Wolfnernek már Budapesten is írt Ady (jan. 12.: 693. sz.). Mit válaszolt erre a kiadó, nem tudjuk. Párizsból újra írt (ez a levél sem került elő). Erre válasz a Wolfneré.

Itt küldöm a szerződés ellenlevélét és „A végtelen szerelme” című verset: úgy tűnik, Adynak mégis sikerült valamit *Az Illés szekerén* kiadójától kicsikarnia; hogy mit, nem tudjuk, az ellenlevél nincs meg. A visszaküldött versről (végleges címe: *Csókokban élő csóktalanok*) osztjuk Belia véleményét (AEI II. 256.): a kötetből talán ciklusszerkesztési okokból maradt ki. (L. Ny II. 177.)

722. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. febr. 18.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6/4 – Ady-hagyaték – Levélpapír szakadt borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v) – 200 × 153 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1909. febr. 18. – épb: Párizs, 1909. febr. 21.

M: AEVI 249–250. (febr. 18.) – AEI II. 315–316. (febr. 10).

a „Holnap” új antológiát fog kiadni: A Holnap új versei 2. könyv. (A könyvet a társaság megbízásából Kollányi Boldizsár állította össze [és az előszót írta].) Budapest, 1909. Deutsch. Márkus ny. – A kötet megjelenési ideje: 1909. ápr. 8. – Az előszó kelte márc. 15.

A Társaság minden egyes tagja fokozott ragaszkodással viseltek irántad: A duk-duk affér c. cikk a társaság több tagját szembefordította Adyval. Juhász Gyula, Dutka Ákos, Ernőd Tamás hangot is adtak sértődöttségüknek (l. az 1908. decemberi leveleket). A levelezésből hiányzanak a Holnap II. előkészületeire vonatkozó hírek. Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése c. gyűjteményből úgy tudjuk, hogy az új antológia – egy jan. végi levél szerint – Ady nélkül indult. A duk-duk affér miatt, Ady lemondása miatt vagy a költőtársak megsértődése miatt? Nem tudjuk. Febr. elején írott levél pedig már Ady részvételéről ad hírt (l. i. m. 185–188., 311.).

Te voltál, neked kell a vezérnek maradnod: Adynak nem volt aktív szerepe a társaság szervezésében és vezetésében. Közösségvállalása is inkább jelképes, „szerepét pedig jórészt kívülről, hívei és a közvélemény ruházták rá.” (Kovalovszky: EmlAE IV. 189–190.)

Ügyes fogás volt a pestiekől, mikor a Holnapot kétfelé különítették, hogy úgy elbánhas-sanak vele: A váradi holnaposok irányultságában volt főváros-ellenesség. Juhász Gyula emlé-

kezésében (AM I. 60.) a magyar irodalom decentralizációjának szükségességéről ír. Antal Sándor, a mozgalom legaktívabb és legharcosabb tagja Adynak az 1908. okt. 14-i hivatalos megalakulás alkalmával tartott beszédéből A Holnap céljáról mondottakat („nem akar éretlen falusi, vidékieskedő forradalom lenni [...], nem akar vidéki tüntetés lenni a fővárosi irodalom ellen”) úgy magyarázza: Ady „letagadja a forradalmat, meghátrál” (l. az 1908. márc. 11-i, 495. sz. jegyzetet. – A kétféle különítést, Ady elszakítását a váradiaktól Herczeg Ferenc és Rákosi Jenő tervezte (l. a nov. 18. és dec. 28. közötti leveleket és jegyzeteiket).

Küldjél 15 verset: Ady csak két verset küld, ill. küldet Nagy Endrével, címük: *Kató a misén, Budapest éjszakája szól*, A Holnap II.-ben megjelent többi vers *Az Illés szekerén c.* kötetből való.

Balázs Béla, családi nevén Bauer Herbert (1884–1949) író, költő, esztéta. Rokoni kapcsolatok fűzték Nagyváradhoz. Őt is, Babitsot is Juhász Gyula ajánlotta a társaságba.

Babits nekem csalódot hozott: Babits verseiről elmarasztaló véleményt fogalmazott meg A Holnap I. szerkesztője Antal Sándor is, azt állítva emlékezésében, hogy nézetével a Társaságban mások is egyetértettek. Fennáll a gyanú, hogy Kollányi is Antal is Ady-pártiságukat akarták ezzel hangsúlyozni. Miből arra lehet következtetni – helytelenül –, hogy az Ady-Babits ellentét már az első antológia összeállításakor adott volt – kettőjük szándékától függetlenül. A rivalizálásra talán az Ady–Juhász közötti villongásból következtek a társak, mint-hogy Juhász volt Babits szószólója a társaságban. (Antal emlékezését l. a 495. sz. jegyzetben; Ady és Juhász összejövedelméről l. a 478. sz. jegyzetet.)

723. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSNÉNAK

[Párizs, 1909. febr. 20.?)

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1956/4/3 – Diósiné AD monogramos levélpapírja – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 182 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Darvas Annától 1956.

M: AEI II. 11–12.

Miklós két levelét még ma is hasztalan olvasom: Medve Miklós írása valóban alig olvasható. A két levél a 704. és 719. számú.

mentsenek ki innen: az „igézetét vesztett” szerelem nyomott hangulata gyakran csapott át ingerültségbe, s megrontotta Diósiéknál a nyugalmat. Ady elvágott onnan. A „kimentés” anyagi segítségre utalt, a rivierai közös üdülés tervére, amihez Medvéék ígétek pénzt (l. a jan. 28-i, 703. sz. levelet és jegyzetét). Március elején el is utazott a tengerpartra, de Diósi és Diósiné társaságában.

nagyon kedves levelet kaptam Lesznai Annától: l. a febr. 1-i, 707. sz. levelet.

Feri: Hatvany Ferenc. L. a Hatvany Lajosnak írt febr. közepi, 716. sz. levelet.

724. ADY ENDRE – GÁRDOS ALFRÉDNAK

[Párizs, 1909. febr. 20.]

K: MTAKK – K 18/100 – Ady gyűjtemény – Hajtott levélpapír – 2 f. (r-v) – 157 × 113 mm – 2 f. – barna tintaírás – Pr.: vétel Paku Imrétől 1953.

M: AEI II. 14–15. (keltezése: márc. 3.).

A levél végén Ady a szállodája címét adja meg, márc. 1-én pedig már Monte-Carlóban volt. A számbajöhető szombatok közül (febr. 6., 13., 20., 27.) a február utolsó előtti választottuk.

Gárdos Alfréd 1904-től a Franklin Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda

igazgatója. A Franklin adta ki a *Vér és arany* c. kötetet. A 2. kiadás azonban a Ny kiadásában jelent meg. Adyval tehát megegyezés nem jött létre. Ennek ellenére valami előleget kaphatott. Később a Nyugat Könyvkiadóval kötött megállapodást további kötetekre, így más kiadó szóba sem kerülhetett.

a *Magyar Könyvtár dolga*: sem sikerült, megbukott a kiadók ellenállásán. (L. a Wolfner József márc. 13-i, 742. sz. és Mikes Lajos márc. 23.-i, 750. sz. levelét.) 1910 decemberében a Ny adott ki gyűjteményt Ady verseiből.

725. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

K: MTAKK – K 5/45 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Zárt levelezőlap – Carte-lettre – 2 f. – 112 × 70 mm – Tintairás – A címzés fölött Ady Lajos téves datálása: 09. II. 2. (Ugyanaz a katalógusban is) – Pr.: vétel Ady Lajosnétől 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 22. – épb: Zilah, 1909. febr. [A nap olvashatatlan]

M: ALné 110. (a téves keltezéssel) – AEI II. 12.

Náday Lajos (1870–1919) alkotmánypárti politikus, 1906–1909-ig a képviselőház alelnöke, Náday Aladár párizsi kereskedelmi attasé öccse. Innen ered a kapcsolat: Diósiék és Ady jó viszonyban voltak az attaséval (I. AEL I. 556.; EmlAE IV. 200–204.). Ady végül maga írt öccse érdekében Apponyi Albertnek (I. a máj. 1-jei, 780. sz. levelet).

Címem: Ady azért adja címnek Monte-Carlót febr. 22-én, mert Párizsból való elindulásának pontos idejét még nem tudta.

726. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 22.]

K: MTAKK – K 14/59 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Zárt levelezőlap – Carte-lettre – 2 f. – 111 × 71 mm – Tintairás – A címzésoldalon ceruzával: 128 – valószínű Hatvany szállodai szobaszáma – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 22. – épb: nincs.

M: Hatvany: Ady kk 125. – Hatvany 1977. 510. – AEI II. 13. – Hatvany lev. 61.

Öcsédél vagy háromszor találkoztunk már: érdekes fiu, de cukorgyáros lesz: a Hatvany-család volt a magyar cukoripar megteremtője, birtokukban volt a magyarországi cukorgyárak többsége, köztük a hatvani is. Itt volt a család kastélya is. Hatvany Ferenc nem lett cukorgyáros. Festményeit több sikeres hazai és külföldi kiállításon mutatta be. Számon tartott értékes festmény-gyűjteménye francia és magyar mesterművekből a háború alatt részben elpusztult.

727. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 23.]

K: PIM – A. 208/2 – Névjegy borítékban (áthúzott nyomtatott szövege: Endre de Ady – Rédacteur-Correspondant des Journaux Hongrois: Pesti Naplo, Budapesti Naplo, Népszava, Vasárnapi Ujság, Nyugat, Huszadik Század, etc., etc. – 92, rue de Lévis, Paris, 17e) – (r-v) – 56 × 95; 83 × 121 mm – Ceruzafrás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 23. – épb: Budapest, 1909. febr. 25.

M: Feljegyzések 272. – AEI II. 13.

itt egy szép vers: A Ny márc. 1-i számában megjelent két vers: *Egy új virágének* (kötetben: *Virág-fohász virágok Urához*), *Elfogyni az ölelésben közül* az egyik.

728. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. febr. 23.]

K: MTAKK – K 7/16 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Két levélpapír szakadt borítékkal – 2 f. (r-v) – 210 × 167; 120 × 150 mm – 1. f. r-n idegen kéztől keltezési kísérletek, a borítékon Ady Lajos írásával: 09. III. 23. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1909. febr. 23. – épb: Párizs, 1909. febr. 24.

M: Hatvany: Ady kk 125. – Hatvany 1977. 510–511. – AEI II. 265–266. – Hatvany lev. 63–64.

a legujabb Nyugatban csoda vagy: a febr. 16-i számban megjelent verseket l. a jan. 27-i, 699. sz. levél jegyzetében. A Szivárvány vers: *A szivárvány halála*.

Naplódat ne hagyj abba: l. a Hatvanynek írt jan. 28-i, 701. sz. levél jegyzetét.

Hogy az Illés-szekerén még mindig ül a csend – ez bosszant: fővárosi lapban addig csak Schöpflin rövid recenziója jelent meg (VÜ 1909. jan. 17.) és Pogány Béláé (FM 1909. jan. 21.). Önálló elemző, méltató írás később sem látott napvilágot.

Verseidet illetően [...] Végigszertném őket idézni. Valami ilyest tervezek a Napló számára: talán a PN számára cikksorozatban akarta ezt megvalósítani. Verselemzései később az Ady világa c. könyvében jelentek meg 1924-ben.

12 kötetes magyar írótar: megvalósulásáról nem tudunk. Érdekes, hogy Hatvanynek sem jutott eszébe Ady mint novellista.

Mit szólsz Lengyel ügyéhez?: Hatvany jegyzete: „Lengyel Menyhért Falusi idill című darbjáról van szó; [budapesti] előadásait a főiskolai diákság tiltakozása miatt be kellett szüntetni.” Belia jegyzete szerint másról van szó: „Lengyel Taifun című darabja Berlinben ekkor még megbukott.”

könyvem új kiadást ér: a könyv címe: Die Wissenschaft des nicht Wissenswerten.

Új könyvem: Ich und die Bücher, magyarul Én és a könyvek. Mindkét kiadás 1910-ben jelent meg.

729. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. febr. 25.]

K: PIM – A. 208/17 – Névjegy (nyomatott szövegét l. a 727. sz. levél jegyzetét) borítékkal – 56 × 95; 83 × 121 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr. 25. – épb: Budapest, 1909. febr. 27.

M: Feljegyzések 273. – AEI II. 13.

még egy vers: a 727. sz. levél jegyzetében leírt két vers egyike.

megfogadom Fenyő tanácsát: nem polemizálok: Vezér és Belia jegyzete szerint Fenyő intelve az *Írók és gazemberek* c. Ady-cikkkel kapcsolatos, melyet talán febr. 9-én küldött a Nyunk, de a szerkesztőség nem közölte. (L. AEÖPM IX. 303–305.)

küldök novellát, figyelőt stb.: a novella talán az apr. 1-i számban megjelent *Anitta, a jósnő*. A Figyelő rovatban nem jelent meg cikke.

730. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. febr. 27.]

K: MTAKK – K 8/70 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r., 2. f.: v) – 175 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Marczial, Kadosa Marcell: a Nsz 1909. febr. 27-i számában Marcial: Ki a legény...? Hozzászólás a vitához címmel jelent meg a Révész által bemutatott cikk, amelyet első Ady-könyvében is leközöl (RAE 193–199.). Kadosa cikkének egy mondata vonatkozik a *Küldöm a frigy-ládat* című versre: „A múlt napokban volt egy verse a lapban, amely válasz akart lenni a mostani támadásokra: ez a legközönségesebb fűzfavers az összes fűzfaversék között.” A Nsz-ban lezajlott vitáról l. a jan. 28-i, 701. sz. levél jegyzetét.

731. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. febr. 28.]

K: MTAKK – K 14/68 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Képes levelezőlap (női fejlet ábrázoló dombormű képmása) – 90 × 139 mm – Írás a képes oldalon – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. febr.[?] 28. – épb: nincs.

M: itt először.

732. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 1.]

K: MTAKK – K 5/46 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix) – 1 f. – 87 × 138 mm – A megszólítás fölött Ady Lajos pirosceruzás dátuma: 09. III. 2. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: [helynév olvashatatlan], 1909. márc. 1.? – épb: Zilah, 1909. márc. 3.

M: ALné 110. – AEI II. 13–14.

733. KAFFKA MARGIT – ADY ENDRÉNEK

[Miskolc, 1909. márc. 1.]

K: MTAKK – K 7/128 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Zárt levelezőlap – 125 × 114 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Miskolc, 1909. márc. 1. – épb: nincs.

M: ALné 104. – AEVI 228. (keltezése: [Budapest, 1908. dec. eleje.] – Rolla Margit: A fiatal Kaffka Margit. Bp., 1980. 154.

Kaffka Margit (1880–1919), 1905-től Frölich Brúnó, 1914-től Bauer Ervin felesége, író, költő, Ady vers-ajánlása szerint „nagyon nagy írőasszony”, akit földrajzi táj, származás, szellemi összetartozás alapján rokonának vallott. A Ny indulásától Ady baráti köréhez tartozott, de már korábban is találkoztak vagy leveleztek, mert Ady egy 1906. márciusi levelében azok között említi, akik az *Új versek* kötetet legjobban „értették és érezték meg” (AEL I. 153.). Levelezésükből kevés maradt fenn, az is féloldalas, Ady levelei hiányzanak.

A postabélyegzőn az évszám valóban hiányos, de Rolla Margit is 1909-nek olvasta. Beliát az tévesztette meg, hogy Ady Lajosné könyvében Dénes Zsófia (a fpb-t mellőzve) a „duk-duk őszére” helyezi a levelet. Lehet, hogy Belia nem is látta a kéziratot? Erről árulkodik az utolsó mondatban a kéziratban nem szereplő *el* igekötő (juthatna el), mely az ALné és az AEvl szövegéből bekerült.

Dénes Zsófia a duk-duk afférhoz kapcsolja a levelet. „Legnagyobb asszonyirónk [...] önként lép elő, hogy hozzáméltóan mélyet és megfigyelőt mondjon.” (ALné 103.) Elsőként Böllöni fogalmazta meg a gondolatot a duk-duk affér egyik indokaként, hogy Ady „országos népszerűsége vágyott, a történelmi rétegek magyarságát szerette volna megnyerni”, „melynek tulajdonképpen írt” (Böllöni 141.; l. az 1908. nov. 18-i, 618. sz. levél jegyzetét). Bodnár György szavaival: „az Új Idők ingerült cikkekcskéje is kitörési szándékot közvetített abból a szűk körből, amelyet a Nyugat jelentett a költővezérnek.” (A magyar irodalom története 1905-től 1919-ig. A magyar irodalom története V. Bp., 1965. 34.) – Belia a levél jegyzetében ezt írja: „Adynak az Új Idők 1908. nov. 29-i számában két verse jelent meg: *Nem jön senki és Ilosvai Selymes Péter.*”

Valóban érthetetlen és megmagyarázhatatlan, hogy Kafka Margit három és fél hónappal az affér után még csak ennyit tud a történetekről. Az Új Időkben megjelent versek idején a kapcsolat már megszakadt. A *kegyes engedmény* így értelmezhető: Kafka Margit azt gondolta, hogy Ady behódolt az Új Időknek s az befogadta; Ady hatása érvényesülni fog a folyóiratban, s művészete eljut a középosztályhoz.

734. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 3.?)

K: MTAKK – K 14/60 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Képeslap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix) – 89 × 139 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Monaco, 1909. márc. ? – épb: nincs.

M: Hatvany: Ady kk 127. – Hatvany 1977. 511. – AEI I. 14. – Hatvany lev. 64.

Medvéék, kik szintén itt vannak: a jan. 28-i és febr. 20-i levélben (703., 723. sz.) olvashatunk Ady és Medvéék közös nizzai tervéről.

735. ADY ENDRE – RADÓ ANTALNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 4.]

K: PIM – A. 105. – Diósiné AD monogramos levélpapírja – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 172 × 122 mm – Tintairás – Pr.: vétel Szalay József gyűjtő lányától Szalay Ágnestől 1958.

M: AEI II. 15.

a mai napon Mikes Lajos címére [...] egy tucatnyi [...] a „M. K.” [-ba] illő verset küldtem: a Magyar Könyvtár sorozatba tervezett versfüzet nem valósult meg (l. a márciusi 742., 750. és 751. sz. leveleket és jegyzetüket).

az otthagytott novellas[!] füzet-anyagért: Radó már jelentetett meg Adytól a sorozatban novellákat (*Sápadt emberek és történetek*. 1907.), de egy újabb kötetnek nincs nyoma a bibliográfiában. A *tízmillió Kleopátra és egyéb történetek* című novellásfüzet csak egy év múlva jelent meg a sorozat 586. darabjaként.

736. ADY ENDRE – MARCHIȘIU OTÍLLÁNAK

[Nizza, 1909. márc. 6.]

K: PIM – A. 6/13 – Képes levelezőlap (Nice. – L' Avenue de la Gare) – 82 × 126 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Nice a Vintimille, 1909. márc. 6. [nehezen olvasható bélyegzés] – épb: nincs.

M: AEI I. 227. (rossz keltezéssel: 1906. nov.)

Az AEI I. téves dátuma abból adódhatott, hogy Ady 1906 novemberében is volt Nizzában, Marchișiu Otília azonban akkor még nem a Dauphin téren lakott (l. Bölöni 176.). Rögtön válaszol is Adynak (l. a köv. levelet).

737. MARCHIȘIU OTÍLIA – ADY ENDRÉNEK

Párizs, 1909. márc. 7.

K: MTAKK – K 6/19 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (l. f.: r, 2. f.: v) – 208 × 135 mm – Lila tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 272–273.

Marchișiu Otília Ady üdvözlő lapjára válaszol (l. az előző levelet).

Belzebub: Bölöni leírja a névadás történetét 1906 nyarára emlékezve: „Barátságunk talán ekkor pecsételődött meg igazán, amint forró nyári éjszakákon hajnalig is eltréfálkoztunk s vitáztunk. Adélt mi már csak »Lédának« szóltottuk. [...] Ekkor kapta Itóka is e pogányos nevét. Neve tudniillik Otty volt, egész méltóságában a kegyetlenül hangzó: Otília. Ezt a nevet nem szenvedhettük. Mind a hárman hozzáfogtunk tehát a tréfás névcsináláshoz. A pálmát hamarosan Ady vitte el, aki az Otty nevet megfordította. S amint az Adyból *Yda* álnevét, az Adéltól *Lédát* csinálta, úgy csinálta az Ottyból az *Itót*. [...] De mivel Itó kicsiny, vékony és sovány asszonyka volt, elneveztük egyhangúan *Itókának*, már csak azért is, mert éppen kapóra robbant ki ez a név, mind a négyünk pohara teli lévén hidegre hűtött borral – itókával. Viszonzásként ekkor kapta ördögi incselkedéseiert Bandi is Itókától a *Belzebub* nevet. [...] Így lett Bandiból »Belzebub«. Kevélykedve viselte ezt a nevet. Tetszett neki, hogy sátán-fejedelem.” (Bölöni 73.)

nekem ennél érdekesebb terveim vannak: Bölöni György és Marchișiu Otília újságíróként kapcsolatot talált a francia művészeti, irodalmi élet reprezentánsaival, feladatuknak tekintették, hogy felhívják a figyelmüket magyar kortársaikra. Különösen arra törekedtek, hogy megismertessék velük Adynak – meggyőződésük szerint a kor egyik legnagyobb lírikusának – a költészetét. „Sajnáljuk, hogy a francia közönség nem ismerheti. Verseit igen nehéz fordítani, francia író barátaink között büszkén terjesztjük mégis hírét-nevét. Modern magyar írókról hosszabb tanulmányt terveztünk válogatott antológiával, melyet Charles Morice szándékozott elhelyezni a »Mercur de France«-nál”. Marchișiu Otília febr. 28-i levél-naplójából: „Jártam Anatole France-nál. A magyar írókról szóló tanulmányunkhoz ő fogja írni az előszót.” (Bölöni 177.)

Lucașfűrűl: 1902-ben Budapesten alapított román nyelvű irodalmi folyóirat, 1906-tól Nagyszébenben jelent meg, munkatársa volt Octavian Goga. Az ő fordításában jelent meg az 1909. márc. 1-jei 5. számban két Ady-vers: *Lacul Morții* (*A Halál-tó fölött*) és *Martirul Crisșilor* (*A krisztusok mártírja*). (Belia jegyzete AEI II. 273.)

Gambetta, Léon (1838–1882) francia politikus

738. ADY EDNRE – KABOS ILONÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 7.?)

K: MTAKK – Ms 1243/50 – Képes levelezőlap (Monte-Carlo. – L'Entrée du Casino) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: [teljesen elmosódott] – épb: nincs.

M: itt először.

A „vasárnap”-pal datált lapot talán az első monte-carlói vasárnapon írhatta Ady.

739. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]

K: MTAKK – K 5/47 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Zárt levelezőlap, rajta: Hôtel de la Paix Monaco – 2 f. (v) – 116 × 80 mm – Tintaírás – A címzés fölött Ady Lajos piros ceruzás írásával: 909. III. 9. Monaco – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. márc. 9. – épb: Zilah, 1909. márc. 12.

M: AL 130. (részlet) – ALné 110. – AEv1 250. – AEI II. 15–16.

Návay Lajosról I. a febr. 22-i, 725. sz. levél jegyzetét.

Nem tartanád-e helyesnek, ha én írnék Apponyinak?: Ady Lajos elhelyezkedésének megoldatlansága másfél éve nyugtalanította a családot. A nyugtalanításról – úgy látszik – Ady Lajos folyamatosan gondoskodott. Mivel a protektorok segítsége nem használt, Ady végül valóban maga írt a kultuszminiszternek (a választ I. máj. 1-i kelettel: 780. sz. levél).

lehet, hogy visszatérek hamarosan Párisba: csak egy hónap múlva, ápr. 8-án tér vissza. A levélben a párizsi fpb azt jelenti, hogy a hamarabb visszautazó Diósi vitte magával, és adta fel a fővárosban.

beteg, sőt betegebb vagyok: súlyos álmatlanság és neuraszténia gyöttri, s nyugalmat nem talál asszonya mellett a Riviéran sem. Az ott töltött hetek fájó rossz emléket hagytak mindketőjükben. Diósiné leveleiben később vádlón emlegeti a monte-carlói napokat. Orvoshoz is elvitte, s az a legrosszabbakat mondta egészségi állapotáról (I. Diósiné visszaemlékezését a jan. 4-i, 689. sz. jegyzetben).

740. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖN, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]

K: PIM – V. 3/2 – Képes levelezőlap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix) – 89 × 144 mm Tintaírás – Ady üdvözlő szavai a képes oldalon – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: [a helyénv olvashatatlan], 1909. márc. 9. – épb: Szilágysomlyó, 1909. márc. 12.

M: Bölöni 80. (Diósiné szövege hiányos), 144–145.: a képes oldal fotója, Bölöni képeknél Ady monte-carlói hotelje Condamine-ban.

741. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Nizza, 1909. márc. 10.]

K: MTAKK – K 20/149 – Képes levelezőlap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix) – 90 × 140 mm Tintaírás – Pr.: Tóth Anikó ajándéka 1965.

Dat.: fjb: Nizza, 1909. márc. 10. – épb.: Érszentkirály, 1909. márc. 15.

M: Ady-könyv 32–33. (faksz.) – AEvI 251. – AEI II. 16.

A lap címzettje Ady Lőrinc, de a megszólítás és levélszöveg Ady Lőrincnének szól.

Lajosnak irtam már kétszer is: Ady Lajosnak írt leveleket I. márc. 1. és márc. 9-én (732. és 739. sz.).

A költőnek édesanyjához írt leveleiről I. AEL I. 254. oldalt.

742. WOLFNER JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 13.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/2 – Ady-hagyaték – A Singer és Wolfner, Budapest Könyvkereskedés és Könyvkiadóhivatal feliratú cégjelzéses levélpapírja – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 234 × 150 mm – Gépirás, tintairású beszúrással – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEvI 578–579. – AEI II. 268.

A kiadásterv a költő pénzszerzési ötlete volt, ezt valószínűleg Wolfner is tudta.

Adynak nem sikerült a Magyar Könyvtár sorozatban versválogatást kiadnia, az *Új versek és Az Illés szeke*rén kiadója (a Pallas és a Singer és Wolfner) nem adtak engedélyt a kötetekből való válogatásra. A Franklin-Társulat, a *Vér és arany* kiadója jelentette meg a Magyar Könyvtár sorozatot is, de az alapító Lampel-Wodiáner cég neve tovább is szerepelt a füzeteken. A versválogatásról, Ady pénzszerzési terveiről I. még a márc. 4., (735. sz.), márc. 23., (750. sz.) és márc. 25-i, (751. sz.) levelet.

Így volt ez Szabolcskával is: Ady bizonyára nem örült a hivatkozásnak. Jellemző a le-
vélíróra, hogy vagy nem tudott a két költő közötti ellentétéről, vagy nem vett róla tudomást.

743. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. márc. 7. és 14. között]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/2 – Ady hagyaték – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 172 × 128 mm – Tintairás – Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEI II. 316–317.

még vasárnap: ez a vasárnap márc. 7-e lehetett, ebből következettünk a levél megírásának idejére.

Dénes Sándor: A Holnap Társaság elnöke (I. az 542. sz. jegyzetet).

A kötet: A Holnap új versei ápr. 8-án jelenik meg.

Bpsten együtt voltunk a Nagy Endre kabaréjában „A magyar vigasság”-ot adta elő Nagy Endre Reinitz zenéjével – nohát egyenesen csuda volt az a nagy hatás, ami az egész hallgatóságon végig fagyott: Kollányi minősítése kétféleképpen értelmezhető; I. Nagy Endre levélnék jegyzetét (717. sz.). A közönség eleinte furcsálva, idegenkedve hallgatta Reinitz különös zenéjét. A hallgatóság értő részének lelkesége magával ragadta a többieket is.

A versek közül 14-et vettem át, és tizenötödiknek „A szivárvány halála”-t vágtam ki a Nyugatból: ebből arra következethetünk, hogy még nem kapta meg a két új verset. (L. a febr. 18-i, 722. sz. levelet.)

én legjobb szeretném, ha ősszel egy lapot alapíthatnánk „A Holnap” címmel, a Te vezetésed mellett, ez az én régi tervem (persze Budapesten): képtelen terv, nem is valósult meg. A feltűnő az, hogy a fővárosban megjelenő folyóíratra gondol Kollányi; így a kiadvány elszakadna a társaságtól. Úgy látszik Kollányi nem ragaszkodott a váradiaikhoz.

– *Május elsejével áthelyeztek Nyitrára*: Kollányi állami alkalmazott volt, kataszteri mérnök (földmérnök).

744. RÉVÉSZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 5. és 15. között]

K: MTAKK – K 8/71 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Népszava szerkesztősége két levélpapírja – 2 f. (f.: r-v, 3. f.: r) – 234 × 149 mm – Tintaírás – Pr.: Ady I. ajósnétól vétel 1951.

M: itt először.

nagy kárakédezményt tudnék neked ott szerezni: Ady nem vette igénybe; legalábbis nem tudjuk.

Szabados (Freistadt) Sándor (1874–?) akkor a NSz munkatársa. A Tanácsköztársaság idején közoktatási népbiztos.

a Pester Lloyd húsvéti számába cikket írt. A kis Bródy-nak megadtam a címémet, ő felkér majd erre: Bródy Ernő levélét l. márc. 17-én (747. sz.). Ady megírta a cikket, *Geistige Elephantiasis* (Vezér Erzsébet fordításában *Leleki megalománia*) címmel meg is jelent a lap ápr. 11-i számában (l. AEÖPM IX. 318–322.; a magyar fordítás uo. 591–593.).

A kis Bródy: Bródy Ernő (1875–1961) újságíró, a Pester Lloyd munkatársa.

Talán tudod már, hogy három versedet a Reinitz-nótákra a Nagy Endre kabaréjában dalolják: l. Nagy Endre levelének jegyzetét febr. közepén: 717. sz.

A három dal bemutatása nekem alkalom volt arra, hogy írjak Reinitz dalairól: l. NSz 1909. márc. 2.

süketségem süketebb, mint azelőtt: Révész ideges fülbajjal kínlódott, nagyothalló volt.

745. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Marseille-Vintimille, 1909. márc. 16.]

K: PIM – A. 208/19 – (Postai levelezőlap) Carte postale – 88 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Marseille a Vintimille, 1909. márc. 16. – épb: Budapest, 1909. márc. 18.

M: Feljegyzések 273. – AEI II. 16–17.

A Ny ápr. 1-i számának három Ady-versét l. a következő, 746. sz. jegyzetben.

Fenyő Ady-kritikája [...] *önéletrajz*: mindkettő a Ny Ady-számában jelent meg 1909. jún. 1-én. (Fenyő Miksa: Ady Endre.)

746. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 16. után]

K: PIM – A. 208/10 – Képeslap (Monaco Condamine Hótel de la Paix színes képe) – *Itélyeg kívágvá* – 88 × 141 mm – Tintaírás. Szöveg a képes oldalon is. – A címzés fölött *Móltz* ceruzaférfású datálása (l. erről Feljegyzések 77.): 1909 – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Marseille a Vintimille, 1909. márc. ? – épb: Budapest, 1909. márc. ?

M: Feljegyzések 273. – AEI II. 17.

A három vers valószínűleg az ápr. 1-i Ny-ban megjelent *Tararrarom, hajh, tararrarom, Bánom is én* (kötetben: *Nem játszom tovább*), *Szelíd, esti imádság*.

Schöpfung átad önöknek egy verset: a VÚ kevés verset közölt. Schöpfunginnél sokáig feküdt a vers, míg be tudta sorolni a szépirodalmi rovatba. Adynak nem volt kötelezettsége a VÚ-nak verset küldeni, míg a Ny szerkesztősege minden számba verset várt tőle. Vers-hátralékát a VÚ-tól átkért költeménnyel akarta csökkenteni. Ma már nem lehet megállapítani, hogy melyik versről volt szó, és hogy egyáltalán megtörtént-e az átadás.

747. BRÓDY ERNŐ – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 17.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – A Pester Lloyd fejleces levélpapírján – 1 f. (r) – 236 × 150 mm – Gépirat tintairású javítással – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.
M: AEÖPM IX. 593–594.

A kért cikkről l. Révész Béla (744. sz.) levelének jegyzetét.

Bródy Ernő: l. a 744. sz. jegyzetet.

Főszerkesztőm: Singer Zsigmond. Adyt még nagyváradi újságíróként megismerte: l. AEL I. 35., 345.

A versfordítások az Ady cikk után található Verax (Vészi József) fordításában. A lefordított versek *A Halál rokona, Az én koporsó-paripám, Vér és arany, A fekete zongora, Sírni, sírni, sírni*. (A fordítóról l. AEL I. 374.)

748. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]

K: PIM – A. 2/28 – Képeslap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix színes képe) – 88 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Marseille a Vintimille, 1909. [olvashatatlan] – épb: Szilágysomlyó, 1909. márc. 23.

M: Bölöni 180., faksz.: 137. – AEVI 253. – AEI II. 17.

Marchisju Otília levelét l. márc. 7-én; 737. sz.

749. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]

K: OSZK – Fond 74/1/36 – Képeslap (Monaco Condamine Hôtel de la Paix színes képe) – 88 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Nice a Ventimille, 1909. márc. 29. – épb: nincs.

M: ADok (faksz.) – AEI II. 18.

Esztike: Kalocsai Eszter, később Návay Aladárné. Divatszalonja volt Párizsban. A későbbi levelekben Diósiné dühödtt féltékenységgel emlegeti, azzal gyanúsítva Adyt, hogy viszonya van vele. (L. EmlAE III. 201–204.)

750. MIKES LAJOS – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 23.

K: MTAKK – K 8/6 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A MN fejléces levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 226 × 146 mm – Tintairás – A 2. f. v-n ismeretlen kéz piros ceruzás írásával: Bíró – ez áthúzgálva, alatta kéekkel: Mikes Lajos – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 268–271.

Mikes Lajosról I. az 514. sz. jegyzetet.

A levél szövegében az alábbi mondatok a következő versekre utalnak:

A Haláltó poshadtsága: A Halál-tó fölött;

vigan fog repülni a hajónk: Új Vizeken járok;

a földet, a mely elűzött bennünket: Elűzött a földem;

elvágtuk a pányvádat: Lelkek a pányván;

hasakat rugni és tiporni: Idő előtt elmúlni;

Tökmagjankók: A muszáj Herkules.

általános mozgósítás lesz: Boszniát és Hercegovinát az Osztrák–Magyar Monarchia 1878 óta megszállva tartotta. A török belpolitikai változás (az ifjútörök forradalom) arra készítette a Monarchiát, hogy legalizálja a megszállást, csatolja magához a tartományokat. A törökökkel megtörtént a megegyezés, de a területre igényt tartó Szerbia és szövetségese, Oroszország tiltakozott az annektálás ellen. Háború kitérőse fenyegetett. Németország Monarchia melletti fellépése elhárította a háborús veszélyt, márc. 31-én Szerbia elfogadni kényszerült az annexiót.

A Magyar Könyvtár dolga: I. a márc. 4-i, 735. sz. Radónak és a márc. 13-i, 742. sz. Wolfner által írt leveleket.

összeállítottam a tervezett Válogatott verseket: a Nyugat Könyvtár 1–3. számaként megjelent válogatás *Gyűjtemény Ady Endre verseiből* a következő évben jelent meg. Mikes válogatását nem ismerjük, de kifejezi álláspontját az ő Adyjáról: *Vajda János utált, félt és ugyanhallgatott tárogatójának a frissebb szavú és élesebb hangú kürtöse.* Mikes válogatásában nem az én-versek, hanem a társadalmi forradalmár harcoss, kurucos hangja dominálna. (I. Jegyzetek a legújabb irodalomhoz c. írást A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. 148–149.)

Klára: Mikes Klára, később Szabó Lőrincné.

751. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNAK

[Monaco, 1909. márc. 25.]

K: magántulajdonban

M: Báti Lászlóné–Vitályos László: Ady levelei Löwenstein Arnoldnak és feleségének. It 1979. 4. sz. 894–906.

Löwenstein, később Löwenstein–Kuthy Arnold a Pallas Irodalmi és Nyomdai R. T. igazgatója volt. E kiadónál jelent meg az *Új versek* 1906-ban. A további kiadásokért egyenként 200 korona járt Adynak. „Az igazság kedvéért azt is meg kell mondanunk, hogy a Kuthy jóindulatából ez a 200 K *mindig* rendelkezésére állott tíz éven át. A tréfás megállapodás az volt közöttük Kuthy és közöttük, hogy mikor sehol máshonnan nem tudott pénzt szerezni (de évenként legfeljebb kétszer), joga volt egy-egy újabb kiadásra előleget vennie a Pallastól” – írja Ady Lajos (Al. 114.).

a „*Magyar Könyvtár*”-nak Dr. Mikes barátom levelei után megírtam az ultimátumot: Ady nagyon is szeretne volna, ha a Magyar Könyvtár sorozatban is megjelenik egy füzetinyi ver-

se, mert onnan is pénzt látott volna, de terve megbukott a Pallas és a Singer és Wolfner kiadók ellenállásán. Ők ugyanis nem engedélyezték, hogy az *Új versek* ill. *Az Illés szekerén* című kötetből verseket válogassanak ki a Magyar Könyvtár számára. (A sorozatot a Franklin Társulat adta ki.) L. a Radónak írt (márc. 4., 735. sz.) és a Mikestől kapott (márc. 23., 750. sz.) levelet. *vásárolják-e az Új Versek új kiadását?* Ez az új kiadás 1909-es évszámmal 1908. nov. végén jelent meg. (L. Bibl.² 3. tétel.)

752. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 25.

K: MTAKK – K 8/80 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Vasárnapi Újság Szerkesztősége. 56-ik évfolyam. IV., Reáltanoda-utca 5. sz. feliratú levélpapíron – 2 f. (1. f.: r-v) – 236 × 151 mm – Tintáírás – Pr. vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 277–278.

Sem Schöpflin hidegnek talált levelét, sem az ezt felpanaszló Ady-levelet nem ismerjük. Erre a levélre Ady márc. 29-én válaszolt (l. 759. sz. levelet). A Ny táborból Schöpflin állt legközelebb Adyhoz. Számára nemcsak a nagy költő, szép versek írója volt, hanem szeretetreméltó ember, mindenek előtt barát.

753. BÁNYAI ELEMÉR, REINITZ BÉLA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 25.]

K: MTAKK – K 5/149 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapírnak használt meghívó – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 190 × 170 mm – Tintáírás – A belső oldalakon látható Kozma Lajos színes illusztrációja Ady *Új vizeken járok* című verséhez és a Galilei Kör március 28-ai ünnepségének műsora – Pr.: vétel özv. Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 274–275.

Petár: I. Péter, szerb, majd jugoszláv király (1844–1921), 1903–1921-ig uralkodott.

Petar Živković: szerb nacionalista katonatiszt és politikus (AEI. II. 276.).

Mikes tanácsát: l. márc. 23-i, 750. sz. levelében.

háborús szelek: l. a márc. 23-i, 750. sz. levél jegyzetét.

Huszár nevű tenorista: talán Huszár József színész (1884–1932).

Reinitzom körülbelül vagy 30 dalodat zenésítette meg eddig: hat dal kottája jelent meg 1910-ben a Modern Könyvtár 31–33. füzeteként. L. a Bibl. kieg. függelékét.

Ujházy: Ujházi Ede, l. AEL I. 415.

A Szocializmusban csak most olvastam az irodalmi vitához fűzött cikkedet: címe: *Irodalmi háborgás és szocializmus*. l. AEÖPM IX. 297–299.

Szűcsét már nem lehet kibírni: Szűts Dezső ingatag jelleméről, viselt dolgairól, Adyval való kapcsolatáról l. EmlAE. II. 402–482.; III. 244–263. Bányai itt arra utalhat, hogy Szűts a balkáni politika kérdéseiben a kormány oldalára állt.

Görcsöni Dénes: az Alkotmány 1909. márc. 25-i számában ír Oláh Gábor Keletiek Nyugaton c. útirajzáról. (Görcsöniről l. a 482. sz. jegyzetét.)

Palágyi Menyhért (1859–1924) filozófus, irodalomtörténész, 1905-től a kolozsvári egyetem tanára. Bírálta a népnemzeti iskolát, a szocialista tanok hatottak rá.

filozófiai istentiszteletek: Ady Lajos szerint ezeken, ha Budapesten volt, bátyja is részt vett: „a hotel kávéházában [Adynak] délutáni társasága volt, melynek magvát a Magyar Nemzet

szerkesztőségi gárdája tette (Lándor, Mikes, Bölöni és Szűts), de megjelentek itt még rendszert: Palágyi Menyhért és Lajos, Tardos-Krenner Viktor, továbbá Zuboly és Reinitz is. Az asztaltársaság egy időben erősen filozofálgató karakterű volt” (AL 126.).

Legközelebb irok: Ady és Reinitz levelezéséről nem tudunk.

754. BÖLÖNI GYÖRGY – ADY ENDRÉNEK

Szilágysomlyó, [1909.] márc. 26.

K: MTAKK – K 6/15 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Postai levelezőlapp – 87 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Szilágysomlyó, 1909. márc. 26. – épb: Monte-Carlo, 1909. márc. 29.

M: AEI II. 273–274.

Bölöni Ady márc. 20-i, 748. sz. levelére válaszol.

A „*Pesti Napló*”-ban látlak csak néha: Ady prózai írásai többségükben akkoriban a PN-ban jelentek meg. Versei jobban szóródtak a lapok között a Ny-on kívül a PN-ban, a BN-ban, a Nsz-ban, a VÜ-ban és a FM-ban voltak olvashatók.

Itókával magyar írókból francia könyvet készítünk: csak terv maradt; l. még Marchisju Otília márc. 7-i levelét: 737. sz.

háborúról beszél mindenki: l. Mikes Lajos márc. 23-i levelének jegyzetét: 750. sz.

755. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. márc. 26.

K: MTAKK – K 6/95 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Hotel Bristol Szálló Budapest címeres levélpapírján – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 228 × 150 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 276.

küldi-e az ígért életrajzot: Fenyő a Ny Ady-számában (1909. jún. 1.) cikket írt (a költő szerint „Ady-kritika”-t, l. márc. 16-i, 745. sz. levelét) Adyról, ennek II. fejezeteként jelent meg az önéletrajz. Ez volt az első önéletrajza. A levelek tanúsága szerint a gyorsan dolgozó Adynál szokatlanul lassan készült.

„Abolond, halalos éj”[!]: helyesen Bolond, halálos éj, a Ny márc. 16-i számában jelent meg.

Kabos leveléből (márc. 28., 757. sz.) tudjuk, hogy az Ady-számot ápr. 15-én akarták publikálni. Úgy tűnik, a szerkesztőség meglepetésnek szánta a füzetet, csak ezzel magyarázható, hogy Adyval nem közölték a tervet.

756. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 27.]

K: OSZK – Fond 74/3/7 – A Hôtél de la Paix postai levelezőlappja – 89 × 140 mm – Szöveg a lap mindkét oldalán – A címzésoldalon ismeretlen kéztől ceruzás dátum (valószínűleg kéziratári rájegyzés) – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: [olvashatatlan helynév], 1909. márc. 27. – épb: nincs.

M: RSle 223. – RAöl 488. – AEI II. 17–18.

E levélből is kitetszik, hogy férj, feleség, szerető viszonya a legintimebb dolgokban is bizalmas és nyílt volt.

két levelet is írtam: ezeket nem ismerjük. Diósiné távollétében a férjének írt levelek elkallódtak, ti. azokat is az asszony őrizte meg.

A bank letört bennünket: veszítették a játékkaszinóban, elúszott a pénztük.

757. KABOS EDE – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. márc. 28.]

K: MTAKK – K 7/117 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – KI monogramos levélpapír – 2 f. (r-v) – 145 × 110 mm – Tintaírás – A megszólltás fölött piros ceruzás írás (Ady Lajos?): 1909. március vége – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Ady-könyv 62–64. – AEVI 251–252. [márc. 14.] – Lengyel 187. (részlet).

elkényszeredett levelezőlapjaid: Ady jellemző levelezési szokása volt a pár mondatos, sőt pár szavas levél vagy inkább levelezőlap. Ritkán volt türelme hosszú levelet írni.

a montecarlói éjszaka és a Szivárvány: a *Bolond, halálos éj és A szivárvány halála* című verseket dicséri Kabos.

a Galilei-kör taknyosainak matinéja: márc. 28-án a Vigadó nagytermében (I. Polányi Károly levelét febr. 2-án, 708. sz.) Ennek alapján kelteztük a levelet.

Nyugatéek április 15-ére külön Ady-számra készülnek s telefonon engem is megkértek: a Ny Ady-száma a jún. 1-i 10–11. szám. Fenyő márc. 20-án ír Hatvanyinak, cikket kér tőle. „Arról van szó, hogy a Nyugat április 16-i száma mint Ady-szám jelenjen meg. Néhány nagyobb, több kisebb cikkről van szó: »Ady Endre«, »Ady magyarsága«, »Ady stílusa«, »Ady nyelvezete«, »Ady az irodalomtörténetben«, »Hatte Ady im Jahre 1909 Syphilis?« stb. stb. Mindenki ír: jómagam, Ignó, Babits, Kabos, Laczkó, Kéri Pál, szocialisták, kommunisták, darabontok, sőt némely outsider is. Természetes, hogy ön is [...] Ha jól sikerül ez a szám, használni fog Ady dolgának.” (Lev. Hatvanyhoz 67.) – A szám írói: Babits Mihály, Balázs Béla, Biró Lajos, Fenyő Miksa, Hatvany Lajos, Ignó, Karinthy Frigyes, Kéri Pál, Laczkó Géza, Lengyel Menyhért, Lesznai Anna, Miklós Jenő, Schöpflin Aladár. Kabos végül nem írt benne.

Reinitz se pihen s gyönyörűen megcsinálta ujjában három versedet: a felsorolt versek pontos címe: *Páris, az én Bakonyom, Halálvirág: a csók, A Szajna partján.*

Csáth Géza tíz versedet zenésítette meg: Csáth Géza (1887–1919) eredeti nevén Brenner József, író, zeneesztéta, orvos, Kosztolányi Dezső unokatestvére. Megzenésítéseinek nincs nyoma a kottabibliográfiában (Bibl. kieg.).

Nagy Endre kabaretjában is meghallgattuk a dolgadoit: I. a Nagy Endre leveléhez (717. sz.) fűzött jegyzet.

A festők közül a kis Kozma vetette rád magát: Kozma Lajos (1884–1948) építész, iparművész, grafikus. Munkásságában jelentősek könyvillusztrációi. Adyhoz kapcsolódó tevékenységéről, barátságáról I. Koós Judit: Ismeretlen dokumentumok Ady Endre és Kozma Lajos barátságáról. PIM Évk. 1965–66. 169–174.; továbbá Koós Judit Kozma-monográfiája, Bp., 1975. – A húszas években több Ady-verseskötet borítórajzát ő készítette (I. a Bibl. névmutatóját).

Úgy tudom, megküldték neked az Új vizeken járok rajzát: I. Bányai Elemér márc. 25-i, 753. sz. levelét.

Robotolok egy bolondnak: Pályi Edének, a BN és a Magyar Szó szerkesztőjének. Lengyel (326) téved, mikor azt állítja, hogy Kabos 1907 végén megváltik a laptól (I. a júl. 8-i, 829. sz. levelet és jegyzetét).

Valakinek add át üdvözetemet: a valaki Diósiné. Ady barátait alkalomadtán bemutatta az asszonynak.

758. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BRÜLL BERTÁNAK

[S. Remo, 1909. márc. 29.]

K: OSZK – Fond 74/16/1 – Képes levelezőlap (tengerpart; felirat: Saluti da S. Remo – Mareggiata) – 1 f. (r-v) – 90 × 140 mm – Tintaírás – A címzés Diósiné írása – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: [olvashatatlan helynév], 1909. márc. 29. – épb: nincs.

M: itt először.

Édes írja, hogy Margo mindénáron menni akar szegény anyuka és apuka strjához: a harmadik Brüll-nővér Érmindszenten Ady Lőrincné gondjaira volt bízva, ő írt Diósinének; Margó Nagyváradra vágyott.

759. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Ventimiglia, 1909. márc. 29.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1952/23/2 – Képes levelezőlap (felirat: San Remo. Corso Imperatrice) – 90 × 138 mm – Tintaírás. Szöveg a képes oldalon is. – Pr.: vétel Schöpflin Aladárnától 1952.

Dat.: fpb: Ventimiglia Fenova, 1909. márc. 29. – épb: nincs.

M: ItK 1953. 333. – AEvl 253.

Válasz Schöpflin márc. 25-i, 752. sz. levelére. A feladás helye olasz tengerparti kisváros Nizza közelében.

A B. Újs. Egyes. Alm. 1909. évi kötetében Bányai Elemér összegyűjtötte írók, költők véleményét, nyilatkozatait az új magyar irodalomról, főként Adyról. Ez volt a magyar íróvilág első nyilvános színvallása Adyról és az új irodalomról.

760. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Monte-Carlo, 1909. márc. 31.]

K: magántulajdonban

M: Báti Lászlóné: Ady Endre levelei Löwenstein Arnoldnak és feleségének. It 1979. 897. Ady akkor ötödik hete volt a Rivierán. A keltezést helyettesítő *szerda*: márc. 31. Lehetne ápr. 7. is, de nem valószínű, hogy a levelet ott tartózkodása utolsó napján írta.

reenseignementom: reenseignement: tájékoztatás.

Löwenstein Arnold: l. a márc. 25-i, 751. sz. jegyzet. Löwensteinné nagy társadalmi életet élt, s a meghívottak között volt egy-egy alkalommal Ady is. Házon kívül is összejöttek közös vendéglői vacsorára (l. a júl. 5-i, 822. sz. levelet). Ady többször tett náluk tisztelgő látogatást. Üdvözlő levelezőlapjaival gyakran kereste fel őket. – Ady levelei Löwensteinék külföldi örököséhez kerültek. Az ő tulajdonukból közölte azokat Báti Lászlóné: It 1979. 4. sz. 894–906.

761. [FEHÉR?] DEZSŐ, NAGY MIHÁLY,
HARASZTHYÉ SZEDERKÉNYI ANIKÓ, KOZMA LAJOS,
HARASZTHY LAJOS, SÁDLER IRMA, ISMERETLEN – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909.? ápr. 11.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/12 – Ady-hagyaték – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 175 × 110 mm – Tinta- és ceruzairások – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

A datálás azon a feltételezésen alapszik, hogy 1909. ápr. 10-i A Holnap matinéra (Nagy Endre ment le Budapestről) sokan összejöttek. A levélírók talán előtte vagy utána találkoztak.

A levélírók közül a Dezső keresztnév tulajdonosának Fehér Dezsővel azonosítása bizonytalan, nem tudjuk ki Sádler Irma.

Fehér Dezsőről l. AEL I. 364. lapon található jegyzetét.

Kozma Lajostól l. a 757. sz. jegyzetet és az ő nov. 18-i, 951. sz. levelét.

Haraszthy Lajos (1881–1959): újságíró, költő. Működését Ady nagyváradai évei alatt kezdte. Személyesen ismerte a költőt, sőt rövid ideig egy házban lakott vele és alkalmanként „magántitkár” szolgálatokat is vállalt mellette. Vidéki, majd pesti újságíró évek után a rádió irodalmi szerkesztőjeként dolgozott.

Szederkényi Anna (1882–1948): író, költő, újságíró, lektűrregények szerzője. Első férje Haraszthy Lajos. Nagyváradon 1903-ban közös kötetet terveztek, amihez Ady írt előszót. A kötet akkor nem jelent meg. Kaposvárott Göndör Ferencsel együtt (ő szintén Nagyváradról indult) Hárman címen adtak ki kötetet 1906-ban. Ebben olvasható Ady Prolóógus című bevezetője (l. AEÖPM VII. 265–266.).

762. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 14.]

K: MTAKK – K 14/61 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Távirat, német nyelvű úrlapon – 240 × 196 mm – A v-n idegen kéztől a dátum – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. ápr. 14. – épb: Berlin (ua.)

M: Hatvany: Ady kk 127. – AEVI 254. – Hatvany 1977. 512. – AEI II. 18. – Hatvany lev. 64.

763. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. ápr. 14.]

K: MTAKK – K 7/17 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A berlini Grand Hotel Bellevue levélpapírja – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 220 × 144 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: Hatvany: Ady kk 127–128. – Hatvany 1977. 512. – AEI II. 278–279.

bámulatos tavaszskáromlás: Tararrarom, hajh, tararrarom c. verset dicséri Hatvany (Ny ápr. 1.).

Könyvem kész: Ich und die Bücher (Berlin, 1910.) – Magyarul Én és a könyvek (Bp., 1910.).

Most írtam rólad a Nyugatnak hosszú le dukk-dukkolni valókat: l. a Ny Ady-számában (jún. 1.).

arrivék: beérkezettek, hírnevesek.

[Párizs, 1909. ápr. 15.?

K: MTAKK – K 14/62 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 2 f. (r-v) – 182 × 137 mm – Tintairás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.
 M: Hatvany: Ady kk 128. – AEvl 254–255. – Hatvany 1977. 512–513. – Hatvany lev. 65.
táviratomra adott beváltó válaszdod: Hatvany Ady pénzkérő táviratára táviratilag küldte a pénzt.

Ma este öcséddel együtt Szmrecsányiéknál vacsorázunk: Szmrecsányi Ödön (1874–1954) festőművész, karikaturista. L. a következő levelet.

a jövő héten utazom el innen: csak két hónap múlva utazott el, Berlinbe sem ment el.

a hozzám legközelebb állók is elhagytak, mint Ignotus egy tegnapi levele, s a Babitsról írott P. Ll.-i tárcája mutatja: a levél nincs meg; a cikk: Über Verse, a Pester Lloyd ápr. 11-i számában. Adyt a több felől ráirányuló támadások közepette érzékenyen érintette Ignotus Babitsot dicsérő írása – ugyanabban a lapszámban, amelyben az ő *Geistige Elephantiasis* c. cikke és németre fordított versei voltak. „Ez a tárca [...] alkalmas volt arra, hogy Ady elsőbbségét megkérdőjelezze.” (Vezér 315.) Ady panasza első jele annak, hogy vetélytársat látott Babitsban. Gyanúját igazolva látta hónapokkal később, amikor a Ny 1910. jan. 1-i számában Babits Arany Jánoshoz és Szonettek című versei megjelentek. Ezt a vetélytárs nyílt színre lépésének, ellene irányuló támadásának tekintette. Bosszús tiltakozó táviratot és levelet küldött a Ny szerkesztőségének. Babits verseivel kapcsolatos leveleket és jegyzeteiket l. a következő kötetben.

A két költő viszonyának e két dokumentumát leírja Kelevéz Ágnes is „Nem takart seb kell, inkább festett vérzés!” című, „Ady és Babits kapcsolata a Nyugat első éveiben” alcímű tanulmányában (A Nyugat-jelenség (1908–1998). Bp., 1998. 106–116.), de sorrendjüket tévedésből felcseréli. Nála először a Babits versek láttak napvilágot, pár hónappal később Ady e támadásra emlékezve emel szót Hatvanynál Ignotus cikke ellen. Kelevéz Ágnes különben meggyőzően bizonyítja be, hogy Babits versei nem Ady ellen irányultak.

Hatvany a levélhez írott jegyzetében kimentí Ignotust: „Ady igazságtalanul bántja Ignotust, akiről köztudomású, hogy a legnehezebb helyzetben is helytállt Adyért. Ezeket a sorokat a győtrött lelkű Ady túlságos érzékenysége diktálta.” (Hatvany 1977. 812.) Ady súlyos vádját, hogy dicsérő cikkével ő ellene adott revolvert Babits kezébe, Ignotusnak a *Vér és aranyról* írott recenziója (MH 1908. jan. 14.), ill. annak a következményei teszik érthetővé. Ebben szellemesen elhárítja ugyan az Ady-vers érhetetlenségének vádját, de úgy, hogy felbátorítja ady elleneségeit, akik még dühödtetben támadnak. Erre panaszodik a költő 1908. jan. 21-i (452. sz.) levélben.

Lánczy Leó (1852–1921) sikeres pénzüember, bankár, felsőházi tag.

765. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 15.?

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levéltávirat (petit blue) – 204 × 131 mm – Tintairás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEI II. 279.

L. az előző levelet és jegyzetét; mindkettőben a Szmrecsányiék meglátogatásáról van szó, de persze elképzelhető, hogy más időpontban történt a látogatás.

Bois: Bois de Boulogne parkerdő Párizs nyugati részén, pihenő- és kirándulóhely.

Achilles: talán Hatvany Ferenc inasa.

766. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 17.]

K: MTAKK – K 14/142 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Zöld levélpapír – 2 f. (r) – 110 × 174 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: itt először

A levél a pényzkérő távirat utáni napok hangulatához kapcsolódik (l. a 764. sz. levelet).

767. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. ápr. 22.]

K: MTAKK – K 7/18 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesládá – A Hotel Adlon Berlin levélpapírján Adlon áthúzva Bellevue-ra javítva – 2 f. (r-v) – 170 × 130 mm – Tintaírás – idegen kéztől piros ceruzával a borítékon: 09. IV. 22. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1909. ápr. 22. – épb: [olvashatatlan]

M: Hatvany: Ady kk 129. – Hatvany 1977. 513–514. – AEI II. 279–280. – Hatvany lev. 66.

Selymes Péter: Ilosvai Selymes Péter (16. sz. második fele) vándorénekes. Legjelentősebb műve a Toldi-monda feldolgozása. Az ő műve nyomán alkotta Arany János a Toldi-trilógiát. Hatvany idézőjel nélkül idéz: „Bika rugaszkodván kötél szakad vala, Toldi Miklósnak akkor sok máj adatott vala”. Arany Jánossal szemben őt dicsérve Hatvany Adynak akart kedvében járni, ismerve elutasító véleményét nagy klasszikusunkról. (L. AEÖPM X. 376.)

Könyvem kész: l. az ápr. 14-i, 762. sz. levél jegyzetét.

Ne hidd, hogy Ignotus haragszik rád: l. Ady ápr. 15-i, 764. sz. levelét.

768. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 22. után]

K: MTAKK – K 14/63 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. (l. f.: r-v, 2. f.: r) – 175 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 130. – Hatvany 1977. 514. – AEI II. 21–22. – Hatvany lev. 66.

A Hatvanyval való találkozásra most sem került sor.

levélből, ami rólam szól: a fennmaradt levelekből nem derült ki, hogy Hatvany mit írtatott Adyról.

769. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. ápr. 23.]

K: OSZK – Fond 74/9 – Levélpapír – 2 f. (l. f.: r, 2. f.: r-v) – 175 × 148 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Nádor Henrikától 1966.

M: AEI II. 318–319.

küldj Adélnak kötetet: Fehér Adél Kollányi második felesége, akkor még menyasszonya.

Kemény Miksa: a Deutsch Zsigmond és Társa cég vezetője. E cég adta ki A Holnap 2. könyvét (A Holnap új versei. 1909.)

őszire teljesen megéri a talaj egy új, modern lap megalapítására: nem indult új lap, kísérlet sem történt rá.

A fiúk [...] büszkén vallanak vezérüknek: a duk-duk affér (Ady nov. 15-i cikke) zavart keltett A Holnap mozgalom soraiban, A Holnap költői közül hárman is hangot adtak sértődöttségüknek: Juhász Gyula, Emőd Tamás, Dutka Ákos (I. az 1908. nov.–dec., 1909. jan.-i leveleket). Csak 1909 februárjában vált nyilvánvalóvá, hogy Ady versei helyet kapnak a második Holnap antológiában.

A fene bánja!: Ady *A percek aratója* című versének egy sora. Nem zaklatnak már a régi miértek. / Nem kérdezek már: készek a válaszok. / Miért az élet, miért a viadal? / A fene bánja.

Május 1-től kezdve címem: Nagylehota: az áthelyezéssel Kollányi és Ady kapcsolata meglazult, levelezésük is megritkult a tízes évek elején. (L. EmlAE IV. 327–333.) Adynak Kollányihoz írott levelei csak az 1909. aug. és 1911 közötti időből vannak meg, a korábbiak 1909 június végén lakástűzben elpusztultak.

Juhász irt hozzád egy verset a Függelékbe: címe Ady Endrének, a FM 1909. ápr. 25-i 98. számában jelent meg. E levél azonban korábbi, Kollányinak legkésőbb ápr. 23-án postára kellett adnia, mert feltételezett megérkezése napján Ady *Az Illés szekerén* című kötetébe verses dedikációt írt (*Boldizsárnak*). A vers válasz a levélre, meghatott köszönet és vallomás. – Juhász Gyula verséről Kollányi már a FM-ban való megjelenése előtt tudhatott.

770. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. ápr. 24.

K: MTAKK – K 8/81 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Budapest Székesfőváros Múzeuma levélpapírján – 2 f. (r-v) – 222 × 143 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnéól 1951.

M: AEVI 255–256. – AEI II. 299–301.

Schöpflin híradása a pályázatról és felajánlott segítsége igazi baráti gesztus.

Wildner Ödön: (1874–1944) fővárosi tisztviselő, a szociálpolitikai, majd a művelődési ügyosztály vezetője, szociológus, a HSz munkatársa. Ady híve és támogatója volt (I. EmlAE V. 337., 747.).

Bródy Ernő: I. 1909. márc. 17-i, 747. sz. levelet.

Szalay Mihály: Szalai Mihály (1862–1937) újságíró.

Polónyi-banda: konzervatív képviselők csoportja a fővárosi közgyűlésben, vezértük Polónyi Géza (1848–1920) politikus.

Andreánszky Jenő: (1865–1922) orvos, törvényhatósági bizottsági tag; Rákosi Jenő veje (I. Belia jegyzetét AEI II. 301.).

Vázsonyi Vilmos: (1868–1926) politikus. Demokrata pártjának nagy befolyása volt a főváros közgyűlésében.

Wildnere[!] lehetne hatni a Társadalomtud. társaság emberei által: Ady Jászi Oszkár támogatását kérte. Ő volt a Társaság vezetője. Jászi máj. 21-i, (788. sz.) levelében meg is ígérte ezt. *beszegődtem Tarnóczára bojtárnak:* népszerű dal Szigligeti Ede Csikós c. népszínművéből. Szerzje ismeretlen.

Róza Miklós: (1874–1945) író, művészettörténész, újságíró.

Egyik versét e heti számunkban adjuk: a VÚ 1909. ápr. 25-i számában az *Adjon Isten mindenkinek* c. vers jelent meg.

Ady pályázott, és el is nyerte a díjat 1909. őszén. Schöpflinnel még több levelet vált ebben az ügyben, s pártfogóktól támogatást kér. A díj történetéről, az 1909. évi pályázatról, pályázókról, a szavazásról, az eredmény visszhangjáról I. Hegedűs: Ady elnyeri és az AEOPM X. kötetében Láng József jegyzetét Ady *Sokallják az éhbért* c. cikkéhez (233–244.).

771. ADY ENDRE – BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÖZGYŰLÉSÉNEK

Párizs, 1909. ápr. 24.

K: Budapesti I. sz. Áll. Ltár. I. sz. Polgárm. ir. eln. 1909:6141.

M: Hegedűs: Ady elnyeri faksz. melléklet 16/17. – AEÖPM X. 233–234.

Schöpflin figyelemfelhívó levelének kelte ápr. 24. – a kérvényé is ugyanaz. Schöpflin levele ápr. 26-án érkeztetett Párizsba, s Ady azonnal megírta a kérvényt, és tévedésből vagy előredatálási szándékkal ápr. 24-et írt.

A főváros döntése csak az év őszén történt meg, Ady elnyerte a 2000 koronás (azaz 1000 forintos) szépirodalmi díjat.

Az év folyamán még több levél foglalkozik a díjjal.

A zsűri nov. 13-i döntése és a főváros dec. 15-i közgyűlésén kirobbanó vita sokáig zajlik a sajtóban. Ady ingerülten válaszolt a támadásokra *Sokallják az éhbért* c. cikkében. (L. AEÖPM X. 7–8. – A sajtóvisszhang ismertetését I. Hegedűsnek a jegyzet elején megnevezett művében és Ady cikkéhez Láng József által írt jegyzetben: i. m. 232–244.)

772. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 25.]

K: MTAKK – K 14/75 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 2 f. – (1. f. r-v; 2. f. r) – 200 × 156 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: AEI II. 19–20.

egy kicsit a te leveled is szuggerált: I. Hatvany ápr. 22-i levelét: 767. sz.

borzasztó napok voltak: Ady Diósinével való egyik súlyos összetűzésük után táviratilag pénzt kért Hatvanytól, hogy rögtön hazautazzon. A pénzt megkapta, mégis maradt.

nyomorult személyem golyózáporban áll otthon: nem tudjuk, Ady milyen támadásokra gondolt. A Nsz-vita (I. a jan. 28-i, 701. sz. levelet) után, ill. azzal egyidőben A B. Újs. Egyes. Almanachja volt jelentős sajtó esemény (febr.), de a Kisfaludy Társaság évi közgyűlésén is az új régi „irány” harcáról beszélt elnöki megnyitójában Berzeviczy Albert (AM I. 101.). Március–áprilisban a fővárosi és vidéki sajtó cikkei, paródiái, gúnyversei Ady és Szabolcska szembeállításából kiindulva vitatkoznak új és régi értékéről (I. Bibl.² 64–70., Bibl. Kieg. 36–40.).

Egyelőre maradok.[...] Halasszuk el két-három héttel: ápr. 14-én Ady hazautazásra kért pénzt Hatvanytól (762. sz. levél). Hatvany hívta Berlinbe. Egyik helyre sem ment, Párizsban maradt jún. 8-ig.

nővéred és sógorod: Hatvany Irén és Hirsch Albert.

773. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

K: MTAKK – K 5/48 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Színes képeslap (rózsákkal övezett szerencsepátkóban egy csecsemő) – 90 × 140 mm – Tintalrás – Idegen kéz írásával, piros ceruzával a dátum: 909. IV. 26. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. ápr. 26. – épb.: Zilah, [1909.] ápr. 29.

M: AL 132. (részlet) – ALné 111. – AEI II. 21.

Az Ady Lajos által közölt levélrészlet után még a következő két mondat található: „Otthon csak izgatottság várna rám. S most ezt nem bírám ki.” Ez a két mondat talán az Ady Lőrincnének írott levélből került ide (l. a következő levelet).

En a te dolгодban megint próbáltam valami újat: Irt Apponyi Albertnek. A választ l. máj. 1-i kelettel: 780. sz. levél.

774. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Párizs, 1909. ápr. 26.]

K: elveszett – Az Ady-könyv 48/49 közötti mellékletén közölt faksz. alapján: képes levelezőlap (a könyv csak a szöveges oldalt mutatja).

Dat.: fpb: Párizs, 1909. ápr. 26. – épb.: Érszentkirály, 1909. ápr. 28.

M: Ady-könyv (l. fent) – AEVI 257. – AEI II. 20.

Lajos dolгодban lelkiismeretes vagyok: l. az előző levelet és jegyzetét.

775. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. ápr. 28.]

K: PIM – A. 208/20 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r-v) – 201 × 157; 114 × 147 mm – Ceruzairású levél, tintával címzett boríték – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. ápr. 28. – épb.: Budapest, 1909. ápr. 30.

M: Feljegyzések 274.

itt van két vers: az 1909. máj. 1-i Ny-ban megjelent két vers: *Haragvó bércek alatt* (kötetben: *Betemetik a tavat*) és *Sírató ember dala*. Nem biztos, hogy ezeket a verseket küldte a levélben, mert a máj. 1-én megjelent számba nehezen kerülhetett bele az ápr. 30-án érkezett küldemény. A következő, összevont Ny (máj. 16.–jún. 1.) Ady-szám volt, ebben csak az *Önéletrajz* jelent meg Adytól. Az 1909. jún. 16-i Ny a következő verseket közölte: *Virág-kezek a fejemen* (kötetben *Fehér hyány virág-kezei*), *Első szeretőm ölében*, *Asszir király síréneke* (kötetben *Ezvo-rász király sirirata*), *A Dál-kisasszonyok násza*.

tervezett montekárlói tanulmány: címe: *Portus Herculis Monoeci* (AEÖPM X. 102–107.). A Ny-ban való megjelenésére több mint fél év múlva került sor (1909. nov. 1., 1910. jan. 16.).

776. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. ápr. 29.

K: MTAKK – K 8/82 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Vasárnapi Újság szerkesztősége fejléces levélpapírján – 2 f. (l. f. r-v) – 152 × 237 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: AEI II. 301–302.

kérvényét megkaptam: l. a 771. sz. levelet.

Vikár Béla: (1859–1945) író, újságíró, folklórkutató, műfordító, Schöpflin barátja. Állítása szerint ő hívta fel a VÚ irodalmi rovatvezetője figyelmét Adyra, a tehetséges nagyváradi költőre, s döntő szerepet tulajdonít magának abban, hogy Ady megkapta a szépirodalmi díjat. Túlzásait Hegedűs kiigazítja (Hegedűs: Ady cinyeri 44., és EmlAE II. 779–783., 787.).

a Nyugat Ady-száma: 1909. jún. 1-i szám. Schöppflin írásának címe: Levél Osvát Ernőnek. *Novellát, ha van, jól tudnánk használni*: a VÜ 1909. máj. 30-i számában jelent meg *Az öreg Borkonyi* című Ady-novella.

777. ADY ENDRE – JUHÁSZ GYULÁNAK

[Párizs, 1909. ápr. 27. és 30. között]

K: eredetije ismeretlen – További adatok JGYÖM IX. 430. (a levél jegyzete) *Levelezőlap* – Címzés a közlésekből hiányzik. – Keltezés: részben a tartalomból: a vers, melyet Ady megköszön, az Ady Endrének c., s ez a FM 1909. ápr. 25-i számában jelent meg.

M: *Tűz* (Szeged) 1919. jan. 30. 2. évf. 4. sz. 4–5. – *Tiszatáj* 1949. márc. 65. – JGYÖM IX. 217. – *Indig* 51. – Juhász Gyula: *Örökség*. Bp., 1958. I. 141. – Juhász Gyula 1883–1937. (Emlékkönyv) 146. – Péter László: *Ady nálunk*. Szeged, (1977) 106.

A duk-duk affér utáni „cikk-párbajuk” (FM 1908. nov. 22.–nov. 26.) és 1909. jan. 8–10. közötti pesti találkozásuk alkalmával történt összeszólalkozásuk után (*Indig* 45., 155.) a végleges kibékülést ez a vers és a levél jelentette.

funerator: temetésrendező

778. ADY ENDRE – MAKOLDY MIKLÓSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 30.]

K: magántulajdonban („egy magát megnevezni nem kívánó magángyűjtőnél”) – Adatok Sümegi György közlése alapján: képes levelezőlap (nagy kalapos nő)

Dat.: fpb: Párizs, 1909. [a többi olvashatatlan] – épb: Temesvár, 1909. máj. 2.

M: *Magyar Napló* 1990. ápr. 12. 15. sz. 6.: Sümegi György: Ismeretlen Ady-dokumentumok.

Makoldy Miklós: temesvári bírósági tisztviselő, érdmindszenti születésű ember, az Ady-család ismerőse. Ő szerzett a joghallgató Ady Endrének díjnoki állást a temesvári kir. táblánál 1897 őszén. (L. *EmlAE* II. 92–109.)

Azi a vén, szegény állatot nem bántanám: Szabolcska Mihály verseivel tevékenyen részt vett 1908 őszétől a modernnek elleni sajtó-harcban (I. *AEÖPM* IX. 529., 531., 611.). Szabolcska temesvári ref. pap volt, Makoldy bizonyára a helyi sajtóban megjelent ellenséges írásaira figyelmezteti Adyt.

A Független Magyarország hűsvéti számában írtam róla verset: címe: *Üzenet Költőcske Mihálynak*.

B. *Ujságírók Almanakjában cirógattam meg egy kicsit*: I. *Magyar lelkek forradalma* – *AEÖPM* IX. 299–301.

779. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. ápr. 30.]

K: *MTAKK* – K 5/49 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Fekete-fehér képeslap (kalapos hölgy, a háttérben folyópart) – Szöveg a lap mindkét oldalán – 90 × 140 mm – Tintaírás – Idegen kéz írásával, piros ceruzával a dátum: 09. V. 15. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. ápr. 30. – épb: Zilah, 1909. máj. [olvashatatlan]

M: *AL* 132. (két mondat) – *AL*né 113. – *AEVl* 260. – *AEI* II. 23–24.

A postabélyegzőket Ady Lajos rosszul olvasta (V. 15.) s ezt a további közlések átvették. A párizsi bélyegzőn a 15-ös szám az órák jelzi, a nap 30., a hónap 4., a zilahi érkezés máj. 3. lehet. Ez összeegyeztethető a levél tartalmával is: ápr. 26. körül írt Ady Apponyinak, máj. 1-én írta a miniszter a választ (l. 780. sz. levelet).

780. APPONYI ALBERT – ADY ENDRÉNEK

Budapest, [1]909. máj. 1.

K: PIM – A. 149/4 – Levélpapír – 2 f. (l. f.: r-v) – 173 × 133 mm – Tintírás – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

M: AM I. 172. – ALné 112. – AEVI 257. – AEI II. 281.

Ady Lajos ötödik éve volt a zilahi ref. Wesselényi kollégium helyettes tanára. Rendes tanári kinevezésére Zilahon nem volt esélye, máshova pedig sikertelenül pályázott. „Arra kellett gondolnom – írja könyvében –, s Bandi is osztotta ezt a gyanút, hogy kinevezésem elé az a név górdt folyton akadályokat, melyet én is viselek.” (AL 131.) A kinevezés ügye 1906 ősze óta majdnem minden öccsének szóló Ady-levélben felmerül. Ady szívén viselte testvére sorsát, de Ady Lajos állandóan figyelmeztette is erre. Ady, „miután előbb közvetett utakon hiába próbálkozott, hogy öccse kinevezését keresztülvigye, végre 1909 tavaszán magához Apponyihoz fordult, s arra kérte levelében a minisztert, hogy őmiatta ne érje mellőzés testvéröccsét.” (AM I. 172.) Közbenjárására nevezte ki Ady Lajost 1909 augusztusában a budapesti V. ker. Markó utcai Állami főgimnázium rendes tanáranak.

Molnár Viktor: (1859–1918) a Vallás- és Közoktatási Minisztérium tisztviselője.

781. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. máj. 2.]

K: MTAKK – K 7/1 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Hôtel La Pérouse 40, Rue la Pérouse Paris levélpapírján – 2 f. – (l. f.: r) – 212 × 135 mm – Tintírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

M: ALné (a levélfő itt tévesen Hatvany Lajos).

Hatvany Ferencel és hugával való találkozás miatt Ady Diósinéval került összeütközésbe. Erről számol be Marchisju Otília Bölöni Györgynek: Ady „részletesen elmondta a csetepaté okait. Az okozta a bajt, hogy Hatvany Ferivel és nővérével találkozója volt, melyet letagadott tőle előtt. De egy „petit blue” jött és elárulta szegény Bandit. Erre a szokásos jelenetek következtek és Léda követelte, hogy Ady a kedvéért mondjon le minden ismeretségéről, minden barátságáról. Természetesen ezt sértően követelte, amit már Bandi sem tudott tűrni. Dodó, aki rettenetes bajokban nyög (amelyekből talán ki sem tud gázolni többé), már az előbbi kibékülést is gonoszkodó szemmel nézte. Bandi szerint ezúttal lehetetlenné is teszi a békülést. Én nagyon sajnálom Bandit, de nem tudok hinni neki. Biztosan kibékülnek ők, talán még ma vagy holnap. Bandi engedni fog, meg fog alázkodni, meghunyászkodik megint. Én nem szólhatok semmit, csak sajnálom, hogy ilyen győnge, ilyen határozatlan és gyáva ezekben a dolgokban.” (L. Bölöni 181.)

Itt jegyezzük meg, hogy Belia (AEI II. 281. oldalon található jegyzetében) tévesen ezzel az önkéntőzéssel kapcsolja össze Ady Diósinének szóló egyik sértett hangú, az asszony igazságát, bántó magatartását panaszoló búcsúlevelét (AEI II. 22–23.), amelyben Diósiék lakásában maradt tárgyait visszakéri, többek között „Baróti Szabó Dávid öreg könyvét”. Ezt a könyvet

Ady Horváth Jánostól kapta 1911 januárjában az Eötvös Kollégiumban tett látogatása alkalmával. A levél tehát csak későbbi lehet: 1911 márciusi. (L. EmlAE IV. 604.)

782. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Párizs, 1909. máj. 3.]

K: PIM – A. 149/4 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r) – 175 × 111; 95 × 115 mm – Tintairás – Mellékelve Apponyi Albert levele – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. máj. 3. – épb: Zilah, 1909. máj. 6.

M: ALné 112. – AEvl 258. – AEI II. 22.

Hiába, mégis előkelő és uri ember ő: Ady Lajos könyvében a kinevezés megtörténtehez a következő lábjegyzetet fűzi: „Ennek megköszönésére Bandi személyesen ment fel Apponyihoz, ki hosszan elbeszélgetett vele irodalmi kérdésekről. Bandi azzal jött el Apponyitól: »Egy nyugat-magyarországi katolikus mágnásban, még ha Kalksburgban nevelték is, tiszszer annyi a kulturáltság és megértés, mint egy frissen gyártott kálvinista grófban...« Persze, Tiszára gondolt az összehasonlítás során.” (L. AL 131.)

783. SCHÖPFLIN ALADÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. máj. 12.

K: MTAKK – K 8/83 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Vasárnapi Újság Szerkesztőség fejéces levélpapírján – 2 f. (1. f. r-v) 151 × 236 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 302–303.

A főváros szépirodalmi díjáról van szó e levélben is (l. Schöpflin ápr. 24-i, 29-i levelét és Ady ápr. 24-i keletű kérvényét: 770., 776. és 771. sz. levelek).

Benedek János: (1863–1926) ügyvéd, hírlapíró. Szerkesztője a Debreczen c. napilapnak, ahol Ady is dolgozott 1899-ben. 1901–1918-ig függetlenségi párti képviselő, Adynak jó barátja és hive.

Márkus Miksa: (1868–1944) újságíró, a MH szerkesztője. Ady Ignostus kéri meg közbenjárásra (l. Ignostus máj. 22-i levelét: 789.).

a Társadalomtud. társaság főemberei: közül Jászi Oszkár írt (l. a máj. 21-i, 788. sz. válaszevelet).

Tormay Cecil: (1876–1937) író. 1922-ben a Ny ellensúlyozására indította meg a Napkeletet.

Zsoldos László: (1874–1926) író, újságíró, korának egyik legtermékenyebb novellistája, tárca- és ifjúsági írója volt.

Wodianer Artur: (1860–1921) könyvkereskedő, könyvkiadó.

784. NAGY SÁNDOR ÉS TÁRSASÁGA – ADY ENDRÉNEK

[Zilah, 1909. máj. 12.]

K: MTAKK – K 15/27 – Ady gyűjtemény – Papp Viktor gyűjtemény – Képeslap – 88 × 136 mm – Hátlapján Zilah városkép fölött Ady: *Zilahi ember nótája* c. verse Balázs Árpád ze-

néjével (kotta) – Sokszorosítás, levelezőlap, Seres Samu kiadása Zilahon – Tintaírás – Pr.: vétel Papp Viktortól 1952.

Dat.: fpb: Zilah, 1909. máj. 12. – épb: nincs.

M: itt először.

Nagy Sándor: (1875–1940) matematika–fizika szakos zilahi tanár. Ady érettségije után egy évvel került a kollégiumba. Irodalomtörténeti munkássága Adyhoz fűződik, a húsz-harminc évében az Ady-kultusz ébrentartója (I. EmlAE II. 121–124.). Barátságuk 1898 tavaszán kezdődött, amikor Ady „távjogász”-ként négy vidám hónapot töltött Zilahon (I. AL 58–59.). Ekkor ismerkedett meg és kötött barátságot a másik fiatal tanárral Dobai Sándorral is. (I:mlAE I. 329–330., 112., 118., 809.)

A többi aláíró kilétét nem tudjuk megállapítani.

A nótaszerző Balázs Árpád zilahi árvaszéki tisztviselő volt. Nagy Sándor emlékezésében írja: „sokszor voltunk együtt hármásban Adyval és Balázs Árpáddal. Mi voltunk első terjesztői nótáinak.”

A vers és a megzenésítés találkozásáról ezt írja Ady Lajos: „Egyik zilahi látogatása alkalmával arra kérte Balázs, hogy írjon már olyan verset is, amelyet ő nótaszerűen megzenésíthetne. Ady megígérte ezt, de az ígért beváltásával adós maradt sokáig. 1909 tavaszán azonban mégis csak megírta az ígért verset. [...] Már most vagy kényelemből (hogy ti. ne kelljen külön levélben jeleznie Balázs-nak az ígért beváltásának megtörténtét, [...] [vagy más okból] odairta a Zilahi ember nótája c. vers alá: »Balázs Árpádnak küldöm.« Ó még 1909 májusában megzenésítette a verset.” (L. AM II. 178., EmlAE IV. 699.) Király István ezt írja a versről: „Mintha csak elérzékenyült volna az idegenben, s megirigyelte volna az Akácfavirág dalait zengő Szabolcska Mihály kétes dicsőségét: »Magyar nótát« akart írni ő is. [...]De] Ady-nak nem sikerült a filusi Magyarország számára nótát írnia: tépett, viharokkal dúltabb volt ahhoz a lelke. [...] nótukreket – talán a költő akarata ellenére – szétfeszítette a tragikus emlékezet.” (Király II. 273.)

785. ADY ENDRE – MOLNÁR VIKTORNAK

Páris, [1909.] máj. 15.

K: magántulajdonban (?). A közléshez (AM I. 1924. 172.) fűzött szerkesztőségi megjegyzés: Ady e két levele jelenleg néhai Molnár Viktor nevelt lánya: dr. sz. Warga Gerzsonné, volt. Molnár Irénke úrnő birtokában van; az ő szíveségéből és engedélyével közöljük.

M: AM I. 172. – AEvI 259. – AEI II. 24.

non putarem: nem várt dolog

Molnár Viktor máj. 18-i kelettel válaszolt: 787. sz. levél.

786. SZÜTS DEZSŐ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. máj. közepe]

K. MTAKK – K 8/120 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesládá – Levélpapír – I f. (t-v) 154 × 140 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Hegedűs Nándor jellemzésül szövi bele a levelet Szüts Dezsőről írt portréjába (EmlAE II. 415.) ezzel a bevezetéssel: „Szüts Dezső szívesen közölt leveleiben kellemetlen dolgokat Adyval” Magyarázatot nem ad a levélhez. Kovalovszky sem tudja, mi lehetett az *első kellemetlen Arttika*, hiszen Ady mindig tisztelettel szólt Jászairól (uo. 448.). Az NN 1902. jún. 4-i számában

van egy névtelen cikk: *Nyílt levél Jászai Marihoz*. Ebben Ady, mert a stílus rá vall, azzal vádolja a színlésznőt, hogy „bünt követet el [...] a magyar művészet és a komoly színjátszás ellen, mikor olyan himnuszokat zengett ezen miss Izidora Duncan nevezetű táncosnőről”, s ezzel beugratta a magyar közönséget. (L. AEÖPM III. 228.) Lehet, hogy ez volt a kellemetlen kritika? – Király István az esetet a konzervatív ízlés Ady ellenes megnyilvánulásai között sorolja fel (Király I. 649.).

Hajdú József (1884–1932) színlész

Birónak sikere volt: Birónak Férfiak című három felvonásos drámái játékát 1909 májusában mutatta be a fővárosi Nemzeti Színház. Szűts ismerte Ady régi vágyát, hogy szindarabot írjon. Az erőpróbán kívül megkívánta drámaíró kortársai színpadi és anyagi sikereit. Szűts tehát mindkét hírral bosszantani akarta Adyt.

A Nyugat kettős száma 30-án jelenik meg, Ady-szám lesz: a Ny 1909. jún. 1-i száma az Ady-szám, Szűts levele tehát májusi. Híradása azt jelzi: tudja vagy feltételezi, hogy Ady erről nem tudhat.

787. MOLNÁR VIKTOR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. máj. 18.

K: PIM – A. 158/18 – M. kir. Vallás és Közoktatásügyi államtitkár címeres levélpapírján és fejléces borítékjában – 1 f. (r) – 233 × 149; 125 × 155 mm – Tintaírás – A boríték verzóján Ady Endre sorai Ady Lajosnak – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. máj. 18. – épb: [olvashatatlan]

M: AEI II. 282.

Ady levelét Molnár Vikornak máj. 15-én írta: 785. sz.

Az államtitkár levelét Ady a borítékra írt következő sorokkal továbbította öccsének:

Édes Lajoskám,

[Párizs, 1909. máj.20–22.]

itt küldöm (őrizd diszkrétén) az államtitkár levelét miheztartás végett. Talán nemsokára láthatlak. Csókol

Endre

M: AEI II. 24.

788. JÁSZI OSZKÁR – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. máj. 21.

K: PIM – A. 158/29 – A Huszadik Század fejléces levélpapírján és borítékjában – 2 f. (r-v) – 225 × 145; 126 × 158 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. máj. 21. – épb: Párizs, 1909. máj. 24.

M: AEI II. 303–304. – Jászi vál. lev. Bp., 1991. 172–173.

Ady elvesztett levelében arra kérte Jászit, hogy támogassa a főváros szépirodalmi díjának elnyerésére benyújtott kérelmét. Schöpflin máj. 12-i levelében (783.) azt sugalmazta Adynak, hogy a Társadalomtudományi Társaság főemberei útján próbáljon hatni a városi emberekre.

Méray: Méray-Horváth Károly (1859–1938) szociológus, író, polgári radikális politikus, a Társadalomtudományi Társaság alelnöke, Jászi barátja.

a történelmi fordulópont itt van: Jászi válogatott levelei jegyzetírója szerint „1909 tavaszán az önálló nemzeti bank kérdése körül élesen megosztott a Függetlenségi Párt (Justh és

Apponyi), s ez, mint Jászi előre látta, a koalíció felborulásához és a kormány hamaros bukásához vezetett". Jászi optimistán ítélte az eseményt történelmi fordulópontnak.

Az ígért írásoknak előre is örvend: A HSZ-nak ígért írásokból csak a *Lesznai Anna verseiről* írt cikkéről tudunk (l. AEÖPM IX. 357–359.), ez a folyóirat októberi számában jelent meg.

789. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Budapest], 1909. máj. 22.

K: MTAKK – K 7/83 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Kék levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 185 × 140; 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. máj. 22. – épb: Párizs [a számok olvashatatlanok]

M: AEI II. 305–306.

Márkus: Márkus Miksa az MH szerkesztője. Ignotus a lap munkatársa volt. (L. Schöpf-
lin máj. 12-i levelét: 783.)

790. BENEDEK JÁNOS – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. máj. 22.

K: MTAKK – K 6/5 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal. Mindkettőn körbefogalt magyar címer felirattal: A Magyar Országgyűlés képviselőháza – 2 f. (r-v) – 227 × 150; 124 × 146 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. máj. 22. – épb: Párizs, 1909. máj. 24.

M: Ady-könyv 64. – ALné 115. – AEI II. 305.

Benedek János: l. a máj. 12-i levél (783.) jegyzetét.

Írjak-e Tulipániáról? [...] *Csak hagyjuk őket szorongva vergődni a Bank kapuja alatt:* az 1906-ban választási győzelmet aratott 48-as függetlenségi párt és a hozzá csatlakozott pártok koalíciója. Politikai eszközeik egyike volt a tulipán mozgalom, amelynek célkitűzése a magyar áruk védelme lett volna, de hatástalan volt, botrányba, korrupcióba fulladt. Ady cikkeiben, leveleiben többször is gúnyosan utalt „Tulipánország”-ra (l. AEL I. 504–505.). A Bankra utalást Jászi máj. 21-i levelének (788.) jegyzete magyarázza.

791. ADY ENDRE – MOLNÁR FERENCNEK

[Párizs, 1909. máj. 23.?]]

K: PIM – A. 281 – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 203 × 157 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Sipos Zsófiától 1983.

M: itt először.

Ady lap nélkül maradván több újság szerkesztőségével kísérletezett, hol tudná állandó jövedelem reményében írásait elhelyezni. Az Újság szerkesztőségében Elek Artúr támogatta őt, de a nov. 8-i számban megjelent Ady-ellenes szerkesztői üzenet után a kapcsolat megszakadni látszott. A PN-nál Mester szerkesztővel sikerült megállapodnia, hogy 1909 januárjától fogadják írásait. Itt Molnár Ferenc, a lap főmunkatársa segített neki (l. 1908. nov. 6-i, 611. sz. levelét). De úgy látszik, teljesítménye nem volt egyenletes, betegsége gátolta a rendszeres munkában, ezért nem akart a szerkesztőhöz fordulni. Negyedik párizsi útjáról húsz tudósítást küld a lapnak.

Tegnap egy tárcát, ma két cikket s egy verset küldök a Pesti Naplónak: a tárcá és a cikkek megjelenési idejét nem tudjuk megállapítani, a szerkesztőség nem egyszerre jelentette meg őket. Vers azonban csak egy van ez alatt az idő alatt, máj. 30-án: *Ázott széna-rendek fölött.* Máj. 26-án („*Mindent a fórumra*”) és 30-án (*Az autobilok országútján*) jelent meg egy-egy cikk, 29-én egy tárcá-novella (*Muskétás tanár úr*). Ha ezek voltak az Ady által jelzett küldeményben, akkor a levél 23-i keletű lehetett. Rejtély, miért küldte a verset, ha azért a PN nem fizet.

792. TAUNAY, VICTOR AUGUSTE – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. máj.?)

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – A levéllró névjegye: Victor Auguste Taunay / Président de l'Association de la Presse Judiciaire de Paris / Secrétaire du Comité de Direction des Association de Presse / Paris, 21, Rue de Sèvres – (r) – 69 × 105 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

A levél magyar fordítása:

Victor auguste Taunay

a Párizsi Jogi Sajtó Egyesület elnöke

a Sajtó Egyesületek Igazgatósága Bizottságának titkára

nagyon sajnálja, hogy elmulasztotta tisztelt kollégájának, Ady Endre úrnak a látogatását.

Kedden egész délelőtt otthon tartózkodik és rendelkezésére fog állni.

Taunay

Ady előző párizsi útjai alkalmával készített riportokat francia politikusokkal. A negyedik útján – utolsó alkalomként – még sor kerülhetett ilyenekre, mert a PN tudósftója volt, de cikkei között ennek nincs nyoma.

793. DÉSI GÉZA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. jún. 4.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Dr. Dési Géza ügyvéd levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 221 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEI II. 306–307.

Dési Géza: nagyváradi, majd budapesti ügyvéd, politikus (AEI I. 339.).

(*Hajnóczy*): a BN 1906. márc. 30-i számában Ady vezércikket írt *Bubics Zsigmond esete* címmel (AEÖPM VII. 176–178.). A cikk arról a botrányról szolt, amely hónapok óta foglalkoztatta a sajtót, s melynek főszereplői Bubics Zsigmond kassai püspök és titkára Hajnóczy József újságíró. Bubics kalocsai érsek szeretett volna lenni, s a siker érdekében vesztegetéstől sem riadt vissza. Ebben segítségére volt Hajnóczy, aki a püspök állítólagos ellenfelének a megvesztegetésére nagy összeget csalt ki Bubicstól. Ady Hajnóczyt cikkében „erkölcstelen ravasz parazitá”-nak nevezte, s az emiatt becstületsértési pert indított ellene (l. részletesen a cikk jegyzetében AEÖPM VII. 433–434.). Az ügy további fejleményéről nem tudunk.

Udvary: nem tudjuk, ki volt Ady pártfogloltja.

794. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 8.]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390/1/14 – Franciakockás papír borítékkal – 2 f. (r-v) – 210 × 134; 113 × 145 mm – Tintairás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. jún. 8. – épb: nincs.

M: RSle 102–103. – ADok 28. sz. faksz. – RAol 355., faksz.: 575–578. – AEvl 261–262. – AEI II. 25–26.

A negyedik párizsi út békétlen, zaklatott, sok összecsapással keserített öt hónapját zárja ez a búcsúlevél. Nem tudjuk melyik nap hagyta el Ady Párizst (Bustya kronológiájában 1909. jan. 18.–jún. 10. időhatár jelzi a kint tartózkodást). Jún. 12-én már Budapestről számol be Diósiéknak utazásáról és intézkedéseiről. A házaspárnak szóló levelében már semmi nyoma a búcsúlevél vigasztalanságának.

Minden jószágára, a Magáéra és hozzátartozóiéra is végtelen hálával emlékezem: Ady többször vall arról, hogy Diósiék iránt hálára kötelezett. Diósiné írta Szűts Dezsőnek 1912 (a szakítás éve!) elején: „ez a Dodó, hogy szereti ezt az embert, néha féltékeny vagyok rá” (I. EmlAE III. 246.). Ady Lajosné azt írja, hogy a szakítás után Párizsból visszaküldték az ajándékban adott verskötetek kitépett dedikált lapjait Diósi egymondatos üzenetével: „Vissza Adynak, a hűtlen kígyónak.” (L. ALné 206.)

Diósiné sose érezte (nem adta ennek jelét leveleiben), hogy igényt tartana hálára. Ő feltétlen férfi hódolatot várt el Adytól. Diósi viszont komolyan vette a barátságot, és megkívánta mindkettőjük számára – minden perpatvar ellenére – a kitaró hűséget.

Maga nekem nem volt jó sorsom, holott az akart lenni: Ady itt először vonja vissza a korábbi vallomásokat Diósiné sorsfordító hatásáról. (L. Király I. 399–400.; Vitályos 31–32.)

795. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 8.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/13 – Levélpapír – 1 f. (r) – 221 × 170 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel az Ernst gyűjteményből 1939.

M: itt először.

A levelet kétséget kizárólag a Ny. szerkesztőségének írta Ady, de semmi más pontosan róla megállapítani nem lehet. Ha a negyedik párizsi úthoz kapcsoljuk, ez a helyes keltezés. A versről semmit sem sikerült megállapítani, talán egyik, a Ny jún. 16-i számában megjelent négy vers közül. A versek felsorolását l. a 775. sz. levél jegyzetében. – A táviratilag kért pénz a hazautazáshoz kellett.

796. EGHIASARIAN, LÉON – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. jún. 11.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – A levélíró névjegye: Léon Eghiasarian / Directeur du Syndicat Général d'Industrie et de Commerce Belgo-Russo-Balkanique à Liège. – (r-v) – 55 × 95 mm – Ceruzairás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

A levél magyar fordítása:

Kedves Ady Úr, a Doktor úrral együtt most találtuk meg az Ön csomagját a fényképeivel. Éppen postára akartuk adni, amikor megjött a megbízott, átadjuk neki.

Még egyszer, a Doktor úrral együtt sok szerencsét kívánunk Önnek, és jó egészséget. Öszinte barátsággal

Léon Eghiasarian

Sem a levélíróról, sem a levél tárgyáról nem tudunk semmit. Talán Diósi Ödön üzlettársa teljesített valami megbízást Ady közvetítésével.

797. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. jún. 12.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/3 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f. r) – 174 × 105; 146 × 110 mm – Tintairás – Pr.: vétel Langertől 1937.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. jún. 12. – épb: Párizs 1909. [a többi olvashatatlan]

M: RAéL 219. – RAöI 174. – AEvl 262. – AEI II. 26.

Ez Ady első levele hazaérkezése után. (L. a jún. 8-i, 794. sz. levelét.)

Sasvári: Diósi üzletfele, barátja, talán rokona is.

holnap, vasárnap: jún. 13-án.

kormányválság: talán a Bosznai-Hercegovina Monarchia általi annexiója váltott ki belpolitikai feszültséget. A minisztertanács márc. 24-én részleges mozgósítást rendelt el Szerbia ellen. A háborús hangulat rövidesen enyhült, Szerbia kénytelen volt elfogadni az annexiót. Valamint I. a 788., 790. sz. leveleket és jegyzetüket.

Bródy Margit: kilétét nem tudjuk. Pletykáiról I. Diósiné jún. 30-i levelét: 816.

Itt küldök egy-két engem csúfoló lapdarabot: az Adyról szóló cikkek, kritikák, paródiák stb. lapkivágatait Diósiné az „Ady relikviák” feliratú kalapdobozban gyűjtötte (I. AEL I. 269–270.). Ezek egy része az Ady-levelekkel együtt az OSZK Kézirattárába került (Fond 74), egy másik csoportja Révész Béla hagyatékából Rónai Mihály Andrásához jutott. Az ő beszámolójából ismerünk közülük néhányat (EmlAE III. 309–315.). A többiek sorsa ismeretlen (Révész is bemutat a könyvében belőlük egy-kettőt: RAöI 536–537., 552–553.).

798. MÓRICZ ZSIGMOND – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. jún. 17.

K: MTAKK – K 8/12 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. – (1. f.: r) – 170 × 110 mm – Tintairás – A 2. f. v: idegen fekete ceruzás írásával: Móricz Zsigmond és ML. Tintával: 70 – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: ALné 120. – AEvl 263. – Móricz Zsigmond levelei. Bp., Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. 1963. I. 92.

Az első magával ragadó élményt Móricznak a *Vér és arany* versei jelentették. Osvát felszólítására írta meg vallomását e lelki találkozásról a Ny Ady-számában (1909. jún. 1.). A személyes megismerkedés a Párizsból való visszaérkezés és e levél megírása közötti napok valamelyikén történt. (Bustya kronológiája szerint jún. 12. és 19. között.)

Ady hasonló lelkesedéssel üdvözölte Móricz első kötetét, a Hét krajcárt. (L. *Móricz Zsigmond* – Ny 1909. aug. 16.: AEÖPM IX. 351–354.) Barátságuk alapja közös gyökereik, szellemi rokonságuk, a sorsközösség tudata, magyarságféltésük.

Kölcsönös szeretetük magas hőfokú pátoszát nem levelezésük, hanem írásaik őrizték meg. (L. a Móricz vallomásaiból Kovalovszky által készített összeállítást és jegyzetet: EmlAE IV. 594–628. – *Levél-féle Móricz Zsigmondhoz.*)

A levelezésből tizenegy Móricz-levél maradt fenn (egyet Móriczné írt). Ady levelei közül csak azt a kettőt ismerjük, amelyet Móricz Virág szőtt bele „Apám regénye” című művébe (4. kiad. 1979. 116–117.). Elveszett, megsemmisült levelekről nincs hír az irodalomban.

Hogy az óhajtott látogatás Móriczknál mikor valósult meg, nem tudjuk, de az emlékezések szerint Ady többször járt náluk, s otthon érezte magát a családi környezetben.

Móricz így írja le a találkozást: „Azt érzékeltetni nem lehet, azt a néma kézfogást, ahogy Ady két kézzel megfogta, szívére emelve kezemet. Ahogy nagy, dióbarna szemével, hálával és szerelemmel beléolvadt. Egy király könyörgése volt ez: fogadj királyodnak szívedbe. És te befogadtad, én befogadtam, mink befogadtuk: mert immár ott volt a trónuson és vitam et sanguinem és mindhalálig.” (Adyról. Ny 1923. dec. 1.)

feleségem: Móricz első felesége Holics Eugénia (Janka) volt. 1905-ben kötöttek házasságot. Az asszony 1925-ben öngyilkos lett.

799. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

Budapest, 1909. jún. 18.

K: magántulajdonban. Scheiber Sándornak és Zsoldos Jenőnek közlésre átengedte Nagy Mihály özvegye – Távirat.

Dat.: fpb: Budapest – épb: Nagyvárad, 1909. jún. 18.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 114.

Jún. 20-án a modern képzőművészek Bölöni György szervezésében kiállították képeiket a Fekete Sas szálló emeletén, ugyanakkor A Holnap matinét rendezett. Ezen olvasta fel Ady négy versét (*Első szeretőm ölében, Fehér lány virág-kezzei, Az Anti-Krisztus úija, Sem utódja, sem boldog őse*). A matinéra őt és Reinitzet hívták a holnaposok. Erre válaszol a távirattal. A matinéről beszámol Bölöni (184) és Nagy Mihály is (AM II. 132–133.). L. még a jún. 19-i (800. sz.) és 22-i (803. sz.) levelet.

800. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. jún. 19.]

K: OSZK – K Levelestár, nővn. 1939/5/13 – Draskovich Miklós „Oktogon” Kávéház levélpapírján borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 171 × 110; 96 × 116 mm – Tintairás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. jún. 19. – épb: Párizs, 1909. jún. 21.

M: AEvl 263–264. – AEI II. 26–27.

csak ma este utazok el e förtelmes Budapestről. Sajnos nem egyenesen haza, de Nagyváradra. T. i. Gyurka, ahogy megjósoltam, bajba került a tárlatával: Bölöni így írja le a kiállítás és az Ady-matiné előzményeit: „Én akkor nyáron, új magyar piktorok képeiből kiállításokat rendeztem vidéken. [...] Kolozsvárott [...] Fejér Lipót, [...] Török Gyula, Incze Sándor, [...] Szász Endre voltak segítőim. Ugyanazok, akikből később jórészt Ady kolozsvári társasága kialakult, élükön az orvos Lukács Hugóval, aki mint a Bólyai Társaság elnöke, vezetője volt minden harcosabb szellemi mozgalomnak. [Kolozsvárról] Nagyváradra mentem át képeimmel és hívásomra Ady kiszállt régi városában. Tiszteletére matinét rendeztünk a »Fekete Sas« eme-

letén [...] Adyt újra régi barátai, a holnaposok vették körül: Emőd Tamás, Nagy Mihály, Dutka Ákos, Juhász Gyula, Nagy Andor, akikből a tavalyi Duk-Duk affér kínos emléke elszállt. Hiszen áprilisban már megjelent Kollányi Boldizsár előszavával a »Holnap« második verses-könyve.” (Böloni 183–184.)

Ladányban találkozom van Regina nénivel, aki jön velem Margitot meglátogatni: Brüll Margitot, a középső Brüll-lányt, aki értelmi fogyatékos volt, testvérei gondozásra adták ki Érmindszentre Ady Lőrincékhez. Regina néni a Brüll-család rokonságához tartozó asszony. (L. AEL I. 483.)

Onnan egyenesen Kolozsvárra megyek. A Ferenc József tud. egyetem ideg és elmekór-tani klinikájának kísérleti idegosztályára: „Ady figyelmébe már régóta Kolozsvárt ajánlgatta Szűts Dezső, akit itt a Lechner idegklinikán hozott rendbe Lukács Hugó, a klinika asszisztense. [...] Adyt én is Kolozsvárra csalogattam. [...] Kettesben kiterveztük kolozsvári időzését. [...] Lukács Hugó azok közé a kevesek közé [tartozott], akiket Ady amellet, hogy kedvelt, tőle telhetőleg respektált is.” (Böloni 183–184.)

Lukács Hugó dr. (1875–1939) ideg orvos, irodalom- és művészetrajongó ember, Ady költészetének is lelkes híve. Emlékezéseinek értéke Ady betegségének megfigyelése, leírása (I. EmlAE IV. 394–401.), Kovalovszky jegyzete az emlékezősekhez: 401–415.; csatlakozik ehhez Lukács Hugóné írása: Barátságunk emlékei (I. uo. 416–425.). Lukács Hugóról I. még: Szállási Árpád: Ady orvosa és barátja: Lukács Hugó. Orvosi Hetilap 1973. 114. sz. 3093. – Könyvben: Szállási Árpád: Magyar írók orvosai és a magyar orvosírók. Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba, 1998. 118.

Apponyinál voltam, kedves volt: Ady öccse elhelyezkedése ügyében tett intézkedését köszönte meg Apponyinak (I. a máj. 1-jei levelet és a jegyzetét: 780. sz.).

Az államtitkár nagyon kedves volt szintén: Molnár Viktor leveleit I. máj. 18-án (787. sz.) és júl. 30-án (864. sz.).

Bocsássatok meg, ha vétettem: I. jún. 8-i búcsúlevelét: 794. sz. A bocsánatkérés bizonyítja, hogy Párizsból haraggal, sértődötten távozott, de az ő viselkedése is sértő lehetett.

801. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 21.]

K: PIM – A. 190/5 – Levélpapír borítékkal – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 182 × 138; 96 × 144 mm – Tintairás – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. jún. ? – épb: Érmindszent, 1909. jún. 23.? 25.?

M: AEL II. 284–286.

E levélre Ady legkésőbb jún. 26-án válaszol (I. 808. sz. levelet).

Ez Diósiné első fennmaradt levele Adyhoz. Mint már jeleztük az egész levelezés áttekintésekor, 1903 és 1909. jún. 21. között az asszony egyetlen levele sem őrződött meg, azok a címzett vagy még inkább a levélíró (vagy mindkettőjük) akaratából megsemmisültek (I. AEL I. 259.). Okkal feltételeztük, hogy Diósiné egy összeveszés után visszakérte és elégette a leveleket. Ady két keltezetlen levelében van nyoma annak, hogy megtörténhetett: a szerelmesek valami miatt haragra lobbanna így határozta (AEL I. 273. sz. és II. 508. sz. levél). Bizonyára nemcsak e két levél által jelzett időpontban, de elmérgesedett helyzetekben mindig felvetődött a szakítás gondolata, s ezzel együtt a levelek sorsa is. Lehet, hogy az 1903 és 1909 közötti levelek megsemmisülése összefügg az 1909. jún. 8-i szakító levéllel (794. sz.) és Ady Párizsból való búcsú nélküli elutazásával?

A levél szemrehányó, gúnyos, fölényes hangja sejteti a párizsi napok villongásos, civódó, mérgezett légkörét s a viszony bomló, romló állapotát, amiről Ady akkori levelei panaszkodtak.

Én édes fiam valószínűleg nem írok többet magának ilyen társas levelezésbe nem bocsájtkozom bele: Diósiné azt rója fel itt, hogy Ady már több levelet írt távozásra óta, de a házaspárnak címezve, sőt külön Diósinak is, de neki csak házi levelet küldött, nem írt bizalmas poste restante levelet.

megjelent Kovács Lajos Amerikából: Ady amerikai magyar pap barátjáról (I. AEL I. 575.)

Führer [...] nagy vallomásokat tett: Führer Diósi belgiumi üzletfele volt. Diósiné leveleiből következtetve Ady párizsi éjszakai mulatozásaihoz társul szegődött, s később elárulta őt az asszonyinak.

Sassváryékkal[!] tölti a drága idejét [...] ugy Dodo mint Piroska megfognák ezt még nagyon hálalni: Diósiné nemcsak Adyra volt féltékeny, hanem a férjére is. Itt azzal gyanúsítja, hogy udvarol Sasvárinének, Diósi üzlettársa feleségének, vagy viszonya van vele.

Székelly Aladár (1870–1940): fotóművész, magyar írók és művészek fényképésze. Adyról több felvételt készített 1907 és 1918 között. A levélben említett képek valószínűleg 1908-ban és 1909-ben készültek. A legismertebből, a „könyöklős”-ből Székely sok levelezőlapot csináltatott (I. E. Csorba 424–455.).

Biffi, J.: nizzai cipész. Ady Lajos (AL 100.) írja, hogy bátyjának néha szerencséje volt a monte-carlói játékkaszinóban. „Egy ilyen szerencsés nap emléke lett az a kecsge-orrú sárga cipő, amelyet Nizza első suszterjénél rendelt meg.” Az 1909 tavaszán rendelt cipőről majdnem minden június–júliusi levélben szó esik.

802. ADY ENDRE – KONRÁD BÉLÁNAK

[Érindszent, 1909. jún. 21.]

K: nagyváradi Ady-Múzeumban őrzött fotokópiáról másolta Kovalovszky emlékező-gyűjteménye számára Ötvös Béla.

M: EmlAE II. 492. – AEI II. 27.

Dr. Konrád Béla: nagyváradi orvos. Ady talán hozzá fordult vérbaja első jelentkezésekor 1902-ben vagy 1903-ban (I. EmlAE II. 491–492.).

803. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Érindszent, 1909. jún. 22.]

K: OSZK – Fond 74/3/8 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 175 × 110; 92 × 118 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikától 1966.

Dat.: fpb: Érindszent, 1909. jún. 22. – épb: Párizs, 1909. jún. 25.

M: AEI II. 27–28.

Ady jún. 20-i váradi látogatásáról számol be (I. a jún. 19-i, 800. sz. levél jegyzetét).

Édes apád, [...] édes anyád, [...] Miska: Diósi Ferenc és Kaufmann Anna (I. EmlAE III. 224., 229.; Hegedús: AEnn 429.; AEI II. 284.) – Miska Diósi Ödön öccse.

Budapest, 1909. jún. 23.

K: MTAKK – K 6/96 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége ügyv. igazgató. Budapest, V. Ferencz József-tér 6. levélpapírján – 4 f. (r-v) 1–3. f. – 4. f. v.: idegen kéz ceruza írásával: Fenyő 1909 – 221 × 143 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnéól 1951.

M: ALné 125–127. (hiányos) – AEI II. 291–293.

Gonda Henrik ügyvéd, a Magyar Tudósító c. lap szerkesztője. Hatványhoz írt 1908. ápr. 2-i levélből következtethetünk szerepére (Lev. Hatványhoz 28–29.; 611.). A Ny megjelenésének már harmadik hónapjában veszteséges volt. Az adósságot Hatvány fizette ki. A szerkesztők Gondát bízták meg a pénzügyek vitelével, ő azonban csak Hatvány kezességével vállalta ezt. Már a következő évben látszott, hogy Gonda nem váltja be a hozzá fűzött reményeket (nem emelkedett a példányszám, nem folyt sikeres reklám, a veszteség nőtt).

Hatvány áldozatkészsége: a rizikó-vállalással megteremtődött a szerkesztők – Ignotus, Osvát, Fenyő és Hatvány – között az a visszás helyzet, amely állandó feszültség forrása volt, és néhány év múlva szakításhoz vezetett.

Buda Attila A levelezések őszintesége avagy a filológus kategorikus imperatívusza című tanulmányában felteszi a kérdést, hogy a Ny szerkesztői (ill. vezetői, Hatványt is ideértve) hogyan azonosultak a feladattal és saját szerepükkel, s „mi lehet az oka egymásnak szóló üzeneteik kölcsönösen lenéző, néhol pedig tetten érhetően őszintétlen hangnemének?” (L. Buda 1. 40–51.) Buda Attila megállapítása szerint a megnevezettek egységét nemcsak a Ny szerkesztési elveinek és gyakorlatának eltérő felfogása osztotta meg, hanem „magánjellegű” ellentétek is, s a későbbi konfliktus lehetősége már az indulás pillanatában jelen volt.

Hatvány nem szerette Fenyőt, főként azért, mert ő a maga vállalta egyeztető, kiegyenlítő, békítő, „villámhárító” szerepe ellenére mindig Osvát mellé állt. (Buda szerint nem bízott benne családi ügyeiben sem, bár törvénytelen gyermekeivel és gyermekei anyjával való törődést tőle, valamint Ignotustól várta s fogadta el.) Ignotus törekvése a Ny-nál anyagi függetlensége (az újságról robottól való szabadulás) és a valóságos főszerkesztői hatalom megteremtése volt. „Hatvány hiúságát kihasználva” készítette őt a Ny anyagi támogatására, s ébren tartotta Osvát iránti ellenszenvét.

Egységes volt a „négyek” magatartása Adyval szemben. Elnézően, megbocsátóan bántak vele, az ütközéseket kerülve, egymás között gunyorosan összekacsintva, de határozottan „sakkban tartva”, szükség esetén „szelid fenyegetésképpen a duk-duk afférra emlékeztették (Feljegyzések 28.).

A Fenyő levélben jelzett *új kísérlet* csak Hatvány pénzével volt megvalósítható. Gondával felbontották a megállapodást, 1909 augusztusában a Ny „Thein Zsigmond magánhivatalnok tulajdonába ment át, aki a Deutsch Ignác és Fia cég alkalmazottja volt. Hatvány ősszel »kölcsonként« adott a lapnak” és propaganda körutakat javasolt. Ezek ősszel meg is kezdődtek felolvasó estekkel és matinékkal, de deficittel jártak. Egyre inkább felerősödött az igény, hogy a lap biztos hátterének a megteremtéséhez részvénytársaságot kell létrehozni. A szervezés 1910 elején indult meg (l. Buda 2. 20–21.).

fizet neked a Nyugat havonta 100 korona fixumot s ennek ellenében rád csak az a kötelesség hárulna, hogy verseket kizárólag a Nyugatnak írsz: Dénes Zsófia a Fenyő által ajánlott megállapodásra epésen megjegyzi: „jó üzlet a lángész” A pénzüsszegekre vonatkozó megállapítása: kétszáz korona egy „közepes újságró havi fizetése volt” (ALné 127.). A Ny szerkesztői már 1908-ban szerették volna megvalósítani a „versmonopólium”-ot, akkor nem sikerült: Adynak 62 verse jelent meg más periodikumban. (BN: 24, Nsz: 15, VÜ: 4, PN: 2, Új-

ság: 7, FM: 3, Új Idők: 2, A Holnap: 4, Szilágy: 1.) 1909 első félévében ez a szám 25-re, a második félévben 6-ra csökkent. A továbbiakban is adott verset a VÜ-nak és a Nsz-nak, 1911-től a Világnak.

a Vér és Arany második kiadása: a második kiadás már valóban a Nyugat Könyvkiadónál jelent meg. A Ny átvette *Az Illés szekerén* c. kötetet is, a következő kötetek 1914-ig (*Ki látott engem?*) eleve a Ny-hoz kerültek. 1918-ban a Pallas átvett a Ny-tól minden kötetet (az első mindig is nála volt), a húszas években pedig az Athenaeum lett az Ady-kötetek kiadója.

az anthologia: a Ny kiadásában 1910 végén jelent meg. (*Gyűjtemény Ady Endre verseiből*)

A Nyugatnak pedig küldj mielőbb verseket és – ha jobban érzed magadat és dolgozni tudsz – akkor esetleg a Montecarlo cikket is: az év második félévében számonként legkevesebb három, de öt-hat, sőt kilenc verse is napvilágot lát; – a Montecarlo cikket Ady a játék-szenvedélyről írta, de nehezen tudott belefogni, levelekben már tavasz óta emlegetik Ady is, a szerkesztők is. A *Portus Hercules Monoeci* első öt része a Ny nov. 1-jei számában olvasható (AEÖPM X. 8–14.); a második négy a Ny 1910. jan. 16-i számában van (AEÖPM X. 15–20.).

Gyuri egyre kérdi a verset: Ady verset ígért Fenyő kisfiának, Györgynek. A vers a Ny 1909. júl. 16-i számában található, címe *Züg-zeng a Jégcimbalom*, ajánlása: „Fenyő Gyurkának küldöm”

805. FÖLDESSY GYULA – ADY ENDRÉNEK

B[uda]pest, 1909. jún. 25.

K: MTAKK – K 6/108 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Két levélpapír – 4 f. – (1. f. r-v.; 2. f. r) – 180 × 107 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. jún. 25. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 1. Egyéb postabélyegzők: [Érminszen], 1909. jún. 27. és 1909. jún. 30.

M: itt először.

Földessy (Földesi) Gyula: (1874–1964) tanár, irodalomtörténész, az Ady-mű rajongója és fáradhatatlan kutatója. Emlékezéseiből Kovalovszky készített összeállítást (I. EmlAE IV. 356–366.). Ady verseire már 1904-ben felfigyelt, de személyes megismerkedésük Kovalovszky szerint 1909. jan. első felére, Bustya szerint június közepére tehető. Levelezésük kezdete is ez az év. Csak Földessy levelei vannak meg (12 darab), az Ady által írottakról nem tudunk semmit. Már a költő életében bekapcsolódott a filológiai munkákba: *A menekülő Élet* (1912), *A magunk szerelme* (1913), és a *Ki látott engem?* (1914) című köteteket rendezte sajtó alá. A költő halála után számos tanulmánya mellett a versek, novellák, cikkek gyűjteményes kötetek kiadásával végzett úttörő munkát. Fő műve Ady minden titkai. Ady-kommentárok. Bp., 1949.; 2. kiad. Bp., 1962.

Bodon Pál: Fekete Hold éjszakáján. A Bibl. kieg. Nikodémusz né Nagy Mária által összeállított kottabibliográfia 4472. tétele száma alatt a vers megjelenítőinek felsorolásánál ez áll Bodon Pál neve után: Kantáta. Bemutató a Zeneakadémián 1910-ben.

Első szeretőm ölében: a Ny 1909. jún. 16-i számából.

806. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminszen, 1909. jún. 26. előtti]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/25 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 177 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1937.

M: RAÉL 322. – RA01 245. – AEVI 264. – AEI II. 28.

A levél utalásaira a jún. 19-i, 800. sz. levél jegyzetében található magyarázat. E levélre az asszony jún. 30-án válaszolt (l. a 816. sz. levelet).

Károly: Nagykároly.

Jóska: Brüll József, a Brüll lányok nagybátyja.

807. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Érminsztent, 1909. jún. 26.]

K: PIM – A. 205/14 – Postai levelezőlap – 92 × 139 mm – Tintaírás – A címzésoldalon Móricz Zsigmond ceruzás datálása (l. erről Feljegyzések 77.): Érminsztent 1909 VI. 26. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érminsztent, [1909. jún.] 26. – épb: nincs.

M: AEI II. 29.

E levél válasz Fenyő jún. 23-i (804. sz.) levelére. L. ennek jegyzetét.

808. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1909. jún. 26.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/24 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 178 × 109 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

M: RAÉL 220. – RA01 175. – AEVI 265. – AEI II. 28–29.

E levélre Diósiné jún. 30-án válaszol: 816. sz. levél.

Holnap, ha kiszállhatok Váradon, megnézem a sírt: Diósiné anyjának, Brüll Sámuelné, sz. Stern Cecília sírját látogatta meg Ady és virágot is vitt. Csak egy sírról ír, pedig ott volt Diósiné halva született kislányának a sírja is (l. EmlAE III. 144–145.).

Margitot beküldtem Regina nénivel Jászi orvoshoz ajánlással: Brüll Margitot Nagykárolyban Jászi Ferenc, Jászi Oszkár apja vizsgálta meg.

Tarcsa: ma Ausztriában van, neve: Tatzmannsdorf. Gyógyvízforrásairól, gyógyfürdőjéről nevezetes. A gyógyüdülés nem valósult meg.

809. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érminsztent,? 1909. jún. 26.]

K: magántulajdonban. Postai levelezőlap.

Dat.: fpb: Érminsztent? Érkává? 1909. jún. 26. – épb: Nagyvárad, 1909. jún. 26.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 114.

L. a Nagy Mihálynak szóló, e levelezőlapot követő táviratot: 811. sz.

810. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Hatvan, 1909. jún. 26.]

K: MTAKK – K 7/19 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képeslap: Hatvan, Hatvani Deutsch kastély – 1 f. – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

Dat.: fpb: Hatvan, 1909. jún. 26. – épb: Érmindszent, 1909. jún. 28.

M: Hatvany: Ady kk 131. – Hatvany 1977. 514. – Hatvany levelei 67.

Verseid a legutóbbi Nyugatban páratlanul szépek: Hatvany sose mulasztja el dicsérni a Ny új számában megjelent verseket, mert tudja, hogy Ady mennyire várja. A jún. 16-i szám verscit I. a 775. sz. jegyzetben.

búcsuukázod: Ady a Ny szerkesztőségében hagyott Hatvanynak levelet vagy üzenetet: hívta Kolozsvárra.

811. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Nagykároly, 1909. jún. 27.]

K: magántulajdonban. Távirat.

Dat.: fpb: Nagykároly, ? – épb: Nagyvárad, 1909. jún. 27.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 115.

Ady Kolozsvárra menet Nagyváradon utazott keresztül, hogy ott kiszállva eleget tegyen Diósiné kérésének: meglátogassa édesanyja sírját s virágot vigyen rá. (L. Ady jún. 28-i, 812. sz. levélt.:)

812. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1939/5/7 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 175 × 111; 93 × 118 mm – Tintairás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1939.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. jún. 28. – épb: Párizs, 1909. júl. 1.

M: AEVI 266. – AEI II. 29–30.

zöldfedelű, híres ház: az idegklinika.

híres ideggyógyász: Lukács Hugó (l. a jún. 19-i, 800. sz. levél jegyzetét).

kiválasztottam amennyi szép fehér rózsza volt s kivettem a sírra: a Brüll lányok anyjának, Brüll Sámuelnének a sírjára (l. a jún. 26-i, 808. sz. levél jegyzetét).

813. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

K: magántulajdonban.

M: It 1979. 4. sz. 898.

A címetzetről l. az 1909. márc. 25-i, 751. sz. levelet.

Nagyon beteg vagyok s tele félelemmel: félt az alkohol- és nikotinelvonás megpróbáltatásaitól.

814. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

K: PIM – A. 114/3 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 176 × 111; 93 × 119 mm – Tinta – A borítékból a bélyeg kiszakítva – Pr.: vétel Szalay Ágnesztől, 1959.

M: It 1961. 308. – AEI II. 30.

Cikkem holnap küldöm: itt is a Monte-Carlo cikket ígéri (*Portus Hercules Monoeci*), de nem küldte el (I. a jún. 23-i, 804. sz. levél jegyzetét).

815. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]

K: MTAKK – Ms 1243/34 – Képes levelezőlap (Kolozsvár – Mátyás király szobra) – 81 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. jún. 28. – épb: nincs.

M: itt először.

Sok, leírhatatlan baj esett meg velem közben: nem tudjuk, mik voltak leírhatatlan bajai. Bizonyára a szanatóriumi elhelyezkedés problémái (költségek, összeütközése a kórházi renddel), a pénztelenség, Érmindszentről magával hozott gondok: szülei betegsége.

816. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. jún. 30.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/11 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 6 f. (r-v) – 181 × 137; 96 × 143 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

M: AEVI 266–268. – AEI II. 288–291.

Ki az orvos? Ki vitt hozzá? L. a jún. 19-i, 800. sz. levél jegyzetét.

Úgy látom máshova akarnál írni, mint ide [...] erre nincs semmi szükség: előző levelében Diósiné a csak neki szóló bizalmas leveleket reklamáta, most pedig cáfolja ezt. Valóban, Kolozsvárról Ady nem is ír poste restante levelet. Ez egyben azt is jelenti, hogy a házastársak között béke van, a férj számára a levelezés, a viszony elfogadott.

Schelerhoff-ügy: Diósiék leveleiben az év során gyakran említett ügy. Diósi (és vállalkozó társa, Fűhrer?) egy ostendei birtokvásárlásban (?) segédkeztek közvetítőként, s ebből reméltek nagyobb összeget.

Sasváryék [...] Bródy Margit: I. a jún. 12-i levél, 797. sz. jegyzetét.

Esztis is bevallott sok mindent: Kalocsay Eszter, I. EmlAE III. 201–204.

Hatványék mégis bárók lettek? Hatvany Lajos apja Hatvany-Deutch Sándor 1908-as keletű bárói címeres levele látható Bencze Géza–Sudár Kornélia: A hatvani cukorgyár története 1889–1987 című könyvének (Hatvan, 1989.) 17. oldalán. Buda Attila szíves közlése szerint apa és gyermekei 1910. jún. 5-én kapták meg a bárói címet.

Most jobban fogod még őket szeretni vagy kevésbé? Diósiné Hatvany Lajos és Ferenc barátságára is féltékeny volt.

817. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 1.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/2 – Levélpapír borítékkal, a boríték verzőján pecsétviasz nyoma – 2 f. (I. f.: r-v) – 181 × 137; 96 × 144 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

Dat.: Párizs [a többi olvashatatlan] – épb: Karlsbad, 1909. júl. 3. [Magyarázata a 822. sz. Ady-levéliben] – és Kolozsvár, 1909. júl. 5.

M: AEVI 269. – AEI II. 293–294.

csókolom a szádat [...] a rózsákért: Ady fehér rózsákat vitt Diósiné anyjának a sírjára a nagyváradai temetőbe (l. a jún. 28-i, 812. sz. levelet).

Mit csinálsz ott a bolondok között? Ady jún. 28-án kezdte el gyógykúráját a kolozsvári egyetem idegklinikáján.

Miért mentél el: Ady jún. 8-án levelet írt az asszonynak (794.) és búcsú nélkül elutazott Párizsból. A búcsúlevél kimerítő egymást gyötrésre, öthónapos idegtépő civakodásra tett pontot.

818. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 2.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/5/8 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 175 × 112, 91 - 118 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 2. – épb: Párizs, 1909. júl. 5.

M: AEVI 269–270. – AEI II. 30–31.

Adél egy levelén kívül: ez valószínűleg a jún. 21-re keltezett levél 801. sz.

Kezelő orvosom: Lukács Hugó (l. a jún. 19-i levelet).

Nappal a doktor válogatott, kedves társaságot gyűjt: a társaság nevezetesebb tagjai: Fejér Lipót (1880–1959) matematikus, akkor a kolozsvári egyetem adjunktusa, neve világszerte ismert a matematikában. Janovics Jenő (1872–1945) 1905-től a kolozsvári színház igazgatója, Somló Bódog egyetemi tanár, kapcsolata Adyval még nagyváradai keletű (l. AEL I. 348.).

abba a fürdőbe, ahol Gyuri van: Ady jún. 26-i, 808. sz. leveléből tudjuk, hogy a tarcsai fürdőbe hívja Diósinét és hűgát (Tarcsa, ma Tatzmannsdorf – Ausztria – gyógyvizéről nevezetes fürdőhely). *Gyuri* Belia szerint Bölöni, de az ő beceneve mindig Gyurka volt.

819. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

K: PIM – A 205/12 – Képeslap (Kolozsvár, M. kir. honvéd laktanya) – 90 × 135 mm – A címzésoldalon Móricz Zsigmond ceruzafarású datálása (l. erről Feljegyzések 77.): Kolozsv. 1909. VII. 1. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 4. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 274. – AEI II. 31.

Fenyő jún. 23-i kelettel hosszú levelet írt Adynak (804. sz.), amely érintette helyzetét a Ny-nál és könyveinek kiadását. Erre Ady jún. 26-án, még Érmindszentről válaszol (807. sz.), de jún. 28-án Osvátnak is ír (814. sz.).

Én csak S. és W.-nek vagyok lekötve 3 kiadásra: Az *Illés szekerén* című kötetet a Singer és Wolfner kiadó adta ki, három kiadásra kötve szerződést. L. az 1908. nov. 9-i, 615. sz. levelet.

New York: kolozsvári szálló és étterem a Fő tér és az Egyetem utca sarkán (ma Continental). (Belia AEI II. 294.)

820. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/11 – Képes levelezőlap (fiatal lány) – 89 × 139 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1937.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 4. – épb: nincs.

M: RAÉL 307. – RAól 526. – AEI II. 31.

Nem vesztek el a levelek, l. a jún. 27. és júl. 3. közötti leveleket (806., 808., 812. sz.).

821. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]

K: MTAKK – Ms 1243/35 – Képes levelezőlap (Kolozsvár, Megyeháza) – 90 × 135 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 4. – épb: nincs.

M: Nők Lapja 1954. dec. 16. 50. sz. 9. – ItK 1966. 627.

Ady valóban írt már, l. a jún. 28-i levelet, 815. sz., de ez sem veszett el.

822. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

K: OSZK – Fond 74/4/83 – Levélpapír borítékkal – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 184 × 138; 99 × 149 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 5. – épb: nincs.

M: RAÉL 221–224. – RAól 176–179. – AEVI 270–272. – AEI II. 32–33.

ma két levelet is kaptam egyszerre, az egyik Karlsbadot is megjárta: Diósiné levelei jún. 21., jún. 30. és júl. 1-jére keltezettek (l. 801., 816. és 817. sz.), Diósi levele nincs meg. Ady elveszettek hitt levele is megkerült.

A váradi temetői látogatásról és a Tarcsáról szóló levél a jún. 28-i (812. sz.) és a júl. 2-i (818. sz.).

az arcképekből válassza ki, ami magának tetszik: Ezek a fényképek Székely Aladár 1908-ban készült felvételei voltak, E. Csorba Csilla fényképikonográfijának 20, 20a, 21, 23, 24, 26. számú képei. Legismertebb közülük a „könyöklős” Ady-portré, ebből száznál több készíthetett. (E. Csorba Csilla: Ady száz arca. Tegnapok és holnapok árján. Szerk. Láng József. Bp., 1977. PIM 417–457., 96 fotó.)

Egyébként folyton <f> vizitettem a kétezer koronás díj dolgában, a Lajos ügyében, a szanatóriumba<n> való fölvételem érdekében: a főváros szépirodalmi díját 1909. ápr. 24-i keltezésű beadványával pályázta meg (l. a 771. sz. levelet), és nov. 14-én kapta meg; – öccse állásügyében kellett kilincselnie (l. a 681. sz. jegyzetet); szanatóriumi tartózkodásához kedvezményt próbált szerezni.

Egy este Löwensteinékkal vacsoráztam a Margitszigeten s udvaroltam az asszonynak (vén, borzasztó nő): Löwenstein Arnolddal mint az *Új versek* című kötete kiadójával tartotta a kapcsolatot (l. a márc. 25-i, 751. sz. levelet); feleségének is gyakran írt utaztában innen-onnan üdvözlő sorokat (l. 760. sz.); a becsmérlő jelzőkkel Diósiné féltékenységét kellett leszerelnie.

Sasváriék: Diósiék rokonságához vagy üzleti köréhez tartoztak.

A Nyugatnak irtam csupán nyolc verset: a jún. 16-i számban megjelent versek felsorolását l. a 775. sz. jegyzetben; az 1909. júl. 1-jei számban: *Szeretném, hogyha szeretnének, Alázatosság langy esője, Biztató a szerelemhez, Az Anti-Krisztus útja.*

Váltig sajnálja édes anyám, hogy maga akkor volt Mindszenten, mikor ő beteg volt és elfoglalt. Sajnálja, hogy nem tudott olyan lenni magához, mint amilyen szeretett volna lenni: Diósiné 1908. szeptember végén, október elején látogatott el Érmindszentre. Ady Lajosné könyvében ez olvasható: „A későbbi évek során anyám [Ady Lőrincné] nem egyszer beszélt el nekem Diósyné látogatását Mindszenten. Teljes erejéből igyekezett fia kedvéért, hogy a párizsi asszony kedvébe járjon. És az, az utolsó napon, mégis azt mondta Endrének:

– Érzem, hogy az anyád nem szeret. Egy világ választ el bennünket.

Amikor magukra maradtak Mindszenten, Ady ezt visszamondta anyjának. Ránézett közben Édesre, várta, hogy tiltakozzék. [...] De Édes csak nézett maga elé az ő bánatos szemével és egy szó nem sok, annyi nem jött ajkára.” (L. ALné 87.) Király István fogalmazásában: „Szégyellte Ady [Lőrinc]né a szilágysági szemek előtt a férjes zsidóasszonyt, a Bandi szeretőjét” (l. Király I. 411.; l. a későbbi leveleket).

Ha erőm megjön, darabot írok: Adyt a nagyváradi évektől kezdve kísértette a gondolat, hogy drámát ír. Később drámaíró kortársai sikere is ösztönözte, barátai is biztatták. Kolozsvárott a színházigazgató Janovics Jenő ösztökölte, még előlegeit is adott, dráma azonban nem született.

823. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

K: PIM – A. 208/21 – Postai levelezőlap – 90 × 141 mm – Tintírás – A címzésoldalon Móricz Zsigmond ceruzairású datálása (l. erről Feljegyzések 77.): 1909. VII. 5. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 5. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 275.

Szendrő: a Ny kiadóhivatalának tisztviselője.

Ady-szám: A Ny 1909. jún. 1-i 10–11. száma.

Ez nem adminisztráció: Ady annyira magáénak érezte a folyóiratot, hogy segítő véleményét mondott üzleti ügyeiről is.

824. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

K: magántulajdonban. Nagy Mihály özvegye tulajdonából közölte Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 115.

Ady Kolozsvárra utaztában útbá ejtette Nagyváradot, hogy virágot vigyen Diósiné anyja sírjára (l. a jún. 26-i, 808. sz. levelet). Két távirattal jelzi Nagy Mihálynak Váradra érkezését (l. a 809. és 811. sz. levelet). E levélből következtetve a második távirat nem találta otthon Nagy Mihályt, s ezért nem várta Adyt az állomáson. Ez nagyon elkeserítette a hűséges, buzgó famulust, s barátai még ugratták is, hogy Adyt magára haragította.

825. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]

K: MTAKK – K 7/20 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Címzetlen postai levelezőlap a következő levéllel egy borítékban – 140 × 88 mm – A levelezőlapon utólagos ceruzás datálás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Hatvan, 1909. júl. 5. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 6.

M: Hatvany: Ady kk 132. – AEI II. 294–295. – Hatvany 1977. 515. – Hatvany lev. 67.

„O jaj mi rég nem láttuk egymást.” Idézet a *Léda a hajón* című versből.

Add nekünk a Vér és Aranyt: ez a kötet a Franklin tulajdona volt. Hatvany arra biztatja Adyt, amire Fenyő a jún. 23-i (804. sz.) levelében: Ady minden további kötetének kiadását bizza a Nyugat könyvkiadóra. A *Vér és arany* 2. kiadását már a Ny jelentette meg.

826. HATVANY FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Hatvan, 1909. júl. 5.]

K: MTAKK – K 7/21 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 113 × 179 mm – Az előző levéllel egy borítékban 95 × 120 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951. A Kézirattárban Hatvany Lajos leveleként van számontartva.

M: Hatvany: Ady kk 131–132. – Hatvany 1977. 515. – AEI II. 295.

Ady és Hatvany Ferenc 1909 tavaszán voltak együtt Párizsban. (L. az akkori leveleket: 713., 765., 781. sz.)

827. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 8.]

K: MTAKK – Ms 1243/16 – Képes levelezőlapként elkészített fotó Adyról – 88 × 140 mm – Tintairás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka Vezér Erzsébet közvetítésével 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 8. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 627.

Az Ady-fotó 1909-ben készült Kolozsváron, Lukács Hugó felvétele. E. Csorba a PIM – A. 171 jelzetű erősen rongált példányát tartja az egyetlen fennmaradt példánynak, de íme, itt a másik. (L. még a Révész Bélának júl. 9-én, Biró Verának júl. 11-én és Brüll Bertának júl. 15-én küldött, 832., 833., 837. sz. azonos lapot.)

828. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 8.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75/3 – Diósiné AD monogramos levélpapírján és borítékában – 10 f. (1–9 f.: r-v, 10. f.: r) – 182 × 137; 96 × 142 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. júl. 9. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 11.

M: AEVI 272–274. – AEI II. 296–298.

A fehér rózsákról és a tarcsai gyógyfürdőzésről a jún. végi és júl. eleji levelekben volt szó. Ugyanott olvashattunk Diósi üzleti ügyeiről is.

Megkaptam az első júliusi Nyugatot: azaz a júl. 1-jei számot, abban olvasható a Dal egy Ágneshez című vers, amely kötetben Biztató a szerelemhez címet kapta. Ezért kérdezi Diósiné: Ki az az Ágnes? Király István állapítja meg, hogy 1908 után a Léda név már nem található az asszonyhoz írt versekben.

digerál: digéré = megemészt, lenyel

imbécile: hülye

A szerelem az ő oldaláról még fennáll: Diósiné itt hűgát, Bertát, gyanúsítja azzal, hogy szerelmes Diósiba. Férjét viszont a Sasváriék körébe tartozó Piroskával szövődő viszonnal vádolja.

az egyévi kamatot már most is túlhaladtam: Diósit szófiai csodjéből Brüll Samu segítette ki 1900-ban. Az összeget Diósi megadni soha nem tudta, de a lányok (Margit és Berta) a kamatokból éltek. De az is lehet, hogy a tőzsdei bukás után a Brüll-vagyon maradványa bankbetétként kamatozott. (L. AEL I. 351. l.)

Kovács írt: Kovács Lajos, Ady amerikai magyar pap barátja (l. AEL I. 575.).

829. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909.] júl. 8.

K: MTAKK – K 7/122 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Világoskék levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 148 × 110; 77 × 115 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. júl. 9. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 10.

M: AEL II. 299.

Ady levelei nem veszték el (jún. 28., és júl. 4-i levelek: 815., 821. sz.).

Papa [...] ott hagyta a Naplót: meglepő, hogy Lengyel Géza, aki maga is a BN szerkesztőségének tagja volt, könyvében ezt írja: „Még az 1907. év végén, Vészi és Biró távozása után megvált a laptól Kabos Ede is. Légrádyék vállalatához ment át, az Érdekes Újság című képes hetilaphoz és a Pesti Hirlaphoz.”

830. ADY ENDRE – EMŐD TAMÁSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1951/54/2 – Postai levelezőlap – 90 × 141 mm – Pr.: a Történeti Múzeum ajándéka 1951.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 9. – épb: Nagyvárad, 1909. júl. 10.

Horvát[h] Henrik: (1877–1947) műfordító, tanár, újságíró, A Holnap társaság tagja. Ady verseinek egyik német nyelvre fordítója.

A Holnap új versei. 2. könyv, 1909. ápr. 8-án jelent meg.

831. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

K: PIM – A. 208/22 – Levélpapír borítékkal – 1 f (r) – 211 × 170; 100 × 150 mm – Ce-ruzaírás, a borítékon tintaírás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 9. – épb: Budapest, 1909. júl. 10.

M: Feljegyzések 275.

A levél valószínűleg a júl. 16-i számban megjelent verseket kísérette: *Lelkem szerelmes fattyai, A föl-földobott kő, Indulás a zengő úrbe* (kötetben: *Könyörgés vig halásért), Megölel-ném a lyányod, Zúg-zeng a Jégcimbalom.*

A cikk [...] hétfőn ott lesz: megint a *Portus Herculis Monoeci* c. cikket ígéri, de nem küldi el, csak később írja meg. (AEÖPM X. 8–20.)

832. ADY ENDRE – RÉVÉSZ BÉLÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]

K: Rutgers State University, USA. Révész Béla hagyaték – Adatok Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő közléséből: fényképes levelezőlap.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 9.

M: Révész Béla: Huszonöt év után. Ady Endre halálának negyedszázados fordulóján. Népszava 1944. jan. 23. 18. sz. 11–13. (faksz.) – Scheiber–Zsoldos I. 39.

Van egy-két nagyon kedves jó barátom: l. a júl. 2-i levél (818. sz.) jegyzetét.

Ezt a szerintem pompás arcképet a doktorom csinálta: l. még a 827., 833., 837. sz. leveleket.

833. ADY ENDRE – BIRÓ VERÁNAK

[Kolozsvár, 1909.] júl. 11.

K: OSZK – Levelestár, növ. 1958/23 – Képes levelezőlap (Ady arcképe) – 89 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: Biró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 13. – épb: Duna-Varsány, 1909. júl. 14.

M: itt először.

Biró Vera: Biró Lajos és Vészi Jolán kislánya, Vészi József unokája.

Az arckép a levelezőlapon Lukács Hugó felvétele, ugyanaz, mint a 827., 832., 837. sz. levelek.

834. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 12.]

K: OSZK – Levelestár, növ. 1937/35/12 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 184 × 138; 98 × 149 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 12. – épb: Párizs, 1909. júl. 15.

M: RAÉL 224–226. – RAóI 179. – AEVI 275–276. – AEI II. 35–36.

Levelét ma kaptam: az általunk júl. 8-ra kelteztet (828. sz.).

Kolozsvár unalmas, ostoba: Diósinének szóló minősítés a városról. Ady nagyon jól érezte magát ott (l. AL 132.; kolozsvári napjairól l. EmlAE IV. 434–508.).

Lechner Károly (1850–1922) egyetemi tanár, ideggyógyász. Adynak a klinikai rendet nem tisztelő életmódja miatt támadt összeütközése vele. A professzor tanárságájával, Lukács Hugóval is összetűzött Ady miatt (l. EmlAE IV. 401–404.; AL 132.).

Janovits igazgató [...] pénzelőleget ajánlott föl s adott szindarabra: a kolozsvári színház igazgatójától kapta az előleget, de a darabot nem írta meg.

Palágyi Menyhért: l. a márc. 25-i, 753. sz. jegyzetét.

835. BIRÓ LAJOSNÉ – ADY ENDRÉNEK

Dunavarsány, [1909.] júl. 15.

K: MTAKK – K 6/10 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v) – 130 × 130; 70 × 138 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: [olvashatatlan helynév] 1909. júl. 15. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 15.

M: itt először.

Vártuk magát ide Varsányra: a Vészi-családnak birtoka volt ott, s ott töltötték a nyarat. Meghívták ide vendégeiket is, többek között a BN munkatársait. Ady 1905 és 1907 nyarán több hétvégén vendégeskedett náluk.

836. IGNOTUS – ADY ENDRÉNEK

[Velece, 1909. júl. 15.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/4 – Képes levelezőlap (kiállítási plakát (?) levelezőlap méretű képe; felirat: VIII^A esposizione internazionale d'arte della citta di Venezia 1909) – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Velece, 1909. júl. 15. – épb: nincs.

M: itt először.

837. ADY ENDRE – BRÜLL BERTÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 15.]

K: elveszett, ismeretlen – Közölte Révész Béla RAÉL 208–209.

Ez ismét az az arcképes levelezőlap, amely Lukács Hugó kolozsvári felvételének felhasználásával készült (l. a 827., 832., 833. sz. levelet).

838. KOLLÁNYI BOLDIZSÁR – ADY ENDRÉNEK

[Nyitra, 1909. júl. 15. közepe]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6/3 – Ady-hagyaték – Levélpapír – 3 f. (1–2. f.: r-v, 3. f.: r) – 173 × 133 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: AEI II. 320–322.

Igazán megbékültél az Élettel, vagy csak egykis póz az egész hangulat: Ady Kollányinak is olyasmit írhatott, mint Diósinénak: „a zsenimből kigyógyulok” (843. sz.)

A fotográfia után: Ady Kollányinak is küldött a Kolozsváron készült fényképéből.

Lukács Hugó: Ady kolozsvári orvosa.

csak egy veszett el az Új versek: Ady júl. 22-i levelében (848. sz.) jelzi, hogy küldi a tűzvészben elpusztult pótlásaként az *Új versek* című kötetet. Ehhez a dátumhoz igazítottuk Kollányi e levelének dátumát.

839. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 16.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/13 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v) – 175 × 133; 93 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolfól 1937.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 16. – épb: Párizs, 1909. júl. 19.

M: RAÉL 226–227. – RA01 180. – AEVI 279. – AEI II. 36–37.

Lehet hogy pár napra a közeli Magura-havasokba mászok föl: a város közelében fekvő hegy a Kis-Magura, a kolozsváriak kedvelt kirándulóhelye. Aug. 1. és 5. között töltött itt néhány napot Fejér Lipót, Lukács Hugó és Somló Bódog társaságában.

nem volna utolsó egy kis lábszánkózás: nyáron nem lehetett hó a Magurán sem. A lábszánkózás talán gyermekkori élménye volt Adynak. A szánkót a falusi gyerekek maguknak csinálták: alacsony, fából készült eszköz, melyre két talppal ráálltak, és szöges végű bottal tölték magukat előre a jégen vagy fagyott havon.

A tökéletes unalom s a majdnem teljes butaság és élettelenység városa Kolozsvár: Ady nem volt őszinte, ill. Diósinének akart kedvébe járnai a város előnytelen jellemzésével. Ezzel ellentétben ő jól érezte magát a városban.

A képeket nem kaptam még mindig meg: Székely Aladár Párizsba küldte el Adyról készült felvételeit, ezeket várta és sürgette Ady.

A lapokat kapom: Diósiék Párizsból rendszeresen küldtek újságokat Adynak, többnyire a Matint.

840. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 16.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/4 – AD monogramos levélpapírok – 8 f. (1–7. f.: r-v, 8. f.: r) – 181 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1942.

M: AEVI 276–279. – AEI II. 311–314.

Diósi anyagi helyzete bizonytalan volt, ingadozó. Valószínűleg kötelezettséget kellett vállalnia a két Brüll lány eltartására. Diósiné el tudott utazni a gyógyfürdőbe, de Margitot, aki Ady Lőrincéknél élt fizető vendégként, Érmindszenten hagyta.

Rheinfeld: svájci üdülőhely Bazel mellett.

szegény kidobott gyerekek azért nevezi idősebbik hűgát, mert anyjuk halála után fel kellett oszlatni nagyváradi háztartásukat, s a fogyatékos, beteges Margit otthon nélkül maradt.

Eszti [...] eltűnt Párizsból: Kalocsay Eszter (Návay Aladárné) (I. 1909. márc. 20., 749. sz. jegyzet). Akkoriban Diósiné főként órá féltékeny.

gyűlölsz még mindig nagyon? Sírni, zokogni szeretnék a szép elveszett napokért: Diósiné Ady negyedik párizsi-riviériai útjának rossz emlékeit idézi fel, a sok békétlenséget, civakodást, sértő vádaskodást.

Nem szeretlek azon a képen mit felküldtél: valószínűleg a Lukács Hugó által készített felvételtől van szó (I. E. Csorba 28. kép; RAÉL 208–209.).

Maj[d] megvakulok ennél a hálócoupé világtításnál, szegény gyerekek, mennyit kinlód-tál te is itt: a Diósiék lakásának abban a szobájában, ahol Ady ott-tartózkodásakor dolgozott, olvasott.

841. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 19.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/6 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 182 × 133; 96 × 143 mm – Tintaírás – A boríték címloldalán Ady Lajos datálása: 09. VII. 20. – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1942.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. júl. 20. – épb: Kolozsvár, 1909. júl. 22.

M: AEVI 281. – AEI II. 323.

Meg kellett már kapnod a képeket: a Székely Aladár által 1908-ban készített fényképek-ről a júl. 5-i, 822. sz. Ady–Diósiné levéltől kezdve többször szó esik.

a cipők is elmentek: Ady Biffi nizzai cipésznél sárga cipőket rendelt. Diósiné jún. 21-i, 801. sz. levele óta levélváltásuk mindenikében említik.

az új Nyugat versei: I. a júl. 9-i, 831. sz. Osvátinak szóló levél jegyzetében.

Kis rövid leveled: a júl. 16-i, 839. sz. A távollévő szerelmesek között állandó vita tárgya, hogy a másik ritkán és keveset ír. Diósiné kezében a levelezés fegyver is volt. Megtörtént, hogy daczból hetekig nem válaszolt Ady leveleire.

Mikor felelsz levelemre jönni fogsz oda vagy nem: Diósiné a svájci Rheinfelden üdülő-helyre hívja Adyt. Ő csak aug. 21-én jut el oda, az asszony hetekkel korábban ott volt már.

sok leveleidet átolvastam tudod a Vészi aerából: Ady 1905-ös, 1906-os, 1907-es levelei-ről, Vészi Margit említéséről I. AEL I. kötetét. Diósiné féltékenységének ő volt az első számú gyanúsítottja. Adynak gyakran kellett védekeznie a gyanúsítás ellen. 1906 májusában Ady elkeseredetten még leveleinek a visszaküldését, a szakítást is felajánlja Diósínének egy kegyetlen vádoló levélre válaszolva (I. AEL I. 157–158.).

a nagy üzlet: erről ír Diósiné már jún. 21-i, 801. sz. és 30-i, 816. sz. levelében is. A vég-ső eredményt nem tudjuk.

842. ANTALFFY ENDRE, FOLYOVICH JÁNOS, BODOR ALADÁR, ORBÓK LORÁND – ADY ENDRENEK

Ujtörökország, [190]9. júl. 19.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6/1 – Ady hagyaték – Képes levelezőlap (Porte de Yedi-Koulé) – 91 × 140 mm – Ceruza-, tinta- és tintaceruzalás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1951.

Dat.: fpb: Cons-Fle-Galata, 1909. júl. 20. – épb: nincs.

M: itt először.

Antalffy Endre (1877–1958) romániai magyar irodalomtörténész, nyelvész, műfordító, orientalista. Előbb Pesten, majd Marosvásárhelyen tanár.

Bodor Aladár (1880–1952) költő, tanár. Kezdetből Ady híve (I. Keletiek Nyugaton c. úti-rajzát, részletei: EmlAE III. 63–72.; Kovalovszky jegyzete uo. 85.).

Orbók Loránd (1884–1924) tanár, drámaíró. Kuncz Aladárral együtt a francia kultúra szerelmese, vakációikat Franciaországban töltötték. Feltehető, hogy Adyval már 1904 nyarán megismerkedett. 1909. júliusában Kolozsváron találkoztak, Ady az Orbók-családdal is megismerkedett (I. EmlAE IV. 443–508.).

A századforduló táján indult ifjútörök mozgalom 1909-re megerősödött, s megszerezte a politikai hatalmat. A szultán elleni lázadásnak, a forradalmi zavargásoknak áldozatai is voltak, erre vonatkoznak Bodor Aladár sorai és a dátumhoz kapcsolt szavak.

*Folyovich János*ról nem sikerült adatot találnunk.

843. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 20.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1936/86/20 – Levélpapír – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 184 × 140 mm — Tintalrás – Pr.: vétel Langertől 1936.

M: RAÉL 227–230., faksz. részlet: 161., 238–239. – RAóI 181–183., faksz. részlet: 514. – AEVI 282–283. – AEI II. 37–38.

Ady Diósiné júl. 16-i, 840. sz. levelére válaszol. Brüll Margitra, a rheinfeldeni üdülésre, a klinikai tartózkodás idejére, a Biffi által készített cipőkre, Esztrire vonatkozóan I. azt a levelet és a vonatkozó jegyzetet.

A Ny-ban mégis írtam öt verset: I. az Osvátnak írt júl. 9. keletű (831. sz.) levél jegyzetét.

A Nyugattal megegyeztem, hogy csak nekik írok verset: I. a jún. 23-i levél jegyzetét (804. sz.).

A bimbóutcai nő: Murányi Ernőné. L. az 1908. jún. 22-i levelet (560. sz.).

első ideálom Zsóka: Friedmann Erzsébet, férjezett Dózsa Miksáné (1880–1954) Ady zilahi diákkori szerelme. Több interjúból, nyilatkozatból, tudósításból Kolvalovszky szerkesztett össze kerek emlékezést. (EmlAE I. 593–606.; jegyzet: 606–619.)

844. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 21.]

K: PIM – A. 205/13 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 175 × 133; 93 × 140 mm – Tintaírás – A címzésoldalon Móricz Zsigmond datálása (I. erről Feljegyzések 77.): Kolozsv. 1909. VII. 21. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 21. – épb: Budapest, 1909. júl. 22.

M: Feljegyzések 275. – AEI II. 38–39.

ma írom meg a verseket: a Diósinénak általunk júl. 20-ra datált levelében azt írja, hogy a versírással már elkészült. A versek felsorolását I. a 804. sz. levél jegyzetében.

a Monte-Karló-cikk küldését (*Portus Hercules Monoeci*) ismét csak Igéri.

sans scrupule: aggály nélkül.

Móricz könyvét elolvastam, nagyon tetszik: a Hét krajcár c. novellás kötet. Ady elragadtatott írása a Ny 1909. aug. 16-i számában jelent meg *Móricz Zsigmond* címmel (AEÖPM IX. 351–354.).

A verskönyvek dolga: Ady 1906 és 1909 közötti három verskötete három kiadónál látott napvilágot. Fenyő és Hatvány azt ajánlották, hogy a további kötetek és az eddigi háromból válogatott antológia már a Ny könyvkiadónál jelenjen meg. Ennek azonban kiadó-jogi és pénzügyi feltételei voltak.

845. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

K: MTAKK – K 5/50 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlap (Magy. kir. egyetemi klinika ideg- és elmegyógyászat. Kolozsvár) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Ady Lajos pirosceruzás datálása: 09. VII. 22. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 22. – épb: nincs.

M: AEI II. 39.

tévedtem tegnapi I. lapomban: ezt a levelezőlapot nem találtuk. Abban is, ebben is Ady Lajos állástügyéről van szó.

Csigyhék: Csighy Sándor algyógyi tanító és felesége, Török Margit az asszony szüleinél nyaraltak Érmindszenten. Török Ferenc a falu református lelképásztora volt, különben Ady Endre keresztapja. Csigyhék Róza nevű kislánya meg Ady Endrének volt a keresztlánya (I. EmlAE I. 206–212.; a későbbi levelezésben még találkozunk velük).

846. ADY ENDRE – KABOS EDÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

K: MTAKK – Ms 1243/17 – Képes levelezőlap (Magy. kir. egyetemi klinika Ideg- és elmeorvóoszt. Kolozsvár) – 90 × 140 mm – Tintairás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: Kabos Ilona ajándéka Vezér Erzsébet közvetítésével 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 22. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 628. – AEI II. 39–40.

aug. első felében már Pesten leszek: aug. 12-én érkezett a fővárosba.

847. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

K: MTAKK – Ms 1243/36 – Képes levelezőlap (Magy. kir. egyetemi klinika Ideg- és elmeorvóoszt. Kolozsvár) – 140 × 90 mm – Fekete tintairás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 22. – épb: nincs.

M: Nők Lapja 1954. dec. 16. 50. sz. 9. – ItK 1966. 628. – AEI II. 40.

nyomorult kutyának titulálsz: nincs meg ez a levél.

Lehet, pár napra fölmegek a Magura-hegységbe: aug. 1. és 5. között együtt üdül a Magurán Fejér Lipóttal, Lukács Hugókkal és Somló Bódókkal.

Édes apád ma írt egy pár gonosz sort: ez a levél sincs meg.

Reinitz [...] miért nem ír: Reinitznek nincs, illetve nem maradt fenn Adynak szóló levele. Kabos Ilonával azért üzen, mert Reinitz gyakori vendég volt náluk. Ott adta elő az összejutóknak Ady-versekre szerzett dalait.

Lavotta: Lavotta Rezső (1876–1962) zeneszerző, zenetörténész.

848. ADY ENDRE – KOLLÁNYI BOLDIZSÁRNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]

K: PIM – A 174/1/1 – Képes levelezőlap (Magy. kir. egyetemi klinika Ideg- és elmeorvóoszt. Kolozsvár) – 90 × 140 mm – Tintairás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: vétel Kollányi Endrétől 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 22. – épb: Privigyé [a számok olvashatatlanok]

M: AM II. 206. – AEI 275. – AEI II. 36. (júl.)

849. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

K: PIM – A 205/15 – Képes levelezőlap (Adyék érmindszenti új háza.) – 88 × 139 mm – Tintairás – Szöveg a lap mindkét oldalán. – A címzés fölött Móricz Zsigmond keltezése (l. erről Feljegyzések 77.): Kolozsv. 1909. VII. 23. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 23. – épb: nincs.

M: Feljegyzések 276.

Az aug. 1-jei Ny-ban öt vers van. Felsorolásuk a júl. 26-i, 855. sz. levél jegyzetében.

850. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

K: OSZK – Leveletár, növn. 1937/35/14 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 174 × 132; 92 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 23. – épb: Párizs, 1909. júl. 26.

M: RAÉL 231–232. – RA01 183. – AEI II. 40–41.

én nem várok mindig a maga levelére s írok rendszeren, gyakran: júl. 1. és 23. között Ady négy levelet kapott Diósinétől és hét levelet írt. (Valószínűleg teljes a levelek száma.)

A Székely Aladár készítette fényképekről, Brüll Margit dolgáról, a Nizzában készült cipőkről, svájci útjáról minden előző levélváltásukban említés történik.

Lajos öcsém kinevezését lessük: 1908 szeptembere óta sok levélben olvashattunk Ady Lajos állásügyéről, az egész családot nyugtalanította helyzete megoldatlansága. (L. a 695., 697., 702., 706., 725., 773., 774., 779., 780., 785. sz. leveleket.)

Lukács fölutazott Pestre. [...] Nagyváradig elébe utazom két közös barátunkkal: júl. 25-én rándul ki Nagyváradra Fejér Lipóttal és dr. Kanitz (Kánitz?) Henrik klinikai tanársegéddel (Nagy Mihály: Ady-émlékek: AM II. 141–142.; György Ernő: Beszélgetések György Ernővel, kérdező Vezér Erzsébet. Irod. Múz. I. 104.). Kovalovszky szerint Somló Bódog is jelen volt, de Nagy Mihály és György nem említik. Azon a fényképen, amely György Ernő birtokában maradt meg, Ady kivül Fejér Lipót, Nagy Mihály, Kanitz Henrik és György Ernő látható. (L. E. Csorba 433–434. – Ady is beszámol Diósinének a Nagyvárad-Püspökfürdői kirándulásáról júl. 28-i levelében: 858. sz.).

Várom a maga választát az én levelemre: júl. 20-i levelében (843. sz.) Ady azt kérdezte az asszonytól, hogy biztos-e a svájci útja.

851. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

K: MTAKK – K 18/4 – Képes levelezőlap (Adyék érmindszenti új háza) – 90 × 141 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Vincze Gézáttól 1951.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 23. – épb: Érmindszenti, 1909. júl. 25.

M: itt először.

itt van levelező lapon az Ady-ház: ez az 1908-ban felépült Ady-ház. A költő *A mi kis »kúriánk«* című cikkében ír róla (I. AEÖPM XI. 38–40.). Ady a fénykép alapján levelezőlapot készíttetett és több levelezőtársának küldött belőle (I. a 849., 852., sz. 857. sz. levelet).

Lajos tudasson engem azonnal, mivel járt: Ady Lajos tanári elhelyezkedése tartotta izgalomban a családot hónapok óta. Ady öccsétől a legutóbbi lépésekről kér beszámolót. L. a júl. 22-i, 845. sz. levelet.

852. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

K: MTAKK – Ms 1243/37 – Képes levelezőlap (Adyék érmindszenti új háza) – 88 × 139 mm – Tintaírás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: Kabos Ilona ajándéka Vezér Erzsébet közvetítésével 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 23. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 628.

itt nem tudok én élni: egy korai vers fejezi ki ezt a közérzetet: *Elűzött a földem* (1903. november); ellentétes érzelmi tartalmú vers: *Hazamegyek a falumba* (1907. november).

nem dicséreted meg a „Nyugat” új Ady-verseit: a júl. 16-i Ny verseit l. az Osvátnak szóló júl. 9-i levél (831. sz.) jegyzetében.

853. ADY ENDRE, ORBÓK ATTILA – ZIPSZER ANNÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]

K: Borbély Lajos tulajdonából közölte Tóth Nándor: Sárköz (Szekszárd) 1956/3–4. sz.

Orbók Attila: Adyval való megismerkedéséről, a Kolozsváron együtt töltött időről l. EmlAE IV. 496–501., 451–462., 479–482.... l. még a 891. sz.; aug. 31-i levelet. E levelezőlap megírásának történetét Orbók így adja elő: „Egyszer egy hölgyismerősömnek, Zipszer Annának, aki Ady-rajongó volt, képeslapot írtam, s megkértem Adyt, írja alá. A kávéházi toll rossz volt, s a költő úgy megnyomta, hogy két darabra tört. Erre kapta magát, gyufaszálat mártott a tintába, s azzal írta alá nevét. A lap képes oldalára pedig én ezt a megjegyzést írtam: »Toll eltört, gyufaszállal próbált írni és sikerült. Hiába, nagy ember.«, (l. h. 500.)

854. ADY ENDRE, NAGY MIHÁLY, FEJÉR LIPÓT, KANITZ HENRIK, GYÖRGY ERNŐ – LEIMDÖRFER MARISKÁNAK

[Nagyvárad, 1909. júl. 25.]

K: nem ismeretes – Nagy Mihály özvegye szívésségéből közli Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő. Az adatok az ő közlésükön alapulnak: Képes levelezőlap (Püspöktúrdó, főéptület).

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1909. júl. 25. – épb: Mezőkovácsháza, 1909. júl. 26.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 116.

A püspöktúrdói kiránduláson készült fénykép egy példánya Fejér Lipót birtokában is fennmaradt, innen közölte Scheiber Sándor: It 1960. 181–182. – A György Ernőnél megőrződött másik példányról l. a júl. 23-i, 850. sz. levél jegyzetét.

A címzett Nagy Mihály menyasszonya volt.

855. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 26.]

K: PIM – A. 208/24 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 210 × 195; 93 × 140 mm – Ceruzairás, a boríték címezése tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 26. – épb: Budapest, 1909. júl. 27.

M: Feljegyzések 276. – AEI II. 41.

itt küldöm a verseket, öt vers, újféle vers: ezek (kötetbeli címmel): *Vezeklő vigadozás zsoltára*, *Duruzsolás a jégveremből*, *Aki helyemre áll*, *A Csók-csatatér lovagjai*, *A Hóvár-bércek alatt*; megjelenési idejük Ny 1909. aug. 1. – (L. a 700., 702. sz. jegyzetet.)

a Móricz-kritika: ezt csak másnap adta postára, le is késett az aug. 1-jei számról (l. Fenyő 860. sz., júl. 28-i levelét).

A Monte-Károly-cikk: itt is csak Igéret.

Novella azonban csak a jövő számra kerülhet: csak az okt. 1-jei számra készült el a novella: Eszterkuthy Éva húga.

856. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 27.]

K: PIM – A 208/23 – Kutyanylev borítékkal – 1 f (r) – 192 × 100; 92 × 140 mm – Ceruzafrásos levél, a borítékon tintafrás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 27. – épb: Budapest, 1909. júl. 28.

M: Feljegyzések 277. – AEI II. 41–42.

*a Móricz-cikk*ről l. a következő levelet.

a Monte-Carló cikket e napon sem küldte.

Fenyő ma ír a Füg. Magy.-ban megjelent versről: az FM júl. 25-i számában A Lóri csókja c. vers olvasható, ez ellen tiltakozott Fenyő. A vers először A Holnap első kötetében jelent meg. – (A Ny versmonopóliumáról l. a 804. és 807. sz. jegyzetet.)

857. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/15 – Képes levelezőlap (Adyék érmindszenti új háza) – 88 × 139 mm – Tintaírás – Szöveg a lap mindkét oldalán – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 28. – épb: Kisvárdány, 1909. júl. 30.

M: Lengyel 368. – AEI II. 42.

858. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/15 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 175 × 132; 92 × 139 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolfól 1937.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 28. – épb: Párizs, 1909. júl. 31.

M: RAÉL 230–233. – RAÓI 184–185. – AEVI 284–285. – AEI II. 42.

Ady aug. 5-én Érmindszentre utazott, s otthon volt aug. 12-ig. 13-án Pestre érkezett, s egy hét múlva indult Svájcba. Aug. 5-én hazafelé menet Debrecenben találkozott Marchisiu Otíliaival, s együtt utaztak Nagykárolyig (Böloni 185), s aug. 12-én újra találkoztak Nagykárolyban, innen írtak Böloninek (l. a 868. sz. levelet).

Kornéllal az utcán találkoztam: nem Kozmutza Kornéllal, Marchisiu Otília első férjével találkozott Ady, ahogy Belia gondolja (AEI II. 327.) hanem Erdélyi Kornéliával, a Brüll leányok váradi unokanővérével, akit a családban Kornélnak hívtak; „e férfias névhasználat zavart, félreértést okoz”, írja Kovalovszky Belia György háromkötetes válogatásának tévedéseit számbavéve (AEI I. 295–296.; e kötet névmutatójában is tévedés van: a névmutatóba Erdélyi Kornélia és Erdélyi Nelly külön személyként van felvéve.).

Voltunk én, az orvosom s két egyetemi tanár barátunk Váradon egy napot: a kirándulásról szóló források adatai ellentmondóak. Az emlékezések, levelek, fényképek alapján nem tudjuk eldönteni, kik és mennyi ideig voltak Nagyváradon és Püspökfürdőn. Ady érthetően óvatosan és szűkszavúan ír róla, nehogy gyanút keltsen. Pogány Béla mint jelenlévő számol be a kiruc-

canásról, nála több napos váradi tartózkodásról, nagy társaságról, bodegai ivászatról van szó (EmlAE III. 434–435.).

A váradi-püspökfürdői kirándulásról l. még a júl. 23-i és 25-i levél (850., 854. sz.) jegyzetét.

859. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

K: MTAKK – Ms 1243/38 – Képes levelezőlap (Ady világos csíkos ruhás álló alakos fényképe) – 85 × 135 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 28. – épb: nincs.

M: Nők Lapja 1954. dec. 16. 50. sz. 9. – ItK 1966. 628.

E. Csorba Csilla Fényképkonográfijában 31. sz. kép. Feltételezése szerint ez a fénykép is Nagyvárad-Püspökfürdön készült (l. a júl. 23-i és 25-i levél jegyzetét: 850., 854. sz.). Ez azonban nem bizonyított. A címzésoldalon a fpb Kolozsvár. A ruha az lehet, amit Ady Orbók Loránd kolozsvári szabójánál csináltatott (EmlAE IV. 482–483.).

860. FENYŐ MIKSA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. júl. 28.

K: MTAKK – K 6/91 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Hotel Bristol Szálló Budapest levélpapírján – 1 f. (r) – 228 × 150 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéétől 1951.

M: AEI II. 326.

Osvát el van ragadtatva verseidtől és a Moricz cikktől: a Ny aug. 1-jei számában megjelent versek címét l. a júl. 26-i, 855. sz. levél jegyzetében. Szokatlan volt Osvát tetszésnyilvánítása Ady verseiről és cikkéről. Ady mindig várta az elismerést, dicséretet. Fenyőtől és Hatvanytól meg is kapta, Ignostustól ritkán, Osváttól talán ez egyszer, ezt sem közvetlenül. Ady Osváttól levelet sem kapott soha. (Fráter Zoltán írja monográfiájában: „Ady halála után kicsit röstelkedett, hogy ő bizony nem volt nagy híve.” Fráter l. 136.) Az „idegenkedés”, „az ellentét világnézeti-esztétikai különbségeket jelez. Ady radikálisabb, nyíltan politizáló írásait nem a Nyugat, hanem a Renaissance, a Huszadik Század, a Világ és a Népszava közölte.” (Uo. 119–120.)

A Moricz cikk csak az aug. 16-i Ny-ban jelent meg.

861. GÁL JÓZSEF – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Ívpaír borítékkal – 2 f. (l. f.: r) – 181 × 111; 94 × 118 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Kolozsvár, 1909. júl. 28. – épb: nincs.

M: itt először.

A Bibl. kieg.-ben 4096. tétel Új Ady-dalok cím alatt hír található arról, hogy Gaál(!) József megzenésített néhány Ady-verset. A Bibl. kieg. függelékében Nikodémuszné Nagy Mária kottabibliográfiájában a név nem fordul elő.

862. JANOVICS JENŐ – ADY ENDRÉNEK

München, [1909.] júl. 28.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levelezőlap (A szövegoldalon kép: Rheinischer Hof) – 140 × 91 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: München, 1909. júl. 28. – ép: nincs.

M: itt először.

Janovics Jenőről I. a júl. 12-i, 834. sz. levelet.

863. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 29.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1946/20 – Levélpapír borítékkal – 4 f. (r-v) – 181 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: Brüll Berta ajándéka 1946.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. júl. 29. – ép: Kolozsvár, 1909. júl. 31.

M: RSle 119–120. – RAöl 374–375. (mindkét helyen csonka) – Vitályos 117–118. – AEI II. 327–328.

oly ünnepiesen irsz mint egy celebráló püspök: Ady negyedik párizsi útja után nem írt titkos poste restante leveleket az asszonynak, a házi levelekben nem írhatott bizalmasabb hangon.

annyi minden eszembe jut, a miért utálni akarlak: a levelekben egyre több jel mutatja Ady megváltozott viselkedését társával szemben és az asszony sértődött reagálását erre. Ady bizonyára nem fogadja már a régi béketűrőssel a szemrehányásokat, a szeszélyes dühkitöréseket. Különösen emlékezetes lehetett kapcsolatukban az 1909. tavaszi rivierai tartózkodás. E mondat is arra utal. Ott akkor kemény, kíméletlen összecsapások történhettek, aminek sebeit az asszony fájdalmasan hordozta (csak az elszenvedett sérelmeket tartotta számon).

A verseidet is olvasgatom, azok is olyan hazugok: azok közül a versek közül, amelyek később a *Szeretném, ha szeretnének* című kötet Léda-ciklusába (*Két szent vitorlás*) kerültek, hatot már olvashatott a Ny-ban.

El kell mennem: orvosa Pinard rheinfeldeni gyógytűdülést javasolt az asszonynak (I. az asszony júl. 16-i, 840. sz. levelét).

Bimbó utcai nő ... *Apropos, ebben a dologban is megtudtam, hogy nem mondtál igazat egészen*: I. az 1908. jún. 22-i levél (560. sz.) jegyzetét. Valószínűleg Ady letagadta, hogy találkozott Murányinéval, vagy válaszolt neki. Bertának mondhatta el, s ő fecsegte el a nővérenek. Sem a találkozásnak, sem a levélírásnak nincsenek bizonyítékai.

Én utazom szombathoz egy hétre: aug. 7-én.

ugy éreztem mikor elmentél, hogy soha többé nem látlak: Ady negyedik párizsi útját sok békétlenség, civódás után úgy fejezte be, hogy el se köszönt, levélben jelentette be elutazását (I. a jún. 8-i levelét: 794. sz.).

Írtad, hogy ismét megkóstoltad a bort: I. Ady 850. sz., júl. 23-i levelét.

Független Magyarországra jött egy kis Léda tárca: a lap júl. 25-i számában jelent meg Branyiczky Dezső: Léda.

864. MOLNÁR VIKTOR – ADY ENDRÉNEK

[Badgastein, 1909. júl. 30.]

K: PIM – A 158/17 – Képes levelezőlap (Badgastein) – 88 × 140 mm – Tintaírás – A lap középen szakadt – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

Dat.: fpb: Badgastein, 1909. júl. 30.

M: AEI II. 282.

Ady Kolozsvárról sürgető levelet írt Molnár Viktor államtitkárnak (ezt nem ismerjük), erre küldte Molnár a megnyugtató választ. (L. többek között a máj. 15., máj 18-i leveleket: 785., 787.)

865. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. júl. 31.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75/5 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 182 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

M: AEVI 285. – AEI II. 328–329.

Mint még Kolozsvárra írtam mához egy hétre utazom: ezt a júl. 29-i levelet l. a 863. sz. alatt.

866. SZÜTS DEZSÓ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. júl.]

K: MTAKK – K 8/122 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Magyar Nemzet fejleces levélpapírján – 2 f. (1. f. r.) – 226 × 146 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Mikes közli, hogy Palágyival ártettek: Bányai Elemér említi márc. 25-i, 753. sz. levelében, hogy Palágyihoz jártak „a Meteorba filozófiai istentiszteletre” Palágyi Adyról alkotott véleményét nem ismerjük. Ő volt az az idősebb nemzedékből, aki bírálta a népnemzeti iskolát, Arany Jánost, Gyulait.

a régi helyemen új életkedvet óhajt: Szütsöt már kezelték a kolozsvári klinikán, mások mellett ő ajánlotta Adynak is ezt az intézményt és Lukács Hugót. Valószínűleg ő hozta össze őket már évekkel azelőtt.

Sógornőm: Szücs Győzőnek, Dezső bátyjának a felesége. Ady ismerte a családot, Szücs Győző szerint Ady járt hozzájuk, s leveleztek is. Emlékezésében 25 Ady-levélről ír, amelyeket Kunfi Zsigmondnak adott át 1919-ben a felállítandó Ady-múzeum részére. (EmIAE IV. 257–261.) Hihetetlen adat, legfeljebb néhány üdvözlő kártya lehetett.

867. TÖBBEN – ADY ENDRÉNEK

[Szabadka, 1909. aug. 2.]

K: PIM – A. 232/I – Képes levelezőlap (trükkös utcakép: dülöngélő házak, utca közepén fekvő férfi. Szöveg: Hazafelé a Kossuth-utcából. Üdvözlés Szabadkáról.) – 90 × 140 mm – Ce-ruza olvashatatlanság aláfírások a lap mindkét oldalán – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1977.

Dat.: fpb: Szabadka, 1909. aug. 2. – épb: nincs.

M: itt először.

Alkalmi lumpoló társaság üdvözlése kif[olvashatatlan] aláírásokkal.

868. ADY ENDRE, MARCHIŠIU OTÍLIA, ADY LŐRINCNÉ, BRÜLL MARGIT,
MARKIS ADORJÁN – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Nagykároly, 1909. aug. 12.]

K: PIM – V. 16/1 – Képes levelezőlap (Üdvözet Nagykárolyról, Városi színház) – 93 × 144 mm – Ceruzairás, a címzés tintaírás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: [elmosódott, talán aug. 12.]

M: Bölöni 186.

A levelezőlapot Marchișiu Otília írta és címezte, de nem írta alá.

A levelezőlap megírásának körülményeiről Marchișiu Otília írt Bölöninek (Bölöni 185–186.). A budapesti pályaudvaron Révész Béla és Bölöni várták. Az utóbbi ezt jegyezte fel róla: „Naponta együtt voltunk vele friss hangulatban és jó kedvben. Megfiatalította a kolozsvári kúra. [...] A régi Ady volt újra: friss, gúnyolódó, csúfondáros. [...] Lapoktól és kiadóktól előlegeket szedett fel, hogy kimehessen utókúrára Svájcba. A kúra mellett a tulajdonképpeni cél mégis csak Léda asszony volt. [...] A tavaszi viharok után Léda most levelekben perel tovább Adyval, de csalogatja Svájcba.” (Bölöni 186.)

Markis Adorján: Marchișiu Otília bátyja.

869. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. aug. 13.]

K: OSZK – Fond 74/4/84 – A Meteor szálloda levélpapírján és borítékában – 2 f. (1. f.: r-v) – 228 × 152; 120 × 157 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. aug. 13. – épb: Rheinfelden, 1909. aug. 15.

M: RSle 174. – RAöl 436. – AEvl 286. – AEI 43.

Az előzményt l. az előző levél jegyzetében.

870. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. aug. 14.]

K: OSZK – Fond 74/4/85 – A Meteor szálloda levélpapírján és borítékában – 2 f. (1. f.: r-v) – 229 × 152; 124 × 160 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. aug. 14. – épb: Rheinfelden, 1909. aug. 16.

M: RSle 174–175. – RAöl 436–437. – AEvl 286. – AEI II. 43.

Ez a két levél megdöbbenett: Diósiné júl. 31-i levele lehetett az egyik, ez valóban kissé sértődött, szemrehányó. A másik azonban nincs meg a gyűjteményben. Adynak júl. 28. és aug. 13. között írt levelei sincsenek meg. A táviratok sem kerültek elő.

871. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 15.]

K: OSZK – Leveletár, növn. 1942/75/7. – A Grand Hotel des Salines au Parc. Bans Salins de Rheinfelden (Suisse) két levélpapírján borítékkal – 4 f. (1–2. f.: r-v, 3. f.: r) – 210 × 135; 124 × 155 mm – Tintaírás – A boríték címloldalán Ady Lajos datálása: 09. VII. 15. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

Dat.: Rheinfelden, 1909. aug. 15. – épb: Budapest, 1909. aug. 17.

M: AEVI 287–288. – AEI II. 329–330.

Diósiné Ady aug. 13-i levelére válaszol, ingerülten, mert sokallja az időt, amit Ady Pesten tölt s mert nem ír elég gyakran és sokat.

attachirozni: lekötni

correspondálás: levelezés

Még egyszer tulesni az elmúlt téli eseményeken [...] nem tudnék: Ady 1909. jan. 19-én érkezett negyedszer Párizsba, s enyhülés helyett „poklot” talált. Erről szólnak barátainak (Hatvanyinak, Medvééknek) írt levelei. Többször menekülni akar, mégis marad. Májusban arról panaszkodik Marchisiu Otíliaának, hogy „most igazán véglegesen szakított Léda asszonnyal. Csúnya, durva szavakat vágtak egymás szemébe, talán csúnyábbakat, mint máskor.” (Böloni 181.) Végül Ady jún. 8-án búcsúlevelet írt (l. 794. sz. levelet) és elutazott.

872. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

Budapest, 1909. aug. 18.

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő). – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/1 – 2 f. – 175 × 110 mm – Tintaírás. – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 98. – AEI II. 45–46.

Beretvás Hugó (1872–1940) zeneszerző (eredeti nevén Reinitz).

Vérsi József ajánlásával kereste fel Adyt aug. 17-én a Meteor szállóban. Még aznapra meg is hívta svábhgyi villájába, s bemutatta megzenésítéseit. Adynak tetszett a zene, s elfogadta Beretvás tervét egy közös előadásra. Másnap írta első levelét, melyben megerősíti szándékát a Beretvás–Ady-dalok budapesti bemutatására az ő „fölolvasó részvételével” Levelezés indul közöttük közös rendezvényük ügyes-bajos dolgairól, pénzügyeiről (Ady előlegeket kér rheinfeldeni utókúrájához).

Az a lépése, hogy hűséges hívét, versei rajongóját Reinitz Bélát mellőzte, ellenérzést keltett barátai között. Ő maga is megbánta, s Diósi Ödönnnek bevallja: „a pénzsziúke belekényszerített” (l. a nov. 4-i levelet). Beretvás is észrevette ezt, és elkedvetlenítette, hogy a kritikusok közül csak Csáth Géza látta meg hibái mellett erőit is. A kapcsolat költő és zeneszerző között rövidesen végleg megszakadt. Reinitz megbántódott, de ragaszkodása az Ady-versekhez töretlen maradt. – A Beretvás-ügyet Kovalovszky ismerteti részletesen emlékezés-gyűjteményében. EmlAE IV. 113–143.; a Beretvás-család birtokában lévő dokumentumokat közzétette Gáspár Sándor–Scheiber Sándor: Ady Endre 1909-es budapesti előadóstje. ItK 1977. 1. sz. 92–103. – L. még a Diósinak írt dec. 1-i levelet.

873. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Bánhida, 1909. aug. 19.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1935/86 – Német nyelvű táviratürlap, borítékban – 221 × 180; 96 × 132 mm – Pr.: vétel Lantos Adolfól 1935.

M: RAÉL 293. (faksz.) – RAól 523. (faksz.) – AEI II. 46.

Ady Rheinfeldenbe indulva megakadt Bánhidánál (Tatabányánál).

874. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNÉNAK

[Bécs, 1909. aug. 20.?)

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) — Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 354/1 – Képes levelezőlap – 90 × 139 mm – Tintaírás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 1. sz. 100.

Ady Rheinfeldenbe menet járt Bécsben.

875. ADY ENDRE – MEDVE MIKLÓSÉKNAK

Bécs, 1909. aug. 20.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1956/4/6 – Ady névjegye mellett kockás papírlap noteszből kitépve – 2 db 2 f. (r) – 65 × 107 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Darvas Annától 1956.

M: AEvl 290. – AEI II. 46.

Ady Bécsben átutaztában mindig meglátogatta régi barátait: a Medve házaspárt. Ha nem találta őket otthon, üzenetet hagyott. Nincs nyoma a levelezésben annak, hogy ígérését beváltotta-e. (Medvéékről I. AEL I. 472.)

876. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 20. után]

K: PIM – A. 208/26 – Papírdarab – 1 f. (r-v) – 185 × 145 mm – Ceruzairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

M: Feljegyzések 277. – AEI II. 47.

az öt vers: Az ifjú Rajnánál, Fájdalmas, bús kitérő, Bujdosó kuruc rigmusa, Nézni fogunk, hejhajh, Valami még készül (kötetbeli címek).

Ady Lajos tanári kinevezése: ez minden nap várható volt. Állami tisztviselők kinevezése megjelent a Magyar Közlönyben.

Kemény Simon és Balázs Béla könyve: Lamentációk, illetve Doktor Szélpál Margit. Mindkettő a Ny kiadása. Ady nem írt róluk.

877. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

K: OSZK – Fond 74/3/9 – Képes levelezőlap (nő népviseletben) – 87 × 138 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 24. – épb: nincs.

M: RSle 223. – RAöl 488. – AEI II. 46.

878. ADY ENDRE – POGÁNY BÉLÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

K: PIM – A. 237/1 – Színes képeslap (népviseletbe öltözött fonó nő rokkánál) – 86 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Wéber Esztertől 1979.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 24. – épb: nincs.

M: EmlAE III. 441.

Pogány Béla (1882–1953) újságíró. A század elejétől több napilapnál dolgozott, 1907-ben került a BN-hoz. Az év második felében a Párizsból hazatért Ady kollégája volt néhány hónapig. A modern irodalom és Ady iránti vonzalma vitte közel a váradi fiatalokhoz, s a lap szerkesztőjét, Rónay Bélát is megnyerte a Holnap mozgalom támogatására. Az FM lett a holnaposok „félhivatalos lapja”, fóruma a fővárosban. Pogány írta meg a lap ajánlközését, s Emőd Tamás hálás köszönettel nyugtázta a társaság nevében (EmlAE III. 430.). Ady is megígérte, hogy ír a lapba, de a Ny-nak történt elkötelezettsége miatt nem sokat írhatott (l. i. m. 439.). A BN-nál töltött időről, levelezésükről egy váradi találkozásról gyűjtött élményeit újságcikkben foglalta össze; Kovalovszky ezt közölte a Pogánynétól kapott három Ady-levéllal és jegyzetekkel kiegészítve (ih. 425–441.). (L. még a 700. sz. levelet.)

Addig is levél és kézirat: 1909-ben már nincs Ady-írás az FM-ben. Levélről sincs tudomásunk.

879. ADY ENDRE – ADY LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]

K: MTAKK – K 5/51 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Színes képeslap (népviseletbe öltözött nő) – Felirata: 4994 Aargau – Luzern – Zug (Freiamtlerin) – 1 f. – 87 × 136 mm – Tintaírás – Ady Lajos írásával, piros ceruzával a dátum: 09. VIII. 24. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 24. – épb: nincs.

M: AEI II. 46.

880. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 25.]

K: MTAKK – Ms 1243/39 – Színes képeslap (népviseletbe öltözött nő) – 88 × 138 mm – Ceruzairás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Basel, 1909. aug. 26. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 629.

Reinitz Béla és Czigány Dezső, a festő, Kabos pártfogoltjai, a család gyakori vendégei.

A Pesti Naplóban megjelent egy kis tárcám?: Negyedik párizsi útja idején Ady a PN-nak küldözgette párizsi, rivierai leveleit, jegyzeteit, tárcáit. Molnár Ferenc támogatásával jutott a laphoz, de nem tudtak már egymásnak megfelelni. Ady nem volt már a rendszeres, robotos újságíró, mint fiatalabb korában, a lap meg nem fizetett rendesen, meg nem is közölte mind a beküldött írásait. Párizsból hazatérve is küldött még cikket a PN-nak, sőt egyre ritkulóan 1910-ben is. Ady restellte a szerkesztőségtől megkérdezni, hogy mi történt a cikkével, amit nem közöltek, de udvariatlanul nem is küldték vissza. Ady azért kérdezi Kabos Ilonát, hogy megjelent-e a novella, mert akkor a honoráriumot reklamálhatja.

A PN-ban Adynak tizenkét novellája jelent meg 1909-ben, ebből kilencet külföldről küldött. A kért novella a PN aug. 24-i számában *A Farkas-hát legendája* lehetett.

881. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 26.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/2 – Képes levelezőlap (Álló fiatal nő korszóval kezében) – 86 × 137 mm — Ceruzafírás. — Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

Dat.: fpb: Basel, 1909. aug. 26. — épb: nincs.

M: ItK 1977. 100.

882. BODON PÁL – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. aug. 26.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 173 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

Bodon Pálról I. a 805. sz. jegyzetet.

Bretán Miklós Adynak küldött 1912. márc. 27-i levelében azt írja, hogy 1912. márc. 22-én a Zeneakadémián ő énekelte Bodon Pálnak Ady versére írt kantátájában (*Fekete Hold éjszakáján*) a baritonszólót (EmlAE IV. 655.).

883. ADY ENDRE – BIRÓ LAJOSNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1958/23/16 – Képes levelezőlap (Basel, Centralbahnplatz) – Bélyeg kivágva – 89 × 139 mm – Tintaírás – Pr.: Bíró Lajosné ajándéka 1958.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 27. — épb: nincs.

M: Lengyel 369. – AEI II. 47.

nagyon leköteleznél, ha küldetnél két olyanféle, kétféle színű kendőt: Ady Diósinének és Brüll Bertának akarta a kendőket beszerezni. A későbbi levelekben is szó esik a kendőkről.

Pali: Belia szerint „talán Kéri Pál” (AEI II. 331., AEI I. 536.).

884. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]

K: OSZK – Fond 74/3/10 – A Grand Hotel des Salines im Park Soolbad Rheinfelden tájképes levélpapírján borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 208 × 137; 125 × 155 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikától 1966.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 27. — épb: Párizs, 1909. aug. 28.

M: RSle 195. – RAbl 457–458. – AEI II. 48.

Ady valószínűleg szórakozottságból írt feladónak pesti címet, amely különben Hatványék bérháza, itt kapott ideiglenesen helyet a Ny szerkesztősége.

Lechner professzor ural csunyán összevezstem: a kolozsvári idegszanatóriumi gyógykezeléséről I. a 800. sz., jún. 19. és (a Lechnerrel történt együttműködésről) a 834. sz., júl. 12-i levelét. *az öcsém dolga is elromlott: Barkóczyra maradt, [...] írtam is Bécsből neki*: Barkóczy minisztériumi tisztviselő. Ady és a család feleslegesen türelmetlenkedett, Ady Lajost szeptem-

berben kinevezték tanárnak a Markó utcai gimnáziumba. Ady aug. 20-án Rheinfeldenbe menet járt Bécsben. A Barkóczynek lrt levél nem került elő.

885. ADY ENDRE – SCHÖPFLIN ALADÁRNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1952/23/3 – Levelezőlap (a szövegoldalon képek a Grand Hotel des Salines Rheinfelden részéről) – 90 × 140 mm – Ceruzafírás – A bélyeg leáztatva – Pr.: vétel Schöpflin Aladárétól 1952.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 29. – épb: nincs.

M: Belia György–Sándor Anna: Schöpflin Aladár hagyatékából. ItK 1953. 333. – AEI 290. – AEI II. 48.

886. ADY ENDRE – BÖLÖNI GYÖRGYNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

K: PIM – A. 2/29 – Képes levelezőlap (Grand Hotel des Salines Rheinfelden) – 90 × 140 mm – Ceruzafírás – Pr.: vétel Bölöni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 29. – épb: nincs.

M: Bölöni 208–209. (faksz.)

Lándor Tivadar (1873–1954) újságíró. Bölönivel és Mikessel együtt akkor a Magyar Nemzet munkatársa.

887. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]

K: MTAKK – Ms 1243/40 – Képes levelezőlap (három kép: Grand Hotel des Salines Rheinfelden: Kinder im Sande – Avenue – Villa Flora) – 90 × 140 mm – Ceruzafírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka Vezér Erzsébet közvetítésével 1972.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 29. – épb: nincs.

M: ItK 1966. 629.

Bázelből aug. 25-én írt Ady (880. sz.), s érdeklődött PN-beli cikke megjelenéséről.

888. ADY ENDRE – FENYŐ MIKSÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]

K: PIM – A. 205/16 – A Grand Hotel des Salines im Park Soolbad Rheinfelden feliratú képek levélpapírján – 3 f. (r-v) – 208 × 135 – Tintaírás – Az 1. f. r-n Móricz Zsigmond dátálás (l. erről Feljegyzések 77.): 1909. VIII. – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

M: Feljegyzések 278–279. – AEI II. 49–50.

Fenyő jún. 23-i levelében (804. sz.) értesítette Adyt, hogy a szerkesztőség (Ignotus, Kovács és Fenyő) a Ny anyagi ügyeit önállóan kívánja igazgatni Hatvány áldozatkész támogatásával. Az új kísérletet Adynak azzal kell támogatni, hogy csak a Ny-nak ír verset, és könyveinek kiadását a Ny-ra bízva, beleértve a már megjelent, a Pallas, Franklin és Singer és Wolfner

tulajdonát képező kötetek további kiadásait is. Ady jún. 26-i (807. sz.) levelében elfogadja a Ny vers-monopóliumát, a kötetek dolgában tárgyalást ajánl. Gárdossal találkoзва Fenyő értesült, hogy Ady (újabb) előleget vett fel a Franklintól a *Vér és arany* második kiadására. Erre írhatta Fenyő ideges levelezőlapjait. (Ezek ismeretlenek.)

belementem a főváros irodalmi díjáért való futásba: Ady ápr. 24-i kelettel beadta folyamodványát a fővárosi szépirodalmi díj elnyeréséért (771. sz.). A zsűri döntését nov. 14-én hozták nyilvánosságra.

Ady állandó pénzsűkében három Pesten megjelent verskötetete kiadóit többször felkereste levelében, hogy a kötetek újabb kiadására előleget kérjen. A kiadók (Löwenstein Arnold, Gárdos Alfréd, Wolfner József) adtak is némi pénzt (Ady mindig 100 koronát kért) – annak ellenére, hogy az első kiadás példányai még nem fogytak el – inkább baráti segítségként, mint üzleti érdekből. A Ny-tal kötött új megállapodás azonban nehéz helyzetbe hozta régi kiadóival szemben. Fenyő türelmetlenül és szigorúan arra figyelmezteti, hogy kéregetéseivel veszélyezteti a Ny érdekeit. Ady állandó és egyetlen állandó munkaadójának kiszolgáltatva kínosan mentegetőzik.

odiózus: gyűlöletes, szégyenletes

perfidia: hitszegés, szőszegés, álnokság

889. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]

K: magántulajdonban – Scheiber Sándor és Zsoldos Jenő Nagy Mihály özvegyének szíveségéből közölte a levelet. A közlés adatai: képes levelezőlap (a Grand Hotel des Salines Rheinfelden terasza).

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 30. – épb: nincs.

M: Scheiber–Zsoldos 2. 116.

890. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]

K: OSZK – Fond 74/3/11 – Képes levelezőlap (Rheinfelden – Grand Hotel des Salines) – 90 × 140 mm – Ceruzalrás – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikától 1966.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. aug. 31. – épb: nincs.

M: ADok (faksz.) – AEI II. 50–51.

az öcsém ügyében semmi hír: Ady Lajos kinevezése késett, de szeptemberben megtörtént. *bajaim vannak Pesten*: Fenyő szemrehányásai (1. az aug. 30-i levelet. 888.), a Beretvási előadást gondjai, a barátai rosszallása, adósságai, a fővárosi szépirodalmi díj odaítéléséről szóló döntés késése.

891. ADY ENDRE – ORBÓK ATTILÁNAK

[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]

K: Borbély Lajos tulajdonában (Szekszárd)

M: Tóth Nándor közölte a Sárkőz 1956/3–4. számában. Innen: EmlAE IV. 500., 507.

Orbók Attila (1887–1964) újságíró, műfordító. Az Orbók családról, Orbók Lorándról I. EmlAE IV. 451–462., 479–482. – Kolozsvári emlékek a költőről címmel írt emlékezését I. uo. 496–501.

a *F. M.-ba írt cikk*: Ady Endre gyógyulása, a lap 1909. aug. 17-i számában jelent meg a költő kolozsvári kúrájáról. Adyt „kellemetlenül érintette, hogy idegklinikai tartózkodását Orbók utólag közhírré tette.” (I. h. 507.)

892. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Rheinfelden, 1909. szept. 4.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/3. – Távirat – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

Dat.: fpb: Rheinfelden, [1909.] szept. 4. – épb: nincs.

M: ItK 1977. 100.

Beretvás egy elvesztett levélben megkérdezte Adyt, elfogadja-e a tervezett közös előadójuk dátumául nov. 27-ét. Erre válaszol a távirat. (L. a 872., aug. 18-i és a következő, 894. sz. Beretvás-levelet és jegyzetét.)

893. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Rheinfelden, 1909. szept. 6.]

K: PIM – A 208/25 – Papírlap borítékkal – 1 f. (r) – 213 × 172; 125 × 152 mm – Ceruzalrás, a boríték címezése tintalrás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Rheinfelden, 1909. szept. 6. – épb: Budapest, 1909. szept. 8.

M: Feljegyzések 279. – AEI II. 51.

Fenyő nem válaszolt a levelemre: 1. a 888. sz., aug. 30-i levelet. Fenyő előzőleg azzal gyanúsítja meg Adyt, hogy a maga pillanatnyi anyagi érdeke miatt mellőzi a Ny érdekeit, s nem tartja be az általa előírt megállapodást.

Itt van egy novella: feltehetően a Ny okt. 1-i számában megjelenő *Eszterkuthy Éva húga*.

holnap-holnapután természetesen mennek a versek: az okt. 1-i Ny-ban kilenc verse jelent meg: *Valaki utánam kiált, Egyre hosszabb napok, Rendben van, Úristen, Apámtól, anyámtól jövnén, Egy régi-régi fűz, Heléna, első csókom, Akarom: tisztán lássatok, Nem először sírok, Sappho szerelmes éneke*. E levélben ígért versek száma valószínűleg három volt. Megállapíthatatlan, melyik három a kilencből (I. a 910. sz., szept. 24-i levelet).

894. BERETVÁS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 4. és 9. között]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 355/1 – Levélfogalmazvány – 175 × 133 mm – Tintalrás, a javítások és betoldások, valamint az utóirat autográf ceruzalrás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: itt először.

A fogalmazvány kuszasága ellenére közlésre érdemes: fontos eredményeket közöl benne Beretvás Adyval közös rendezvényük előkészületeiről. Bizonyosra vesszük, hogy a fogalmazvány alapján készült levél eljutott a címzetthez.

Ady és Beretvás Hugó zeneszerző előadói estje nov. 27-i ajánlott időpontját Ady szept. 4-i táviratával elfogadta (892. sz.).

Környey Béla (1875–1925) operanékes (bariton, majd hőstenor). Ő énekelte Beretvás Ady-dalait nov. 27-én.

895. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Eismeer, 1909. szept. 9.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/4 – Képes levelezőlap (Kilátás a Jungfrauról.) – 90 × 138 mm – Ceruzafrás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 100. – AEI II. 51.

Dat.: fpb: Eismeer, 1909. szept. 9. – épb: nincs.

Ady szept. 16-án érkezik meg Svájcból Budapestre. Szept. 9. és 15. között a svájci hegyeket járták Diósinéval (I. a 897., 899., 900. sz. levelezőlapokat).

Méri (Méry) Béla hangversenyrendező.

Székely Aladár fényképeiről I. a júliusi leveleket.

896. ADY ENDRE – ADY LŐRINCNÉNEK

[Flüelen, 1909. szept. 11.]

K: ismeretlen – A cím- és szövegoldal fakszimiléje az Ady-könyv 64. és 65. oldala közötti barna kartonlapra ragasztva. – Külföldi postai levelezőlap (Carte postale) – Ceruzafrás – A felső margón Ady Lajos keltezése: 09. IX. 11.

Dat.: fpb: Flüelen, 1909. szept. 11. – épb: Érmindszent, 1909. szept. 14.

M: AEI 291. – Ady-könyv. 64. és 65. közötti kartonlapon, faksz. – AEI II. 52.

Ady Lajos régen várt tanári kinevezéséről értesítő táviratot nem ismerjük. A családtagoknak, barátoknak szóló levelekben hónapok óta visszatérő téma volt az álláskeresés. Hogy milyen fontos volt Ady számára öccse sorsának alakulása, jelzik ezek a levelek, és azok, amelyeket hivatalos személyekhez intézett (Apponyi Albert, Molnár Viktor, Barkóczy Sándor és mások). Ezeknek egy része nem is került elő.

Tíz napon belül otthon leszek: 16-án érkezett vissza Budapestre és 21–24-ig volt Érmindszenten.

897. ADY ENDRE – SOMLÓ BÓDOGNAK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1950/63/5 – Képes levelezőlap (tájkép: Virwaldstattersee) – A bélyeg kivágva – Ceruzafrás – Pr.: Moór Jolán ajándéka 1950.

Dat.: fpb: Goldau, 1909. szept. 12. – épb: nincs.

M: AEI II. 52.

azóta már lekerültetek a kolozsi Svájcból: Somló és felesége a Kolozsvár melletti Magurán nyaraltak. Ott látogatta meg őket Ady Fejér Lipóttal és Lukács Hugókkal 1909. aug. 1. és 5. között.

898. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BRÜLL BERTÁNAK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

K: OSZK – Fond 74/1/37 – Képes levelezőlap (látkép a fogaskerekével) – 97 × 130 mm – Diósi Ödönné szövege alatt Ady Endre ceruzairású üdvözlő sora. A címzés Diósi Ödönné írásával. – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Goldau, 1909. szept. 12. – épb: nincs.

M: itt először.

899. ADY ENDRE, DIÓSI ÖDÖNNÉ – BRÜLL BERTÁNAK, DIÓSI ÖDÖNNEK

[Goldau, 1909. szept. 12.]

K: Frank József és Frank Adél tulajdonában (Pécs) – Lemásolva az Antikvár könyvaukción 1974. évi anyagából – Felnagyított fm. PIM – A. 213 (1987-ben készült xeroxmásolat az A. 306 jelzeten) – Képes levelezőlap (látkép: Arth-Goldau, Rigi-Kulm, Staffel stb.) – 97 × 132 mm – Ceruzairás (Diósiné szövege mindkét oldalon, Ady üdvözlő szavai a szövegoldalon fejjel lefelé átlósan).

Dat.: fpb: Goldau, 1909. szept. 12. – épb: nincs.

M: itt először.

900. LEOPOLD LÍVIA – ADY ENDRÉNEK

Szekszárd, 1909. szept. 14.

K: MTAKK – K 7/154 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: v, 2. f.: r) – 174 × 133 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Tolna m. Népújság 1973. ápr. 22. 94. sz. 8. – AEI II. 340–341.

Leopold Lajosról és feleségéről, Jacobi Líviáról l. AEI I. 498. oldalt. Leopoldék több meghívó levelet is írhattak azóta, amióta megismerték az *Új verseket*, és ismerőseik, közöttük Jászi Oszkár tudomására hozták felfedezésüket: „Egy nagy, igazán nagy költőnk támadt. Ady Endre.” (AEI I. 151.) Ady most eleget tett a meghívásnak. Leopoldné így emlékezik a látogatásra: „a három nap emléke nem halványul. A büszke öröm, hogy a nagy költő [...] pusztán közös ismerősök és barátok (Somló Bódog, Jászi Oszkár, Szabó Ervin) szavaitól-híreitől indítva felkeresett bennünket, hogy jól érezte magát nálunk, és hogy szeretettel emlegetett bennünket – ez a tudat örök kincsem marad.” (EmlAE IV. 529.) A látogatás pontos idejét nem tudjuk megállapítani, okt. 10. körül lehetett. Ekkor ismerte meg a kis Leopold Évát. Leopoldnét idézve: „Gyakran eszembe jut az is, hogy Ady az öregekkel, férjem szüleivel milyen utánozhatatlanul kedves hangot ütött meg, és előttem van ma is a gyönyörű mosoly, mely arcát mindenkor megvilágította, amikor négyéves kislánnyal beszélt.” Ekkor kaphatta a kislány fényképét is, amit magával hordott. Ez a fénykép ott volt a felsorolt tárgyak között, amikor 1911 márciusában Ady búcsúzó (szakító) levelében visszakérte Diósinétől a náluk maradt holmiját. Belia ezt a levelet 1909. máj. 9-re keltezi (l. AEI II. 22–23.). Ez tévedés. Bizonyítják ezt a visszakért tárgyak: „a kis Leopold lány arcképe” csak a szekszárdi látogatáskor került hozzá. A legdöntőbb érv a levél datálásához „Baróti Szabó Dávid öreg könyve”, amit 1911 januárjában kapott Horváth Jánostól (l. EmlAE IV. 604.).

Leopoldék Adytól kapott levelei elvesztek.

901. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Goldau?, 1909. szept. 15.?)

K: magántulajdonban. Scheiber Sándornak és Zsoldos Jenőnek közlésre átengedte Nagy Mihály özvegye 1960–61. Adatok a közlés alapján: Képes levelezőlap (körkép a svájci hegyekről) – Ady a hegycsúcsokat nyíllal jelölte meg. A Jungfraura mutató nyílra ráírta: *Itt voltam*.

M: AM II. 141. (hiányos) – Scheiber-Zsoldos 2. 116.

Nagy Mihály úgy értelmezte Ady nyilait, hogy azt jelzi: megjárta az Eiger és Mönch hegyet is.

Scheiber és Zsoldos a fpb-t szept. 18-nak olvasta. Ez azonban téves, Ady szept. 16-án már Pesten volt.

902. NIL [DAPSY GIZELLA], ORBÓK ATTILA ÉS ISMERETLENEK – ADY ENDRÉNEK

Szeghalom, 1909. szept. 18.

K: MTAKK – K 8/60 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlap (Szeghalom. Ref. templom az Erzsébet térrel) – 90 × 139 mm – Szöveg a lap mindkét oldalán – A címzés és a versrészlet (*Hazamegyek a falumba*) Dapsy Gizella írása. – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéától 1951.

Dat.: fpb: Szeghalom, 1909. szept. 19. – ép: Rheinfelden, 1909. szept. 21.

M: itt először.

Dapsy Gizella, íróné néven Nil (1883–1940) író, költő. Óvónő volt Szeghalmon. Ady rajongója, költői nagyságának lelkes hirdetője volt. A Magyar irodalmi lexikon s nyomában az Új magyar irodalmi lexikon is művei között sorolja fel Ady Endre az életben (1928) című munkáját, ennek megírása azonban csak szándék maradt. 1910-ben feleségül ment Rozsnyai Kálmánhoz. Ady gyűjteményük a nagyváradi Ady-múzeum alapja.

1909 júliusában Kolozsvárra utazott, hogy Adyval megismerkedhessen. Ezt az élményét örökíti meg *Első találkozásom Ady Endrével* c. írásában (EmlAE IV. 443–466.; Kovalovszky jegyzete 466–475.). Későbbi találkozásokról nem tudunk. A Rozsnyai házaspár baráti közelségbe került Diósiékkal is a húszas–harmincas években. (Életéről, tevékenységéről l. Miklya Jenő dokumentum-gyűjteményét. Szeghalom, 1985.)

903. BERETVÁS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Biarritz, 1909. szept. 19.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Képes levelezőlap (Biarritz Pittoresque. Plages des Rois) – 89 × 140 – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Biarritz, 1909. szept. 19. – ép: nincs.

M: itt először.

904. ADY ENDRE – MOLNÁR VIKTORNAK

[Budapest,] 1909. szept. 20.

K: magántulajdonban(?). A közléshez (AM I. 1924. 172. fűzött szerkesztőségi megjegyzés: Ady e két levele jelenleg néhai Molnár Viktor nevelt lánya: dr. sz. Warga Gerzsonné, szül. Molnár Irénke úrnő birtokában van; az ő szívfességből és engedélyével közöljük.

M: AM I. 173. – AEvl 292. – AEI II. 52.

Ady és Molnár Viktor kétszer váltottak levelet Ady Lajos kinevezéséről (l. 785., 787., 864. sz. levelet).

905. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

K: OSZK – Fond 74/4/77 – Levélpapír – 2 f. (r) – 176 × 111 mm – Tintairás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

M: RSle 170. – RAö1 431–432. – AEvl 208. (1908. nov. közepe) – AEI I. 317–318. (1908. nov.)

Ady és Diósiné a rheinfeldeni üdülés után néhány napig a svájci Alpokban utazgatott, s szept. 16-án búcsúztak el egymástól Zürichben. Diósinét az elválás mindig megviselte. Ez történt most is. Elkészerítette, hogy Ady kikerülve látóköréből visszasüllyed szokott káros életmódjába, örömmel fogadja a feléje áramló hódolatot, ünneplést, s nem siet Párizsba. Feltoltult benne az utóbbi évek minden keserősége, a sértések, amelyekkel a kicsinyes vádaktól és féltékenykedésektől felborzolt idegzetű férfi megbántotta. A gyűlölet és dac kerekedett felül benne: nem írt hazaérkezése után, s a levelekre nem válaszolt. A hallgatás néha hetekig tartott (már a szerelem kezdetén is), s a levelekben azután mégis megszólaló hang bosszús, szándékosan bántó. Maró gúnnyal utasítja el a szerinte hamis és hazug szeretet-nyilvánítást, a békességért, megértésért könyörgést. De a tónus gyakran csap át szerelmes gyöngédségbe, epekedésbe, visszasírva a szerelem kezdetét.

Ady 1909 júniusában elutazott Párizsból, csak levéllel búcsúzva hagyta ott az asszonyt. Utána nem újtották fel a bizalmas poste restante levelezést sem, amely addig párhuzamosan folyt a Diósiék címére küldött házi levelekkel. Most a rheinfeldeni találkozásig csak házi leveleket írt Ady a férjnek, kettőjüknek és az asszonynak is. A kapcsolat a levelezésben nyílttá, legálizálttá vált. Mégis szükségét érezték, hogy Rheinfelden után újra indítsák a titkos leveleket is. (Ez természetesen csak Ady leveleire vonatkozott addig is.) Ettől kezdve gyakran találkoznak kettős levéllel: a poste restante mellett a lakáscímre küldött házival vagy a házaspárnak címzett közös levéllel, ill. a férjnek szólóval.

Ez a szept. 21-re keltezett levél az első, ezzel kezdődik az a két hónapig tartó levélpárba, amelyben először olvashatjuk együtt a levélpárokat. Ez egyúttal arra is lehetőséget ad, hogy az eddigi keltezesekben hónapokkal, sőt évekkel „eldatált”, tévesen kikövetkeztetett keltezzel besorolt levelek megfelelő időrendbe kerülhessenek.

nem ért-e baj az utazásodon: svájci barangolásuk után Zürichben elváltak és ki-ki hazafelé vette útját. Belia a levelet 1908. nov.-re keltezi. Diósiné valóban akkor utazott haza Budapestről Párizsba. De nem egyedül ment, hanem hűgával, Bertával. Ady tehát ő utána is érdeklődött volna. Az 1909. szept. 21-i keltezést igazolja, hogy Ady aznapra tervezi hazautazását Érindszentre.

E levélhez kapcsolódik és keltezését bizonyítja a Diósinak ugyanaznap frott levél. A két levél papírja azonos.

Diósiné válasza az általunk szept. 24-re keltezett 911. sz. levél.

Ady Lajos azt állítja, hogy Rheinfelden után Diósiné hazautazott ugyan Párizsba, de október végén ő is Magyarországon (Nagyváradon, majd Pesten) tartózkodott. Ezt az *Őszben a sziget* című verssel látja bizonyítottnak. Szerinte a vers „egy október végi margitszigeti délután emléke, s nem szimbólum tehát, mint Földessy Gyula [...] véli.” (AL 133.) Ady Lajos feltevését a levelezésből egyetlen adat sem támasztja alá.

906. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

K: OSZK – Fond 74/3/12 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 176 × 111; 95 × 118 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. szept. 21. – épb: Párizs, 1909. szept. 23.

M: RSle 196. – RAol 458–459. – AEI II. 53.

Ez az előző levél párja, a poste restante levéllel egy napon írt, a lakásra címzett házi levél. Most a férj a megszólított, hátha ő válaszolni fog, s tőle megtudja, mi van a párizsiakkal.

Okt. 3-án a Nyugat matinét rendez Nagyváradon. Én is szerepelni fogok: a matinéről a következő levelekben is szó lesz.

felolvasó körutam: „1909 őszén Ady rohamos népszerűségét, a Nyugat-szám sikerét igyekszik kihasználni a lap és maga Ady is. Vidéki felolvasó körútba kezd, hogy pénzt szerezzen. Ebből a próbálkozásból a Nyugat vidéki estélyei [és matinéi] alakulnak ki.” (Böloni 198.) Böloni megütődve veszi észre, hogy barátjából „kibújik a sorsát építő élelmes ember”, aki „furcsa formában kezdi végezni érvényesülését” Diósinének sem tetszik a „primadonnáskodás” Diósi azonban biztatja (l. a 958. sz., dec. 1-i levelét). Lehet, hogy az ő bátorítására megfordul Ady fejében, hogy önálló, a Ny-tól független felolvasó körutat kezd (l. a 919. sz., okt. 4-i levelét), de keresztezi terveit a Ny saját szervezésű rendezvényeivel. A Ny és A Holnap felolvasásain szerepel végül, s „irodalmi hangversenyeinek főleg a Reinitz-dalok biztosították a nagy sikert.” (AL 135.) A következő helyeken lépett fel Ady: Nagyvárad okt. 3., Temesvár okt. 17., Debrecen okt. 24., Kaposvár nov. 7., Arad nov. 11.

bizonyosság híján vagyok a fővárosi díj dolgában: a díj odaftélése valóban elhúzódtott, s csak nov. 14-én vált publikussá, hogy Ady elnyerte a 2000 koronás kintüntetést. (L. a 947. és 948. sz. levelet.)

Külön levelekben köszöntem meg Apponyinak, Molnárnak, Barkóczinak: a köszönőlevelek közül csak a Molnár Viktornak szóló került elő (l. a szept. 20-i, 904. sz. levelet).

907. ADY ENDRE, BÖLÖNI GYÖRGY, ADY LAJOS – MARCHIȘIU OTÍLIÁNAK

[Budapest, 1909. szept. 21.]

K: PIM – V. 8/2 – Képes levelezőlap (Budapest, Ferenc József híd) – 90 × 140 mm – Cezuraírás. Ady írása a képes oldalon is – Pr.: Vétel Böloni Györgytől 1954.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. szept. 21. – épb: nincs.

M: Böloni 187.

A lapon a szöveg a következő sorrendben olvasható: Böloni György, Ady Endre, Ady Lajos, majd a képes oldalon ismét Ady Endre írása.

Böloni szept. 18-án írja a címzettnek: „Bandi tegnapelőtt jött meg Svájcából, jó kedvben és jó színben. [...] »Éljen az Élet« – írja a neuraszténias poeta s egy akkoriban divatos kuplé szavait kanyarítja tréfásan a levelezőlapra.” (Böloni uo.)

908. MÓRICZ ZSIGMOND – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. szept. 21.

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75 – Levélpapír – 2 f. (l. f.: r-v) – 176 × 112 mm – Tintáírás – Pr.: vétel Ady Lajosnótól 1942.

M: ALné 121. – faksz.: 122–123. – AEVI 294. – Móricz Zsigmond levelei. II. 139.

Mikor cikkedet elolvastam: Ady cikke: *Móricz Zsigmond.* (És egy kötet elbeszélés. A címe Hét krajcár. A Nyugat kiadása). (L. AEÖPM IX. 351–354.) A folyóirat aug. 16-i számában jelent meg. A kötet már az előző évben napvilágot látott. Ady jelezte, hogy ími szeretne róla, de Osvát fenntartotta magának a recenzió megírását. Ez azonban húzódott, végül átadta Adynak a feladatot.

ha majd találkozunk, az első alkalommal: jún. 12. és 19. között találkoztak először (l. a 798. sz., 1909. jún. 17-i levél jegyzetét), de itt a kritika megjelenése utáni első találkozásra utal.

De én nem akarom, hogy Te ne tudd, milyen hatást tett rám megértő, rokonlelked ereje: Móricz többször megírta, milyen rendkívüli hatást tett rá Ady költészete és személyének varázsa (l. Kovalovszky emlékezőeszmóizkáját EmlAE III. 594–628.). „Szerelemhez hasonlított legjobban a barátságuk. Senki annyi változtatban meg nem jelent a feleségén kívül a regényeiben, mint Ady.” – írja lánya, Móricz Virág (Apám regénye. 1953. 112.).

Összetartozásuk alapja világszemléletük: „Mindketten elsősorban és mindenkifelett ennek a kétségbeesett világpozícióban élő kis magyarságnak kétségbeesett és érte rettegő fiai voltunk.” (EmlAE III. 594.)

909. ADY ENDRE – NAGY MIHÁLYNAK

[Érminsztent, 1909. szept. 23.]

K: magántulajdonban. Közlésre Nagy Mihály özvegye engedte át Scheiber Sándornak és Zsoldos Jenőnek 1960–61-ben. Levél boríték nélkül.

M. Scheiber – Zsoldos 2. 116.

A közreadók jegyzete a levélhez: „Hegedüs Nándor szerint Ady megígérte Nagy Mihálynak, hogy részt vesz az esküvőjén. A költő ígérete ellenére sem jelent meg, sőt nem írt, nem sürgönyözött. »Ha csak picurka táviratot küldött volna, Nagy Mihály boldog lett volna, de Ady nem szerezte meg határtalanul rajongó hívének ezt a boldogságot. Nagy Mihály sokáig viselte ezt a fullánkot« (Hegedüs: AEN 145–146.). Hegedüs feltevését cáfolja e levél.” Ady nagyváradi krónikása megismétli az esetet Nagy Mihályról írt kis portréjában, (amelynek hőségét őt magát teszi) – már kevésbé elmarasztalóan. Nagy Mihály – írja Hegedüs – „meg volt róla győződve, hogy Ady éppen úgy ragaszkodik hozzá, mint ő Adyhoz, ami bizony naivitásnak bizonyult. Nagy Mihály [...] násznagyul Adyt hívta meg, aki megígérte, hogy elmegy. Mosolyogtam hízsékenységén. [...] nem is kell mondanom, hogy Ady nem jelent meg. [...] Ezt a tisztet én töltem be helyette.” (L. EmlAE IV. 282.)

Érthető, hogy Ady az ilyen és ehhez hasonló személyes kapcsolatokban a túlzott elvárások elől tapintatosan kitért, de hogy magát illendően kimentse ebben az esetben sem maradt el, ahogy azt Hegedüs rosszhiszeműen feltételezte.

910. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Érindszent, 1909. szept. 24.]

K: PIM – A 208/41 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 211 × 167; 127 × 158 mm – Ceruzafrás, a boríték címzése tintafrás ceruzával áthúzva – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Érindszent, 1909. szept. 24. – épb: Budapest, 1909. szept. 25.

M: Feljegyzések 280. – AEI I. 307. (itt 1908. szept. 21-i kelettel) – AEI II. 53. (1909. szept. 24-i kelettel).

(*azért megint fiuk, mert Osvátnak fáj*): Ady 888. sz. levelét Fenyőnek címezte. Talán ez esett rosszul Osvátnak.

itt a versek. Sajnos csak hat, tehát összesen kilenc: a verscímek felsorolását I. a szept. 6-i levél jegyzetében. A szept. 6-i (893. sz.) levélben ígéri Ady a verseket a szept. 16-i Ny számba. Három verset küldött, de kekésett vele. A verseket akkor is az utolsó pillanatban írta és küldte, s emiatt nem tudták végignézni Diósinéval a „szép luzerni allée”-t (I. Diósiné 911. sz., szept. 24-re datált levelét). Ady itt meg van elégedve a teljesítményével mennyiségileg is, nem panaszkodik, hanem dicsekszik.

a viszontlátásra (talán vasárnap...: 24-én, pénteken írja a levelet.

911. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. szept. 24.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 5 f. (r-v) – 180 × 137 mm – Tintafrás – Pr.: vétel Ady Lajosnétől 1942.

M: ALn6 128. (részlet) – AEVI 295–297. – AEI II. 337–339. (1909. okt. 8.)

A levél Belia keltezésénél két héttel korábbi, válasz Ady szept. 21-i keletű (ill. általunk így datált) poste restante levelére (I. a 906. levél jegyzetét).

nem írtam addig, míg nem kaptam magától levelet onnét: az onnét a rue St. Anne-i postahivatal, ahova Ady poste restante leveleit várta Diósiné, és nem Rheinfelden, ahogy Belia gondolta a levélhez fűzött jegyzetében, hiszen a svájci üdülőhelyről együtt jöttek el. (A postán maradó levelek címzését I. Bölöni 147., 217.)

Aki egy olyan önimádatban él, mint maga: Ady már nem az az alázatosan könyörgő vagy dacosan megsértődő szerelmes, mint az előző években. Diósiné elveszti fölányét. Ady meg országos híré költő lesz, mint férfi is fölánybe kerül az öregedő asszonnyal szemben. Leveleiben tapintatosan, de határozottan, érvekkel próbálja mérsékleltre, türelemre, békességre inteni a haragvó asszonyt, aki viszont arról van meggyőződve, hogy Adyt a sikerei, hódolóinak rajongása rontotta el, tette vele szemben elviselhetetlenül fölányessé. A szept. 21-i levélben békítően fogadkozott Ady, hogy legközelebbi találkozásuk alkalmával már minden jó lesz. Diósiné haragos, gunyoros hangjának azért is nehéz magyarázatát találni, mert visszaemlékezésében a rheinfeldeni közös üdülést „kedves pár hét”-nek nevezi (I. a 689. sz. jegyzetét).

Az utamról akarok beszámolni: a beszámoló is azt bizonyítja, hogy ez Diósiné első levele a rheinfeldeni üdülés óta.

a Schelerhoff-féle üzlet: I. a 816. sz. jegyzetét.

Itóka karja: Marchisju Otília balesetéről a Diósinak szóló szept. 21-i levélben írt Ady. Ebből is látszik, hogy a férjnek címzett levelek is mindkettőjüknek szólnak, Diósiné éppen úgy olvassa és válaszol rá, mint a neki írtakra. A szóban forgó „kis nő”-vel szemben Adynak is, Diósiéknak is voltak fenntartásai.

Eszti: Kalocsay Eszter.

A Nyugatot kaptuk; igazán sajnálom, hogy kimaradt belőle: a Ny 1909. szept. 16-i számáról van szó, amelyből kimaradt Ady késve érkezett három verse (l. a Ny-nak írt szept. 24-i levél, 910. jegyzetét.).

[a levelet], *hogy az utókor semmit se veszítsen, lecopiroztam:* lekopirozott levél nem került elő. De valószínű, hogy nem is írta másolópapírral a levelet Diósiné, a megtörtént esetre való gúnyos utalással csak Adyt akarta bosszantani.

912. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Érminsztent, 1909. szept. 25.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1939/5/6 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r) – 177 × 112, 92 × 118 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Körösmező-Budapest, 1909. szept. 25. – épb: Paris, 1909. szept. 27.

M: AEVI 293. – AEI II. 53. (szept. 24.)

hosszu nap: engesztelő nap, zsidó egyházi ünnep

Már beletörődött, hogy Berta jöveteléig marad: Brüll Berta 1910-ben hazajött Párizsból, Budapesten a Koronaherceg (ma Petőfi Sándor) utcában kalapszalont nyitott, és magához vette Margitot. Ady 1912 májusáig, a Diósinével való szakításig gyakran volt Brüll Berta vendége.

913. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1937/35/16 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (l. f.: r, 2. f.: r-v) – 148 × 118; 92 × 118 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolfától 1937.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. szept. 27. – épb: Párizs, 1909. szept. 29.

M: RAÉL 323. – RAól 246. – AEI II. 54.

Nem mehettem Nagy Miska lagzijára se: l. a szept. 23-i, 909. sz. levelet.

Vidéki körutam: l. a szept. 21-i, 906. levél jegyzetét.

Most szeretnék két egyfelvonásost írni: Adyt a nagyváradi évek óta izgatta a drámaírás feladata. Ebben a műfajban is szeretne volna kipróbálni tehetségét. Az anyagiak is sarkallták. (A kolozsvári színház igazgatójától, Janovics Jenőtől előleget is vett fel egy megírandó drámára.) Féltékenyen, irigységgel nézte kortársait, a „városias irodalom” íróit (Molnár Ferencet, Lengyel Menyhértet). „Ezek az írók pénzt és dicsőséget arattak és népszerűségben, sőt világhírnévben növekedtek.” (l. Bölöni 193.) Drámaírásra (ill. műfajváltásra) biztatta Hatvány és valószínűleg – becsúgyát élesztve – Diósiék is. Az elhatározásokat azonban nem követte eredmény.

914. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. szept. 26.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/5 – Levélpapír borítékkal 2 f. (l. f. r-v, 2. f. r.) – 150 × 111; 91 × 118 mm Tintaírás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. szept. 27. – épb: a fénymásolatból a boríték verzőja hiányzik.

M: ItK 1977. 100. – AEI II. 55.

Beretváséknál megmaradt az est műsora, amely kiemelkedő fett verzál betűkkel Ady Endre-estet hirdet. Alatta: Irodalmi felolvasás és hangverseny, majd a három név: Környey Béla és Beretvás Hugóé fenn, Ady Endréé alatta. (L. ItK 1977. 97.) E levélre vonatkozik a következő, 915. sz. levél jegyzete is.

915. BERETVÁS HUGÓ – ADY EDNRÉNEK

[Párizs, 1909. szept. 27. után]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 355/2 – Levélfogalmazvány – 2 f. (r) – 208 × 132 mm – A Royal-Hotel, 33. Avenue Friedland levélpapírján – Ceruzairás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: itt először.

Beretvás naplója szerint ő az Adyval történt megállapodás után Biarritzba, majd Párizsba utazott alkotni. A hangverseny rendezője Méry Béla 12 dal előadását tervezte, de Beretvásnak csak hat kész kompozíciója volt. Párizsba kapta Ady „értelmetlen” levelét (l. az előző levelet). „Találgatunk, mit gondolhat. – Írja Beretvás naplójában. – Talán az anyagi. Pedig már rég elhatároztam, hogy az egész tiszta jövedelmet neki adom. Meg is írom neki.” (ItK 1977. 94.)

Ady nem válaszol. Csak Beretvás hazaérkezése után személyes találkozáson tisztázódik a félreértés. Ady azt hitte, hogy a hangverseny nagyobb részét Beretvás foglalja le. A zeneszerző megnyugtatója. Adynak tetszenek a megzenésítések. „Azt mondja, hogy most látja csak a különbséget, ha egy muzsikos ember zenésít meg valamit. Reinitz dalai – egy lépéssel előbbre –, mint a népdal; az enyéimben az Ady-kifejezések művészettel zenésítettnek.” Más megfogalmazásban: Beretvás „zenéje»szinfónikus programzene«, Reinitz pedig egy lépés a népdalból a műdal felé” Ady összehozza a két zeneszerzőt egy kávéházban. Beretvás átéli Reinitz kottáit. (ItK 1977. 96.)

916. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 1.]

K: OSZK – Fond 74/4/87 – Levélpapír – 4 f. (r-v) – 208 × 134 mm – Tintairás – A megszóllítás fölött Révész [olvashatatlan] írása – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – nővn. 1946/21/61 – a másoló ajándéka.

M: RSle 103–105., 118. (részlet) – ADok 27, 27a (faksz.) – RAöl 356–358. – AEvl 298–299. – AEI II. 57–58. (okt.)

A levél a Diósi részére okt. 1-én frottanak bizalmas, poste restante párja. Írásának napját a levél végén olvasható ígéretből következtethetjük: „Holnap, a házhöz, még Pestről vagy Váradról levél megy.” A levélpapírok azonosak, az írás is: nyugodt, egyenletes, biztos vonalvezetésű. Belia a napot nem következteti ki, a levelet az okt. 4. és okt. 14. dátummal keltezettek közé teszi.

Ez Diósiné szept. 24-re keltezett, 911. sz. levelére Ady válasza.

A verset nem magához fogom elküldeni, megírom, s a Nyugatnak adom: Diósiné a rheinföldeni napok jobb hangulatában verset kérhetett Adytól, (levélbeli nyoma nincs ennek) vagy Ady maga ajánlotta fel az asszony szemrehányására válaszul. A verset a nagyváradi Ny-matinéra okt. 3-ra szánta. Belia jól gondolja, hogy ez a költemény a *Hiába hideg a Hold*, de mivel a levélírás dátumát rosszul következtette ki, nem tudja megmagyarázni a *megírom* szót. A vers ugyanis a levél írásakor még nem volt kész, szombaton éjjel Nagyváradon írta meg. Versírási szokása szerint a már régen a fejében hordott költeményt az utolsó napon, órában vetette papírra.

917. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. okt. 1.]

K: OSZK – Fond 74/3/13 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 208 × 135; 112 × 140 mm – Tintalírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. okt. 1. – épb: Párizs, 1909. okt. 3.

M: RSle 196–197. – RAöl 459. (mindkét helyen részlet) – AEI II. 55–56.

A keltezésről, az előző levéllel való összefüggésről l. az okt. 1-jei, 916. sz. levél jegyzetét.

Adéltól tizenöt nap után jött egy levél: a szept. 24-re keltezett (911. sz.).

körutam dolga: 1. a Diósinak szóló szept. 21-i (906. sz.) levél jegyzetét.

A fővárosi díj ügyében csak nov. 14-re vált ismeretessé a döntés.

Azután a könyveimet, melyeket a Nyugat ad ki, kell sajtó alá rendeznem: a következő verskötet a *Szeretném, ha szeretnének* 1909 decemberében jelent meg 1910-es évszámmal. 1910-ben még két kötete jelent meg a Ny-nál: *Gyűjtemény Ady Endre verseiből* és az *Így is történhetik* című novelláskötet. Lehet, hogy ezek megjelenítését korábban tervezte Ady, de csak a következő év decemberében láttak napvilágot.

Lajossal sok bajom van: Ady Lajos szeptemberben megkapta pesti tanári kinevezését.

A Nyugat-matinéről l. az okt. 4-i (919. sz.) levelet és jegyzetét.

Baj van Mózes Bálinttal: a fiút inasnak akarták alkalmazni Diósiék.

Valószínű, hogy darabont-féle kormány s választás jön: 1909 decemberében „Lukács László kapott kormányalakítási megbízást, de Justh Gyulával folytatott tárgyalásai kudarcba fulladtak; Justh ragaszkodott ugyanis az önálló magyar jegybankhoz és az általános választójoghoz.” (A magyarok krónikája 522.) 1910 januárjában Khuen-Héderváry Károly alakít kormányt. Jászi Oszkár úgy gondolja, hogy Khuen és kormánya többsége az általános választójog híve, s hogy a júl. 1–10-ig tartó országgyűlési választások alkalmával „nehány emberünk bejut a parlamentbe” (1910. febr. 26-i levele Somló Bódoghoz: J. O. Válogatott levelei. 1991. 175.). Jászi várakozásai illuzórikusak voltak. A választásokat a Nemzeti Munkapárt, Tiszta István pártja nyerte elsöprő fölénnyel. Nem tudjuk, hogy Ady reményeit ki vagy mi keltette fel, Justh vagy Jászi? Azt sem tudjuk, melyik párt programjával lépett volna fel: a Justh-pártéval vagy a Demokrata Pártéval (Vázsonyi Vilmos pártjával). De a szándék nem jutott el a fellépésig. Ady-nak többször megfordult a fejében a képviselőség. (L. Bibl.² 685., 686. tételt; Bibl. kieg. 267. tétel: a tasnádi kerület felajánlotta Ady-nak a képviselőjelöltséget, de ő nem fogadta el. FM 1910. márc. 3. 52. sz. 9.; EmlAE III. 268., 322., 635.)

Loránt Dezsőről l. AEL I. 369.

Hatvany nősül: elveszi a berlini színésznőjét, Eidenschütz[!] Kamillát: Hatvany Lajos a család ellenzése miatt nem kötött házasságot Eibenschütz Kamillával (Ady elírta a nevet.). Rövidesen a viszony is felbomlott.

918. ADY ENDRE, KIS LUKÁCS[?] – HIDVÉGI ERNŐNÉNEK

[Nagyvárad, 1909. okt. 3.]

K: PIM – A. 171 – Levelezőlap két Ady fotóportréval (Székely Aladár: könyöklő kép, Lukács Hugó felvétele) kartonlapra ragasztva – 85 × 135 mm – Ceruzalírás – Pr.: vétel Ulrich Gézáttól 1968.

Dat.: fpb: Nagyvárad [a többi olvashatatlan] – épb: nincs.

M: itt először.

A levelezőlapot Kis Lukács címezte (ha jól olvassuk az aláírást). Ady az ő sorai alá írta üdvözlét. Ebből és a szövegből arra következtetünk, hogy ismerte a színésznőt.

Hidvégi Ernőné Sárközi Blanka (1876–1928) színésznő volt Szabadkán (l. a nov. 14-én Ady-nak írt társas levelezőlapot: 946. sz.).

919. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 4.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1937/35/17 – Levélpapír – 4. f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 176 × 110 mm – Tintalrás – Pr. vétel Lantos Adolftól 1937.

M: RAÉL 233–234. – RA01 185. – AEVI 294–295. – AEI II. 56–57.

A Diósinének szóló beszámoló a váradi Ny-matinéről a keltezés alapja. A levélben részben megismétli a Diósinak okt. 1-i levélben frottakat. Ez házi levél. Lehet hogy küldött poste restante levelet is, a gyűjteményben nincs. A főolvasó körütről és a fővárosi díjról l. az okt. 1-i levelet (917. sz.).

a haldoklót játszó Bródy Sándor: az okt. 1-i, 917. sz. levelében Diósinak Bródy szívbarjáról ír. Hatvány is, ő is néha kritizáló megjegyzést tesznek rá.

Ignotushoz hívtak teára. [...] a hölgyek sorában üdvözölhettem Esztiit is: Kalocsay Eszterre volt Diósiné akkoriban legjobban féltékeny. Ady mégis ír a véletlen találkozásról, mert ha nem írta, még nagyobb lenne a baj.

Szombaton a Nyugat vasárnapi matinéjára leutaztunk tömegben Nagyváradra. [...] rajtam kívül csak Reinitznak és Hatvány Lacinak volt sikere: Bőlöni – nyilván az Adytól hallottak alapján – így toldja meg a beszámolót: „Ady-nak sok bosszúsága volt az embereivel, a többi szereplőkkel s a szerkesztőséggel. Az az érzése, hogy őt hátra igyekeztek szorítani. Primadonna háborúság, csak kedves emberei ne csináltassanak vele újra valami duk-duk ügyet.” (Bőlöni 198.)

Én a többek között egy nagyon hosszú, új Léda-verset olvastam föl: a vers a Hiába hideg a Hold, a Ny okt. 16-i számában jelent meg.

A Nyugatnak most Pesten készül matinéja: nem volt matiné 1909-ben.

Tetszetek-e a Nyugatban az új írásaim? A szept. 6-i levélben felsorolt verseken kívül az okt. 1-i Ny-ban olvasható még *Anatole France új legendás könyve* című cikke és *Eszterkuthy Éva húga* c. novellája.

Most e napokban elhelyezek írásokat a Méditerranéről: A Paris–Lyon–Méditerranée nevű vasúttársaságtól többször kért és kapott szabadjegyet, ezért reklámcikkeket kellett írnia. (L. még AEL I. 218., 567.)

Halász: Halász Lajosról l. AEL I. 339.

920. DÉNES SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

[Nagyvárad, 1909. okt. 8.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír nyomtatott névvel, borítékkal – 2 f. (r-v) – 176 × 134; 91 × 139 mm – Tintalrás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Nagyvárad, 1909. okt. 8. – épb: Budapest, 1909. okt. 9.

M: EmlAE IV. 277. (kihagyásokkal) – AEI II. 334–335.

Hegedűs Nándor Kovalovszky emlékezés-gyűjteménye számára Dénes Sándorról írott kis portréjában ismerteti a levelet. Így vezeti be: „A Holnap matinét akart tartani Aradon (meg is tartotta). De ugyanakkor vette tervbe Ady is egy aradi Ady–Reinitz-est megrendezését.

A Holnap szívesebben vette volna, ha Ady velük együtt lép fel, s ebben az irányban Dénes Sándor levelet is írt Adynak. Itt megint a költségek körül kerekedik ellentét.” (L. EmlAE IV. 276–277.)

Ezt a levelet már megelőzte egy levélváltás. Ezeket a leveleket nem ismerjük. Dénes arra figyelmezteti Adyt, hogy A Holnap nem tudja fizetni a részvétel költségeit. Az akadályok ellenére megvalósult a terv: nov. 11-én megtartották A Holnap irodalmi estjét. (L. Bibl.² 609., Bibl. kieg. 222. tétel.)

921. BRÜLL BERTA – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 10–12.]

K: MTAKK – K 6/27 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (l. f.: r-v) – 180 × 115; 100 × 120 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: a boríték szakadt, így a bélyeg és a bélyegző hiányzik.

M: itt először.

Az 1909. aug. 27-i, 883. sz. levélben Ady Birót kéri bizonyos kendők beszerzésére. Valószínű, ez ügyben reklamál Berta, aki e levélben átveszi nővére Adyval szembeni ironikus, lekezelő stílusát, amely nem volt jellemző kapcsolatukra.

922. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 14.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1939/5/7 – Levélpapír borítékkal – 4 f. (r-v) – 168 × 115; 94 × 117 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Langertől 1939.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. okt. 14. – épb: Párizs, 1909. okt. 16.

M: AEI II. 59–60.

Ez Diósinének szóló házi levél. Az említett személyek az előző levelekből már ismerősök. Regina néniről, Laciról (Molnár Lászlóról) l. AEI I. 483., 491. oldalon található jegyzet. (Belia e levél jegyzetében és a nov. 4-i Diósinak írottában is Kovács Lászlónak nevezi a Patosfán lakó Brüll-rokont.) Berta (nem Brüll Berta), Ilona, Bélák a Brüll-rokonsághoz tartozó, közelebből nem ismert személyek. Belia jegyzete szerint Berta: Molnár Ödönné, Guttmann Berta; Bélák: Molnár Béla és felesége.

Hatvány Lajosnak egy Lengyel Menyhérttel írott darabját adták. Majdnem egészen az a téma, amit maga sokat beszélt velem. A szüzesség és a házasság: a közösen írt darab A szűz. A Magyar Színház mutatta be. A darab témája a szüzesség elvesztése a házasságon kívül. (A darabban a „szűz” nem annak a férfinak adta magát, akit szeret, hanem egy idegennek, aki a kellő pillanatban jött.) Ady a levélben szerelmük kezdetére emlékezteti az asszonyt. 1903 őszén a Pesten tartózkodó Diósinét Ady egy hónapon át minden hét végén meglátogatta. Brüll Berta jelenlévőként számol be hosszú éjszakába nyúló beszélgetésekről. Ady „hallgatta Adél elbeszéléseit lány- és asszonykoráról. Áhítattal itta minden szavát, s Adél hűségesen, őszintén beszámolt életéről, szőfiai elmenetelükről, szóval mindenről, s elpanaszolta párizsi életét” (EmlAE III. 135.). Amikor húga nem volt jelen, a társasági konvenciókkal dacoló asszony kényesebb témákat is érintett. Ady azért utal a többször megbeszélte tárgyra, mert hasonló az említett szindarab fő mondanivalójával. Talán nem téves a gondolat, hogy az asszony akkor hódolójának kimondatlanul a maga sorsáról vallott. Móríc Zsigmond Földessy Gyulától hallotta (ő meg Adytól tudhatta), amit Ady-életrajz megírására készülve lejegyzett: „Párizsban adta meg magát neki az asszony nagy vallomás után, hogy mikor férjhez ment, már megadta valakinek magát.” (PIM Móríc-hagyaték.)

Ignotus láthatóan utál: 1909 áprilisában már panaszkodik Hatvanynek Ignotusra Babitsról írt dicsérő cikkét ellene irányulóan véelve, de Hatvany megnyugtatta ápr. 22-i levelében. (L. a 764. és 767. sz. leveleket.)

Temesvárra megyek el csak vasárnap: Ady a Ny vezérkarát okolja amiatt, hogy vidéki felolvasó körútját nem sikerült megszervezni. Nem tudjuk melyik két útja maradt el. A temesvári felolvasás okt. 17-én volt. Itt olvasta fel Ady a *Félelem és írás* c. cikkét. Az ünnepség sajtóviszhangját l. AEÖPM IX. 610–615.; a cikk lelőhelye: uo. 361–364.

lementem három napra Szekszárdra: a látogatást leírja vendéglátó háziasszonya, Leopold Lajosné (l. EmlAE IV. 528–529.). A hozzáfűzött jegyzetében Kovalovszky írja, hogy a látogatás idejét nem tudjuk napnyi pontossággal megállapítani, okt. 5. és 13. között lehetett.

923. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 18.]

K: PIM – A 190/3 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 5 f. (1–4. f.: r-v, 5. f.: v) – 181 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Tóth Anikótól 1965.

M: AEI II. 342–343.

kér egy vigasztaló szót: Ady okt. 14-i (utolsó: 922. sz.) levelében kéri a vigasztaló szót. A keltezetlen levél kapcsolódását levélpárjához ez jelzi.

Ignotust, kire maga most olyan nagyon haragszik [...] képes a felesége fűzőcsinálóját az asztalához ültetni: Ignotusra okt. 14-i levelében panaszkodik Ady. A fűzőcsináló Kalocsay Eszter volt, ez volt a mestersége. A párizsi magyar kereskedelmi attasé barátnője volt (később felesége lett). Diósiné is nála csináltatta a fűzőt, de lenézte, mint társadalmilag lejjebbállót és „szolgálót” „Adél mindenről a világon, érdekről, tekintetről és észbeli megfontolásokról megfeledkezett abban a pillanatban, hogy féltékeny lett. Akkor már csak sértegetni és lenézni tudta vetélytársát.” (Dénes Zsófia: EmlAE III. 203.)

preliminariák: előzmények

legutóbbi levele egy passusára akarok visszatérni, mely így hangzik „én magáért mindenről [...] lemondanék”: az idézet Ady okt. 1-i, 916. sz. leveléből való. E levél elején panaszkodik Ady arról is, hogy szemrehányó leveleivel „elvadítja” őt.

ha velem van, minden kis barátja és barátnője eszébe jut és még a világ végéről is hírt ad magáról nekik. Emlékezzék csak vissza, mennyire megsértődött, mikor azt mondtam, mennyire neveléses maga e sok írással: Ady levélfírási szokását pellengérezzi ki itt Diósiné. Sokallja a barátot, rajongót, levelezőtársat, a népszerűséget, a hódolókat.

Még csak a még el nem olvasott versről akarok szólni: a Hiába hideg a Hold c. versről van szó, mely a Ny okt. 16-i számában van, Párizsba még nem érkezett meg ez a szám, Diósiné még nem olvashatta, de olvasatlanul is elutasítja keserű dühében.

924. ADY ENDRE, RÉVÉSZ BÉLA – WELTNER JAKABNAK

[Budapest, 1909. okt. 20.]

K: ismeretlen.

M: Weltner Jakab: Milliók egy miatt. Emlékek. Budapest, 1927. 164. – AEI II. 62.

Weltner Jakab (1873–1936) szociáldemokrata politikus, 1898 és 1905 között a MSZDP központi párttitkára, 1909-től a Nsz helyettes szerkesztője.

Weltner igazgatásért hét havi fogházra ítélték. Ady és Révész a pozsonyi fogházba küldte

a levelezőlapot. A címzett könyvében közölte a lapot és ezt fűzte hozzá: „Ady Endre és Révész Béla, akikkel már a fogházba való bevonulásom előtt sok kedves estét töltöttem, valószínűen vidám, nótás jókedvükben gondoltak ezzel a levelezőlappal a pozsonyi rabra.”

925. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. okt. 20.?]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő). – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/6 – Ady névjegyén – 62 × 107 mm – Ceruzairás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 1. sz. 101.

Okt. 17-én Ady Temesváron tartott felolvasást. A matiné vasárnap d. e. 11 órakor volt. Nincs rá adat, hogy Ady csak 20-án indult volna vissza Budapestre. Beretvás Hugó naplójának adatai sem vezetnek nyomra. Ott ez található: „1909. okt. 19. Vizontlátás Adyval. [...] Okt. 20. Ady este meglátogat. Megbeszéljük a programot.” (I. h. 94.) Rolla Margit, Beretvás Hugóné feljegyzéseiből értesült arról, hogy „Egyszer, amikor vidéki előadásról érkezett meg késő este, névjegyet küld fel a házmesterrel, de Beretvásék már lefeküdtek, nem fogadhatták.” (EmlAE IV. 123.) Az okt. 20-i dátum a közreadók kiegészítése a levélhez, melyet sem cáfolni, sem megerősíteni nincs módunkban.

926. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. okt. 20.]

K: MTAkk – K 7/22 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képeslap (felirata: Zeitungs-Zimmer mit Aufgang zu dem Balkon, Billard- und Spiel-Sälen. Café des Westens Ernst Pauly, Berlin W., Kurfürstendamm 18/19 Ecke Joachimsthalerstrasse) – 90 × 140 mm – Tintairás – Idegen kéz piros ceruzás írásával: 09. X. 20., fekete ceruzával: 18 – Pr.: vétel Ady Lajosnéól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1909. okt. 20. – épb: nincs.

M: Hatvany: Ady kk 132. – Hatvany 1977. 516. – AEI II. 344. – Hatvany lev. 67.

Hatvany jegyzete az utolsó megjelenési helyen: „Ebben a kis levélben a Nyugat népszerűsítő estjei felől érdeklődöm.” Hatvany sokat várt a Ny népszerűsítésétől, sürgette az előadásokat elsősorban az előfizetők számának emelkedését, de a lap elterjedtségének, olvasottságának növekedését is ettől remélve. Okt. 3-án Adyval együtt lépett fel a nagyváradi matinén, utána Berlinbe utazott. Azért érzi felelősnek magát, mert Adyt magára hagyta a tervezett felolvasó körút feladataival. Az akció nem sikerült, több tervezett várost ki kellett hagyni, Várad után csak a temesvári rendezvényt tartották meg okt. 17-én.

927. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. okt. 22.]

K: OSZK – Fond 74/4/86 – Levélpapír – 6 f. (1–5. f.: r-v, 6. f.: r) – 175 × 112 mm – Tintairás – A megszólítás fölött Révész Béla [olvashatatlan] rájegyzései – Pr.: vétel dr. Nádor Henrikől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növn. 1946/21/60 – A másoló ajándéka 1946.

M: RSle 105–107., 110., 113., 114. (részletek) – ADok 24., 24a., 24b. (faksz.) – RAöl 358–361.; 579–589. (faksz.) – AEvl 288–290. (1909. aug.) – AEI II. 43–45. (1909. aug.)

A poste restante levél válasz Diósiné 923. sz., okt. 18-ra keltezett levelére.

tuivan már elvadtítson avagy megszelidítsen: az asszony levelének megfelelő része: „ma már nálam többről lett volna szó, mint elvadtítás vagy megszelidítésről.”

Aki például az én magához írt legujabb verseim dolgát már eleve úgy minősíti, mint Mago: Diósiné levele utolsó bekezdésében megtagadja a közösséget a hozzá írt nyomtatásban megjelent verssel, mert az „mindenki”-é, „a százötven asszonyé”

magam egészen fölmutatva, ujjongva, sírva írtam azokat a sorokat s kikiabáltam az egész világnak: az asszonynak szóló *Hiába hideg a Hold* című verset Ady az okt. 3-i nagyváradi matinén mondta el.

kapok magától két váratlan, eltaszító levelet: az általunk szept. 24-re és okt. 18-ra keltezett leveleket (911., 923. sz.).

maga sok üdvözléket küldött: Diósiné okt. 18-ra keltezett levelét így fejezi be „Sok üdvözléttel”

928. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Budapest, 1909. okt. 23.]

K: MTAkk – K 14/64 – Ady gyűjtemény – Hatvany gyűjtemény – Levélpapír – 6 f. (r-v) – 175 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 133. – AEvl 301–302. (okt. 17 után) – Hatvany 1977. 516–517. (okt. 20. után) – Lev. Hatvanyhoz 75–76. – AEI II. 60–62. (okt.) – Hatvany lev. 68–69. (okt.)

egy csomó helyzetbeli s más furcsaság megint nem engedték, hogy te jobban ismerhess meg engem: Hatvany úgy igyekezett szorosabbra fűzni a barátságot, hogy külföldi tartózkodási helyeire s Hatvanba hívta vendégül. Ady életvitelével ez összeegyeztethetetlen volt. Soha sem élt a meghívásokkal. (Hatvanban is csak egyszer járt.) Megszokott életkeretein kívül nem érezte jól magát. A levelekben tervezett találkozásai csak igen ritkán valósultak meg. A találkozási alkalmak keresése is inkább tettetett volt, mint őszinte. Kapcsolatukról Hatvany jegyezte fel Ady szavait: „Mi is csak úgy szerettük egymást – szólt Ady hozzám nemegyszer –, hogy egy fél évben egyszer látjuk egymást. De akkor jó, akkor jól kibeszéljük magunkat.” Hatvany még hozzáteszi: „Egy évben négyszer-ötször éjszakába nyúló együtt rajongások meg emberszólások, meg irodalmi vesetaposások, ez volt a mi barátságunk.” (L. Hatvany 1977. 456–457.)

Temesvári fölolvásásomban céloztam rá [...] én téged a mai Magyarország Széchenyi-jének látlak: a temesvári felolvasás *Félelem és irás* címmel megjelent a Ny 1909. nov. 1-i számában. Ebben név szerint nem említi Hatvanyt. Azt fejtegeti, hogy a Ny a testőr írók és a reformkor törekvéseinek folytatója, s már jelen van az új Széchenyi, Kazinczy, Csokonai. Hatvany válaszában tiltakozik a párhuzam ellen. Írásaiban két helyen is említi Adynak ezt az ötletét, mindkét helyen úgy, mintha ez a temesvári előadáson Ady szájából elhangzott volna. (L. i. m. 464., 715.)

Holnap megyünk Debrecenbe: a Ny gárdája okt. 24-én járt ott.

Barna ur: a Ny impresszáriója (L. Lev. Hatvanyhoz 77.)

Szívbelileg a leghitványabb, legmegnérdemeltebb, legjövőtlenebb a sorsom: 1. szeptember-október-novemberi levélváltását Diósinével.

És legszomorubb, hogy az emberek igazán meg fogják unni, hogy én egyre a legszebb verseket írom, de mindig verseket: Ady maga is érzi, Hatvany is biztatja, hogy ki kell próbálnia a tehetségét más műfajokban is. (L. drámaírási elhatározásait.)

Pesten kell azonban maradnom november 27-ig, Mert ekkor valami Ady-estét rendezte-rünk Méryvel: ekkorra volt kitűzve az Ady-Beretvás-est a Royal Szálló nagytermében. Érdekes, hogy Ady Beretvás nevét nem említi. Sejtí vagy tudja, hogy Hatvany helyteleníteni fogja Reinitz mellőzését.

929. SZÁVAY GYULA – ADY ENDRÉNEK

[Debrecen, 1909. okt. 25.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1942/75 – Levélpapír nyomtatott névvel, borítékkal – 2 f. (l. f.: r-v) – 178 × 115; 102 × 131 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1942.

Dat.: fpb: Debrecen, 1909. okt. 25. – épb: nincs.

M: AEL II. 335.

Szavay Gyula költő, újságíró (l. AEL I. 384.) azon sajnálkozik, hogy sem a debreceni okt. 24-i, sem a temesvári okt. 17-i Nyugat-ünnepségen nem tudott résztvenni, s nem találkozhatott Adyval.

930. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. okt. 26.]

K: MTAKK – K 7/23 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 170 × 128; 90 × 137 mm – Tintaírás – A borítékon idegen kéz piros ceruzás írásával: 09. okt. 6.; más írással kiegészítve a nap: 26-ra – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: (a bélyeg leáztatása miatt hiányos) Berlin [1909.] okt. 2[6.] – épb: [olvas-hatatlan]

M: Hatvany: Ady kk 135. – Lev. Hatvanyhoz 622–623. – Hatvany 1977. 518. (okt. 26. előtt) – AEL II. 344–345. ([Berlin], 1909. okt. 26.) – Hatvany lev. 69. ([Berlin, 1909. okt. 26 – előtt])

A mit Széchényiről mondasz – megbocsáss – csacsóság: l. az előző levelet.

Valami olyan modern Toldi Ferencnek + zsidó ész, még csak megtehetnél: Hatvany jegyzete: „Amikor így írtam, olyan elképzelésem volt Toldy Ferencről, mint valami iskolás vénemberről. Azóta tudom, hogy ő az Auróra-kör romantikus és nyelvújító fiatal írói gárdájáért, különösen Vörösmartyért, ugyanúgy hadakozott, mint mi a Nyugatért s különösen Adyért. Tudom azonban azt is, hogy a maga nemzedékének szellemében összefoglalta az egész magyar múltat – s hogy ezt mi, a Nyugat keresztényei és zsidai, sajnálatosan elmulasztottuk. A Nyugat köréből nem került ki irodalomtörténetíró.”

Ha Berlinbe jössz: Ady nem ment Berlinbe.

Hogy a Nyugat a Szűz védelmére kelt – jól esett: Fenyő Miksa írt Hatvany Lajos és Lengyel Menyhért Szűz c. darabjáról (Ny 1909. okt. 16.).

Bár félek, hogy sokan roszhiszeműen magyarázzák az esetet: hogy ti. Hatvany íratta a cikket.

Örülök, hogy új könyvem magyarul is megjelenik: Én és a könyvek (Budapest, 1910. Nyugat.) – német címe: Ich und die Bücher. (Berlin, 1910.) Belia jegyzete szerint a fordító Telekes Béla. A kötet harmadik lapján csupán ajánlás van: „Telekes Bélának” – Hatvany 1909. jan. 28. előttre keltezett levelében már utalt rá, hogy könyvébe „bekerültek az Ady-eset tanulságai” Ady 1910. febr-i levelében kifejti, miért tartja rossznak a könyvet, s hogy miért nem tesz neki a róla szóló rész (AEL II. 81.).

(remélem Füst jó fordító): sem a kötetben, sem a bibliográfiákban nincs feltüntetve a fordító neve, így nem tudtuk megállapítani ki a fordító: Füst Milán vagy Telekes Béla.

931. DIÓSI ÖDÖN – ADY ENDRÉNEK

Paris, 1909. okt. 28.

K: MTAKK – K 6/52 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Nagyalakú (félíves) szürke levélpapír, rajta a magyar korona alatt: L'Agent-correspondant du Musée Commercial Royal Hongrois A. Diosy – Paris, 92. Rue de Lévis (17°); a borítékon nyomtatva: A. Diosy 92, rue de Lévis Paris (XVIIe) – 1 f. (r-v) – 270 × 208; 120 × 152 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosától 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. okt. 28. – épb: nincs.

M: ALné 130–131 – AEVl 303 – AEI II. 347.

nehéztem is rád az elrontott Rheinfeldi[!] napok miatt: Diósiné Rheinfeldenben üdült 1909 júliusától. Oda várta Adyt, aki akkor a kolozsvári egyetem idegstanatóriumában gyógyított, azután Érmindszentre, majd Pestre utazott, s csak aug. 20-án érkezett meg a svájci üdülőhelyre. Ezután történthetett a levélben felpanaszolt affér a két férfi között, s Diósi visszatért Párizsba. Szept. közepén Diósiné és Ady is hazakerültek. (L. a következő levelet és jegyzetét.)

Gyurkát sajnálom, de a kinek a tanács nem kell, azon segíteni se lehet: Bölönit Diósiék (s talán Ady is) szeretnék volna visszatartani a Marchisiu Otíliaával szorosra fonódó viszonytól s házasságtól.

Az én orosz dolgom most stagnál: Diósi ügynöki tevékenysége Orosz-országra is kiterjedt, kaviár és prém üzleteket közvetített.

932. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. okt. 27–29.]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény – q 09/6390/15 – Diósiné AD monogramos levélpapírján borítékkal – 8 f. (1–7. f.: r-v, 8. f.: r) – 180 × 136; 95 × 120 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. okt. 30. – épb: Budapest, 1909. okt. 31.

M: RSle 122–126. – RAöI 378–382. (mindkét helyen csonka szöveg) – Vitályos 118–120.

A levelet Révész magánál tartotta, s a FSZEK-nak adta el. Révész ugyanis öt levelet kapott meg Ady Lajostól a Mindszenti levelesládában őrzött, Diósiné által írt 37 levél közül. (L. EmlAE III. 302–303.)

A levél válasz Ady 927. sz., okt. 22-re keltezett poste restante levelére.

Az egész levélben egy igaz egy szép s megérthető szó van ez: „kár volna okatlan szélsőségekért följáldozni [...] az idézet az általunk okt. 22-re keltezett levélből való. Ez is bizonyítja a két levél összetartozását, egymásutániségát, s azt, hogy Ady levele nem lehet augusztusi, ahogyan Belia keltezte.

Qui-vive: résen áll, figyel, fél

feleslegesnek tartom a folytonos ismétlését annak hogy maga nem utolsó ember: ez a gondolat is az okt. 22-i levélre utal, abban írja Ady magáról, „aki nem utolsó ember és aki nagyon-nagyon szereti magát.”

Ugy tudom Dodo írt magának: l. a 931. sz., okt. 28-i levelet. Révész ezt a bekezdést nem közölte, bizonyára Stefyke miatt, akinek kilétéről semmit sem tudunk. Az sem elképzelhetetlen,

hogy Stefyke a rheinfeldeni üdülő egyik vendége vagy alkalmazottja volt, s Adynak a hölgy iránt kifejezett tetszésnyilvánítása sértette Diósit – védve felesége érdekeit. A három ember el-
lentmondásos kapcsolata a szövetség és ellenségesség mindhárom változatát lehetővé tette.
Leggyakoribb volt a két férfi szövetsége. Ebben szerepet játszott Diósi Ady iránt érzett őszinte
tehetségtisztelete. De ő is elvárta Adytól a felesége iránti türelmet és a viszony fenntartását.

933. ADY ENDRE – SZILÁGYI DEZSŐNEK

[Budapest, 1909. nov. 1.]

K: Gyulai Zsigmond tulajdonában, Marosvásárhelyt. „Kettőbe hajtott 220 × 177 mm-es
nagyágú levélpapír két levelére íródtak Ady Endre, illetve Ady Lajos sorai.” – Ady Lajos au-
tográf tintairása.

M: Bustya Endre: Ady Endre és Ady Lajos levele Szilágyi Dezsőhöz. Igaz Szó (Marosvá-
sárhely) 1969. I. köt. 37–42. (faksz. is.)

Bustya szerint a levél Ady Lajos kezétől származik. „Közismert tény, mennyire jól tudta
utánozni bátyja írását, s igen sok levelét neki mondta tollba a költő. [...] Ezt a levelet is ilyen
diktált szövegnek tartjuk. Adytól eredő fogalmazását viszont valószínűsíti jellegzetes mondat-
szerkesztése.”

E levélnek e kötetbe való felvételénél úgy jártunk el, ahogy az AEL I. kötetének jegyzet-
bevezetőjében leszögeztük: „besoroltuk az autográf levelek közé, a jegyzetben utalva az idegen
kézre.” (262.)

A levél keletkezésének körülményeiről Bustya ezt írja: „A Zilahon helyettes-tanárkodó
Ady Lajost, [...] 1909 szeptemberétől kezdve – a költő közbenjárására – Budapestre nevezték ki
tanárnak a Markó utcai állami főreál gimnáziumba. Valószínűleg mintegy legénybúcsúként akar
néhány vidám napot tölteni zilahi cimborái között, bátyja és újdonsült színész-ismerőse tár-
saságában, hiszen az életrajzi adatok tanúsága szerint a két Ady-fiú 1909. nov. 18-án járt ház-
túlnézőben az Érmindszenttel szomszédos Érszentkirályon Kaizler Annánál, akivel Ady Lajos
1910. jún. 27-én meg is esküdött.”

A címzett Szilágyi Dezső akkor az erdélyi I. szinkertület vándortársulatának igazgatója
volt. Társulatával minden évben rendszeresen felkereste Zilahot is. Abban az évben késve ér-
keztek, tehát az Adyék által pártfogolt színész felépésére nem kerülhetett sor. Szilágyi De-
zsőt Ady Nagyváradról ismerte, a 900-as évek elején ott volt színész.

Ady Lajos levele – Szilágyi Dezsőnek

[Budapest, 1909. nov. 1.]

Kedves Direktor Bátyám!

Az ügy, melyet Bandi kér tőled, a következő volna: van itt egy rendkívül tehetséges szí-
nész (Harmos Ilonka a neve) előbb a Magyar Színház, most a Feld-féle színház tagja, aki szer-
etne Nálád, Zilahon, 2–3 este drámai szerepben fellépni. Siker – erkölcsi és anyagi – nagy
lesz: arra a pár napra mi is lemegyünk és beharangozunk neki, s begyűjtjük a népet. A dolog
apróbb részleteit majd ő megírja, az ügy érdemére vonatkozó leveledet azonban címezd a Ban-
di nevére (Bpest, Meteor szálló) vagy esetleg – amennyiben ő gyakran úton, vidéken van – ne-
kem (A. Lajos tanár, V. ker. állami főgimn. Markó utca).

A viszontlátásig is ölel
szerető öcséd
Ady Lajos

Bpest, 1909. XI. 1.

A levélben szereplő színésznő Harnos Ilona, a későbbi Kosztolányi Dezsóné (1889–1967). Bustya idéz Kosztolányi Dezsó című könyvéből (Bp., 1938. 182–183.). A Magyar Színházhoz szerződött, de ott az anyagi sikertelenség miatt bohózatok kerültek színre, ő mint drámai színésznő feleslegessé vált. Nagy Endre Andrásy-úti kabaréjában szintén nem jutott megfelelő szerephez. „Meg voltam tépázva, szégyelltem magam... Magam sem tudtam, mit akarok. Boldog csak a színpadon voltam, ott viszont nem tudtam megmaradni, nem értem a módját, hogyan kell várni és tűrni, vagy pedig okosan harcolni. Sem egyiket nem tudtam, sem a másikat. Egy-két, nem jól végződött szerelem még élesebben megmutatta, hogy teljesen rossz, nem nekem való úton járok. Nem voltam elég bátor és erős ehhez a bizonytalan élethez. [...] nem sokat tudtam ebben az időben Kosztolányi Dezsőről. A nevét futólag hallottam említeni, akár Ady Endrét [...]”

Bustya az idézethez hozzáteszi: „Az emlékezések elhallgató tapintata teljes mértékben érthető. Ám az itt napfényre kerülő levél indokoltá teszi a perújrafelvételt az Ady–Kosztolányi kérdésben irodalomtörténírásunk számára, amely eddig csupán irodalmi jellegű okokban kereste s vélte megtalálni Kosztolányi Ady-ellenzenének gyökereit.”

934. ROZSNYAI KÁLMÁN – ADY ENDRÉNEK

[Budapest,] 1909. nov. 3.

K: MTAKK – K 8/75 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 171 × 110 mm – Tintaírás – Pr. vétel Ady Lajosnéól 1951.

M: itt először.

Rozsnyay (Rozsnyai) Kálmánról I. AEL I. 472. oldalon található jegyzetet.

Én csak adtam, adtam, adtam: Az én bűnöm című vers első versszaka. Napvilágot látott a Ny 1908. nov. 16-án, *A duk-duk affér* megjelenésének másnapján.

Utolsó könyved [...] *A Nyugat mellékelt számát: Az Illés szerkerén* és a Ny Ady-száma: 1909. jún. 1.

Aradra, mert a szülővárosom, mikor veled oda bevonult az új magyar kultúra, telegrafáltam, hogy köszöntelek: Ady A Holnappal nov. 11-én volt Aradon. Rozsnyai keltezése tévesztés lehet nov. 13. helyett.

Hát a könyvem hogy tetszett? Rozsnyai könyve: Emlékek (1–2. Budapest, 1905–1909.) Sidney Carton néven jelent meg. Lehet, hogy megküldte Adynak. Ady nem írt róla.

935. ADY ENDRE – HATVANY LAJOSNAK

[Bécs, 1909. nov. 1. és 3. között]

K: MTAKK – K 14/66 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 228 × 145 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Hatvany Lajostól 1952.

M: Hatvany: Ady kk 137. – AEVI 304. – Hatvany 1977. 518–519. (nov. 4. előtt) – AEI II. 62–63. (nov.)

Bécsből irok, hova Medvéékkel és Medvéékhez jöttem pihenni: másképpen számol be újtjáról Diósinának (I. nov. 4-i, 938. sz.) és Diósinak ugyanakkor (939. sz.) írt levelében.

Nov. 27 előtt azonban, sajnos, nem mehetek most már el Pestről, hova (mellékesen megvallva) pénz <.>:-/ illúziók s számár ön-szuggesztiók kötöttek le: nov. 27-re volt kitűzve az Ady-Beretvás előadás. Beretvás az előadás teljes tiszta bevételét Adynak ígérte, s erre nagy

szüksége volt az eladósodott költőnek. (A fővárosi irodalmi díjról még mindig nem döntött a zsűri.)

Debreceni utunkról bizonyosan vettél már hírt: itt okt. 24-én volt a Ny. (A matinéről l. EmlAE II. 667–668. és Kardos Albert: A Nyugat Debrecenben. Ny 1940. jan. 1. 70–74.)

A Tajfun-ügyben különvéleményem van: nagyon újságírói fantázia munkája s újságíró-munka: Lengyel Menyhért drámája akkor indult el a világsiker útján. Adyt bosszantotta drámaíró kortársai könnyű sikere. Ítéletének megalapozottságát ez nem érintette.

Én a körutamat nem csinálom tovább: nov. 7-én Kaposváron, nov. 11-én Aradon járt.

Párisi ügyeim még mindig rosszul állnak: l. Diósiné szeptember-októberi indulatos, el-lenséges leveleit.

Most már vagy még azt se tudom, megyek-e Berlinbe avagy Rómába egyenesen? Hat-vany hívására ment volna, de nem ment egyik városba sem. Dec. 14-én ötödször Párizsba indul. *uj verses-könyvem:* a Szeretném, ha szeretnének dec. 10. körül jelent meg.

Még ama novellás könyvem kell összeszednem valahonnan: a lapokban megjelent novellákat kellett összegyűjtenie. A Ny kiadásában megjelent novellás kötet (*Így is történhetik*) csak egy év múlva kerül ki a nyomdából.

A Szűz c. darabról l. a 922. sz., okt. 14-i levelet.

936. ADY ENDRE – LÖWENSTEIN ARNOLDNÉNAK

[Bécs, 1909. nov. 4.]

K: magántulajdonban – Képes levelezőlap (egy bécsi ház képe). Löwenstein Arnoldnétól Madame Lasquinhoz kerültek a levelek, tőlük kapta közlésre Bati László.

Dat.: fpb: Bécs, 1909. nov. 4.

M: Ady Endre levelei Löwenstein Arnoldnak és feleségének. Közli Bati Lászlóné. It 1979. 4. 894–902. – [Hozzászólás:] Vitályos László. It 1979. 902–906.

A Löwenstein-kapcsolatról l. AEL I. 517. oldalán található jegyzetet és az It fent megadott helyét.

egy pompás vendéglátó ház: Medve Miklósséké.

937. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

K: OSZK – Fond 74/4/41 – Levélpapír – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: v) – 178 × 112 mm – Tintaírás – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966. – Brüll Berta másolata: OSZK – Levelestár, növn. 1946/21/45 – A másoló ajándéka 1946.

M: RSle 69–70. – ADok 20, 20a (faksz.) – RAöl 320–321. faksz.: 566–572. – Magyarország 1936. nov. 11. – AEvl 128–129. (1905. ősz) – AEI I. 183–184. (1905. nov.)

Ez a levél poste restante válasz Diósiné 932. sz., okt. 27–29-i levelére.

Egymásnak válaszoló gondolatok a két levélben:

nem hat meg engem, hogy Ady Endre a nagy költő azt állítja, hogy engem szeret – válasz: *hogyan én l. Ady Endrét játszom magával szemben, neveltséges.*

Ha a maga érzelmi hozzájárásán és becsületesen azok és nemcsak addig amíg a levelét megírta, [...] úgy azt hiszem van reménység, hogy megérti az én kusza soraimban leírt érzéseket is – válasz: *Igenis megértem, igenis nem csak leveleimben, s leveleim íráig [...]*

megint azt mondom, mint mindig: vagy-vagy. – Válasz: *Vagy-vagyát is megértem [...]*

Ott momentané, ez maga egészen, ezt mondom mindig. – Válasz: *Ember még nem akarta szilárdabban asszonyember-társával a minden lehető boldogságot, mint én, a híres momentáné.* – Bizonyítottnak tekinthető tehát, hogy a levél nem 1905 őszéről való, mint Belia gondolta, hanem pontosan ide illik.

Mindig – s ha lehetett, mindenkinek – hangoztattam, hogy maga által vagyok valaki, ha vagyok: ezt vallja néhány hónappal előbbi önéletrajzában is: nyilván elpusztulok [...] ha nem jön el értem valaki. Asszony volt, [...] megfogta a kezemet, [...] rám erőltette az ő akaratát [...] ([Önéletrajz] – AEÖPM IX. 344.) A megtartást, megőrzést sugallja két akkor írt vers is: *Hiába hideg a Hold*, Ny okt. 16., *Igy szaladsz karjaimba*, Ny nov. 16. – Ezeket a gesztusokat később már nem ismétli meg. (A későbbi önéletrajzokat l. AEÖPM XI. 40–43., 55–56.)

938. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

K: OSZK – Leveletár, növn. 1937/35/18 – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 178 × 111 mm – Tintaírás (a megszólításnál elkenődött tintafolt) – Pr.: vétel Lantos Adolfától 1937.

M: RAÉL 234–235. – RAöI 186. – AEvI 306. – AEI II. 64–65.

a Nyugat embereivel: Igotusszal és Fenyővel.

Ady Bécsből hazatérve ott találta többek között Diósiné okt. 27–29. és Diósi okt. 28. keltezésű levelét. Mindjárt három levelet írt Párizsba: egy poste restante és egy házi levelet az asszonynak, s egyet Diósinak.

még vár reám négy-öt haszontalan vidéki ut: csak két vidéki útja volt (bár többet tervezett): Kaposvár (nov. 7.) és Arad (nov. 11.).

Tajfun-premier: Lengyel Menyhért darabjának bemutatója a Vígyszínházban.

Kaposvárra megyek s onnan egy napra Lacihoz: Patosfára Molnár (Kovács) Lászlóhoz (róla l. AEL 483., 491.). Nincs nyoma annak, hogy a látogatás megtörtént.

Itóka fia: Marchisju Otlia fia: ifj. Kozmutza Kornél.

Öcsém házassági ügye: l. a 933. sz., nov. 1-i levél jegyzetét.

939. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 4.]

K: OSZK – Leveletár, növn. 1937/35/18, boríték: 1937/35/4 – Levélpapír borítékkal; a boríték a „semmi újat, jót” kezdetű, Diósiéknak szóló, általunk 1908. dec. közepére datált levélhez van csatolva. – 2 f. (1. f.: r-v., 2. f.: r) – 178 × 111; 90 × 115 mm – Pr.: vétel Lantos Adolfától 1937.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. nov. 5. – épb: nincs.

M: RAÉL 235–236 – RAöI 187. (az első két mondat híján) AEvI 305. – AEI II. 63–64.

rheinfeldeni dolgok: l. Diósi okt. 28-i, Diósiné okt. 27–29-i levelét (931–932. sz.) és ezek jegyzetét. Kideríthetetlen, min kaptak össze ottani üdülésükkor hárman, a férj, feleség és Ady.

A kaposvári, aradi felolvasásról, patosfai látogatásról l. az előző jegyzeteket.

A pesti Ady-este nov. 27-én lesz, mint írtam. Nagyban bánom, hogy a pénzszükség belekényszerített: Ady Diósiné hívására a svájci Rheinfeldenbe készülődött. A kolozsvári idegszomatériumi gyógyítkozása után rövid ideig Érmindszenten volt, majd a fővárosba utazott, hogy pénzt szerezzen rheinfeldeni útjához. Vészi Józsefék ekkor hozták össze Beretvás Hugó zene-

szerzővel, aki bemutatta neki megzenésítéseit, és vállalta egy Ady-Beretvás est finanszírozását. De még ennél is fontosabb volt, hogy a vagyonos zeneszerzőtől (a családnak kalapgyára volt) előlegeket tudott felvenni a rheinfeldeni úthoz. Így nem tudjuk, hogy tetszésnyilvánítása, mellyel Beretvást boldoggá tette, mennyire volt őszinte. Más írásában nem nyilatkozott erről, nem úgy, mint Reinitz Béla zenéjéről (I. AEÖPM X. 71–72.). A barátok, a kortárs közvélemény Reinitz mellé állt a véltlen Beretvás ellenében, aki pedig művelt, képzett muzsikos volt. De Reinitz mániákus, szenvedélyes lelkesültsége, amellyel az Ady-vers megértéséért, megszerettetéséért küzdött, kiemelték, első helyre tették érdemeit, függetlenül megzenésítéseinek zenei értékétől, amelyek idővel vesztek varázsukból. Az est kínos következménye Ady számára Reinitz barátságának elvesztése.

Öcsém házassági ügyében 18-án utazunk le Érszentkirályra: háztűznézőben voltak Kaizler Anánéknál. Szilveszterkor megtörtént a lánykérés, 1910. jún. 27-én tartották az esküvőt. (L. ALné 35–36.)

A Nyugat legújabb számában kiszínezve kegyeskedj szemelvényeket juttatni nevedben Habert-hez: I. 942. sz. Diósiné-levelet. Marcel Habert (1862–1937) francia újságíró, az újságírók nemzetközi szervezetének főtitkára. „Ady tőle kért ingyen vasúti jegyet a francia vonalakra; ennek fejében reklámcikket írt. Ilyen reklámcikkeknek használta fel – említi is benne Habert nevét – a *Portus Hercules Monoeci* című írását is.” (Belia jegyzete AEI II. 346–347.) – L. a Ny 1909. nov. 1-i számában, továbbá AEÖPM X. 10.

Ha a „Függ. Magy.”-ban fogok írni: abban az évben már nem jelent meg cikke a FM-ban.

940. GÖNDÖR FERENC – ADY ENDRÉNEK

[Kaposvár, 1909. nov. 4.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír a köv. nyomtatással: Göndör Ferenc A „Somogyvármegye” politikai napilap társszerkesztője. Kaposvár, a boríték verzóján ugyanaz – 2 f. (r-v) – 176 × 133; 91 × 137 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Kaposvár, 1909. nov. 4. – épb: [olvashatatlan] nov. 5.

M: Andrassy Antal: Ady Kaposváron. Somogy 1977. 3. sz. 80.

Göndör Ferenc (1885–New York, 1954) újságíró. Nagyváradon, Budapesten újságíróskodott. Valószínűleg ő kezdeményezte a kaposvári felolvasást. Adyt Váradról ismerte, rajongói közé tartozott. 1918-ban alapított hetilapjában jelent meg Ady utolsó előtti írása (Az Ember 1918. okt. 1-i számában) *Búcsú virágos Pétertől* címmel, amelyet Bustya felvetett Ady Endre *Összes novellái* közé (Budapest, 1961. 1285–1287.).

A kaposvári Ny-estről beszámol Bölöni is az Adytól hallottak alapján, de részletes leírást ad Fóthy (Fleiner) János EmlAE IV. 537–548.; ezt egészíti ki Kovalovszky Miklós, kitérve a matiné két másik szereplőjére, s Ady Rippl-Rónai Józseffel akkor történt megismerkedésére és későbbi kapcsolatukra (uo. 549–562.).

Ady vidéki felolvasó körútjáról I. az 1909. szeptember-októberi leveleket és EmlAE IV. 551. *Levelére válaszolva:* Ady bizonyára le akarta mondani a felolvasást. Ezt a levelet nem ismerjük.

941. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Budapest, 1909. nov. 5.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/7 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (I. f. v, 2. f. r.) – 204 × 134; 112 × 140 mm

– Tintírás. A levél végén Beretvás aláírásával dátum: (:Budapest, 1909. november 5.:) – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 101. – AEI II. 65.

A bécsi és kaposvári útról I. az előző három levelet.

még ma kell elkészítenem a fölolvásomat s írnom legalább egy eredeti verset: Ady elkészített fölolvását akkori formájában nem jelentette meg, ezek inkább csak gondolatok, jegyzetek lehettek, végső formájukat a Royal-esten tartott előadásában kapták meg (*Poézia és publikum:* AEÖPM X. 20–24.). – Az eredeti verset Kaposváron írta meg: a *Kisvárosok őszi vasárnapjait*.

itt írom meg neked a fölolvás címét: az est műsorán még valóban ez a cím olvasható, alatta: „Conference, tartja Ady Endre.”

942. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. nov. 8.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1942/75/8 – Diósiné AD monogramos levélpapírján borítékkal – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) – 182 × 137; 97 × 120 mm – Tintírás – Az 1. f. felső margóján ismeretlen kéz datálása: 1909. XI. 9. – A boríték verzőjén pecsétviasz maradványa. – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1942.

Dat.: pfb: Párizs, 1909. nov. 9. – épb: [olvashatatlan]

M: AEVI 307–308. – AEI II. 348–350.

Diósiné még nem kapta meg Ady nov. 4-én írt poste restante levelét, szigorú, ellenséges levelet írt. Nem veszi figyelembe Ady szeptember-októberi leveleinek békítő, szeretettel érvelő, meggyőzni akaró szándékát.

küldessen be egy másík Nyugatot: a Ny nov. 1-i számában volt az a cikk, amelyből Ady részek lefordítását kérte a P. L. M. (Paris—Lyon—Méditerranée) vasúttársaságtól kért szabad-jegy ellenszolgáltatásaként.

szükségesnek tartja Eszti ő nagysága Pestről való elutazását velem tudatni: Ady abban a reményben ad hírt Kalocsay Eszterről (akire az asszony akkoriban igen féltékeny), hogy ha elhallgatja a véletlen találkozást, még nagyobb lesz a felháborodás.

943. FLEINER (FÓTHY) JÁNOS – ADY ENDRÉNEK

[Kaposvár,] 1909. nov. 9.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 131 × 112; 92 × 136 mm – Tintírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Kaposvár, 1909. nov. 11. – épb: nincs.

M: itt először.

Fleiner János (névmagyarosítás után Fóthy) (1893–1979) újságíró, író. Tizenhat éves diákként lelkes szemtanúja volt Ady kaposvári felolvasásának. Kovalovszky emlékezés-gyűjteménye számára is megírta élményét (EmlAE IV. 537–548.). A tizoldalas beszámoló néhány jellemző mozzanata: „A fogadó bizottság mi ketten voltunk: Göndör, a költő jó barátja és újságíró kollégája meg én, a rajongó kisdíák. [...] Elkísértem őket a vasúti állomás előtt várakozó fiákerhez, ahol még megkérdeztem Adytól, meglátogathatnám-e másnap a Korona Szállóba, hogy tolmácsoljam neki a kaposvári ifjúság üdvözlétét, ami persze erős túlzás volt. [...] Engem mégis szinte porig sújtott ez a találkozás Bálvánnyommal. [...] Ami kiábrándított, éppen a költő

választékos, szinte dandyszerű eleganciája volt. [...] [Másnap 12 órakor látogattam meg a költőt, aki még ágyban volt.] Üljek az ágy szélére – mondotta –, és beszéljessünk. [...] Közvetlen volt egyszerű, derűs és sok melegség a hangjában. [...] Csak az fájt kissé, hogy amikor megemlítettem neki, hogy fiatal művész unokabátyám, Kozma Lajos gyönyörű illusztrációkat rajzol verseihez, határozottan kijelentette: az ő verseit rajzokkal illusztrálni nem lehet, csak zenésíteni, és azt sem tudja más, csak Reinitz Béla. [...] A műsor végeztével] még köszönteni szerettem volna Adyt. [...] Ő meglepetten felém fordult, elmosolyodott, megsimogatta lázasra gyult acomat, és azt mondta valami végtelen, bársonyos gyöngédséggel, mély melegséggel a hangjában: Nagyon szeretem magát kisfiam. [...] Másnap délután [...] ott voltam a pályaudvaron, [...] megígérte, hogy levelet ír majd nekem Budapestről, aztán mielőtt a vonatra felszállt volna, kezét nyújtott, lehajolt fölém, és homlokon csókol. [...] vártam, vártam levelét, amely sehogy sem akart megérkezni. Írtam hát neki én, nem is egyet.” Emlékezésében közli Ady 1909. nov. 29. keltezésű levelét. 1910-ben saját költségén kiadott kis verseskönyvét (*A trubadúr énekel*) megküldte neki, s Ady írt is róla néhány sort (*Számadás csendes könyvekről*; Ny 1912. szept. 16. – AEÖPM X. 200–201.).

944. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Arad, 1909. nov. 12.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirtatórában – A. 353/8 – Távirat. – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

M: ItK 1977. 1. sz. 101.

Ady A Holnap nov. 11-i Ady-estjének másnapján küldte a táviratot Aradról.

945. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. nov. 13.?]]

K: FSZEK – Budapest Gyűjtemény q 09/6390/16 – Levélpapír – 4 f. (1–3. f.: r-v, 4. f.: r) 176 × 110 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Révész Bélától 1937. – Brüll Berta másolata: OSZK – levelestár, növn. 1946/21/25 – A másoló ajándéka 1946.

M: RSle 108–109., 113 (részlet) – ADok 19., 19a (faksz.) – RAöl 361–363., 555–561. (fűksz.) – AEvl 308–309. – AEI 65–66. (nov.)

Ez a poste restante levél válasz Diósiné 942. sz., nov. 8-i levelére. Ez a „tébolyos” levél majdnem teljesen Kalocsay Eszterről szól. Adynak nem volt szerelmi viszonya az asszonnyal.

946. HIDVÉGI ERNŐ ÉS TÁRSAI – ADY ENDRÉNEK

[Szabadka, 1909. nov. 14.]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Dr. Faragó Géza orvos (Szabadka) névjegye – 55 × 105 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: Szabadka, 1909. nov. 14. – épb: nincs.

M: itt először.

Hidvégi Ernő (1871–1950) színész, működése során több vidéki színház igazgatója volt.

Nov. elején írja Hatvanyinak, hogy a kellemetlen tapasztalatok ellenére, amelyek felolvastán körútján érték, talán mégis leutazik Aradra, Szabadkára és Kaposvárra „privátokok miatt”

Talán ez a társaság hívta. A Bácsmegeyi Napló okt. 24-i (243.) száma arról ad hírt, hogy a felolvasó délután nov. 6-ra tervezik. Ez az üdvözlés arra utal, hogy a rendezvény elmaradását már véglegesnek tekintik a szabadkaikak.

947. RÓTH OTTÓ – ADY ENDRÉNEK

Temesvár [1]909. nov. 15.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír és boríték nyomtatott névvel: Dr. Róth Ottó – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 187 × 141; 97 × 147 mm – Tintairás – A bélyeg kitépve – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

Dat.: fpb: [olvashatatlan] – épb: Budapest, 1909. nov. 16.

M: AEI II. 307–308.

Az ismeretlen Róth Ottóval valószínűleg okt. 17-i temesvári fellépése alkalmával ismerkedett meg Ady. További nyomai a kapcsolatnak nincsenek.

a városi urak a Ferenc Jóska-díjjal kedveskedtek neked: a fővárosi szépirodalmi díj odaítéléséről nov. 14-én történt meg a döntés.

Lamperthekkel: Lampérth Géza (1873–1934) levéltáros, író, az egyik pályázó.

948. P[ATTANTYÚS] ÁBRAHÁM ERNŐ – ADY ENDRÉNEK

Berlin, 1909. nov. 15.

K: MTAKK – K 5/135 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képes levelezőlap (Berlin C. Schlossbrücke, Lustgarten, Dom.) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnéétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1909. nov. 15. – épb: nincs.

M: AEI II. 308.

Pattantyús Ábrahám Ernő (1882–1945) író. Adyval való kapcsolatának ez az egyetlen jele.

949. LÓRÁNT RIKHÁRD – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. nov. 16.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r) – 177 × 140 mm – Gépirás tintaírású betoldással és aláírással – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

A levél írójáról és a németre fordított versről nem sikerült adatot találni.

950. BRAUN RÓBERT – ADY ENDRÉNEK

Cambridge, Mass. [19]09. nov. 16.

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 171 × 136 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

Braun Róbert (1879–1937) szociológus, könyvtáros, Szabó Ervin munkatársa.

Blackwell, Alice Stone (1857–1950) amerikai feminista író, műfordító. Fordított magyarból, spanyolból, jiddisből. Ady-fordításairól nincs adatunk.

Michel, Louise (1830–1905) francia forradalmár, író, a párizsi kommün harcosa. Ady sokszor csodálattal és tisztelettel írt róla, 1904-ben beszélt is vele (AEÖPM V. 125–127.).

951. KOZMA LAJOS – ADY ENDRÉNEK

Páris, [1909.] nov. 18.

K: MTAKK – K 7/144 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír, egyben boríték – 1 f. (r) – 270 × 210 mm – Tintalrás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. nov. 18. – épb: [olvashatatlan]

M: itt előszőr.

Kozmáról l. a 757., 761. és 944. sz. jegyzetet.

Kaposvárról írt pár sorának igen megörültem: Ady nov. 7-én tartott felolvasást Kaposváron. Itt találkozott Fleiner (Fóthy) Jánossal, Kozma unokaöccsével. Bizonyára ő kezdeményezte, s Ady néhány szívélyes sorral megtoldotta a levelet, amely, sajnos, elveszett.

Fenyő Andor-ról nem találtunk adatot.

az Uri szűz dicséretét rajzoltam meg előszőr: l. Magyar Iparművészet 1913. 16. kőt. 328–329.

A könyv elment 18 lapon 17 versnek az éneke és elől egy prologus: ilyen illusztrációs album megjelenéséről nem tudunk, valószínűleg kéziratban maradt.

952. DIÓSI ÖDÖNNÉ – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. nov. 20. körül]

K: PIM – A/190/1 – Diósiné AD monogramos levélpapírján – 1 f. (r-v) – 182 × 138 mm – Ceruzalrás – Pr. vétel Tóth Anikótól 1965.

M: AEI II. 350–351.

Utolsó előtti levele: a 937. sz., nov. 4-i poste restante levél. Azért vette kézhez később a levelet, mert nem ment el érte a postára.

Másik levele, az utolsó: a 945. sz., nov. 13-i.

az én utolsó levelem: a 942. sz., nov. 8-i.

953. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

[Nápoly, 1909. nov. 22.]

K: MTAKK – K 7/126 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Képeslap (A képes oldalon Napoli – Panorama – a nápolyi öböl látképe) – 90 × 140 mm – Tintalrás. – Szöveg a lap mindkét oldalán – Szakadt – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Nápoly, 1909. nov. 22. – épb: nincs.

M: itt előszőr.

Hát szombaton már primadonnáskodsz? Nov. 27-én az Ady–Beretvás-esten.

954. ADY ENDRE – FLEINER (FÓTHY) JÁNOSNAK

[Budapest, 1909. nov. 29.]

K: PIM – A. 141 – Levélpapír – 2 f. (r) – 176 × 111 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fóthy Jánostól 1962.

M: EmlAE IV 547.

Fleiner (Fóthy) levélét I. nov. 9-én, (943. sz.). Kovalovszky e levél kapcsán emeli ki, hogy „Adynak az emberek, főként tisztelői iránt megnyilvánuló becsülő udvariasságát mutatja, hogy aggályosan gondos volt a kapott levelek megválaszolásában.” (EmlAE IV 562.) Ezt a jellemvonást az egész levelezés bizonyítja.

semmiféle írói és irodalmi nem szabad életre kiható komolysággal nézni: Ady minden fiatal író-, költőtársát „eltanácsolja” az irodalomtól. Egyik önéletrajzában a poétaságot ifjúkori bűnének mondja, amelyért lakonia kellett (AEÖPM XI. 55–56.); így óvja Ady Mariskát és Boncza Bertát is „a maga gyötrő életáldozatára utalva” (Kovalovszky: EmlAE IV. 562.; még EmlAE I. 36., 41–42.).

955. ADY ENDRE – BOGISICH MIHÁLYNAK

[Budapest, 1909. nov. ?]

K: PIM – A. 206 – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: r-v) – 152 × 111 mm – Tintairás – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

M: Két elhallgatott Ady-dokumentum került elő Fenyő Miksa zárolt műtárgyai közül. Egyedül *Vagyunk* 1944. júl. 28. 15. sz. 3. – K[unszery] Gy[ula]: Egy érdekes Ady-levél. Új *Ember* 1950. aug. 6. 32. sz. – AEI II. 68.

Bogisich Mihály (1839–1919) kanonok, c. püspök, zenetörténész, zeneszerző, az MTA tagja.

A levél a történelmi-politikai változások forgatagában kétszer is nyilvánosságot kapott a sajtóban.

A rosszemlékű zsidóvagyon-elkobzások idején Fenyő Miksa kézirat-gyűjteménye a hatóság kezébe került. (1945 után sikerült visszaszereznie levelesládáját; I. Feljegyzések 80–82., 468.) Ez alkalommal jutott hozzá a névtelen cikkíró, hogy a lefoglalt kéziratokba betekintsen, s az *Egyedül* *Vagyunk* politikai irányának megfelelően hazug állításokkal próbálja bizonyítani a zsidóság káros szerepét az Ady-magatartás és az Ady-mű bemutatásában. Ezzel a célzatos-sággal emeli ki a Bogisich Mihálynak írott levelet, s teszi fel a kérdést: „Talán azért hallgattak róla Fenyőék, mert keresztény főpapak szólt?” (A felvetés rosszindulatú és félrevezető, Fenyő 1944-ig semmit sem közölt gyűjteményéből, nemcsak ezt a levelet, s a kéziratok gyűjtésének nem az eltitkolás volt a célja, hanem a megőrzés a jövő érdekében.)

A katolikus Új *Ember* cikkírója (K. Gy. kezdetbetűvel Kunszery Gyula) azért másolta ki az 1944-es közleményből ezt a levelet, mert benne bizonyítva látta, hogy Ady Endre ellenszenva a katolikus klérus iránt „korántsem volt olyan mély és általános, mint némelyek hirdetik.”

A levél megírásának ideje körül bizonytalanság van. A névtelen cikkíró szerint Ady 1911 őszén írta a levelet. Állítását nem támasztja alá. Kunszery szerint csak az biztos, hogy a levél 1908 (*Az Illés szekerén* megjelenése) után íródott. Nem tudjuk, Belia mire alapozza az 1909. novemberi kelteztést, illetve az az év őszén történt megismerkedést, talán ezekre a szavakra: „csatangolásom közepette”, „útítársaim”. De azt a lehetőséget is meg kell említeni, hogy a megismerkedés egy hosszabb út (Párizs-Budapest?) eseménye is lehetett. Erre vall a mondat: „Jogom van útítársaim mély köszönetét is tolmácsolni” – mintha a főpap hamarabb leszállt volna a vonat-ról (Esztergomnál?), s a társaság az étkezőkocsi asztalánál, ahol Bogisich vendégei voltak,

még együtt maradt volna. Az időpont tekintetében nem döntő, hogy Ady 1911–1914 között lakott a Magyar Király szállóban, mert kivételekre is van példa.

A levél provenienciáját sem tudjuk végigvezetni a címzettől a gyűjteményig, nem ismerjük a választ sem. Minden lehetőséget számba véve még azt sem lehet kizárni, hogy a levél feladatlanul a Ny szerkesztőségében maradt. Mindez nem von le semmit a levél tartalmi értékéből.

legkedvesebb és talán legbecsületesebb verseskönyvemet igaz tiszteletem jeleképpen (címe: Az Illés szekerén) beküldhessem?: Ebben a kötetben először – s mindjárt az első ciklusban – megjelentek az istenes versek. Ezért találta Ady ajándékozásra alkalmasnak a püspök számára.

956. SZÜTS DEZSŐ – ADY ENDRÉNEK

[Budapest, 1909. dec. eleje]

K: MTAKK – K 8/121 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 177 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: itt először.

Lukács Hugó kolozsvári orvosa hívja Adyt Szüts Dezső közvetítésével.

ha itt végzett: e levél keltezésének az a – kétségtelenül bizonytalan – alapja, hogy dec. 7-én, a 961. sz. levélben azt írja Diósiéknak: „Két napig most a Jendrassik-klinikán voltam” Szüts arra biztatja, ha kijön a klinikáról, menjen Kolozsvárra. Ady nem fogadta meg a tanácsot, dec. 13-án Párizsba ment.

Fehér: Fejér Lipót, akkor a kolozsvári egyetemen tanító matematikus.

Az előszó kell: Szüts novelláskötetet készült kiadni, ehhez Adytól kért előszót. Terve nem valósult meg.

Molnárt megöleltem[.] Szeretem: Szüts tudta, hogy Ady nem szereti Molnár Ferencet. Azért írja ezt, mert szeretett kellemetlenkedni.

957. DIÓSI ÖDÖN – ADY ENDRÉNEK

[Párizs, 1909. dec. 1.]

K: MTAKK – K 6/53 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Diósi Ödön hivatalos levélpapírján borítékkal. A fejléc szövege: A Magyar Királyi Kereskedelmi Múzeum levelezője – A. Diósy 92. Rue de Lévis, 92. Paris (XVIIe) – Commission exportation-importation – Agent-correspondant du Musée Commercial Royal Hongrois – 2 f. (1. f.: r, 2. f.: v) – 270 × 208 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: ALné 144. – AEVl 310–311. – AEI II. 351–352.

Ma vettem k. soraikat: ez a levél elveszett.

a szombati estéről halljak valamit: nov. 27-én volt a Royal Szálló nagytermében az Ady-Beretvás-Környey est, amelynek szervezési híreit aug. 18-tól sok levélben olvasni lehet.

Az eseményről Gáspár Miklós és Scheiber Sándor Ady Endre 1909-es budapesti előadestje című, családi feljegyzéseken, naplón, leveleken alapuló dokumentum-összeállítás számol be (ItK 1977. 1. sz. 92–103.). Ezt egészíti ki Rolla Margit ugyancsak Beretvásék emlékezésére támaszkodó cikke és Kovalovszky Miklós magyarázata az emlékezés-gyűjteményben (EmlAE IV. 118–129., 130–138.).

Több helyen találunk adatot a sajtóvisszhangra. Öcse szerint „a siker példátlanul nagy volt”, de hozzáteszi: „A napisajtó nagyobbik fele fanyalogva emlékezett meg az estről; a boule-

vard-sajtó [...] pláne humort látott az ügyben” (AL 136.). Az ITK-beli dokumentum-gyűjtemény szerint a „sajtó nem egyértelműen kommentálta az estét”; kivétel az Egyetértés „apoteózis” A német nyelvű sajtó (Neues Politisches Volksblatt, Pester Lloyd) „Ielkesedik Adyért, az utóbbi visszafogottabban Beretvásért”

Adynak ez alkalomra készült felolvasását I. AEÖPM X. 20–24. Címe: *Poéta és publikum*. – Ennek jegyzetében olvasható a FM, Egyetértés, Pester Lloyd, Neues Pester Journal, PN, Nsz, A Polgár, A Budapest, a PH, A Kelet Népe, a BH, a Ny, a Magyarország, a Nap, A Hét és néhány élclap cikke, ill. annak ismertetése.

Rolla Margit Csáth Gézának a megzenésítéseket méltató Ny-beli cikkét ismerteti (1909. dec. 16.), amelyben a szigorú kritika mellett elismerés is van, de összegezve úgy látja: a sajtóközlemények „egy része dicsérő, egy része azonban tartózkodó, sőt helyenként ellenséges volt. Reinitz nehezen viselte el a mellőzését, s baráti köre segített az est sikerének legalább sajtó útján való lehengerlésében. [...] minden látható siker ellenére is, a sajtó egy része támadta – Adyt sem kímélve – elsősorban a zeneszerzőt.” (I. m. 126–127.)

Mindnyájan örvendünk sikerednek [...] bármilyen mellékdolgok is lettek legyen a culisák megett: talán Ady elveszett levelében lehetett valami utalás arra, hogy sajtóbeli támadásokra kell számítani. Rolla Margit azt jegyzi le Beretvás és felesége emlékei nyomán, hogy: „már a hangverseny alatt az a hír terjedt el a nézőtérén, hogy »itt készül valami«. Ezért Beretvásné nem is ment be a művészsobába gratulálni.” S így summázza a történeteket: „A disszonáns visszhang egyik indítóka Adynak Reinitzcel szembeni magatartása volt. Mikor a Royal-beli hangverseny tervét először vetették fel Ady előtt, meg sem említette, hogy ő Reinitzcel készül vidéki szereplésre. S bár később összehozta Beretvást Reinitzcel, ezt nem a készülő hangverseny programjába való bevonás gondolatával tette. Mikor aztán Reinitz elkedvetlenedéséről tudomást szereztek, már késő volt a budapesti hangversenyt lemondani vagy megváltoztatni. Érezte ezt a szépségihibát Ady is, éreztették vele már előre. Az Ady-est után tisztelői a Royalban vacsorát rendeztek a siker megünneplésére, de Ady azon nem jelent meg. A kettős játszma azután Beretvást és Reinitzet egyformán elidegenítette Adytól.” (I. m. 127.)

Csak azt nem értem, miképpen lehet az, hogy te ezen pesti ügyre ráfizettél!?: Beretvás feljegyzése szerint az est 1052 korona tiszta jövedelmet hozott. Beretvás szept. 27-e utánra datált (915. sz.) levelében megírta a költőnek, hogy a teljes tiszta jövedelmet neki adja. A ráfizetést tehát semmiképpen nem lehet szó szerint érteni. Talán arra gondolhatunk, hogy Ady túl sok adósságot csinált már erre az összegre előre. Vagy talán az erkölcsi kárra értette a ráfizetést? Reinitzcel szembeni hűtlenségét rótták fel neki barátai, s ezt, de különösen Reinitz szemrehányását nehéz volt elviselnie.

Rendezd el ott dolgaidat pakkolj össze s gyere ki; mégis csak itten vagy te meg a legjobban! Nov. 13-i, 945. sz. levelében Diósinének írja Ady szemrehányóan, hogy nem kap meghívást Párizsba. Az asszony megtorlási taktikájához tartozott a hallgatáson kívül (nem írt, nem válaszolt a levelekre), hogy ha írt is, nem hívta Adyt. Persze, nem formális meghívást várt, hanem gyöngédséget. De az asszony az ő állandó párizsi jelenlétét kívánta meg.

Bubi január 20-ika körül már Pestre készül: Brüll Berta 1910 elején Pestre jött és kalapszalont nyitott a Koronaherceg utcában.

Schelerhoff és Sasvári az előző levelekből már ismert személyek. Ady és Diósi egymás ügyes-bajos dolgát családtagként ismerte, számontartotta, sőt tanácsot is adott egymásnak.

muzeumi működésem: Diósi a Magyar Külkereskedelmi Múzeum tiszteletbeli megbízottjaként valamiféle külkereskedelmi képviselőt látott el Párizsban (I. AEL I. 364.).

Bálint: Mózes Bálintot Diósiék inasként szerették volna alkalmazni.

958. VIKÁR BÉLA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. dec. 1.

K: MTAKK – K 9/12 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r) – 175 × 110 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 308–309.

Vikár Béla (1859–1945) író, folklórkutató, Kalevala-fordító. Emlékezésében leírja Adyval való nagyváradi (első és valószínűleg utolsó) találkozását (MH 1935. nov. 10. – EmlAE II. 779–781.).

A cikk első újraközölője értetlenül áll ama jelenség fölött, hogy Vikár írásában „jórészt magának tulajdonította az érdemet azért, hogy Ady megnyerte a 2000 koronát.” (Hegedűs Nándor: Ady elnyeri... 44–45.) Ugyanebben a cikkében Vikár egy másik érdeméről is beszámol: ő vitte a *Még egyszer* című kötetet Schöpflinhez, így kapott ismertetést a VÜ-ban. Mindkét állításban túlzás van. Nem Vikár volt a kezdeményező a díj megpályázásában, de Schöpflin valóban megbeszélte vele, és lehetséges, hogy segített is. A levél Ady megnövekedett népszerűségének, beérkeztségének jele: egy komoly tudós ember is érdemei közé számítja, hogy pályája alakulásában valamiképpen részt vett.

959. LÁZÁR GYÖRGY – ADY ENDRÉNEK

Szeged, 1909. dec. 4.

K: MTAKK – K 7/150 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – A Dugonics-Társaság elnöksége levélpapírján és borítékában – 2 f. (1. f.: r) – Gépirat – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEÖPM XI. 234.

Lázár György Szeged polgármestere. Adyval való kapcsolatáról, a meghívásokról I. AEL I. 480. – Első szereplése Szegeden 1905. febr. 26-án volt. Egyéb meghívásairól Láng József sem tud (I. az AEÖPM XI. 234.).

Ady nem mehetett el Szegedre, 13-án Párizsba utazott. A levélre azonban biztosan válaszolt. Ez a levél nem ismert.

960. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Budapest, 1909. dec. 7.]

K: OSZK – Fond 74/4/88 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 177 × 112, 122 × 95 mm – Tintairás – Levél és boríték növn. száma más: levél: V. 631/76/1966, boríték: 1937/35/18 – Pr.: vétel dr. Nádor Henriktől 1966.

Dat.: fpb: Budapest, 1909. dec. 7. – épb: Párizs, 1909. dec. 9.

M: RSle 172–173. – RAöl 434. – AEvl 309–310. – AEI II. 67–68.

A tartalom, megszólítás, utolsó mondat alapján ez poste restante levél. Különös tévesztés lehet, hogy a boríték lakásra van címezve. Másik magyarázat, hogy a Diósiéknak szóló levél volt ebben a borítékban.

A maga pár sora: Diósiné 952. sz., nov. 20. körüli időre keltezett levele.

A pesti estém, az Ady–Beretvás-est: I. a korábbi leveleket és a jegyzeteket.

utolsó levelem: a 945. sz., nov. 13-i levél.

akárhogyan is Párisba nézek el először: Ady Monte-Carlóba készült, (most pénze is volt), de Diósiné 942. sz., nov. 8-i levelében megírta, hogy ő anyagi gondok miatt nem mehet, különben is rossz emlékei vannak az 1909 márciusi ott tartózkodásukról, ezért bizonytalan a közeljövőt illetően. De az is lehet, hogy ez csak része a szokásos huzakodásnak, s mindketten tudják, hogy Ady úgyse megy tovább egyedül. (Az szóba sem jöhetett, hogy az asszony útját Ady fizesse.)

961. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNÉKNEK

[Budapest, 1909. dec. 7.]

K: OSZK – Levelestár, növn.: 1937/35/4 (A f. tetején 2 !) – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 174 × 111 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Lantos Adolftól 1937.

M: RAéL 236–237. – RAöI 188. – AEVI 311. – AEI II. 69.

Ez a levél az előző (poste restante) párja.

Várom mindennap, hogy doktoraim megengedik az utazást: Ady Lajos nem szól betegségről, klinikáról. „Amennyire növelték önbizalmát, s visszaadták fogyó életkedvét a gyors tempóban egymást érő sikerek, ép annyira visszahatottak egészségi, főleg idegállapotára a sike-
reket s vidéki irodalmi útjait rendszerint követő hatalmas áldomások.” (AL 137.) Öccse, hogy ezen változtasson, párizsi utat ajánl, s dec. 13-án útra teszi bátyját.

Jendrassik-klinika: a II. számú belgyógyászati klinika volt.

Sasvári meglátogatására Diósi kéri meg (l. a 957. sz., dec. 1-i levelet).

Bertusnak utámvétellel küldtettem egy nagyon szép, zöld kendőt: l. az okt. 10-re datált, 921. sz. levelet.

Verses könyvem három nap múlva jelenik meg, ha igaz: a Szeretném, ha szeretnének Bustya kronológiája szerint dec. 10. körül jelent meg, de az első előzetes hír dec. 19-i, a hírlapi ismertetések pedig dec. 25-vel kezdődnek.

A prózai könyvem karácsonyra: A tízmilliós Kleopátra és egyéb történetek című kis novella-füzér a Magyar könyvtár 586. köteteként jelent meg 1910 márciusában.

Bálintot nem tudom kivinni: háztartási alkalmazottat Diósiék legtöbbször Magyarországról vittek.

962. LEOPOLD LAJOS – ADY ENDRÉNEK

Szekszárd, 1909. dec. 8.

K: MTAKK – K 7/151 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (r-v) – 230 × 147 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: Tolna m. Népújság 1973. ápr. 22. 94. sz. 8. – AEI II. 341–342.

Leopoldékról l. AEL I. 498. – 1909. szeptemberi meghívásukról l. a 900. sz., szept. 14-i levelet. Ady okt. 10. körül töltött három napot Szekszárdon vagy Ózsák pusztán, ahol Leopoldéknak birtokuk vagy bérletük volt.

ifj. Cseh Imre személye ismeretlen.

Leopold Éva Lívia: Leopoldék kislánya, akinek fényképét Ady magával hordta.

Címeidet küldd meg minden tájékról: Ady sok üdvözlő lapot küldhetett Leopoldéknak, de egy sem maradt meg.

Vasuti mizériaink közül köszöntöm Reinitz Bélát és Mikes Kelemetlent: Leopoldék részt vehettek a nov. 7-i kaposvári Ady-esten és megismerkedtek az ott fellépő Reinitzcel és Mikes Lajossal. A *Kelemetlen* talán Mikes őszinte, de szúrós, kíméletlen nyíltságára utal.

963. ADY ENDRE – WILDNER ÖDÖNNEK

[Budapest, 1909. dec. 11–12.]

K: magántulajdonban(?) – Dr. Wildner Dénes, címzett fia találta meg a levelet apja hagyatékában és engedte át közlésre. – Ady Endre névjegye – Ceruzairás – Szöveg mindkét oldalon – (Adatok a közlésből.)

M: Kovalovszky Miklós: Ady és mecénása, a főváros. Budapest, 1978. 11. sz. 21.

Wildner Ödön (l. a Schöpflin által írt, ápr. 24-i, 770. sz. levél jegyzetét) Bárczy István polgármester jobbkeze, bizalmasa és barátja a szociálpolitikai ügyek intézője, a pályázati bíráló bizottság előadója volt. Jelentős szerepe volt abban, hogy Ady megkapta a főváros irodalmi díját.

Ez sürgős, mert holnap Párisba utazom: öccse szerint Ady dec. 13-án indult el ötödször Párisba.

964. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Párizs, 1909. dec. 19.]

K: MTAKK – Ms 1243/51 – Képes levelezőlap (fehér-rózsaszín ruhás kislány) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka Vezér Erzsébet közvetítésével 1972.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. dec. [elmosódott] 19. – épb: Budapest [a többi elmosódott]

M: itt először.

Meglepő, hogy Ady Párisba érkezéséről ezúttal ez az egyetlen levelezőlap ad hírt, s ez is több nap késéssel. Ady Lajos azt állítja, hogy dec. 13-án indította útjára bátyját Párisba (137.), Bustya dec. 14-ét ír, más adat nincs. Rossz hangulatban, betegen indult és érkezett. Diósiné leveleiből hónapok óta engesztelhetetlen harag perzselt. Diósi hívta, az asszony nem. Egészségi állapotát mulatozások, éjszakázások újra lerontották.

965. LUKÁCS HUGÓ – ADY ENDRÉNEK

[Kolozsvár, 1909. dec. 20. körül?]

K: OSZK – Levelestár, növn. 1941/6 – Ady-hagyaték – Levélpapír – 1 f. (r-v) – 208 × 150 mm – Tintaírás – Pr.: Ady Lajosné ajándéka 1941.

M: itt először.

Ady írhatott kolozsvári orvosának megérkezése után Párisból, arra válasz ez a levél. A levél végén talán Lukács Hugóné üdvözlí Adyt harmadik személyben.

966. ADY ENDRE – A NYUGAT SZERKESZTŐSÉGÉNEK

[Párizs, 1909. dec. 27.]

K: PIM – A. 208/27 – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 200 × 157; 110 × 145 mm – Ceruzairás, a címzés tintával – Pr.: vétel Fenyő Miksától 1970.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. dec. 27. – épb: nincs.

M: Feljegyzések: 280. – AEI II. 69–70.

a cikk-folytatás: a Portus Herculis Monoeci című cikk második része, Ny 1910. jan. 16. A Vér és Arany öt példányát is: a verseskönyv első kiadása a Franklinnál látott napvilágot. A Ny megvette a jogot, és a második kiadást már ő adta ki (1910-es megjelenési évvel).

postára teszek még egy, le gal á b b egy figyelőt: ez a Sokallják az éhbért, Ny 1910. jan.

16. A cikk válasz azokra a támadásokra, amelyek a fővárosi szépirodalmi díjának elnyerése után érték.

A hosszú vers: A Szerелеm eposzából (Ny 1910. febr. 1.). Először *A Minden Titkok verseiből* gyűjtőcím alatt közölt versek III. darabja.

Szendrő ur: a Ny kiadóhivatala tisztviselője.

Fenyő nagyon szépen kérem, hogy írjon. Ő tud írni, nem mint Osvát: Ady kérései teljesítése érdekében inkább Fenyőhöz fordul. Ny-nak szóló leveleit 45 esetben neki, 35 esetben Osvátnak címezi, bár tudja, hogy ő nem válaszol. Pénz, honorárium ügyében inkább Fenyő, kéziratok ügyében gyakrabban Osvát kap levelet. Ignotusnak írt levelek nem ismertek, de tudvalévő, hogy a szerkesztést Osvát tartotta a kezében, Ignotusnak sem volt beleszólása.

Fenyő írja meg a Radó Antalnak ígért levelet: Radó Antal a Magyar könyvtár szerkesztője volt. Fenyőnek közölnie kellett vele, hogy a Ny megvette Ady minden könyvének a kiadó-jogát, tehát a Magyar könyvtár sorozatban sem vers, sem novella megjelenésére nincs lehetőség, beleértve a már megjelent, ill. megjelenés előtt álló füzet novelláit. Ady-nak megjelent már egy novellás-füzete a Magyar könyvtárban (*Sápadt emberek és történetek*), és megjelenés előtt állt egy másik, *A tizmilliósi Kleopátra és egyéb történetek*. Erre már előleget is kért és valószínűleg kapott is (l. a Radónak írt 1909. márc. 4-i levelet). Nyomasztó pénzsűkében azzal is próbálkozott, hogy egy füzetnyi verset ad ki a Magyar könyvtár sorozatban (l. Mikes Lajos 1909. márc. 23-i levelét). Lehet, hogy erre is kapott előleget, ezért kínos volt számára a bejelentés, miszerint minden írásának kiadási joga a Ny-é.

Az Egyetértés egy versemet közölte: Köszönet az életért, 1909. dec. 25.

A Népszavába jöit a vers: a dec. 25-i számban: *Mert másokért csatáztam.* A Ny versmopóliuma alól engedményt tettek a szerkesztők a Nsz és a VÚ esetében.

A süket: Révész Béláról van szó, aki a Nsz irodalmi rovatát vezette, s aki fülbaja miatt rosszul hallott.

967. ADY ENDRE – BÁNYAI ELEMÉRNEK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

K: OSZK – Levelestár, nővn. 1949/1/9 – Képes levelezőlap (fiatal nő hosszú, bő ruhában) – 90 × 140 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Horváth Ferencné Bányai Gratiánától 1949.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. dec. 28. – épb: nincs.

M: itt először.

Olvastam, uram, köszönöm: nem tudjuk mire figyelmeztette a jó és hűséges, de szigorú barát a költőt.

Reinitzunkat ölelem: a nov. 27-i Ady–Beretvás-est miatt Reinitz haragudott Adyra. Továbbra is az Ady-vers szerelmese maradt, de a személyes kapcsolat meglazult, a költő hiába próbálta visszaállítani a barátságot.

968. ADY ENDRE – BERETVÁS HUGÓNAK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

K: Gáspár Miklósné Beretvás Éva tulajdonában (Szirmabesenyő) – Fénymásolata a PIM Kézirattárában – A. 353/9 – Levelezőlap – Tintaírás – Pr.: ismeretlen eredetű ajándék.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. dec. 28. – épb: [a fénymásolat hiányossága miatt nincs adatunk]

M: ItK 1977. 101.

969. ADY ENDRE – OSVÁT ERNŐNEK

[Párizs, 1909. dec. 28.]

K: PIM – A. 115/1 – Levélpapír borítékkal – 1 f. (r) – 202 × 160; 112 × 145 mm – Ceruzairás, a borítékon tintairás – Pr.: vétel Szalay József gyűjtő lányától, Szalay Ágnesétől, 1959.

Dat.: fpb: a letépett bélyeg miatt megcsonkult: Par[is], 0[8] vagy 0[9], (a hónap jelzése nincs meg), a nap 20 vagy 26, de inkább 28.

M: Sára Péter: Ady Endre kiadatlan levelei. It 1961. 307. (Keltetése: 1908. jún. eleje.) – AEI I. 297. (1908. jún.)

Sára Péter szerint Ady „francia irodalmi dolgok”-kal kapcsolatos tervével a *Mesék balog poétákról* című próza (AEön 916–919.) van összefüggésben, amely először a Ny 1908. aug. 1-i számában jelent meg. A „mellékelt eset” pedig a Ny jún. 16.–júl. 1-i számában olvasható kritika: *A föld meg a város* (Dutka Ákos verses könyve).

Belia szerint nem lehet tudni, miféle írás a *mellékelt eset*. „Lehet, hogy Osvát tovább adta más lapnak”. (L. AEI I. 447.)

Ha a boríték csonka bélyegzőjét 1909. jan. 26-ra egészítjük ki, akkor elképzelhető lenne, hogy ez volt a Mikszáth ellen felhorkanó cikk kísérlőlevele (*Írók és gazemberek*. L. AEÖPM IX. 303–305.). Így érthető lennének a kísérlő megjegyzések: *az itt mellékelt eset volt nagyon a begyembe. Ne legyetek esztéták ezuttal s adjátok ki, mert igaz és szükséges.*

A felsorolt datálási kísérletekkel szemben harmadik, új változat mellett döntöttünk: a levél 1909. dec. 28-i, a *Sokallják az éhbért* című cikk kísérlőlevele. Az *eset* pedig az irodalmi díjat odaítélő zsűri döntését jóváhagyó, illetve azt vitató 1909. dec. 15-i fővárosi közgyűlés és az azt kvetető sajtóvisszhang. A közgyűlésen kezdett heccokampány és a zsűritag, Eötvös Károly becsmérlő cikke (PH 1909. dec. 17.) felháborította a költőt. Írása erős hangú, több felé hadakozó, személyes szembenállástól sem visszariadó. Ezért írja levelében: *ne legyetek esztéták*. Osvát tartózkodott a közeleti, politikai témáktól.

E keltetés mellett szól – ez a legfőbb bizonyíték – a boríték címezése. A Ny szerkesztősége 1909. aug. 1-től működött a Rákóczi út 9. sz. alatt, s Ady ötödik párizsi tartózkodása 1909. dec. 14-én kezdődött. A címezés és az fpb 1909 végére szűkíti a keltetés lehetőségét, s logikus, hogy a fent írt eset volt Ady „begyében”. Hogy a cikk és a boríték elkerült egymástól (amaz az OSZK-ban, ez a PIM-ben van), érthető, a cikket nyomdába kellett adni (l. AEÖPM X. 7–8.).

szerettem volna (s van vagy tíz témám) könyvekről s francia irodalmi dolgokról írni: valóban a Ny és a PN februártól kezdve több cikket közöl a francia irodalommal kapcsolatban. (L. i. m. Az Isten az irodalomban, Irodalom hírlap formában, Une lettre de M. Endre Ady, Jegyzetek a Szajna mellől II. A Chantecler csodája, Az irodalom divatja, Jegyzetek a Szajna mellől II. De Rochefort haragszik, IV. Offenstadték és társaik, La Vierge folle, Strófák a Chanteclerről; 24–26., 31., 32–34., 37–38., 38–39., 42, 43–45.)

970. ADY ENDRE – FARKAS IGNÁCNAK

[Párizs, 1909. dec. 29.]

K: „Egy magát megnevezni nem kívánó olaszországi magánygyűjtőnél”

M: Sümegi György Ismeretlen Ady-dokumentumok. Magyar Napló 1990. ápr. 12. 2. évf. 15. sz. 6. (Két levelezőlap és egy névjegyre írt levél kicsinyített fakszimiléjével.)

Farkas Ignác az Ady-irodalomban számon tartott orvosok között nem található. A levelek közlőjének igaza van: „alkalmi kezelőorvos lehetett”. A levél eddig ismeretlen adalék Ady

betegségéhez. (Vérbajáról I. Kovalovszky összefoglalását: EmlAE II. 488–489.; újabb adat 1910-ből I. EmlAE IV. 584., 589.)

971. ADY ENDRE – KABOS ILONÁNAK

[Párizs, 1909. dec. 29.]

K: MTAKK – Ms 1243/46 – Képes levelezőlap (fiatal nő hosszú, bő ruhában) – 90 × 146 mm – Tintaírás – Pr.: Kabos Ilona ajándéka 1972.

Dat.: fpb: Párizs, 1909. dec. 29. – épb: nincs.

M: itt először.

972. HATVANY LAJOS – ADY ENDRÉNEK

[Berlin, 1909. dec. 29.]

K: MTAKK – K 7/24 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír borítékkal – 2 f. (r-v) – 170 × 130; 97 × 120 mm – Tintaírás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Berlin, 1909. dec. 29. – épb: [olvashatatlan]

M: Hatvany Ady kk 138. – Hatvany 1977. 519. – Hatvany lev. 71. (mindhárom helyen hiányos) – AEI II. 354.

Az eset kiélesítette köztem és enyéim közt a lappangó ellentéteket – ma nincs családom. S a nő, kire elég marha voltam, föltenni mindent, fene tudja, hol csavarog: Hatvany feleségül akarta venni Kamilla Eibenschütz berlini színésznőt, de családja ellenezte. A házasság nem jött létre, a viszony felbomlott.

Közben darabot írok: ezt a drámáját akkor valószínűleg nem fejezte be. 1910. dec. 3-i leveléből arra következtethetünk, hogy átírta az addig elkészült darabot. Egy részletét Előjáték címen a Ny-ban (1910. II. 1881–1884.) (I. AEI II. 410–411.) jelentetett meg. A tartalmára utaló megjegyzés (*monomaniacus nemi ügy*) azt sejteti, hogy A híresek c. színdarabról van szó, amelyet először Németországban mutattak be (ott meg is jelent: Die Berühmten. München, 1913.), majd a Magyar Színházban 1913 végén.

Sándor bá': Bródy Sándor.

olvasd el a Mercure-ban de Gérando támadását. Felelj, ha harcczos kedvben vagy: a Mercure de France című irodalmi folyóirat 1909. dec. 16-i számának Lettres Hongroises rovatában Félix de Gérando (1888–1945) cikket írt a Ny-ról és az új magyar irodalomról. Címe: La Revue Nyugat et la Vierge, pièce en 5 actes, en prose, de MM Louis Hatvany et Lengyel (A Nyugat folyóirat és A szűz, prózai színmű 5 felvonásba, írta Hatvany Lajos és Lengyel Menyhért). De Gérando súlyosan elítéli szavakkal jellemzi „fiatal emberek egész csoportját”, akik a „jövő irodalmának” nevezik „szellemi eltévelyedésüket” Céljuk a „polgárhökkenítés” Megvetik a régi erényeket: szüzesség, tisztaság, család. Ilyen szellemű Hatvany és Lengyel drámája A szűz. (A cikket teljes terjedelmében franciául és magyarul közli az AEÖPM X. 279–290.) Itt található Ady levele a szerkesztőnek (a folyóirat febr. 1-i számából), s a Mercure de France más magyar irodalmi vonatkozású írása.

Hatvany Ignotust is biztatja, hogy válaszoljon de Gérando cikkére, de ő elhárította a feladatot. – A vitáról I. még Bölöni cikkét a Renaissance 1910. júl. 25-i számában. (Közölte AEÖPM X. 289–290.)

Jászi is visszaküldte a cikkemet: Belia szerint ez a cikk a Magyar irodalom külföld előtt: Ny 1910. febr. 16.

973. KABOS ILONA – ADY ENDRÉNEK

Budapest, 1909. dec. 29.

K: MTAKK – K 7/123 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Levélpapír – 2 f. (1. f.: r-v, 2. f.: r) – 208 × 135 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

M: AEI II. 362–363.

azt az örömet, amit a verseddel nekem szerezteél: valóságos élményből született verse a Ny 1909. jún. 16. számában megjelent *Virág-kezek a fejemen a Szeretném, ha szeretnének* című kötetben *Fehér lány virág-kezei* címmel jelent meg ezzel az ajánlással: *Kabos Ilonka kedves, kis húgomnak.*

Miska: Farkas Mihály budapesti ügyvéd Kabos Ede nőrokonát vette feleségül. Farkas Ady jogász- és újságról társa volt Debrecenben (I. EmlAE II. 46., 221–222., 243.)

Az Egyetértésben (a karácsonyi számban) olvastam egy gyönyörű versedet: Köszönet az életért.

Az új könyvedet nagyon veszik: a Szeretném, ha szeretnének című verseskötetet.

974. SZILÁGYI SÁNDOR – ADY ENDRÉNEK

Debrecen, 1909. dec. 29.

K: MTAKK – K 8/110 – Ady gyűjtemény – Mindszenti levelesláda – Szilágyi Bálint ügyvéd Debrecen felirátú levélpapír borítékkal – 3 f. (r-v) – 230 × 146; 79 × 120 mm – Tintairás – Pr.: vétel Ady Lajosnétól 1951.

Dat.: fpb: Debrecen, 1909. dec. 29.

M: AEI II. 374–377.

Szilágyi Sándor: (1878–1931) latin-görög szakos gimnáziumi tanár. Adyval talán Ady Lajos révén ismerkedtek meg (mindketten a Markó utcai gimnáziumban tanítottak), de korábban is találkozhattak. Eötvös kollégistaként Horváth János és Kuncz Aladár barátja. Szociális elégedetlensége és a radikalizmus iránti vonzalma vonta Ady körébe. Horváth Jánost ő mutatta be Adynak. A Három Holló vendéglőben a költő asztaltársaságához tartozott. Levelező kapcsolatuk 1909–1910-re korlátozódik. (L. EmlAE IV. 567–583.)

el ne hidd Reinitz Bélának, hogy én téged tanítani, nevelni stb. akarnálak: a hosszú, homályos bölcselkedés írója talán azt akarja itt leszögezni, hogy levele mondanivalója nincs kapcsolatban az Ady-Reinitz ellentéttel (ti. azzal, hogy Ady Beretvással adott közös hangversenyt nov. 27-én, amit Reinitz hívei megbocsáthatatlan hibának tekintettek).

Reinitz Bélás éjjelen: Ady Lajos így írja le ezeket az alkalmakat: a dalok „első bemutatása rendszerint egy rosszírú Andrassy úti éjjeli kávéház (a Helvetia) egyik szeparéjában történt meg a késő éjszakai órákban. [...] A maniakus Reinitz óraszámra ült a zongora mellett s a Krisztályvíztől is mámorosabb, egzaltáltabb volt mint mi, akik mellett jeges vedrekben hűlt a »fojtott bor«. Rekedtes hangján inkább csak markirozta az éneklést s a melódiák mégis szíven találták a szinte már szektárius jellegű hallgatokat.” (AL 135.)

Diafoirus-ök: Molière Képzelt beteg c. drámájában két öntelt, ostoba, tudálékos orvos, apa és fia.

(még akkor A. E. – A. Bandika volt és jó viseletű versecskéket írt Pulykakakasvárosban): a debreceni évekre s az akkor írt versekre utal a levélíró. Debrecen elnevezése a pulykáról ezt a népszerű tréfás (talán a város lakóit csúfoló) nótát idézi fel: Debrecenbe kéne menni / Pulykakakast kéne venni / Lassan kocsis lyukas a kas / Kiugrik a pulykakakas.

Szilágyi bizalmas, lélekfeltáró vallomására Ady bizonyára válaszolt, ha nem is több oldalon. Ady nem volt kapható terjengős „lelkizésre” leveleiben, nem is fejlődött ki közöttük tartós levelezés. Idővel a kapcsolat is megszakadt, amiben része lehetett annak, hogy Szilágyi Ady Lajost, kollégáját a Markó utcai gimnáziumban – nem szerette.

975. ADY ENDRE – LUKÁCS HUGÓNAK

[Párizs, 1909. dec. 30.]

K: magántulajdonban a címzett fiánál (USA). A fénymásolatot Lukács Hugó Amerikában élő fiától Vezér Erzsébet szerezte. – Képes levelezőlap (Ady könyvkiadó képe).

Dat.: fpb: Párizs, ?, dec. ? [az alig látható pb. Láng József olvasata szerint 1909. dec. 30.]

M: itt először.

Ady Párizsba érkezése utáni hetekben ilyen hangulatú levelet írt másnak is (I. Kabos Ilonának (964. sz.), Beretvás Hugónak (968. sz.), Bányai Elemérnek (967. sz.) frott sorokat). De a pesszimizmust, depressziót árasztó levél beilleszthető lenne az ötödik-hatodik párizsi út levelei közé más időpontra is.

E levél válasz Lukács Hugó 965. sz., dec. 20-a körülire keltezett levelére.

976. ADY ENDRE – DIÓSI ÖDÖNNÉNEK

[Párizs, 1909.? dec.?]]

K: „Egy magát megnevezni nem kívánó olaszországi magányűjtőnél” – Névjegy (nyomatott szöveg: Ady Endre).

M: Sümegi György: Ismeretlen Ady-dokumentumok. Magyar Napló 1990. ápr. 12. 2. évf. 15. sz. 6. (faksz.)

Meglepő a közlő provenienciára utaló megjegyzése: „A Lédának szóló pár soros üzenet Diósi Ödönné Brüll Adél levél-hagyatékából került a 40-es években mostani tulajdonosához.” (Talán Révész Bélától?) Úgy tudtuk, hogy a Diósinéhez írt levelek az asszony halála után is együtt maradtak, s két részletben: a harmincas években és 1966-ban az OSZK-ba kerültek (I. AEL I. 269–271.).

Böloni György könyve (Budapest, 1955.) 177. oldala előtti számozatlan táblán három névjegyet mutat be, képaláírás: Ady párizsi névjegyei. Közülük kettő francia nyelvű, az egyikben Ady a BN szerkesztője, ez bizonyára 1906–1907-ből való. A másikon hat napilap és folyóirat szerkesztő-levelezőjeként (rédacteur-correspondant) mutatkozik be, a felsorolásban benne van a Ny is, tehát ez már 1908 utáni. Ezen ír üzenetet Párizsból 1909. febr. 23-án és 25-én Osvátnak. A harmadik párizsi névjegy Böloninél az, amelyen ez az általunk kérdőjelesen 1909. dec.-re keltezett levél van. Sümegi György 1909. május-júniusi levelek sorába helyezné a küldeményt. Ez is lehetséges, sőt a negyedik–ötödik–hatodik párizsi út bármelyik napja lehet a dátum.

FÜGGELÉK

Az itt felsorolt levelek – az előző kötet azonos című fejezete folytatásaként (AEL I. 599–604.) – a fenti időszak elveszett leveleinek kis részét jelentik. A nagyobbik rész, a felsoroltaknak nyilván többszöröse, nyom nélkül eltűnt. Ebbe a jegyzékbe nem vettük fel azokat a leveleket, amelyekről a főszövegben vagy a jegyzetekben említés történik.

23. *Ady Endre, Dutka Ákos és mások – Illés Magdának* – Nagyvárad, 1908. febr. 27.

A Holnapot megalapító nagyváradi költők, tanárok, újságírók első összeállításának résztvevőivel Dutka menyasszonyának címzett levelezőlapot iratott alá (Hegedűs Nándor ír róla emlékezésében: EmlAE IV. 266.). A lap képes oldalának fotója (Szigligeti Színház és bazárépület Nagyvárad) megjelent Dutka könyvében (*A Holnap városa*. 2. kiad. Bp., 1964., a 16. és 17. lap között); másolatát l. MTAKK – Ms 4194/321. Ezen az oldalon tizenegy aláírás olvasható. Hiányzik a Dutkáé és még néhány résztvevőé, akik a következő tétel két levelezőlapján a tizenegy aláíráson kívül szerepelnek.

Az aláírók: Ady Endre, Antal Sándor, Bodor (?), Emőd Tamás, Hartmann János (Keményfi, 1875–1943., tanár, irodalomtörténész), Juhász Gyula, dr. Kardeván Károly, Kollányi Boldizsár, Manojlovics (Todor Manojlović 1883–1968., szerb költő), Nagy Mihály, Udvardi I. Ö. (Udvardi Ignác Ödön 1877–1961., rajztanár, festőművész, l. EmlAE IV. 334–335.).

Az eseményre és a személyekre vonatkozóan l. a 478. sz. levél jegyzetét.

24. *Ady Endre, Kardeván Károly és mások – Kardeván Károly menyasszonyának* – Nagyvárad, 1908. febr. 27.

E levelezőlapról Kardeván mindkét emlékezésében beszámol (AM II. 84.; EmlAE IV. 226.). Az idő és a helyszín azonos az előző lapéval. Az aláírók Kardeván felsorolásában: Ady Endre, Antal Sándor, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Hartmann János, Juhász Gyula, Kohlbach Bertalan (főreáliskolai tanár), Kollányi Boldizsár, Mihajlovics Tivadar, Nagy Mihály, Pelle János (újság-

író, jogász), Schustek Adolf (kereskedelmi iskolai tanár), Vucskits Jenő (tanár), Udvardy Ödön. Kardeván a jelenetet is megörökítette: „Odanyujtottuk a lapot Adynak aláírás végett s ő kissé kutató pillantással rám nézett s így szól: »mint valami nagyember.« Azzal egy tréfásan kecses kézmozdulattal aláírta a nevét.” (I. h. 86.)

Kovalovszky Miklós emlékezés-gyűjteményében még van egy írás a fenti eseményről, a Vég Sándoré (1886–? tanár; EmlAE IV. 257–259.) Ő is aláírtott egy levelezőlapot. A fentiekén kívül ezen Hegedűs Nándor aláírása is rajta van.

25. *Ady Endre – Czigány Dezsőnek – Velence, 1908. szept. eleje*

Madzsar Józsefné Jászi Alice Szabó Ervinnek írt (Budapest, 1908. szept. 9-én kelt) leveléből idézzük: „Miatán írtad, hogy szeretnéd az Ady címét és Oszi nincs itthon, megkértem Czigányt, hogy adja ide, de ő azt mondta, hogy Ady már nincsen Párizsban. Utoljára Velencéből kapott tőle kártyát.” (Szabó Ervin levelezése 1905–1918. Bp., 1978. 621.)

26. *Ady Endre – Molnár Ferencnek – Érmindszent, 1908. nov. vége–dec. vége*

Böhlöni (160) arról ír, hogy Ady a duk-duk afférral „szelet vetett, vihart aratott. Egyszerre megérezte, hogy pozíciója megingott. Erre elhanyagolt embereivel is felvette az érintkezést. Még mindig nem érzi gyökerében a bajt. Így levelet ír például Molnár Ferencnek”. Böhlöni Hatvany nyomán (Hatvany 1977. 505.) képmutató alakoskodásnak tartja Ady lépését, hogy ti. közeledni akart Molnárhoz, akit nem szeretett. A kapcsolatkeresés azonban korábbi, megelőzi at affért, annak a kétségbeesett igyekezetnek a része, hogy anyagi helyzetét rendbe hozza, bejusson valamelyik laphoz legalább külső munkatársnak. Az Ujság után a PN-nál próbálkozott, ahol Molnár Ferenc főmunkatárs volt (l. a nov. 6-i, 611. sz. levelet).

27. *Dapsy Gizella – Ady Endrének – Szeghalom, 1908?*

Dapsy Gizella Rozsnyai Kálmánné, írói nevén Nil rajongó levelet írt Adynak, amelyre nem várt választ, feladót sem írt rá. „Nem akartam egyebet, csak hódolni a géniusz előtt, akit istenségemül fogadtam.” (EmlAE IV. 443.) 1909 júliusában személyesen találkoztak Kolozsváron. (L. erről Nil hangulatos beszámolóját: i.h. 443–466.) Ady emlékezett a költőnő levelére: „Maga írt egyszer nekem, s a »gyerekeit« emlegette, és én akkor holmi meggárgyult

családanyának képzeltem, az igazat megmondva, nem is törődtem a levelével, annyi hisztérika ír nekem! [...]”

28. Térey-Kuthy Sándor – Ady Endrének – Debrecen? 1908?

„Már 1908-ban beküldtem neki néhány francia fordításomat. [...] Ma is örzöm Ady és Kosztolányi leveleit. Adynak rendkívül tetszettek a fordítások (*Párisban járt az Ősz* és még öt vers) s kifejezte óhaját, hogy szeretné Párizsban látni a fordításaimat.” (Forrás 1944. 3. sz. 320.)

A levélíró 1911-ig Kuthy, családi neve Kuti, az Új magyar irodalmi lexikonban (Bp., 2000.) Térey (1886–1955) költő, műfordító. Fordításai kötetben is megjelentek: Ady, André: *Choix de poésies*. Trad. par Alexandre Térey. Paris, 1926. 52 l.

29. Marchişiu Otilia – Ady Endrének – Párizs, 1909. febr. 15. és 19. között

Böhlöni idézi Marchişiu Otilia levélnaplójából: „Bandi járt nálam valamelyik este, sőt inkább késő éjjel [...] én csak másnap reggel tudtam meg a ház-mesteremtől.[...] Írtam neki levelet éjjeli háborgatása után s hívtam Jean Royère-ékhez (költő és kritikus, a »Phalange« nevű folyóirat szerkesztője), a »Phalange« vacsorájára, de nem jött el.” (Böhlöni 177.)

30. Ady Endre – Ady Lőrincnének – Kolozsvár, 1909. júl. eleje

Ady Lajos írja: „Június 22-én [helyesen 28-án] Kolozsváron van s pár nap múlva már elragadtatással ír levelében a klinika igazgatójáról, Lechner professzorról, s az első tanársegédről Lukács Hugóról.” (AL 132.)

31. Ady Endre – Dózsa Miksáné Friedmann Erzsébetnek – Rheinfelden, 1909. szept.

A címzett Zsóka, Ady zilahi diákszerelme. A szerelem történetét Zsóka nyilatkozataiból, újságbeli tudósításokból, interjúkból Kovalovszky Miklós állította össze (EmlAE I. 593–619.). Zsóka egy nyilatkozatában ezt mondja: „Külföldi útjairól is gyakran írt nekem. Mindig csak képeslapokat küldött, dátum, megszólítás, sokszor aláírás nélkül. Csak egy mondatot írt: »Tovább új szépségek felé...« – írta Nizzából egy képeslapon, s a következő lap már Párizsból jött, s rajta a verscím: »Páris az én Bakonyom.« [...] volt egy egész halom levelezőlap, lassanként mind széthordták tőlem Ady rajongói.” Az asz-

szony Kolozsváron találkozott évek múltán Zsókéval 1909. júliusában. Az idézett emlékezésben a Nizza tévedés lehet, Ady 1909 őszén Diósinéhoz utazott Rheinfeldenbe. Képeslapok küldése valóban jellemző volt Ady levelezési szokásaira. Meglepő, hogy az emlékezetből idézett levélszöveg-töredékek milyen fellengzősek.

MUTATÓK

A LEVELEKBEN ÉS JEGYZETEKBE EMLÍTETT ADY-MŰVEK MUTATÓJA

A címek után álló számok a levelek, illetve a jegyzetek sorszámaát jelzik.

Verseskötetek

A magunk szerelme 695, 805	Szeretném, ha szeretnének 701, 863, 917, 935, 961, 973
A menekülő élet 805	Új versek 460, 481, 495, 512, 533, 557, 620, 622, 622, 641, 644, 644, 649, 649, 672, 683, 712, 717, 733, 742, 751, 751, 804, 822, 838, 838, 848
Az Illés szekeren 455, 595, 636, 641, 644, 651, 656, 659, 673, 676, 679, 683, 683, 688, 693, 693, 700, 700, 717, 720, 721, 721, 722, 728, 728, 742, 751, 769, 804, 804, 819, 888, 934, 955, 955	Vér és arany 447, 450–452, 460, 482, 488, 488, 492, 495, 512, 512, 533, 534, 551, 556, 562, 620, 623, 636, 641, 712, 724, 724, 742, 750, 764, 798, 804, 804, 825, 825, 888, 888, 943, 966
Gyűjtemény Ady Endre verseiből (1910) 750, 804, 917	Versék 514, 524, 557
Ki látott engem? 695, 804, 805	
Még egyszer 526, 557, 620, 660, 958	
Minden Titkok verseiből 966	

Versciklusok

A Halál rokona 551	Két szent vitorlás 863
A Sion-hegy alatt 455	

Versék

A bélyeges sereg 560	A holnaputáni asszonykák 562
A Csók-csata tér lovagjai 855	A Hóvár-bércék alatt 855
A Dál-kisasszonyok násza 775	A Jézuska tiszteletére 656
Adjon Isten mindenkinek 770	Akarom: tisztán lássatok 893
A fehér lótszok 578	Aki helyemre áll 855
A fekete zongora 452, 488, 620, 747	Akik majd elkísérnek 532, 538, 551
A fontainebleau-i erdőben 548	Akit én csókolok 538, 539
A föl-földobott kő 831	A könnyek haszna 656
A Hágár oltára 562, 647, 650, 661	A krisztusok mártírja 737
A Halál lovai 481, 481	Alázatosság langy esője 822
A Halál: pirkadat 661, 672, 680	Álcás, vén valómmal 563
A Halál pitvarában 656	Áldott, falusi kód 656
A Halál rokona 747	A legjobb ember 556
A Halál-tó fölött 737, 750	A lelkeddel hálni 515
A harcunkat megharcoltuk 708	Álmodik a Nyomor 717
A hatalmas Tél 656	Álmon: az Isten 455

- A Lóri csókja 546, 856
 A magyar vigasság 717, 743, 743
 A Maradandóság városában 462, 674
 A mi Násznagyunk 448
 A muzsáj Herkules 470, 750
 A nagy Cethalhoz 590
 Apámtól, anyámtól jövőn 893
 A paraszt Nyár 560, 674
 A percek aratója 769
 A pócsi Mária 670
 A repedt harang I. Három Baudelaire-szonett
 A Rothschildék palotája 470
 A Sion-hegy alatt 455
 Ásom a gödröt I. Egy régi színész-leány
 A Szajna partján 757
 A Szerelem eposzából 966
 A szerelmeseik Holdja 546
 A szívárvány halála 699, 728, 743, 743, 757
 A tavaszi viharban 532, 538, 551
 A téli Magyarország 455, 951
 A te melegséged 556
 A Tisza-parton 676, 951
 A tízéves Éva 562
 A végtelen szerelem
 I. Csókokban élő csóktalanok
 A verselő asszonyok 563
 A vidám Isten 455
 Az Anti-Krisztus útja 799, 822
 Az asszony jussa 622, 636, 644
 Az éjszakai Isten 556
 Az éjszakán, nagy hangszerünkön...
 [Révész Bélának] 675
 Az Élet völgyénei 455
 Az első asszony 598
 Az elsüllyedt utak 656, 674
 Az én bűnöm 622, 644, 934
 Az én koporsó-paripám 747
 Az ifjú Rajnánál 876
 Az Illés szerkerén I. Az Úr Illésként elviszi mind...
 563
 Az Isten balján 546
 Az Isten dicsérete 455
 Ázott széna-rendek fölött 791
 Az Öreg Kúnné 656
 Az Úr Illésként elviszi mind... 563

 Betemetik a tavat 775
 Biztató a szerelemhez 822, 828

 Bolond, halálos éj 755, 755, 757
 Budapest éjszakája szól 717, 717, 722
 Bujdosó kuruc rigmusa 876

 Catullus költő halála 717, 717

 Csépel az idő 563
 Csókokban élő csóktalanok 590, 721, 721

 Dózsa György lakomáján 505
 Duruzsolás a jégveremből 855

 Égő tűzben dideregve 694
 Egy csúf rontás 674
 Egy harci Jézus-Mária 546
 Egy megiratlan naplóból 661, 672, 680
 Egy régi Kálvin-templomban 470, 476
 Egy régi-régi fűz 893
 Egy régi színész-leány 578
 Egyre hosszabb napok 893
 Egy vidám tor 622, 674
 Elfogyni az ölelésben 727
 Elindult egy leány 562
 Első szeretőm ölében 775, 799, 805, 805
 Elűzött a földem 750, 852
 Ének a porban 676, 676
 Én fiatal maradok 448
 Én kifejé megyek 538, 539
 Ezvorász király sírírata 775

 Fájdalmas, bús kitérő 876
 Fehér lyány virág-kezei 562, 775, 799, 973
 Fekete Hold éjszakáján 560, 560, 805, 805,
 882, 882
 Fekete pillangók fogatján
 I. Halálvirág: a Csók
 Fölszállott a páva 505

 Góg és Magóg fia vagyok én... 495

 Ha csókokat hallok 570, 578
 Halálba vivő vonatok 622
 Halálvirág: a Csók 462, 470, 476, 757
 Három Baudelaire-szonett II. A repedt harang
 649
 Hazamegyek a falumba 852, 902
 Heléna, első csókom 893
 Hiába hideg a Hold 916, 919, 923, 927, 937

Híven sohase szerettem 598
Hunn, új legenda 492, 539

Idő előtt elmúlni 532, 538, 551, 750
Így szaladsz karjaimba 937
Ilosvai Selymes Péter 674, 733

Kató a misén 717, 722
Két szent vitorlás 692
Kis, falusi ház 622
Kisvárosok őszi vasárnapjai 941
Könyörgés vig halásért 831
Köszönet az életért 966, 973
Krisztus-kereszt az erdőn 455
Kuruc Ádám testvérem 699
Küldöm a frigy-ládát 718, 730

Léda a hajón 825
Lelkek a pályván 750
Lelkem szerelmes fattyai 831
Lenni kell, lenni 563, 601, 616
Levél-féle Móricz Zsigmondhoz 798

Májusi zápor után 551, 551
Megint Páris felé 696, 699
Megint sokan néznek 475
Megölelném a lyányod 562, 831
Mert másokért csatáztam 966
Mért is tettem? 622
Milánó dómja előtt 656

Négy-öt magyar összehajol 475
Néhai Vajda János 589, 590
Nekünk Mohács kell 515
Nem először sírok 893
Nem játszom tovább 746
Nem jön senki 733
Nézni fogunk, hejhajh 876

Óh, nagyszerű Szerelem 562
Ond vezér unokája 656, 674
Öreg suhanc vágyakozása 562
Őszben a sziget 905

Páris, az én Bakonyom 539, 549, 711, 757
Párisban járt az Ősz 549
Proletár fiú verse 656

Rendben van, Úristen 893
Rettegésben a falu 656
Rossz szonett Jolán-napra 617, 619, 662
Ruth és Delila 622, 628, 644

Sappho szerelmes éneke 893
Sem utódja, sem boldog őse... 799, 822
Seregély és galamb 598
Sirató ember dala 775
Sirmi, sirmi, sirmi 460, 747

Szelíd, esti imádság 746
Szent Lehetetlenség zsoldárja 475
Szeress engem, Istenem 563, 601, 616
Szeretném, hogyha szeretnének I. Sem utódja,
sem boldog őse...

Találkozás Gina költőjével 589, 591
Tarararom, hajh, tarararom 746, 763

Ujjak a Szajnában 699
Új várak épültek 455
Új Vizeken járok 717, 750, 753, 757
Úri szűz dicsérete 951, 951

Üzenet Költőcske Mihálynak 618, 778

Valaki utánam kiált 893
Valami még készül 876
Varjak, szent madarak 661, 672, 680
Vén diák üdvözlője 558
Vér és arany 747
Vezeklő vigadozás zsoldára 855
Virág-fohász virágok Urához 727

Zikcene, zakcene satöbbi 720
Zilahi ember nőtája 784
Züg-zeng a Jégcimbalm 804, 831

Novelláskötetek

- A tízmilliós Kleopátra és egyéb történetek 735, Sápadt emberek és történetek 622, 647, 735,
961, 966
Így is történhetik 647, 917, 935 Új csapáson 656

Novellák

- A Bimbura halála 652, 694
A Cirle szemei 563
A Farkas-hát legendája 880
A Lázár-gyarmat 559
Anitta, a jósnő 729
A Pokol-játék 476
A régi nők 656
A Rossignol-hotel énekesei 559, 563
A Tilala-tó titka 623, 636
A tojásos Riza 560, 572
Az asszony meghal 559
Az öreg Borkonyi 776
Egy keresztvetés története 563, 601
Eszterkuthy Éva húga 855, 893, 919
Janka férjet akart 560
Mária és Gáspár 568
Mesék balog poétákról 538, 556, 559, 570, 578,
969
Mihályi Rozália csókja 488
Muskétás tanár úr 791
Péter gróf története 656
Szabó Márton asszonyai 563
Tíz Forint völegénye 476
Berci és a grófnéja 532, 538, 656
Berey Éva házassága 694
Búcsú virágos Pétertől 940

Színművek

- A műhelyben (Műhelyben) 542

Cikkek, tanulmányok

- A duk-duk affér 449, 492, 495, 597, 618, 620–
629, 631–637, 639–642, 644, 646, 648,
652, 654, 659, 667–669, 672–674, 676,
678–679, 691–692, 694–695, 700, 717,
722, 733, 769, 776, 777, 800, 804, 934
A föld meg a város (Dutka Ákos verses könyve)
515, 521, 534, 538, 556, 969
A hétről 594
[A Holnap] 591, 594, 629
Álom-ária 594
A magyar nemesség 720
A magyar Pimodán 460, 461, 470, 476, 481,
481, 482, 490, 495, 603, 629, 974
A mi kis „kúriánk” 851
A nagy véletlen 712
Anatole France új legendás könyve 919
Asszonnyal a bakon 563
A voks ellen 567
Az „Ártatlanok” 493
Az autók országútján 791
Az Élet lobogója alatt (Oláh Gábor verseskönyve)
672, 679, 684
Az irodalom divatja 969
Az Isten az irodalomban 969
Bubics Zsigmond esete 793
Egy gyöngé kürtészó 509

- Félelem és Irás 922, 928
Francia-e Párizs? 568
- Geistige Elephantiasis 744, 764
Georges Eekhoud 623, 630, 631, 647
- Idegen forradalmárok Párizsban 563
Irodalmi háborgás és szocializmus 618, 620,
641, 644, 669, 678, 694, 701, 753
Irodalom hírlapformában 969
Írók és gazemberek 678, 714, 729, 969
- Jegyzetek a Szajna mellől II. A Chantecler
csodája 969
Jegyzetek a Szajna mellől II. De Rochefort
haragszik. IV. Offenstadték és társaik 969
Korrobóri 534, 534, 600
Kortörténeti jegyzetek 598
Krisztus urunknak áldott születésén 656
- La Vierge folle 969
Lesznai Anna versei 788
- Magyar lelkek forradalma 618, 644, 669, 678,
687, 694, 778
- „Mindent a fórumra” 791
Móricz Zsigmond 798, 844, 855, 856, 860,
860, 908
- Nyílt levél Jászai Marihoz 786
- [Önéletrajz] 745, 775, 937
- Paoli úr emlékei 563
Poéta és publikum 941, 957
Portus Herculis Monoeci 590, 775, 804, 814,
831, 844, 855, 856, 939, 966
- Sagan herceg szerencséje 563
Sokallják az éhbért 770, 771, 966, 969
Strófák a Chanteclerről 969
- Számadás csöndes könyvekről 943
Szegény Zuboly emlékének 475
Szini Gyula 645, 661, 665, 665, 666, 667, 672,
672
- Une lettre de M. Endre Ady 969
- Vive le roi? 563

NÉVMUTATÓ

A dőlt számok a jegyzetekre utalnak, a félkövér számok pedig azon jegyzetoldalra, amelyen az adott személyről részletes információ található.

- P[attanyús] Ábrahám Ernő 289, **532**
 Achilles 179, *461*
 Áchim L. András 37, 66, **338, 344, 345, 370**
 Ady Dániel **333**
 Ady Julianna (Séra Lajosné) **333, 354, 375**
 Ady Lajos 54, 55, 63, 74, 75, 78, 80, 89, 92, 94, 107, 108, 112, 118, 128, 134, 135, 136, 140, 143, 155, 159, 161, 162, 187–190, 229, 232, 244, 245, 253, 257, 258, 262, 265, 305, **317, 329, 331, 338, 359, 361, 374, 375, 377, 379, 387, 388, 390–392, 397, 404, 405, 407, 408, 411–413, 421, 426, 428, 430, 431, 435–438, 446–448, 451, 452, 455, 456, 464–468, 470, 477, 492, 494, 500, 502–504, 506, 508, 512, 513, 517, 525, 538, 539, 543, 544, 549**
 Ady Lajosné (Kaizler Anna) **315, 317, 319, 328, 332, 335, 336, 341, 343, 344, 347, 349, 355, 358, 359, 363, 367, 368, 374, 375, 377, 378, 381–385, 389, 390, 392, 395, 397, 399, 401, 403, 406–409, 411, 412, 415, 417, 418, 420–422, 429–431, 436–439, 441–444, 446–458, 460–469, 471–474, 478–480, 482, 485–487, 489–492, 497–500, 503, 504, 509, 510, 514, 518, 519, 521, 523–526, 529–533, 535, 537, 539, 542, 543**
 Ady Lőrinc 19, 54, 69, 297, **333, 350, 362, 365, 379, 391, 392, 412, 419, 427, 452, 476**
 Ady Lőrincné 87, 162, 163, 185, 199, 232, 240, 253, **374, 383, 388, 425, 451, 452, 459, 465, 485, 490, 494, 500, 508, 549**
 Ady Mariska 21, **332, 354, 534**
 Ágai Béla 87, **373, 386**
 Alexander Bernát 190, **319, 400**
 Alpár Ágnes **442**
 Ambrus Zoltán 101, 157, 313, **396, 400, 401**
 Andrassy Antal **529**
 Andrassy Gyula 143, **436**
 Andreánszky Jenő 182, **463**
 Antal Sándor 30, 31, **329, 330, 338–340, 360–362, 445, 547**
 Antalfy Endre 227, **491**
 Apáthy professzor **382**
 Apponyi Albert 143, 155, 161, 187–190, 230, 258, **317, 345, 435, 436, 445, 451, 467, 468, 471, 476, 508, 512**
 Arany János 96, 179, **329–331, 336, 351, 393, 433, 462, 499**
 Austerweit Géza 56, **363**
 Babits Mihály 153, 178, 180, 182, **330, 339, 398, 408, 444, 445, 458, 461, 520**
 Bajcsy-Zsilinszky Endre **345**
 Bakóné 189
 Baksay Sándor 157
 Balassi Bálint 97
 Balázs Árpád **468, 469**
 Balázs Béla 153, 244, **330, 334, 339, 445, 458, 502**
 Balla Ignác 95, **393**
 Balog Tuta **381**
 Bánffy Miklós **382**
 Bányai Elemér 18, 23, 26, 37, 42, 43, 46, 48, 75, 101, 119, 129, 131, 132, 136, 171, 172, 183, 186, 299, 314, **327, 333, 335, 344, 348, 350, 352, 353, 375, 400, 413, 421–424, 427, 430, 456–459, 499, 540, 544**
 Bányai Gratiána (Horváth Ferencné) 327, **333, 335, 344, 348, 350, 352, 353, 375, 413, 427, 540**
 Bányai Kornél **349**
 Baranyai Zoltán **318**
 Bárczy István **539**

- Barkóczy Sándor 247, 258, 387, 504, 505, 508, 512
- Barna 274, 522
- Baróti Szabó Dávid 467, 509
- Barrès, Maurice 377
- Bársony István 142, 432
- Báti László 527
- Báti Lászlóné 455, 459, 527
- Baudelaire, Charles 116
- Bauer Ervin 448
- Bécsér János 107, 404
- Bedő 289
- Beer Béla 60, 68, 365, 366, 370
- Beke Albert 361, 379
- Belia György 314, 318, 326, 332, 333, 336, 342, 346, 351, 353, 354, 364, 387, 389, 390, 409, 414, 423, 429, 444, 447, 449, 467, 483, 496, 504, 505, 509, 511, 514, 516, 519, 528, 529, 534, 541, 542
- Bencze Géza 482
- Benedek János 188, 192, 193, 468, 471
- Beóthy Zsolt 126, 418
- Beretvás Éva Gáspár Miklósné 501, 502, 504, 507, 508, 515, 516, 521, 529, 531
- Beretvás Hugó 243, 246, 251–253, 256, 263, 271, 282, 284, 287, 296, 300, 422, 501, 504, 506–508, 510, 515, 516, 521, 523, 526, 528–531, 533, 535–537, 540, 543, 544
- Beretvás Hugóné 243, 244, 502, 536
- Berger 288
- Berkovits René 330, 339
- Berzeviczy Albert 418, 464
- Bessenyei György 393
- Biffi, J. 199, 203, 216, 225, 228, 239, 477, 491, 492
- Biró Lajos 9–11, 14, 21, 27, 33, 36, 39, 44, 69, 70, 74, 82, 90–92, 152, 157, 190, 220, 235, 247, 257, 265, 317–323, 331, 335, 336, 343, 350, 358, 370, 372, 374, 381, 386, 388–390, 401, 443, 458, 470, 487, 488, 496, 504, 519
- Biró Lajosné → Vészi Jolán
- Biró Vera 218, 219, 220, 389, 486, 488
- Blackwell, Alice Stone 290, 533
- Bodnár György 449
- Bodon Pál 202, 246, 247, 479, 504
- Bodor 547
- Bodor Aladár 227, 329, 491
- Bogisich Mihály 293, 534
- Boncza Berta 534
- Borbás Andrea 314
- Borbély Lajos 495, 506
- Both István 78, 112, 377
- Böloni György 13, 20, 51, 53, 68, 79, 80, 82, 88, 92, 108, 109, 111, 127, 130, 132, 134, 136, 137, 161, 162, 167, 172, 173, 198, 200, 209, 229, 240, 241, 248, 249, 257, 258, 266, 276, 282, 317, 321–323, 328, 331, 347, 349, 355, 357, 359, 363, 369–371, 374, 376, 378, 386, 388, 393, 394, 401, 405, 407, 419, 421–423, 425–428, 431, 437, 438, 442, 449–451, 454, 457, 467, 475, 483, 496, 500, 501, 505, 512–515, 518, 524, 529, 544, 548, 549
- Böloni Györgyné → Marchisiu Otilia
- Braun Róbert 290, 291, 532
- Bresztovszky Ernő 69, 318, 371, 422, 443
- Bretán Miklós 504
- Bródy Ernő 165, 167, 182, 453, 454, 463
- Bródy Margit 197, 207, 474, 482
- Bródy Sándor 65, 124, 125, 129, 142, 152, 157, 211, 265, 266, 301, 400, 417, 432, 443, 518, 542
- Brüll Adél (Diósi Ödönné, Léda) 7, 9, 12, 13, 15, 17, 18, 20, 24, 32, 33, 37–41, 45–48, 50, 51, 56, 59, 69, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 88–92, 94, 108, 109, 111, 118, 120, 121, 127, 134, 137, 138, 162, 169, 175, 195, 198, 202, 203, 205, 206, 208–210, 215, 216, 219, 220, 223, 224, 226, 227, 228, 232, 235, 237, 239, 241–243, 254, 257, 260–266, 268, 269, 271, 272, 277, 279, 281, 282, 285–287, 292, 296, 306, 313, 315, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 331, 336, 337, 341, 342, 345–347, 351, 353, 355, 356, 358, 363, 369, 370, 376–383, 385–389, 391, 404, 405, 407, 413, 414, 419, 425, 427, 428, 434, 439, 441, 445, 450, 451, 454, 458, 459, 461, 464, 467, 473, 476, 477, 479–492, 494, 496, 498–501, 504, 509, 511, 512, 514–516, 518–522, 524, 526–528, 530, 531, 533, 536–539, 544, 550

- Brüll Berta (Bubi) 11, 15, 16, 20, 37, 39, 40, 47, 55–58, 81, 82, 84, 88–90, 92, 95, 108, 109, 111, 121, 127, 134, 135, 167, 168, 173, 175, 196, 198, 199, 203, 205, 207, 209, 212, 215, 219, 221, 223, 225, 226, 229, 232, 235, 244, 247, 251, 254, 262, 265, 267–269, 276, 282, 283, 285, 294, 296, 315, 316, 320, 321, 324, 326, 341, 342, 346, 351, 353, 356, 361, 363, 364, 383, 389, 391, 404, 407, 413, 419, 426, 434, 454, 459, 486, 487, 489, 498, 504, 509, 511, 515, 516, 519, 521, 527, 531, 536, 538
- Brüll Erzsébet 387
- Brüll József 108, 134, 202, 405, 480
- Brüll Margit 20, 59, 81, 88–92, 95, 108, 109, 111, 120, 121, 127, 134, 175, 198, 203, 207, 219, 224–226, 228, 232, 235, 238, 240, 241, 247, 258, 261, 262, 265, 268, 269, 285, 315, 316, 326, 341, 346, 351, 365, 383, 388–390, 405, 415, 425, 459, 476, 480, 487, 490, 492, 494, 500, 515
- Brüll Sámuel 487
- Brüll Sámuelné (Stern Cecília) 320, 365, 480, 481
- Bubi → Brüll Berta
- Bubics Zsigmond 472
- Buda Attila 314, 354, 368, 408, 441, 478, 482
- Bustya Endre 328, 357, 380, 383, 414, 442, 473, 474, 479, 525, 526, 529, 538
- Cato, Marcus Portius 101, 400
- Cholnoky Viktor 386
- Clémenceau, Georges Benjamin 161
- Conried 428
- Czigány Dezső 13, 19, 245, 322, 503, 548
- F. Csanak Dóra 357, 376, 474
- Csáth Géza 174, 458, 501, 536
- Csató Sándor 412, 416
- Cseh Imre, ifj. 297, 538
- Csighy Róza 492
- Csighy Sándor 230, 492
- Csiky Jolán → Nagy Sándorné
- Csizmadia Sándor 143, 151, 432, 435, 437, 442, 443
- Csokonai Vitéz Mihály 97, 522
- I. Csorba Csilla 484, 486, 490, 494, 497
- Dajkác Margit 288
- Dapsy Gizella (Nil, Rozsnyai Kálmánné) 256, 510, 548
- Darvas Anna 431, 436, 445, 502
- Dauthendey 435
- Deák Ferenc 341
- Degenfeld-Schonburg József 140, 431
- Dénes Sándor 54–56, 164, 267, 330, 339, 340, 346, 360–362, 452, 518, 519
- Dénes Zsófia 379, 381, 449, 478, 520
- Dersi Tamás 349
- Dési Géza 194, 472
- Dienes László 41, 347, 348
- Dienes Pál 42, 347, 348
- Dienes Valéria 42, 347, 348
- Diner-Dénes József 66, 370
- Diósi Ferenc 477
- Diósi Miska 200, 477
- Diósi Ödön (Dodó) 7, 8, 12, 15, 17, 18, 20, 24, 33, 38, 40, 46, 48, 50, 53, 56, 58, 59, 68, 79, 80, 82, 90, 92, 95, 108, 109, 111, 121, 127, 134, 162, 167, 173, 196–200, 205, 207, 209, 210, 212, 215, 216, 219, 223–225, 227, 229, 232, 235, 238, 239, 244, 247, 251, 254, 255, 257, 258, 261, 262, 265–267, 269, 276, 279, 286, 294, 296, 316, 324, 326, 327, 342, 356, 357, 363, 367, 377, 388, 405, 407, 418, 441, 445, 451, 457, 467, 473, 474, 477, 482, 484, 486, 487, 490, 501, 502, 504, 506, 509, 511, 512, 514, 516–518, 524–526, 528, 535, 536, 538
- Diósi Ödönné → Brüll Adél
- Dobai Sándor 107, 112, 189, 404, 469
- Dobai Sándorné 189
- Dóczi Lajos 129
- Dodó → Diósi Ödön
- Dózsa Miksáné → Friedmann Erzsébet
- Draskovich Miklós 475
- Dreyfus 364
- Duncan, Izidora 470
- Duse, Eleonora 152, 443
- Dutka Ákos 21, 44, 45, 50, 52, 60, 153, 329, 330, 339, 349, 351, 356, 357, 367, 381, 396, 398, 401, 422, 424, 444, 463, 476, 541, 547

- Eekhoud, Georges 106, 115, 399, 403, 411
 Eghiasarian, Léon 196, 473, 474
 Eibenschütz Kamilla 265, 420, 517, 542
 Elek Artúr 35, 52, 58, 68–72, 75, 76, 87, 93,
 94, 112, 123, 124, 342, 343, 357, 364,
 370–373, 375, 376, 385, 386, 390, 391,
 409, 416, 471
 Emőd Tamás 81, 128, 133, 153, 217, 223,
 329, 330, 339, 340, 342, 379, 380, 381,
 397, 401, 410, 420, 424, 444, 463, 476,
 487, 503, 547
 Eörsi István 440
 Eötvös József 341
 Eötvös Károly 541
 Eötvös Loránd 31
 Erdélyi Kornélia (Nelly) 20, 40, 235, 331, 496

 Fábíán Ernő 8, 12, 316, 321
 Faragó 288, 414
 Faragó Géza 531
 Faragó Jenő 150, 442
 Farkas Ignác 300, 541
 Farkas Imre 83–85, 382–384
 Farkas Lajos 80
 Farkas Máttyás 288
 Farkas Mihály 543
 Farkas Pál 96, 98, 100, 113, 131, 142–144,
 392, 394, 399, 408, 422, 432–434, 436
 Farkas Wolfner Pál → Farkas Pál
 Fedák Sári 103
 Fehér Adél 181, 222, 223, 231, 462
 Fehér Dezső 177, 258, 293, 460
 Fehér Dezsőné 32
 Fejér Lipót 233, 475, 483, 490, 493–495, 508,
 535
 Fényes Adolf 8, 316
 Fényes Samu 19, 326, 327, 328, 333, 337, 338
 Fényes Samuné 338
 Fenyő Andor 291, 533
 Fenyő György 201, 203, 479
 Fenyő Miksa 25, 26, 42, 44, 49–52, 54, 60,
 72, 85, 86, 96, 99–101, 104–106, 109,
 113, 114, 122, 124, 125, 128, 133, 135,
 148, 149, 157, 166, 173, 174, 186, 200,
 203, 209, 229, 231, 234, 236, 249, 251,
 283, 299, 317, 334, 348, 349, 351, 354,
 356, 357, 359, 363, 364, 367, 368, 373,
 380, 384, 385, 387, 395, 397–403, 406,
 408, 410, 415, 417, 423, 425, 426, 429,
 431, 440, 441, 446, 447, 453, 457, 458,
 465 478–480, 483, 485, 487, 492, 493,
 495–497, 502, 505–507, 514, 523, 534,
 539, 540
 I. Ferenc József 396
 Fischer József 46, 51, 111, 352, 407
 Fleiner János → Fóthy János
 Flórián László 442
 Folyovich János 227, 491
 Fóthy János 286, 293, 529, 530, 533, 534
 Földes Iván 8, 12, 316, 321
 Földessy Gyula 202, 337, 376, 392, 408, 479,
 512, 519
 France, Anatole 450
 Frank Adél 509
 Frank József 509
 Fráter Zoltán 334, 368, 398, 497
 Freistadtl Dezső 165
 Friedmann Erzsébet (Zsóka) 228, 492, 549,
 550
 Fröhlich Brúnó 448
 Führer 199, 477, 482
 Füst Milán 276, 524

 Gaál Gábor 348
 Gábor Marianne 435
 Gajári Ödön 373
 Gál József 236, 497
 Gambetta, Léon 161, 450
 Garai Károly 430
 Garami Ernő 65, 69, 151, 369, 371, 443
 Gárdonyi Géza 157
 Gárdos Alfréd 99, 155, 169, 201, 229, 249,
 250, 397, 445, 506
 Gáspár Miklós 535
 Gáspár Sándor 501
 Gellért Oszkár 365–367, 370, 386, 398, 408
 Gérandó, Félix de 301, 542
 VII. Gergely 425
 Gergely Tibor 430
 Goethe, Johann Wolfgang 62, 439
 Goga, Octavian 450
 Gonda Henrik 122, 200, 201, 368, 416, 478
 Góth Sándor 65, 369
 Góthné Kertész Ella 65, 369
 Göndör Ferenc 283, 284, 460, 529, 530
 Göröcsöni Dénes 23, 172, 319, 333, 456

- Gratz Gusztáv 395
 Gulyás Pál 395
 Guthi Soma 414
 Guttmann Berta → Molnár Ödönne
- Gyagyovszky Emil 435
 György Ernő 233, 494, 495
 Gyulai Pál 329, 341, 343, 399, 422, 499
 Gyulai Zsigmond 525
- Habert, Marcel 283, 529
 Hajdú József 190, 470
 Hajnóczi József 194, 472
 Halász Lajos 267, 518
 Haraszthy Lajos 177, 460
 Haraszthyne Szederkényi Anikó 177, 460
 Harden, Maximilian 61, 367
 Harmos Ilonka → Kosztolányi Dezsőné
 Hartmann János → Keményfi János
 Hatvany Ferenc 148, 149, 151, 154, 156, 178–180, 188, 204, 213, 214, 432, 435, 439, 440, 443, 446, 461, 467, 482, 486
 Hatvany Irén 464
 Hatvany Lajos 8, 29, 35, 36, 41, 49, 51–54, 57, 58, 61, 70, 73, 77, 79, 89, 95–98, 100, 101, 104, 106, 108, 112–114, 120, 124, 125, 128–130, 132, 136–139, 141–144, 146–149, 151, 152, 154, 156, 159, 160, 177–179, 184, 200, 204, 207, 211, 213, 214, 219, 229, 265, 267, 269, 271, 273, 275, 276, 280, 282, 283, 299, 301, 302, 314, 316, 319, 322, 337, 339, 343, 344, 348, 354, 357–359, 363, 364, 367, 368, 372, 374, 376, 378, 386–388, 392–397, 399–403, 405, 408–410, 414, 417, 418, 420–424, 426–436, 438–441, 443, 444, 446–449, 458, 460–462, 464, 478, 480–482, 486, 497, 501, 505, 515, 517–523, 526, 531, 542, 548
 Hatvany-Deutsch Hermina 387
 Hatvany-Deutsch Sándor 388, 400, 482
 Hauptmann, Gerhardt 65, 152
 Hegedűs Mária 314
 Hegedűs Gyula 65, 369
 Hegedűs Nándor 329, 330, 339, 360, 362, 464, 465, 469, 513, 518, 537, 547, 548
 Heine, Heinrich 30, 62, 339
 Hellni Jenő 68, 101, 157, 370, 382, 400, 414
- Herczeg Ferenc 65, 95, 96, 99, 157, 313, 392, 393, 396, 407, 408, 411, 422, 445
 Hetey Zoltán 374
 Hidvégi Ernő 288, 531
 Hidvégi Ernőné (Sárközi Blanka) 266, 517, 518
 Hikmet pasa 69
 Hirsch Albert 464
 Hofmannsthal, Hugo von 142, 432
 Hoitsy Pál 62, 368
 Holics Janka → Móricz Zsigmondné
 Homérosz 185
 Horvát Henrik 217, 330, 487
 Horváth Ferencné → Bányai Gratiána
 Horváth János 333, 468, 543
 Huszár József 172, 456
- Ignotus 7–10, 19, 25, 26, 28, 29, 35, 36, 77, 100, 101, 104, 106–108, 113, 124, 125, 128, 129, 142, 143, 149, 157, 178, 180, 188, 192, 219, 220, 266, 282, 290, 315, 316, 318, 319, 328, 335, 336, 344, 354, 363, 368, 386, 395, 396, 398, 403–406, 408, 409, 423, 429, 432–434, 436, 441, 458, 461, 471, 478, 489, 497, 505, 518, 520, 542
 Ilia Mihály 331, 418
 Illés Magda 330, 547
 Ilosvai Selymes Péter 179, 462
 Incze Sándor 475
 Indig Ottó 380, 424
 Irsainé 190
 Itóka → Marchisju Otília
 Ivánné Kass Margit 240
- Jacobi Lívia → Leopold Lajosné
 Jankech Violetta 314
 Janovics Jenő 219, 237, 483, 485, 488, 498, 515
 Jászai Mari 190, 469, 470
 Jászi Alice (Madzsar Józsefné) 548
 Jászi Ferenc 203, 212, 480
 Jászi Oszkár 86, 148, 164, 191, 301, 385, 395, 430, 439, 440, 463, 468, 470, 471, 480, 509, 517, 542
 Juhász Gyula 21, 27, 28, 30, 45, 109, 133, 153, 182, 186, 329–331, 336, 339, 342, 346, 351, 386, 397, 401, 402, 405, 406,

- 410, 421, 424, 444, 445, 463, 466, 476, 547
 Justh Gyula 470, 517
- Kabos Ede 16–20, 25, 45, 79, 119, 174, 175, 211, 214, 230, 266, 268, 299, 321, 325, 326, 328, 329, 334, 341, 352, 366, 378, 413, 457, 458, 486, 487, 493, 543
- Kabos Ilona 14, 19, 20, 29, 44, 48, 57, 88, 119, 125, 161, 174, 206, 210, 217, 230, 233, 236, 245, 249, 292, 298, 301, 302, 321, 324–329, 334, 338, 350, 352, 353, 363, 371, 378, 387, 413, 418, 451, 482, 484, 486, 487, 493, 494, 497, 503, 505, 533, 539, 542–544
- Kadosa Marcell 158, 442, 448
- Kaffka Margit 23, 159, 314, 332, 386, 393, 448, 449
- Kaizler György 49, 355
- Kalocsay Eszter 167, 208, 225, 454, 482, 490, 514, 518, 520, 530, 531
- Kálosiné 240
- Kandó László 148, 440
- Kanitz Henrik 233, 494, 495
- Kant, Immanuel 65, 369
- Kapus Samu 78, 112, 377, 409
- Kardeván Károly 329, 330, 424, 547, 548
- Kardos Albert 13, 15, 323, 324, 361, 527
- Karinthy Frigyes 458
- IV. Károly 396
- Károlyi István 341
- Károlyi Mihály 370
- Kass Dezső 240
- Kass János 240
- Kaufmann Anna 477
- Kazinczy Ferenc 522
- Kégl János 395
- Kelevéz Ágnes 461
- Kellner (orvos) 224
- Kemény Miksa 181, 462
- Kemény Simon 244, 386, 398, 408, 418, 502
- Keményfi János 23, 30, 329, 333, 547
- Kenedi Géza 421
- Kenéz 152, 443
- Kéri Pál 96, 247, 395, 458, 504
- Kernstok Károly 146, 395, 438
- Khuen-Héderváry Károly 517
- Kilián György 320
- Kincs Gyula 62, 78, 107, 368, 377, 379, 392, 404
- Király István 316, 317, 319, 327, 345, 347, 349, 381, 386, 394, 419, 422, 469, 470, 473, 485, 487
- Kis Lukács 266, 517
- Kiss József 27, 65, 113, 317, 321, 330, 336, 400
- Kiss Noémi 363
- Kóbor Tamás 157, 328
- Koczkás Sándor 314, 328
- Kohlbach Bertalan 329
- Kollányi Boldizsár 20, 114, 128, 133, 153, 154, 164, 165, 181, 182, 213, 217, 221, 223, 231, 329, 330, 331, 339, 342, 360, 444, 445, 452, 453, 462, 463, 476, 489, 493, 547
- Kollányi Endre 331, 493
- Konrád Béla 200, 207, 213, 477
- Koós Judit 458
- Kosztolányi Dezső 27, 135, 318, 336, 426, 444, 458, 526, 549
- Kosztolányi Dezsőné (Harmos Ilonka) 525, 526
- Kotzó Jenő 330
- Kovács Lajos 199, 216, 477, 487
- Kovács Olga 413
- Kovalovszky Miklós 314, 317, 327, 328, 331, 333, 334, 339, 344, 349, 354, 355, 360–362, 365, 371, 384, 389, 403, 422–424, 434, 438, 442, 444, 475–477, 479, 491, 492, 494, 501, 503, 510, 513, 518, 520, 529, 530, 534, 535, 539, 542, 548, 549
- Kozári Gyula 330
- Kozma Andor 25, 31, 334, 341
- Kozma Lajos 174, 177, 291, 292, 456, 458, 460, 530, 533
- Kozmutza Kornél 496
- ifj. Kozmutza Kornél 528
- Környey Béla 263, 508, 516, 535
- Krúdy Gyula 414
- Kuncz Aladár 333, 491, 543
- Kunfi Zsigmond 69, 171, 349, 371, 423, 435, 443, 499
- Kunszery Gyula 534
- Laczkó Géza 458
- Lampérth Géza 288, 421, 532
- Lánczy Leó 179, 461

- Lándor Tivadar 248, 457, **505**
 Landt Lajos 354
 Láng József 314, 320, 356, 463, 464, 484, 537
 Langer 320, 329, 333, 379, 405, 474, 475, 479, 483, 484, 491, 515, 519
 Lantos Adolf 316, 320, 324, 346, 382, 387, 407, 414, 425, 480, 481, 488, 489, 494, 496, 501, 518, 528, 538
 Laszky Ármin 34, 342
 Lavotta Rezső 230, **493**
 Lázár György 295, 537
 Lechner Károly 219, 247, **488, 504**
 Légrády Imre 68, **370**
 Légrády Károly 422
 Leimdörfer Mariska 233, 495
 Lengyel Géza 316, 328, 331, 333–335, 347, 358, 372, 374, 379, 381, 388, 398, 401, 405, 414, 458, 487, 496
 Lengyel Menyhért 104, 152, 157, 269, 282, 401, 443, 447, 458, 515, 519, 523, 527, 528, 542
 Lenkey Gusztáv **436**
 Leopold Éva 509, 538
 Leopold Lajos 297, 538
 Leopold Lajoné (Jacobi Lívia) 255, 269, 297, 509, 520
 Lesznai Anna 139, 145, 146, 154, 388, 428, **430, 438, 439, 445, 458**
 Lichtwekert Istvánné 240
 Lőránt Dezső 265, 517
 Lőránt Rikárd 290, 532
 Löwenstein Arnold →
 Löwenstein-Kuthy Arnold
 Löwenstein-Kuthy Arnold 170, 211, **455, 459, 484, 506**
 Löwenstein-Kuthy Arnoldné 176, 205, 281, 459, 481, 527
 Lukács György 96, 104, 105, 148, 395, 398, 436, 439, **440**
 Lukács Hugó 198, 210–213, 217, 219, 222, 223, 228, 232, 237, 240, 247, 293, 298, 306, 475, **476, 481, 483, 486, 488–490, 493, 499, 508, 517, 535, 539, 544, 549**
 Lukács Hugóné 476, 539
 Lukács László 517
 Máltsch Imre 64, 303
 Madszar Józsefné → Jászi Alice
 Maerterlinck, Maurice 65
 Magyar Vilmos 361, 379
 Makai Emil 382
 Makoldy Miklós 186, 187, **466**
 Manojlović, Todor 329, 342, 547
 Marchišiu Otilia (Böloni Györgyné, Itóka) 53, 54, 69, 79, 88, 111, 134, 135–137, 160, 161, 173, 240, 248, 257, 258, 261, 282, 359, 378, 425–427, 450, 454, 457, 467, 496, 500, 501, 512, 514, 524, 528, 549
 Markis Adorján 240, 241, **500**
 Márkus Miksa 188, 192, **468, 471**
 Marosiné 189
 Martinovics Ignác 433
 Marton Manó 330, 360–362
 Marx, Karl 66, 67, 369
 Medgyaszay Vilma 442
 Medve Miklós 7, 39, 54, 139, 143, 144, 149, 151, 154, 160, 244, 280, 282, 316, 359, 427, 429, 430, 437, 443, 445, 449, 501, 502, 526, 527
 Medve Miklósné (Sárosi Paula) 7, 140, 144, 154, 244, 280, 316, 431, 436, 437, 445
 Melikián (orvos) 13, **323**
 Méray-Horváth Károly 191, 316, **470**
 Méry Béla 252, 253, 274, **508, 516**
 Mester Sándor 91, 193, 194, **389, 471**
 Michel, Louise 290, **533**
 Michelangelo 358
 Mikes Klára 169, 455
 Mikes Lajos 42, 46, 131, 160, 163, 168, 170, 172, 176, 189, 248, 284, 287, 314, **349, 352, 422, 423, 446, 449, 455–457, 505, 538, 540**
 Miklós Jenő 458
 Miklós Jutka 106, 153, 330, 339, 340, **403**
 Miklya Jenő 510
 Mikszáth Kálmán 157, 440, 541
 Milassin Margit 288
 Mohácsi Jenő 118, 123, 318, 412, 416
 Molière 543
 Molnár Béla 519
 Molnár Ferenc 23, 33, 36, 42, 43, 90, 91, 101, 129, 130, 152, 157, 193, 211, 229, 319, 341, 344, 347, 349, 389, 400, 401, 414, 421, 443, 471, 503, 535, 548
 Molnár Gézané 319, 320

- Molnár Irénke (Warga Gerzsonné) 469, 511
Molnár László 379, 519, 528
Molnár Márta 9, 91, 194, 319, 389
Molnár Ödönné (Guttman Bert) 519
Molnár Tamás 314
Molnár Viktor 187–190, 239, 257, 258, 467, 469, 470, 476, 499, 508, 511, 512
Moór Jolán 378, 508
Morice, Charles 450
Móricz Virág 475, 513
Móricz Zsigmond 197, 229, 234, 236, 258, 259, 314, 332, 349, 354, 356, 357, 385, 401, 410, 426, 453, 474, 475, 480, 483, 492, 493, 495–497, 505, 513, 519
Móricz Zsigmondné (Holics Janka) 475
Moscovitz Geyza 139, 142, 143, 145, 146, 387, 388, 428, 430, 432, 435–439
Mózes Bálint 134, 265, 425, 517, 536
Murányi Ernőné 63, 68, 369, 389, 492, 498
- Nádor Henrik 318, 321, 326, 327, 342, 345, 347, 351–354, 356, 363, 364, 369, 380, 386, 388, 389, 413, 414, 418, 419, 426–428, 434, 454, 457, 459, 462, 477, 484, 500, 502, 504, 506, 509, 511, 512, 516, 517, 521, 527, 537
- Nagy Andor 476
Nagy Endre 150, 164, 165, 174, 328, 441, 442, 445, 452, 453, 458, 526
Nagy Mihály 16, 34, 43, 80, 83, 85, 102, 114, 128, 129, 133, 177, 197, 204, 213, 233, 250, 255, 259, 262, 318, 325, 329, 339, 342, 350, 352, 379, 381, 383, 400, 410, 420, 424, 460, 475, 476, 480, 481, 485, 494, 495, 506, 510, 513, 515, 547
Nagy Mihályné 325, 350, 400, 410, 420
Nagy Sándor 107, 112, 189, 379, 391, 394, 404, 416, 468, 469
Nagy Sándorné (Csiky Jolán) 123, 189, 391, 394, 416
Napoleon 363
Návay Lajos 155, 161, 285, 446
Négyesy László 339
Nietzsche, Friedrich Wilhelm 30, 326
Nikodémusz né Nagy Mária 333, 422, 479, 497
Nil → Dapsy Gizella
- Oláh Gábor 14, 109, 110, 121, 122, 129, 131, 133, 135, 172, 323, 406, 415, 419, 420–422, 424, 426, 430, 456
Orbók Attila 233, 251, 256, 495, 506, 507
Orbók Loránd 227, 491, 497, 507
Osvát Ernő 8, 16, 23, 25, 26, 44, 52, 60, 63, 72, 73, 76, 81, 86, 89, 96, 100, 104–106, 114, 117, 122, 124, 128, 133, 141, 148, 156–158, 166, 174, 185, 186, 205, 206, 212, 218, 236, 249, 259, 299, 300, 317, 325, 332, 334, 335, 357, 363, 365, 367, 368, 373, 375, 380, 384, 385, 387, 394, 398, 399, 403, 410–412, 415, 417, 419, 425, 429, 431, 434–436, 440, 441, 446, 447, 453, 465, 466, 474, 478, 481, 483, 485, 487, 491, 492, 495, 497, 505, 514, 540, 541, 544
- Ötvös Béla 323
- Paku Imre 445
Palágyi Lajos 457
Palágyi Menyhért 172, 219, 240, 456, 457, 488, 499
Pályfi József 323
Pályi Ede 20, 24, 27, 80, 82, 84, 321, 326, 331, 334, 336, 345, 382, 458
- Papp Aurél 419
Papp Gyula 419
Papp János 442
Papp Viktor 365, 468, 469
Pekár Gyula 328
Pelle János 329
Perraud → Perraux, Mlle
Perraux, Mlle 12, 46, 51, 321, 352
I. Péter 171, 456
Péter László 331, 466
Petőfi Sándor 62, 96, 97, 101, 146, 290, 297, 330, 337, 433, 434, 437
Petri Mór 59, 355, 365
Pikler Gyula 42, 347, 348
Pinard (orvos) 224, 238, 239, 498
Pogány Béla 142, 245, 384, 432, 447, 496, 502, 503
Pogány Béláné 503
Polányi Károly 146, 438, 458
Polónyi Géza 182, 463
Pósa Lajos 73, 95, 393

- Radó Antal 160, 169, 201, 250, 299, 397, 449, 455, 456, 540
- Rákosi Jenő 8, 13, 126, 129, 131, 313, 317, 321, 322, 337, 393, 396, 406, 418, 420–423, 430, 445
- Ráskai Ferenc 120, 413, 414
- Reinhardt, Max 142, 432
- Reinitz Béla 75, 131, 150, 164, 171, 172, 174, 197, 230, 245, 266, 267, 284, 287, 299, 302, 303, 313, 333, 349, 422, 428, 442, 452, 453, 456–458, 475, 493, 501, 503, 512, 516, 518, 529, 531, 536, 538, 540, 543
- Révész Béla 11, 35, 38, 53, 68, 69, 84, 130, 150, 151, 158, 165, 218, 271, 291, 315, 319, 320, 325, 328, 333, 341–347, 349, 352, 353, 355, 358, 361, 364, 370, 371, 379, 389, 391, 404, 405, 407, 411, 414, 421, 422, 426, 434, 435, 437, 442, 448, 453, 454, 473, 474, 486, 488, 489, 500, 520, 521, 524, 531, 540, 544
- Reviczky Gyula 382
- Rimbaud, Arthur 105, 403
- Rippl-Rónai József 395, 529
- Ritoók Emma 439
- Ritoók Zsigmond 439
- Rolla Margit 448, 449, 521, 535, 536
- Rónai Mihály András 434, 435, 474
- Rónay Béla 503
- Róth Ottó 288, 289, 532
- Rózsa Miklós 183, 463
- Rozsnyai Kálmán 280, 510, 526
- Rozsnyai Kálmánné → Dapsy Gizella
- Rubin László 438
- Sádler Irma 177, 460
- Sándor Anna 505
- Sára Péter 319, 320, 375, 419, 541
- Sarkadi Lajos 330, 339, 340, 346
- Sárközi Blanka → Hidvégi Ernőné
- Sárosi Paula → Medve Miklósné
- Sasvári 196, 199, 207, 211, 216, 294, 296, 474, 477, 482, 484, 487, 536, 538
- Schäffer Adorján 288
- Schäffer Gyula 145, 435, 437
- Schicber Sándor 325, 334, 342, 350, 383, 401, 410, 420, 475, 480, 481, 485, 488, 495, 501, 506, 510, 513, 535
- Schellerhoff 207, 261, 294, 482, 514, 536
- Schopenhauer, Arthur 99
- Schöffner Aurélia 349
- Schöpflin Aladár 21, 23, 26, 61, 63, 71, 96, 101–103, 105, 115, 116, 122, 126, 127, 131, 166, 170, 171, 176, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 248, 318, 332, 335, 354, 357, 368, 373, 395, 400, 401, 404, 418, 422, 423, 430, 447, 454, 456, 458, 459, 463–466, 468, 470, 505, 537, 539
- Schöpflin Aladárné 373, 400, 459, 505
- Schustek Adolf 329, 548
- Schwabach László 413
- Schweitzer Pál 320
- Schweitzer Trude 69, 371
- Séra Erzsébet 354
- Séra Ilona 75, 354, 375
- Séra Jolán 354
- Séra Lajos 354
- Séra Lajosné → Ady Julianna
- Seres Samu 469
- Shakespeare, William 30, 65, 327
- Shaw, George Bernard 230
- Singer Sándor 442
- Singer Zsigmond 416, 454
- Sipos Zsófia 471
- Somló Bódog 80, 83, 211, 219, 253, 254, 293, 378, 379, 381, 395, 483, 490, 493, 494, 508, 509, 517
- Somló Erzsébet 288
- Somogyi Endre 143, 436
- Sonnenfeld Adolf 339
- Spinoza, Benedictus 92, 369
- Stern Cecília → Brüll Sámuelné
- Stern Márton 59, 365, 383
- Sudár Kornélia 482
- Sűmegi György 466, 541, 544
- Szabados Sándor 165, 453
- Szabó Ervin 509, 532, 548
- Szabolcska Mihály 96, 163, 240, 393, 422, 452, 464, 466, 469
- Szalay Ágnes 375, 412, 419, 449, 481, 541
- Szalay József 375, 412, 449, 541
- Szalay Mihály 182, 463
- Szállási Árpád 345, 351, 476
- S. Szamosy Elza 387
- Szász Endre 475

- Szaunder Mária 343, 364, 371–373, 375, 376, 385, 390, 391, 416
- Szávay Gyula 13, 275, 323, 523
- Széchényi István 274, 275, 337, 522, 523
- Székely 288
- Székely Aladár 221, 253, 477, 484, 490, 491, 494, 508, 517
- Székiné 202
- Szendrő 212, 299, 485, 540
- Szerb 120, 414
- Szigligeti Ede 463
- Szilágyi Bálint 543
- Szilágyi Dezső 279, 525
- Szilágyi Géza 318
- Szilágyi Sándor (tanár) 302, 543, 544
- Szilágyi Sándor (újságíró) 23, 190, 333
- Szini Gyula 124, 125, 128, 151, 157, 410, 416, 417, 419
- Szmrecsányi Ödön 178, 179, 461
- Szomaházy István 101, 328, 400, 414
- Szunyogh Barna 330
- Szűcs Győző 499
- Szűts Dezső 18, 24, 46, 131, 171, 172, 190, 240, 293, 294, 327, 333, 352, 353, 392, 408, 456, 457, 469, 470, 473, 476, 499, 535
- Tardos-Krenner Viktor 457
- Taunay, Victor Auguste 194, 472
- Telekes Béla 417, 523, 524
- Térey Sándor 549
- Térey-Kuthy Sándor → Térey Sándor
- Thein Zsigmond 478
- Thury Zoltán 65
- Tintoretto 358
- Tisza István 273, 317, 468
- Toldy Ferenc 275, 523
- Tolnai Simon 115, 411
- Tormay Cecile 188, 468
- Tóth Anikó 361, 376, 391, 404, 435, 451, 467, 468, 470, 476, 499, 520, 533
- Tóth Endre 415
- Tóth János 143, 436
- Tóth Nándor 495, 506
- Tömörkény István 157
- Török 288
- Török Ferenc 324, 492
- Török Gyula 475
- Török Margit 492
- Udvardy Ödön 329, 548
- Udvari Ignác Ödön 547
- Udvary 194, 195, 472
- Ujházy Ede 172, 456
- Ulrich Géza 517
- Vadnay Károly 341
- Vág Sándor 330
- Vágó József 36, 343
- Vajda János 62, 169, 340, 380–382, 442, 455
- Vámbergi Gusztáv 342, 364, 371–373, 375, 376, 385, 390, 391, 416
- Várady Zsigmond 330, 344
- Varga József 395, 398
- Varga Virág 314
- Varsányi Irén 65, 369
- Vázsonyi Vilmos 182, 328, 463, 517
- Vég Sándor 548
- Veigelsberg Hugó → Ignotus
- Veres Andrásné 394
- Verlaine, Paul 116, 403
- Vészi Gyula 36, 82, 344, 381
- Vészi Jolán 9, 14, 44, 220, 317, 320, 323, 331, 335, 350, 372, 374, 388, 488, 489, 496, 504
- Vészi József 13, 152, 157, 317, 318, 321, 322, 324, 334, 336, 344, 374, 381, 401, 443, 454, 487, 488, 501, 528
- Vészi Józsefné 9
- Vészi Lenke 82, 381
- Vészi Margit 9, 10, 12, 40, 41, 90, 152, 194, 227, 318, 319, 321, 341, 347, 349, 369, 381, 389, 444, 491
- Vezér Erzsébet 317, 328, 332, 338, 357, 366, 384, 385, 388, 389, 392, 396–403, 413, 418, 423, 436, 438–440, 447, 453, 461, 486, 494, 505, 539, 544
- Vezér Károlyné 240
- Viczián János 395
- Vida Nelly 288
- Vikár Béla 186, 295, 465, 537
- Vincze Géza 494
- Vitályos László 339, 455, 473, 498, 524
- Viviani, René 66, 369

Vörösmarty Mihály 62, 368, 523
Vucskits Jenő 329, 548

Warga Gerzsonné

→ Molnár Irénke

Wéber Eszter 502

Weltner Jakab 271, **443**, **520**

Wertheimstein Viktor 330

Wildner Ödön 182, 297, **463**, 539

Wodianer Artúr 189, **468**

Wolfner József 139, 152, 153, 163, 383, 429,
430, 444, 446, 452, 455, 506

Zempléni Árpád 110, 112, 115–117, 393, 406,
407, 409, 411, 412, 421

Zipszer Anna 233, 495

Živković, Petar 171, 456

Zola, Emile 58, 364

Zsilinszky Gábor 345

Zsóka → Friedmann Erzsébet

Zsoldos Jenő 325, 342, 350, 383, 401, 410,
420, 475, 480, 481, 485, 488, 495, 506,
510, 513

Zsoldos László 188, **468**

ADY LEVELEINEK CÍMZETTJEI

A zárójeles számok a tételszámokra, a dőlt számok a jegyzetekre utalnak.

Ady Lajos (543.)	[Budapest, 1908. máj. 21.]	54 361
Ady Lajos (544.)	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361
Ady Lajos (574.)	[Párizs, 1908. aug. 5.]	74 374
Ady Lajos (576.)	[Párizs, 1908. aug. 6.]	75 375
Ady Lajos (582.)	[Velence, 1908. szept. 1.?)	78 377
Ady Lajos (583.)	[Velence, 1908. szept. 5.?)	78 377
Ady Lajos (613.)	[Érmindszent, 1908. nov. 7.]	92 390
Ady Lajos (633.)	[Érmindszent, 1908. nov. 26.]	107 404
Ady Lajos (642.)	[Érmindszent, 1908. dec. 2.?)	112 408
Ady Lajos (651.)	[Érmindszent, 1908. dec. 7.?)	118 412
Ady Lajos (697.)	[Párizs, 1909. jan. 20.]	140 431
Ady Lajos (702.)	[Párizs, 1909. jan. 28.]	143 435
Ady Lajos (725.)	[Párizs, 1909. febr. 22.]	155 446
Ady Lajos (732.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 1.]	159 448
Ady Lajos (739.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]	161 451
Ady Lajos (773.)	[Párizs, 1909. ápr. 26.]	184 464
Ady Lajos (779.)	[Párizs, 1909. ápr. 30.]	187 466
Ady Lajos (782.)	[Párizs, 1909. máj. 3.]	188 468
Ady Lajos (845.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	229 492
Ady Lajos (879.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	245 503
Ady Lőrincné (741.)	[Nizza, 1909. márc. 10.]	162 451
Ady Lőrincné (774.)	[Párizs, 1909. ápr. 26.]	185 465
Ady Lőrincné (851.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	232 494
Ady Lőrincné (896.)	[Flüelen, 1909. szept. 11.]	253 508
Bányai Elemér (475.)	[Érmindszent, 1908. febr. 17.]	18 327
Bányai Elemér (482.)	[Érmindszent, 1908. febr. 29.?)	23 333
Bányai Elemér (487.)	[Érmindszent, 1908. márc. 5.]	26 335
Bányai Elemér (504.)	[Érmindszent, 1908. márc. 20.]	37 344
Bányai Elemér (514.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 7.]	42 348
Bányai Elemér (518.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 8.]	43 350
Bányai Elemér (530.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]	48 353
Bányai Elemér (575.)	[Párizs, 1908. aug. 6.]	75 375
Bányai Elemér (655.)	[Érmindszent, 1908. dec. 11.]	119 413
Bányai Elemér (687.)	[Érmindszent, 1908. dec. vége]	136 427
Bányai Elemér (967.)	[Párizs, 1909. dec. 28.]	299 540
Bányai Elemérnek és Szűts Dezső (526.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]	46 352
Becr Béla (555.)	[Párizs, 1908. jún. 10.]	60 365
Becr Béla (561.)	[Párizs, 1908. jún. 29.]	68 370
Beretrvs Hugó (872.)	Budapest, 1909. aug. 18.	243 501

Beretvás Hugó (881.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 26.]	246 504
Beretvás Hugó (892.)	[Rheinfelden, 1909. szept. 4.]	251 507
Beretvás Hugó (895.)	[Eismeer, 1909. szept. 9.]	253 508
Beretvás Hugó (914.)	[Budapest, 1909. szept. 26.]	263 515
Beretvás Hugó (925.)	[Budapest, 1909. okt. 20.?)	271 521
Beretvás Hugó (941.)	[Budapest, 1909. nov. 5.]	284 529
Beretvás Hugó (944.)	[Arad, 1909. nov. 12.]	287 531
Beretvás Hugó (968.)	[Párizs, 1909. dec. 28.]	300 540
Beretvás Hugóné (874.)	[Bécs, 1909. aug. 20.?)	243 502
Biró Lajos (450.)	[Budapest, 1908. jan. 14.]	9 317
Biró Lajos (456.)	[Budapest, 1908. jan.]	11 320
Biró Lajos (479.)	Érmindszent, [1908.] febr. 29.	21 331
Biró Lajos (489.)	[Érmindszent, 1908. márc. 6.]	27 335
Biró Lajos (520.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 10.]	44 350
Biró Lajos (564.)	[Párizs, 1908. júl. 9.]	70 372
Biró Lajos (573.)	[Párizs, 1908. aug. 2.]	74 374
Biró Lajos (610.)	[Érmindszent, 1908. nov. 4.]	90 388
Biró Lajos (857.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	235 496
Biró Lajos (883.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]	247 504
Biró Lajos és Biró Lajosné (463.)	[Érmindszent, 1908. febr. 8.]	14 323
Biró Vera (833.)	[Kolozsvár, 1909.] júl. 11.	218 488
Bogisich Mihály (955.)	[Budapest, 1909. nov.?)	293 534
Bölöni György (461.)	[Érmindszent, 1908. febr. 8.]	13 323
Bölöni György (603.)	[Érmindszent, 1908. okt. 19.]	88 386
Bölöni György (677.)	[Érmindszent, 1908. dec. 26.]	132 423
Bölöni György (688.)	[Érmindszent, 1909. jan. 2.]	137 427
Bölöni György (740.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]	162 451
Bölöni György (748.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]	167 454
Bölöni György (868.)	[Nagykároly, 1909. aug. 12.]	240 500
Bölöni György (886.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	248 505
Bölöni György, Marchisiu Otília (585.)	[Velece, 1908. szept. 5.?)	79 378
Brüll Berta (457.)	[Budapest, 1908. febr. 4.]	11 320
Brüll Berta (467.)	[Érmindszent, 1908. febr. 11.]	15 324
Brüll Berta (508.)	[Budapest, 1908. márc. 24. és 31. között]	39 346
Brüll Berta (528.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]	47 353
Brüll Berta (545.)	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361
Brüll Berta (548.)	[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]	56 363
Brüll Berta (553.)	[Párizs, 1908. jún. 8.]	58 364
Brüll Berta (683.)	[Érmindszent, 1908. dec. 30.]	135 426
Brüll Berta (749.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]	167 454
Brüll Berta (758.)	[S. Remo, 1909. márc. 29.]	175 459
Brüll Berta (837.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 15.]	221 489
Brüll Berta (898.)	[Goldau, 1909. szept. 12.]	254 509
Brüll Berta, Diósi Ödön (899.)	[Goldau, 1909. szept. 12.]	254 509
Budapest Székesfőváros Közgyűlése (771.)	Párizs, 1909. ápr. 24.	183 464
Dénes Sándor (542.)	[Budapest, 1908. máj. 21.]	54 360
Dénes Sándor (546.)	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361

Dénes Sándor (547.)	[Párizs, 1908. máj. 28.]	56 362
Diósi Ödön (465.)	[Érmindszent, 1908. febr. 10.]	15 324
Diósi Ödön (472.)	[Érmindszent, 1908. febr. 15. ?]	17 326
Diósi Ödön (474.)	[Érmindszent, 1908. febr. 17.]	18 327
Diósi Ödön (536.)	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	50 356
Diósi Ödön (608.)	[Érmihályfalva, 1908. nov. 2.]	90 388
Diósi Ödön (640.)	[Érmindszent, 1908. dec. eleje]	111 407
Diósi Ödön (670.)	[Érmindszent, 1908. dec. 23.]	127 418
Diósi Ödön (756.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 27.]	173 457
Diósi Ödön (803.)	[Érmindszent, 1909. jún. 22.]	200 477
Diósi Ödön (877.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	244 502
Diósi Ödön (884.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]	247 504
Diósi Ödön (890.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]	251 506
Diósi Ödön (906.)	[Budapest, 1909. szept. 21.]	257 512
Diósi Ödön (917.)	[Budapest, 1909. okt. 1.]	265 517
Diósi Ödön (939.)	[Budapest, 1909. nov. 4.]	283 528
Diósi Ödönék (458.)	[Budapest, 1908. febr. 4.]	12 320
Diósi Ödönék (460.)	[Érmindszent, 1908. febr. 8.]	12 321
Diósi Ödönék (478.)	[Érmindszent, 1908. febr. 29.]	20 329
Diósi Ödönék (483.)	[Érmindszent, 1908. márc. eleje]	24 333
Diósi Ödönék (509.)	[Nagyvárad, 1908. ápr. 2.]	40 346
Diósi Ödönék (525.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]	46 352
Diósi Ödönék (531.)	[Érmindszent, 1908. ápr. vége]	48 354
Diósi Ödönék (635.)	[Érmindszent, 1908. nov. 29.]	108 405
Diósi Ödönék (659.)	[Érmindszent, 1908. dec. közepe?]	121 414
Diósi Ödönék (797.)	[Budapest, 1909. jún. 12.]	196 474
Diósi Ödönék (800.)	[Budapest, 1909. jún. 19.]	198 475
Diósi Ödönék (812.)	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
Diósi Ödönék (818.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 2.]	209 483
Diósi Ödönék (961.)	[Budapest, 1909. dec. 7.]	296 538
Diósi Ödönné (446.)	[Budapest, 1908. jan. 7–8.]	7 315
Diósi Ödönné (447.)	[Budapest, 1908. jan. 11.]	7 316
Diósi Ödönné (452.)	[Budapest, 1908. jan. 21.]	9 318
Diósi Ödönné (471.)	[Érmindszent, 1908. febr. közepe]	17 326
Diósi Ödönné (497.)	[Érmindszent, 1908. márc. 10–15. között]	32 341
Diósi Ödönné (498.)	[Érmindszent, 1908. márc. közepe körül]	33 342
Diósi Ödönné (503.)	[Érmindszent, 1908. márc. 20.]	37 344
Diósi Ödönné (506.)	[Budapest, 1908. márc. 27.]	38 345
Diósi Ödönné (507.)	[Budapest, 1908. márc. vége]	38 345
Diósi Ödönné (511.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 5.]	41 347
Diósi Ödönné (523.)	[Érmindszent, 1908. ápr. közepe]	45 351
Diósi Ödönné (527.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]	47 353
Diósi Ödönné (535.)	[Érmindszent, 1908. május közepe]	50 356
Diósi Ödönné (588.)	[Érmindszent, 1908. szept. 16–17.]	80 379
Diósi Ödönné (591.)	[Érmindszent, 1908. szept. 24.]	82 380
Diósi Ödönné (595.)	[Budapest, 1908. okt. 7.]	84 382

Diósi Ödönné (602.)	[Érmindszent, 1908. okt. 19.]	88 386
Diósi Ödönné (606.)	[Érmindszent, 1908. okt. 23.]	89 387
Diósi Ödönné (609.)	[Érmindszent, 1908. nov. 4.?)	90 388
Diósi Ödönné (612.)	[Érmindszent, 1908. nov. 7.]	91 389
Diósi Ödönné (617.)	[Zilah, 1908. nov. 17.]	94 391
Diósi Ödönné (634.)	[Érmindszent, 1908. nov. 29.]	108 404
Diósi Ödönné (639.)	[Érmindszent, 1908. dec. eleje]	111 407
Diósi Ödönné (653.)	[Érmindszent, 1908. dec. 10. táján]	118 413
Diósi Ödönné (658.)	[Érmindszent, 1908. dec. közepe]	120 414
Diósi Ödönné (671.)	[Érmindszent, 1908. dec. 24.?)	127 419
Diósi Ödönné (681.)	[Érmindszent, 1908. dec. 29.]	134 425
Diósi Ödönné (689.)	[Érmindszent, 1909. jan. 5.]	137 427
Diósi Ödönné (692.)	[Budapest, 1909. jan. 10. körül]	138 428
Diósi Ödönné (794.)	[Párizs, 1909. jún. 8.]	195 473
Diósi Ödönné (806.)	[Érmindszent, 1909. jún. 26. előtti]	202 479
Diósi Ödönné (808.)	[Érmindszent, 1909. jún. 26.]	203 480
Diósi Ödönné (820.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	210 484
Diósi Ödönné (822.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	210 484
Diósi Ödönné (834.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 12.]	219 488
Diósi Ödönné (839.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 16.]	223 489
Diósi Ödönné (843.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 20.]	228 491
Diósi Ödönné (850.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	232 494
Diósi Ödönné (858.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	235 496
Diósi Ödönné (869.)	[Budapest, 1909. aug. 13.]	241 500
Diósi Ödönné (870.)	[Budapest, 1909. aug. 14.]	241 500
Diósi Ödönné (873.)	[Bánhida, 1909. aug. 19.]	243 501
Diósi Ödönné (905.)	[Budapest, 1909. szept. 21.]	257 511
Diósi Ödönné (912.)	[Érmindszent, 1909. szept. 25.]	262 515
Diósi Ödönné (913.)	[Budapest, 1909. szept. 26.]	262 515
Diósi Ödönné (916.)	[Budapest, 1909. okt. 1.]	264 516
Diósi Ödönné (919.)	[Budapest, 1909. okt. 4.]	266 518
Diósi Ödönné (922.)	[Budapest, 1909. okt. 14.]	268 519
Diósi Ödönné (927.)	[Budapest, 1909. okt. 22.]	272 521
Diósi Ödönné (937.)	[Budapest, 1909. nov. 4.]	281 527
Diósi Ödönné (938.)	[Budapest, 1909. nov. 4.]	282 528
Diósi Ödönné (945.)	[Budapest, 1909. nov. 13.?)	287 531
Diósi Ödönné (960.)	[Budapest, 1909. dec. 7.]	296 537
Diósi Ödönné (976.)	[Párizs, 1909.? dec.?)	306 544
Elek Artúr (500.)	[Érmindszent, 1908. márc. 15.]	35 342
Elek Artúr (552.)	[Párizs, 1908. jún. 4.]	58 364
Elek Artúr (563.)	[Párizs, 1908. júl. 4.]	69 371
Elek Artúr (565.)	[Párizs, 1908. júl. 10.?)	70 372
Elek Artúr (567.)	[Párizs, 1908. júl. 20.]	71 372
Elek Artúr (569.)	[Párizs, 1908. júl. 22.]	72 373
Elek Artúr (577.)	[Párizs, 1908. aug. 17.]	75 375
Elek Artúr (579.)	[Párizs, 1908. aug. 28.]	76 376
Elek Artúr (601.)	[Érmindszent, 1908. okt. 18.]	87 385
Elek Artúr (614.)	[Érmindszent, 1908. nov. 8.]	93 390

Elek Artúr (616.)	[Budapest, 1908. nov. 10.]	94 391
Elek Artúr (664.)	[Érmindszent, 1908. dec. 18.]	123 416
Emőd Tamás (589.)	Érmindszent, [1908.] szept. 22.	81 379
Emőd Tamás (679.)	[Érmindszent, 1908. dec. 28. ?]	133 424
Emőd Tamás (830.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	217 487
Farkas Ignác (970.)	[Párizs, 1909. dec. 29.]	300 541
Fényes Samu (493.)	[Érmindszent, 1908. márc. 11.]	29 337
Fenyő Miksa (484.)	[Érmindszent, 1908. márc. 3.]	25 334
Fenyő Miksa (515.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 7.]	42 349
Fenyő Miksa (521.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]	44 351
Fenyő Miksa (532.)	[Érmindszent, 1908. máj. 5.]	49 354
Fenyő Miksa (534.)	[Érmindszent, 1908. máj. 7.]	50 356
Fenyő Miksa (538.)	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	51 357
Fenyő Miksa (600.)	[Érmindszent, 1908. okt. 17.]	86 385
Fenyő Miksa (628.)	[Érmindszent, 1908. nov. 24.]	104 401
Fenyő Miksa (645.)	[Érmindszent, 1908. dec. 5.]	114 410
Fenyő Miksa (684.)	[Érmindszent, 1908. dec. 30. ?]	135 426
Fenyő Miksa (746.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 16. után]	166 453
Fenyő Miksa (807.)	[Érmindszent, 1909. jún. 26.]	203 480
Fenyő Miksa (819.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	209 483
Fenyő Miksa (844.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 21.]	229 492
Fenyő Miksa (849.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	231 493
Fenyő Miksa (888.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]	249 505
Fleiner (Fóthy) János (954.)	[Budapest, 1909. nov. 29.]	293 534
Gárdos Alfréd (724.)	[Párizs, 1909. febr. 20.]	155 445
Hatvany Lajos (492.)	[Érmindszent, 1908. márc. 10. körül]	29 337
Hatvany Lajos (513.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 6.]	41 348
Hatvany Lajos (550.)	Párizs, [1908.] jún. 1.	57 363
Hatvany Lajos (537.)	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	51 357
Hatvany Lajos (566.)	[Párizs, 1908. júl. 20.]	70 372
Hatvany Lajos (572.)	[Párizs, 1908. aug. eleje]	73 374
Hatvany Lajos (580.)	[Párizs, 1908. aug. második fele]	77 376
Hatvany Lajos (584.)	[Velece, 1908. szept. 5. ?]	79 378
Hatvany Lajos (607.)	[Budapest, 1908.] okt. 30.	89 387
Hatvany Lajos (619.)	[Zilah, 1908. nov. 19.]	96 394
Hatvany Lajos (621.)	[Érmindszent, 1908. nov. 19.]	97 396
Hatvany Lajos (629.)	[Érmindszent, 1908. nov. 24. ?]	104 402
Hatvany Lajos (641.)	[Érmindszent, 1908. dec. 2. ?]	112 408
Hatvany Lajos (643.)	[Érmindszent, 1908. dec. 3.]	113 409
Hatvany Lajos (657.)	[Érmindszent, 1908. dec. 13.]	120 414
Hatvany Lajos (667.)	[Érmindszent, 1908.] dec. 22.	125 417
Hatvany Lajos (678.)	[Érmindszent, 1908. dec. 26–27.]	132 423
Hatvany Lajos (685.)	[Érmindszent, 1908. dec. 31.]	136 426
Hatvany Lajos (690.)	[Érszakácsi, 1909. jan. 5.]	137 428
Hatvany Lajos (691.)	[Budapest, 1909. jan. 8–10. ?]	138 428
Hatvany Lajos (698.)	[Párizs, 1909. jan. 21.]	141 431
Hatvany Lajos (701.)	[Párizs, 1909. jan. 28.]	143 432
Hatvany Lajos (709.)	[Párizs, 1909. febr. 4.]	146 438

Hatvany Lajos (710.)	[Párizs, 1909. febr. 6.]	147 439
Hatvany Lajos (711.)	[Párizs, 1909. febr. 7.]	147 439
Hatvany Lajos (716.)	[Párizs, 1909. febr. közepe]	149 441
Hatvany Lajos (726.)	[Párizs, 1909. febr. 22.]	156 446
Hatvany Lajos (731.)	[Párizs, 1909. febr. 28.]	159 448
Hatvany Lajos (734.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 3. ?]	160 449
Hatvany Lajos (762.)	[Párizs, 1909. ápr. 14.]	177 460
Hatvany Lajos (764.)	[Párizs, 1909. ápr. 15. ?]	178 461
Hatvany Lajos (766.)	[Párizs, 1909. ápr. 17.]	179 462
Hatvany Lajos (768.)	[Párizs, 1909. ápr. 22. után]	180 462
Hatvany Lajos (772.)	[Párizs, 1909. ápr. 25.]	184 464
Hatvany Lajos (928.)	[Budapest, 1909. okt. 23.]	273 522
Hatvany Lajos (935.)	[Bécs, 1909. nov. 1. és 3. között]	280 526
Hidvégi Ermóné (918.)	[Nagyvárad, 1909. okt. 3.]	266 517
Juhász Gyula (480.)	Érmindszent, 1908. febr. 29.	21 331
Juhász Gyula (522.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 14.]	45 351
Juhász Gyula (777.)	[Párizs, 1909. ápr. 27–30. között]	186 466
Kabos Ede (468.)	[Érmindszent, 1908. febr. 11.]	16 325
Kabos Ede (473.)	[Érmindszent, 1908. febr. 17.]	17 326
Kabos Ede (477.)	[Érmindszent, 1908. febr. 24.]	20 328
Kabos Ede (485.)	[Érmindszent, 1908. márc. 3.]	25 334
Kabos Ede (524.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]	45 352
Kabos Ede (586.)	[Velece, 1908. szept. 5.]	79 378
Kabos Ede (654.)	[Érmindszent, 1908. dec. 11.]	119 413
Kabos Ede (827.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 8.]	214 486
Kabos Ede (846.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	230 493
Kabos Ilona (464.)	[Érmindszent, 1908. febr. 8.]	14 324
Kabos Ilona (494.)	[Érmindszent, 1908. márc. 11.]	29 338
Kabos Ilona (519.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 9. ?]	44 350
Kabos Ilona (529.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]	48 353
Kabos Ilona (549.)	[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]	57 363
Kabos Ilona (604.)	[Érmindszent, 1908. okt. 21.]	88 387
Kabos Ilona (668.)	[Érmindszent, 1908. dec. 22. ?]	125 418
Kabos Ilona (738.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 7. ?]	161 451
Kabos Ilona (815.)	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	206 482
Kabos Ilona (821.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	210 484
Kabos Ilona (847.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	230 493
Kabos Ilona (852.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	233 494
Kabos Ilona (859.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	236 497
Kabos Ilona (880.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 25.]	245 503
Kabos Ilona (887.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	249 505
Kabos Ilona (964.)	[Párizs, 1909. dec. 19.]	298 539
Kabos Ilona (971.)	[Párizs, 1909. dec. 29.]	300 542
Kardos Albert (462.)	[Érmindszent, 1908.] febr. 8.	14 323
Kardos Albert (466.)	[Érmindszent, 1908. febr. 11.]	15 324
Kollányi Boldizsár (848.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	231 493
Konrád Béla (802.)	[Érmindszent, 1909. jún. 21.]	200 477
Leimdörfer Mariska (854.)	[Nagyvárad, 1909. júl. 25.]	233 495

Löwenstein Arnold (751.)	[Monaco, 1909. márc. 25.]	170 455
Löwenstein Arnoldné (760.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 31.]	176 459
Löwenstein Arnoldné (813.)	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
Löwenstein Arnoldné (936.)	[Bécs, 1909. nov. 4.]	281 527
Lukács Hugó (975.)	[Párizs, 1909. dec. 30.]	306 544
Makoldy Miklós (778.)	[Párizs, 1909. ápr. 30.]	186 466
Marchișiu Otlia (682.)	[Érmindszent, 1908. dec. 29.]	134 425
Marchișiu Otlia (686.)	Érmindszent, [1908.] dec. 31.	136 426
Marchișiu Otlia (736.)	[Nizza, 1909. márc. 6.]	160 450
Marchișiu Otlia (907.)	[Budapest, 1909. szept. 21.]	258 512
Marchișiu Otlia és Bölöni György (540.)	[Érmindszent, 1908. máj. 19.]	53 359
Medve Miklósek (875.)	Bécs, 1909. aug. 20.	244 502
Medve Miklósné (696.)	[Párizs, 1909. jan. 18.]	140 431
Medve Miklósné (703.)	[Párizs, 1909. jan. 28.]	144 436
Medve Miklósné (723.)	[Párizs, 1909. febr. 20.?]]	154 445
Mohácsi Jenő (652.)	[Érmindszent, 1908. dec. 5–8.]	118 412
Mohácsi Jenő (663.)	[Érmindszent, 1908. dec. 17.]	123 416
Molnár Ferenc (791.)	[Párizs, 1909. máj. 23.?]]	193 471
Molnár Viktor (785.)	Párizs, [1909.] máj. 15.	189 469
Molnár Viktor (904.)	[Budapest,] 1909. szept. 20.	257 511
Nagy Mihály (469.)	Érmindszent, [1908.] febr. 12.	16 325
Nagy Mihály (499.)	[Érmindszent, 1908. márc. 15.]	34 342
Nagy Mihály (517.)	[Érmindszent, 1908. ápr. 8.]	43 350
Nagy Mihály (596.)	[Budapest, 1908. okt. 8.]	85 383
Nagy Mihály (626.)	[Érmindszent, 1908. nov. 22.]	102 400
Nagy Mihály (646.)	[Érmindszent, 1908. dec. 5.]	114 410
Nagy Mihály (673.)	[Érmindszent, 1908. dec. 24.]	128 420
Nagy Mihály (799.)	Budapest, 1909. jún. 18.	197 475
Nagy Mihály (809.)	[Érmindszent,? 1909. jún. 26.]	204 480
Nagy Mihály (811.)	[Nagykároly, 1909. jún. 27.]	204 481
Nagy Mihály (824.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	213 485
Nagy Mihály (889.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]	250 506
Nagy Mihály (901.)	[Goldau?, 1909. szept. 15.?]]	255 510
Nagy Mihály (909.)	[Érmindszent, 1909. szept. 23.]	259 513
Nagy Sándorné (662.)	[Érmindszent, 1908. dec. 16.?]]	123 416
A Nyugat Kiadóhivatala (630.)	[Érmindszent, 1908. nov. 25.]	106 403
A Nyugat Szerkesztősége (795.)	[Párizs, 1909. jún. 8.]	196 473
A Nyugat Szerkesztősége (855.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 26.]	234 495
A Nyugat Szerkesztősége (856.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 27.]	234 496
A Nyugat Szerkesztősége (876.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 20. után]	244 502
A Nyugat Szerkesztősége (893.)	[Rheinfelden, 1909. szept. 6.]	251 507
A Nyugat Szerkesztősége (910.)	[Érmindszent, 1909. szept. 24.]	259 514
A Nyugat Szerkesztősége (966.)	[Párizs, 1909. dec. 27.]	298 539
Orbók Attila (891.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]	251 506
Osvát Ernő (448.)	[Budapest, 1908. jan. 11–12.]	8 317
Osvát Ernő (470.)	[Érmindszent, 1908. febr. 12.]	16 325
Osvát Ernő (488.)	[Érmindszent, 1908.] márc. 6.	26 335
Osvát Ernő (556.)	[Párizs, 1908. jún. 13.]	60 367

Osvát Ernő (559.)	[Párizs, 1908. jún. 21.]	63 368
Osvát Ernő (570.)	[Párizs, 1908. júl. 24.]	72 373
Osvát Ernő (571.)	[Párizs, 1908. júl. 29.]	73 373
Osvát Ernő (578.)	[Párizs, 1908. aug. 17.]	76 375
Osvát Ernő (590.)	Érminsztent, [1908. szept. 24.]	81 380
Osvát Ernő (605.)	[Érminsztent, 1908. okt. 22.]	89 398
Osvát Ernő (623.)	[Érminsztent, 1908. nov. 21.]	100 398
Osvát Ernő (631.)	[Érminsztent, 1908. nov. 26.]	106 403
Osvát Ernő (647.)	[Érminsztent, 1908. dec. 5.]	114 410
Osvát Ernő (650.)	[Érminsztent, 1908. dec. 7.]	117 412
Osvát Ernő (661.)	[Érminsztent, 1908. dec. 16.? 18.?]	122 415
Osvát Ernő (666.)	[Érminsztent, 1908. dec. 20. körül]	124 417
Osvát Ernő (672.)	[Érminsztent, 1908. dec. 24.]	128 419
Osvát Ernő (680.)	[Érminsztent, 1908. dec. 28.]	133 425
Osvát Ernő (699.)	[Párizs, 1909. jan. 27.]	141 431
Osvát Ernő (714.)	[Párizs, 1909. febr. 9.]	148 440
Osvát Ernő (727.)	[Párizs, 1909. febr. 23.]	156 446
Osvát Ernő (729.)	[Párizs, 1909. febr. 25.]	157 447
Osvát Ernő (745.)	[Marseille-Vintimille, 1909. márc. 16.]	166 453
Osvát Ernő (775.)	[Párizs, 1909. ápr. 28.]	185 465
Osvát Ernő (814.)	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
Osvát Ernő (823.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	212 485
Osvát Ernő (831.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	218 487
Osvát Ernő (969.)	[Párizs, 1909. dec. 28.]	300 541
Petri Mór (554.)	[Párizs, 1908. jún. 10.]	59 365
Pogány Béla (878.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	245 502
Radó Antal (735.)	[Monte-Carlo, 1909. márc. 4.]	160 449
Ráskai Ferenc (656.)	Érminsztent, [1908. dec. 11.]	120 413
Révész Béla (455.)	[Budapest, 1908. jan.]	11 319
Révész Béla (562.)	[Párizs, 1908. jún. 29.]	68 370
Révész Béla (832.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	218 488
Schäffer Gyula (705.)	[Párizs, 1909. febr. 1.]	145 437
Schöpflin Aladár (568.)	[Párizs, 1908. júl. 20.]	71 373
Schöpflin Aladár (625.)	[Érminsztent, 1908. nov. 21.]	101 400
Schöpflin Aladár (759.)	[Ventimiglia, 1909. márc. 29.]	176 459
Schöpflin Aladár (885.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	248 505
Somló Bódog (587.)	N[agy]várad, 1908. szept. 15.	80 378
Somló Bódog (897.)	[Goldau, 1909. szept. 12.]	253 508
Szilágyi Dezső (933.)	[Budapest, 1909. nov. 1.]	279 525
Vészi Margit (451.)	[Budapest, 1908. jan. 14.]	9 318
Vészi Margit (453.)	[Budapest, 1908. jan. 25.]	10 319
Vészi Margit (459.)	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	12 321
Vészi Margit (510.)	Érminsztent, 1908. ápr. 5.	40 347
Weltner Jakab (924.)	[Budapest, 1909. okt. 20.]	271 520
Wildner Ödön (963.)	[Budapest, 1909. dec. 11–12.]	297 539
Wolfner József (693.)	[Budapest, 1909. jan. 12.]	139 429
Zempléni Árpád (648.)	Érminsztent, [1908.] dec. 5.	115 411
Zipszer Anna (853.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	233 495

AZ ADYHOZ ÍROTT LEVELEK KÜLDŐI

A zárójeles számok a tételszámokra, a dőlt számok a jegyzetekre utalnak.

P[attantyús] Ábrahám Ernő (948.)	Berlin, 1909. nov. 15.	289 532
Áchim András (505.)	Békéscsaba, 1908. márc. 23.	37 344
Antal Sándor (495.)	Nagyvárad, 1908. márc. 11.	30 338
Antalfy Endre, Folyovich János, Bodor Aladár, Orbók Loránd (842.)	Újtörökország, [190]9. júl. 19.	227 491
Apponyi Albert (780.)	Budapest, [1]909. máj. 1.	188 467
Bányai Elemér (676.)	[Kolozsvár, 1908. dec. 25.]	131 422
Bányai Elemér, Reinitz Béla (753.)	[Budapest, 1909. márc. 25.]	171 456
Benedek János (790.)	Budapest, 1909. máj. 22.	192 471
Beretvás Hugó (894.)	[Budapest, 1909. szept. 4. és 9. között]	252 507
Beretvás Hugó (903.)	[Biarritz, 1909. szept. 19.]	256 510
Beretvás Hugó (915.)	[Párizs, 1909. szept. 27. után]	263 516
Biró Lajos (502.)	[Berlin, 1908. márc. 17. és 24. között]	36 343
Biró Lajos, Vészi Lenke és Vészi Gyula (592.)	[Dunavarsány, 1908. szept. 25.]	82 381
Biró Lajosné (835.)	Dunavarsány, [1909.] júl. 15.	220 489
Bodon Pál (882.)	Budapest, 1909. aug. 26.	246 504
Böloni György (754.)	Szilágysomlyó, [1909.] márc. 26.	172 457
Braun Róbert (950.)	Cambridge, Mass. 1909. nov. 16.	290 532
Bródy Ernő (747.)	Budapest, 1909. márc. 17.	167 454
Brüll Berta (921.)	[Párizs, 1909. okt. 10–12.]	268 519
Dénes Sándor (920.)	[Nagyvárad, 1909. okt. 8.]	267 518
Dési Géza (793.)	Budapest, 1909. jún. 4.	194 472
Dienes László, Dienes Pál, Dienes Valéria és Pikler Gyula (512.)	[Budapest,] 1908. ápr. 5.	41 347
Diósi Ödön (931.)	Párizs, 1909. okt. 28.	276 524
Diósi Ödön (957.)	[Párizs, 1909. dec. 1.]	294 535
Diósi Ödönné (581.)	[Párizs, 1908.? aug. 29.?]]	77 376
Diósi Ödönné (816.)	[Párizs, 1909. jún. 30.]	206 482
Diósi Ödönné (817.)	[Párizs, 1909. júl. 1.]	208 482
Diósi Ödönné (828.)	[Párizs, 1909. júl. 8.]	215 486
Diósi Ödönné (840.)	[Párizs, 1909. júl. 16.]	224 490
Diósi Ödönné (801.)	[Párizs, 1909. jún. 21.]	198 476
Diósi Ödönné (841.)	[Párizs, 1909. júl. 19.]	226 490
Diósi Ödönné (863.)	[Párizs, 1909. júl. 29.]	237 498
Diósi Ödönné (865.)	[Párizs, 1909. júl. 31.]	239 499
Diósi Ödönné (871.)	[Rheinfelden, 1909. aug. 15.]	242 500
Diósi Ödönné (911.)	[Párizs, 1909. szept. 24.]	260 514
Diósi Ödönné (923.)	[Párizs, 1909. okt. 18.]	269 520

Diósi Ödönné (932.)	[Párizs, 1909. okt. 27–29.]	277 524
Diósi Ödönné (942.)	[Párizs, 1909. nov. 8.]	285 530
Diósi Ödönné (952.)	[Párizs, 1909. nov. 20. körül]	292 533
Eghiasarian, Léon (796.)	Budapest, 1909. jún. 11.	196 473
Farkas Imre (594.)	Budapest, [1]908. szept. 30.	83 382
Farkas Imre (597.)	[Budapest, 1]908. okt. 14.	85 383
[Fehér?] Dezső, Nagy Mihály, Haraszthyé Szederkényi Anikó, Kozma Lajos, Haraszthy Lajos, Sádlér Irma és Ismeretlen (761.)	[Nagyvárad, 1909? ápr. 11. ?]	177 460
Fenyő Miksa (598.)	Budapest, 1908. okt. 15.	85 384
Fenyő Miksa (622.)	Budapest, 1908. nov. 20.	99 397
Fenyő Miksa (636.)	Budapest, 1908. nov. 29.	109 406
Fenyő Miksa (755.)	Budapest, 1909. márc. 26.	173 457
Fenyő Miksa (804.)	Budapest, 1909. jún. 23.	200 478
Fenyő Miksa (860.)	Budapest, 1909. júl. 28.	236 497
Fleiner (Fóthy) János (943.)	[Kaposvár,] 1909. nov. 9.	286 530
Földessy Gyula (805.)	B[uda]pest, 1909. jún. 25.	202 479
Gál József (861.)	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	236 497
Göndör Ferenc (940.)	[Kaposvár, 1909. nov. 4.]	283 529
Hatvany Ferenc (713.)	[Párizs, 1909. febr. 8.]	148 440
Hatvany Ferenc (765.)	[Párizs, 1909. ápr. 15. ?]	179 461
Hatvany Ferenc (781.)	[Párizs, 1909. máj. 2.]	188 467
Hatvany Ferenc (826.)	[Hatvan, 1909. júl. 5.]	214 486
Hatvany Lajos (501.)	[Berlin, 1908. márc. 15.]	35 343
Hatvany Lajos (539.)	[Berlin, 1908. máj. 18.]	52 358
Hatvany Lajos (541.)	[Budapest, 1908. máj. 19–21. között]	54 359
Hatvany Lajos (551.)	[Firenze, 1908. jún. 1. után]	57 363
Hatvany Lajos (557.)	[Firenze, 1908. jún. 8. és 15. között]	61 367
Hatvany Lajos (618.)	[Budapest, 1908. nov. 18.]	95 392
Hatvany Lajos (620.)	[Budapest, 1908. nov. 19.]	96 395
Hatvany Lajos (624.)	[Budapest, 1908. nov. 21–22.]	100 399
Hatvany Lajos (644.)	[Budapest, 1908. dec. 3.]	113 409
Hatvany Lajos (665.)	[Budapest, 1908. dec. 19–20.]	124 417
Hatvany Lajos (674.)	[Budapest, 1908. dec. 24.]	129 420
Hatvany Lajos (695.)	[Budapest, 1909. jan. 18.]	139 430
Hatvany Lajos (700.)	[Berlin, 1909. jan. 28. előtt]	141 432
Hatvany Lajos (720.)	[Berlin, 1909. febr. közepe után]	151 443
Hatvany Lajos (728.)	[Berlin, 1909. febr. 23.]	156 447
Hatvany Lajos (763.)	[Berlin, 1909. ápr. 14.]	178 460
Hatvany Lajos (767.)	[Berlin, 1909. ápr. 22.]	179 462
Hatvany Lajos (810.)	[Hatvan, 1909. jún. 26.]	204 480
Hatvany Lajos (825.)	[Hatvan, 1909. júl. 5.]	213 486
Hatvany Lajos (926.)	[Berlin, 1909. okt. 20.]	271 521
Hatvany Lajos (930.)	[Berlin, 1909. okt. 26.]	275 523
Hatvany Lajos (972.)	[Berlin, 1909. dec. 29.]	301 542
Hidvégi Ernő és Társai (946.)	[Szabadka, 1909. nov. 14.]	288 531
Ignotus (454.)	[Budapest, 1908. jan. 31.]	10 319

Ignotus (486.)	Budapest, 1908. márc. 4.	25 335
Ignotus (491.)	[Budapest,] 1908. márc. 9.	28 336
Ignotus (632.)	[Budapest,] 1908. nov. 26.	106 403
Ignotus (715.)	[Budapest,] 1909. febr. 11.	149 441
Ignotus (789.)	[Budapest,] 1909. máj. 22.	192 471
Ignotus (836.)	[Velence, 1909. júl. 15.]	220 489
Ignotusék (445.)	[Budapest, 1908. jan. eleje]	7 315
Janovics Jenő (862.)	München, [1909.] júl. 28.	237 498
Jászi Oszkár (599.)	[Budapest, 1908. okt. 15.]	86 385
Jászi Oszkár (712.)	Budapest, 1909. febr. 8.	148 439
Jászi Oszkár (788.)	Budapest, 1909. máj. 21.	191 470
Juhász Gyula (490.)	[Nagyvárad, 1908. márc. 7.]	27 336
Kabos Ede (757.)	[Budapest, 1909. márc. 28.]	174 458
Kabos Ede és Kabos Ilona (476.)	[Budapest, 1908. febr. 20.]	19 328
Kabos Ilona (829.)	[Budapest, 1909.] júl. 8.	217 487
Kabos Ilona (953.)	[Nápoly, 1909. nov. 22.]	292 533
Kabos Ilona (973.)	Budapest, 1909. dec. 29.	302 543
Kaffka Margit (733.)	[Miskolc, 1909. márc. 1.]	159 448
Kaizler György (533.)	Zilah, 1908. máj. 5.	49 355
Kollányi Boldizsár (722.)	[Nagyvárad, 1909. febr. 18.]	153 444
Kollányi Boldizsár (743.)	[Nagyvárad, 1909. márc. 7. és 14. között]	164 452
Kollányi Boldizsár (769.)	[Nagyvárad, 1909. ápr. 23. ?]	181 462
Kollányi Boldizsár (838.)	[Nyitra, 1909. júl. közepe]	221 489
Kozma Andor (496.)	[Budapest,] 1908. márc. 13.	31 341
Kozma Lajos (951.)	Párizs, [1909.] nov. 18.	291 533
Lázár György (959.)	Szeged, 1909. dec. 4.	295 537
Leopold Lajos (962.)	Szekszárd, 1909. dec. 8.	297 538
Leopold Livia (900.)	Szekszárd, 1909. szept. 14.	255 509
Lesznai Anna (707.)	[Budapest, 1909. febr. 1.]	145 438
Lóránt Rikárd (949.)	Budapest, 1909. nov. 16.	290 532
Lukács Hugó (965.)	[Kolozsvár, 1909. dec. 20. körül?]	298 539
Marchișiu Otilia (737.)	[Párizs, 1909. márc. 7.]	161 450
Medve Miklós (694.)	[Budapest, 1909. jan. 17. előtt]	139 429
Medve Miklós (719.)	[Budapest, 1909. febr. közepe]	151 443
Medve Miklós, Medve Miklósné (704.)	[Budapest, 1909. jan. vége]	144 437
Mikes Lajos (750.)	Budapest, 1909. márc. 23.	168 455
Molnár Ferenc (516.)	[Budapest, 1908.] ápr. 7.	42 349
Molnár Ferenc (611.)	Budapest, 1908. nov. 6.	91 389
Molnár Viktor (787.)	Budapest, 1909. máj. 18.	190 470
Molnár Viktor (864.)	[Badgastein, 1909. júl. 30.]	239 499
Móricz Zsigmond (798.)	Budapest, 1909. jún. 17.	197 474
Móricz Zsigmond (908.)	Budapest, 1909. szept. 21.	258 513
Moscovitz Geyza (706.)	Budapest, [1909.] febr. 1.	145 437
Murányi Ernőné (560.)	[Budapest, 1908. jún. 22.]	63 369
Nagy Endre (717.)	[Budapest, 1909. febr. közepe]	150 441
Nagy Sándor és Társasága (784.)	[Zilah, 1909. máj. 12.]	189 468
Nil [Dapsy Gizella], Orbók Attila, és Ismeretlenek (902.)	Szeghalom, 1909. szept. 18.	256 510

Oláh Gábor (637.)	Debrecen, 1908. nov. 30.	109 406
Oláh Gábor (660.)	Debrecen, 1908. dec. 16.	121 415
Polányi Károly (708.)	Budapest, [19]09. febr. 2.	146 438
Rákosi Jenő (449.)	Budapest, 1908. jan. 14.	8 317
Révész Béla (675.)	[Budapest, 1908. dec. 24.]	130 421
Révész Béla (718.)	[Budapest, 1909. febr. közepe]	150 442
Révész Béla (744.)	[Budapest, 1909. márc. 5 és 15. között]	165 453
Révész Béla (730.)	[Budapest, 1909. febr. 27.]	158 448
Róth Ottó (947.)	Temesvár, [1]909. nov. 15.	288 532
Rozsnyai Kálmán (934.)	[Budapest,] 1909. nov. 3.	280 526
Schöpflin Aladár (481.)	[Budapest, 1908. febr. 29.]	21 332
Schöpflin Aladár (558.)	Budapest, 1908. jún. 20.	61 368
Schöpflin Aladár (627.)	[Budapest, 1908. nov. 23.]	102 401
Schöpflin Aladár (669.)	[Budapest, 1908. dec. 22.]	126 418
Schöpflin Aladár (752.)	Budapest, 1909. márc. 25.	170 456
Schöpflin Aladár (770.)	Budapest, 1909. ápr. 24.	182 463
Schöpflin Aladár (776.)	Budapest, 1909. ápr. 29.	185 465
Schöpflin Aladár (783.)	Budapest, 1909. máj. 12.	188 468
Singer és Wolfner (615.)	Budapest, 1908. nov. 9.	93 390
Somló Bódog (593.)	Kolozsvár, [1]908. szept. 26.	83 381
Szávay Gyula (929.)	[Debrecen, 1909. okt. 25.]	275 523
Szilágyi Sándor (974.)	Debrecen, 1909. dec. 29.	302 543
Szűts Dezső (786.)	[Budapest, 1909. máj. közepe]	190 469
Szűts Dezső (866.)	[Budapest, 1909. júl.]	240 499
Szűts Dezső (956.)	[Budapest, 1909. dec. eleje]	293 535
Taunay, Victor Auguste (792.)	[Párizs, 1909. máj.?]]	194 472
Többen (867.)	[Szabadka, 1909. aug. 2.]	240 499
Vikár Béla (958.)	Budapest, 1909. dec. 1.	295 537
Wolfner József (721.)	Budapest, 1909. febr. 17.	152 444
Wolfner József (742.)	Budapest, 1909. márc. 13.	163 452
Zempléni Árpád (638.)	[Budapest,] 1908. nov. 30.	110 406
Zempléni Árpád (649.)	[Budapest,] 1908. dec. 7.	116 411

TARTALOM

A dőlt számok a jegyzetre utalnak.

LEVELEK

1908–1909

445. Ignotusék – Ady Endrének	[Budapest, 1908. jan. eleje]	7 315
446. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1908. jan. 7–8.]	7 315
447. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1908. jan. 11.]	7 316
448. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Budapest, 1908. jan. 11–12.]	8 317
449. Rákosi Jenő – Ady Endrének	Budapest, 1908. jan. 14.	8 317
450. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Budapest, 1908. jan. 14.]	9 317
451. Ady Endre – Vészi Margitnak	[Budapest, 1908. jan. 14.]	9 318
452. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1908. jan. 21.]	9 318
453. Ady Endre – Vészi Margitnak	[Budapest, 1908. jan. 25.]	10 319
454. Ignotus – Ady Endrének	[Budapest, 1908. jan. 31.]	10 319
455. Ady Endre – Révész Bélának	[Budapest, 1908. jan.]	11 319
456. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Budapest, 1908. jan.]	11 320
457. Ady Endre – Brüll Bertának	[Budapest, 1908. febr. 4.]	11 320
458. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1908. febr. 4.]	12 320
459. Ady Endre – Vészi Margitnak	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	12 321
460. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	12 321
461. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	13 323
462. Ady Endre – Kardos Albertnek	[Érminsztent, 1908.] febr. 8.	14 323
463. Ady Endre – Biró Lajosnak és Biró Lajosnének	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	14 323
464. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érminsztent, 1908. febr. 8.]	14 324
465. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. 10.]	15 324
466. Ady Endre – Kardos Albertnek	[Érminsztent, 1908. febr. 11.]	15 324
467. Ady Endre – Brüll Bertának	[Érminsztent, 1908. febr. 11.]	15 324
468. Ady Endre – Kabos Edének	[Érminsztent, 1908. febr. 11.]	16 325
469. Ady Endre – Nagy Mihálynak	Érminsztent, [1908.] febr. 12.	16 325
470. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érminsztent, 1908. febr. 12.]	16 325
471. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. közepe]	17 326
472. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. 15.?)	17 326
473. Ady Endre – Kabos Edének	[Érminsztent, 1908. febr. 17.]	17 326
474. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. 17.]	18 327
475. Ady Endre – Bányai Elemérnek	[Érminsztent, 1908. febr. 17.]	18 327
476. Kabos Ede és Kabos Ilona – Ady Endrének	[Budapest, 1908. febr. 20.]	19 328
477. Ady Endre – Kabos Edének	[Érminsztent, 1908. febr. 24.]	20 328
478. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érminsztent, 1908. febr. 29.]	20 329
479. Ady Endre – Biró Lajosnak	Érminsztent, [1908.] febr. 29.	21 331
480. Ady Endre – Juhász Gyulának	Érminsztent, 1908. febr. 29.	21 331
481. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	[Budapest, 1908. febr. 29.]	21 332

482. Ady Endre – Bányai Elemének	[Érmindszent, 1908. febr. 29.?] 23 333
483. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. márc. eleje] 24 333
484. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. márc. 3.] 25 334
485. Ady Endre – Kabos Edének	[Érmindszent, 1908. márc. 3.] 25 334
486. Ignótus – Ady Endrének	Budapest, 1908. márc. 4. 25 335
487. Ady Endre – Bányai Elemének	[Érmindszent, 1908. márc. 5.] 26 335
488. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908.] márc. 6. 26 335
489. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Érmindszent, 1908. márc. 6.] 27 335
490. Juhász Gyula – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1908. márc. 7.] 27 336
491. Ignótus – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. márc. 9. 28 336
492. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. márc. 10. körül] 29 337
493. Ady Endre – Fényes Samunak	[Érmindszent, 1908. márc. 11.] 29 337
494. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érmindszent, 1908. márc. 11.] 29 338
495. Antal Sándor – Ady Endrének	Nagyvárad, 1908. márc. 11. 30 338
496. Kozma Andor – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. márc. 13. 31 341
497. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. márc. 10–15. között] 32 341
498. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. márc. közepe körül] 33 342
499. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1908. márc. 15.] 34 342
500. Ady Endre, Révész Béla – Elek Artúrnak	[Érmindszent, 1908. márc. 15.] 35 342
501. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1908. márc. 15.] 35 343
502. Biró Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1908. márc. 17. és 24. között] 36 343
503. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. márc. 20.] 37 344
504. Ady Endre – Bányai Elemének	[Érmindszent, 1908. márc. 20.] 37 344
505. Áchim András – Ady Endrének	Békéscsaba, 1908. márc. 23. 37 344
506. Ady Endre, Révész Béla – Diósi Ödönének	[Budapest, 1908. márc. 27.] 38 345
507. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Budapest, 1908. márc. vége] 38 345
508. Ady Endre – Brüll Bertának	[Budapest, 1908. márc. 24. és 31. között] 39 346
509. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Nagyvárad, 1908. ápr. 2.] 40 346
510. Ady Endre – Vészi Margitnak	Érmindszent, 1908. ápr. 5. 40 347
511. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. ápr. 5.] 41 347
512. Dienes László, Dienes Pál, Dienes Valéria és Pikler Gyula – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. ápr. 5. 41 347
513. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. ápr. 6.] 41 348
514. Ady Endre – Bányai Elemének	[Érmindszent, 1908. ápr. 7.] 42 348
515. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. ápr. 7.] 42 349
516. Molnár Ferenc – Ady Endrének	[Budapest, 1908.] ápr. 7. 42 349
517. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1908. ápr. 8.] 43 350
518. Ady Endre – Bányai Elemének	[Érmindszent, 1908. ápr. 8.] 43 350
519. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érmindszent, 1908. ápr. 9.?] 44 350
520. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Érmindszent, 1908. ápr. 10.] 44 350
521. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. ápr. 14.] 44 351
522. Ady Endre – Juhász Gyulának	[Érmindszent, 1908. ápr. 14.] 45 351
523. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. ápr. közepe] 45 351
524. Ady Endre – Kabos Edének	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.] 45 352

525. Ady Endre – Diósi Ödönéknek	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]	46 352
526. Ady Endre – Bányai Elemérnek és Szűts Dezsőnek	[Érmindszent, 1908. ápr. 16.]	46 352
527. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]	47 353
528. Ady Endre – Brüll Bertának	[Érmindszent, 1908. ápr. 21.]	47 353
529. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]	48 353
530. Ady Endre – Bányai Elemérnek	[Érmindszent, 1908. ápr. 25.]	48 353
531. Ady Endre – Diósi Ödönéknek	[Érmindszent, 1908. ápr. vége]	48 354
532. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. máj. 5.]	49 354
533. Kaizler György – Ady Endrének	Zilah, 1908. máj. 5.	49 355
534. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. máj. 7.]	50 356
535. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1908. május közepe]	50 356
536. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	50 356
537. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	51 357
538. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. máj. 15.]	51 357
539. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1908. máj. 18.]	52 358
540. Ady Endre – Marchisju Ottiliának és Bölöni Györgynek	[Érmindszent, 1908. máj. 19.]	53 359
541. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. máj. 19–21. között]	54 359
542. Ady Endre – Dénes Sándornak	[Budapest, 1908. máj. 21.]	54 360
543. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Budapest, 1908. máj. 21.]	54 361
544. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361
545. Ady Endre – Brüll Bertának	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361
546. Ady Endre – Dénes Sándornak	[Párizs, 1908. máj. 26.]	55 361
547. Ady Endre – Dénes Sándornak	[Párizs, 1908. máj. 28.]	56 362
548. Ady Endre, Diósi Ödönné, Diósi Ödön, Austerweit Géza – Brüll Bertának	[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]	56 363
549. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Fontainebleau, 1908. máj. 31.]	57 363
550. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	Párizs, [1908.] jún. 1.	57 363
551. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Firenze, 1908. jún. 1. után]	57 363
552. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. jún. 4.]	58 364
553. Ady Endre – Brüll Bertának	[Párizs, 1908. jún. 8.]	58 364
554. Ady Endre – Petri Mómak	[Párizs, 1908. jún. 10.]	59 365
555. Ady Endre – Beer Bélának	[Párizs, 1908. jún. 10.]	60 365
556. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1908. jún. 13.]	60 367
557. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Firenze, 1908. jún. 8. és 15. között]	61 367
558. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	Budapest, 1908. jún. 20.	61 368
559. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1908. jún. 21.]	63 368
560. Murányi Ernőné – Ady Endrének	[Budapest, 1908. jún. 22.]	63 369
561. Ady Endre – Beer Bélának	[Párizs, 1908. jún. 29.]	68 370
562. Ady Endre – Révész Bélának	[Párizs, 1908. jún. 29.]	68 370
563. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. júl. 4.]	69 371
564. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Párizs, 1908. júl. 9.]	70 372
565. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. júl. 10. ?]	70 372
566. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1908. júl. 20.]	70 372
567. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. júl. 20.]	71 372
568. Ady Endre – Schöpflin Aladárnak	[Párizs, 1908. júl. 20.]	71 373
569. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. júl. 22.]	72 373

570. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1908. júl. 24.]	72 373
571. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1908. júl. 29.]	73 373
572. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1908. aug. eleje]	73 374
573. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Párizs, 1908. aug. 2.]	74 374
574. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1908. aug. 5.]	74 374
575. Ady Endre – Bányai Elemérnek	[Párizs, 1908. aug. 6.]	75 375
576. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1908. aug. 6.]	75 375
577. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. aug. 17.]	75 375
578. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1908. aug. 17.]	76 375
579. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Párizs, 1908. aug. 28.]	76 376
580. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1908. aug. második fele]	77 376
581. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1908.? aug. 29.?	77 376
582. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Velence, 1908. szept. 1.?	78 377
583. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Velence, 1908. szept. 5.?	78 377
584. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Velence, 1908. szept. 5.?	79 378
585. Ady Endre, Diósi Ödönné – Bölöni Györgynek, Marchisiju Ottiliának	[Velence, 1908. szept. 5.?	79 378
586. Ady Endre – Kabos Edének	[Velence, 1908. szept. 5.]	79 378
587. Ady Endre – Somló Bódognak	N[agy]várard, 1908. szept. 15.	80 378
588. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. szept. 16–17.]	80 379
589. Ady Endre – Emőd Tamásnak	Érmindszent, [1908.] szept. 22.	81 379
590. Ady Endre – Osvát Ernőnek	Érmindszent, [1908. szept. 24.]	81 380
591. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. szept. 24.]	82 380
592. Biró Lajos, Vészi Lenke és Vészi Gyula – Ady Endrének	[Dunavarsány, 1908. szept. 25.]	82 381
593. Somló Bódog – Ady Endrének	Kolozsvár, [1]908. szept. 26.	83 381
594. Farkas Imre – Ady Endrének	Budapest, [1]908. szept. 30.	83 382
595. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1908. okt. 7.]	84 382
596. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Budapest, 1908. okt. 8.]	85 383
597. Farkas Imre – Ady Endrének	[Budapest, 1]908. okt. 14.	85 383
598. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1908. okt. 15.	85 384
599. Jászi Oszkár – Ady Endrének	[Budapest, 1908. okt. 15.]	86 385
600. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. okt. 17.]	86 385
601. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Érmindszent, 1908. okt. 18.]	87 385
602. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. okt. 19.]	88 386
603. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Érmindszent, 1908. okt. 19.]	88 386
604. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érmindszent, 1908. okt. 21.]	88 387
605. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. okt. 22.]	89 387
606. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. okt. 23.]	89 387
607. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Budapest, 1908.] okt. 30.	89 387
608. Ady Endre – Diósi Ödönnék	[Érmihályfalva, 1908. nov. 2.]	90 388
609. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. nov. 4.?	90 388
610. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Érmindszent, 1908. nov. 4.]	90 388
611. Molnár Ferenc – Ady Endrének	Budapest, 1908. nov. 6.	91 389
612. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. nov. 7.]	91 389
613. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Érmindszent, 1908. nov. 7.]	92 390
614. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Érmindszent, 1908. nov. 8.]	93 390

615. Singer és Wolfner – Ady Endrének	Budapest, 1908. nov. 9.	93 390
616. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Budapest, 1908. nov. 10.]	94 391
617. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Zilah, 1908. nov. 17.]	94 391
618. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. nov. 18.]	95 392
619. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Zilah, 1908. nov. 19.]	96 394
620. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. nov. 19.]	96 395
621. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. nov. 19.]	97 396
622. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1908. nov. 20.	99 397
623. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. nov. 21.]	100 398
624. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. nov. 21–22.]	100 399
625. Ady Endre – Schöpflin Aladárnak	[Érmindszent, 1908. nov. 21.]	101 400
626. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1908. nov. 22.]	102 400
627. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	[Budapest, 1908. nov. 23.]	102 401
628. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. nov. 24.]	104 401
629. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. nov. 24.?)	104 402
630. Ady Endre – A Nyugat Kiadóhivatalának	[Érmindszent, 1908. nov. 25.]	106 403
631. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. nov. 26.]	106 403
632. Ignotus – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. nov. 26.	106 403
633. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Érmindszent, 1908. nov. 26.]	107 404
634. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. nov. 29.]	108 404
635. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. nov. 29.]	108 405
636. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1908. nov. 29.	109 406
637. Oláh Gábor – Ady Endrének	Debrecen, 1908. nov. 30.	109 406
638. Zempléni Árpád – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. nov. 30.	110 406
639. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. dec. eleje]	111 407
640. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. dec. eleje]	111 407
641. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 2.?)	112 408
642. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 2.?)	112 408
643. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 3.]	113 409
644. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. dec. 3.]	113 409
645. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. dec. 5.]	114 410
646. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1908. dec. 5.]	114 410
647. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 5.]	114 410
648. Ady Endre – Zempléni Árpádnak	Érmindszent, [1908.] dec. 5.	115 411
649. Zempléni Árpád – Ady Endrének	[Budapest,] 1908. dec. 7.	116 411
650. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 7.]	117 412
651. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 7.?)	118 412
652. Ady Endre – Mohácsi Jenőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 5–8.]	118 412
653. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. dec.10. táján]	118 413
654. Ady Endre – Kabos Edének	[Érmindszent, 1908. dec. 11.]	119 413
655. Ady Endre – Bányai Elemérnek	[Érmindszent, 1908. dec. 11.]	119 413
656. Ady Endre – Ráskai Ferencnek	Érmindszent, [1908. dec. 11.]	120 413
657. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 13.]	120 414
658. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. dec. közepe]	120 414
659. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1908. dec. közepe?]	121 414
660. Oláh Gábor – Ady Endrének	Debrecen, 1908. dec. 16.	121 415
661. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 16.? 18.?)	122 415
662. Ady Endre – Nagy Sándornak	[Érmindszent, 1908. dec. 16.?)	123 416

663. Ady Endre – Mohácsi Jenőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 17.]	123 416
664. Ady Endre – Elek Artúrnak	[Érmindszent, 1908. dec. 18.]	123 416
665. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. dec. 19–20.]	124 417
666. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 20. körül]	124 417
667. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908.] dec. 22.	125 417
668. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Érmindszent, 1908. dec. 22.?.]	125 418
669. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	[Budapest, 1908. dec. 22.]	126 418
670. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1908. dec. 23.]	127 418
671. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1908. dec. 24.?.]	127 419
672. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 24.]	128 419
673. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1908. dec. 24.]	128 420
674. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1908. dec. 24.]	129 420
675. Révész Béla – Ady Endrének	[Budapest, 1908. dec. 24.]	130 421
676. Bányai Elemér – Ady Endrének	[Kolozsvár, 1908. dec. 25.]	131 422
677. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Érmindszent, 1908. dec. 26.]	132 423
678. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 26–27.]	132 423
679. Ady Endre – Emőd Tamásnak	[Érmindszent, 1908. dec. 28.?.]	133 424
680. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Érmindszent, 1908. dec. 28.]	133 425
681. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1908. dec. 29.]	134 425
682. Ady Endre – Marchisju Ottiliának	[Érmindszent, 1908. dec. 29.]	134 425
683. Ady Endre, Ady Lajos – Brüll Bertának	[Érmindszent, 1908. dec. 30.]	135 426
684. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1908. dec. 30.?.]	135 426
685. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érmindszent, 1908. dec. 31.]	136 426
686. Ady Endre, Bölöni György, Ady Lajos – Marchisju Ottiliának	Érmindszent, [1908.] dec. 31.	136 426
687. Ady Endre – Bányai Elemérnek	[Érmindszent, 1908. dec. vége]	136 427
688. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Érmindszent, 1909. jan. 2.]	137 427
689. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1909. jan. 5.]	137 427
690. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Érszakácsi, 1909. jan. 5.]	137 428
691. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Budapest, 1909. jan. 8–10.?.]	138 428
692. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Budapest, 1909. jan. 10. körül]	138 428
693. Ady Endre – Wolfner Józsefnek	[Budapest, 1909. jan. 12.]	139 429
694. Medve Miklós – Ady Endrének	[Budapest, 1909. jan. 17. előtt]	139 429
695. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Budapest, 1909. jan. 18.]	139 430
696. Ady Endre – Medve Miklósnének	[Párizs, 1909. jan. 18.]	140 431
697. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. jan. 20.]	140 431
698. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. jan. 21.]	141 431
699. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. jan. 27.]	141 431
700. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. jan. 28. előtt]	141 432
701. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. jan. 28.]	143 432
702. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. jan. 28.]	143 435
703. Ady Endre – Medve Miklósnének	[Párizs, 1909. jan. 28.]	144 436
704. Medve Miklós, Medve Miklósné – Ady Endrének	[Budapest, 1909. jan. vége]	144 437
705. Ady Endre – Schaffer Gyulának	[Párizs, 1909. febr. 1.]	145 437
706. Moscovitz Geyza – Ady Endrének	Budapest, [1909.] febr. 1.	145 437
707. Lesznai Anna – Ady Endrének	[Budapest, 1909. febr. 1.]	145 438

708. Polányi Károly – Ady Endrének	Budapest, [19]09. febr. 2.	146 438
709. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 4.]	146 438
710. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 6.]	147 439
711. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 7.]	147 439
712. Jászi Oszkár – Ady Endrének	Budapest, 1909. febr. 8.	148 439
713. Hatvany Ferenc – Ady Endrének	[Párizs, 1909. febr. 8.]	148 440
714. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. febr. 9.]	148 440
715. Ignótus – Ady Endrének	[Budapest,] 1909. febr. 11.	149 441
716. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. közepe]	149 441
717. Nagy Endre – Ady Endrének	[Budapest, 1909. febr. közepe]	150 441
718. Révész Béla – Ady Endrének	[Budapest, 1909. febr. közepe]	150 442
719. Medve Miklós – Ady Endrének	[Budapest, 1909. febr. közepe]	151 443
720. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. febr. közepe után]	151 443
721. Wolfner József – Ady Endrének	Budapest, 1909. febr. 17.	152 444
722. Kollányi Boldizsár – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1909. febr. 18.]	153 444
723. Ady Endre – Medve Miklósnénak	[Párizs, 1909. febr. 20.?]]	154 445
724. Ady Endre – Gárdos Alfrédnek	[Párizs, 1909. febr. 20.]	155 445
725. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 22.]	155 446
726. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 22.]	156 446
727. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. febr. 23.]	156 446
728. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. febr. 23.]	156 447
729. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. febr. 25.]	157 447
730. Révész Béla – Ady Endrének	[Budapest, 1909. febr. 27.]	158 448
731. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. febr. 28.]	159 448
732. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Monte-Carlo, 1909. márc. 1.]	159 448
733. Kaffka Margit – Ady Endrének	[Miskolc, 1909. márc. 1.]	159 448
734. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Monte-Carlo, 1909. márc. 3.?]]	160 449
735. Ady Endre – Radó Antalnak	[Monte-Carlo, 1909. márc. 4.]	160 449
736. Ady Endre – Marchișiu Otília	[Nizza, 1909. márc. 6.]	160 450
737. Marchișiu Otília – Ady Endrének	[Párizs, 1909. márc. 7.]	161 450
738. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Monte-Carlo, 1909. márc. 7.?]]	161 451
739. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]	161 451
740. Ady Endre, Diósi Ódon, Diósi Ódonné – Bölöni Györgynek	[Monte-Carlo, 1909. márc. 9.]	162 451
741. Ady Endre – Ady Lőrincnének	[Nizza, 1909. márc. 10.]	162 451
742. Wolfner József – Ady Endrének	Budapest, 1909. márc. 13.	163 452
743. Kollányi Boldizsár – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1909. márc. 7. és 14. között]	164 452
744. Révész Béla – Ady Endrének	[Budapest, 1909. márc. 5 és 15. között]	165 453
745. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Marseille-Vintimille, 1909. márc. 16.]	166 453
746. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Monte-Carlo, 1909. márc. 16. után]	166 453
747. Bródy Ernő – Ady Endrének	Budapest, 1909. márc. 17.	167 454
748. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]	167 454
749. Ady Endre – Brüll Bertának	[Monte-Carlo, 1909. márc. 20.]	167 454
750. Mikes Lajos – Ady Endrének	Budapest, 1909. márc. 23.	168 455
751. Ady Endre – Löwenstein Arnoldnak	[Monaco, 1909. márc. 25.]	170 455
752. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	Budapest, 1909. márc. 25.	170 456
753. Bányai Elemér, Reinitz Béla – Ady Endrének	[Budapest, 1909. márc. 25.]	171 456

754. Bölöni György – Ady Endrének	Szilágysomlyó, [1909.] márc. 26.	172 457
755. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1909. márc. 26.	173 457
756. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Monte-Carlo, 1909. márc. 27.]	173 457
757. Kabos Ede – Ady Endrének	[Budapest, 1909. márc. 28.]	174 458
758. Ady Endre, Diósi Ödönnek – Brüll Bertának	[S. Remo, 1909. márc. 29.]	175 459
759. Ady Endre – Schöpflin Aladárnak	[Ventimiglia, 1909. márc. 29.]	176 459
760. Ady Endre – Löwenstein Arnoldnének	[Monte-Carlo, 1909. márc. 31.]	176 459
761. [Fehér?] Dezső, Nagy Mihály, Haraszthyné Szederkényi Anikó, Kozma Lajos, Haraszthy Lajos, Sádler Irma és Ismeretlen – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1909? ápr. 11.?]	177 460
762. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 14.]	177 460
763. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. ápr. 14.]	178 460
764. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 15.?]	178 461
765. Hatvany Ferenc – Ady Endrének	[Párizs, 1909. ápr. 15.?]	179 461
766. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 17.]	179 462
767. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. ápr. 22.]	179 462
768. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 22. után]	180 462
769. Kollányi Boldizsár – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1909. ápr. 23.?]	181 462
770. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	Budapest, 1909. ápr. 24.	182 463
771. Ady Endre – Budapest Székesfőváros Kögyűlésének	Párizs, 1909. ápr. 24.	183 464
772. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 25.]	184 464
773. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 26.]	184 464
774. Ady Endre – Ady Lőrincnének	[Párizs, 1909. ápr. 26.]	185 465
775. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. ápr. 28.]	185 465
776. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	Budapest, 1909. ápr. 29.	185 465
777. Ady Endre – Juhász Gyulának	[Párizs, 1909. ápr. 27–30. között]	186 466
778. Ady Endre – Makoldy Miklósnak	[Párizs, 1909. ápr. 30.]	186 466
779. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. ápr. 30.]	187 466
780. Apponyi Albert – Ady Endrének	Budapest, [1]909. máj. 1.	188 467
781. Hatvany Ferenc – Ady Endrének	[Párizs, 1909. máj. 2.]	188 467
782. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Párizs, 1909. máj. 3.]	188 468
783. Schöpflin Aladár – Ady Endrének	Budapest, 1909. máj. 12.	188 468
784. Nagy Sándor és Társasága – Ady Endrének	[Zilah, 1909. máj. 12.]	189 468
785. Ady Endre – Molnár Viktornak	Párizs, [1909.] máj. 15.	189 469
786. Szűts Dezső – Ady Endrének	[Budapest, 1909. máj. közepe]	190 469
787. Molnár Viktor – Ady Endrének	Budapest, 1909. máj. 18.	190 470
788. Jászi Oszkár – Ady Endrének	Budapest, 1909. máj. 21.	191 470
789. Ignóty – Ady Endrének	[Budapest,] 1909. máj. 22.	192 471
790. Benedek János – Ady Endrének	Budapest, 1909. máj. 22.	192 471
791. Ady Endre – Molnár Ferencnek	[Párizs, 1909. máj. 23.?]	193 471
792. Taunay, Victor Auguste – Ady Endrének	[Párizs, 1909. máj.?]	194 472
793. Dési Géza – Ady Endrének	Budapest, 1909. jún. 4.	194 472
794. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Párizs, 1909. jún. 8.]	195 473

795. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Párizs, 1909. jún. 8.]	196 473
796. Eghiasarian, Léon – Ady Endrének	Budapest, 1909. jún. 11.	196 473
797. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Budapest, 1909. jún. 12.]	196 474
798. Möricz Zsigmond – Ady Endrének	Budapest, 1909. jún. 17.	197 474
799. Ady Endre – Nagy Mihálynak	Budapest, 1909. jún. 18.	197 475
800. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Budapest, 1909. jún. 19.]	198 475
801. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. jún. 21.]	198 476
802. Ady Endre – Konrád Bélának	[Érmindszent, 1909. jún. 21.]	200 477
803. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Érmindszent, 1909. jún. 22.]	200 477
804. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1909. jún. 23.	200 478
805. Földessy Gyula – Ady Endrének	B[uda]pest, 1909. jún. 25.	202 479
806. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Érmindszent, 1909. jún. 26. előtt]	202 479
807. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Érmindszent, 1909. jún. 26.]	203 480
808. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1909. jún. 26.]	203 480
809. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1909. jún. 26.]	204 480
810. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Hatvan, 1909. jún. 26.]	204 480
811. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Nagykároly, 1909. jún. 27.]	204 481
812. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
813. Ady Endre – Löwenstein Arnoldnének	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
814. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	205 481
815. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Kolozsvár, 1909. jún. 28.]	206 482
816. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. jún. 30.]	206 482
817. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 1.]	208 482
818. Ady Endre – Diósi Ödönének	[Kolozsvár, 1909. júl. 2.]	209 483
819. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	209 483
820. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	210 484
821. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Kolozsvár, 1909. júl. 4.]	210 484
822. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	210 484
823. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	212 485
824. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Kolozsvár, 1909. júl. 5.]	213 485
825. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Hatvan, 1909. júl. 5.]	213 486
826. Hatvany Ferenc – Ady Endrének	[Hatvan, 1909. júl. 5.]	214 486
827. Ady Endre – Kabos Edének	[Kolozsvár, 1909. júl. 8.]	214 486
828. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 8.]	215 486
829. Kabos Ilona – Ady Endrének	[Budapest, 1909.] júl. 8.	217 487
830. Ady Endre – Emőd Tamásnak	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	217 487
831. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	218 487
832. Ady Endre – Révész Bélának	[Kolozsvár, 1909. júl. 9.]	218 488
833. Ady Endre – Biró Verának	[Kolozsvár, 1909.] júl. 11.	218 488
834. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 12.]	219 488
835. Biró Lajosné – Ady Endrének	Dunavarsány, [1909.] júl. 15.	220 489
836. Ignótus – Ady Endrének	[Velence, 1909. júl. 15.]	220 489
837. Ady Endre – Brüll Bertának	[Kolozsvár, 1909. júl. 15.]	221 489
838. Kollányi Boldizsár – Ady Endrének	[Nyitra, 1909. júl. közepe]	221 489
839. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 16.]	223 489
840. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 16.]	224 490
841. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 19.]	226 490

842. Antalfy Endre, Folyovich János, Bodor Aladár, Orbók Loránd – Ady Endrének	Újttörökország, [190]9. júl. 19.	227 491
843. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 20.]	228 491
844. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Kolozsvár, 1909. júl. 21.]	229 492
845. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	229 492
846. Ady Endre – Kabos Edének	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	230 493
847. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	230 493
848. Ady Endre – Kollányi Boldizsárnak	[Kolozsvár, 1909. júl. 22.]	231 493
849. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	231 493
850. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	232 494
851. Ady Endre – Ady Lőrincének	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	232 494
852. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	233 494
853. Ady Endre, Orbók Attila – Zipszer Annának	[Kolozsvár, 1909. júl. 23.]	233 495
854. Ady Endre, Nagy Mihály, Fejér Lipót, Kanitz Henrik, György Ernő – Leimdörfer Mariskának	[Nagyvárad, 1909. júl. 25.]	233 495
855. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Kolozsvár, 1909. júl. 26.]	234 495
856. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Kolozsvár, 1909. júl. 27.]	234 496
857. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	235 496
858. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	235 496
859. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	236 497
860. Fenyő Miksa – Ady Endrének	Budapest, 1909. júl. 28.	236 497
861. Gál József – Ady Endrének	[Kolozsvár, 1909. júl. 28.]	236 497
862. Janovics Jenő – Ady Endrének	München, [1909.] júl. 28.	237 498
863. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 29.]	237 498
864. Molnár Viktor – Ady Endrének	[Badgastein, 1909. júl. 30.]	239 499
865. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. júl. 31.]	239 499
866. Szűts Dezső – Ady Endrének	[Budapest, 1909. júl.]	240 499
867. Többen – Ady Endrének	[Szabadka, 1909. aug. 2.]	240 499
868. Ady Endre, Marchişiu Otfliu, Ady Lőrincné, Brüll Margit, Markis Adorján – Bölöni Györgynek	[Nagykároly, 1909. aug. 12.]	240 500
869. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. aug. 13.]	241 500
870. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. aug. 14.]	241 500
871. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Rheinfelden, 1909. aug. 15.]	242 500
872. Ady Endre – Beretvás Hugónak	Budapest, 1909. aug. 18.	243 501
873. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Bánhida, 1909. aug. 19.]	243 501
874. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Bécs, 1909. aug. 20. ?]	243 502
875. Ady Endre – Medve Miklósnak	Bécs, 1909. aug. 20.	244 502
876. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Rheinfelden, 1909. aug. 20. után]	244 502
877. Ady Endre – Diósi Ödönné	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	244 502
878. Ady Endre – Pogány Bélának	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	245 502
879. Ady Endre – Ady Lajosnak	[Rheinfelden, 1909. aug. 24.]	245 503
880. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Rheinfelden, 1909. aug. 25.]	245 503
881. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Rheinfelden, 1909. aug. 26.]	246 504
882. Bodon Pál – Ady Endrének	Budapest, 1909. aug. 26.	246 504

883. Ady Endre – Biró Lajosnak	[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]	247 504
884. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Rheinfelden, 1909. aug. 27.]	247 504
885. Ady Endre – Schöpflin Aladárnak	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	248 505
886. Ady Endre – Bölöni Györgynek	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	248 505
887. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Rheinfelden, 1909. aug. 29.]	249 505
888. Ady Endre – Fenyő Miksának	[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]	249 505
889. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Rheinfelden, 1909. aug. 30.]	250 506
890. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]	251 506
891. Ady Endre – Orbók Attilának	[Rheinfelden, 1909. aug. 31.]	251 506
892. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Rheinfelden, 1909. szept. 4.]	251 507
893. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Rheinfelden, 1909. szept. 6.]	251 507
894. Beretvás Hugó – Ady Endrének	[Budapest, 1909. szept. 4. és 9. között]	252 507
895. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Eismeer, 1909. szept. 9.]	253 508
896. Ady Endre – Ady Lőrincnének	[Flüelen, 1909. szept. 11.]	253 508
897. Ady Endre – Somló Bódognak	[Goldau, 1909. szept. 12.]	253 508
898. Ady Endre, Diósi Ödönné – Brüll Bertának	[Goldau, 1909. szept. 12.]	254 509
899. Ady Endre, Diósi Ödönné – Brüll Bertának, Diósi Ödönnek	[Goldau, 1909. szept. 12.]	254 509
900. Leopold Livia – Ady Endrének	Szekszárd, 1909. szept. 14.	255 509
901. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Goldau?, 1909. szept. 15.?]	255 510
902. Nil [Dapsy Gizella], Orbók Attila, és Ismeretlenek – Ady Endrének	Szeghalom, 1909. szept. 18.	256 510
903. Beretvás Hugó – Ady Endrének	[Biarritz, 1909. szept. 19.]	256 510
904. Ady Endre – Molnár Viktornak	[Budapest,] 1909. szept. 20.	257 511
905. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. szept. 21.]	257 511
906. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Budapest, 1909. szept. 21.]	257 512
907. Ady Endre, Bölöni György, Ady Lajos – Marchisju Ottiliának	[Budapest, 1909. szept. 21.]	258 512
908. MórícZ Zsigmond – Ady Endrének	Budapest, 1909. szept. 21.	258 513
909. Ady Endre – Nagy Mihálynak	[Érmindszent, 1909. szept. 23.]	259 513
910. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Érmindszent, 1909. szept. 24.]	259 514
911. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. szept. 24.]	260 514
912. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Érmindszent, 1909. szept. 25.]	262 515
913. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. szept. 26.]	262 515
914. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Budapest, 1909. szept. 26.]	263 515
915. Beretvás Hugó – Ady Endrének	[Párizs, 1909. szept. 27. után]	263 516
916. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. okt. 1.]	264 516
917. Ady Endre – Diósi Ödönnek	[Budapest, 1909. okt. 1.]	265 517
918. Ady Endre, Kis Lukács[?] – Hidvégi Ernőnének	[Nagyvárad, 1909. okt. 3.]	266 517
919. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. okt. 4.]	266 518
920. Dénes Sándor – Ady Endrének	[Nagyvárad, 1909. okt. 8.]	267 518
921. Brüll Berta – Ady Endrének	[Párizs, 1909. okt. 10–12.]	268 519
922. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. okt. 14.]	268 519
923. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. okt. 18.]	269 520
924. Ady Endre, Révész Béla – Weltner Jakabnak	[Budapest, 1909. okt. 20.]	271 520

925. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Budapest, 1909. okt. 20.?)	271 521
926. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. okt. 20.]	271 521
927. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. okt. 22.]	272 521
928. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Budapest, 1909. okt. 23.]	273 522
929. Szávay Gyula – Ady Endrének	[Debrecen, 1909. okt. 25.]	275 523
930. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. okt. 26.]	275 523
931. Diósi Ödön – Ady Endrének	Párizs, 1909. okt. 28.	276 524
932. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. okt. 27–29.]	277 524
933. Ady Endre – Szilágyi Dezsőnek	[Budapest, 1909. nov. 1.]	279 525
934. Rozsnyai Kálmán – Ady Endrének	[Budapest,] 1909. nov. 3.	280 526
935. Ady Endre – Hatvany Lajosnak	[Bécs, 1909. nov. 1. és 3. között]	280 526
936. Ady Endre – Löwenstein Arnoldnének	[Bécs, 1909. nov. 4.]	281 527
937. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. nov. 4.]	281 527
938. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. nov. 4.]	282 528
939. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. nov. 4.]	283 528
940. Göndör Ferenc – Ady Endrének	[Kaposvár, 1909. nov. 4.]	283 529
941. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Budapest, 1909. nov. 5.]	284 529
942. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. nov. 8.]	285 530
943. Fleiner (Fóthy) János – Ady Endrének	[Kaposvár,] 1909. nov. 9.	286 530
944. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Arad, 1909. nov. 12.]	287 531
945. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. nov. 13.?)	287 531
946. Hidvégi Ernő és Társai – Ady Endrének	[Szabadka, 1909. nov. 14.]	288 531
947. Róth Ottó – Ady Endrének	Temesvár, [1]909. nov. 15.	288 532
948. P[attantyús] Ábrahám Ernő – Ady Endrének	Berlin, 1909. nov. 15.	289 532
949. Lóránt Rikárd – Ady Endrének	Budapest, 1909. nov. 16.	290 532
950. Braun Róbert – Ady Endrének	Cambridge, Mass. 1909. nov. 16.	290 532
951. Kozma Lajos – Ady Endrének	Párizs, [1909.] nov. 18.	291 533
952. Diósi Ödönné – Ady Endrének	[Párizs, 1909. nov. 20. körül]	292 533
953. Kabos Ilona – Ady Endrének	[Nápoly, 1909. nov. 22.]	292 533
954. Ady Endre – Fleiner (Fóthy) Jánosnak	[Budapest, 1909. nov. 29.]	293 534
955. Ady Endre – Bogisich Mihálynak	[Budapest, 1909. nov. ?]	293 534
956. Szűts Dezső – Ady Endrének	[Budapest, 1909. dec. eleje]	293 535
957. Diósi Ödön – Ady Endrének	[Párizs, 1909. dec. 1.]	294 535
958. Vikár Béla – Ady Endrének	Budapest, 1909. dec. 1.	295 537
959. Lázár György – Ady Endrének	Szeged, 1909. dec. 4.	295 537
960. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. dec. 7.]	296 537
961. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Budapest, 1909. dec. 7.]	296 538
962. Leopold Lajos – Ady Endrének	Szekszárd, 1909. dec. 8.	297 538
963. Ady Endre – Wildner Ödönnének	[Budapest, 1909. dec. 11–12.]	297 539
964. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Párizs, 1909. dec. 19.]	298 539
965. Lukács Hugó – Ady Endrének	[Kolozsvár, 1909. dec. 20. körül?]	298 539
966. Ady Endre – A Nyugat Szerkesztőségének	[Párizs, 1909. dec. 27.]	298 539
967. Ady Endre – Bányai Elemének	[Párizs, 1909. dec. 28.]	299 540
968. Ady Endre – Beretvás Hugónak	[Párizs, 1909. dec. 28.]	300 540
969. Ady Endre – Osvát Ernőnek	[Párizs, 1909. dec. 28.]	300 541
970. Ady Endre – Farkas Ignácnak	[Párizs, 1909. dec. 29.]	300 541
971. Ady Endre – Kabos Ilonának	[Párizs, 1909. dec. 29.]	300 542

972. Hatvany Lajos – Ady Endrének	[Berlin, 1909. dec. 29.]	301 542
973. Kabos Ilona – Ady Endrének	Budapest, 1909. dec. 29.	302 543
974. Szilágyi Sándor – Ady Endrének	Debrecen, 1909. dec. 29.	302 543
975. Ady Endre – Lukács Hugónak	[Párizs, 1909. dec. 30.]	306 544
976. Ady Endre – Diósi Ödönnének	[Párizs, 1909.? dec. ?]	306 544

JEGYZETEK

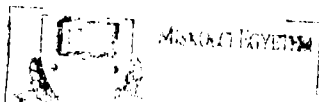
RÖVIDÍTÉSEK	309
BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ	313
A LEVELEK JEGYZETEI	315
1908	315
1909	427

FÜGGELÉK

ELVESZETT LEVELEK 1908. JAN. 1-TŐL 1909. DEC. 31-IG	547
23. <i>Ady Endre, Dutka Ákos és mások – Illés Magdának</i> – Nagyvárad, 1908. febr. 27.	547
24. <i>Ady Endre, Kardeván Károly és mások – Kardeván Károly menyasszonyának</i> – Nagyvárad, 1908. febr. 27.	547
25. <i>Ady Endre – Czigány Dezsőnek</i> – Velence, 1908. szept. eleje	548
26. <i>Ady Endre – Molnár Ferencnek</i> – Érmindszent, 1908. nov. vége–dec. vége	548
27. <i>Dapsy Gizella – Ady Endrének</i> – Szeghalom, 1908?	548
28. <i>Térey-Kuthy Sándor – Ady Endrének</i> – Debrecen? 1908?	548
29. <i>Marchişiu Otília – Ady Endrének</i> – Párizs, 1909. febr. 15. és 19. között	549
30. <i>Ady Endre – Ady Lőrincnének</i> – Kolozsvár, 1909. júl. eleje	549
31. <i>Ady Endre – Dózsa Miksáné Friedmann Erzsébetnek</i> – Rheinfelden, 1909. szept.	549

MUTATÓK

A LEVELEKBEN ÉS JEGYZETEKBE EMLÍTETT ADY-MŰVEK MUTATÓJA	551
NÉVMUTATÓ (Összeállította: Nagy Csaba)	559
ADY LEVELEINEK CÍMZETTJEI	571
AZ ADYHOZ ÍROTT LEVELEK KÜLDŐI	579
TARTALOM	583
KÉPEK	597

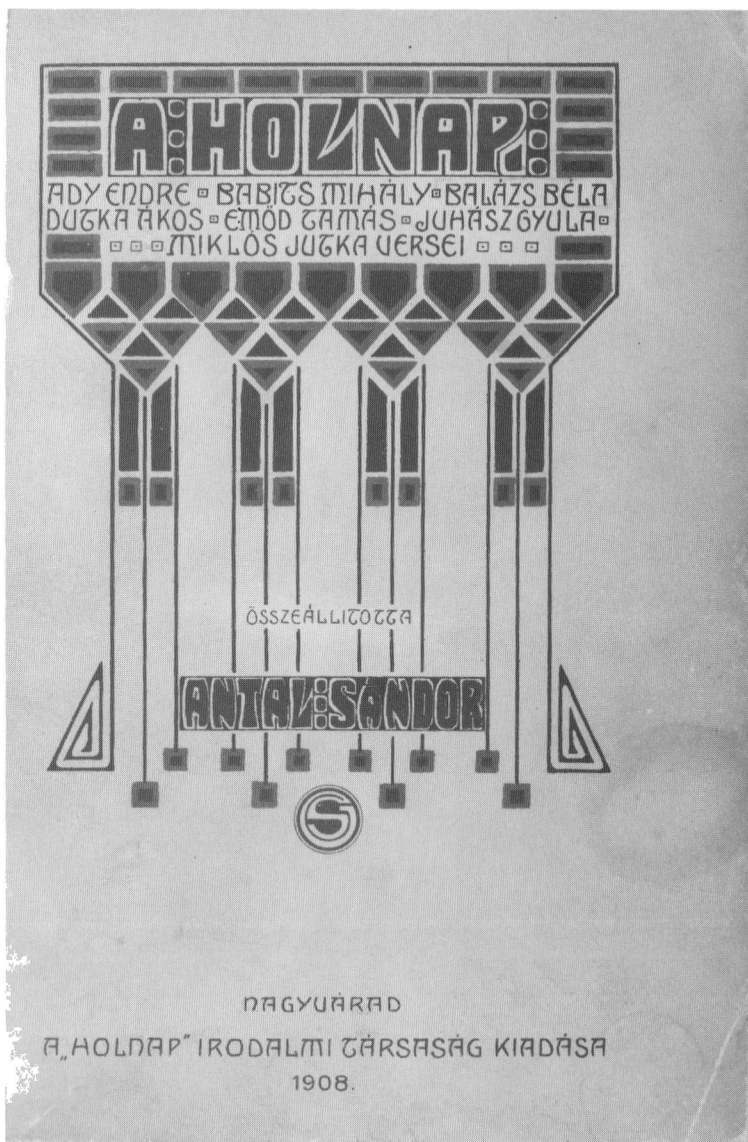

Ady Endre szülőháza Érmindszenten – Székely Aladár felvétele

Az érminszenti kúria – Huszthy Zoltán felvétele

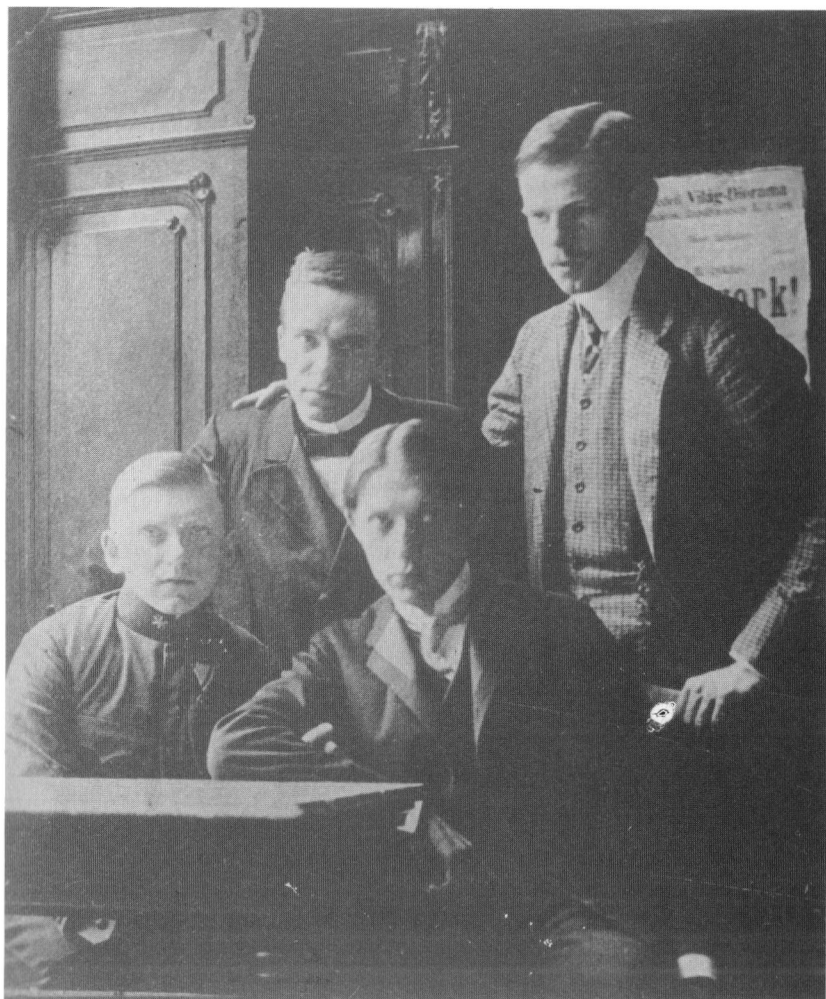
A Holnap antológia címlapja

Dutka Ákos Nagyváradon
1901 körül.
Zsunk Péter felvétele

Miklós Jutka

Juhász Gyula, Emőd Tamás, Franyó Zoltán, Szávay Zoltán – Temesvár, 1909

Mikes Lajos 1911 körül.
Waitzner felvétele

Édition Galigna, phot., Nice

719. - MONTE-CARLO. - Le Casino et les Jardins

Monte-Carlo, Kaszinó

(Székely Aladár felvétele.)

Yinosy
a Nyugat főszerkesztője.

EPILOGUS

Alig kezdtem : ködök ereszkednek
Nap a napnak gondolatlan sirt ás,
Ami tegnap ökölemelés volt,
Ma bizony jó, ha szájrándítás.
Innen is, onnan is kezem lehanyatlik
Ahogy, idegen, magam elé nézek,
El sem mentem : más ül a helyemben,
S ajkam elernyed, ahogy füttyörészek.
Egyre-kettőre lekopik rólam,
Amit tudtam, amit akartam,
Magam is alig emlékszem magamra,
S mire meghalok, rég meghaltam.

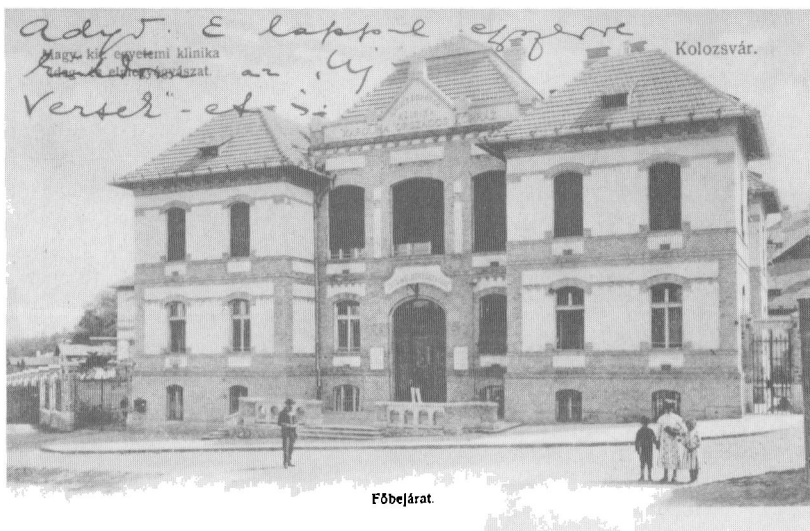
Hatvany Lajos – Székely Aladár felvétele

Fenyő Miksa, Schöpflin Aladárné és Lányi Sarolta

Lukács Hugó

A kolozsvári Lechner Klinika

Ady Endre 1909-ben Kolozsváron – Lukács Hugó felvétele

híffő

7.

(H)

Édes Aty, Csodálatszerű magam,
Még nem tudom, minden ami velem
jött az életben, és én is, akinek
semmije nincs, és egy bizonyos
szél és szél és mi ott van, de
magam bizonyos nem tudom
és nem értem, mi baja lehet
magának, annyi barátja, barátja
japakarja, rajongója van, attól
van, csak azért, akik után
mindig megyek, ha pelem
van, minden nap új és új
barátok, barátok, csak

Diósi Ödönné levele Ady Endrének (923. levél)

